

**VETERUM
ANALECTORUM
TOMUS 1. [-4.]
COMPLECTENS
VARIA...**

Jean Mabillon, Michel Germain,
Deodato : da#Roma, ...

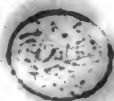
B 11 6 49

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or a note, which is mostly illegible due to blurring and low contrast.

VETERUM ANALECTORUM

T O M U S I V.

COMPLECTENS ITER GERMANICUM
Domni JOHANNIS MABILLON
& Domni MICHAELIS GERMAIN
è Congregatione sancti Mauri, cum
monumentis in eo repertis.

LUTECIÆ PARISIORUM,

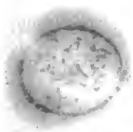
Apud Viduam EDMUNDI MARTIN, & JOHANNEM
BOUDOT, in vico Jacobeo ad Solem aureum.

M DC LXXXV.

Cum Privilegio Regis, & Superiorum permissu.

Ex Libris R. M. P. d. d. d. a. R. o. n. s. a

Ad P. o. u. t. e. l. S. C. o. m. m. i. s. s. i. a. d. R. i. p. a. s. 1723

4⁴ 10

3 (47)

[Faint, illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

LECTORI.

BREVEM tantum admonitionem postulat hic locus, cùm Præfationis vice habenda sit nostri *ITINERIS Germanici Descriptio*, quam in hujusce tomi limine exhibemus, non sine aliquo sane pudore. Neque enim ii sumus, quorum facta vel itinera rei publicæ litterariæ scire intersit: & vitæ nostræ rationi magis latebræ & solitudo, quàm peregrinationes & discursus conveniunt. Sed nimirum quod pudor quodam modo vetat, id omnino à nobis exigit officium; & minùs pudentes esse cogimur, ne ingrati esse videamur. Immo verò non jam in vitium, sed in laudem vertit parum alioqui modesta oratio, cùm Magni Regis beneficia celebrantur:

LECTORI.

nec impune tacere licet , quod sub
ejus auspiciis & commeatu , littera-
rum causâ susceptum , confectumque
est. Porro non penitus inutilis erit
fortassis hujus Itineris descriptio ad
ea monumenta illustranda , quæ ex
illo itinere collecta partim huc refe-
rimus , partim in aliud volumen re-
servamus.

Hanc descriptionem subsequuntur
ACTA MAMMARI MARTYRIS,
de quo altum ubique silentium apud
ecclesiasticos scriptores. Id fuit in
causa , ut ejus Acta ederemus in lu-
cem , tametsi ea ex omni parte sin-
cere præstare non ausim. Non enim
placet (ne quid dissimulem) Anulini
Proconsulis mortis genus, tempusque ;
non *Pagani* nomen ab ipsis etiam paga-
nis sensu nostro usurpatum ; non de-
nique sententiæ in Martyres prolatae
summa. Cetera fere genuina videntur
(si quasdam veteris codicis mendas ex-
cipias) non parum conducentia ad
historiam Africanam. Haud scio an

L E C T O R I.

recta sit lectio , quæ habet *Alexandrium Comitem* sub Anulino. Ante Constantini tempora hi dicebantur *Comites* , qui Proconsules Præsidesque in provincias persequebantur officii gratiâ , ut probat Alteserra in cap. 2 de Ducibus & Comitibus. Itaque Alexander (sic enim legendum puto) Comes erat sub Proconsule Anulino. Anulinus verò alius est ab Anulino illo, qui Prætorio præfectus erat eo tempore , id est anno CCC VII. quo tempore Zosimus Severum Cæsarem à Maximiano Herculio necatum tradit. At si idem est Anulinus Proconsul in his actis, qui Miltiade Pontifice sub annum CCC XI causam Cæciliani Episcopi Carthaginensis detulit ad Constantinum Imperatorem , probari non potest id , quod de ejus interitu in his Mammarii actis legitur. Denique in passione sancti Maximiliani , quam in hujusce libri Appendicem retulimus , Anulinus nominatur Consul unâ cum Tusco , nimirum ad annum Christi

L E C T O R I.

CC XCV. qui si idem est (ut quidem videtur) cum Anulino Proconsule ; dicendum est unum eundemque Anulinum ab anno sequente (nam quo quique anno Consules fuissent , sequenti Proconsules remanebant , ex Fenestella) ad annum minimum CCC XI Proconsulem fuisse. Ceterum Mammarium presbyterum Donatistam cum nostro confundere non licet : cùm noster passus sit sub Anulino Proconsule anno Christi CCC IV, eodem anno quo Felix Episcopus Tubyzacensis : ille verò ad annum minimùm CCC XIV pervenerit , ut docet epistola tractatoria apud Baronium relata ad ipsum annum , num. LXX.

Mammarium excipit *Passio benedicti martyris MARCULI*. quem titulum ex veteri codice retinuimus , tametsi forsàn satius fuisset alium substituere, nempe *de Marculo Donatista* , ne verus Martyr primo conspectu censeatur. Ejus historiam , adeoque Macrobianae Donatistæ epistolam de nece Maxi-

L E C T O R I.

maximiani & Isaaci ejusdem sectæ hominum, retulimus ad illustrandam illius temporis historiam Africanam, non ad affingendam ejusmodi actis omnimodam auctoritatem: quæ si quis attentè perlegerit, nã ille in eis Christianam simplicitatem, pias brevesque, sed caritatis igniculo ferventes responsiones, aliaque id genus, quæ in sinceris catholicorum Martyrum gestis relucent, indicia desiderabit. Porro qui de Isaaco & Maximiano scripsit Macrobius Donatista, idem esse videtur Macrobius ille Episcopus, cujus meminit Optatus in lib. 2, & post eum Gennadius in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 5, & ipse *Martyr* perperam dictus in fine epistolæ suæ.

Digniora sunt quæ legantur ACTA THEODORITI *martyris*, itidemque PHILIPPI Hadrianopoleos in Thracia Episcopi: etsi hujus gesta præferenda videntur, quæ tamen medica manu quibusdam in locis indigent,

LECTORI.

id est subsidio alterius codicis paullo emendationis.

De reliquis quæ subsequuntur O-
pusculis pauca hîc observanda super-
sunt præter ea , quæ suis locis adno-
tavimus. Apud Baronium seriùs de-
prehendimus editam AVITI *Presby-
teri epistolam ad Falconium* , qui in ante
exculis *Falconius* appellatur ; & *Con-
fessionem ARMENII & HONORII
Monachorum* fere integram inveni-
mus sub Ambrosii nomine apud Vi-
gilium Tapsensem in lib. 2 contra
Palladium cap. 6. Sed hæc leviora for-
tasse , quàm ut observari hoc loco
debuissent.

Post Hieronymi Vitam , quæ in
editis misere deformata , atque indi-
gnis fabulis resperfa est , sequitur de
AREDII ABBATIS gestis libellus,
quem Gregorio Turonensi Episcopo
tribuit veterrimus codex monasterii
sancti Galli. Quædam tamen locu-
tiones à Gregorio Magno & sancto
Benedicto acceptæ in eo reperiuntur:

LECTORI.

quod ut ad elevandam veteris codicis inscriptionem non sufficit, sic omnino dissimulandum non erat.

His succedunt VETERES FORMULÆ ANDEGAVENSES, principatu Childeberti Regis in unum corpus digestæ. Id de Childeberto, non tertio, sed de primo vel secundo interpretandum esse ostendimus suo loco. Verùm eas ad Childeberti primi tempus revocandas esse illud argumento est, quòd nulla fuerit Childeberti secundi apud Andegavos auctoritas, sed apud Austrasios. Cùm ergo Formulæ illæ annis Childeberti Regis insigniantur; nec ad Childebertum secundum tertiumve referri possint; consequens est eas Childeberti primi tempori & principatui esse assignandas. Itaque hæ Formulæ antiquitate præstant Marculfianis, quas nonnisi subsequenti sæculo conditas fuisse compertum est. An verò nostræ in Marculfi notitiam venerint, incertum. Etsi enim plerosque titulos Marculfus consimiles habeat;

LECTORI.

quædam tamen formulæ singulares in nostra collectione occurrunt, quales apud Marculfum desiderantur. Hujus generis sunt *forma judicii* ab ipso statim exordio descripta: formula *de sanguinolentis*: quo nomine significantur infantes recens ex utero fusi: qui cum ad ecclesiam expositi fuissent, in matriculariorum potestatem ita redigebantur, ut eos venundare ipsis liceret. Ejusmodi autem formulæ desunt apud Marculfum, uti & illa, quæ est *de matrimonio dissolvendo* ex mutua conjugum voluntate, cum non bene inter sese convenirent, quod Christianis nefas esse post canones Africanos merito asserit Pirminius Abbas in libello, quem in Appendicem hujusce libri retulimus. Has formulas rei Francicæ studiosis non ingratas fore speramus, quantumvis inculto sermone scriptas: immo ex hoc fortasse jucundiores futuras, cum & id ad priscum gentis nostræ genium pertineat; & condimenti quædam portio sit studio-

LECTORI.

sis hæc ipsa, quæ ad vulgi captum accommodata erat, semilatina barbaries.

Non hîc ex ordine referimus alterius generis scripta quæ sequuntur, Alcuini epistolas numero viginti sex, aliasque aliorum auctorum: in quibus epistolæ duæ insignes contra Berengarii perversam doctrinam; & post aliqua, BREVIS NARRATIO *de sancti Benedicti corporis translatione in Galliam*; ab æquali auctore Germano litteris consignata: cui Paulus Diaconus, & ipse monachus Casinensis; ac scriptor Italus, qui vitam sancti Adalberti Pragensis Episcopi ab annis fere septingentis scripsit, disertè adstipulantur.

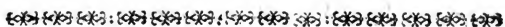
Sed in primis Romanæ historiæ studiosis placebit, ni fallor, vetus collectio INSCRIPTIONUM ROMANARUM: ex quibus non parum lucis accedet nonnullis rebus in Romana antiquitate etiam nunc obscuris. Hinc enim discimus nomina liberorum Marci Aurelii Imperatoris; hinc nomen Vestinii Mystæ Alexandrini, ejusdemque urbis Musæo præfecti, quem Ha-

LECTORI.

drianus Imperator, ille *curiositatum omnium* (ut cum Tertulliano loquar) *explorator*, aut certè Trajanus, Romam acciverat ad curandas Bibliothecas librorum, cùm Latinorum, tum Græcorum. Erant illæ Bibliothecæ Ulpianæ, à Trajanò Romæ, teste Dione, exstructæ: quas forsan libris græcis auxerit Hadrianus, & ipse *græcis studiis impensius imbutus*, inquit Spartianus, *ingenio ejus sic ad ea declinante, ut à nonnullis Græculus diceretur.*

Post alia opuscula, quibus percensendis non immoramur, librum hunc claudent *VARIÆ OBSERVATIONES*, ex mss. codicibus Germanicis erutæ, ex quibus non parum lucis vetustis quibusdam auctoribus accessurum speramus. Quid vero de Liturgia seu Missa Gallicana itinere nostro invenerimus, propediem palam faciet Commentarius hoc de argumento singularis. Nobis porro præclarum laboris atque itineris nostri fructum retulisse videbimur, si hæc rei publicæ Christianæ tantisper utilia esse intellexerimus.

INDICULUS

VETERUM ANALECTORUM TOMI QUARTI.

I ter Germanicum ,	<i>pag. 1</i>
Passio Mammarii Martyris in Africa,	93
Passio Marculi Presbyteri Donatistæ ,	105
Fragmentum epistolæ Macrobbi Donatistæ de morte Maximiani & Isaac Donatistarum , ad plebem Carthaginensem ,	119
Passio Theodoriti Presbyteri Antiochiæ ,	127
Passio S Philippi Episcopi Hadrianopoleos in Thra- cia ,	134
Initium passionis sanctorum Scillitanorum ,	153
Fragmentum epistolæ Candidi Arriani ad Marium Victorinum ,	155
Responsio Marii Victorini Rhetoris urbis Romæ ad Candidum Arrianum ,	158
Diligentia beatorum monachorum Armenii & Ho- norii de libris canonicis veteris atque novi Tes- tamenti , & confessio Fidei catholicæ, quam bre- viter viro illustri Theophylo direxerunt ,	177
Epistola Aviti Presbyteri ad Papam Palconium ,	181
Vita S. Hieronymi Presbyteri auctore (ut videtur) Gennadio ,	183
Vita S. Aridii Abbatis Atanensis , auctore Gregorio Episcopo Turonensi ,	194
Veteres formulæ Andegaveses ,	234
Alcuini epistolæ novæ XXVI	272
Caroli Magni epistola de gratia septiformis Spiri- tus ,	312
Odilberti Archiepiscopi Mediolanensis responsio ad Carolus M.	317
Sindberti Episcopi & Abbatis Murbacensis epistola encyclica ,	323

I N D I C U L U S.

Ejusdem indiculum ad Episcopum ,	324
Prudentii Episcopi Trecentis epistola ad quemdam Episcopum fratrem suum ,	324
Rabani Archiepiscopi Moguntini prologus ad Ra- tleicum Abbatem de Martyrologio suo ,	326
Verfus ejusdem ad Grimoldum Archicapellanum ,	326
Ermenrici monachi Augiensis libellus ad Grimol- dum Archicapellanum ,	327.
Caroli Crassi Imperatoris commemoratio apud Au- gienses instituta à Cadoldo Novariensi Episcopo ,	340
EPISTOLÆ TEGERNSENSES , numero XX.	
1 Ottonis III Imperatoris de conditu monasterii Seu- vensis in Bajoaria , ejusque Abbatis electione ,	343
2 Ottonis II ad Diemonem Comitem ,	345
3 Ejusdem ad Piligrinum Episcopum ,	345
Epitaphium Hartvici Abbatis Tegernsensis ,	346
4 Epistola encyclica Adalberonis Episcopi Metten- sis ,	346
5 Gozberti Abbatis Tegernsensis ad Utonem nepo- tem suum ,	347
6 Ejusdem ad Comitem Adalpertum ,	347
7 Ejusdem ad Dom. M. pro piscibus ,	348
8 Ejusdem ad Arnoldum nepotem suum ,	348
9 Godehardi Abbatis Tegernsensis ad suos Tegern- senses ,	349
10 Ejusdem ad Theodulum Episcopum ,	350
11 Ejusdem ad A. Abbatem Lunelacensem ,	351
12 Ejusdem ad quamdam Abbatissam ,	351
13 Fromundi monachi Tegernsensis ad Theodulum Episcopum ,	352
14 Eberhardi Abbatis Tegernsensis ad quemdam Co- mitem ,	354
15 Godehardi ex Abbate Episcopi Hildenesheimen- sis , ad Henricum Regem ,	355
16 Eberhardi Abbatis Tegernsensis ad eundem ,	355
17 Peringeri Abbatis Tegernsensis ad eundem ,	356
18 Fromundi monachi Tegernsensis ad Peringerum Abbatem ,	357

I N D I C U L U S.

19 Ellingeri monachi, dein Abbatis Tegernsensis ad Fromundum,	358
20 L. Episcopi ad A. Imperatricem,	358
Epitaphium Ellingeri Abbatis Tegernsensis,	359
Gozechini Scholastici Moguntini ad Valcherum Scholasticum Leodicensem, suum olim discipulum, ubi de Berengarii ejusque sequacium perversa doctrina,	360
Deoduni Episcopi Leodicensis epistola ad Henricum Francorum Regem de eodem Berengario,	396
Confessio S. Brunonis Cartusianorum auctoris,	400
Anselmi Episcopi Cantuariensis oratio dicenda ante perceptionem corporis & sanguinis Domini,	401
Alia contra pervasores bonorum ecclesie,	402
Anonymi monachi Ratisponensis libellus de ipsius tentationibus, varia fortuna, & scriptis,	404
Brevis narratio de translatione corporis S. P. Benedicti in Galliam,	451
Ordo Officii in domo seu ecclesia Frisingensi S. Benedicti ante Pascha,	454
Antiquæ consuetudines monasteriorum Ordinis S. Benedicti,	458
Scriptum Fratrum de monte Casino ad Fratres ejusdem Ordinis in Alemanniam & Franciam, &c. de ritibus Casinensium & Cluniacensium,	462
Vvillielmi Abbatis Hirsaugiensis prologus in Consuetudines monasterii sui,	465
Ludovici Pii diploma pro cœnobio Campidonensi,	468
Aliud ejusdem pro eodem loco,	470
Ottonis II diploma pro eodem cœnobio,	471
Ottonis III diploma pro eadem Abbacia,	473
Henrici IV diploma pro eadem,	475
Breves Annales Ratisponenses,	476
Annales Vveingartenses,	477
Annales Einsidenses ad cyclos paschales,	478
Alii Annales Einsidenses,	479
Dies mensis intrantis & exeuntis,	480
Antiqua Collectio veterum Inscriptionum Romana.	

INDICULUS.

rum,	481
Descriptio Regionum urbis Romæ,	506
A N A L E C T A P O E T I C A.	
Beati Bedani Presbyteri epitaphium,	521
Alcuini versus de Aquila Episcopo Saltzburghensi,	522
Alii versus de gallo,	524
Incerti Poëtæ versus de ordine comprovincialium Episcoporum, & primo Episcopi & Archiepiscopi Saltzburghenses,	525
Episcopi Ratisponenses,	526
Episcopi Frisingenses,	526
Episcopi Patavienenses,	527
Episcopi Sabionenses,	527
Epitaphium Virgillii Episcopi Saltzburghensis,	527
Epitaphium Arnonis Episcopi Saltzburghensis,	528
Epitaphium Adalrammi Archiepiscopi Saltzburgen- sis,	528
Aliud ejusdem,	529
Epitaphium Liuphrammii Archiepiscopi Saltzbur- gensis,	529
De Ariete Episcopo,	530
HL. Regis carmen ad Baldonem Episcopum,	531
Epitaphium Lantfridi primi Abbatis Benedictobu- rani,	533
Aliud ejusdem,	533
De tribus primis ejusdem loci Abbatibus,	533
Veteris Poëtæ Carmen apologeticum, interlocutori- bus Gaufrido & Aprile, adversus obtrectatores Curie Romanæ,	535
A P P E N D I X.	
Passio sancti Maximiliani,	566
Libellus Abbatis Pirminii paræneticus, in quo multa adversus pravos sæculi octavi mores,	569
Vulfadi Archiepiscopi Bituricensis epistola pastoralis ad parochos & parochianos suos,	602
Auxilii libellus de negotio Formosi Papæ,	610
Varia observationes ex mss. Germanicis,	626
V E T E R U M	

VETERUM
ANALECTORUM

TOMVS IV.

ITINERIS
GERMANICI
DESCRIP T IO.

ITER Germanicum , quod ego sociusque meus Michael Germanus nuper confecimus , ita publici juris haberi cœpit , ut ejus descriptionem flagitantibus denegare pæne improbum ac iniquum videatur. Nil juvat quod contra obtendimus , itinera nostra tanti non esse , quæ publicam lucem mereantur : ceterum in illo Germanico vix quidquam reperiri , quod tanta exspectatione dignum censeferi possit. Reponunt quippe illi , hoc qualemque est , publica auctoritate publicosque in usus susceptum , id postulare , ut ejus rationes reipublicæ litterariæ aliquando reddamus : ne plus apud nos valere credatur inurbanus pudor , quàm ejus , qui nos ad hoc iter induxit , gratia & auctoritas. Regiam ipsi interponere non dubitant , quasi ii simus ,
Vet. Analect. Tom. IV.   A ij

4 ITER GERMANICUM.

qui possimus tanti Principis vultum & oculos vel tantisper morari.

Quamquam ita dici, ita prædicari volebat istius itineris proxeneta ille munificus, qui nihil ad Ludovici Magni gloriam non agebat. Is sive ex libris, quos identidem ipsi offerebamus, sive ex amicorum, qui propius ei adhærebant, relatu, cùm non nihil utilitatis in rem litterariam ex aliis itineribus nostris provenisse crederet; in animum induxit pro sua in litteras caritate, ut Germaniæ bibliothecas perlustraremus, non alio sanè consilio, quàm ut inde aliqua monumenta in publicam utilitatem erueremus. Nemo non intelligit hunc esse illustrissimum Johannem Baptistam Colbertum, quem mors inopinata è vivis eripuit cùm adhuc in itinere Germanico versaremur. Hujus itineris seriem dum jussi exponimus, nullus alia præter litteras ac libros quærat in hac narratione: quæ si jejuna & ingrata videbitur, fortasse litterarum amore, aut certè grati in tantum virum ac memoris animi professione approbata erit.

Anno 1683.

PROFECTURIS in Germaniam seu Alamaniam, quia totam percurrere non licebat, eas partes adire visum est, in quibus superessent bibliothecæ insigniores. In primis excitavit nos ad videndum Sancti-Gallensis,

ITER GERMANICUM. 5

Augiensis, Augustanæ duæ, nempe bibliotheca sancti Udalrici, & publica; Ratisponensis sancti Emmerammi, & Tergernsensis in Bajoaria, de quibus quamdam antea notitiam habueramus. Itaque ad Helvetos, Suevos & Bajoarios iter instituimus tum maximè, cùm intempestiva omnia videbantur: multus undique bellicus fragor & apparatus, Germanorum iræ de Argentorato expugnato, & super his Turcici exercitus in Pannoniam debacchatio: ne quid dicam de obsidione Viennensi, quæ accidit nobis jam in itinere constitutis. Hæc cùm ita se haberent, intimus quidam amicus è nostris, Prior sancti Georgii Villingæ ad Silvam-nigram, itineris nostri accepto consilio, litteras ad me dedit die nona Junii scriptas, in quibus hæc inter alia. *De itinere tuo quid? Olim ubique expectatissimus advenisses: nunc aliter, non propterea, sed propter tempora. Si tempestas aliquando deferbeat, ingredi in gaudium, in brachia sodalium tuorum. Omnibus solatium erit vel conspexisse tantum virum.* Sic ille sentiebat, plus amicitia tribuens, quàm me deceret vel referre. Insuper remoram adjiciebant non satis integra utriusque nostrum valetudo, linguæ Germanicæ ignoratio, & aliæ res, quas commemorare singillatim parum interest.

Nihilominus iter ingressi sumus die ultima

6 ITER GERMANICUM.

Junii, Vefontionem rhedâ publicâ vecti intra novem dies, consortio interim usi Divionem usque humanissimi viri domini Girardi, cui Ludovicus Granatensis hoc debet, quod Gallis non minùs placeat quàm Hispanis. Vefontione per biduum moram egimus, in sancti Vincentii monasterium hospitio humanissimè accepti à R. P. Hieronymo Coquelino Priore ex Benedictina Congregatione sancti Vironi. Altera quàm accessimus die omnibus honoris ac benevolentiae officiis nos prævenit ejusdem loci Abbas Johannes Baptista Boisotus, ex illustri istius urbis familia, qui non solum museum ac bibliothecam suam nobis referavit, sed etiam quæque in ea civitate visu digna erant, nobis commonstrari curavit.

Est hæc Sequanorum metropolis ad Dubim * *le Daux.* fluvium sita, undique prope obsita montium jugis: quorum in uno, cui Cælio nomen est, arx urbi imminet, loci positu atque arte munitissima, præaltæ rupis abrupta latera pro muris, fluvii alveum pro vallo habens. Ibi nobiles adolescentes, quos regio pueros vocant, instituuntur ad virtutem & bellicas artes: quarum egregium specimen sub Regis oculis dederant ante paucos quàm illuc accederemus dies. In hujus montis declivi constructa erat sancti Stephani ecclesia major, ab Hispanis subruï cœpta ad præ-

ITER GERMANICUM. 7

fidium loci, nunc penitus excisa: cujus vicem præstat, quæ secunda Canonicorum fedes erat, sancti Johannis Evangelistæ ecclesia, ubi modò sacrum linteum, quo Christi mortui involutum corpus traditur, religiosè asservatur. Urbs ipsa in Regis Christianissimi potestatem venit anno M DC LXXIV, sanè perquam elegans, antiquis Romanorum monumentis insignis, quæ in Vefontione Chiffletii observari possunt. In eo tamen libro desiderantur duplicis marmoris nuper effossi inscriptiones, quarum una præcipua sic habet:

DEO. MERCURIO. CISSO
NIO. DUBTERATIA. CASTULA
NATIONE. SYRIA. TEMPLUM
CONLABSUM. DENUO. DE. SUO
RESTITUIT.

Hoc marmor, quod prope amphitheatrum Vefontionense erutum est, nunc in Museo Boisoti jam laudati Abbatis visitur cum alio item marmore, variisque cimeliis & numismatibus, quæ hîc recensere non vacat. Inter ejusdem libros multi sunt ex bibliotheca Granvellana, quidam etiam codices elegantissime scripti, ex Budensi bibliotheca Mathiæ Corvini Hungariæ Regis in Granvellanam transportati. In editis libris inscriptiones non dorso librorum, ut sit apud nos, fed

8. ITER GERMANICUM.

compressis, qua parte explicantur, foliis appositæ sunt: quem morem in plerisque Germaniæ bibliothecis deprehendimus. Ex Budensibus insignes sunt membranei codices *Lactantii de Religione*, *Titi Livii* secundum volumen ex tribus, quorum alia duo ex Florentino exemplari descripta sunt anno MCCCXXV. Omitto libros variis linguis scriptos, in quibus *Christina Pisana de Politia* Gallici libri tres, olim impressi. Vivebat apud Gallos regnante Carolo V Christina, cujus Marotus in quodam epigrammate ad Johannam Gaillardam Lugdunensem meminit. Præclara admodum fuit ista Granvellanæ bibliothecæ libraria supellex: quam sanè præferrem magnifico ejus nominis palatio, in cujus hortis Jovis effigies insignis visitur, ex Vinca Mediceorum eo translata. Vidimus etiam apud quemdam bibliopolam plurimos, sed levioris momenti, libros olim cathedralis ecclesiæ, missales (ut vocant) & chorales, qui ad librorum compactores damnati sunt. Eandem fortunam Pontificalis ejusdem ecclesiæ liber, jussu Caroli à Novo-castro Archiepiscopi ante annos ducentos eleganter scriptus, jam subiisset, nisi medicus, quem penes est, has membranas carius vendere vellet: quas ne quidem duorum aureorum pretio (nam quatuor postulabat) ex ejus manibus eripere potuimus. Hæc fortuna fuisset

ITER GERMANICUM. 9

veterum librorum omnium, nisi Deus aliam mentem in quorundam Studiosorum mentes hoc ævo inspirasset.

Die 12 Julii humanissimis hospitibus nostris actis ex animo gratiis, Basileam versus iter instituimus, paullulum à recta via declinantes, ut Luxoviense monasterium, fama & religione celeberrimum, adiremus. Eo deduxit nos R. P. Fulgentius; qui res Congregationis sancti Vitoni tunc procurabat in Senatu Vesontionensi. Hujus suasu tantisper deflectimus ad Faverniacense * monasterium, olim feminarum, quarum Abbatissæ litteras Bernardus Abbas Clarævallis scripsit, postea virorum ab annis quingentis: quo tempore monachis Casæ-Dei ab Anserico Pontifice is locus traditus est, modò sub Congregatione sancti Vitoni. In eo monasterio nihil fere singulare, præter unam ex duabus hostiis sacris, quæ, cum anno 1608 in festis Pentecostes altare ex cereorum accensorum flamma totum arsisset, in sublime divinitus elatæ perhibentur, eoque pacto ab igne penitus intactæ: quarum una Faverniaci reservata, altera Dolam translata est. Hoc de miraculo quidam hoc distichon cecinit.

*Impie, quid dubitas hominemque Deumque
fateri?*

*Se probat esse hominem sanguine, & igne
Deum.*

* Faverniacum.

10 ITER GERMANICUM.

Hoc in disticho mentio injicitur de alio miraculo Divione patrato, cùm, Judæo quodam sacram hostiam nefariè lancinante, hostia sanguinem reddidit. Ineunte sæculo octavo, ut perhibent, Godolia Faverniaci Abbatissa erat, cujus tempore Bertharius & Attila martyrio affecti sunt in proximo vico Menulfi *. Johannes de Burgundia domicellus, frater Ottonis Burgundiæ Comitæ, sepultus est in ecclesia monachorum anno 1373. Faverniacum alluit *Lantena* * fluviolus, qui in *Atarim* unâ leucâ inferiùs devolvitur.

* *Menoul.** *le Lantene.** *Luxeu.*

Julii die 14 *Luxovium* * pervenimus, Columbani ejusque discipulorum sanctitate insignè. Ibi omnem humanitatem experti sumus à R. P. Priore domno Hieronymo Pichone, jam pridem nobis noto & amico. Monasterii ecclesia & claustrum aliquam antiquitatem præferunt: cetera ædificia recentiora. Situm est ad *Bruscionem* * amnem, in loco satis amœno, aère salubri, ubi thermæ hætenus habentur, ab antiquis etiam celebratæ. In ecclesia principe exstat absque inscriptione tumulus, super quatuor lapides erectus ad navis dextram partem, in quo Angelomus monachus jacere traditur, commentario in libros Regum notus. Cernitur prope majorem ecclesiæ portam pharus, quam *Laternam* vocant, cujus omnino consimilem vidi aliquando in *Bonævallensi* mo-

* *la Brusse.*

ITER GERMANICUM. II

nafterio apud Carnutas. Ea ufui fuiſſe videtur in gratiam eorum, qui noctu eccleſiam frequentabant. Sanctus Vvaldebertus Abbas loci tertius ſepultus fuit in oratorio ſancti Martini, quod quondam unum ex monaſticis oratoriis, nunc Luxovii opido continetur. In ſacrario aſſervatur egregius codex Evangelia complectens, tempore Gerardi Abbatis, cujus nudum in indicibus nomen ſine temporis nota occurrit, eleganter exaratus, uti fidem faciunt hi verſus ad Evangelium ſancti Marci.

*Auxilio cujus pius auctor codicis hujus
Abba GERART vivat, anima & de morte
reſurgat.*

Tum in ſine adduntur alii, quibus hunc librum ſancto Petro Luxovii Patrono vovet.

*Luxovii paſtor GERARDUS, lucis amator,
Dando Petro librum, lumen mihi poſco ſuper-
pernum.*

In Capitulari Evangeliorum, quod eidem codici de more ſubjicitur, nulla mentio de Annunciatione, Nativitate beatæ Mariæ, & feſto omnium ſanctorum. Feria verò ſecunda poſt Dominicam ſecundam Quadrageſimæ *in Veſtina*, rectiùs quam in Calendario Frontonis, *inter Veſtina*, ad exprimendum eccleſiæ titulum, ubi ipſa die ſtatio erat. Dominica quarta Quadrageſimæ *in Suſurio*, quæ aliis *in ſancto Laurentio*. Inter paucos bibliothecæ

12 ITER GERMANICUM.

reliquos codices insignis est præ ceteris unus, litteris Franco-gallicis ante annos mille conscriptus : in quo Epistolæ & Evangelia per annum, secundum priscum Ordinem Gallicanum, integra referuntur. De hoc codice alibi dicendum uberius, uti & de alio qui Clemangii opera complectitur.

Luxovio discedentes, adjuncto nobis reverendo Patre loci Priore, primo exceptit
* *Lure.* Lutrense * monasterium (quod ante paucos dies Rex hospitio suo dignatus fuerat) nobile quondam, nunc Murbacensis Appendix, ubi quinque monachi Germanici versantur ex cœtu Murbacensi. Loeus aquis circumductis, validis muris, & propugnaculis munitus; ecclesia vetustatem præferens, in qua duo ingentis molis tumuli visuntur, unus sancti Deicoli Abbatis primi, alter Columbini ejus discipuli; ambo nuper illuc cum utriusque sancti reliquiis allati ex proxima sancti Deicoli ecclesia destructa.

Lutrâ relictâ ingressi sumus superioris Alfatia pagum Suntgoviensem: tuncque primum mores ac linguam Germanicam in subditis Gallicis offendimus. Occurrit nobis in itinere opidum *Besfort*, tum *Altkirk*, quod veterem ecclesiam sonat: ubi residet Vicarius Generalis Episcopi Basileensis, qui ipse
* *Poren-*
truy. Bruntrutus * versari solet, cujus loci dominium ad ipsum spectat, ecclesiastica ditio ad

ITER GERMANICUM. 13

Archiepiscopum Vefontionensem. Post opidum *Befort* occurrit etiam ecclesia beatæ Mariæ de Vallibus, olim Ordinis nostri Prioratus, qui Patribus Societatis Jesu ex Alfatia opido Einfemio modò attributus est.

Julii 17 Huningam * pervenimus, & relictis in meritorio hospicio sarcinulis, clarissimum arcis gubernatorem salutaturi convenimus. Ille verò nos familiari sua comitate exceptos, triduo apud se remanere jussit. Paruimus non inviti, ut spatium videndæ Basileæ haberemus. Quid verò humanitatis atque honoris per illud tempus ab illustri Marchione experti simus, nemo credat, nisi cordatum optimi ac generosi animi pectus noverit. Huninga, priùs exiguus vicus, nunc opidum munitissimum, Rheno in æquabili planitie impositum, Basilea vix mille passibus distans, Ludovico Magno auctore gloriatur, qui, non sine vicinorum invidia, illud ad Alfatia præsidium constructum voluit. Primum loco Rectorem præfecit Marchionem Puteolensem, ex Sileriaco Brulartiorum genere perillustri: quoniam eum esse noverat, qui Basileensium suspicione curata, ab omnibus amaretur, & pro sua virtute ac fide locum ab hostibus tutum præstaret.

Postridie quàm istuc accessimus, commodatis equis (nam conducticios remiseraimus) Marchio nobis auctor fuit, ut monasterium

* *Huninga-
gnae.*

14 ITER GERMANICUM.

beatæ Mariæ de Petra, quod ante paucos annos à nostris excultum, nobis prorsus ignotum erat, religionis causâ adiremus, ejus loci Abbatem de instituendo itinere consulturi. Id situm est inter excelsas alpes, duabus leucis à Basilea civitate, uno lapide ab arce Lanscronia*. Illuc summo mane contendimus, Dominica die sacra facturi in frequenti peregrinantium asylo : ubi Gallicana prorsus humanitate excepti sumus à reverendissimo domino Augustino, Beinwillensis prope Solodorum* monasterii Abbate, qui hunc locum à multis expetitur ad monasticos usus composuit, ornavit, & xenodochio præclaro instruxit. Postquam Missas privatas peregrinamus, sacrum sollemne musicâ perpetuâ celebratum est, instrumentis musicis cum vocibus & minori (quod vocant) organo simul concinentibus. Prandio factò, bibliothecam lustravimus, sed nullos scriptos codices invenimus, præter unum aut alterum, in quo multi sermones in Concilio Basileensi habiti referuntur, omnes fere inediti, sed planè luce non digni. Unus inter alios est Prioris sancti Benigni apud Divionem, alii privatarum personarum. Colloquio de itineris nostri ratione habito cum humanissimo Abbate, literisque ad Helvetica monasteria commendatiis ab eodem acceptis, cum multa gratiarum actione Huningam revertimur.

* *Lanscron.** *Soloure.*

ITER GERMANICUM. 15

Postera die Basileam ingressi, primo bibliothecam publicam adivimus sub auspiciis illustris Marchionis, qui à Basileensibus non secus colitur, quàm proprius eorum Præfectus. Omnia nobis humanissimè propalavit eruditus Buxtorfius, Johannis filius, ipsius bibliothecæ curator. In ea servantur plurimi codices scripti, cùm Græci, tum Latini: in his *quatuor Evangelia* græcè ab annis circiter mille exarata; *Gregorii Nazianzeni opera* græcè cum commentariis Eliæ Cretensis & egregiis picturis, quæ priscos habitus episcopalem, sacerdotalem, & sæcularem exhibent. *Chrysofomi* varia item opera, ac *Petri Blesensis epistolæ* non semel habet hæc bibliotheca, in cujus exedra amplissima habitus est primus conventus Concilii Basileensis. Ibi etiam legimus holographum Erasmi testamentum, cujus Erasmi sepulcrum cum epitaphio cernitur in navi majoris ecclesiæ ad ambonis sinistram partem; secus eum locum, ubi Calvinistæ sacra sua faciunt, nempe ad vestibulum, quo ex navi aditus erat in chorum. Integra sunt in choro & sanctuario omnia, quod in Ultrajectina ecclesia maximè probavit magnus Peireskius, teste Gassendo. Oecolampadius tumulum habet in peristyllo seu claustro (quod vocant) majoris item ecclesiæ, intolerandæ impudentiæ titulo donatus, cùm *primus in eadem urbe evangelica doctrina auc-*

16 ITER GERMANICUM.

ior, & templi istius verus Episcopus appellatur. Ex cathedrali ecclesia in aedes divertimus elegantissimas domini Fæschii Senatoris Reipublicæ Basileentis, qui nos multa humanitate excepit, comitante semper erudito Buxtorfio. In inferiori ædium parte visitur bibliotheca optimis referta libris, cùm editis, tum scriptis: quos inter alii sunt Isidori, alii Bedæ, plerique veterrimi. In superiori parte cimeliarehium omni rerum curiosarum genere locuples. In urbe id singulare, quod horologiorum horæ singulæ singulas nostras unâ prævertant, ita ut Basileensium prima sit nostra duodecima, & sic de aliis consequentibus, nulla certa ejus diversitatis ratione. Paulus Hentznerus in Itinerario suo anni 1597 meminit hujus rei singularis. Matresfamilias in publico raræ, numquam in conviviiis, tantum-non ancillantur. In minori Basilea, quæ majori jungitur pōnte Rheni sublicio, ante motus Helveticos insignis Cartusia exstabat, ex qua multi codices in publicam illam, quam superius descripsimus, bibliothecam transpositi sunt. Duos tantum notare juvat, unum qui Guigonis statuta continet, alterum qui vitam sancti Brunonis, incipientem ab his verbis: *Quod Sapiens exhortationis gratia dicit, &c.* In fine hæc leguntur: *Frater Ludovicus Moser, monachus professus hujus vallis beate Margareta Basilea*

ITER GERMANICUM. 17

*Basilea Ordinis, hunc transumpsit ex chalcographo patris Henrici de Alveldia, ejusdem domus quondam Prioris anno 1486, 18 die Aprilis, anno prefati patris Henrici in Ordine Cartusien-
fium 50. Hæc idcirco notare visum est, quod in eo libello agatur de funere famoso illius Doctoris Parisiensis. Duabus supra Basileam leucis ad Rhenum olim stabat Augusta * Rauracorum, antiqua Episcopi sedes.*

* Augst,

Julii 21 illustrissimi Marchionis & reverendissimi Abbatis Augustini litteris muniti, comparatis equis, Huningâ discessimus, & Basileam transgressi, Germanicum solum terere cœpimus, in posterum ad tres fere menses moribus nostris & linguæ nativæ valedicturi, Germanicis Helveticisque assuefaciendi, quorum hæc summa est. Ubi in aliquod diversorium venit, hospes & hospita, data salutantis dextera, hospites sibi gratissimos advenisse testantur. Tum subeundum triclinium, in quo tanta passim in æstate muscarum propter hypocaustum, ubi per hiemem latitant, copia & importunitas, ut flabello sint abigendæ. Nec minùs molestus tabaci graveolentis fœtor. Hic sæpius quod nolint, quàm quod velint refecturis ingeritur. Panis ingrâtè cervisia & feniculo conditus: obsonia pro more gentis pipere aliisque ejusmodi salsamentis infarta. Omnia accuratè in tabella describuntur. Lecto-

Vet. Analect. Tom. IV.

B

18 ITER GERMANICUM.

rum forma Gallis insolens, corpore quidem brevior, multis cervicalibus congestis, ut sedenti quàm jacenti similior videare. Nec commodior lectorum apparatus: cùm etiam ætate pro levi stragulo gravis culcitra plumis fœta sustinenda sit. De cetero omnia fatis nitida & munda, & in quovis Catholicorum triclinio semper eminent exstans Crucifixi effigies. Ad singulas domorum & cubiculorum januas affigitur titulus, quo mentem sanam & puram, honorem Deo, & patriæ liberationem precantur, sanctam Agatham appellando, quam contra incendia patronam agnoscunt. Exituris hospes qui adventantibus ministrare solet, expensarum tabulam offert cretâ descriptam: tum singula in rationes immurmurando redigens, summam conficit, à qua ne scrupulo quidem dissidere impune licet. Tanta est gentis religio & æquitas. Discessuris *in amorem sancti Iohannis* propinari mos est.

Hæc præmittenda fuere ad novum iter, quod nobis prima die non planè jucundum fuit. Nam cùm Basileæ ponte (quod nobis male vertit) transmissio, Rheni oram sursum legentes, ad Rhinfeldæ * urbis Casari addictæ portam venissemus; rogata transmeandi facultate, itum sapius & reditum ad Governatorem, à quo nullo pacto, nullis precibus hanc facultatem extorquere licuit

* Rhinfeld.

ITER GERMANICUM. 19

nobis, interim fervente sole per duas horas ad primas urbis excubias subsistentibus. Sic nos pœnas dedimus assultus urbi illi nuper à nostris facti, Gubernatoris memores iras coacti ad solem devorare. Alio itaque tentandus Rheni transitus, (nam Badam Helvetiorum cogitabamus) & Sekingas * usque procedendum, opidum extremo bello valde afflictum, cujus pons igne Gallicano conflavit. Ibi collegium est nobilium domicellarum seu Canonicarum octo cum Abbatissa, Principis titulo insigni, & quatuor Canonicis, in ecclesia sancti Fridolini Abbatis, qui ibi præcipua religione colitur. Inde Rheni transitu à trucibus nautis vix impetrato, post arduum montem superatum, hospitium nobis præbuit Calvinistarum opidum *Brouc* dictum, sub pagó seu cantone Bernensi, ad Arolam * fluvium.

* *Sechingen.*

Sequenti die trajecto Rufa * fluvio, accessimus Badenam * seu Badam, Diætâ cantonum calidisque thermis celebre opidum ad Limagum, ubi Helvetiorum comitia tunc habebantur. Mox audientiæ gratiâ ab excellentissimo Regis Legato domino Gravellio impetratâ, litteras ipsi à Marchione Puteolensi porreximus, & ex ejus favorabili responso intelleximus, nos etiam aliunde ipsi fuisse commendatos. Id verò probavit maxima ejus in nos humanitas, quos non solum

* *l'Ar.*

* *la Rufe.*

* *Baden.*

in mensã privatã secum admittere dignatus est, sed etiam in publico hospitio liberaliter excipi iussit. Istius opidi ædificia elegantia sunt, præsertim ædes cantonis Bernensis, omnes albicante gypso passim cum picturis, ut in aliis Germaniæ opidis, decoratæ. Ecclesia præcipua beatissimæ Virgini assumptæ sacra est. In eam convenimus die festo sanctæ Magdalenæ ad concionem, tametsi linguæ prorsus ignorantes, ut ritus patriæ observaremus. In primis concionator Capucinus integrum festi Evangelium idiomate vulgari ex libro perlegit, omnibus auditoribus in pedes stantibus cum magna reverentia, non promiscuo sexu, sed discreto. Deinde sedentibus post lectum evangelium omnibus, concionem sollempni more instituit, nisi quòd angelica salutatio à sedentibus recitata est. Aliud item in illa ecclesia observavimus, nempe Baptisterium in superiori navis parte ad aquilonem positum sub effigie columbæ suspensæ, exemplo ducto à Christi Domini baptismo, in quo Spiritus-sanctus sub forma columbæ spectabilem se præbuit.

Eodem die ad vesperam à nobis lustratum est Ordinis Cisterciensis cœnobium, Maristella primitus appellatum, aliàs Vvettिंगense à proximo vico, vix mille passibus à Bada, anno 1227 erectum ad Limagum fluvium. Salutato reverendissimo Abbate, inter

istius a ceteris viros religiosos unum vidimus Josephum Meglingerum, virum doctum & modestum, qui nobis duos libellos à se scriptos editosque amicè concessit, ipse auctor & typographus. *Annus Cisterciensis* est, in quo gesta præcipua sanctorum ac piorum Cisterciensium monachorum elegantissimè referuntur. Eiusdem est *Iter Cisterciense*, quod composuit occasione Capituli generalis Cisterciensis anni 1667, ad quod ipse profectus est. In exteriori ecclesiæ sinistro latere visitur sepulcrum Alberti I Romanorum Imperatoris, cuius corpus postea Spiram jussu Henrici VII delatum est.

In ecclesia eximium nitorem & decorem omnia spirant, longè certè majorem quàm basilicæ nostrates. Hoc discrimen in suo Itinere advertit Josephus mox laudatus, scribens se Divione grandia quidem templa vidisse, sed parum expolita. Summum altare, inquit, fere omnem totius templi decorem continet: reliquarum partium obscuritas, araneorum telæ, & neglectus ubique cultus has sacras ædes longe infra Germanæ pietatis sedulitatem ponunt, quorum templa ad quamdam cælestium mansionum invidiam Numinis honori parantur. Quippe Germani maximè in hac elegantia & in multiplici vocum & instrumentorum variorum concentu pietatem locant, quæ nos pietatis

B iij

22 ITER GERMANICUM.

impedimenta Galli reputamus. De musica musicisque instrumentis loquor. nam optandum esset, ut ille ecclesiarum nitor ita apud nos vigeret, ut apud Helvetos & Germanos musices amor.

Badam ipsa die reversi, crastina inde discessimus, instructi litteris excellentissimi Oratoris ad varias Germaniæ personas illustres, & ex ejus mandato deducente nos domino *le Baron* Diætæ Secretario, in Murense Ordinis nostri monasterium pervenimus, quod à Vvernhero Argentinensi Episcopo constructum est anno 1072. Distat hic locus à Bada sex horarum itinere, in quo Mulinga, & Brimaguardia opida ad Rufam occurrunt. Ab hoc amne uno horario milliari distitum est monasterium, *Moury* vulgo dictum, in diœcesi Constantiensi, loco pro regione fatis amœno & jucundo, ubi degunt monachi quinquaginta sub Congregationis Helveticæ accurata disciplina. Eximia fuit in nos optimi Abbatis Hieronymi benevolentia & humanitas, cui omnium religiosorum sollicita & sedula caritas accessit. Ex ejus cœnobii monumentis anno 1618 vulgatæ sunt *Origines Murenfis monasterii* cum genealogia Principum fundatorum: & anno 1651 prodiit vera *Origo & genealogia Comitum Habsburgensium*, auctore Dominico erudito istius loci Abbate, contra recentium aucto-

ITER GERMANICUM. 23

rum fabulas. Priorem libellum tanti fecit eximius Peireskius, ut magna contentione repetitisque ad Vicum Regis in has partes Legatum litteris obtinuerit authenticâ formâ actorum exemplum, quod posset inferri in chartophylacium regium. adeo veretur, inquit Gassendus, ne autographo sinistri quidpiam contingeret. Quin etiam, re jam in tuto collocata, procuravit sollicitè iteratam editionem tum actorum omnium, tum maximè ejus genealogiæ, quam ne unâ quidem syllabâ additâ vel demtâ, redegit in perspicuum schema. Plura vide sis apud eundem Gassendum de istorum actorum utilitate ad refellendum Veneri, Guillimanni, & Piespordii commentum de stemmate domus Austriae; probandumque Principes Austriacos serie dumtaxat feminea, non virili, ut illi fingunt, ad Habsburgicam familiam, mascula verò ad Tiersteinicam pertinere. Integra hæc acta vidimus in Murenfi bibliotheca, & quosdam alios codices mss. quos inter unus est pervetustus, continens post Bedæ librum de tempore Chronicon Reginonis, cum continuatione Hermanni Contracti & Berchtoldi ejus discipuli. Reginonis Chronicón desinit ut in editis, annosque Christi adscriptos habet, contra quàm nonnulli de hoc Chronico opinantur, existimantes annorum calculum adjectivum

24 ITER GERMANICUM.

esse. Idem olim, quod in Murenſi, advertimus in optimæ notæ codice Gemblacenſi. Alius Murenſis codex ante annos fere ſexcentos exaratus, continet Martyrologium, & Regulam ſancti Benedicti feminis accommodatam. Pingitur initio ſanctus Benedictus ſedens, cum pedo in manu, atram habens brevem cucullam, togam ſeu tunicam albam, & calceos ſubnigros. In Necrologio, quod in ſanctorum Kalendario permixtum eſt, multarum illuſtrium perſonarum obitus recenſentur. In alio necrologio Murenſi notantur etiam Habſburgenſis familiæ inſigniores perſonæ. Inter codices recentiores habetur *liber de antiquitatibus monaſterii Fabarienſis*, Ordinis noſtri in Rhucantia, finibus Helvetiæ ſiti, auctore Auguſtino Stoklino Murenſi primùm, dein Fabarienſi Decano, poſtmodum Abbate, qui opus illud composuit anno 1628, ubi multa ſcitu digna refert. Plura alia ſcripſit eleganter & accuratè Abbas ille digniſſimus.

Muræ illud primum obſervavimus, quod in omnibus ferme Germaniæ locis obſervatur, ut unus famulorum propter incendiï periculum noctu excubias agat, & ſingulis ab ignitegio horis, id eſt ab hora octava in hieme, nona in æſtate, quædam verba variis in locis proclamet, ut ſe vigilem probet. *Audite quid dicturus ſim*, inquit ille in æſtate

ITER GERMANICUM. 25

hora nona, *insonat hora nona, exstinguite lumen & ignem, ut nos Deus cum Maria tute-
tur.* In aliis horis significat talem insonuisse horam. Id fit, inquam, propter incendiū pe-
riculum, quod in Germaniæ partibus maxi-
mum est, quoniam abietinis lignis fere om-
nia constant, ut etiam in plerisque locis pro
regulis sint asseres abiegni. Quod in memo-
riam revocat Taciti locum ex libro de mo-
ribus Germaniæ. *Vicos colunt, ait, non in nos-
trum morem connexis & cohærentibus ædificiis :
suam quisque domum spatio circumdat, sive ad-
versus casus ignis remedium, sive inscitia ædi-
ficandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut
regularum usus. Materiâ utuntur ad omnia
uniformi, & citra speciem aut delectationem.*
Hanc materiam esse puto abiegnam, ex qua
etiam hodierni Germani stratas publicas ster-
nunt, pontes tegunt, & quid non faciunt ?
quod in eorum silvis hoc unum ligni genus
abundet. Sed eorum ædificiis probè conve-
nit quod Tacitus subdit : *Quadam loca dili-
gentius illinunt terra, ita pura ac splendente,
ut picturam ac lineamenta imitetur.* Illud ma-
ximè apud Helvetos itinerantibus molestif-
simum, quod non solum singuli singula sua
prædia sæptis circumdant, quæ nemini vio-
lare impune licet ; sed etiam publicas vias
frequentibus repagulis impediunt. Hoc au-
tem vice versa jucundum simul & commo-

26 ITER GERMANICUM.

dum, quod frequentes occurrunt fontes, per abietinos tubos & canales diducti, seu in subjectos aquarios truncos, seu in prata irrigua.

Conducto in reliquum iter interprete, Julii 26 Murâ discessimus Einsidlam versus, quæ novem inde horarum itinere distat, ducem habentes R. P. Carolum, juvenum institutorem. Inter eundem vidimus parthenona Cisterciensem, vocabulo *Frauvental*, id est Vallis-Virginis, ad Lorsam; qui amnis defluit ex lacu Tugiensi. Adjacet isti lacui, valde pisceso & amplo, urbs Tugium*, caput Helvetici cantonis cognominis, locus sane amenissimus. Ibi sacra celebravimus in æde sancti Osvaldi Anglorum Regis: alia ecclesia sancto Michaëli nuncupata. Inde recreati Abbatis Murensis liberalitate, subiimus arduum montem, ex quo descensus est in subjectam vallem, ubi lacus Aquæ-regiæ* dictus. In ea valle aliisque circumpositis plurima hinc inde cernuntur tuguriola, in quæ rustici fœna sua comportant, cum ad unum locum propter difficultatem viarum convehere non possint. Singuli rustici plures habent ejusmodi casas, atque in eis stationes vicissim hieme faciunt, cum pecoribus suis promiscuè degentes. Cibus per id tempus caseus, lac concretum, & alia id genus: rarus panis, quod in ea valle fegetes

* Zug.

* Aigré.

haud nascantur, nec per hiemem facilis sit ex illis latibulis egressus. Hanc vallem præcellsi hinc inde montes cingunt, inter quos Mons *Gubel*, in quo Catholici circiter trecenti hæreticorum millia circiter sex fuderunt. Nec longe à Tugio in pago Tigurino insignis fuit pugna ad Capellense Cisterciensium monasterium, qua in pugna Zuinglius interfectus, ac postea ejus cadaver flammis crematum est.

Tandem multis montium jugis & scopulis superatis, ipsa die accessimus ad Einsidense * monasterium, quod latino nomine Beatæ Mariæ Eremus appellatur. Locus est Fidelium concursu percelebris ac religione monachorum, qui ibi numero centum degunt. His præest reverendissimus & illustrissimus Abbas Augustinus Redingus, Congregationis Helveticæ Vistator primus, modestia & religione non minùs, quàm libris editis clarus, ex quibus volumina duo ad refellenda Ministri Tigurini in Baronium objecta, tria de rebus Theologicis in lucem emisit Einsidlensibus typis. Is non modò omnimodam nobis humanitatem & caritatem exhiberi jussit, sed etiam communicari omnia vetera monumenta, quæ in rem nostram facere poterant. Et hoc certè cum multa sedulitate exsecutus est R. P. Placidus, ipse germanus frater, idemque Theologiæ

* *Einsidlen.*

28 ITER GERMANICUM.

prælector, qui in ætate non admodum pro-
 vecta egregios in omni fere scientiarum ge-
 nere progressus fecit. Majori templo inclu-
 sum est primarium beatæ Mariæ sacellum,
 sanctum Meginradum auctorem habens,
 quod voti causâ undique frequentatur. Al-
 tare majus ecclesiæ ex marmore magnificen-
 tissimè nunc primum absolutum. Insignis est
 locus ad sacra asservanda supra capellam
 beatæ Magdalenæ elegantissimam, in qua
 pænitentes sese confessionis remedio expia-
 re solent. In sacra supellectile omne pretium
 superat Ostensorium, in quo Christi Domini
 corpus exponitur, totum ex auro, gemmis
 & lapillis pretiosissimis ornatum. Crux est
 etiam valde antiqua & procera, in qua Chris-
 ti effigies quatuor clavis pro more veterum
 affixa est, adhibitis utrimque in crucis ramis
 variis reliquiis, cum variis etiam inscriptio-
 nibus, quarum hæc una est: *Adalbero &*
Uto pro Domino de se simul hoc instituerunt. In
 bibliotheca multi sunt exquisiti codices, ex
 quibus non pauca excerptimus in conse-
 quentibus referenda. quales sunt inscriptio-
 nes Romanæ insignes, acta Martyrum au-
 thentica, Frovini in Monte Angelorum
 Abbatis egregium opus de gratia & libero
 arbitrio, qui auctor vivebat ante annos fere
 sexcentos.

Einsidlâ egressi die 30 Julii ad lacum

ITER GERMANICUM. 29

Tigurinum * tendimus, conscenso prius arduo monte, ubi sancti Meginradi eremitæ primaria sedes & ædícula visitur. Ex eo loco prospectus est in subiectum lacum Tigurinum & adjacentem regionem, adeoque in Ufnaugiam lacu parvam insulam, in qua beatus Adalricus, simulque Regulinda Comitissa mater ipsius habitavit. Trajecto lacu per pontem sublicium uno lapide porrectum, cujus mobiles asseres nullis clavis affixi sunt, Raperschvilam opidum ex adversa lacu parte situm pertransivimus; & facto per duas horas montis excelsissimi ascensu & descensu, sub vesperam devenimus ad Fischingen-
se Ordinis nostri monasterium, comitante nos domno Placido mox laudato: ubi piissimum Abbatem & religiosos monachos, sed nulla fere monumenta invenimus. Locus iste primitus *Piscina*, vulgo *Fischingen*, itemque *Augia sancti Petri* appellatus, sanctam Ittam septimo sæculo monasterii conditricem agnoscit. Situs est ad radicem montis Hoërlini, in Comitatu Toggenburgensi, non procul ab antiqua arce cognomine. Anno M C XXXVIII venerabilis Presbyter Vualtrammus Petrishusensis monachus in Patrem & Abbatem electus est, atque consecratus ab UDALRICO reverendo Constantiensi Episcopo secundo ad locum *Augiæ sanctæ Mariæ, Fiskine* dictum. Ipsum ergo novum atque tenuem locum, sed habilem, uti-

* de Zurich:

lem, & spiritualibus hominibus satis congruum adiens, Dei fretus adminiculo, basilicam sanctæ Mariæ à fundamentis cœpit adificare, & sex annis piè consummans fecit dedicare. Domicilia tria, Fratribus, sororibus, ac hospitalem adificavit. Libros verò Missalem, Evangeliarium, Lectionarium, Officialem, Benedictionalem, Antiphonarium, Psalterium, Regulam patravit, &c. Ista omnia infra octo annos regiminis sui patravit & acquisivit. Multi pia ejus admonitione ad conversionem venerunt, ex quorum dationibus multipliciter pane viginti mansibus locum locupletavit. Hæc carptim ex veteri instrumento.

Insequenti die Turgoiam ingressi, reliquimus ad sinistram opidum Villam, ubi Præpositura est monasterii sancti Galli, ad quod ipsa die accessimus. Ex omnibus Helveticis cœnobiis hoc priorem locum tenet, cujus Abbas Princeps est, uti & Einsidlensis, sed ætate & dignitate superior, totiusque Congregationis Helveto-Benedictinæ veluti caput. Aberat tunc à loco reverendissimus senex, versatus in monasterio sancti Johannis sibi subjecto: sed comperto adventu nostro proximo, mandatum dederat, sua ut bibliotheca & omnia nobis commonstrarentur. quod magna cum humanitate & sedulitate præstiterunt R. P. Subprior, & Pater Hermannus bibliothecarius vir doctus, & lin-

ITER GERMANICUM. 31

guarum sciens. Ante aditum monasterii opidum est pervium, modò liberum, satis elegans, totum Calvinistarum, in valle satis amœna, sed angusta, unius muri intervallo sc̄junctum à monasterio. Urbem claudit ex parte meridiana monasterium, monte ex ea parte constrictum. Porta major duplex: aliam opidani extrinsecus contra religiosos, aliam religiosi intrinsecus contra opidanos occludunt. Sequitur area in longum satis ampla, cui adjacent ædes Abbatis & hospitem, ecclesiæ & dormitorio contiguæ. Ecclesia elegans & nitida, cujus chorus fornicem habet, navis laquear, ut pleræque illarum partium basilicæ. Sub altari majori est crypta Notkeri pietate celebrata. In occidentali basilicæ parte, ubi porta nulla est (quod in multis monasteriis observavimus) sed à latere, visitur alia crypta, in qua sanctus Otmarus primùm sepulturâ donatus est. Ibi exstructum nuper elegans oratorium, cum sacris corporibus Roma recens advectis: quorum ossa, ut fit in illis partibus, continuè disposita, & vitis pretiosis religata, medio vitro spectantium oculis objecto, totam osseam compagem conspicuam reddunt. Ad meridiem locatæ sunt regulares officinæ, adeoque bibliotheca optimis libris referta, cum typographica officina. Omnia modestiam, elegantiam & nitorem spirant, maximè ecclesia,

32   ITER GERMANICUM.

in qua quæcumque ad sacra pertinent, accuratissime & religiosissime præstantur. In omnibus porro Germanicis monasteriis unum habetur Museum, quod vocant, id est amplum ædificium, duplicem habens fornacem, distinctasque solis asseribus cellulas pro religiosorum numero, ubi per totum ferme diem extra officia divina hieme versantur. In refectoriis etiam, quæ humilia & laqueari ornata sunt affabre elaborato & splendido, habentur fornaces ad calorem excitandum. In hoc denique monasterio degunt religiosi centum, præter juvenes religiosæ vitæ candidatos, qui in omnibus Helveticis monasteriis rectè instituuntur sub habitu fere monastico, præter cucullam. Fratres laïci barbam promittunt, ut olim, idcirco dicti quondam *Fratres Barbati*. Primus post Abbatem vocatur Decanus, quod nomen in solis monasteriis obtinet, ubi Abbas princeps est, ut Fuldæ, Campidonæ, ad sanctum Gallum, Einsidlæ, & Corbeiz novæ: alibi vocantur Piores; tertius ubique Subprior. Apud S. Gallum studia litterarum vigent pro religiosis, quorum multi præter Latinam linguas Græcam & Hebraicam callent. Unus ex eis doctissimus Pater Cælestinus ex familia Sfondratensi, in Liguribus clarissima, opus quoddam philosophicum condit, in rebus etiam theologicis & jure canonico versatissimus.

verfatissimus. Domnus Hermannus bibliothecarius historiam monasteriorum Helveticorum meditatatur. Altera quàm istuc accessimus die, Dominica prima Augusti, facta est supplicatio, ad quam magna Fidelium multitudo ex vicinis pagis confluit. Litanix aliæque preces vulgari idiomate à promiscuo sexu cantatæ, sed vocibus ac modulis optimè compositis distinctisque. Sic in Missa cum sacra communio porrigitur, *Domine non sum dignus* à Sacerdote germanicè dicitur, uti & pleræque publicæ in ecclesia extra divinum Officium preces.

Redeo ad bibliothecam, in qua, præter editos, magna est veterum optimæ notæ librorum copia, ex quibus multa in nostros usus collegimus, adjunctante Hermanno. Quosdam alios insigniores noto in gratiam studiorum. *Orosii historia* eleganter scripta cum hac clausula in fine: *Plura in hoc libro fatuitate cujusdam, ut sibi videbatur [scioli] male scripta domnus Notkerus jussit in locis asseribi. Assumptis ergo duobus exemplaribus, qua Deo dante valuimus, tanti viri judicio fecimus.* Alius est codex, *Alcimi Aviti poëmata* continens ab editione Colonienfi planè diversa. Ibidem *Ferrandi Diaconi liber ad Reginum Comitem: Profperi opera* fere omnia: *Ruricii Lemovicensis epistola.* *Rabani epistola ad Heribaldum episcopum Alcedronensem*, id est Autisiodorensem, *Vet. Analect. Tom. IV.* C

& alia ejusdem. Item *Quintiliani institutiones* in codice perantiquo, quem Poggius excubendum accepit ex ipsa sancti Galli bibliotheca, non *apud salsamentarium* reperit, ut Paulus Jovius affirmavit, & ex eo alii. In fine quorundam Alcuini operum hæc leguntur. Anno DCCC VI ab Incarnatione Domini Indictione XIV, anno XXVIII regnante Karolo Imperatore, VIII Idus Februarii, die Veneris, divisum est regnum illius inter filios suis, quantum unusquisque post illum habet: & ego alio die hoc opus [perfecei.] Et in fine prognostici auctore Juliano: *Utere feliciter SPASSANDE Papa jugiter per secula longa.* Ad hæc Trichemii historia Hirsaugiensis triplo auctior quàm in editis: ne quid dicam de revelationibus sanctæ Gertrudis, quæ item à vulgatis multum differunt. Denique in alio codice hæc de Hildegarda Ludovici Germaniæ Regis primi filia adjecta sunt. x Kal. Januarii HILDEGARDA virgo Christi, & domni Hludovvici Regis filia, de hoc seculo migravit ad Christum, & humata est in ecclesia sancta Regula & Felicis martyrum Christi in castello Turego*.

* Zurich.

- Hoc jacet in tumulo Christi dignissima virgo
- HILDEGARDA, nitens moribus egregiis.
- Hac fuit eximii HLUDOVVICI filia Regis:
- Mentem sponte suam voverat illa Deo.
- Bis denos octo vita compleverat annos,

Migrans ad sponsum virgo beata suum.

In brevi Chronico Vveingartenſi de ea ſic legitur : *Anno DCCC LVII Sereniſſimi Hludovici Regis filia HILTI GART obiit.* Aſſervatur in eadem bibliotheca vetus monaſterii ſancti Galli delineatio, ante annos octingentos depicta , omnes loci officinas adjunctis verſibus accuratè exhibens : cujus exemplum Hermanni beneficio accepimus. Idem etiam nobis oſtendit omnes monaſterii ſui chartas, omnia diplomata & instrumenta in unum corpus nuper typis domeſticis redacta : cujus collectionis unum exemplum in archivo eccleſiæ Romanæ; alia quædam in celebrioribus aliquot Helvetiæ monaſteriis reſoſita ſunt : cetera privatim in ipſo monaſterio ſancti Galli reſervantur ad documentum poſteriorum. Idem præſtiterunt Einſidlenſes noſtri : ut ſi quo incendiï vel belli caſu ipſa primaria instrumenta perire contingat, jacturam utcumque ſarciat hæc collectio.

Luſtrato ſancti Galli monaſterio, adjuncti etiam opidi bibliothecam adivimus , quæ unà cum collegio publico exſtat eo in loco, ubi tempore ejurata religionis Dominicanæ ſanctimoniales degebant, quæ eximium catholicæ Fidei ſpecimen dederunt. Oſtenſi ſunt in ea bibliotheca inediti quidam libri Vadiani , multæque ejuſdem & variorum ad ipſum epistolæ idiographæ : cetera non ſunt

magni momenti. In omnibus antiquis codicibus Germanicis, etiam germanico idioma te scriptis, eadem est litterarum forma atque in Gallicanis.

Ipso tempore nuntium de Viennensi per Turcos obsidione accepimus, quod nos de prosequendo itinere aliquantum suspensos reddidit, animo reputantes, an tuta futura esset via in Bajoariam usque, quo armorum Turcicorum terror indubiè penetraverat. Accedebant etiam aliæ rationes, quæ nos fortasse suspectos redderent in tam difficili temporis articulo; aut certè à bibliothecis lustrandis, qui unus erat nostræ profectiois scopus, excluderent. Sed tandem animum obfirmavimus, accepto consilio adeundi saltem Campidonam, ex quo certiora de rerum statu nuntia habere possemus. Sic itaque ex sancti Galli monasterio discessimus, quod postremum vidimus ex Congregatione Helveto-Benedictina.

Hæc anno 1602 instituta est: quo tempore reverendissimi Abbates Bernardus sancti Galli, Augustinus Einsidlensis, Johannes Jodocus Murensis, Benedictus Fischingensis, se in unum aliquod communis Congregationis corpus coadunare decreverunt. Id verò litteris suis approbavit Clemens VIII, ceterosque Abbates ad æmulationem provocavit. His animati Abbates duo, Michaël

ITER GERMANICUM. 37

Fabariensis, & Geroldus Rhenviensis, ejusdem se Congregationis corpori adjunxerunt, aliis aliisque deinceps ad duodecim monasteriorum numerum succedentibus. Gregorius xv & Urbanus viii privilegiis & immunitatibus auxerunt hanc Congregationem, quæ excepto carniæ ad certos dies usu, nihil minus habet ab aliis Congregationibus strictioris disciplinæ. Hæc didicimus ex reverendo Patre Placido Zurlaubeno, religioso Murenfi, Congregationis ejusdem tunc Secretario, quem reverendissimo Abbati Augustino recens mortuo successisse in audio. Ad itineris lineas regredior.

Post quinque dierum ad sanctum Gallum moram, inde profecti die 5 Augusti cum P. Hermanno bibliothecario, Roschati * ad lacum Potamicum pransi sumus, excepti à religiosis ex cœtu sancti Galli. Conditum est eo in loco monasterium satis amplum tempore motuum illorum, qui occasione religionis exorti sunt, monachis è sancti Galli opido & monasterio exturbatis, & occupato ab hæreticis monasterio. Cùm enim spes fere nulla monachis affulgeret recuperandæ pristinæ stationis, Abbas alteri ibidem construendæ adjecit animum. Quin etiam novis hujus loci ædificiis per hæreticos furentes everfis, nihilo minus in parietinis denuo erigendis perseveravit: sed tandem prima sede

* Roschat.

38 ITER GERMANICUM.

monachis restituta, pauci apud Roschatum relictī sunt. Ibi tunc versabatur Cælestinus Sfondratus supra laudatus, qui nos pridie ad sanctum Gallum convenerat. Sub meridiem, cū reflante vento lacum navigio, uti consilium erat, trajicere non possemus, longo circuitu lacī ambitus, qui tribus leucis in latum, quatuordecim in longum porrigitur, partim nobis circumeundus fuit, ut ea ipsa die, Rheno transmissio, Brigantium * accederemus, sancti Galli quondam secessu illustratum: cui adjacet Augia * major, quod monasterium nobis propter breve tempus invisere non licuit.

* *Bregentz.*

* *Mehtz-ravu.*

* *Lindavu.*

* *Tetnang.*

Postera die, quæ Christi Domini Transfigurationi sacra erat, Lindaviam * Calvinistarum opidum prætergressi, apud Tetnangum * opidum Montisfortis Comitissas celebravimus: inde per Ravensburgum urbem imperialem Vveingartense Sueviæ monasterium, ubi ante paucos annos Pater Buceelinus scriptis notus obierat, admissi, absente reverendissimo domino Abbate electo, humanissime biduo recreati sumus. Hinc nova se nobis rerum facies aperuit, viæ planiores, mores diversi, paullo minus quàm Helvetici libertatem præ se ferentes, dialectus (uti ex aliis audiebamus) politior, rusticanæ domus non ita integræ & elegantes: denique in Benedictinis monasteriis alia Congregatio,

ITER GERMANICUM. 39

Suevica nimirum, quæ à tempore Concilii Constantiensis, id est ab anno 1416, originem ducit. Ea quondam amplissima, & in tres propagata provincias, nunc ad solam Suevicam redacta est. Illius Congregationis synopsis historicam scripsit ante paucos annos amicus noster Georgius Geisserus, Prior Villingensis religiosissimus. Habitus nostrorum ubique in illis partibus uniformis, nisi quòd Helvetici cùm in ecclesiam cucullati procedunt, circumductum brachio sinistro rosarium gestant præter morem aliorum. Vveingartense monasterium, liberum & imperiale, tunc copias submittebat in Viennæ subsidium, nempe quinquagenos pedites armatos, quibus stipendia villæ & pagi monasterio subjecti suppeditant, ceteroqui exempti ab annuis tributis. Vveingarti exstat veterum Vvelsonum conditorium, qui monasterii fundatores habentur. Eorum historia legitur in vetusto codice bibliothecæ amplissimæ, in qua etiam multi libri scripti servantur. In veteri Calendario quod libro Evangeliorum præmittitur, fit mentio de Judita istic sepulta. *III Nonas Augusti Iudita Dux.* In alio additur, *Regina Anglia hic sepulta. Dedit pretiosissimum thesaurum ecclesie, sanguinem Domini cum reliquiis sanctorum, pallis & plenariis*, id est Missalibus integris. Idem sanguis Domini istic cum summa

40 ITER GERMANICUM.

veneratione colitur. Initio cujusdam codicis , in quo Gregorii Magni expositio in Ezechielem continetur , hæc legimus antiquissimo caractere : *Oportet monacho ubicumque exierit , Eucharistiam semper secum vehat.* Et in fine codicis :

*Praful EBERHARDUS Christi famulamine
tactus ,*

*Hunc tribuit librum Christi genitricis ad
usum.*

Scriptus est liber iste ante conditum Vveingartense monasterium , cujus ecclesia sanctum Martinum Patronum habet. Quidam optimus codex perantiquus continet *vitam sancti Anscharii* primi Archiepiscopi Bremensis : alius egregius *Iustini Trogi epitomen*. Habes in consequentibus veterrimas formulas Andegavenses ex eadem bibliotheca exceptas , atque Vvillelmi Hirsaugiensis Prologum in consuetudines monasterii sui , quæ duobus libris ibidem continentur. Omnes fere libri etiam editi corio cervino , ut passim in Germanicis bibliothecis , operiti sunt , ob cervorum venationem frequentem , quorum capita cum ramis seu cornibus , aut certe eorum exstantes effigies in suis habitaculis affigere solent.

Augusti nona Vveingarto per Algoiensem pagum , comitante domno Maximiliano , venimus Campidonam , quæ celebris est

ITER GERMANICUM. 41

nobilium Suevorum Abbatia fefqui-milliariorio horario à montibus Tirolensibus ad Hilaram fluviolum, à quo inditum pago seu tractui nomen Hilergovæ. Prope urbis Campidonæ muros (quæ urbs tota hæreticis modò paret) situm est monasterium, ædificiis novis & ornatissima ecclesia magnificè exstructum. Id duplici quadro amplissimo constat, præter atria & habitacula ministrorum. Unum quadrum Abbatis ædibus, aliud Religiosorum cellis assignatum, cum gemina utrumque contignatione. Inferiori ex æquo respondet solum ecclesiæ, quæ ad occidentalem cœnobii plagam in aggere posita est. Loco nunc præest magno cum splendore illustrissimus Abbas & Princeps D. Rupertus, Cardinalis Badensis successor, is quem olim apud nos in monasterio sancti Dionysii prope Parisios morantem noveramus. Quanta verò humanitate & facilitate nos exceperit optimus Abbas, verbis explicari non potest. Ibi existat conventus quatuor & viginti nobilium cum sex nobilibus pueris vitæ religiosæ candidatis, qui rubeas togas gerunt. In Germania quatuor erant præcipua ejusmodi monasteria, in quæ soli probatæ nobilitatis juvenes admittebantur, nempe Abbatia Fuldenfis, Campidonensis, sancti Galli, & Einsidlenfis. In duabus prioribus, non in posterioribus hætenus perseverat iste ritus;

42 ITER GERMANICUM.

uti etiam in Murbacensi Alsatix monasterio : quem ritum non ab ipsis Abbatiarum primordiis, sed tempore procedente receptum fuisse constat. Campidonæ habetur typographica officina omnibus numeris absoluta. Haud procul à monasterio, id est non unius horæ intervallo, visitur locus, in quo versabantur ante viginti-annos Religiosi, quos Capitulares vocant, dum novi monasterii ædificia construerentur. Loco vocabulum est *Suavesberg*, ubi sub Romano Abbate monasterii instauratore viguit severissima per aliquot annos monasticæ vitæ disciplina, abstinentia perpetua, jure silentium, nudipedium, labor manuum durissimus : sed intercedente nobilium vicinorum & postmodum Nuntii Apostolici auctoritate, remissa est pro ritu aliorum ejusdem regionis monasteriorum, quibus hæc severitas hoc cælo & solo, illis corporibus intolerabilis visa est. Hunc locum adivimus in comitatu illustrissimi Abbatis, ibique vidimus domnum Bonifacium, nobis aliunde jam probè notum, qui ibidem ab omni hominum consortio remotus, in summa vitæ austeritate per annos tres perstiterat, primo illo vitæ perfectioris proposito numquam remisso. Campidonense monasterium sub veneratione beatæ Mariæ, & sanctorum Gordiani & Epimachi primitus conditum est ab Hildegarde

ITER GERMANICUM. 43

Caroli Magni uxore , quæ ibidem sepulta creditur à Campidonensibus , (tametsi Metris ad sanctum Arnulfum alii sepultam perhibent) & pro sancta habetur. Pleraque vidimus Abbatiaë diplomata , etiam authentica , quorum aliqua in consequentibus referemus. Inde suppetiaë centum militum Viennam submissæ sunt eo tempore , quo ibi moram egimus.

Post biduum discessuros non priùs sivit abire illustrissimus Abbas , quàm promissione facta , ut ex Bajoaria iterum ad se reverteremur. Fide accepta , novos equos , atque insignem nobis comitatum præberi iussit , dato nobis duce usque Augustam Vindelicorum domno Corbiniano , sancti Udalrici conventuali , tunc verò apud Campidonam Philosophiaë professore. Et primo quidem ipsa die Augusti 12 venimus in monasterium Uttemburanum * , quò litteris Campidonæ acceptis jam invitati fueramus. Illustris est hæc Abbatia , sex horarum itinere à Campidona , ad Gunzium * amnem. Ecclesia dedicata est sanctis Alexandro & Theodoro Martyribus , quorum reliquia in ea servantur. Eorundem thecæ *Mariae Comitissæ sigillum* ex agathe appositum est. Bibliotheca ibidem multis libris referta etiam mss. ex quibus nonnulla in nostros usus excerptimus , in his duas homilias sancti Faustini ex

* Oiten-
bour.

* Gunz.

44 ITER GERMANICUM.

Homiliario perantiquo. In veteri Necrologio de Totone seu Tottone primo loci Abbate hæc legimus. XIII Kal. Decemb. *Toto noster Abbas, qui corpus sancti Alexandri huc attulit, & cujus parentes locum istum fundaverunt.* Tottonis parentes Silachus & Ermisvinda sub annum 764 monasterium condiderunt. De Totone iterum in brevibus annalibus ad cyclos Paschales: Anno MC LXIII *Toto sepelitur*, id est novo tumulo reconditur. Anniversarium quotannis pro eo celebratur. Ab hinc uno lapide distat egregium beatæ Mariæ oratorium, Elderense appellatum, quod magno Fidelium concursu honoratur. Nulla humanitatis in nos Officia prætermisit reverendissimus Abbas Benedictus, cooperante etiam R. P. Alberto Priore, qui studiis nostris favet. Ibidem superiori sæculo floruit Nicolaus Ellembogius, vir bonarum litterarum amantissimus. qui postquam patris exemplo Medicos apud Montem-peffulanum audisset, reversus in patriam, Ottemburanorum monachorum numero adscriptus est anno 1505. ubi reluctante Abbate suo, Latinis litteris Græcas & Hebraicas conjunxit, ac tandem Gymnasio trilingui Ottemburæ instituto ludum aperuit anno 1543, favente in primis Vvolfgango Abbate & Principe Campidonensi. Commertium litterarum habuit cum Erasmo, Reudelino,

ITER GERMANICUM. 45

Eckio, & aliis ejusdem temporis hominibus litteratis. Ex novem libris ejus epistolarum restant libri dumtaxat septem, in bibliothecam Colbertinam advecti curâ eruditissimi Stephani Baluzii, à quo hæc didicimus. Ellembogii institutum etiam nunc viget apud Ottemburanos, ubi quidam monachorum pueros litteras docent.

In pervigilio assumptæ Virginis Ursinium * accessimus, quo in loco subsequens festum à nobis celebratum. Monasterium est Ordinis nostri sex leucis ab Uttembura distitum, ubi etiam codices mss. habentur non pauci, sed omnes recentioris ætatis. Deinde ad ita beatæ Mariæ oratorio celeberrimo, quod in campo Lycio situm est, postero die Augustam * Vindelicorum tendimus per eundem campum Lycium, à Lyco * fluvio ita dictum, qua nulla jucundior aut amœnior planities videri potest, æquabili solo, saluberrimo cælo, ad decem horarum intervallum porrecta.

Ad portam Augustanam datis publicæ fidei litteris, quas in posterum per totam Bajoariam passim exhibere necesse fuit, in sancti Udalrici * Abbatiam accessimus, ad ejus januam, quoad religiosorum prandium finiretur (nam tempore prandii monasterii aditus non patet) subsistere coacti. Deinde illuc admissi cum magna comitate reveren-

* *Ursin.*

* *Ans-
bourg.*

* *le Lec.*

* *S. Vric.*

diffimi Abbatis Romani, tridui moram egimus in illo monasterio, quo nullum ad religiosam disciplinam accommodatius aut elegantius in illis partibus videre memini; sicut nullam urbem in iisdem Augustanâ præclariorem, si civium frequentiam excipias. Horum plusquam media pars Lutheranis constat. Multæ in urbe sunt Catholicorum ecclesiæ, multique conventus. Cathedralis beatæ Mariæ sacra est: sancti Udalrici basilica eximia, thesaurus insignis, peristylum, Capitulum basilicæ dignitati respondens, bibliotheca Capitulo proxima, itidem ornatissima, & libris cum novis, tum antiquis, si qua alia, maximè referta; Dormitorium commodum, ædes Abbatis & hospitem amplissimæ, omnia præter basilicam nova, & à Gregorio Abbate LI, qui anno 1664 vivere desit, elegantissimè constructa. In ecclesia tunc appendebat imago beatæ Mariæ assumptæ, in serico panno depicta. Causam sciscitanti responsum est, hunc esse morem in totos triginta à festo dies, quibus per totam provinciam citra dispensationem nuptias celebrare non licet. Quantum ex bibliotheca profecerimus, testabuntur ea quæ in consequentibus referemus: in quibus est Candidi Arriani epistola non integra ad Victorinum Rhetorem, ejusdemque Victorini ad eundem responsio. In peristylis ad

Capituli januam , tumulus cernitur Caroli Stengelii , scriptis editis clari , qui ex monacho ejus loci Abbas Anhusanus , illic obiit anno 1663 , ætatis LXXXII , post annos regiminis XXXIII.

Publicam urbis Augustanæ bibliothecam etiam invisimus , quam vir summus Marcus Velferus , Augustanus Duumvir , egregiè amplificavit. Latini codices in ea non tam magni momenti sunt quàm Græci , in quibus eximii sunt novi Testamenti venerandæ antiquitatis , Johannis Chrysofomi , Photii , Procopii , Gazæi Sophistæ , cujus commentarios in Oétateuchum Conradus Clauserus Tigurinus ex eodem codice latinè vertit , ediditque Tiguri anno 1705. Indidem etiam Peireskii quædam Cyrilli , & Libanii orationes nonnullas à Velfero accepit. Ibidem exstat exemplar oétavi Concilii generalis. Ex codicibus Latinis historia miscella Paulo Diacono tribui solita , absque auctoris nomine in pervetustis membranis scripta est.

Augusti die 19 trajecto Lyco fluvio , Bajoriam ingressi sumus , deducente nos R. P. Amando sancti Udalrici Subpriore. Jucunda fuit nobis in illa provincia peregrinatio per unum fere mensem ; in qua prata , nemora , fluvii insignes , aliaque omnia ad vitæ usum & voluptatem accommoda abunde reperiuntur , præter vites , quæ in interioribus

48 ITER GERMANICUM.

ejus partibus defunt. Exacta disciplina per totum hunc principatum viget, ubi nullus hæreticis locus permittitur. Hinc etiam res novas scribendi libido arcetur, quando hæc licentia Germanos falsis subinde rumoribus per diversa trahit. Ita quippe ambagibus perplexa sunt omnia, dum ex partium studiis nova cuduntur, ut vix ullum nuntium, cui fidem dare possis, ventiletur. De viatoribus etiam & advenis Bajoarii severè inquirunt. In patibulis sanè frequentibus signum exhibetur manus cultro præcisæ, quæ pœna est hominis, locum unde profectus sit alium à vero fingentis, cum tempore pestis id ab eo exigitur. Cetera humani Bajoarii, & ad pietatem compositi. quod innumera templa & oratoria, præsertim in honorem beatissimæ Virginis, testantur, quæ ad triginta millia apud eos erecta videntur, omnia cum accurato decore & cultu. Primum ex illis lustravimus Kebacense * monasterium, in quo sanctimoniales Ordinis nostri versantur. Ad Veronicam hujus parthenonis Abbatissam scripsit Nicolaus Ellembogius monachus Ottemburanus, superiùs laudatus: cujus soror, Barbara nomine, ibidem Abbatissæ officium gessit. Deinde ad Scheyrense virorum pervenimus ipsa die, quo Augustâ discessimus. Locus sic dictus à Cruce, in diœcesi Frisingensi. Ibi degit venerabilis
 fenex

* *Kebach.*

senex P. Ægidius *Cranbeck*, qui *Calendarium Benedictinum* quatuor tomis, aliosque libros composuit vulgavitque. Gregorius loci nunc Abbas, in theologicis & mathematicis apprime versatus, novis ædibus cœnobium exornavit; idemque monasterii sui Chronicon editum nobis liberaliter concessit. Conradus monachus Chronicon illud ab anno M XCVI inchoavit, atque ad suum tempus, id est ad sæculum XIII, deduxit: Stephanus Abbas ad nostrum sæculum produxit, & in lucem emitti curavit anno 1623. Hic Conradus manu sua varios exaravit membraneos codices, ab Aventino laudatos: quorum unus magistri Petri, cognomento Comestoris, scholasticam historiam continens, in quinque primis foliis artium liberalium imagines repræsentat, præmissa beatæ Mariæ effigie cum his aliisque scriptoris verbis: CHONRADUS PECCATOR AUCTOR ET SCRIPTOR HUIUS OPERIS. Deinde in secundo folio picto Musica; & in tertio Astronomia exhibetur, adjunctam habens à dextris Ptolemæi effigiem, sidera contemplantis ope instrumenti longioris, quod instar tubi optici quatuor ductus habentis concinnatum est in hunc modum.

Ptolomæus

ITER GERMANICUM. 51

CONRADUM hujus codicis scriptorem ante annum M CC XLI vixisse affirmat Stephanus Abbas in limine prædicti Chronici, ubi quæ de illo tubo vidimus & scribimus observat, conjicitque Conradum hoc instrumenti genere usum fuisse.

Sequenti die Geisensfeldam accessimus, deducente nos R. P. Priore Scheyrensi, hospitio accepti à sanctimonialibus nostris, quæ ibi perquam laudabiliter vivunt. In ecclesia ad latus aquilonare deprehendimus tumulum primæ loci Abbatissæ Gerbirgis, cujus effigies ad parietem hos versus perantiquos, quantum expiscari potuimus, præfert, Hundo ignotos.

*Hic jacet in tumba GERBIRGIS filia Regis
Graci Stertoris, Eberhardique fuit*

Neptis, hujus loci prima fertur Prelata fuisse.

Inde, relicto ad lævam Monasterio * olim è nostris, venimus Ratisbonam, quæ civitas Geisensfeldâ distat decem horarum intervallo; hospitati in monasterio sancti Emmerammi, ubi magna est veterum librorum supellex. In sacrario ecclesiæ ostensa nobis est casula sancti Vvolfgangi illius urbis Episcopi, cujus primatius tumulus in navi ad latus epistolæ: sed corpus in cryptam occidentalem translatum est. Sancti Emmerammi sepulcrum cernitur ad latus meridionale majoris altaris in sancti Georgii sacello: quod primum loci

* *Munster.*

52   ITER GERMANICUM.

oratorium est. In thesauro (ut vocant) habetur insignis Evangeliorum liber , quo nullum pretiosorem aut elegantiorum umquam vidimus , litteris aureis majusculis optimè scriptus anno 870 mandato Caroli Calvi : deinde sancti Emmerammi ecclesie concessus ab Arnulfo Imperatore , uti Arnolfus ejusdem loci monachus tradit. In primo folio Ramvoldi Abbatis , qui codicis operculum ante annos fere septingentos renovari curavit , exstat effigies sub his verbis & verbis , RAMVOLDUS INDIGNUS ABBAS.

Hunc librum Carolus quondam perfecit honorus ,

Quem mox Emrammo RAMVOLD renovaverat almo.

In secundo folio verso imago Caroli Calvi , omnino similis ei , quæ habetur in codice Mettensi , modò Colbertino , cernitur cum his versibus.

*Hic residet CAROLUS divino munere fultus ,
Ornat quem pietas & bonitatis amor.*

HLUDVIC justus erat , quo Rex non justior alter ,

Qui genuit prolem hanc tribuente Deo.

Alma viro peperit JUDITH de sanguine claro ,

Cum genitor regnis jura dabat propriis.

*Hic nomen magni Caroli de nomine sumpsit ,
Nomen & indicium scepra tenendo sua.*

ITER GERMANICUM. 53

*Hic David vario fulgescit stemmate Regis,
Atque Salomonica jura docentis habet.*

*Istius imperio hic codex resplendet & auro,
Qui bona construxit multa favente Deo.*

A dextris minister enssem manu gestat cum
hoc versu.

*Arma tibi faveant Christi stabilita per
ævum.*

A sinistris alter lanceam cum clypeo :

Muniat & clypeus semper ab hoste suos.

A latere prioris illius ministri Francia pingi-
tur cum cornucopia :

*Francia grata tibi, Rex inclite, munera de-
fert.*

A latere posterioris Gothia cum simili cor-
nu :

Gotia te pariter cum regnis inchoat almis.

Porro in fine codicis scriptores codicis hæc
de se scribunt.

*Bis quadringenti volitant & septuaginta
Anni, quo Deus est Virgine natus homo.*

*Ter denis annis Karolus regnabat & uno,
Cum codex actus illius imperio.*

*Hactenus undosum calamo descripsimus a-
quor,*

Litoris ad finem nostra carina manet.

*Sanguine nos uno patris matrisque creati,
Atque sacerdotis servat uterque gradum.*

*En Beringarius, Liuthardus nomine dicti,
Quæis fuerat sudor difficilisque nimis.*

D iij

Hic tibi met, lector, succedant verba precantis,

Ut dicas, capiant regna beata poli.

Hunc librum ex Parisiensi sancti Dionysii monasterio unà cum sancti Martyris corpore furtim sublatum; donoque Arnulfo Imperatori, atque ab eodem ecclesiæ S. Emmerami traditum asserunt. At mirum est, inquam, Arnolfum ejusdem cœnobii ex Comite monachum, qui sub annum millesimum scribebat, meminisse istius codicis ab Arnulfo concessi, nulla corporis sancti Dionysii mentione facta. Rogavimus deinde nobis ostendi ejus corpus seu reliquias: illi abstruso loco reconditas dicentes, duos nobis lapides doni testes protulerunt, in quorum uno antiquis litteris uncialibus hoc exaratum legitur: *Sub Ebulone Abbate sancti Dionysii Gisalbertus furavit.* In alio: *Furatus est v Nonas Junii, huc venit prid. Nonas Decembris tempore Tutonis Episcopi.* absque ulla corporis aut libri mentione. Præter hæc ibidem asservatur parvum altare mobile, quod Arnulfus Imperator in castris gestari curabat, aureis laminis opertum, quadratæ figuræ, uno pede latum, altum duobus, præter turriculam, quæ in crucem desinit. Hi versus turriculæ adscripti sunt.

*Rex Arnulfus amore Dei perfecerat istud,
Ut fiat ornatus se . . . . . tibus istis.*

ITER GERMANICUM. 55

Ad portam clauſtri , qua in eccleſiam aditus patet , viſitur tumulus ſatis elegans , ſuper quem exſtat effigies cujuſdam Aureliæ, quam Hugonis Capeti filiam putant , ſuper quatuor lapides erecta. In margine lapidis ſuperioris hæc leguntur.

Hic pia floreſcit Aurelia virgo ſepulta ,

Quæ pœnas neſcit cali dulcedine fulſa.

Lieutvinus Camer^o. forte Camerarius , Canonicus & Scholaſticus majoris eccleſiæ.

Appenſa eſt à capite una tabella , in qua hi verſus haud inelegantes , ſed recentius deſcripti.

Contegor hoc tumulo ſoboles clariffima Regum ,

*Gallia quam genuit , nunc tenet Imbri-
polis.*

*Huc profuga adveni fugiens conſortia ſponſi ,
Seruarem ut caſtum , Chriſte , cubile tibi.*

*Praeſtat hinc Ramvoldus opem , dum vita
manebat ,*

Ut pia libarem thura preceſque Deo.

Vin tempus vita? uſa fui vitalibus auris

*Luſtra decem , his annos inſuper adde
duos.*

*Hic expecto tuum diſtrictum , Chriſte , tri-
bunal ,*

A dextris ſedeam tunc dabis inter oves.

In hiſ verſibus etſi *Regum ſoboles* , id eſt ex genere regio, dicatur, non tamen filia Regis,

56 ITER GERMANICUM.

Hugonis aut alterius. In inferiori lapide, qui huic superiori substernitur, operculi instar tumulum contegente, Romanis, id est antiquissimis litteris, hæc apposita sunt in margine lapidis.

..... O. M. ET. PERPETUÆ. SECURITATI. ET. MEMORIÆ. DULCISSIMÆ. AURELIÆ. M. AUR. FILIÆ. P. AEL. SILVANUS. CONJUGI. INCOMPARABILI.

Ex hac inscriptione colligimus, vel duplicem fuisse Aureliam, quarum una conjugata antiquis Romanorum temporibus vixerit, alia virgo & quidem recentior: vel certè unam, quæ primis illis temporibus vixerit, cujus epitaphium cum posteri legere non potuissent, illud cuidam Aureliæ posteriori affinxerint.

Ad hæc in eadem sancti Emmerammi ecclesia jacet Arnulfus Imperator ad latas epistolæ, quem tamen alii apud Ottingas sepultum dicunt; Ludovicus ejus filius in medio chori, Henricus Dux Bajoariæ sancti Henrici Pater, in aquilonari chori ambitu, cum hoc epitaphio.

Henricus Regis Pater & defensor legis,

Bavaria cultus, pius est hic Duxque sepultus.

Prope eum Vvermundus nobilis Comes; & in eodem latere, ad portam quæ patet aditus in chorum, Arnoldus Bajoariæ Dux

ITER GERMANICUM. 57

peſſimus, qui ſæculo x vixit, Pone altare viſitur crypta, in qua ſepultus Ramvoldus, quem primum reſtitutæ ad ſanctum Emmerammum diſciplinæ Abbatem inſtituit Vvolfgangus, arceſſitum è Trevirenſi monaſterio ſancti Maximini. Hujus anniverſarium quottannis recolunt, tametſi in privatis orationibus ut ſanctus invocatur. Ad veſtibus cryptæ hi verſus leguntur.

Conſecrat adiculam mandrita Lupambulus iſtam,

Abbas Ramvoldus quam tibi, Chriſte, ſtruit.

Lupambulus latina eſt interpretatio nominis Vvolfgangi.

Præter monaſterium ſancti Emmerammi aliud eſt ſancti Jacobi ad Scotos, ubi reſidet excellentiſſimus D. Verjutius Comes Creſciaceniſis, Chriſtianiſſimi Regis Legatus, & ſummus rerum Francicarum in Diæta Ratiſponenſi moderator, qui nos omni gratiarum genere cumulavit. Nos enim ad menſam ſuam admittit non ſemel, atque præſentiâ ſuâ ad ſanctum Emmerammum dignatus eſt. Præterea curru ſuo nos vehi juſſit in ſuburbanum Ordinis noſtri cœnobium Pruveningenſe*, conditum à ſancto Ottone Bambergenſi Epifcopo. Primus loci Abbas beatus Erminoldus, cujus ſepulcrum paululum è terræ planitie erectum in navi eccleſiæ exſtat

* *Priviling*

cum hoc epitaphio. *Anno Domini M C XXI in festo Epiphania Domini obiit beatus Erminoldus hic sepultus, vir sacris in vita & morte praeclarus, justorum memoria dignus. Oret pro grege ovium.* Monasterii hujus historiola typis vulgata est Ingolstadii anno 1626. Inde eodem cursu perreximus ad Cartusiam Prulensem vicinam, quæ olim Ordinis nostri Abbatia erat.

Præter hæc, tria quondam in urbe fuerunt Ordinis nostri sanctimonialium cœnobia: quorum unum Patribus Societatis Jesu cessit: duo alia, nempe Superius & Inferius, modò Canonicas habent. In urbe, præter ecclesias multas Catholicorum, octo tantùm familiæ Catholicæ permittuntur. Suburbium soli Catholici occupant. Interfluit Danubius, qui ponte lapideo ad insulam, ligneo ad suburbium jungitur. Lapideus undecim fornicibus constat.

Redeo ad sanctum Emmerammum, in cujus bibliotheca codices amplius mille habentur, multi optimæ notæ. Unus continet varias virorum doctorum epistolas tempore Alcuini scriptas, quas nobis describi rogavimus. Multa etiam nos ipsi, quantum per quatuor dierum otia licuit, descripsimus, quæ inferiùs ex parte edita sunt. Alia quædam hîc notare juvat. Exstat in uno codice *Expositio passionis Christi per Candidum Pres-*

byterum Alcuini discipulum, inedita. In alio *Rhoswita Gandershemensis* in Saxonia sanctimonialis opera omnia. Tum in alio *Petri Abalardi, qui à plerisque Bajolardus dicitur*. In hoc codice sunt ejus *Sententia* capitulis triginta septem comprehensæ (ea est Introductio ad Theologiam :) deinde liber ineditus, *qui dicitur SCITO TEIPSUM*, de quo sanctus Bernardus. Præclarus est *codex Traditionum* scriptus ab Anomoto, dicatusque Ambriconi Episcopo. In fine codicis qui expositionem sancti Augustini in epistolam canonicam sancti Johannis continet, hæc leguntur. *Librum hunc pro remedio anima mea ego in Dei nomine Baturicus Episcopus ad Frankhonesfurth scribere pracepi. Scriptus est autem diebus septem, & in octavo correctus in loco eodem, anno VII regiminis episcopatus mei, & octingentesimo vigesimo tertio Dominica Incarnationis. Scriptus autem per Ellenhardum & Dignum, Hildoino orthographiam præstante, id est (si bene interpretor) dictante. In alio codice ab annis fere nongentis scripto leguntur *Canones sancti Gregorii Papa urbis Roma*, ubi quæ de Abbatis & monachorum ordinatione Theodoro Cantuariensi Episcopo vulgo tribuuntur, sub nomine Gregorii Magni habentur. *Vita sancti Christophori*, auctore VVALTHERO Nemetensi Subdiacono, nuncupata est Balderico Episcopo, at-*

60 ITER GERMANICUM.

que HAZECHÆ *sanctimoniali urbis Quidilinae*, id est Quindelinburgensis, *Cimiliarcha*, cum primum regno successit tertius Otto. Nescio an aliquod operæ pretium sit notare fabulosam illam de sancti Hieronymi morte epistolam Josephi ad Damasum & Theodosium, aliasque Augustini ad Cyrillum, & Cyrilli ad Augustinum similis farinae epistolas, scriptas esse *in codice sub anno Domini M CCC LXXI per Henricum Thuener*. Interest aliquando nosse etiam fabularum antiquitatem & originem. Neque porro gravitate sua indignum judicavit vir summus Petrus de Marca agere de origine suppositiciæ Turpini fabulæ in Historia Bearnensi. Appositè Plinius junior in libri VIII epistola XXIV. *Sit apud te honor antiquitati, sit fabulis quoque*. Majoris momenti est quod in Glossis mss. super Canones Apostolorum & Decretales Pontificum legitur de Fermento in epistola Innocentii Papæ I ad Decentium : *cujus vocis interpretatio viros eruditos in diversas traxit sententias, aliis de Eucharistia, aliis de eulogiis interpretantibus. Sic autem legitur in codice perantiquo. De fermento quod dicit, mos est Romanis, ut de Missa qua cantatur in Cæna Domini, & in Sabbato sancto, & in die sancto Pascha, & in Pentecosten, & in Natali Domini die sancto per totum annum servatur, & ubicumque per stationes, si ipse Papa ad*

ITER GERMANICUM. 61

Missam præsens non fuerit, de ipsa Missa mittitur in calicem, cum dicit Pax Domini sit semper vobiscum. Et hoc dicitur Fermentum. Tamen Sabbato sancto Pascha nullus Presbyter per ecclesias baptismales neminem communicat, antequam mittatur ei de ipsa sancta, quam obtulit dominus Papa. Ex quibus nemini dubium in posterum relinqui debet, hunc Innocentii locum aliosque similes de Eucharistia esse interpretandos. Inter ceteros codices unus est, qui de variis operibus ex auro & argento fabrefaciendis tractat. Opus haudquaquam spernendum. Sed hæc morosiora sunt.

Die 25 Augusti festum sancti Ludovici sollemni pompa in monasterio Scotorum coram excellentissimo Legato celebratum est, tympanis tymbalisve cum buccinis ad musicorum voces & musica instrumenta respondentibus. Post prandium, actis excellentissimo Oratori maximis gratiis, Ratisbonâ discessimus, ipso jubente ad quatuor horaria milliaria ejus carpento vecti Salisburgum versus, quod iter quatuor amplius diebus ægre confecimus. Eodem die in quodam vico beatæ Mariæ sacro hospitati sumus, ubi rustici ludis sollemnibus, quasi in alta pace, propositis præmiis festivè vacabant, dum interim Vienna extremo expugnationis periculo defungeretur. Mirati sumus tantam istorum hominum, quibus suprema clades

62 ITER GERMANICUM.

imminebat, securitatem. Sub vesperam publicis pro hac re supplicationibus interfuimus per unam ferme horam, quo intervallo rosarium, aliasque preces promiscuum vulgus præeunte Sacerdote (qui etiam concionem de impendenti calamitate habuit) communi voce ac vernacula lingua ; feminæ expansis in crucis formam manibus, recitabant. Inter ipsas preces is qui loci spectabilior videbatur, nescio quid suspicatus, litteras nostras sibi exhiberi postulavit. Reversi in hospitium, omnia cœnacula, triclinia, & atria promiscui vulgi conferta multitudine (qui religionis causâ, nescio an etiam ludi, convenerat) plena invenimus : ut vix potuerimus secretum nobis angulum impetrare.

Inde monasterio Mallestorfensi Ordinis nostri ad Laberam amnem (quod etiam *Johannesberg* à sancto Johanne Evangelista Patrono dicitur) obiter lustrato, venimus in opidum *Abhausen* ad Iseram fluvium, deinde in urbem Oetingam ad Oenum, ubi insignis est basilica in honorem beatæ Virginis. In platea municipii duas observavimus feminas lapidi insidentes, affere biforito in collum utriusque injecto. Missus à nobis interpres qui causam percontetur. It, redit, & narrat, eas simul rixando depugnasse : hoc poenæ genus rixosis mulierculis in poni solitum. Uno abhinc milliari com-

ITER GERMANICUM. 63

muni existit sacellum ejusdem Deiparæ , non modò Germanorum ; sed etiam exterrarum gentium frequentiam maximè celebratum , Altoëtinga , ad alterius Oetingæ discrimen , id est vetus Oetinga , appellatum. Raitenhaslacense deinde Cisterciensium monasterium ad Salam situm adivimus , de quo quia post solis occasum eò ingressi , atque prima luce inde egressi sumus , nihil observare potuimus. In urbem *Laufen* cum imbre continuo madefacti ad prandium venissemus , apparari ignem in hospicio jussimus , non advertentes inusitados esse in Germania parabiles more nostro ignes in focus apertis humique stratis , sed tantùm fornaces & hypocausta æstate frigida , quæ etiam tepesacta madidos per breve prandii spatium non exsicassent ; aut certè focos in elata lapidum structura ad culinarium usum. Post meridiem tempestas melior , via pejor. Saltzburgum pervenimus ipsa die 28 Augusti , hospitati in percelebri Abbatia sancti Petri , ubi omnis nobis humanitas exhibita est à religiosissimo Abbate ceterisque cœnobitis , præcipuè R. P. Josepho Mezgero Priore atque Universitatis Procancellario , quem litteris antea noveramus.

Saltzburgum civitas est ad Salam haud ignobile flumen , à quo nomen traxit , olim Juvayum appellata. Sita est in angulo Bajorum.

64 ITER GERMANICUM.

riæ, accessu difficilis, nec minus valida prominentium montium excelsis jugis, quibus veluti muris cingitur. Ædes habet amplissimas & elegantes, quibus longè præcellit palatium Principis, id est Archiepiscopi. nam ab aliquot sæculis Saltzburgum est caput Principatus, cujus ditio milliaribus Germanicis fere viginti octo in longum, quatuordecim in latum porrigitur. Eximia est basilica sancti Rudperti (Domum appellant) marmore & lapidibus quadratis magnificè extructa, ac tabulis cupreis cooperta. Insignis etiam ecclesia monasterii sancti Petri, quæ sancti Rudperti quondam sede ac tumulto illustrata est. Urbem vel suo situ validissimam munit arx in prærupto monte posita, ad quam calle nonnisi angusto & supino itur. Duplex murorum ambitus, munitissimæ turres, aliaque præsidia eam inexpugnabilem reddunt. Postridie quàm eo accessimus, Principem salutavimus, datis literis ab excellentissimo Christianissimi Regis Legato Gravellio, cui is inter amicos est. Mirati sumus ingens Principis satellitium & aulicorum comitatum insignem. Nempe apud Germanos Principes, uti quondam, teste Tacito, sic etiam nunc *hæc dignitas, hæc vires; magno semper electorum juvenum globo circumdari; in pace decus, in bello præsidium.* Inde illustrissimum Guillelmum Furstembergensem,

Furtembergensem, magni Fernandi Monasteriensis germanum fratrem, majorem ecclesiæ Decanum convenimus, virum, in quo modestia & humanitas cum aliis virtutibus certant. Ille nos latinè primùm, deinde gallicè affatus, gratissimas habuit litteras, quas nomine illustrissimi D. Verjutii ipsi porteximus. De majoris ecclesiæ monumentis & libris sciscitantibus respondit, nihil superasse à nuperis incendiis: si quid ex ea urbe sperandum, id in monasterio sancti Petri reliquum esse. Et quidem ibi amplissimam novorum librorum copiam invenimus, & aliquot mss. quorum unus est Hieronymi expositionem in Proverbia, Ecclesiasten, aliosque sacros libros continens, ex dono Arnonis Archiepiscopi. Hoc monasterium non minùs pietate, quàm scriptis suis tunc ornabat D. Josephus Mezgerus Prior mox laudatus, & ipse Universitatis Saltzburgensis præcipuum ornamentum: quicum amicam disputationem habuimus de ætate sancti Rudperti Episcopi & Apostoli sui, quàm integro sæculo seriùs retuli contra vulgatam opinionem. Sententiam hac de re meam exposui in tomo tertio de Actis sanctorum nostrorum, quam ille in historia Salisburgensi, quæ sub prelo tunc versabatur, amicè impugnavit. Sunt ipsi trini fratres Mezgeri, omnes religiosi ad sanctum

86 ITER GERMANICUM.

Petrum, hic quidem Prior & Universitatis Procancellarius (nam Cancellarii titulum Princeps retinet) alter Decani, tertius Prorektoris dignitatem habet.

Anima quales neque candidiores

Terra tulit.

Sed ille triplex nodus nuper heu ! solutus est, Josepho amico nostro sub finem Octobris mortuo ad sanctum Gallum, ubi ex pulmonis vitio decubuit, dum sacram Eremum, nempe Einsidensem, voti causa peteret.

Prorektoris visitatione præventi, atque in ædes Universitatis, ubi tres Theologiæ Doctores sæculares sollemni ritu admittendi erant, invitati, totum illius Universitatis splendorem non sine magna voluptate vidimus. Primus elegantem orationem habuit Procancellarius, alteram Decanus, tertiam unus ex candidatis, vir eloquens & bonus Orator. Anulus, epomis, fax, pileus sacer pro Doctoratus insignibus tradita fuere, dum interim buccinæ & tymbala ad singulos ritus concreparent. Peractis omnibus, sollemni pompa Universitas, Magnifico Rectore primas obtinente, ad sancti Petri ecclesiam processit, ubi canticum sacrum in gratiarum actionem musicis modulis, concinentibus organis decantatum est. Hoc officio Abbatia sancti Petri se gratam exhibet

ITER GERMANICUM. 67

pia Universitas, quæ illam uti alteram parentem agnoscit. Præcipuum habet fundatorem Marcum Archiepiscopum. Hæc ab anno 1622 instituta jam tribus facultatibus constat. Theologiam, Jus Canonicum, Philosophiam artesque humaniores soli docent Benedictini, qui ex certis provinciis Saltzburghensi, Bavarica, Suevica, Austriaca & Stiriacâ assumuntur. Jus civile docent Doctores sæculares: Medicinæ facultas ibi adhuc nulla.

Pridie illius dici in parthenone Nunbergenfi, quem beata Erentrudis sancti Rudperti nêptis in vicino colle instituit, sacra fecimus, ubi religiosissimæ virgines Benedictinæ degunt: deinde pretiosa quæque & reliquias sacras vidimus: à meridie profecti ad sacram ædem beatæ Mariæ in Plana, qui locus est in colle situs uno milliari germanico ab urbe, piorum concursu celebris, ubi ex concessu Principis Maximiliani modò Benedictini versantur. Montes ipsa die Augusti 29 recenti nive conspersi erant, cùm totis quinque diebus terra imbre continuo compluta fuisset.

Post tres dies cùm discedere gestiremus, Princeps nobis significavit optare se, ut sequenti interessemus publico spectaculo, in quo Nabuchodonosoris historia versibus senariis in collegio exhibenda erat. Paruimus,

E ij

68 ITER GERMANICUM.

interfuimus. Festiva omnia, theatrum elegans, machinæ sæpius mutatæ, tubicines, fidicines, multa spectantium frequentia, præmia studiosis in fine distributa. Interfuit spectaculo illustrissimus Princeps, cum magna nobilium virorum ac feminarum corona, ex quibus multi Viennæ atque Austriæ Proceres utriusque sexus, omnes fere Gallicano more induti, assistebant, Turcorum metu eò refugere coacti.

Septembris die 22, antequam ex urbe discederemus, mandavit iterum Princeps nos curru suo deduci in hortos suos Helbronenses, à claro fonte sic dictos, qui unius horæ spatio ab urbe distant. Vallis est angusta, fertilis, nec inamœna, inter horridos montes perpetuis nivibus tectos. Ædes Principis modestæ, horti sunt elegantissimi, floribus, arboribus, aquis irriguis ac subsilientibus instructi. Lacus exquisitis piscibus referti, aves diversi generis, speluncæ denique cavatæ, incrustatæ, conchyliatæ, & quid non ad voluptatem & usum? quæ omnia non sine aquæ superfusione spectavimus. Reversi in urbem, post prandium cum multa gratiarum actione à sancti Petri monasterio discessimus, onusti libellis & munusculis, quæ nobis Mezgeri fratres contulerunt.

Saltzburgo duodecim horarum itinere

ITER GERMANICUM. 69

distat Seonense * cœnobium ex nostris , sic dictum à circumfluo lacu. (Adalbertus loci Abbas humanissimus nos benignè excepit , veteres inscriptiones Romanas, aliaque monumenta nobis ostendit , sui monasterii historiam à Stengelio editam dedit , in qua prædictæ inscriptiones referuntur , uti etiam in Metropoli Salisburgensi.

* Seon.

Mensis die 4 Vvasserburgum opidum prætergressi (qua die serenissimus Bavarix Princeps Elector celeribus equis illac transit voti causâ Altœtingam , deinde ad castra Cæsariana profecturus) venimus ad Atense * sancti Michaëlis monasterium ad Oenum , mox ad Rottense * Ordinis nostri , quod Apostolis Petro & Paulo atque sancto Marino dicatum est.

* Aill.

* Rot.

Proxima die in Tegernense * , tum in Benedictoburanum longò circa Tirolenses alpes flexu diversuri , noctem duximus in vico *Vvair* , ubi est collegium Canonico-regularium Ordinis sancti Augustini. Eadem via pridie Marcus de Aviano, Capucinus pietatis famâ celebratissimus, ad castra Cæsaris in extremo Viennæ discrimine properaverat. Nos contrario itinere contendimus in Tegernense monasterium , sic dictum à lacu, qui unius horarii milliaris longus intervallo , inter Alpium juga valle angusta fluit. In ecclesia visuntur pone altare

* Tegernsee

70 ITER GERMANICUM.

majus tres loculi ex marmore ad parietem ordinati, quorum unus est sancti Quirini ecclesiæ patroni, alter Chryfogoni martyris, tertius Castorii itidem martyris, unius ex quatuor Coronatis. In media navi exstat tumulus Otkarii & Adalberti, sed ab annis tantum ducentis ex marmore compositus. Hi loci conditores fuerunt, & quidem Franci, qui ex aula Pippini Regis illuc sese receperant. In eadem navi ad altare sancti Viti apparet sepulcrum Ellingeri Abbatis, quem beatum appellant, tametsi nullo publico cultu honoratum. Is monasterium Benedictoburanum ad rectiorem normam revocavit sæculo x i. In medio choro jacet Caspar Abbas, reformationis (ut vocant) Tegernsensis auctor ante annos ducentos. In bibliotheca plurimi sunt codices mss. quos inter *Cypriani opera* eleganter scripta, sed ab annis circiter trecentis. *Dionysii libri* de cælesti hierarchia, de divinis nominibus, de mystica theologia, quos *de novo transfudit frater Ambrosius Ordinis Camaldulensium, & emendavit.* *Vita sancti Ruperti* Episcopi Saltzburgerensis cum veteri nota marginali, quæ sententiam nostram de ejus ætate confirmat. *Quantum elici potest ex successione Regum Francorum sanctus Rupertus floruit anno Domini DCC IIII.* Hæc nota tantum ab annis 250 scripta, codex ante sexcentos. Amplissimum Martyro-

logium, in quo Sanctorum acta fusè referuntur cum præfatione ad unumquemque mensem. Auctor ait se jussu patris Erchanpoldi id operis suscepisse. Ad hæc variæ Abbatum Tegernensium epistolæ, ex quibus præcipuas descripsimus; & varii in Regulam nostram Commentatores, plerique Tegernenses ascetæ.

In vigilia Nativitatis beatæ Mariæ sub vesperam ad Benedicto-buranum * cœnobium accessimus, boni ominis nomen: sed res nec nomini, nec festo respondit. Sollemnis erat ipsa die translatio sanctæ Anastasiæ, cui ecclesia loci dedicata est. Cùm diu in vestibulo monasterii constitissemus, circumstante nos famulorum turba, qui nos avidè prospectabant, quasi ex novo orbe advectos; dictum est tandem nobis non superesse locum in diversorio, propter hospitem, qui eo die illuc convenerant, multitudinem. Hospitii præfectus, vir sanè honestus, visus est id gravatè ferre; obtulitque vadem schedulam ad comparandum noctis insequentis hospitium. Actis gratiis, nulla viatici necessitate nos eò deflexisse reposuimus: sed ad videndum ea, quæ ad historiam monasterii atque Ordinis in suis monumentis pertinere possent. Hoc unum rogare, ut per breve quod ad noctem super erat temporis spatium, liceret monasterium & bibliothecam lustrare.

* Benedi-
dictbayrn.

Non potuit negare vir bonus. Itaque vidimus cœnobium novis & præclaris ædificiis instructum, ecclesiam nondum absolutam, bibliothecam elegantem cum pergula ad libros superiores. Vocatus è cœnaculo bibliothecarius adfuit, incoctam bilem in Francos despumans. Multa jactantem comiter excipiebat Michaël noster, evolvendis libris aliàs intentus, patienterque ferebat pro tempore: sed cùm iræ longius irent, modestè cum eo pugnabat, non quidem tunc Germanus, sed, ut res exigebat, ex animo Gallus. Ille nihilo placatior, duriora reponere, falsos rumores pro veris in os ingerere. Venit in Michaëlis auxilium Helvetus interpres noster, etiam latinè sciens, qui multa apte de Rege ac de regno, deque tota gente (& is quondam ex regiis excubitoribus fuerat) honorificè dixit. Hic vix pedem ex bibliothecæ aditu nescio quid visurus extulerat, cùm bibliothecarius fores ipsi cum multo fragore occlusit. Hæc non sine fremitu fenserunt in suo regnò Musæ humaniores. Interim libros revolvere pergimus, atque inter editos sparsim etiam scriptos invenimus. In illis feliciter unus occurrit, primorum fundatorum Abbatum epitaphia versibus continens, ex quibus constat, eos Francos fuisse. Ergo, inquam, non tam malè de vobis meriti sunt Franci, quibus vestram debetis originem. Et

ITER GERMANICUM. 73

quidem eo titulo nobis jus hospitii vindicare licebat. Sub hæc, dum illi nescio quid mussitant, epitaphia describimus, quorum hæc summa est: Francos germanos, scilicet Lantfridum; Vvaldrannum, & Gundrannum, ex aula Pippini eò secessisse, atque unum post alterum conditi ab se loci Abbatess fuisse. In alio codice homiliis per annum præmittitur Caroli Magni epistola à nobis edita in lib. I Analectorum. In alio Acta sancti Fotini & sanctæ Balbinæ martyrum Lugdunensium. Hæc cursim tantùm delibare nobis licuit, cùm instantis noctis tempus cogeret nos in viculum aliquantisper dissitum divertere, ubi duæ tantùm domunculæ erant in regia ad Tirolenses via, sed honestius hospitium, quàm ut in agresti loco nobis sperandum foret.

Die festo beatæ Mariæ, propter loci incommodum (nam ibi nulla ecclesia erat) relictis ad tempus Alpibus, reductoque ad Bajoariæ interiora itinere, Monachium * contendimus, Missâ ad Bolferzhausennum opidum celebratâ. Monachium fessi pervenimus ad vesperam, quæ civitas serenissimi Principis Electoris sedes ad Isaram * fluvium sita est, in hospitio Galli cujusdam Abbavillensis gallicano more excepti. Quippe ea in urbe nullum est Ordinis nostri cœnobium. Propiùs olim aberat Abbatia

* Munich.

* Isere.

Eberspergensis , quinque horarum itinere inde distans , nunc unita Monachiensi collegio Patrum Soc. Jesu. Hæc unio facta est tempore Vvillelmi v Bajoariæ Ducis , qui Collegium condidit , ecclesiam tanto conditore dignam erexit , ac pretiosis cimeliis ditavit. Proximo die salutatum imus excellentissimum dominum *de la Haye* , Legationibus clarum , tum extra ordinem Missum ad Principem. Litteras ei dedimus : ipse verò nos solita sua comitate ac benignitate complexus , mensaque dignatus est , in currum admisit , omnia quæ in urbe curiosa aut visu digna erant , nobis referari curavit , ædes sacras , Principis palatium , excepta bibliotheca , in quam non facilè quisquam admittitur citra nutum Principis , qui tunc aberat. Huic rei provisum erat ab illustrissimo Meldensium Antistite , qui pro sua in nos benevolentia litteras à serenissima Delphina in nostri gratiam impetraverat ; sed quæ debito fructu caruerunt absente Principe. Inter ædes sacras præcipuæ sunt beatæ Mariæ & sancti Petri parœciales , certè magnificæ & elegantes , nec minùs ecclesia Patrum Soc. Jesu , cujus omnia cimelia R. P. Rector nobis ipse demonstrare non est gravatus. Idem apud Patres Teatinos præstitit eorum Præpositus R. P. Veranius , qui Philosophiam novam nuper quatuor tomis edidit , vir

ITER GERMANICUM. 75

humanissimus. Teatinorum domum haud longe à palatio magnificè condidit Adelaïs Sabauda , serenissimæ Delphinæ parens felicis memoriæ , quæ in Patres Teatinos magnopere propensa erat. Templum novum condidit, ecclesiæ Patrum Soc. Jesu magnificentiâ vix impar. Unius inde viculi intervallo distat Palatium , quod inter omnia Germanica præcipuum est , non tam externo ædium cultu , quàm interiori atriorum & cubiculorum apparatu. Quatuor habet partes , verius palatia dixeris , cum sua quæque area seu aula. Præcipuum est Imperatoris dictum : cujus scala ad atrium , atriumque ipsum , materiæ atque operis pretio nescio an ulli cedat. In alia porticu infinitam videas antiquarum statuarum copiam : in prospectu è fenestris palatii hortos insignes , ex alia parte armamentarium : ex omni denique gratissimum & saluberrimum cælum atque adspectum.

Feria sexta , quæ Septembris decima erat , ex castris mandavit Princeps , uti ad commendandam Deo proximam in Turcos Christiani exercitus expeditionem , sanctissimum Sacramentum ad publicum cultum exponeretur per horas quadraginta , nempe ad Dominiçam diem , quo hæc insignis actio , qua vix ulla præclarior aut celebrior , patranda erat. Interfuimus , uti decebat ,

sollemnibus illis precibus, in quibus laudabilis sanè viget institutio. Nempe si quando divina Eucharistia spectabilis exponitur, invitantur ostiatim à Parocho singulæ familiæ, ut per turmas ad orationem conveniant. quod fit secundum cujusque ordinem, ut viri seorsim, deinde feminæ conjugatæ, mox juvenes adolescentes, ac puellulæ item juvenes, denique tum servi, tum ancillæ post certum orationis spatium sibi ipsis ex ordine succedant.

* *Andex.* Insequenti die venimus in Andecense * nostri Ordinis monasterium, quod alio nomine Mons-sanctus appellatur, sex horarum itinere Monachio distans, in colle situm, ex quo gratissimus circumquaque prospectus. Sed præ omnibus jucundus nobis fuit conspectus urbanissimi Abbatis Mauri, viri docti, & Bajoariæ monasteriorum Visitatoris, qui Andecenses ædes ex integro, cùm ante annos novem igne cælesti deflagrassent, elegantissimè restituit. Ecclesia beatissimæ Virginis cultu celebris ac reliquiis: bibliotheca optimis libris referta, sed ingeniosis emblematibus ac picturis à Mauro Abbate ornata, quam idem auget in dies.

* *Vesbrun* Postera die Vvesbrunensis * Benedictinæ item familiæ Abbatia, quatuor inde leucis, nobis sese obtulit; antiqua quidem, sed non ita splendida & elegans. In media

ITER GERMANICUM. 77

ecclesiæ navi prostat antiqua Crucifixi imago ad tumulum duorum Vvesonum, qui monasterii instauratores fuerunt. In horto copiosè scaturiunt tres fontes, qui Vvesonis dicuntur; Vveso autem filius Tassilonis, à quo Vvesone ejusque fonte inditum loco nomen ferunt. In bibliotheca non multi supersunt codices antiqui. Plerosque ante annos quingentos descripsit *Diemoth Sanctimonialis*: quo nomine existit sæculo decimo apud Saxones Demoth Abbatissa Vvinethusinensis.

Inde egressi rursus ad Tirolenses Alpes declinavimus, visuri Faucense * Ordinis nostri cœnobium in diœcesi Augustensi, à sancto Magno primitus conditum, quod à Vvesbrunensi tredecim leucis distat. Medio in itinere sita est Præmonstratensium Abbatia Stængadensis * anno 1147 constructa. Illic cum ad publicum hospitium prandii causâ divertissemus, hoc intellecto Abbas loci humanissimus, & meliori quidem valetudine dignus, (quippe qui ex passione colica totus contractus est) nos vini honorarii & piscium munere, homines externos, nec aliunde sibi notos, recreavit. Fauces occidente sole advenimus, opidum ad Lycum fluvium, cui opido monasterium originem dedit. Hic modica librorum supellex, tametsi miss. non desunt, plerique recentio-

* *Eneffen.*

* *Stain-
gaden.*

78 ITER GERMANICUM.

res ; tenues facultates, Abbas modestus, qui historiolum monasterii sui nobis concessit. In folio cujusdam codicis inter alia invenimus instrumentum nobilis matronæ Azilæ de *Musteren*, quæ pro remedio animæ suæ & conjugis sui Otilonis dat ecclesiam de *Rodevateshoven* anno *Incarnationis Domini* DCCCC XVIII *sub Papa MARINO, sub Rege HEINRICO, qui tertius post Ludovicum fuit, sub Duce Alamannorum BURCHARDO, sub Antifistite Augustense HILTINO, sub Abbate GISELONE.* Subscribit inter alios *DIEPOLDUS provincia Comes.* Hunc locum refero propter nomen Marini Papæ, quo nomine Pontifex ad Romanæ ecclesiæ clavum tunc non sedebat, sed Johannes x. An is & Marinus dictus ? Similis difficultas occurrit in actis sancti Udalrici Episcopi Augustensis, qui Romam adiisse anno 909 dicitur Marino Pontifice. An Marinus quidam per illa tempora, quibus indigni plerique Pontifices sanctam illam sedem occupabant, pro Pontifice habebatur à Germanis ? Fateor me hæcere. At hæc itineris diverticula prætereo.

Die festo Exaltationis sanctæ Crucis, proximo post Idus Septembris, iterum Campidonam ex condito revertimur, non minori quàm primùm humanitate ab illustrissimo Abbate accepti. Postridie, quæ feria quinta

ITER GERMANICUM. 79

erat hebdomada, in quam incidebant quatuor tempora, ex annuo more sollemnes habitæ sunt preces pro benefactoribus; & quidem duæ Missæ celebratæ, una de defunctis, altera de beata Maria. Hujus rei causâ convenerunt omnes parochi ecclesiarum, quæ à Campidonensi Abbatia pendent, numero triginta quinque, atque Missas singuli pro defunctis persolverunt. Idem fit ad singulas quatuor temporum vices, feriis quintis, cum antea in ipsis jejunii diebus fieret. sed propter insequens epulum, religionis causâ in vacantem feriam hic ritus differendus visus est. Iisdem quatuor temporibus subditi quique in Germania persolvunt census suos, quos *Angarias* vocant. Hinc quatuor tempora vulgari nomine *Angaria* appellantur.

Ipsa die sub vesperam Oeniponte * perlata sunt felicia nuntia, nempe solutam esse tandem obsidionem Viennensem, Turcorum castra perfracta; cæsa ex eis octo milia, reliquos cum magno Viziro fugatos; impedimenta & pretiosam suppellectilem in Christianorum potestate relicta; denique diem Dominicam, Septembris duodecimam, hoc insigni facinore consecratam fuisse. Timidior fuit primum de hoc faustissimo nuntio lætitia. Neque enim satis tutum videbatur, re nondum confirmata,

* *Inspruc.*

80 ITER GERMANICUM.

animum permittere gaudio tam ingenti, tamque insperato : cùm huc usque mali omnis plena fuissent omnia. Sanitati nihilo minus Christianorum heroùm , qui Turcos debellasse ferebantur , propinatum est, sed modeste , ut in tanta festivitate.

* Salem.
Vveiler.

Die 17 cum plurima gratiarum actione Campidonâ discedentes, iterum redimus ad Vveingartense monasterium, ac sequenti die reverendissimus Abbas , recens ordinatus , per domnum Maximilianum nobis amicitissimum curavit nos deduci in Salemensē * Ordinis Cisterciensis cœnobium , vivente sancto Bernardo anno 1137 constructum. Huic præsidet eximius Abbas , Germaniæ superioris monasteriorum Commissarius Generalis, eruditus vir & ingenii elimati, qui nos magna comitate sequenti die detinuit. In bibliotheca invenimus codicem unum inter alios, in quo Ratramni liber de corpore & sanguine Domini continetur sub hoc titulo : *Incipit liber Ratramni de perceptione corporis & sanguinis Domini ad Karolum Magnum*, id est Calvum, qui *Magnus* non semel appellatus est. *Iubes gloriose Princeps*, &c. In fine, *Explicit liber Ratramni de corpore & sanguine Domini*. Tum, *Incipit secundus de predestinatione ad eundem*. Codex ante annos septingentos scriptus videtur, & quidem ante Salemium conditum. Ad hæc ibidem habentur
historia

ITER GERMANICUM. 81

historia expeditionis Ierosolymitanae sub Frederico Ænobarbo, quam alibi etiam reperimus. *Statuta alterius Friderici* contra constitutiones Pontificias: *Bernonis Abbatis Augiensis opuscula inedita*, de quibus inferius suo loco: *Acta Concilii Constantiensis* in maximo folio cum egregiis figuris & symbolis gentilitiis eorum omnium, qui Concilio interfuerunt. Initio hæc præmittitur inscriptio: *Hic sequuntur tituli ceremoniarum depictarum in libro Concilii Constantiensis, quem cives composuerunt anno Domini 1414. Extractum anno 1491.*

Die 21 Septembris Salemio discessimus Constantiam adituri, quæ à Salemio non ampliùs quinque horarum intervallo distat. Erat sancti Matthæi Apostoli festus dies, quo die Uberlingæ * opidi, quæ transeundum erat, portas clausas offendimus (is ob hostium metum mos est in plerisque locis munitis) tempore divinorum. Portis urbis nihilo minus referatis, atque lacu transmissio, pervenimus tandem ad priores portas suburbii Constantiensis, in quo situm est Petroburgense * Ordinis nostri monasterium, Rheno fluvio & ponte sublicio divisum ab urbe, quæ Cæsareis addicta est. Sciebamus morosos istic esse adventantium exquiratores, quod in causa fuerat, ut ne à Constantia (quod itineris consequentia

* *Überlingen.*

* *Petershausen.*

82 ITER GERMANICUM.

exigere videbatur) inciperemus. Ad interrogata respondit dux noster Maximilianus, Vveingarto nos venire affirmans. Ingredimur, Petroburgenses nostros invisimus, animo inde recedendi visa ecclesia cathedrali, in qua celebre illud habitum est Concilium: cùm nulla nobis spes esset quidquam reportandi ex illa urbe, cui nos ob innatam de Francis suspicionem non admodum acceptos fore sciebamus. Post prandium socio nostro clam me suggestum est, Consiliarium quemdam Cæsareum à Cæsareo ministro accepisse litteras, quibus significabatur, Benedictinos duos Gallos cum interprete totam peragrarè Germaniam, incertum qua causa: profecturos demum Constantiam, ubi accuratè investigari & interrogari eos per Consiliarium oporteret: Abbati Petroburgensi rem delatam per Consiliarium, postulato, si eo diverteremus, se ut moneret. Conspiratione hac detecta, egressum in visa urbe maturavimus, Augiense monasterium adituri. Ita Cæsareorum insidias declinavimus.

* *Riche-
nou.*

Augia*, cognomento Dives, ab antiquis appellata, in exigua Rheni insula posita est duabus infra Constantiam leucis. Locus quondam non minùs litterarum studiis, quàm religione insignis, à ducentis pànc annis Abbatem non alium habet quàm Constantien-

sem Episcopum, qui Religiosos istic alit numero tredecim. Biduum nos cordatissimo affectu detinuit R.P. Prior. Ecclesia non admodum elegans, sed antiqua. Ibi exstat Caroli Imperatoris, cognomento Crassi, lapis sepulcralis vetus, cui ejus epitaphium inscriptum est. Versus ad parietem recenti scriptura in commodum lectorum depicti sunt, quos hîc appono.

Pannonas & Cimbros diverso Marte subegit,

Carolus à crasso corpore nomen habens.

Sed bene quas juvenis regni tractavit habenas,

His iterum senior dispoliatus obit.

In bibliotheca reliqui sunt codices permulti venerandæ antiquitatis : tantùm quosdam hîc notare juvat. Liber in majori folio insignis, in quo habentur omnes *Patrum expositiones in Orationem Dominicam*, atque etiam *varia fidei Confessiones*. In alio *Relatio Symmachi præfæcti urbis Roma ad Theodosium*. Tum *Vigilii libri quinque adversus hæreses*; ad hæc *epistola Vitalis & Tonantii ad Capreolum Episcopum*, & ad consulta *responsio*. Gregorius Turonensis *de gloria Martyrum* antiquissimus. *Homilia à Paulo Diacono digesta* in duobus magnis voluminibus, scriptæ ab annis octingentis. Sirmundi PRÆDESTINATUS cum hoc titulo, qui dilutiori tantisper atramento scriptus est, sed antiqua manu : OPUS SANCTI PRIMASII DISCIPULI AUGUSTINI DE

84 ITER GERMANICUM.

HÆRESIBUS NUMERO XC. Habetur alius in bibliotheca metropolitana ecclesiæ Remensis absque nomine auctoris ex dono Hincmari, is, quo Sirmundus usus est in sua editione adornanda. Augiensis codex scriptus est ante annos octingentos. Isidorus Hispalensis Episcopus in cap. 9 de Scriptoribus ecclesiasticis mentionem facit de Primasio Episcopo, qui *composuit sermone scholastico de hæresibus libros tres, directos ad Fortunatum Episcopum: explicans in eis quod olim beatus Augustinus in libro hæreseon imperfectum, morte interveniente, reliquerat: in primo ostendens quid hæreticum faciat: in secundo & tertio digerens, quid hæreticum demonstrat.* Isidorus addit, eum claruisse Iuliano regnante. Hoc Primasii specimen non malè convenit Prædestinato vulgato, qui distinctus est in libros tres, sed absque Fortunati Episcopi appellatione; recensetque octoginta octo hæreses ab Augustino assignatas in libro ad Quodvultdeum: quibus duas alias addit Nestorianorum & Prædestinatorum, nulla Eutychnorum facta mentione. Sed hæc non sunt hujus loci.

Septembris die 23 trajecto lacu, in opidum quod Ratolfi-cella appellatur, appulimus, cujus loci ecclesia sancto Ratolfo Abbati dedicata est. De ea cecinit Georgius Tibianus apud Goldastum.

ITER GERMANICUM. 85

*Urbs antiqua viget Ratolfi-cella vocata ,
Florigeri hinc colles , pietaque prata virent .
Hinc numerosa juga & scopulosi vertice colles ,
Udaque perpetuo gramine terra viret .*

Sequenti die Villingam accessimus , salutato inter eundem monte* Duellio, ubi olim Ordinis nostri monasterium , cujus Abbas saeculo nono Vvaldfredus, ibidem sepultus non sine opinione sanctitatis : nunc arx Ducis Vvirtembergensis. Medio in itinere Danubium tribus aut quatuor ab origine leucis angusto ponte ligneo transivimus. Villinga* opidum est Austriacae domus hereditarium ad Brigam* fluviojum, ubi refugium habuerunt caenobitae Benedictini sancti Georgii , quod caenobium, duabus inde leucis situm , non ita pridem invasit Dux ipse Vvirtembergensis. Itaque Villingae degunt Religiosi numero duodecim , quorum Abbas septuagenarius , historiae nostrae studiosissimus , & Prior D. Georgius Geyslerus studiorum nostrorum fautor singularis , omni nos humanitatis & caritatis officio exceperunt.

* Duell,
nunc Hohen-
chendouel.

* Villingen.

* la Brige.

O qui complexus & gaudia quanta fuerit .
In ea urbe apud Minoritas, Observantinos vocant, multi habentur codices scripti, sed nullius momenti.

Postridie dum abitum paramus , dum optimus Abbas in procumbentium colla ruit , ille sacculum nummis plenum in manus

meas iniecit, multis obtestatus, suo ut de paupere censu tantillum hoc in viatici supplementum acciperemus. Ego verò, quasi receptâ prunâ, protinus manum excutiens, gratis dictis, cum ille donum urgere perseveraret: Et nos, inquam, omnium hominum ignavissimos, si tam liberaliter à vobis excepti, etiam pecuniam hanc, nullius indigi, acciperemus. Abbas contra instare ardentius, favente Geyssero. Sed tandem illi cedere coacti, nos haud sine lacrymis dimiserunt, dato honesto comite, qui nos per Herciniam silvam deduceret. Horrescit animus ad solum Herciniæ nomen, ubi horrida omnia, loca invia: ubi nullus fere vicus, præter opidum Erenbachum, quod quasi Herciniæ gentis caput est, nobis occurrit. In convallibus angustissimis prata sunt sat pingua ad pastum pecorum, montium & collium declivia ferendis segetibus ingrata, immo & alendis ovibus, ob nimiam herbarum (uti aiunt) pinguedinem. Variæ hinc inde casæ cum suo pleræque molendino, in quod aquæ derivantur per canaliculos ex tubis abiignis: Abietes annuâ passim, sponte in truncum cadunt, & putrescunt, cum convahendis impares sint multis in locis viæ. Ex illis vis invis, immo præcipitibus non evasifsemus, nisi ducem nobis dedissent boni nostri Villingenses. Ipsa die tandem accessimus

ITER GERMANICUM. 87

ad monasterium sancti Petri, quod tribus à Friburgo Brisgovia leucis distat, in extrema silva Hercinia, ubi paullo liberius cælum esse incipit. Monasterii ædes instaurabantur, quæ à Cæsarianis nuper, cùm Galli milites istuc præsidium statuissent, subjecto igne consumptæ sunt, nostris tamen ab igne & hostium manu intactis.

Inde Friburgo, Brisaco, & Columbario * permeatis, venimus in monasterium Vallis-Gregorianæ * è Congregatione sancti Vtoni: ubi nobis humanitas omnis exhibitâ est. Locus olim etiam *Confluens* dicebatur, ob confluxum duorum rivulorum, quorum unus nomine *Bertiembach*, in alium influit, qui *Fachina* dicitur, uti nos docuit Ludovici Pii diploma Gottefrido Abbati concessum.

* Colmar.

* Munster
seu Grego-
riental.

Die 30 Septembris per Alfatia amœnissimam plagam, qua nullam jucundiorē aut fertiliorem vidisse memini, Argentoratum tendimus per vallem Leporinam, in qua Cella, vocabulo Lebraha, olim condita est à Fulrado Abbate: cui etiam originem suam debet vicina sancti Hippolyti Præpositura, quam obiter salutavimus. Opidum in declivi montis positum, hætenus sancti Hippolyti * nomen retinet. Tribus inde leucis abest Schelestadium, ubi Prioratus sanctæ Fidis, Cluniaco quondam, nunc Patribus Soc. Jesu

* S. Bilt.

88 ITER GERMANICUM.

* Ebers-
munster.

addictus, qui ibi Collegium habent. Schelestadium prætergressi, venimus ipsa die in monasterium Ebersheimense *, quod nomen Apri locum significat, dictum olim *Novientum*, regnante Theoderico Chlodovei junioris filio conditum ad fluvium Illam. Atticus, sanctæ Othiliæ pater, monasterii auctor fuisse traditur. Antea eodem in loco Dianæ fanum fuisse ab Julio Cæsare erectum ferunt. Secundus loci Abbas Columbus Cellæ ecclesiam à se conditam per sanctum Pirminium dedicari curavit. Deodatus regnante Carolo Magno ibidem Abbas pro sancto habetur. Templum & officinæ regulares, à milite Suecico violatæ, modò instaurantur à Bernardo Abbate humanissimo. Ab eo loco duabus tantùm leucis abest Andelagensis * cœnobium, à Richarda Imperatrice, Caroli Crassi uxore, conditum, ejusdemque secessu illustratum, quod modò Canoniarum est.

* Andlavv.

Die 1 Octobris Argentoratum venimus, urbem maximam, situ & civium frequentia nulli in illis partibus secundam, munimentis Regis Christianissimi jussu recens exstructis incomparabilem & inexpugnabilem. Ea in urbe bis sacra fecimus in principe beatæ Mariæ ecclesia, cujus rotundus fornix Orientem versus ævo Caroli Magni constructus dicitur, cetera recentiorum sunt

ITER GERMANICUM. 89

temporum. Porta ecclesiæ major elegantissimè fabricata, altissimam habet turrim, quantam nusquam vidimus, exquisito opere concinnatam, cui aliæ duæ adjiciendæ erant, sed infectæ. Publicam urbis bibliothecam vidimus auspiciis clarissimi & eruditissimi Ulrichi Obrechtii, urbis Advocati generalis & Archivarii, qui nos honorario vino non semel, librisque ab se editis donavit, & suam ipsius bibliothecam librosque varios, doctis observationibus ad marginem sua manu distinctos nobis ostendit.

Post duos dies ex urbe profecti, in Vogesi saltus secundùm longos & asperos montes, qui Alsatiam à Lotharingia dirimunt, contendimus, pertransito primum Molsheimio, quinque ab Argentorato leucis, ubi ante subactam à Rege urbem Capituli Argentoratensis sedes erat. Post Alsatia montes superatos, primum nobis occurrit Senonien-
 se * monasterium, aptissimè ad regularem disciplinam concinnatum à reverendissimo Joachimo Vivino, Congregationis sancti Vitoni Abbate regulari, qui nos cum magna benevolentia excepit. Duplex ibi ecclesia, una beatæ Mariæ rotundo opere, à sancto Gundelberto Episcopo ac primo conditore exstructa: altera sancti Petri, qua nunc Religiosi utuntur. Postea lustratâ sancti Deodati * ecclesiâ, cujus majorem Præpositum

* Senone.

* S. Dié.

90 ITER GERMANICUM.

* *Moyen-
montier.*

venerabilem ac doctum D. Riguetum salutavimus, ad Medianum * monasterium divertimus, ubi absente reverendissimo Abbate nihilo minus accepti sumus ea humanitate, quæ reverendis Patribus Congregationis sancti Vitoni familiaris est. Eandem experti sumus in aliis Lotharingæ & Campaniæ monasteriis, præcipuè apud sanctum Michaëlem ad Mosam; cujus loci Abbas clarissimus D. Henricus Heneso, amicus noster, nos solitâ benevolentia complexus est. Eadem Viriduni, eadem Mosomi humanitas.

Sedanum cum pervenissemus, audito illustrissimum Remorum Archiepiscopum Ducem ipsa die Carolopolim advenire, cum adivimus, tum ut obsequia ipsi nostra exhiberemus, tum ut itineris nostri, cujus approbator fuerat, rationem eidem redderemus. Quanta verò nos bonitatis significatione exceperit, nec reticere deçet, nec licet nobis exprimere. Demum lustratis Remis, beatissimæ Virginis Lætitiensis ecclesiam, convenimus: ubi actis Deo opt. max. pro felici itineris successu gratiis, Laudunum, deinde Suessionas, ac postmodum Meldas, ubi illustrissimum Antistitem, qui nostro etiam itineri faverat, salutavimus, profecti, tandem Parisios sani & incolumes nos recepimus.

ITER GERMANICUM. 91

Vix domum appuleramus, cùm ab uno è nostris, amico meo, litteris mihi significatum est, apud Sueffiones inter rudera everſi torcularis inventam eſſe ſequentem inſcriptionem, lapidi antiquo inciſam.

I S I

M Y R I O N Y M A E

.ET. SERAPI

EXSPECTA.....

METIS. AUG. D...

V. S. L.

Similis eſt inſcriptio apud Gruterum de *Iſide myrionyma*, pag. LXXXIII. cujus tituli rationem affert Johannes Maſſhamus in chronico *Cano*ne *Aegyptiaco* pag. 132. nempe quod variis nominibus *Iſis* afficeretur. Altera pars noſtræ inſcriptionis, *Serapi exſpectato* ſeu *exſpectatiſſimo*. Auctor, *METIS*, fortè *Augur Deorum*, *vota ſolvit libens*. Quæ ſtudioſis examinanda relinquimus.

Hactenus longum iter, Lector, brevi ſtilo deſcripſi, tamenſi longiorem fecit haud dubiè ſermonis & obſervationum jejuna exilitas. Multa de moribus variarum gentium, quas vidimus, adnotare nobis fuiſſet in promptu, ſi ita convenire exiſtimaviſſem. At ne aut laudando quibuſdam adulari, aut improbando aliis detrudere viderer, multa ſup-

92 ITER GERMANICUM.

pressi. Quod si in nonnullis præter modestiæ leges quædam retulisse, de nobis honorificentius, quàm par erat, quidam existimet; reputer apud se quisquis ejusmodi est, id me eo animo fecisse, ne eorum beneficiis, qui nos obstrinxerant, ingrati videremur. Et porro præcipuus hujusce descriptionis scopus est, ut omnes agnoscant, quantum publica res litteraria illustrissimo Colberto debeat, qui post alia longè majoris momenti itinera, ex Regis munificentia in artium & scientiarum gratiam ab ipso procurata, etiam hoc quaecumque fieri curavit. Hic inquam est hujus itinerarii scopus. *Maximum enim existimo questum, memorem gratumque agnosci.* Porro etsi aliis non proderit, nobis certè profuerit satisfacisse officio, implese quod debemus.

F I N I S.

Pag. 38 lin. 22. admissi, lege adcentes.

A C T A M A R T Y R U M.

INCIPIT PASSIO S. MAMMARI MARTYRIS IN AFRICA.

SUB MAXIMIANO, & GALLIENO* Imperatoribus talis exstitit persecutio per regiones & civitates, *ut qui Christianus fuisset inventus, ignibus traderetur. Tunc ANULINUS Proconsul ALEXANDRIUM Comitem cum militibus Numidiæ direxit, ut nomen Christi colentes ferro vinctos ante tribunal Præsidis adduceret. Cumque venisset in civitatem Vagensem, nuntiabatur ei de venerabili Mammario quod esset Christianus, & jubet eum sibi ferro vinctum præsentari. Qui cum adduceretur, dixit ad eum : Tu es Mammarius, sceleratorum malorum auctor, qui homines aggregasti, & à sacrificiis deorum prohibuisti ? tamen quod nomen habes, aut quot annorum es primitus dic ? Sanctus Mammarius dixit : Quod primum nomen est, Christianus sum. si cupis atatem meam scire, ego annorum sum circiter nonaginta trium. Comes dixit : Quare insanis, & non obedis Imperatori offerre sacrificium diis nostris ? Sanctus Mammarius dixit : Numquam sacrificio dæmoniis, sed uni Deo, qui fecit cælum & terram.

* I. Gale-
rio.

Comes dixit : Habes tecum alios ? Sanctus Mam-

marius dixit : Sunt viri Christiani , qui mecum baptizati sunt in civitate Lambese , unde & ego natus sum. Comes dixit : jubeo ut nomina eorum mihi in foro scriptis dicas. Sanctus Mammarius dixit : In domibus suis eos invenies , non sunt occultati. Tunc jubet Comes militibus triginta in civitatem Lambesem. Qui venientes in locum , qui dicitur nomine Ad-centum-arbores, & ibi eos invenerunt, FELICEM diaconum, ALBINUM, VIVUM, DONATUM, & ligaverunt eos ferro. Et ingressis in civitatem Lambesem, invenerunt alios nomine VICTORIANUM diaconum in sancta ecclesia Dei, unà cum LIBASO Priore civitatis, & ligaverunt eos ferro, & ante Comitum adduxerunt eos. Tum Comes interrogans eos dixit : Christiani estis , aut pagani Deos colentes ? Felix diaconus dixit : Omnes enim quos vides ferro vinctos , una voce respondemus , quia Christiani sumus. Comes dixit : Quis est auctor inter vos ? Sancti Dei dixerunt : Primo Dominus : secundum verò creaturam carnis , est qui tibi pro nobis respondeat Mammarius Papa noster , qui nos redemit ex aqua & Spiritu-sancto. Comes dixit : Ergo mori vultis , quàm vivere ? Sancti Dei dixerunt : Non mori , sed vivere in vita aeterna.

Comes dixit : Sunt aliqui qui vestram religionem colant ? Sancti Dei dixerunt : Sunt in Tamugadi. Comes dixit : Quid sunt nomina eorum ? Sanctus Mammarius dixit : Ibi invenies eos. Sanctus Felix Diaconus dixit : Noli , Pater bone , occultare oves de thesauro Christi, dic nomina eorum. Sanctus Victorianus dixit : LAURENTIUS, FAUSTINIANUS, ZIDDINUS, CRISPINUS, LEUCIUS, respondit ita ut diximus : In domibus suis eos invenies. Tunc Comes jubet milites viginti ad eos dirigi. Qui venientes , in eodem loco ab eis comprehensi sunt. Et cum ducebantur, in Tigisi ingressi sunt. Et invenerunt beatam

FAUSTINAM, quæ & se offerebat dicens : Christiana sum. Et ipsam ligaverunt cum eis qui Christum confitebantur. Et venientes in civitatem Vagam, representati sunt ad Comitem. Comes autem dixit eis : Cujus religionis estis ? Christiani, aut diis servientes ? Sancti Dei dixerunt : Religio nostra à Patre nostro Mammario inquiratur. Comes dixit : Ergo cum eo cupitis perire ? Sancti Dei dixerunt : Non perire, sed vivere in æternum. Comes dixit : Miseri, nolite in vana istius hominis mala sperare, quia ex multo tempore vitæ ipsius jam delirat. Sancti autem Dei quasi ex uno ore responderunt : Tu deliras, nam iste semper bonum nos docuit, & docet in domino Jesu-Christo, & in ipsius arbitrio pendet quid de nobis agi debeat. Comes dixit : Ergo parastis vos magis ad mortem, quàm ad vitam ? Sancti Dei dixerunt : Fac quod vis. Nos jam olim parati fuimus tua supplicia sustinere.

ACTA
MAMMA-
RII.

Comes dixit : Ergo dirigo vos ad Anulinum proconsulem, ut ipse de vobis consultum ferat. Sancti Dei dixerunt : Festina, quid nos detines ? & nos tamen festinamus ad coronam illam pervenire. Tunc jubet Comes gestis scriptis eos ad Anulinum proconsulem, cum multitudine militum, victos ferro ad Vagam civitatem deducere. Et ecce beata FAUSTA una cum sponso suo FAUSTINO clamantes atque dicentes : Et nos Christiani sumus. Tunc milites tenuerunt eos, & alligaverunt ferro unà cum sanctis ; recluseruntque in carcere Vagæ civitatis, usquedum audirent de eo in civitate *Boseth* Anforaria esse. Deduxerunt eos ad eandem civitatem. Tunc nuntiatur Anulino proconsuli, & jussit eos in ima carceris recludi.

Post dies autem aliquot, jubet præcones per regiones & civitates, ut ad spectaculum sanctorum venirent. Audientes autem universi populi præ timore

pœnarum undique ad spectacula veniebant ; & qui venire volebant , ab Officialibus urgebantur. Die autem quinto Idus Maïas , lucescente quinta feria , jubet Anulinus sibi tribunal præparari. Cumque sedisset , statim jubet sibi sanctos præsentari. quibus dixit : Quid estis , aut quo genere orimini , aut quam colitis religionem ? Sancti Dei dixerunt : Quod sumus aucti , vel quo genere orimur agnosce. Religionem colimus cum Patre nostro Mammario , unum Deum , quia nos non possumus tibi loqui ante eum. Anulinus proconsul dixit : De quo dicitis ? Sanctus Mammarius dixit : Ego sum de quo dicunt. Anulinus proconsul dixit : Quot es annorum ? Sanctus Mammarius dixit : Annorum sum circiter nonaginta trium , mensium sex. Anulinus proconsul dixit : Hodie complentur , nisi sacrificaveris. Sanctus Mammarius dixit : Nos omnes Christiani sumus. multam substantiam hujus sæculi derelinquentes , substantiam quærimus in cælo. nam genus nostrum ut quid tibi inquirere ? Anulinus proconsul dixit : Cui vos miseri spondidistis sacrificare ? diis nostris ? aut in religione vestra permanere videmini ? Sanctus Mammarius dixit : DOMINO JESU-CHRISTO SACRIFICAMUS , qui fecit cælum & terram , mare & omnia quæ in eis sunt : huic Deo credimus & servimus.

Anulinus proconsul jussit eos equuleo suspendi , & lampades ad latera eorum applicari , & corpora eorum unguibus dissipari , ut vel sic possint ad deorum converti culturam. Cumque hæc paterentur , una voce clamabant : Domine Jesu-Christe , miserere nobis in tribulatione , quam pati nos vides & cruciari. quia tuâ operâ sumus fabricati , imaginem & veritatem tuam portamus : sed secundum nostram , talia tormenta patimur , quia numquam bonum egimus in hoc sæculo terreno. Statimque audita est vox eorum ,

&

& equulei comminuti sunt, & lampades extinctæ: manus militum duratæ sunt, & sancti Dei sine læsione in medio paruerunt. Anulinus dixit: O maleficiorum articula, ut talia in conspectu meo faciatis. Sanctus Mammarius dixit: Nos non hæc fecimus, sed Dominus noster Jesus-Christus, qui te supplantavit cum patre tuo diabolo & angelis ejus in igne devorationis, ubi est fletus & stridor dentium. Anulinus proconsul dixit: Ergo nobis est ista pœna præparata? Sanctus Mammarius respondit: Vobis & qui idolis sacrificant. Anulinus proconsul dixit: Jubeo sceleratos capitis cute excoriari, & super plagas eorum cassides reponi, & dentes eorum evellere. Cumque jussa Præsidis implerentur, sancti Dei cum gemitu & dolore exclamabant, dicentes: Intende Domine vulnera nostra, quia male torquemur in pœnis his.

Anulinus verò proconsul jubet eos in carcere recludi, & eis tormenta in quo deficerent præparari. Cumque recluderentur in ima carceris, Angelus Dei visitavit eos, & ubi erant tenebræ, facta est lux imensa: & ubi odor miserrimus, odor suavitatis inventus est. Et psallebant Domino dicentes: Deus laudem nostram ne tacueris, quoniam os peccatoris & dolosi super nos apertum est, & debellaverunt nos gratis, pro eo ut nos diligerent detrahebant nobis. Tu Domine spes nostra, ne confundas nos, quia in te speravimus. Tu es adjutor noster & refugium nostrum, miserere nobis Deus in die necessitatis. Post dies autem multos, jussit Anulinus proconsul tribunal iterum præparari, & sanctos Dei educere de carcere. Cumque adducerentur, dixit ad eos: Quid circa vos cogitastis, ut salutem à me recipiatis, & indulgentiam Imperatorum? Sancti Dei dixerunt: Indulgentiam nos petimus à Domino, ut accipiamus in futuro vitam æternam. Anulinus proconsul dixit:

Vet. Analect. Tom. IV.

G

ACTA
MAMMA-
RII.

Videtis qualia vobis tormenta præparantur, in quibus male deficiatis? Sancti Dei dixerunt: Fac quod nobis præparasti, noli nos verbis intimidare. Anulinus proconsul dixit: Quanti estis? Sancti Dei dixerunt: Sedecim sumus in uno collecti, Dominum nostrum Jesum-Christum colentes. Anulinus proconsul dixit: Ergo mori magis cupitis, quàm vivere? Sanctus Mammarius respondit: Si vitam non exquireremus à Deo, non ei essemus consecrati.

Anulinus proconsul dixit: Jubeo sceleratos istos in ima carceris iterum recludi, donec iterum nova eis tormenta præparentur. Et jussit thermas septies succendi quàm solebant. Cumque jussà implerentur, jussit eos de carcere educi, quibus ait: Cupitis vivere, aut non vultis? Responderunt: Si mori non cuperemus, olim tibi adquiesceremus, & non corpus nostrum dilaniare tormentis. Tunc Anulinus proconsul jussit eos ad thermas educi, ut ibidem igni cremarentur. Georgius autem & Menas Priores Officiorum, dum aperirent vas thermarum, igni exsistente spiritum emiserunt. Et Sancti Dei cum triumpho ingressi psallebant in medio ignis. Anulinus autem fremens in eos jussit obcludi, ut ab igne confunderentur. Cumque hoc factum esset, Sancti Dei evaserunt ab igne, per triduum psallentes. Cum autem audiret Anulinus eos psallentes, jubet eos iterum sibi præsentari. Milites autem qui venerant invenerunt eos orantes, & lumen magnum circumfulserat illos; & ubi erat candor, factum est magnum refrigerium. Et milites videntes mirabilia quæ facta sunt, & ipsi crediderunt.

Audiens autem Anulinus quod hi essent seducti, direxit alios, & jussit Sanctos adduci. Cumque adducti fuissent, sedente eo pro tribunali, dixit ad eos: Quod articulum scitis maleficiorum, ut hos seducetis? Sancti dixerunt: Nos malefici non sumus, tu

potius seductor malorum es. Audiens autem Anulinus, ira repletus iussit eos in craticula affari. Cum ergo hoc actum esset, Sancti una voce responderunt: Gratias tibi agimus Domine Jesu-Christe, quia in nobis impletum est, quod in libro Psalmorum scriptum est: *Transivimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.* Mortuus autem quidam lucebatur per plateam, & iussit Anulinus ut corpus ad se adducerent. Et dixit ad Sanctos: Si verum Dei Filium confiditis, quem vos dicitis magnum esse, in nomine ipsius mortuum resuscitate. Sancti Dei dixerunt: Ipse Dominus dixit, *Petite & accipietis, quaerite & invenietis. pulsate & aperietur vobis.* Et nos petimus & oramus, & quodcumque voluerimus statim exaudiet servos suos. Anulinus proconsul dixit: Quid verbis mecum loquimini? manifestate mihi, & probabo sermones vestros. Tunc Sancti genua flectentes, orationem faciebant dicentes: Domine Jesu-Christe exaudi nos orantes, ut in tuo nomine adolescens resurgat, & videant omnes & mirentur, quia tu es Deus solus permanens in sæcula sæculorum. Et completa oratione omnes dixerunt, Amen. Et statim commotus est locus, & mortuus resurrexit. Et dixit ad Sanctos: Orate pro me, quia magnus est Deus Christianorum, & non despicit quaerentes se.

Tunc Anulinus hæc audiens dicit: O malorum articula, quis vos docuit ut tanta faciatis? Dii nostri nihil vobis possunt nocere. Sancti dixerunt: Dii vestri lapidei manu hominum sunt facti, unde & cum eis peribitis in æterno igne sine fine. Hæc cum dicerent Sancti, diabolus in aëre clamabat: O, inquit, Sancti, per vos hinc ejicior de hac civitate; & contra eos qui Christo credunt prævalere non possum. Anulinus autem in ipso momento turbationis diaboli exspiravit, & corpus ejus à volucris comestum est.

G ij

ACTA
MAMMA-
RII.

Tunc assessor ejus jussit Sanctos in carcerem trudi, & Imperatoribus gesta eorum intimavit, eo quod essent Christiani, & religionem eorum non colerent. Audiens hæc Maximianus, jussit Maximum ordinari in eodem loco. Sedente autem eo pro tribunali loco *Boseth* civitatis, jussit Sanctos sibi præsentari dicens: Quid cogitatis? cupitis vivere juxta Imperatorum præcepta, ut indulgentiam habeatis? Ecce mors & vita præparata sunt vobis. quod vultis eligite. Sancti dixerunt: Fac quod tibi præceptum est: nos tamen nullo modo seducere potes. Maximus præses dixit: Videte quantum vos patior, & in quantis sustineo, & inludere me non potestis. Sancti responderunt: Fac quod tibi videtur in nobis. Noli adversus servos Dei dubitare. Tunc Præses jussit eos tundi, & nervis crudis cædi, quousque viscera eorum effunderentur. Et cum hoc factum esset, nihil eos potuit nocere. Et jussit eos in carcerem recludi. Sancti verò cum recluderentur, orabant dicentes: Ad auxilium nostrum tu intende Domine, ut liberes nos de his tormentis.

Post aliquantos autem dies, jussit Præses sibi tribunal præparari, & Martyres Dei suis conspectibus præsentari. quibus ita dixit: Quid cogitastis apud vos? Sancti verò una voce responderunt: Multa dæmonia in te apparent. Nam nullo modo nos seducere poteris. Per nos enim Deus benedicitur; per te autem & ministros tuos diabolus colitur. Maximus dixit: Jam enim sacrificate diis nostris, & nolite Deum vestrum nominare, sed deos nostros. Sancti dixerunt: Numquam tibi sit bene, qui putas nos posse immutari à cultura Christi. Maximus præses dixit: Nescitis quia tormenta pejora vobis præparantur, in quibus deficiatis? Sancti responderunt: Noli nos verbis illudere. Præpara quod vis, parati sumus magis sustinere pœnas, quàm sacrificare idolis

tuis. Maximus autem jubet digitos abscidi à corpore eorum, & maxillas contundi lapide. Illi autem orantes una voce dicebant: Gratias tibi agimus Domine Jesu-Christe; qui nos latificare dignatus es, ut portemus supplicia inimici.

Maximus præses dixit: Quare non estis sensati de animabus vestris ut non cruciemini? Sancti dixerunt: Nos non cruciamur, sed corpus nostrum, quia scriptum est: *Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum time, qui potest animam & corpus perdere in gehennam.* Ipse est qui mortificat & vivificat Deus noster. Præses dixit: Quid profunt vobis verba? sacrificate diis. Sancti dixerunt: Uni & vero Deo sacrificamus, qui te, impie & scelerate & omnis malitiæ princeps, perdet. quid nos dæmoniis cogis sacrificare? Præses autem jussit in carcerem recludi, & aculeos in pedibus eorum infigi, quousque eis tormenta præpararet.

Postera autem die jussit eos sibi applicari, quibus & dixit: O auctores maleficiorum, sufficere enim jam vobis debet tantam facere nequitiam. Sancti Dei dixerunt: Nos iniquitatis auctores non sumus, unum habemus Deum & Filium ejus Jesum-Christum natum de Spiritu-sancto. nam vos dæmones colitis, & principem dæmoniorum: Principem verò vestrum despicitis, qui vobis spiritum & animam plasnavit, & potestatem honoris dedit, & adhuc eum blasphematis. Præses dixit: Ergo Deus vester ista omnia fecit quæ dicitis? Sancti dixerunt: Non intelligis, inimice, quia Deus cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt fundavit, & terminum eis posuit: nam dæmonia quæ colitis, nec cælum, nec terram fundaverunt, aut mortuum suscitaverunt, aut caecum illuminaverunt, aut abyssum plasnaverunt, aut stellæ firmaverunt. Quod enim colitis, sunt lapi-

des & figmenta à manibus hominum fabricata. Præses dixit : Nolite jam multum delirare , quia non proderunt vobis verba illa. Sancti dixerunt : In isto sæculo non profunt , in futuro autem proderunt nobis ad vitam æternam. Præses dixit : Si non sacrificaveritis , morte moriemini. Sancti verò dixerunt : Non est mors , sed vita æterna & corona perpetua , ad quam desideramus nos omnes venire.

Tunc Præses jussit eos equuleo suspendi , & exungulari & super plagas eorum sal & calcem & acetum superaddici , ut in pœnis deficerent , & per eos metum haberent alii , & nomen Christi non cole-
rent , sed præceptis Imperatorum obedirent. Cum-
que hæc Sancti paterentur , & eis omnia supplicia applicarent , una voce exclamaverunt dicentes : Domine Jesu-Christe Fili Dei vivi ; exaudi nos orantes in oratione quam expetimus à te , & da nobis fortitudinem contra tyrannicam & diabolicam potestatem : quia tu es misericors , & exaudi nos in tribulatione quam patimur ab impio isto scelerato , quia non agnoscit nomen tuum , Rex regum & Dominus dominorum ! Tu es in cælo sursum , & in terra deorsum. Tunc jussit eos deponi & dixit : Jam isti incipiunt sentire tormenta , quæramus & alia in quibus plus deficiant. Sancti Dei in-
quint : Perimus à Domino ut numquam deficiamus , sed fortes in pœnis , quas nobis præparas esse valeamus. Maximus præses fremens dixit : Si istos non perdidero ex hac urbe , multos separabunt à sacrificio deorum nostrorum. Et cum hoc dixisset , jussit ex tabella recitari sententiam , dicens : Qui Imperatorum præcepta contemserunt , gladio animas eorum interfici placet. Sancti dixerunt : Deo gratias , quia hodie in cælis coronamur Tunc Sancti ducti foris civitatem *Boseth* Amphoriaria , ad milliarium semis ; in media enim segete cecidit

beatus Mammarius, & ibi eadem hora decollatus est Tunc FELIX diaconus, FAUSTINUS, ALBINUS, VIVUS, DONATUS, LIBOSUS, ZIDDINUS, VICTORIANUS diaconus, LAURENTIUS, FAUSTINUS, FAUSTINA, CRISPINA decollati sunt in loco montuoso, hora sexta, III Id. Junias. Tunc MAXIMILLA senatrix & LUCIANUS presbyter occulte sepelierunt eos, unâ cum Mammario beato in pace, in cimiterio uno, benedicentes Dominum, cui est honor & imperium in sæcula sæculorum, amen.

ACTA
MAMMA-
RII.

ADNOTATIONES.

Illustris fuit in primis Africana Ecclesia, tum profertantium Episcoporum religione, doctrina & sanctitate: tum eximiorum Martyrum constantia, & numero pane infinito. Verum exiderunt, magno sanè detrimento, acta plurimorum Martyrum, qui in eadem provincia passi sunt: propterea quod nulla provincia, inquit Baronius ad annum 302, adeo externorum incursionibus, perinde atque Africa, patuit. Hinc est quod non solum acta, sed etiam nomina ipsa multorum ejusdem Ecclesie Martyrum in tabulis ecclesiasticis desiderentur: quos inter censendus est Mammarius, cujus ne nomen quidem hæcenus scriptoribus ecclesiasticis notum fuit. Hanc verò notitiam nobis supeditavit codex bona nota ex bibliotheca sancti Galli, quo ex codice hac Acta rogatu nostro descripsit Hermannus Bibliothecarius, vir si quis alius, ad ejusmodi bona officia natus. Mammarius ejusque socii, ab Anulino Proconsule interrogari cæperunt die quinto Idus Maias, lucefcente feria quinta, ac proinde eo anno, quo littera Dominicalis A currebat; fortasse anno CCC IV. Anulinus Proconsul novissimus ex Opiato Milevitano, Augustino, & ex actis sancte Crispina-

na, Martyrum Alutinenſium, & aliorum. Optatus Milevitanus in lib. 3 ſcribit, judicem contra Chriſtianos in Ronconſulari ante annos LX & quod excurret Anulinum fuiſſe, in Numidia Florum. Haud ſcio an probaturi ſint viri docti, quod de Anulini moris genere hic narratur. Vvaga, Lambesa, Tamugada, Boſeth, quæ Anforaria ſeu Anforaria his in actis ſemel & iterum appellatur, urbes erant in Africa epiſcopales. In Colluſione Carthaginenſi Palatinus Epiſcopus Boſetenſis in cap. 126, & in cap. 202 Felix Epiſcopus Voſetanus laudatur. Boſetumeruditi quidam in Proconſulari locant. Epiſcopi Lambesa, Vaga, Tamugade interſuerunt Synodo Carthaginenſi ſub Cypriano. quæ Synodus ex Epiſcopis Africa propriè dicta, id eſt Proconſularis, Numidia, & Mauritania conſtata erat. Bagain à Vaga diverſam eſſe conſtat.

Quærat forſan aliquis, an Mammarius Epiſcopus fuerit, qui Papa his in actis appellatur. Deinde an probandum ſit, quod Chriſtianos occultos Proconſuli Martyres noſtri prodiderint: cùm Cyprianus magnus id nefas eſſe judici ſuo reſponderit. Tertio an genuina Martyrum noſtrorum verba ſint, *Domino Jeſu-Chriſto ſacrificamus*, quæ verba fidem de Chriſti divinitate ante Arrii hæreſim probant.

Ad primum, non videtur Epiſcopus fuiſſe Mammarius, quem titulum paſſionis ſcriptor haud omiſſurus fuiſſet. *Papæ* ſeu *Papatîs* nomen tribuitur quidem Cypriano in ipſius actis: ſed ad ſignificandam Patris ac Doctõris, non Epiſcopi (ut quidem exiſtimo) dignitatem. Certè in actis ſanctorum Juliani & Baſiliſæ antiquiſſimis Antonius Preſbyter hoc nomine afficitur, ſic enim ad eum Præſes: *Tu es Antonius, quem Papam ſuum iſti reſtantur? Conſtat ergo te hujus magicæ artis eſſe auctorem. Beatus Antonius Preſbyter reſpondit, &c. Papatem* habet vetuſtiſſimum lectionarium Luxoviènſe, non *Papam*, ut apud Bollan-

dum. quæ prior lectio etiam actis Cypriani adhibenda videtur.

ACTA
MARCULI.

Jam verò quòd Mammarii socii Christianos prodiderint contra factum Cypriani ; id oritur ex diverso agendi modo. Confessorum : quorum alii id sibi interdictum credebant , ne delatoris culpam incurrerent : alii id licere arbitrabantur ex zelo profittendæ religionis. Quemadmodum alii se ipsi iudicibus offerebant. cùm Cyprianus ipse in suis actis dicat , *disciplinâ prohiberi ; ut quis se ulro offerat.* Et Mammarius quidem volebat Christianos indicare : sed socii ejus id præstiterunt.

Denique verba illa , quibus Martyres nostri se Christo sacrificare profitentur , genuina esse probant similia verba sanctæ Crispinæ in superiori tomo. Favet Pontius in Cypriani vita , ubi eum *Christi & Dei Pontificem* vocat Pontificis verò est , teste Apostolo , offerre sacrificium , quod uni Deo debetur.

INCIPIT PASSIO

BENEDICTI MARTYRIS MARCULI

III * *Kal. Decembris.*

* *al.*
die VIII
Kal.

QUoniam multorum Martyrum passiones & gloriæ in sublimem memoriam eximio olim sermone digestæ ad magnam utilitatem proficiunt populorum , dum ad incentium virtutis & laudis Ecclesiæ semper auribus recitantur ; idcirco me quoque & honor Martyris tanti , & communis omnium devotionis profectus accendit , ut passionem MARCULI gloriosi , sacerdotali etiam honore fulgentem * , Traditorum nuper scelere consummatam , indigna licet , sed plena amoris oratione decurrerem. Justum enim ac fatis dignum est , ut antiquorum testium

* *al.* fulgentis.

laudibus recentium quoque martyrum virtus adjuncta glutinetur. Sicut enim illos gentilis sævitia diabolo parens destinavit ad regnum; sic & hos Traditorum rabies antichristo serviens misit ad cælum. Et quia prætermittendus non est superioris vitæ memorabilis cursus; de virtutibus Marculli gloriosis, etsi propter multitudinem nequeunt omnia, propter testimonium tamen vel pauca dicenda sunt.

Ille namque olim præelectus & prædestinatus à Domino, mox ubi primum beatæ Fidei rudimenta suscepit, statim mundanas litteras respuens, forense exercitium & falsam sæcularis scientiæ dignitatem suspensa ad cælum mente calcavit, & à calumniosis tribunalium sæptis ad sanctissimam Ecclesiæ transiens scholam, dum verum magistrum elegit Christum, sic inter principales Christi discipulos meruit honorari. Quæ verò in illo fuerit probitas conscientiæ, quæ inlustrium morum innata verecundia, quæ gratia spiritalis in vultu; non arbitror diu multumque laborandum, cum superiorem ejus vitam illa res probet, quòd meruit sacerdotium. Sacerdotium verò qualiter gesserit inde fit clarum, cui pro præmio Dominus dignatus est præstare martyrium.

Igitur dum in his officiis cælestium præceptorum laudabiliter conversatur, dum summus Pontifex constitutus cum ceteris sanctis bono & sacerdotio suo fruitur; ecce subito de CONSTANTIS Regis tyrannica domo & de palatii ejus arce pollutum Macarianæ persecutionis murmur increpuit: & duabus bestiis ad Africam missis, eodem scilicet MACARIO & PAULO, execrandum profus ac dirum Ecclesiæ certamen indictum est; ut populus Christianus ad unionem cum Traditoribus faciendam nudatis militum gladiis, & draconum præsentibus signis, & tubarum vocibus cogereetur. Sed Macarius qui ex his duabus bestiis tærior fuit, cum hoc negotium sanguinis in

reliquis provinciis per subtilitatem diu attentasset, in Numidia tamen, & erga Marculum gloriosum aperta crudelitatis barbaræ & inauditæ feritatis indicia publicavit. Nam cum ad eum antiquissimorum patrum sanctissimus chorus, & adunatum concilium sacerdotum decem è numero suo probatos Episcopos legationis causa misisset, qui eum salutaribus monitis aut à tanto scelere revocarent, aut certe (quod contigit) priores ipsi ad devotissimi certaminis campum & ad fidei aciem proflirent; sic divinitus gubernata est nobilium cura pastorum, ut quæcumque illa erat crudelitas quæ ovibus impendebat, ante ipsorum membra lanieret.

Inter hos igitur & sanctissimus Marculus venit: qui cum eum in quadam possessione reperissent, cui Vægeselæ nomen est, statim hac ejus qui sacrilegæ unitati præerat humanitate suscepti sunt, ut ad columnas singulas vincti, nudatis publicè sacerdotibus membris, acerbis funium ictibus cæderentur. Hic jam constantiam Marculi gloriosi quis enarrare sufficiat? quis eloquentiæ viribus explicare prævaleat, aut inauditam persecutoris insaniam, aut Christi Domini circa martyrem suum præsentem stupendamque tutelam? Inde enim contra eum acriori sævitia immitis feritas concitata est, quod & diabolum futuri jam martyris invidia stimularet, & Spiritum-sanctum præcursoris antichristi nequitia non lateret. Qui cum animum divina constantia roboratum sustinere non posset, fragilitati corporis certamen doloris indixit. Circumdant igitur Christi fortissimum bellatorem cruentæ latronum manus, & barbaræ militum classes in carnifices repente mutata. Cumque eum ad columnam duris nexibus conarentur adstringere; promptè ille continuo occasionem tantam ostentandæ Dei virtutis adripuit, nam in columnam ipsam ita ultro vinculis brachiorum

ACTA
MARCULI.

& digitorum nodis instrinxit, ut eum inde nulla varet pœna divellere, nulla posset crudelitas separare. Quo facto intelligere potuit persecutor, Dei servum pro ejus nomine exoptare potius quam timere tormenta; nec dolorem corporis posse sentire quorum Spiritus complectitur Christum, & spes jam possidet regnum.

Sæviebat itaque contra unum multiplex carnificum numerus, & sacrosos confitentis artus dura fustium pœna laniabat, ac reciprocante tormento, in quantum supplicii ictus infligebat à tergo, in tantum pectus columnæ duritia retundebat. Pulsabat corpus ex omni parte crudelitas, nec quicquam, nisi Dei laudem, inlustris lingua proferebat. Anhelabat rabies: jam lassitudine tortorum, & perseverantiâ patientis feritas victa languebat. Tale denique illic tunc miraculum Christus Martyris sui membris indutus ostendit, ut ad eum non solum dolorem adire non sineret; verum etiam ab ejus corpore universas sævitæ notas atque omnia carnificinæ signa tergeret. Quo prælio victus ac subactus inimicus, nulla jam pœnarum crudelitate * contentus, atrocissimæ, quantum sibi videbatur, sententiæ, & passioni eum manifestissimæ destinant. Tunc eum secum per aliquas Numidiæ civitates quasi quoddam crudelitatis suæ spectaculum ducens, nesciens feritas & gentilibus * stuporem, & Christi hostibus confusionem, & fidelibus Dei servis incentivum gloriosi certaminis exhibebat.

* al. car.
nificii.

* al. gen-
tibus.

At verò postquam exquisitum atque truculentum genus mortis invenit, statim eum secum ad castellum Novæ-petræ, quod ardui montis præcipitio & nomine & vicinitate conjunctum est, sub artissima militum prosecutione perduxit. Quo in loco tantam martyri suo Dominus lætitiâ præstitit, tantum gaudium de vicina passione concessit; ut quadriduum

illud , quod illic à corona impendente dilatus est , jam non inter ærunnas secularium pressurarum , sed inter triumphos regnorum celestium debeat numerari. Quantum enim exultare poterat , qui post laboriosam peregrinationem carnis & mundi ad videndum Deum & Christum completo itinere festinabat , qui proficiscens ad Angelorum consortium , Sanctorum quoque complexum pæne jam Paradisi limen intrabat ?

Erat illi assidua ac jugis oratio , erat continua de devorione meditatio ; habebat in sermone Evangelium , in cogitatione * Martyrium ; & tam voce quàm sensu divinis virtutibus deditus , hoc proferebat ore quod inclusum gestabat in pectore. Adhuc etiam spiritalem justitiam sitiens , & promerendo Deo totus inserviens , ultimum quatruidi illius diem jejuniis terminavit , scilicet ut inlucescente Dominico , in quo erat & ipsius passio consummanda , ad offerendum geminum sacrificium acceptior Deo fieret devota anima Sacerdotis : ut summus Pontifex non solum ab inlecebris sæculi , verum etiam à cibus ejus alienus , ad imponendas Christi altaribus hostias tam purus accederet , ut fieri pro Christo hostia ipse mereretur. Denique tantum apud Dominum illo jejuniis potuit , tantum purificatione illa Christi in se præsentiam provocavit ; ut ei revelatione celesti ante passionem suam præmium fuerit passionis ostensum. Nam ubi majora noctis spatia exacta sunt , & vicinum luci tempus advenit , cujus oportunitas inde semper orationibus atque omnibus divinis rebus accepta est , quod jam & nascenti adscribitur diei , tamen adhuc humana opera & negotia conquiescunt. In hoc igitur tempore ad celebranda Sacramenta Sacerdos exurgens , non tam à somno expergefactus , quàm ad orandum Deum gaudio recentis visionis incensus , prius tamen quàm ad ipsa

ACTA
MARCVLI.

* *al. con-*
tradictio-
ne.

myſteria veniretur, quid ei divinitus eſſet oſtenſum, in gaudium præſentium fratrum fideli ſermone patefecit. Videbam, inquit, tria hæc mihi munera de æternis theſauris Domini largientis oblata, ex nitidiſſimo argento poculum factum, & coronam auro rutilo refulgentem, & ſublimiſſimam palmam, quæ plena lætitiæ antecedentium numerum triumphorum explet. Magnam, fratres, Martyri ſuo Dominus imminentis gloriæ fiduciam præſtitit, magnam veritatem futuræ circa ipſum ſuæ dignationis expreſſit. Neque enim aliquid eſt quod obſcurum, aut ambiguum in hac revelatione videatur, in qua accepit calicem, quem fuerat in paſſione bibiturus; in qua ſumſit coronam, quæ ei peracto martyrio debebatur; in qua meruit & palmam, per quam victoriam ſperans, eſſet jam de congreſſione ſecurus.

Post hæc peractis ex more ſollemnibus, dum adhuc aliqua noctis momenta ſuperreſſent, ſubito cum Macarii feralibus juiſſis pervigilis nequitie nuntius ſupervenit, qui crudeliſſimæ mortis manifeſtam ſententiam geſtans, & innumeras Martyris glorias, & execrandum perſecutorum facinus conſummaret. Qui cum clauſas adhuc fores cuſtodum cura reſeraiſſet, agnoviſſetque quid ejus tam immaturus pertuliſſet adventus, continuo in planctum eorum corda converſa ſunt. O quanta fuit illius viri gratia, quàm generalis circa ipſum amor omnium, quàm commune deſiderium, ut in paſſione ejus ad pias lacrymas etiam cuſtodum immanitas & militaris duritia flecteretur. In quo quidem fletu ac perturbatione cunctorum ſolus ipſe perſeverabat intrepidus, qui conſummationis ſuæ horam adpropinquaiſſe gaudebat. Neque enim vel conturbatus poterat eſſe vel triſtis, quem gaudentem fides, & pacatum fecerat divina revelatio.

Illic tunc unus ex ipſorum militum numero tæter-

rimus carnifex, & qui timentibus ceteris ad perficiendam illustris viri mortem solus esset à diabolo præparatus, factum suum sermone præcurrrens, enarrare martyrium audientibus cunctis * cœpit, cujusmodi somnium etiam ipse vidisset. Cum nocturna, inquit, quiete detinerer, videbam subito apparuisse te mihi durissimis veluti nexibus vinctum, ac gravibus omnino vinculis oneratum, atque eadem postmodum vincula mea manu esse resoluta, propter quod spera veniam & indulgentiam secururam. Non incongrua igitur visione absurdum somnium quod carnifex vidit, nec sine causa utique quod viderat retulit, Caiphæ scilicet sacrilegi secutus exemplum; ut qui ipse interfectorius fuerat Dominum, ipse de ejus passione prophetaret. Nam alligatum rectè viderat martyrem eum, qui adhuc in habitatione corporea constitutus, & gemino carcere mundi & carnis inclusus, temporalis vitæ angustiis stringebatur. Ille enim corporis vinculum, ille mundi carcerem sentit, qui ejus tentationibus agitur. Resolutum quoque à se esse non inrationabiliter somniaverat, cujus crudelibus manibus oportebat eum interventu mortis à corpore separari; qui ei post gravissimos nexus sæcularium pressurarum ad regnorum cælestium libertatem iter fuerat in passione facturus. Magnis enim nos vinculis relaxari, cum liberati de hoc mundo ad Dominum properamus, Apostolus probat dicens: Dissolvi & cum Christo esse multo melius est. Quod simili ratione etiam Symeon ille justissimus demonstravit, qui securitate vicinæ mortis accensus, evasurum se vitæ hujus molestias lætabatur. Nunc dimittis, inquit, Domine servum tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Qui numquam utique dimittendum se cum omni gaudio testaretur, nisi qui conditione corporis, quasi quibusdam vinculis tenebatur.

* *al. om-
nibus.*

ACTA
MAR-ULI.

Nulla denique mora, nullum spatium temporis intercessit, quin statim crudelissimus carnifex antelucano latrocinio adgrederetur implere quod viderat. Nam continuo infestus urgebat, ut productus de custodia Dei testis, ad præruptam naturalis petrae celsitudinem atque asperrimæ rupis præcipitium duceretur. Hoc enim immitissimum genus mortis elegerat & cruentus ac barbarus profanæ unitatis exactor, & detestanda omnibus sæculis sævitia Traditorum. Egrediebatur itaque de domo Marculus gloriosus, custodum excubiis ac militum classe circumdatus, atque ab ipsis persequentibus honoratus. Egrediebatur constantiâ Christiani vigoris erectus, hospitium jam humana relinquens, & ad mansiones properans Angelorum. Egrediebatur vultu lætus, festinus incessu, non tam præsentem poenam, quàm futuram cogitans gloriam. Iter quoque ipsum quo ad supplicium ducebatur, tale illi fuerat procuratum, ut exstructis undique versum terræ molibus, ac paulatim in altum aggeribus elevatis, ad passionis suæ insigne fastigium perveniret, ipsa montis famulante natura: ut primò humilia collis juga, dehinc arduos vertices calcans, velut per gradus quosdam in sublimem conscendens, etiam cum ipso corpore cælo ac sideribus propinquaret: ut adhuc in mundo positus esset celsior mundo; & quicquid pretiosum, quicquid electum videretur in sæculo, sub plantis suis jace-re gauderet. Mox ubi verò ad ipsum Petrae culmen accessum est, inde universi milites partim metu, partim dolore secedentes, tam inaudito facinori etiam conscientiam intererant, vel opere interesse noluerunt.

Tunc inhumanissimus carnifex, qui duplici crudelitate, & præcipitio armatus & ferro, geminam mortem gestabat in manibus, crudeli dextera in præceps impulit martyrem, & eum in tætrum chaos demersisse credidit,

credidit, cui calorum sublimitas debebatur. Sed enim sacrosanctum corpus terræ soliditate subducta à cellitudine alma descendens, per vacua liquidi aëris spatia ferebatur, neque quicquam offensionis in illa inanitate reperiens, velocitatem sui cursus ipso impetu duplicabat. Qua pernitate itineris spatia * vertigo nutrita est inter commoti aëris concitos strepitus tanta divinitus moderatio procurata est, ut immunia cunctis asperitatibus membra supra ipsam saxorum duritiam, velut super mollissimos thoros ac sinus placidissimos ponerentur. Tunc victrix anima naturali cursu velocius cælum petit, quàm descenderat corpus ad terram; ut scilicet passione perfecta utraque substantia antiquissimis originis suæ principiis redderetur omnipotentis Dei manibus, circa totum martyrem suum clementer operantibus: qui & spiritum ejus adjuvantibus Angelis ad æternas sedes jussit imponi, & corpus intactum auris blandientibus cinctum, à famulantibus ventis leniter subportatum, in media petrarum crepidine collocari.

Confusa sunt igitur virtutibus Christi persecutorum exquisita ingenia, & Traditorum iniqua consilia, quia ad hoc tale supplicium cogitaverant, ne unquam in testimonium eorum à populis Dei memoria Martyris posset honorari. Putaverant enim in illo precipitio corpus per frustra discerpi, & acutis cautibus laniari, ut cui ademerant vitam, nec sepultura superesset. Putaverant nihil pervenire usque ad terram posse, quod collectum pia fraternitas sepeliret. Cum per illa montis ardui confragosa singulæ rupes singula sibi membra tenuissent, vel certe cum semel integrum corpus inter fissuras petrarum aut rimosas latebras scopulorum hiatu aliquo fuisset absorptum: ecce consecratis artibus dura saxa & rupes asperæ pepercerunt; & quem Traditores occidere non timerunt, montes lædere timuerunt. Exceptis enim

ACTA
MARCULI.

ipsis, Creatorem suum omnis creatura veneratur; nec in hac causa ad promerendum Deum deesse poterat montibus sensus, quibus ad ejus laudem etiam vocem Scriptura concessit.

Interea Marculum gloriosum beatam certaminis sui perfecisse victoriam intra solas militum conscientias celabatur. Ita enim nocturno silentio furtivum consummaverant scelus, ut nec vel in castello, in quo fuerat adservatus, tam de extraneis quam de fratribus sciri potuisset, nisi rem gestam divinæ virtutes & cælestia signa prodidissent. Nam ubi primum diei albescentis ingressus pallorem globi noctis infudit, & discolorum cæli faciem tenebrarum ac lucis discordia variavit, continuo sub ejusdem montis gremio splendida nubes apparuit, quæ interdum fulgure promicante consciam se de martyris corpore blando lumine testabatur. Neque enim illa maturinis roribus gravida fusco tegmine vividos * obumbraverat colles; sed candido vellere tota præfulgens sic membra felicia contegebat, ut cessantibus paullisper humanis officiis amictum quodammodo sepulturæ ipsa interim exhibere videretur; quæ ad hoc interdum tumulo sine disscissa, per fluxuosos hiatus corusco igne vibrabat, ut aut tantæ passionis ignaros stupendis magnalibus admoneret, aut quia adhuc erat aliqua de vicinitate noctis obscuritas, inveniendi corporis viam devotè quærentibus demonstraret.

* *al. subitios.*

His igitur admirabilibus Dei admonitus fraternitatis fervor * exarsit, totusque ille subito locus exultanti clamore completus est, ac religioso discursu vota invicem communia nuntiaverunt. Tunc derelictis domibus raptim omnis sexus atque ætas egressa ad montem pariter ac nubes desiderio martyris convolabat: nec ullam illic animam poterat aut senectutis debilitas, aut pueritiæ infirmitas, aut sexus

* *al. ardor.*

fragilitas retardare. Omnes enim unius fidei ardor accenderat. Cùm verò ad illa loca quæ præcipitio subjacebant, festinans turba venisset; quos conglobatos fecerat intentio, una currendi mox per totum montem quærendi corporis cura dispersit. Erat illic cernere divisa per singulos officia pietatis. Alii enim condensos duris stirpibus sentes manu celeri pertractabant, alii tortuosis petrarum dehiscentium foribus testes oculos inferebant: alii, ne fortè festinatio esset inlusa, sollicitis luminibus etiam quæ jam respexerant saxa lustrabant. Postremo, quia & hoc sine Domino esse non poterat, desideratum ab omnibus locum quæ ad hoc missa fuerant fulgura prodiderunt, & exopratum fratribus corpus index nubis candor ostendit. Qui tunc illic fuit omnium mixtus cum gaudiis fletus, qui circa inlustrata membra complexus? Vix denique à cunctis satietate percepta, suprema ingenti obsequia fratrum lætitia celebrata sunt, & religiosus * sepulturæ honor cum triumphis maximis restitutus est. Totum enim in gloriam nominis sui repræsentaverat Dominus, quidquid fraudare temptaverat inimicus. O memorabile beati Marculi atque insigne martyrium! ô ad petendum devotis omnibus inconcussæ virtutis exemplum! ô necessarium universis ecclesiasticis gradibus documentum, quo ejus laudabilis vitæ meritum pervenit ad palmam, in primordiis fidei renuncians mundo, in tirociniis dignam se exhibens Sacerdotio, in Sacerdotio munera honorata martyrii, in martyrio divinarum virtutum testimonium. *Explicit.*

* *al. gloriosus.*

ADNOTATIONES.

U^T suos Ecclesia Catholica Martyres, sic Donatista & suos se habere gloriabantur. Hos inter insigniores fuerunt Donatus Bagaiensis Episcopus,

H ij

& Marculus Presbyter, quem à Macarianis seu Traditoribus (sic illi Catholicos appellabant) ex abrupti montis supercilio actum in præceps, necatumque iactabant. Res ita se habet. Constans Imperator super deploratissimo Africana ecclesia statu à Grato Carthagenensi Episcopo pulsatus, Paulum & Macarium primitus non ad faciendam unitatem misit, teste Optato Milevitano in lib. 3, sed cum eleemosynis, quibus sublevata per ecclesias singulas posset respirare, vestiri, pasci, gaudere paupertas. Hi duo dum munere suo egregiè fungerentur, & pauperes ubique dispungerent, & ad unitatem singulos hortarentur: restitère in primis Donati duo, alter Carthagenensis, Bagaiensis alter, Donatistarum factionis Antistites. Et ille quidem ipsi Imperatori contumelias ingessit: hic Agonisticos (quos vocabat) seu Circumcelliones adversus Paulum & Macarium armavit. Legati verò à Taurino Comite militem armatum, qui eorum furorem comprimeret, impetrarunt. Occisi plurimi, detruncati multi, quos pro Martyribus Donatista habuerunt. Ex his unus est Marculus, de quo Dativus Episcopus Novapetrensis Donatista in Collectione Carthagenensi, cap. 188. Adversarium non habeo, inquit, quia illic est dominus Marculus, cujus sanguinem Deus exiget in die iudicii.

Catholici apud Augustinum sub finem tractatus 11 in Johannem negant Marculum à se præcipitatum: Sed se ipsum præcipitem egisse dicunt. Proferunt Donatista nobis nescio quos in persecutione suos Martyres. Ecce Marculus de petra præcipitatus est: ecce Donatus Bagaiensis in puteum missus est. Quando potestates Romana talia supplicia decreverunt, ut præcipitarentur homines? Quid autem respondent nostri? Quid gestum sit nescio. Tamen quid tradunt nostri? Quia ipsi se præcipitaverunt, & potestates infamaverunt... Sed illi qui se mortuos coli volue-

runt, famosiorem mortem non invenerunt. *Opratus in lib. 3 id ipsum significare videtur his verbis.* Sic invenit Donatus Bagaiensis unde contra Macarium furiosam conduceret turbam : ex ipso genere fuerunt qui sibi percussores sub cupiditate falsi martyrii in suam perniciem conducebant. Inde etiam illi, qui ex aliorum montium cacuminibus viles animas projicientes, se precipites dabant. *quibus verbis Marculum indicare videtur Opratus. Autamen in consequentibus idem auctor non inficiatur, Marculum & Donatum à militibus Macarianis occisos.* Invitus cogor hoc loco etiam illorum, quorum nolo, hominum facere mentionem, quos vos inter Martyres ponitis : per quos ; tamquam per unicam religionem, vestræ communionis homines jurant. quos quidem vellem silentio præterire, sed ratio veritatis se sileri non patitur. Et ex ipsis nominibus contra unitatem inconsideratè latrat invidia, & aspernantes aliqui accusandam aut fugiendam æstimant unitatem, quod Marcus & Donatus dicantur occisi & mortui. Quasi omnino in vindictam Dei nullus mereatur occidi, &c. Denique idem martyr is titulum prædictis abrogat, quòd Christianorum nullum senserint bellum : quòd non amaverint pacem, in qua prima sunt fundamenta martyrii : quòd nullam habuerint caritatem, sine qua inane est martyrium.

Nihilominus cum hæc acta in bibliotheca sancti Galli reperissemus, ea in lucem dare amicorum consilio statuimus ad illustrandam antiquitatem. Alium codicem, in quo eadem acta continentur, nobis pro sua benevolentia utendum commodavit vir doctrina & eruditione clarus, idemque antiquitatis ecclesiastica, maxime Africana, studiosissimus Antonius Faurus, Doctor Sorbonicus : qui codex ab Adelelmo Episcopo ecclesie Laudunensi concessus est anno DCCC XXI. In eodem codice existat Macrobbii epistola fragmentum de

ACTA
MARCULI.

Isaac & Maximiano martyribus Donatistis, his actis mox subiiciendum. Ceterum Marculi acta legerat Rabanus, qui Martyrologio suo eum adscripsit ad diem VII Kal. Decembris cum horum actorum brevis compendio. Variat dies in codicibus mss. Sancti-Gallensis habet, III Kal. Laudunensis VIII Kal. ejusdem mensis. Annum CCC XLVIII his Macarianis turbis Baronius assignat.

In additionibus Molani ad Usuardum ex notho Bedæ Martyrologio, fit mentio de quodam Marculo ad VI Kal. Decembris his verbis. In Nicomædia beati Marculi sacerdotis & martyris, qui temporibus Constantis * tyranni persecutiones maximas pertulit: ad extremum ab alta rupe præcipitatus est. Idem auctor in Appendice Usuardi secundo editi suspicatur, hunc esse Marculum pseudomartyrem Donatistam. Baronius id negat in notis ad Martyrologium Romanum, in quo ad eundem diem hac leguntur. Nicomediæ sancti Marcelli presbyteri, qui Constantii tempore ab Arianis è rupe præcipitatus martyr occubuit. Quidam vir doctus Molani conjectura favens opinatur, pro Nicomediæ legendum, In Numidia; deinde Marculi nomen retinendum: & pro ab Arrianis, scribendum, à Macarianis, quod veri simillimum est. Attamen in additionibus ad Bedæ Martyrologium apud Bollandi socios, fit mentio non semel de Marcello martyre in Nicomedia ad V Kal. Decembris. Primum quidem ex duobus codicibus in hac verba: In Nicomedia Marcelli, Petri, Serenæ, Victorini. Deinde ex duobus aliis, Nicomediâ natale sanctorum Petri, Marcelli, & Sereni, quorum alter pro fide Christi crucifixus, alter fuit capite plexus, ubi in uno è duobus mss. deest Marcelli nomen. At in duobus aliis tres omnino leguntur his verbis: Nicomediâ Petri Marcellini & Sereni. Veri simile est, Marcellum quemdam Nicomedia passum

esse. Sed cum Marculum Donatistam eodem fere die necatum quidam legerent, eundem cum Marcello esse putaverunt: adeoque Marculi genus mortis Marcello tribuerunt.

FRAGMENTUM

EPISTOLÆ MACROBII DONATISTÆ
de passione MAXIMIANI & ISAAC Dona-
tistarum ad plebem Carthaginensem.

.....
tamen cessit, qui velut alienus sui corporis de omnibus triumphavit. Sic illic bellum gestum est inter corpus & pœnas, inter sacrilegos & devotum, inter animi vires & laniantes, inter militem Christi & militem diaboli, inter patientem & judicem, & unus sufficit afflictus contra tantam dimicare suppliciorum hostiumque gloriosius multitudinem, ut in uno certamine non unam victoriam reportasset. Posset illic adipisci supremi cruciatûs examen qui cum triumpho mittit ad mortem, sed oportebat ut interim retardasset ad eum quem Christus illi delegarat comitem. Nam tunc illic inlustris ISAAC de luctamine sui focii non retinens gaudium, inter fraternos populos publica exultatione sancti Spiritus ferebatur, qui plenus cœlesti constantia liberius proclamabat: Traditores, Venite, salvate vestræ unitatis insaniam. Cujus ad vocem Proconsul furibundus auctorem clamoris instanter Officium conturbabat inquirere.

Sed non deerant Traditores qui milites præcessissent: ex quibus statim ministri ipsi sacrilegi de uno minime satiati, & alterum tradiderunt propriis manibus similiter victimari; ut Patrum illorum mensura super illos manifestius posset impleri. Continuo judex vehementer incensus, remoto illo, quem

H iij

ACTA
MAXIMIA-
NI &
ISAAC.

paullo ante torquebat, in hunc contorsit acrius quod furebat. quasi qui unam necdum digesserat, & alteram conciperet iracundiam. Repetebant iterum furariam defatigati tortores, quorum lassa jam brachia faciebat sola crudelitas fortiora. Liciebat idem tamen classis illa carnivorum violentiam plumbatarum, & totus vires imponderans egestis nisibus gementi rabie grassabatur, quasi ipsa quod introgaverat pateretur. Qualis fuerat sustinentia patientis, ubi gemebat grassatio savientis! Sed nec in secundo permissus est diabolus superare, quia victoriam Christi quæ fervebat fas non erat in aliquo posse succumbere. Denique sic rursus postquam plumbatis nihil valere, tormenta similiter admovit immanitas furiosa, ut in nullo dispari genere tolerantia discreparent cælestes armigeri, & in nullo videretur hostis leniori supplicio mitigari.

Laniabatur Isaac, nomen scilicet victimæ, virgis rumpentibus, patientiam sui nominis imitatus, & cæsoribus iterum atque iterum repetitis, inconcussa permanebat devotio consentis. Patuerant omnes compagine ruptis conjunctionibus madidata; & quasi per tot vulnera exitum reperiret, vox illa videbatur confessionis præconia resonare. Nemo enim putet pro levi castigatione plagas tunc fuisse virgarum, quæ pro certo laniam vicerant unguarum. adeo ab ipso iudice unguæ fastiditæ sunt. Jam non erant vulnera, sed secreta corporis denudata; nec ab ullo dici poterat cæsus, qui madentibus frustis fuerat enervatus. Jam virgarum cesserant fasces, obrunderentur pæne si tantos comminuerent bipennes aut falces. Jam truces ministri ægris ductibus victæ feritatis hiatus languidos anhelabant, & adhuc esurientia membra mandendis ac devorandis pœnis omnibus inhiabant. Tunc illic insultavit cruciatibus corpus, mens læta savientibus tot torquentibus

unus & tortus ac judici judicatus nulla protinus mora sententiam retardavit, sed ambos iudex pari sorte conjungens ad exilium religavit: quibus in carcerem trusus, Isaac statim martyrii consummavit effectum; &, quod plus est, semel omnes carceres & corpus dimisit & mundum, ne in aliquo visionis ejus revelatio falleretur. Sic enim cuncta per ordinem percurrit, ut & in ipsa revelatione propemodum quod passus ejus fuerat ante jam passus sit. Nam cum quietis sopore paullulum teneretur, videbatur sibimet cum ministris Imperatoris habere certamen, non aliunde scilicet, quàm unde sustinuit passionem. Et hoc planè non fuerat aliud nisi devotionis indicium, ut quod vigilans desiderio retractabat etiam dormiens pateretur. ut quod propheta de se professus est in eodem completeretur. *Ego, inquit, dormio, & cor meum vigilat.*

ACTA
MAXIMIAE
NI &
ISAAC.

Vigilabat ergo devotio illa jam conamina virtutis exercens, & ministros nequitiae cum jussionibus Regis constantius repellebat audacius repugnantes. Quos cum diuturno certamine superaret, ipsum quoque Imperatorem respexit subito venientem: qui cum ad complendam jussionem ab eodem cogeretur, fortior refutabat sacrilegae jussionis imperium, & minantis saeva supplicia. Ipse quoque oculum se illi pariter eruturum frequenti comminatione terribilis promittebat. Cum his diu certationibus inter semetipsos ferociùs dimicarent, non passus est tantum se differri victorem: sed injecta fortiter manu moram suae comminationis inrupit, & oculum violenter eliciens, viduata facie sedem luminis evacuavit. De cujus victoria protinus juvenis mirae claritudinis visus est triumphare, & coronam subinde radiatam capiti ejus imponere: quibus radiis multae fratrum atque sororum facies ejus videbantur infixae, quam cum illi pro praemio traderet gaudens, adversarium

ACTA
MAXIMIA-
NI &
ISAAC.

quoque magnis exprobrationibus ludificabat inri-
dens. Tunc hostis vehementi dolore compulsus jus-
sit eum pœnis sævientibus laniari, ut quasi pœnam
suam posset ulcisci. Sed ille jam victor cernebat se
geltantium manibus ad superiora subduci, & volan-
tem celerius ad cælorum sublimia sublevari: quo-
cum latus ascenderet, senis cujusdam vociferantis
audiebat vocem desuper dicentem: Væ tibi sæcule
quia peristi. Hoc clamore ter iterato, visionis per-
venit ad metam, & iteravit postmodum faciendo
quod viderat.

Quid igitur hac visione manifestius? quid agi per
dies posset expressius, quando in actibus digestus est
visus? Nunc oppugnasse se contra ministros Regis
sic in nocte sibi soli conspexit, sicut per diem nobis
postmodum demonstravit: sic lumen Imperatoris
eruisse, sic eum habebat vincendo cæcasse, sic præ-
mia coronæ fortitus est, sic & publicè coronatus est;
sic coronæ radiis plurimos inhærere viderat vultus;
sicut passioni ejus universus populus fuerat excuba-
turus: sic volavit ad cælum, sicut prope meruit
adipisci martyrium. Hoc solum plane de dictis ejus
adhuc usque restitisse cognoscitur, quod mundo pro-
phetavit interitum, quod eum, omnes siquidem sci-
mus non fuisse mentitum, aliquis fortasse de fratri-
bus expavescat, & MAXIMIANUM imparem di-
cat, quia prior confessus, superstes est modico tem-
pore reservatus. Absit fratres videantur, quia æqua-
li prælio pugnaverunt. nam si per diversas horas ve-
nientes ad vineam Dominus de pacto mercedis æqua-
vit, quomodo dispares judicat quos uno tempore la-
borantes invenit. Sed quod Isaac prior videtur exce-
dere, inde magis eos dico Dominum comparasse:
ut sicut ille huic confessionis incitamento suggesse-
rat, sic eum & hic provocaret pariter ad coronam.
Ambos voluit Dominus sibimetipsos esse Doctores,

ut de vicissitudine documentum fecisset æquales ; ne unus in omnibus antecederet , & unus in omnibus videretur se ipse sequentem. Nunc verò ambo se invicem præcellerunt , & ambo se invicem consecuti sunt.

ACTA
MAXIMIANI
&
ISAAC.

Sed reclusis interim custodiis carceris , navis scilicet ad exilium præparatur. quod non humano consilio credo fuisse dispositum , quia claruit superna dignatione provisum. Ad hoc enim si voluit eos Dominus sibi unius diei dilatione concludi , ut secundum visum martyris sui faceret populorum excubationibus honorari , non consummato Isaac perfecti martyrii nuntius cunctorum aures impleverat. Ad cujus corpus universa continuo fraternitas lætis cursibus properaverat , quibus cum sepultura corporis à carnificibus negaretur , excubias omnes , ne inhumatum corpus abjiceretur , cum magna exultatione tenuerunt , illic tota die cum nocte populi triumphantes , psalmis , hymnis , canticis in testimonium cunctis gloriæ Domini decantabant : & omnis ætas ac sexus interesse tantis gratulationibus ardenti cupiditate gaudebant. Quale fuit illud , fratres , quod Dominus suis martyribus ad honorem dignatus est procurare , ut xviii Kal. Sept. die sabbato ad instar Paschæ permitteretur populus vigilias celebrare. Sic ergo peractus est dies , & nox ita consumpta est. Mox ubi dies alter exortus est , expectabatur Proconsul quid de corporis humatione jussisset , quid forsitan concederet miser , quod negasse nec homicidis nec adulteris ullus judicum solet , nisi è contra Traditorum sæva pernicietas ad crudelitatis capienda consilia vigilarent ! quorum suggestionem Proconsul tunc coactus protinus à carcere jussit expelli vivum pariter cum defuncto , & marinis fluctibus mergi , ne quasi permitteret eos dignitatem Martyrum venerari.

ACTA
MAXIMIA-
NI &
ISAAC.

* f. cunei.

Quàm stulta crudelitas, quæ corpora voluit nostris manibus abnegare, quasi venerationem nobis de mente posset auferre: aut si illi non sepelirentur in terra, non possent aliter regna intrare caelestia. Sed accessit illis ad felicitatis augmentum, ut & defuncti post terrena supplicia pro Christo marinis quoque vexationibus quaterentur, ne ullus locus remaneret in mundo, ubi non intriserant inimicum. Hoc illis ad cumulos triumphorum providerat Dominus, ut & in majori odio sæculi laborassent, & in defunctis corporibus posset sicut & in vivis exhibere virtutem. Venerant ergo ad carcerem militum * cuncti & trivarii fustibus onerati, & via cædis populos repellentes, cunctos pæne fecerant vulneratos. Tantum enim debuit Martyrum dignitati concedi, ut pro sepultura eorum mererentur & alteri confiteri. Postea quia vix valuerunt universos excludere defunctum pariter & superstitem, ex utroque latere non parvis militum numerus deducebat. Delusit se nesciens immanitas vana, ut ipsa illis præbuisset obsequia, quibus negavit aliena. Jam litus accesserat maris, jam navis acceptos martyres vehebat ut mergeret. At ubi profundi æquoris altitudinem perniciousiter introivit, non segnius satellites satanæ celerabant iussa complere, devinctos scilicet funibus, & binas orcas arenam contactas singulorum cervicibus pedibusque necantes, intervallo non modico ab invicem separatos demergente pondere dimiserunt. Quos sine pelagus projectos ut agnovit, continuo quasi flammis totum caelestibus ureretur, sacrosanctos artus tenere non potuit: sed convolutis deorsum desuper fluctibus, ad ejicienda corpora detrusas arenas funditu subradebat, & ab imo fundo ad superiora terga subvertens undis resilientibus removebat. Mergebantur scrutantes fluctus de summis cumulis ad inferiora rapienda vasto impetu descendentes ad fun-

dum, & tempestivum mare de inferioribus repulsum egesto potiori iterum citabatur parturiens membra sanctorum, donec impulsibus rapidis undarum turbo depressos artus excussit, & immensum pondus eliciens, corporibus raptis victor tandem fluctus evasit. Erigebantur proinde violentius cumuli solidatis aquarum montibus elevati, ut congeries conglobata securius onerosa membra subveheret, ne victa iterum laborassent, & sub adunatis undique molibus pelagi facta testudine pugnabat unda cum pondere, ne oneri violento valida maris terga contingere aperiret.

Sed adhuc restabat alterius laboris opus scilicet & conamen, ut intervallo infinito discretos, in quo quinquies unum celeri congregatione colligeret, ne alienum sacrilegium ejus negligentia remaneret. Ducebant hinc aquæ, hinc geminis cornibus volumina sinuantia, & pari sibimet coitione subvecta corpora comminus inhiabat. Jam venientis occurfus ex utraque cornuum brevi æquiperant medium, & utraque per partes propinquante, conventu intervalli longitudo decrescens venerat in angustum: cum semel utrique plenus spatii exemptis tota intercapedo consumpta est, & redactis omnibus simul & undarum corporumque celebrata concordia est. Obsidebantur hæc igitur à fratribus litora, quasi jam certius adventantes Martyres ulla præcederet fama, & diebus noctibusque sollicitè præmonita, defixis oppantibus * sperabatur quod credebant quandoque de Dei solita virtute venturum. Cum subito post bis ternos dies ad exemplum umere * scilicet geminatum templa Christi venire gaudebant, & occurrentes cuncti, quomodo poterant, oculis exultante alacritate pendebant: quorum extensis manibus optata membra cum tropæis suis unda festinans velut in gaudium resonans tradidit, & compoti desiderio devota fraternitas cum amplexibus lætis accepit.

ACTA
MAXIMIA-
NI &
ISAAC.

ACTA
MAXIMIA-
NI &
ISAAC.

Sic beati Martyres sepulturam debitam receperunt, & optatum reddiderunt fratribus obsequium, & frustrata Christus exhibuit consilia Traditorum, ne aut insepulta tantorum corpora remanere permetteret, aut devotionem populi ex parte ulla fraudasset, aut nefandos vota crudelitatis implere cum blasphemia sui nominis immotus adspiceret.

Lugeat nunc demensa sævitia perfidorum, quæ Dominicarum noluit recordari virtutum: non timuit eum posse de mari corpora liberare, quem novit ab inferis etiam animas posse eruere: aut si nihil aliud vel nec cetus qui se vomisset acciperet, perdidit misera crudelitas quo credebat magnum se comperisse consilium, cui nec mare voluit ferre consensum. Male commendavit desideria sua, quæ contra creatorem suum pelagus negare non potuit. Quid agit humana jam rabies, ubi mare non persequitur mortes? Quid agit sceleratorum feritas, sæva ubi maria revocant ad sepulturam? aut quales à persecutoribus judicantur, quos & ipsa elementa violare timuerunt? ô beatæ passionis memorabilis gloria, in qua dignatus est Christus tot exhibere magnalia! ô felix exitus, qui talibus contigit, quem pro illorum meritis tantis virtutibus decoravit! In devotione constantia, in passione tolerantia, in morte victoria, magnalibus in sepultura.

Ad vos nunc, fratres, cuncta jam redeunt, quæ vos ad regna cælestia deduxerunt. Vos exempla ista compellunt, quæ illos primo per vos ad has glorias compulerunt. Magistros vos illis confessionum frequentia crebris opinionibus fecerat, & ipsi nunc vobis de martyrio suggerunt. Similiter documenta vestra vos adhortantur quæ alios adhortata sunt. Tendunt ad vos è cælo jam brachia, operientes tempus quo vobis occurrant. Properate naviter, concurrите pertinaciter: exspectant vobiscum simul

capere dignitatem. Eia agite, fratres, accelerate quanto-
tocius, ut & de vobis non aliter gaudeamus. Inve-
niat apud vos reditus noster unde gloriatur, sicut &
de his secessio nostra sortita est gaudia gloriarum.
Sed euntes ad tropæa vestra veniamus: ut sicut vobis
horum victorias nuntiavimus, sic postmodum vestras
huc ad Kartaginem secuturis ceteris nuntiemus.

*Explicit epistola beatissimi Martyris Macrobi ad
plebem Kariaginis de passione Martyrum Isaac &
Maximiani. Deo gratias, amen.*

I N C I P I T P A S S I O

T H E O D O R I T I P R E S B Y T E R I A N T I O C H I Æ.

TEmpore bonæ memoriæ Constantini Imperato-
ris, JULIANUS cum esset adolescens, & ejus
odio viveret; confugiens ad ecclesiam Antiochen-
sem lectoris fungebatur officio. Recepto verò de cor-
pore Constantino, Julianus transgressus est Fidem,
& prævaricator effectus, idola colens imperii reg-
num suscepit. sicque omnes Christianos non vi, nec
minis, sed præmia & dignitates promittens persua-
debat ad sacrilegam legem. Cumque avunculus ejus
JULIANUS & ipse devians immolasset, accepto jure
gladii, Comes factus est Orientis, qui statim resti-
tuit idola. Audiens verò ecclesiam Antiochensem
multitudinem auri & argenti habere, quædam op-
ponens, clericos effugans, clausit ecclesiam Dei, qui
verò dispersi erant, unusquisque Deo ubi poterat
serviebat.

Sanctus vero THEODORITUS, supra memoratæ
ecclesiæ presbyter, non discedens de civitate, sed
congregans sibi quosdam fratres, sine cessatione col-
lectam faciens, acceptabiles Deo fundebat orationes.

Audiens verò Julianus hunc facere collectam, volens placere Imperatori, sedens in secretario, eum sibi jussit exhiberi. Introducto ergo Theodorito, ligatis de post manibus, Julianus dixit: Tu es Theodoritus qui tempore Constantini Imperatoris prohibebas deos coli, & aras & templa destruebas; & ecclesias ædificabas & sepulcra mortuorum? Theodoritus dixit: Ego, in quantum potui ecclesias & basilicas ædificavi Martyrum: idola verò & aras dæmoniorum destruxi, ut animas errantium liberarem. Julianus dixit. Da ergo diis honorem, quia ista confessus es. Theodoritus respondit: Tempore Constantini Imperatoris me ista fecisse cognoscas, nec ab eo unquam fuisse aliquando prohibitum. De te nunc miror prævaricatore, dæmoniorum vindicem apparuisse. Julianus dixit. Cædatur in plantis, quo modo idola deos negat esse. Theodoritus respondit: Peccas Juliane, transgressus Fidem; & acquisis tibi perpetuam mortem. Julianus dixit: Cædatur & in faciem palmiss insipiens, ut non blasphemet. Theodoritus respondit: Noli errare, & me vera dicentem injuriis agere. Julianus dixit: Nunc vapulans indignaris? Subsequentur verò te tormenta quæ non speras, si non sacrificaveris. Theodoritus respondit: Et paullo ante dixi tibi, & nunc dico, noli peccare dicendo deos qui sunt opera manuum hominum, sed deponc hanc temporalem superbiam, & recole quid amiseris. Julianus dixit: Nolo mihi verba composita & emeditata loquaris, quibus miseris hominibus persuades. Theodoritus respondit: Quando Deum colebas, confitebaris veritatem, & mendacium abominabaris! nunc verò elatus superbia, idola deos dicis, & veritatem mendacium putas esse. Julianus dixit: Disertaris, sacrilege, tamquam ab Athenis nuper adveneris. Theodoritus respondit: Ego neque ab Athenis neque ab Oratore, sed divinæ scripturæ

scripturæ initiatus, Spiritu-sancto tuis respondeo interrogationibus, optans te iterum ad meliora reverti.

ACTA
THEODO-
RITI.

Iratuſ Julianuſ, juſſit eum in contis fortius tendi. Cumque funibus quibuſdam & trochleis fuiſſet extenſuſ, in tantum tendebantur nervi ejus, ut octo pedum videretur ſanctuſ Dei Martyr. Julianuſ dixit: ſentis tormenta, Theodorite? recede ergo à mortui doctrina, & ſacrifica, & vive. Theodorituſ verò ingenti voce & hilari vultu reſpondit: Oblituſ eſ quia dixi tibi opera manuum hominum dixeris deoſ? ſed recognoſce Deum qui fecit cælum & terram, & Jeſum-Chriſtum Filium ejus, cujuſ precioſo ſanguine fueraſ liberatuſ, crucifixum, mortuum & ſepultum pro noſtra ſalute. Ipſum prædico reſurrexiſſe à mortuis, per quem facta ſunt omnia, qui eſ Verbum & ſapientia Patris, quem tu quando ſapiebaſ, recte cognoscens adorabaſ, ſi tamen aliquando ſapere potuiſti, Julianuſ dixit: Vel nunc time deoſ, & fac quæ ab Imperatore ſunt juſſa, quia ſcriptum eſt, *cor Regiſ in manu Dei*. Theodorituſ reſpondit: Cor Regiſ cognoscentiſ Deum ſcriptum eſt eſſe in manu Dei, non cor Tyranni adorantiſ idola. Julianuſ dixit. Stulte tyrannum vocaſ Imperatorem? Theodorituſ reſpondit. Si talia jubet, ut dicis, & talis eſt; non ſolum tyrannuſ dicendū eſt, ſed miſerrimuſ omnium hominum.

Repletuſ ira Julianuſ, juſſit eum torqueri. Cumque diu torqueretur, ut nimiuſ ſanguis de ejus flueret lateribuſ; vultuſ ejus ridebat. Julianuſ dixit: Vel nunc cognoscens deoſ ſacrifica. Theodorituſ reſpondit: Ego non cognosco deoſ manufactoſ, niſi unum Deum qui fecit cælum & terram. Tu verò qui ſperaſ in eoſ, eorum particeps inveniaris. Julianuſ dixit: Nec dum, ut video, ſentis tormenta. Theodorituſ reſpondit: Non ſentio, quia Dominuſ me-

Vet. Analect. Tom. IV.

I

cum est. Julianus rursus jussit eum vexari, dixitque ad eum: *Audivi te filii esse debitorem, & ideo mori desideras, ne reddas quod debes. Sacrifica ergo & noli vereri. ego suggeram Imperatori, & omnia tibi donabuntur.* Theodoritus respondit: *Argentum & aurum vestrum vobiscum sit in perditionem. ego nullus sum debitor, nisi soli Deo, cui puram exhibens conscientiam, oro ut promissionibus suis me copulare dignetur.*

Julianus dixit: *Convertere ab stultitia, & lucrare animam tuam.* Theodoritus respondit: *Tu magis convertere ad Deum vivum à quo recessisti, ut salves animam tuam quam perdidisti.* Iterum jussit eum vexari, dixitque ad eum: *Infatuasti cor tuum magis obedire mortuo Crucifixo quam Regi.* Theodoritus respondit: *Infelicissime! & te, & tyrannum tuum Crucifixus quem dicis, in die judicii, ut ipse optime nosti, habet mittere in gehennam.* Julianus dixit: *Interim ego igni te tradam, postea verò quid fuerit?* Sic jussit duas lampadas ardentes ejus apponi lateribus. Appositis verò lampadibus, elevans oculos suos ad cælum dixit: *Domine Deus omnipotens qui fecisti cælum & terram & omnia quæ in eis sunt, salvator mundi repromissam spem famulo tuo qui propter nomen tuum hæc patitur, dare dignare, & iniquis ostende tuam virtutem, ut cognoscant omnes quomodo gratiam timentibus te præstas, & tormenta denegantibus te: ut glorificetur nomen tuum quod est benedictum in sæcula.* Et subito ceciderunt carnifices in faciem suam cum lampadibus.

Turbatus est verò Julianus cum adstantibus militibus, & jussit carnifices elevari, dixitque ad eos: *Applicate iterum lampadas ejus lateribus.* At illi responderunt: *Alios jubeat nobilitas tua, nos verò hoc facere non possumus, quia vidimus quatuor Angelos in veste candida adstantes, & loquentes cum*

eo. & ideo in faciem nostram cecidimus. Julianus verò iratus, jussit eos in pelagum mitti. Et cum ducerentur, Theodoritus dixit: Præcedite fratres, ego verò superans inimicum sequar vos ad Dominum, qui mihi palmam victoriæ dare dignatus est. Julianus dixit: Quis est inimicus? vel quis dabit victoriæ? Theodoritus dixit: Inimicus est diabolus qui per vos operatur: victoriæ verò palmam dat Dominus Jesus-Christus Salvator mundi. Julianus dixit: Miserrime hominum, quem omnes norunt, ante trecento plus minus annos ex muliere natum, tu creatorem & remuneratorem dicis esse. Theodoritus respondit: Quamvis indignus sis ad audiendum verbum Dei, propter adstantes autem servos Dei ne me putes superatum, audi quod amisisti. Deus qui fecit omnia per Verbum suum, misertus est generi humano, quos transgressos à fide idolis videbat servire, mittens Verbum suum super Virginem carnem suscepit humanam, quia Divinitas videri non poterat & sic sponte passus, salutem quam amisisti dare nobis dignatus est.

Julianus dixit: Perseverantem te video in argumentis verborum tuorum, audi me & sacrificia, ne gladio te percuti jubeam, quia tormenta contemnis. Theodoritus respondit: Ego renuntiavi diabolo patri tuo. Oro autem ut cursum consummem in conspectu Domini, nec inveniam gratiam ante tyrannum. Julianus dixit: Quanta vis dic, ego verò te non interficiam. Theodoritus respondit: Tu quidem juliane malis cruciatibus in lecto tuo morieris: nam tyrannus tuus qui sperat in paganos victoriæ facere, non poterit vincere; sed ita occidetur, ut ne quis cognoscat à quo fuerit interfectus, & nec in terram Romanorum revertetur.

Timens vero Julianus ne alia graviora diceret, data sententia eum gladio percuti præcepit. Theodoritus

ACTA
THEODO-
RITI.

dixit : Deo meo gratias ago , qui mihi tolerantia^e finem dare dignatus est. Cum fuisset percussus , & se Julianus recepisset , inquietam habuit noctem. Alia verò die procedens ad palatium , & adorans secundo Imperatorem dixit : Quantum modus auri & argenti inventus in ecclesia , illatusque tuis thesauris fuerit , ostensis ratiociniis pervideat tua clementia. Nam & hoc cognosce quod impiissimum Theodoritum presbyterum , quem propter ministeria ecclesie inquirebas , comprehensum adhibitis tormentis gladio percuti jussi. Audiens verò hæc Julianus Imperator contra suum propositum esse factum , exclamavit dicens : Quod mihi erat contrarium , hoc egisti. Ego enim multis argumentis legem Galilæi conabar destruere , ut neque sui facta * aliquem eorum interficerem. Tu verò male fecisti. dedisti enim occasionem Galilæis , ut multa adversum me conscribant , sicut & præcessoribus meis fecerunt , qui interfectos maleficos Martyres vocant. Vide enim neminem eorum occidas , & aliis manda ne faciant.

Videns hæc Imperator , quia confusus & velut mortuus factus est Julianus , volens eum animare , dixit ei : Nunc euntes sacrificemus diis , ut adpersus sacrificiis sanus efficiaris. Euntibus verò eis , cor Juliani tristitia erat repletum. Offerentibus verò Sacerdotibus idolorum volatilia & alia multa , extrahentes se de igne obtulerunt Juliano Imperatori : & cum manducasset , dedit avunculo suo Juliano. Ille autem verecundia faciente vel timore , parum gustavit , & recessit in pratorio suo , penitens in malis quæ gesserat , nec se gratiam apud Imperatorem invenisse cognovit , nihilque accipere voluit. Vespere ergo facto comprehendit eum dolor ventris , & acriter torquebatur. Nam sacrificium quod acceperat particulatim disrumpebat ejus ficotum * , & ejiciebat per os foras : ille verò masticans parum projiciebat ,

* id est
jecur.

parum verò deglutiebat. Et cùm jam sufferre non posset, intuens rogabat Imperatorem ut ecclesias aperire juberet. Mandans verò Imperator, ego nec claudi, nec aperire præcipio. Iterum mandavit ei. Propter te inquit Imperator ista patior, & male consumor. Iterum remandans ei Imperator dicit: Incredulus inquit fuisti diis: ob hoc ista pateris tormenta multis diebus. Infelix quidem Julianus multis diebus cruciatus, diversas accipiens escas, suo tantum pastus est ficoto; secundum prophetiam beatissimi Martyris totus à vermibus comestus mortuus est. Audiens verò Julianus Imperator dixit: Quia non fuit fidelis diis, ideo ista perpeffus est.

Nam post paucum tempus Julianus profectus ad bellum adversus Persas, non valuit superare eos. Et cùm omnia se obtinuisse putasset, subito ei irruit multitudo exercitus Angelorum. Et timore perterritus, suum exercitum armari præcepit, nesciens infelix, quod cælestis militia apparuerat ei. Et subito veniens sagitta de aëre percussit eum in mamilla. Cumque sanguis influeret, aspiciens putavit se Dominum Jesum videre, implens manum suam de sanguine, jactavit in aëra dicens: Usque in agonem Galilæe persequeris? etiam hinc denegabo. Satia te de cetero Christe, quia superasti me. Et sic veniens inquamdam civitatem, crudeliter mortuus est. Et tota prophetia beati martyris Theodoriti impleta est. Nos qui Antiochiæ in palatio eramus, & cum ipso in Persida fuimus, licet peccatores servi Dei, hæc quæ gesta sunt circa famulum Dei Theodoritum decima Kalendas Aprilis vera conscripsimus: ut legentes nos memores esse dignentur, & ejus edocti exemplis, passionique participes inveniamini in laudem & gloriam Domini nostri Jesu. Christi, cui gloria & potestas in sæcula sæculorum, amen.

A D N O T A T I O N E S.

A Pud Socios Bollandianos ad diem 23 Martii notatur inter prætermiffos Theodoritus Antiochia Presbyter, cujus acta mox retulimus ex membraneo codice Einsidlenfi, ex quo ea rogatu nostro descripsit religiosus & eruditus vir Placidus Redingus. Hac auctoritatem habent ex Iohannis Chrysostomi oratione contra gentes, in qua Juliani Orientis Præsulti infestatio in Dominicum aureum (sic Antiochena ecclesia vocabatur) & in Theodoritum Presbyterum ejus custodem describitur; simulque caelestis de Juliano vindicta, qualis à Theodorito prædicta fuerat. Quod verò de Juliani Imperatoris interitu hic legitur, narrat Theodoritus in historia ecclesiastica lib. 3 cap. 20. tametsi Ammianus alique auctores, etiam Christiani, rem aliter commemorant.

I N C I P I T P A S S I O

SANCTI PHILIPPI EPISCOPI,
in Adrianopoli Thraciæ, quod est
XI Kal. Novembris.

BEatus itaque PHILIPPUS diaconus primùm, mox presbyter, aliquot laboribus probatus ecclesiæ, & stipendiorum suorum devotione laudabilis, conscientiæ bonis lætus, & vitæ honestate securus, consensu omnium tandem decus episcopale suscepit, nullo mirante, quòd dignus: aliquantis stupentibus fortè, quod feruiss. Statim Apostolum Paulum prædicationis ornavit eloquium in epistulata * est, in qua inter cetera illud adjectum est: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Tunc discipulos suos

* f. in epistola ad Timotheum.

SEVERUM Presbyterum, & HERMEN Diaconum frequenti ad doctrinam disputatione confirmans; similes non solum animo, sed etiam passione sibi fecit: ut quos habuerat in gloriosi illius mysterii traditione confortes, haberet etiam in confessione collegas.

ACTA
PHILIPPI.

Diligens itaque divina præcepta talem gloriosissimus senex agebat ætatem, victimam se offerens Deo in Adrianopolitana civitate passurus: qui ut peritus & optimus gubernator, fluctibus navem frequenter opponens, resistendo aliquotiens, aliquotiens & cedendo, omnem procellam moderaturus magister excludit: aut quasi peritus auriga, nunc relaxando habenas, nunc retinacula stricta cohibendo, nec plus justo vagari equos patitur, nec segnes nimio torpore retineri.

Ad hujus similitudinis modum beatus PHILIPPUS populum cælesti gubernavit imperio, & episcopali amore servabat. Sed cum duræ persecutionis immineret excidium, non est mente turbatus, ac suadentibus multis, ut à civitate proficiscens pœnam tantæ crudelitatis effugeret, exire detrectans, docuit hæc expetenda esse potiùs quàm cavenda, dicens: Compleatur cæleste mandatum. Itaque de ecclesia non recedens, & ad tolerandi patientiam singulos fratres docta oratione confirmans, hujusmodi verba profudit. Prædictum jam, si creditis, fratres tempus advenit. Nutantis sæculi extrema volvuntur: imminet pertinax diabolus, & potestate paullisper accepta servos Christi non venit perdere sed probare. Epiphaniæ dies sanctus incumbit: quæ res admonitionem nobis præstat ad gloriam. Nullæ ergo impiorum minæ, nulla tormenta vos terreat. nam & patientiam perferendi, & mercedem tolerandi doloris militibus suis Christus indulget. Credo enim quod incassum omnis illorum procedit intentio.

Hæc adhuc beato Philippo differente ARISTEMA-

I iiij

ACTA
PHILIPPI.

CHUS Stationarius civitatis advenit, ut Præsidis jussu impressis cera signis ecclesiam clauderet Christianis. Homo stultæ persuasionis & frigidæ, qui habitare omnipotentem Deum in parietibus magis, quàm in hominum corda credebat, Esaiæ sancti dicta non retinens qui dixit : *Calum mihi sedes est, terra verò scabellum pedum meorum. quam domum mihi adificabis?* Postero die Stationarius ministeriis * omnibus ecclesiæ inventis atque signatis, egrediebatur mærore. Tunc omnes fratres instantem luctum atque angustias civitatis agnovimus. Beatus Philippus cum Severo & Herme & ceteris cogitabat intentius, quid fieri necessitas ista mandaret, & Domini * foribus innixus, à sede sibi credita non patiebatur abscedere : futura tractabat, ac meditabatur singulos in dolore, ut medici Doctores inutile in ægris quodcumque refecando auferunt putria, & quæ adhuc aliquid prosperitatis habent medicamine malunt curare quàm ferro : alia verò refecare solent, ne attractu inutilis carnis ac rancidæ, vicina etiam quæ sanitate non indigent, corporis membra solvantur. Itaque ne vitientur incolumia, inciduntur infirma. Sic eo tempore beatus Philippus secernens ab optimis malos, ut meliores fierent cogebat imperio ; illos, ne mutarentur, dulci hortabatur eloquio, medicinam ægris, incolumibus præbendo consilium.

* id est sacra sui electile.

* id est ecclesiæ.

Postea cum in Heraclea ad Dominicum convenissent, Philippum cum ceteris ecclesiæ foribus adstantem Præses BASSUS invenit. qui cum judicaturus solito more resedisset, inductis ad se omnibus, ait Philippo & ceteris : *Quis ex vobis Christianorum magister aut est Doctor ecclesiæ?* Respondit Philippus : *Ego sum ille quem quæris.* Ait Bassus : *Legem Imperatoris audistis, jubentis nusquam colligere Christianos, prorsus ut in toto orbe terrarum hujus*

sectæ homines aut ad sacrificia convertantur, aut pereant. Vasa ergo quæcumque vobiscum sunt aurea, vel argentea, vel cujuscumque metalli aut artis insignis; scripturas etiam per quas vel legitis, vel docetis, obtutibus nostræ potestatis ingerite, ne hæc eadem, si dubitandum putaveritis, post tormenta faciatis. Ad hæc Philippus sanctus eloquitur: si te nostra, ut dicis, tormenta delectant, paratus est animus ad ferendum. Corpus ergo istud infirmum, cujus potestatem habebis, qua volueris crudelitate dilacera, tantum ne quid tibi in animam potestatis adscribas. Vasa verò ea quæ postulas, quæcumque apud nos sunt, mox accipe. Facile enim quæ à vobis petimur, ista contemnimus. Non enim pretioso metallo Deum colimus, sed timore: nec ornatus ecclesiæ Christo plus potest placere, quàm cordis. Scripturas verò nec accipere tibi, nec dare mihi convenit.

Ad hæc sancti Martyris verba carnifices mox præses jussit adduci. Tunc ipsius naturæ expers, atque humanitatis ignarus Mucapor ingreditur. MOX SEVERUM presbyterum intromitti Præses jussit. qui cum investigari facile non possêt, Philippum affligi præcepit injuriis. Sed cum diutino pænæ adficeretur incommodo, propter assistens HERMES sanctus edixit: Etsi omnes scripturas nostras, dure inquisitor, acciperis, ut nulla prorsus in orbe terrarum vestigia veritatis hujus traditionis appareant; posteri tamen nostri & paternæ memoriæ & suæ animæ consulentes, majora voluminum scripta conficient, & vehementius timorem qui impendendus Christo sit edocent. His dictis, diu ante verberatus, ingressus est ubi vasa omnia & scripturæ latebant, securus est eum PUBLIUS Adfessor Præsidis, homo furandi avidus, & rapiendi ardore devinctus. Itaque cum vasa aliqua ab inventorum numero callidus occultator au-

ACTA
PHILIPPI.

ferret, pœnæ inscius imminentis, contradicentem sibi, ne id auderet, Hermen, fracta facie, effuso etiam aliquanto cruore fœdavit. Quibus cognitis Bassus, & vultu ejus aspecto, iratus est Publio, & curari præcepit Hermen. Inventa verò vasa & scripturas omnes tradi jussit Officio. Philippum & ceteros val. latos hinc inde custodibus ad forum præcepit adduci, ut & populum juvaret spectaculum, & videntes ceteros qui negallent terreret exemplo.

His itaque ad forum euntibus, Præses scripturas omnes militibus imposuit. Tunc ad palatium magna festinatione tendebat, cupiens nudare ecclesias omnibus qui essent ubique cultoribus; ipsud etiam Dominici tectum devoluto omni regularum fraudabatur ornatu. Hi ipsi quoque qui hæc agebant, ne ad diruendum segniores essent, cogebantur verbere. Bellum itaque domesticum & seditio subita fuit ac privata confusio: igne subposito, adstantibus etiam peregrinis civibusque collectis, Scripturas omnes divinas in medium misit incendium. Tanta subito ad cælum flamma præcessit, ut stantes singulos formido ab spectaculo tanti ignis arceret.

Quidam verò circa beatum Philippum in foro sedebant, ubi venale quodcumque proponitur: ad quos cum pervenisset hinc nuntius, præsentibus exponebant dicentes: Viri qui Heracleam incolitis, Judæi, pagani, vel cujusque religionis aut sectæ, jam nunc extremi temporis futura cognoscite, Paulo Apostolo commonente qui dixit: *Revelatur enim ira Dei de calo super omnem impietatem & injustitiam hominum.* & in Sodomis, & ideo venit ira justa propter injustitias eorum, ut excidio domorum timeant judicium, & injustitiam fugiant, & quærentes qui sit qui hoc facit judicium, ad eum convertantur ex vanis lapidibus & sint salvi. Quare his quibus per orientem in Sodomis ignis apparuit, signum judicii, & indicium

fuit iræ celestis. Ac ne in solo oriente prius se ignis ostenderet, in Sicilia quoque atque in Italia visa est res digna miraculo. Ex Sodomis enim per Angelos cum filiabus suis Loth sanctus expulsus est, quia immunis videbatur à crimine, & longè à civitatis ejus vitiis abhorrebat. In Sicilia quoque aquarum copia divini crateris alveo clausa dissiluit; & statim peccatorum ultrix à cælo flamma descendit: ubi crematis omnibus, duæ tantùm virgines pænæ effugère discrimen, habentes in ipsa etiam trepidatione consilium. Patrem namque senectute & debilitate confectum piis manibus abstulerunt: quem dum eripere conabantur incendio, dulci onere tardata, crepitantis flammæ coronâ circumdata, necessitatem subito desperatæ salutis habuerunt. Sed omnipotens Christus affectum tantæ clementiæ perire non passus est, filiabus Patrem, Patri filias præsentis majestatis suæ favore concessit; ut possit intelligi, illis omnibus quos flamma consumsit, non Deum defuisse, sed meritum. Statim itaque immunis à pænâ via est facta virginibus; & quo ire cupiebant, lectus agger apparuit. Colludium quoddam ipsius videres incendiû, sic se omnis ardoris anhelitus contrahebat, sic venientibus locum blandiens flamma faciebat, ut earum crederetur arbitrio cuncta vegetari. Tantum itaque sanctarum virginum meritum fuit, virtus tanta pietatis, ut ignem non sibi tantùm, sed ipsi etiam loco per quem evaserant mererentur innoxium. Qui locus nullo tunc vastatus ardore, vocabulum sumsit ex merito: P I O R U M enim adhuc hodie nuncupatur, ut hæc posterius probet non solum lectione, sed nomine. Hic erit ignis ille divinus justus factorum omnium & optimus judex, qui ad terram defluens quodcumque inutile invenitur exurit. Hic Hercules, incensos fieri Deos putans, in amorem experenda mortis impexit, qui infelix in Ygiæ monte, combustus

ACTA
PHILIPPI.

est ; & Scolapium medicum in monte Cynasuridos fulminatam consecrationem mereri à gentibus fecit, non aliqua potestate, sed pœna, proprio infelix commendatur exitio. Minus credo putaretur valere si viveret. Hic exussit eum quem Ephesini Deum habere se credunt. Hic Romanæ urbis & capitolium incendit & templum. Hic Eliogabalim pari cremavit incendio : nec in Alexandria Serapis perpercit hospitio. Arsit namque cum templo. Quis rogo ab his speret auxilium, qui se nec possunt servare, nec facere. Fit ab illo quo colitur : & si incensus subito mane fuerit, pervigili artificis cura nocte reparatur. Numquam his itaque numen deesse poterit, si hæc ligna facientibus suggerantur aut saxa. Arsit libenter in Athenis Liberi Patris habitaculum, sciens Deum suum fulmine consecratum. Arsit & armata Minerva. Nihil illam gorgoneum pectus, nec defendit ille picturatus splendor armorum, melius infelix si pensa tractasset. Similiter Delphicum Apollinis templum primùm affecit turbo nescio quis, post ignis incendit. Nulli hic ignis gratia intercedente colludit. Sic probatur justus, ut exponitur injustus. Itaque bonis non flamma, sed lux est.

Dum hæc longo sermone meditantur, viso CATHRONIO Sacerdote, & ministris ceteris infelices epulas & profana sacra portantibus, sic ad circumstantes se Hermes edixit. Cœnam istam, quam cernitis, diabolica invocatione pollutam nobis constat allatam. Cui Philippus ait : Fiat illud quod Domino placet. His dictis forum Præses Bassus ingressus est cum multitudine diversi sexus & ætatis. Tunc ut se semper vulgus ostendit, alios tristes sanctorum pœna faciebat, alios major accendebat insania, ut dicerent servos Dei omnes ad sacrificium debere compelli : specialiter tamen Judæos, juxta scripturarum ordinem. Dicit enim Spiritus-sanctus per Prophetam:

Sacrificaverunt demoniis, & non Deo. Tandem Philippum sic Præses interrogat dicens : Immola victimas numini. Respondit Philippus : Quomodo possum lapides colere Christianus ? Ait Bassus : Dominis nostris sacrificia rite solvenda sunt. Respondit Philippus : Docti sumus parere majoribus, & obsequium Imperatoribus exhibere, non cultum. Ait Bassus : Civitatis saltem sacrificia fortunæ : aspice quàm pulcra, quàm læta est, quàm ad obsequium suum omnem plebem libenter admittit ? Respondit Philippus : Vobis debet placere qui colitis ; me verò non poterit ars hominis ad cælestem honorem subtrahere. Ait Bassus : Moveat te vel præsentis Herculis tam pulcrum ac tam immane simulacrum. Respondit Philippus : Heu miseros & desendos, qui divinitatis sacrosanctum numen ignorant ! heu infelices vos, qui ad cælestia terrena transfertis, & veritatis ignari invenitis & facitis quod colatis ! Quid aurum, argentum, æs, ferrum, vel plumbum ? nonne ex terra & nutriuntur & constant ? Ignoratis Christi numen, quod nec comprehendere æstimatio, nec quantum sit potest humana mens capere ; & habere aliquid illa asseritis potestatis, quos faber oscitans aut vinolentus effecerit ? si diligentius subito expressit effigiem, continuo simulacro illi & potestas adscribitur & numen aptatur. Domuum veltrarum sive villarum ædificia tot sunt numina. Cotidiana ergo vobis sunt blasphemia, cotidiana peccata. Nam cum ad usus domesticos lignum aliquod incenditur, Dei vestri corpus exurit. Qua te enim in hoc crimine excusatione defendis ? Dicis enim lignum illud non erat Deus. Respondebo tibi sed esse poterat ; cum placuisset artifici. Ne adhuc quidem in quibus sitis tenebris pervideris. Bonus lapis parius, numquid si sculptus est, bonus poterit esse Neptunus ? Bonum ebur, numquid pulcrius illud expressus in eo

Jupiter fecit? Hæc bene cupidi artifices invenerunt, ut cuicumque metallo vultus aptatus pretium majus efficeret, non potestatis gratia, sed æstimatione mercedis. Ex terra ergo sunt omnia, quæ calcare, non adorare debemus. Nobis enim illa ad possidendum Deus fecit: vobis, ut video, deos illa generavit.

His cognitis Bassus Philippi constantiam vehementer admirans, victus à primo, ad Hermem se convertit iratus dicens: Vel tu sacrificium solve numinibus. Respondit Hermes, non sacrifico, Christianus sum, Ait Bassus: Cujus sis conditionis expone. Respondit Hermes: Decurio sum, & Doctore meo in omnibus obsecundo. Ait Bassus: Si Philippus ad sacrificium fuerit adductus, sequeris auctorem! Respondit Hermes: Nec ego sequar, nec ille vincetur. Par enim nobis & virtus & animus est. Ait Bassus: Tradetis incendio, si in hoc furore permanseris. Respondit Hermes: Flammam mihi levis istius minaris ardoris, quæ deficit pæne antequam surgat, ignorans violentiam illius perennis incendii, quod sine remissione semper exæstuat, & discipulos diaboli longa tabe consumat. Ait Bassus: Sacrifica vel dominis & Imperatoribus nostris, & dic, Valetate Principes magni. Respondit Hermes: Festinamus ad vitam. Ait Bassus: Sacrificate ergo si quæritis vitam, & horridas catenas ac sæva vitæ tormenta. Respondit Hermes: Numquam nos, judex impie, ad ista perduces. Istæ enim minæ aliquid nobis ad fidem virtutis, non ad perfidiam timoris incutient.

Tunc Bassus truci vultu & oratione terribili recipi eos jussit in carcerem. Quibus pergentibus, protervi quidam e-assistentibus viris impulsu crudelis dexteræ Philippum solo sæpe fundebant, ut ne illo quidem tempore quo ibat ad carcerem, vacuus esset à pæna: sed quasi nihil passus sanctissimus senex erigebatur à terra, læto vultu, ut nec indignationem

ostenderet nec dolorem. Stupor omnium corda per-
vaserat. mirabantur singuli tot acerba à sene con-
tenta mente tolerari. Tunc psalmum dicentes Do-
mino, qui eos fecerat fortiores, latos se dedere
custodiis. Paucis in carcere diebus effectis, divinæ
majestatis auxilio Pancrati cujusdam vicina domus
complacuit, in qua sub custodia reciperentur hos-
pitio. In ea ut diximus, commanentes, multos ad
se fratres certatim hinc inde venientes libenter ex-
ceptos divinæ legis docebant sacra mysteria. Quæ
cum diabolus pervideret, dolens auferri à se omnes
illorum vel traditione vel fabulis, denuo eos remitti
fecit in carcerem. Erat vicinus theatro carcer circulo
cameræ cohærens, & ad clausum undique theatrum
ex carcere secretus ingressus. In ea spectaculi ordine
sedentes suscipiebant convenientem ad se turbam.
Tanta autem cupiditate currebatur à singulis, ut
nec nox à salutatione cessaret: prostrati quotidie
solo, Philippi vestigia sancta lambebant, scientes
quantum in eo divini esset auxilii.

Dum hæc aguntur, Basso Præsidi annuus successor
advenit JUSTINUS quidam nomine, sed mente per-
versus, qui nesciret Deum vel intelligere vel timere.
Hæc res fratres vehementer adfecit. Mitior enim
fuerat Bassus, & ratione sibi reddita vincebatur, eo
quod uxor ejus Deo aliquanto jam tempore servie-
bat. Tunc ZOILLUS magistratus illius civitatis populo
militibusque circumdatus ad tribunal eum Præsidis
jussit adduci. quo introducto, Justinus ait: Tu es
Episcopus Christianus? Respondit Philippus: Ego
sum, negare non possum. Justinus dixit: Domini
nostri jubere dignati sunt Christianos omnes ad sa-
crificium, si noluerint sponte, necessitate compelli;
negantes pœna affici. Parce ergo ætati tuæ, ne ne-
cessè habeas juvenibus etiam non ferenda sufferre.
Respondit Philippus: Vos accepta à similibus vobis

hominibus præcepta servatis pænæ brevis timore : quanto magis nos Dei jussis obtemperare debemus, qui merentibus tribuit sine remissione supplicium ? Justinus dixit : Imperatoribus parere nos convenit. Respondit Philippus : Christianus sum ; ideo hoc quod dicis facere non possum. jussus es punire, non cogere. Justinus ait : Nescis quæ te tormenta circumstent. Respondit Philippus : Poteris torquere, non vincere. nam ad sacrificium nemo me perducet. Justinus ait : Per mediam urbem trahere pedibus ; & si vixeris, ad renovanda supplicia recipiæris in carcerem. Respondit Philippus : Utinam velles confirmare quæ dicis, & satisfacere impiæ voluntati.

Tunc Justinus trahi eum vinctum pedibus jussit. qui acceptis tot silicum offensione vulneribus, & per singula corporis membra laceratus, rursus ad carcerem fratrum manibus reportatur. Sed paullo post admodum seragarentium* contulerunt. Grandi præterea inquisitione & magnis agebatur excubiis, ut SEVERUS Presbyter inveniretur, qui se occultioribus latebris ab hac inquisitione subtraxerat. quem cum investigare non possent, impulsu sancti Spiritus in medium ipse prorupit. Nec enim diu latere poterat quem passio ipsa poscebat. Cùm ergo ad judicium fuisset adductus, Justinus ait : Jam nunc moneo te, ne seducaris insania, quâ Doctor vester Philippus irritatus, pænâ proprio furore sibi peperit : sed magis jussis Imperatoris obtempera, parce corpori, vitam dilige, & bona sæculi hujus lætus amplectere. Respondit Severus : Me necesse est tenere quod didici, & in perpetuum servare quod colui. Justinus dixit : Omnem & pænæ & salutis rationem animo concipe, & intelliges sacrificium tibi istud optandum. Cumque ille nomen ipsud sacrificii iratus horreret, jussu Præsidis etiam ipse receptus in carcerem est. Tunc Hermes exhibito Justinus ait : Hos quos
Imperatoria

Imperatoria constat neglexisse mandata, videbis cito quæ pœna conficiat. Ne ergo cruciatibus eorum etiam ipse jungaris, memor salutis propriæ, memorque filiorum, effuge mala omnia sacrificando numinibus. Respondit Hermes: Numquam hoc poteris impetrare quod postulas. In hac fide crevi, hanc mihi ab ipsis cunabulis veritatem sanctus magister impressit: ab hac claudicare non possum, nec aliqua ratione discedere. Tu ergo, Præses, quemadmodum vis lacera consistentem. Justinus ait: Secutum te facit ignorantia futuri mali, nam cum subjaceris pœnæ, pœnitentia sera torqueberis. Respondit Hermes: Quamvis graves dolores à te impositos per Angelos suos nobis pro quo patimur Christus imminuet.

Itaque cum Justinus fidem ejus firmissimam cognovisset, etiam ipsum recipit in carcerem. Duobus sanè diebus jussit eos in hospitio custodiri, paululum à sua severitate discedens, quem statim diabolus inflammat. Jubet enim ut iterum mittantur in carcerem, & septem continuos menses in illo custodiae pedore conficiant. Tunc Adrianopolim eos præcipit adduci, quibus egredientibus fratres mæror subito invasit, quippe qui tanti magistri doctrina fraudarentur & visu. Ut infantes vix dum adhuc cunabulis violenter abstracti, dulcibus nutricum uberibus inhaerentes, auferri sine lacrymis à grato sibi lacte non possunt: sic discipuli salubrem pastum perdere se credentes, solatia capiebant fletibus, quia remedia impetrare non poterant. Sed cum Adrianopolim pervenissent, in Sempori cujusdam suburbano usque ad præsentiam Præsidis servabantur. Tandem Præses advenit, statimque alio die publicè in thermis sedens Philippum præcepit induci, & ait illi: Quid huc usque tractasti? nam dilatio ista ad mutandum tibi fuerat permissa consilium. Sacrifica ergo si vis liber

effugere. Respondit Philippus : Si in illo carcere in quo huc usque permanimus , voluntate non necessitate perreximus , concessum nobis breve hoc tempus assignas. Sin verò pœna fuit potius quàm voluntas , cur ad veniam tempus imputas quod posuisti ? Ego verò & ante jam dixi : Christianus sum , & hoc quotiescumque interrogaveris respondere curabo ; nec simulacris umquam satisfaciam , sed æterno Deo quem cœpi exhibeo famulatum. Tunc Præses spoliari eum jussit iratus. Cumque ei etiam ipsa linea corporis fuisset ablata , ait Præses : Facis quæ jussimus , an recusas ? Respondit Philippus : Numquam me sacrificaturum jam ante testatus sum. His Justinus auditis , virgis præcepit eum verberari. Qui cum omnia contentè mente toleraret , stans super Petram Christi robusta mole solidatam , ipsos quoque per quos pœna mandabatur exterruit. Erat incredibile miraculum. Nam pars lineæ , quæ honestum pectus velabat , inlata permansit : illa verò quæ dorsum tegebat , per partes rapta discesserat. Omnes artus virgarum ictibus vehementer incisi penetrabilia ipsa corporis atque intestina patefecerant. Securus tamen Christi perdurabat athleta : cujus animum Justinus expavit , & recipi eum jussit in carcerem.

Tunc vocavit Hermes. cui cùm minas judex , consilium verò Officium ejus ostenderet : nec terreri metu potuit , nec persuasionem perducere. Diligebatur enim tam ab apparitoribus judicis , quàm ab omnibus viris. Nam magistratus ante jam fuerat ; & obsequiis suis Officium sibi Præsidis obligarat , qui occasione redhibendæ gratiæ pro ejus salute trepidabant. Sed his omnibus victis atque prostratis , quasi ad quemdam portum quietis refugit ad carcerem : ubi gaudium inmane celebratum est. Agebant autem gratias Christo , & tropæa gloriosa ex diaboli everfione referentes , principio ipso passionis elati , majus

robur ad futura tormenta capiebant. Beatus itaque Philippus, qui tactu ipso antea corporis habebatur semper delicatus ac mollis, nulla tunc sentiebat incommoda ope tectus Angelica. Ecce post triduum Justinus solitum judicantibus tribunal ascendit, & eos jussit adduci. quibus exhibitis, ait Justinus ad Philippum: Cur tanta temeritate aptaris, ut salute contemta, Imperatoris detrectes obedire mandatis? Respondit Philippus: Ego non vitio temeritatis inflammor, sed Dei qui fecit omnia, qui judicaturus est vivos & mortuos, amore & timore compellor. Hujus mandata præterire non audeo: Imperatoribus verò per singulos annos parui, & cum justa imperant parere festino. Præcepit enim Scriptura divina: *Reddere quæ sunt D i Deo & quæ sunt Cesaris Cesari.* Inculpabiliter itaque huc usque servivi. Jam superest ut relictis sæcularibus blandimentis cælestia festinem præferre terrenis. Repetita itaque sæpius verba cognosce, quibus me Christianum assero, & diis vestris sacrificare detrecto.

Tunc relicto eo Hermetus Justinus adloquitur: Si hunc senectus vicina jam morti cogit bona hujus lucis horrere; tu sacrificando securiora non neglege. Respondit Hermes: Breviter tibi, & his qui adstant, ô Præses, dilucideque monstrabo quod ex vanitate miserabili facta est odiosa tibi pietas. Nam unde est ut veritatem falsitas, innocentiam malivolentia, postremo homo hominem festinet appetere? Quid enim simile homini Deus aliquando formavit: sed conatus est diabolus opus cæleste violare. Invenit illa quæ colitis, & servos juris sui sacrificando vos fecit. Nam ut subito equi ferventes insaniã, non obtemperantes lupatis, auriga contemto, relicto salubri campo, mortis ignari ad præcipitia festinant: ita vos ipsos præcipitastis insania, & prætermisso Dei verbo, consilia diaboli scelestas tenuistis. Hæc est

ACTA
PHILIPPI.

itaque cælestis vera sententia , ut bonos ac pios gloria , malos persequatur infamia ; atque ut illis merces , ita istis pœna succedat. Sic Phropheta Zacharias eloquitur dicens : *Increpet in te Dominus Sathanam. increpet in te qui elegit Jerusalem.* nonne hic torris ambustus abstractus de flamma est ? Quæ ergo adhuc hominibus est cupido , qui ad lignum obtusum ac letiferum confugistis ? Cumque pariter ardeatis , licet brevissimum infirmæ lucis circulum sic transigere , ut ad bona lucis æterna veniamus. Vos autem qui cum ingenti inlucie vestis & corporis , capillis sordidis ac dimissis , quibus tumulos & templa observatis & carceres , videmini mihi Deos vestros non colere , sed lugere , & ante iudicium , pœnam jam sustinere peccati. Quid hæc videntes in cæcitate consistitis , nec ad Liberatoris vestri auxilium convolatis ? Canes dominum odore vestigant ; & audito rectoris sibilo equus quem ignarus paullo ante projecit , inquit ; præsepe agnito bos currit ad Dominum , & asinus stabulum possessorem invenit : Israël Dominum ignorat , juxta quod lectum est : *Israël non me cognovit omnium Dominum , nec timuerunt iudicium iusti.* Per undam pereant sicut sub Noë ; aliorum verò in solitudine genua sunt soluta , alios ignis exussit , ideo quod præcepta nemo servabat.

Hæc audiens Justinus à beato Herme , iratus exclamat : Tu sic loqueris , quasi me possis facere Christianum ? Respondit Hermes : Non te solum , sed circumstantes singulos opto fieri Christianos. Ceterum me sacrificaturum esse ne credas. Tunc Præses à fortissimis Dei victus athleticis , communicato cum participibus & adfessore consilio , talem edidit sævo ore sententiam , & ait : Philippus & Hermes , qui præceptum Romani Imperatoris negligentes , alienos se ab ipsa etiam Romani nominis compellatione fecerunt , vivos jubemus incendi :

ut ceteri facilius agnoscant quanto constet exitio Imperialia contempsisse mandata. Tunc egressi ibant gaudentes ad flammam, quasi gregum principes gemini arietes, omnipotenti Deo quasi sanctum quoddam munus oblari. Beatus autem Severus solus in carcere, quasi navis in pelago fluctuabat gubernatore deserta, aut quasi ovis relicta in solitudine, perditio pastore trepidabat. Gaudio tamen attollebatur immani, quod eos duci ad dulce & expetendum sibi passionis munus audierat. Tunc inflexis genibus orabat cum gemitu magno dicens ad Dominum. Omnium fluctuantium quies, portus placidus, spem sperantibus tribuens, salvator agrorum, auxiliator egentium, dux cæcorum, misericors in eos quos pœna circumstat, fatigantium murus, tenebrarum lumen, fundator terræ, ordinator pelagi, & totius distributor elementi, cujus verbo cælum, astra & cuncta perfecta sunt, qui servasti Noë, & Abrahamæ divitias obtulisti; qui liberaisti Isaac, & parasti pro eo victimam, qui cum Jacob exercitatus es palæstra dulcedinis, & eduxisti Loth ex Sodomis de terra maledicta, qui visus es Moyfi, & Jesu Nave prudentem fecisti, qui cum Joseph iter habere dignatus es, & eduxisti populum ejus de terra Ægypti ad terram repromissionis adducens, qui auxilio fuisti tribus pueris in camino, quos sancto majestatis tuæ rore perfusos flamma non attigit, qui leonum ora clausisti, vitam Daniheli & cibum tribuens, qui Jonam nec maris profundo, nec morsu ceti crudelis exceptum lædi passus es aut perire; qui Judith armaisti, qui liberaisti Susannam à judicibus injustis; qui Hester gloriam dedisti, qui Aman perire iussisti, qui eduxisti nos de tenebris ad lumen æternum, Pater Domini nostri Salvatoris Jesu-Christi, qui es lumen invictum, qui donasti mihi signum crucis & Christi, ne ih̄dignum me censeas Domine ab hac passione

ACTA
PHILIPPI.

quam mei obtinere collegæ ; sed da mihi partem coronæ , ut sim cum illis junctus in gloria , quibus eram junctus in carcere ; habeam cum illis requiem , cum quibus nomen tuum venerabile confessus tormenta judicis læva non timui.

Hac itaque oratione completa , tantum fidelia verba potuerunt , ut postero die id quod postulabat acciperet . Itaque & ipse ut fortis Athleta cum illis cum quibus vixerat confessurus ingreditur , & voti compos , non solum quod poscebat obtinuit , sed etiam cito quod quærebat invenit . Beatus verò Philippus manibus portabatur ad flammam . Dolor enim pedum aliter eum ire non passus est . quem tardo passu beatus sequebatur Hermes simili pedum dolore constrictus . Sed Hermes iter suum hoc sermone mulcebat dicens Philippo : Doctor optime , festinanter pergamus ad Dominum . Nulla nos cura pedum sollicitet , quibus jam nullus eorum futurus est usus . Saturata sunt enim ministeria terrena , cum ad caelestia fuerit regna perventum . Tunc ad multitudinem quæ sequebatur adjicit . Hoc me passurum Deo ac Domino jam ante annunciante cognoveram revelatione certissimâ . Nam cum dulci sopore devinctus jacerem , columba mihi visa est niveo candore perlucida cubiculum illum ingressa , subito in medio capite confedisse : quæ & inde descendens in pectus , escas mihi gratissimi cibi offerens , statim cognovi quod me Dominus vocare dignatus est , & dignum habuit passionem .

Dum hæc loqueretur , ad locum illum in quo pœnæ parabantur adveniunt . Tunc ex more carnifices beati Philippi pedes humo usque ad genua texerunt , religatas post tergum manus clavis in fuste configunt . Similiter & Hermes descendere jubetur in fossam . qui fuste sustinens trepida hinc inde vestigia , risu nimio sic locutus est dicens : Neque hinc

me, diabole, potes sustinere. Et statim super pedes ejus ministri congerunt terram. Ante tamen quam supponeretur incendium, Hermes sanctus quemdam ex fratribus Christianis ibi adstantem vocavit VELOGIUM, quem magna per Dominum Jesum-Christum adjuratione constrinxit, ut ad filium meum * PHILIPPUM patris mandata perferret, diceretque ei, ut redderet omnibus quod deberet. Nam & mundi hujus Imperatoris similia sunt præcepta. Præcepit enim singulos ut si quid ab aliis susceperint sine contradictione redhiberi. Reddat itaque singulis quæ debentur, ne mihi aliquem scrupulum doloris incutiat. Hæc autem dicebat de illis quæ à multis tutè sibi credita redditurus acceperat. Addidit etiam hoc amore pietatis & ait : Juvenis es, debes victum labore tibi quærere, ira ut patrem fecisse meministi, quem scis cum omnibus bene esse versatum. Hac voce completa, ligatur & ipse post tergum. Tunc à ministris flamma subponitur : quibus ardentibus quamdiu sermo duravit, gratiæ reddebantur, & in ultima gratiarum, *amen* dulce resonavit.

Sic beati Martyres testimonium vitæ implere, felices Christi discipuli, ejus secuti vestigia, per quem illis fuit concessa victoria, comitati etiam doctrinam Apostolorum, & eorum Martyrum qui Apostolos sunt secuti, quorum jam exuta à labe terrena animæ ad cælestia regna properarunt. Extensæ beati Philippi manus, ut in oratione fuerant, inveniuntur : in corpore & ipse ex sene juvenis reparatus, in pœna & in agone coronandus, quasi adversarium provocans repente conspicitur. Similiter & beatus Hermes facie florens, & colore pretiosus, lividispauillisper auriculis, quasi ex certamine quodam post illud omnibus monstratur incendium. Tunc omnipotenti Deo gratiæ omnium ore funduntur, quæ dat gloriam in se sperantibus & coronam.

His tamen diabolus contentus esse non potuit ; mox Justino Praefidi audaciam furoris menti injecit , ut fotti sanctorum corpora Hebro juberet immergi : ut quibus abstulerat injusta persecutione vitam , ipsam etiam invideat servitutam. Quòd cum fuisset effectum , Adrianopolitanae civitatis veridicos Dei cultores urgebat tanta crudelitas , peraspecta apparant retia , navigia conscendunt ; si cui piscanti eveniat sanctorum corporum grata captura. quibus orantibus non negatur. nam mox inlaxæ reti reliquæ involutæ retibus extrahuntur. Tunc grata urnatio & auro pretiosior & omni decore gemmarum duodecimo ab ea urbe lapide per tres dies celabatur in villa , quæ sermone patrio *Ogeristyron* , interpretatione verò latinæ linguæ *locus possessorum* vocatur. Ea possessio & fontibus abundabat , & nemore ornata , messibus , & vineis. Tunc omnibus Dei est probata majestas , famulos ejus latere non posse quos etiam fluminum profunda restituunt ; nec in trepidatione sentire pœnam , sed festinare potiùs ad coronam , amen.

A D N O T A T I O N E S.

ET hujus Philippi passionem ad principatum Juliani referunt. Id non satis exprimunt acta , qua existant in veteri codice , qui olim fuit ecclesia Laudunensis. Martyrium pertulit Philippus eo tempore , quo Bassus Praefidis officio in Thracia fungebatur : cum Christianorum ecclesias claudi , sacramque suppellectilem expilari ab Imperatore mandatum est. quod Juliani temporibus rectè quadrat cum ex superioribus actis , cum ex aliis historicis etiam profanis.

INCIPIT PASSIO

SANCTORUM SCILLITANORUM,
quod est XVI Kal. Augusti.

IN diebus illis præfidente bis Claudiano Consule,
XVI Kal. Aug. Kartagine in Secretario impositis
SPERATO, NARTHALO, & CATTINO; DONATA,
SECUNDA, VESTIA; SATURNINUS Proconsul dixit:
Potestis indulgentiam Domini nostri Imperatoris
promereri, si ad bonam mentem redeatis. Speratus
dixit: Numquam male fecimus; iniquitati nullam
operam præbemus; numquam malediximus, sed ma-
le accepti gratias egimus. Propter quod Imperium
nostrum* observamus. Saturninus Proconsul dixit:
Et nos religiosi sumus, & simplex est religio nostra:
& juramus per ingenium Domini nostri Imperato-
ris, & pro ejus salute supplicamus, quod & vos quo-
que facere debetis. Speratus dixit: Si tranquillas
præbueris aures tuas, dico mysterium. . . .

* f. ves-
tram.

ADNOTATIONES.

OPrandum esset, ut hæc acta Sanctorum Scillita-
norum integra essent in codice Augiensi, ex quo
superiora descripsimus. Sed nescio quis folium sequens
destrahendo, præclarum hoc monumentum nobis invidit.
Exstant quidem acta integra apud Baronium ad an-
num 202. at cum non levi discrimine ab hoc fragmen-
to. sic apud Baronium. Existente Claudio consule,
quarto decimo Kalendas Augustas, Carthagine me-
tropoli, statuto forensi conventu, præceperunt ma-
gistratus adstare sibi Speratum, Narzalem, Cittin-
um, Donatam, & Vestinam. Et adstantibus eis

ACTA
PHILIPPI.

Saturninus Proconsul dixit : Potestis veniam à Dominis nostris Imperatoribus Severo & Antonino promereri , si bono animo conversi fueritis ad Deos nostros. Speratus dixit : Nos minime aliquando malum fecimus ; neque iniquitatem sequentes , in peccatis egimus operationem ; nec aliquando cuiquam malediximus : sed malè suscepti à vobis , gratias egimus semper. Quam ob rem Dominum verum & Regem adoramus. Saturninus Proconsul dixit : Et nos electi sumus , & mitissima est elegantia nostra : & juramus per genium Domini nostri Imperatoris , & pro salute illius intercedimus. quod & vos facere debuistis. Speratus dixit : Si tranquillas adhibeas mihi aures tuas , dicam mysterium , &c. *Hac referre visum est ad excitandam apud Studiosos aliorum actuum inquisitionem.*

V A R I A
O P U S C U L A
E T M O N U M E N T A.

F R A G M E N T U M.

C A N D I D I A R R I A N I ad Marium
Victorinum.

Dei est omnis substantia. Deus igitur non est substantia. Per Deum enim substantia. Quomodo igitur, posterius cum sit substantia, Deum substantiam dicimus? Si enim dicimus Deum substantiam esse, cogit nos ratio & in istud, ut confiteamur substantiam priorem esse à Deo. Etenim verè substantia subjectum quiddam est. Quod autem subjectum est, simplex non est. Simul enim intellectus accipit aliud quid esse in subjecto, cum subjectum audierit. Sed enim simplum Deus est. Insubstantialis ergo Deus. Si autem insubstantialis, nullum ergo consubstantiale à Deo est, etiamsi à Deo aut appareat, aut natum sit. Dicunt quidam generationem esse à Deo, juxta nomina à motu typum nominant. Quid deinde verò ab istiusmodi typo? Deus enim spiritus est: Spiritus autem naturam suam nunc intendit in se, mox ipsum residit. Illius modi motione repente erumpit filietas quaedam: & hæc est generatio à Deo. Quomodo

igitur? ut effusio, an ut emissio, an ut refulgentia, an ut aliud quid horum? Quid deinde rursus? ut pars à toto, an totum? quorum quodcumque est, aut imperfectus est si partem effundit, & diminutio efficitur, Patris pars cum sit filius: aut vana generatio, si totum à toto apparuit. Nulla etenim causa ab eodem ipso id ipsum generari, etsi duplex generari necessitas fuit. Utrumque ergo imperfectum, & id quod est prius in conversione.

Sed enim insurgente in se Spiritu apparuit tantummodo aliud sine aliqua effulgentia. Id est manifestum. Quomodo quod secundum est? ex his est quæ non fuerunt? Factum est ergo non natum, & idcirco non quod substantiale. A Deo igitur nulla generatio. Quid autem ex istis omnibus cogitur atque colligitur, ô mi dulcis VICTORINE? Quomodo Dei filius qui est *ἀγός* apud Deum Jesus-Christus per quem effecta sunt omnia, & sine quo nihil factum est, neque generatione à Deo, sed operatione à Deo est primum opus & principale Dei. Sed dedit ei nomen supra omnia nomina, Filium meum appellans & unigenitum, quod solum opera sua fecit. Effecit autem ex his quæ non sunt, quoniam potentia Dei quod non est adducit ut sit. Hoc autem & Jesus per quem facta sunt omnia, hoc est ex his quæ non sunt ea quæ sunt effecit.

Sed esto distat, quod Deus fecit Jesum perfectum omnimodis: Jesus autem alia non eodem modo, etsi perfecta, fecit. In quo igitur Jesus effector est eorum quæ sunt de his quæ non sunt secundum operationem? Et in Patre est ipse, & in ipso est Pater, & ambo unum sunt. In quo autem non idem potest, ut alter accipitur. Non enim aliud omnimodis perfectum operari valet: sed neque propria operatione operatur, neque propria voluntate: sed eadem vult quæ Pater & ipse. Etiam si habet voluntatem, dicit

tamen, *sed non ut ego volo, sed ut tu.* Et multa in voluntate Patris non scit, sicuti iudicii diem: & iste passibilis est, ille impassibilis: & ille qui misit, iste qui missus est: & alia istiusmodi in eo quod induit carnem, in eo quod mortuus est, in eo quod resurrexit à mortuis. quæ ista Filio contigerunt, Patri autem incongruum. Operi autem ejus non incongruum. Sit opus in substantia, quæ receptrix est diversarum qualitarum, & magis contrarium*.

CANDIDI
EPIST

* I. con-
trarium.

Quod autem Deus fecerit Jesum-Christum, sacra lectio dicit in Actibus Apostolorum. *Certissime autem scias omnis domus Israël, quoniam fecit nobis Deus Dominum Iesum-Christum, quem vos crucifixistis.* Item apud Salomonem: *Fecisti me præpositum ad omnes vias.* Hoc autem significat & in Evangelio secundum Johannem, *Et quod effectum in eo est, vita fuit.* Si in ipso aliquid factum est, & ipse factus est, magis autem si ipse vita est. Nullus igitur velut insuave accipiat, Jesum opus esse Dei omnimodis perfectum Dei virtute, Deum Spiritum supra omnes Spiritus; unigenitum operatione, potentia filium, substantia factum, non de substantia. Etenim omnis & prima substantia Jesus, omnis actio, omnis λόγος, initium & finis. Eorum enim quæ facta sunt est initium, & finis omnium quæ sunt corporum aut incorporum, intellectibilium aut intellectualium, intelligentium aut intellectorem, sensibilibium aut sensuum, præprincipium aut præcausa; & præstatio & effector, capacitas, plenitudo, per quem effecta sunt omnia, & sine quo nihil; salvator noster, universorum emendatio, ut servus in nostram salutem; Dominus autem in peccatorum & impiorum punitioem, gloria verò & corona justorum atque sanctorum. *Explicit.*

R E S P O N S I O

MARII VICTORINI Rhetoris urbis Romæ
ad CANDIDUM ARRIANUM.

M Agnam tuam intellegentiam, ô generose
CANDIDE quis fascinavit? De Deo dicere
super hominem audacia est. Sed quoniam funditus,
est animæ nostræ *vīs ratiōis*; sensus paternus, &
Spiritus desuper missus figurationes intelligentia-
rum inscriptas ex æterno in nostra anima vover;
ineffabiles res & investigabilia mysteria Dei volun-
tatum aut operationum quasi quædam mentis elatio
animæ nostræ vult quidem videre, & etiam nunc
vitalis ita corpore difficile intellegere solum, edicere
autem impossibile. Dicit enim beatus Paulus. *O alti-
tudo divitiarum & sapientia & cognoscentia Dei,
quomodo ininvestigabilia sunt iudicia Dei, & sine
vestigiiis eius via!* Dicit etiam Esaias: *Quis enim
cognovit Domini mentem, aut quis fuit eius consi-
liarius?* Vides igitur beati * cognitionem de Deo. An
istas scripturas vanas esse opinaris? Sed nōmine
Christianus, necesse habes accipere atque venerari
scripturas inclamantes Dominum Jesum-Christum.
Si istud tibi necessarium est; & hoc necessarium, ea
quæ in ipsis de Christo dicuntur, sic quemadmodum
dicuntur, credere. Dicunt enim Jesum-Christum Fi-
lium Dei esse unigenitum, ut dicit David Propheta:
Filius meus es tu, ego hodie genui te. Dicit & beatus
Paulus: *Qui ne suo quidem jilio pepercis.* Et rursus:
Benedictus Pater Domini nostri Jesu-Christi. Deinde
frequenter & ipse dicit: *Ego & Pater unum sumus.*
Et, *Qui me vidit, vidit & Patrem.* Et, *Ego in Patre
& Pater in me.* Hæc dicens, si Deus fuit, non menti-
tus est. Filius ergo Dei Christus. Si mentitus est, nec

opus est Dei. Sæpe & multis milies dicuntur ista. An tibi non apparet ubique sic dici ? Audi aliud de nobis. Nos dicimus esse nobis Patrem Deum, & maximè. Quæ causa, & juxta quid ? quoniam Deus caritate prædestinavit nos in adoptionem per Christum. Numquid & Christum per adoptionem Filium Deus habet ? NULLUS AUSUS EST DICERE : fortalè nec tu. Vide qualis blasphemia ex isto dicto nascatur. Dicimus esse nos heredes Deo Patri, & per Christum heredes per adoptionem existentes filii : & Christum dicimus non esse filium, per quem nobis efficitur filios esse, & coheredes fieri in Christo ? Multa dixisti de Christo & vera omnia, & ut se habent, & ut omnia, quoniam potentia est Dei, & omnipotens potentia, & universus λόγος, & omnis operatio, & omnis vita, & alia plurima. Affecutus ergo est istiusmodi bona effectus ab his quæ non sunt ? & beatum * est quod non est ab eo quidem sine dubio intellectus, & sacrilegus plenusque blasphemix : Dominum super omnia, omnia quæ sunt, omnia quoque quæ non sunt ab his quæ non sunt facere quod sit, non ab his quæ sunt. Quid enim putandum esse ? Et siquidem putandum, Deum esse supra omnia, & quæ sunt, & quæ non sunt : advertamus * id quod sit, non id quod non sit Deum esse credimus. Præstat igitur quod est, & præstat per ineffabilem generationem, & præstat existentiam τῆς vitam, non qui sit ista, sed supra omnia. Si igitur Deus quod non est, non est, est autem quod supremum, id est quod vere ἔν. Potentia ipsius τῆς ἔνως quæ operatione in generationem excitata inelocubili motu genuit τὸ ὄν omnimodis perfectum à toto potentia totum τὸ ἐν. Deus igitur est totum πᾶσιν. Jesus autem ipsum hoc totum ὄν. Sed jam in existentia & vita & intelligentia universale omnimodis perfectum ἔν. Hic est filius, hic omnis

VICTORI-
NI LIBER.

λόγος, hic qui apud Deum & in Deo λόγος, hic Iesus-Christus ante omnia quæ sunt, & quæ vera sunt; prima & omnis existentia, prima & omnis intelligentia, primum & omnimodis perfectum ὄν, ipsum ὄν primum; nomen ante omnia nomina. Ab isto etenim omnia nomina, sicuti declarabitur.

Volo autem audire, ὁ mi dulcissime Candide, quid esse æstimas quod non est? Si enim Deus omnium causa est: & ejus cui est esse, & cui est non esse, causa Deus est. Sed si causa non est; id quod non est. Causa enim ut ὄν est, sed cui sit futurum esse ὄν. Sed esto hoc ipso quod causa supra vere ὄν. Quod igitur? nondum ὄν, idest quod non est, hoc autem quod ad ὄν causa est, vere per * ὄν * dicitur, & juxta istam rationem causa est Deus; & eorum quæ sunt, & eorum quæ non sunt.

* fortè.

* πῶς.

Definiendum igitur id quod non est, quod quidem intelligitur & vocatur quatuor modis juxta negationem omnino omnimodis, ut privatio sit existentis: juxta alterius ad aliud naturam; juxta nondum esse, quod futurum est, & potest esse; juxta quod supremum omnia sunt esse. Quid igitur dicimus? Deum ὄν? An τὸ μὴ ὄν appellabimus? itaque omne ὄν, quoniam eorum quæ sunt Pater est, sed Pater eorum quæ sunt non est τὸ ὄν. Nondum enim sunt ea quorum Pater est, & non licet dicere, nefas est intelligere, eorum quia sunt causa ὄν appellare. Causa enim prior est ab his quorum causa est. supremum ὄν igitur Deus est, & juxta quod supremum est μὴ ὄν Deus dicitur, non per privationem universi ejus quod sit, sed ut aliud ὄν ipsum quod est μὴ ὄν juxta ea quæ futura sunt τὸ μὴ ὄν, juxta quod causa est ad generationem eorum quæ sunt τὸ ὄν. Verum est igitur dicere Deum Patrem esse, & juxta causam esse & eorum quæ sunt. Voluntate igitur Dei in generationem veniunt, & quia sunt, & quia non sunt.

Et

Et non æstimes quæ non sunt quasi per privationem eorum quæ sunt. Nihil enim istorum neque intelligitur, neque existit. Si enim mundus & illa superna subsistunt omnia, & sunt nullum $\mu\eta\ \epsilon\upsilon$ juxta privationem, sed subintelligentia quædam est ab his quæ sunt privationem eorum subintelligere non subsistentis, ne ipsius quidem subintelligentiæ, neque sic existentis ut eorum quæ sunt. Quædam igitur quæ non sunt, quodammodo ut ipsa quæ sunt, quæ post generationem aut in potentia sua, aut in alio fuerunt, unde generata sunt; secundum illos modos juxta circa aliud natura, & juxta quod nondum est, esse quod futurum est & potens esse.

Primo igitur Deus, & super quæ sunt est, & super quæ non sunt. Quippe generator ipsorum & pater juxta quod causa est. Deinde secundum generationem à Deo aut secundum effectiorem quæ sunt apparuerunt. Apparuerunt autem & $\mu\eta\ \delta\upsilon\tau\alpha$. Ipsorum autem quæ sunt, alia sunt vere quæ sunt, alia quæ sunt, alia quæ non verè non sunt, alia quæ non sunt. Ad illa quæ verè non sunt, non recepit esse plenitudo Dei. Juxta enim quod est esse, & aliquo modo esse plenitudo. Plenitudo est, sola emphasi existentia. In intelligentia eorum quæ verè non sunt, quæ juxta subjectionem ab his quæ non verè quidem sunt, quodam tantummodo sunt, incipiens imaginata est circa id quod verè non est. Audi quemadmodum dico. Sunt quædam ejus quod sit natura manifesta, sicuti sunt quæ verè sunt, & omnia supremum * cælestia, ut spiritus $\nu\epsilon\varsigma$, anima, cognoscencia, disciplina, virtutes, $\lambda\epsilon\gamma\omega\iota$, opiniones, perfectio, existentia, vita, intelligentia, & adhuc superius existentia, vitalitas, intelligentia, & supra ista omnia $\epsilon\upsilon$. Solum istud ipsum quod est unum, & solum $\epsilon\upsilon$ in ista noster $\nu\epsilon\varsigma$ si recte ingreditur, comprehendit ista: & ab his formatur & stat intelligentia,

Ves. Analect. Tom. IV.

L

VICTORI-
NI LIBER.

jam non in confusione inquisitionis existens.

Sed quoniam intelligentia talis de altero est, apprehensio & definitio quædam efficitur. Alia *ὄντα* solum *ὄντα* esse: quoniam in eo quod est alterius est, & aliud intellectuale ad intellectibile. Ergo intellectibilia ea sunt, quæ verè sunt intellectualia quæ sunt tantum. Sunt autem ista omnia animarum in natura intellectualium, nondum intellectum habentium, sed ad intelligentiam accommodata. Excitatus enim in anima *ὄν*, intellectualem potentiam animæ illustrat, & illuminat, & invultuat, ac figurat: & in nascitur animæ intelligentia & perfectio. Et idcirco & substantia dicitur anima, quoniam omnis substantia subjectum est: subjectum autem alteri alicubi subjacet. Subjacet autem anima *τὸ νῶν* & spiritui. Substantia igitur anima. Omnia ergo quæ animæ sunt solum *ὄντα* sunt, non quæ verè sunt. Anima igitur non causa apprehendit quæ vere sunt: quoniam si ingreditur *νῶν* in animam intellectualem, apprehendit item & *ὄντα*, hoc est ipsa illa intellectualia. Intelligit enim anima, quoniam anima est: & sic ab his quæ sunt intelligentia efficitur ipsorum quæ sunt, hoc est eorum quæ verè sunt. At verò alia duo quæ non vere non sunt, & quæ non sunt, ab istis intelligentiam sumunt per conversionem intelligentiæ *τὸ ὄντος*. Etenim non intelligit *τὸ μὴ ὄν*. Accipit ergo *τὸ μὴ ὄν*, veluti exterminatio *τὸ ὄντος* est. Exterminatio autem infiguratum quiddam est: sed tamen est, non tamen sicut *ὄν* est. Omne enim *τὸ ἔν* & in existentia & in qualitate figuratum & vultuarum est. Ergo *τὸ μὴ ἔν* infiguratum, est aliquid quod infiguratum est. Ergo *τὸ μὴ ἔν* est aliquid. Sunt igitur *μὴ ὄντα*. & idcirco sunt quæ non verè non sunt, & posteriora sunt ad id quod est esse ea quæ non verè non sunt, quàm quæ *μὴ ὄντα* sunt. Propter quod efficitur *τῶν ὄντων* iste naturalis ordo *ὄντος ὄντα*, *ὄντα*, *μὴ ὄντος μὴ ὄντα*, *μὴ ὄντα*.

Diximus autem quæ sunt, quæ vere sunt, & quæque sunt. Nunc autem dicemus quæ sunt, quæ non verè non sunt, & quæ sunt quæ non sunt.

Intelligibilis & intellectualis cum sit Dei potentia, juxta intelligentiam apparuerunt cuncta quæ sunt: Sed intelligentia dupliciter operatur sua propria potentia intellectuali, & juxta imitationem intelligendi etiam sensu. Rursus autem sensus simulacrum cum sit intellecti & imitamentum intelligendi, si perfectè percipit operationem intelligentiæ, quæ illam fortificat in operari atque agere, efficitur sensus propinquus atque vicinus puræ intelligentiæ: & ista est quæ cælestia apprehendit, & ea quæ in æthere, & ea quæ in natura & in $\nu\lambda\eta$ gignuntur & regnuntur, & alia hujusmodi quorum est potentia in sensuali intelligentia, & est illis esse quodammodo esse, & non esse. Cælum etenim & omnia in eo, & universus mundus ex $\nu\lambda\eta$ consistens & specie in commixtione est. Ergo non est simplex. Hujus igitur mundi quæ partes sunt participant animæ intellectualis, in potentia & in natura sunt eorum quæ vere non sunt. utuntur enim intelligentiâ. Sed juxta sensum intelligentia & sunt juxta sensum versibilia & mutabilia: juxta verò intelligentiam inverfibilia & immutabilia. Quomodo autem istud sensus nihil aliud apprehendit nisi qualitates: subjectum autem, idest substantiam nec percipit nec apprehendit. Versibiles enim qualitates sunt, substantia autem inverfibilis. Sed cum sit anima substantia, dicitur & ita versibilis. Quomodo istud? sic habeto.

Cùm suscipit & intelligit anima quæ sunt in mundo, si illa intelligit quæ sunt animalia, & animata, in eo quod est habere animam sunt quæ non vere non sunt. Quodam enim modo $\sigma\upsilon\upsilon\tau\alpha$ juxta quod animam habent; quodam modo $\mu\eta\ \sigma\upsilon\upsilon\tau\alpha$ juxta quod converibilem $\nu\lambda\eta$ habent, & qualitates versibiles;

& sunt hæc quæ diximus $\mu\eta\ \epsilon\upsilon\tau\omicron\varsigma\ \mu\eta\ \omicron\upsilon\tau\omicron$. Cùm autem subintelligimus solam in animam $\epsilon\lambda\eta\nu$ (in animam autem dico quidquid sine intellectuali anima est circumlato sensu circa qualitates) quasi apprehendit quæ $\mu\eta\ \omicron\upsilon\tau\omicron$ sunt. Verisibiles enim qualitates & juxta hoc $\mu\eta\ \omicron\upsilon\tau\omicron$. Etenim idipsum subiectum, quæ $\epsilon\lambda\eta$ dicitur, indeterminatum est. & ideo sine qualitate dicitur, non qualis $\epsilon\lambda\eta$; & sunt primæ qualitates, ignis, ær, aqua, terra, ipsa secundum se sine commixtione vel alicujus unione. Si igitur ista qualitates, & ista $\epsilon\lambda\eta$ qualitates: igitur $\epsilon\lambda\eta$. Non enim, ut accidens, accidit: $\eta\ \epsilon\lambda\eta$, sed ista est qualitas. Non potest enim esse qualitas ipsa per semet, sed eo quod est, hoc ipso $\epsilon\lambda\eta$ est, & semper hylica cum sit, nihil aliud quàm $\epsilon\lambda\eta$ est. Sicuti & anima juxta quod intellectualis est, anima est: & juxta quod semper movetur, & à se movetur. Non secundum duplicationem neque secundum accidens ista anima est: sed quod istæ qualitates substantia est anima, sic etiam $\epsilon\lambda\eta$ ista qualitas ipsa substantia $\epsilon\lambda\eta$. Differt autem anima ab $\epsilon\lambda\eta$. Dicunt enim quidam quod anima $\epsilon\lambda\eta$ est, quod subiectum & qualitas eadem ipsa sit substantia & animæ, & $\epsilon\lambda\eta$. Sed differt, ut dixi, quoniam anima intellectualis cùm sit, intelligit & semet semetipsam. At verò $\epsilon\lambda\eta$ omnimodis omnino intelligens cum sit, neque intelligentiam, neque sensum in sensu habet. Et idcirco anima ea est, quæ sunt cum ipsa sola pura & mixta $\tau\eta\ \epsilon\lambda\eta$. ea quæ non verè non sunt, omnium nutritrix anima, & $\epsilon\lambda\eta$ omnium nutritrix, sed anima propria virtute omnium nutritrix est & vitæ generatrix. $\epsilon\lambda\eta$ autem sine anima effecta & densa facta . . . . . num manet animationem ab anima animam habens. Sunt igitur & dicuntur ista $\mu\eta\ \omicron\upsilon\tau\omicron$ de his quæ non sunt.

: Habes igitur quatuor, quæ verè sunt, quæ sunt,

quæ non verè non sunt, quæ non sunt. Per conversionem autem & complexionem horum nominum adhuc duo modi subaudiuntur, quæ non verè sunt, & verè quæ non sunt: Sed enim quæ non verè sunt ea quæ tantùm sunt significant: solum enim sunt quæ non verè sunt. At verò quæ verè non sunt, ad id ut sint locum non habent. Deo enim plenis omnibus nefas & impossibile, quia verè non sunt, & dici, & esse, quæ intelligentiæ sola, sicuti declaravimus, non ab his quæ non sunt, sed ab his quæ sunt secundum privationem adnascantur in anima, neque in sua substantia, neque in intelligentia positæ quæ verè non sunt. Eamus ergo ad videndum quid sit Deus, & in quibus est. Verè quæ sunt prima & honoratiora sunt. Numquid in istis Deus! Sed & his causa est, & horum dator & Pater, & non est dicere hæc esse ipsum, quibus ut essent dedit. Cùm sit enim unus & solus & simulata esse voluit, non illud ipsum unum, sed illud quod est unum esse, hoc voluit multa esse.

Fortè nunc dicis, ô Candide, meus hic sermo est. Et secundum istam rationem dico ex his quæ non sunt natum esse filium Dei secundum effectiorem, non secundum generationem. Sed *μὴ ὄντα* quæ esse diximus, numquid omnino quæ non sunt? Sed jam in confesso est, quod non & hoc in confesso est, quoniam quæ non sunt juxta modos dicuntur quatuor: ex quibus duo juxta nihilum omnino, & juxta super omnia. Alii verò, hoc est juxta ad aliud naturam, & juxta quod nondum est, quod est potentiam esse, non jam actionem esse.

Quid igitur verò Deus? Si ne unum quidem est, neque quæ verè sunt, neque quæ sunt, neque quæ non verè non sunt, neque quæ non sunt. Ista enim præstat Deus, ut causa istis omnibus. Eorum autem quæ verè non sunt, Deum esse, nefas est suspicari

necessario per prælationem & per eminentiam τῶν ἐν τῶν. Deum dicemus supra omnem existentiam, supra omnem vitam, supra omnem cognoscentiam, supra omnem ὄν & ἐντος ὄντι. Quippe inintelligibile, infinitum, invisibile, sine intellectu, insubstantiale, incognoscibile. & quod supra omnia, nihil de his quæ sunt, & quoniam supra quæ sunt nihil de his quæ sunt. μὴ ὄν ergo Deus est. Quid autem istud τὸ μὴ ὄν? super τὸ ὄν est, quod non intelligatur ut ὄν neque τὸ μὴ ὄν. Sed ut in ignorantia intelligibile, quoniam ὄν, & quoniam non ὄν, quod sua ipsius potentia τὸ ὄν in manifestationem adduxit & genuit. Est autem λόγον istud sic se habere. Quid verò Deus? qui super ὄν est, ab eo quod ipse est, sicut ipse est produxit. An ab alio? an à nullo? ab alio? Et quo alio? nihil enim ante Deum fuit. Neque ut Deo ex altero par. A nullo igitur. Et quomodo Deo? Si enim τὸ ὄν produxit, verum est dicere quoniam à semetipso qui super τὸ ὄν est, τὸ ὄν generavit quamquam de nihilo. Quid enim supra ὄν primè est? absconditum ὄν est. Absconditi verò manifestatio generatio est. Siquidem & potentia ὄν operatione ὄν generat. Nihil enim sine causa in generatione est. Si Deus causa est, omnium causa est, & τῆς ὄντος in generationem. quippe cum super τὸ ὄν sit, vicinius cum sit τῶ ὄντι, & ut pater ejus & genitor. Etenim gravida occultum habet quod paritura est. Non enim fœtus non est ante partum, sed in occulto est; & generatione pervenit in manifestationem ὄν operatione, quod fuit ὄν potentia. Et ut quod verum est dicam, ὄν operatione τῆς ὄντος etenim foris operatione generat. Quid autem generat? Quod fuit intus. Quid igitur fuit intus in Deo? nihil aliud quàm τὸ ὄν, verum τὸ ὄν, magis autem πρὸ ὄν quod est supra generale ὄν genus quod supra ὄντος ἐντα, ὄν jam operante potentia. Hic est Jesus-Christus. Dixit enim

enim ipse : *Si interrogaverit quis te misit ? dicitis*, ὁ ὢν. Solum enim illud ἔν̄ semper ἔν̄, ὁ ὢν est. Filius ergo Jesus-Christus, & solum natus filius, quoniam illud πρῶτον nihil aliud genuit quam ἔν̄ ante omnia & omnimodis perfectum ὄν, quod non potest esse cum altero.

Et quoniam quod omnimodis perfectum est altero non eget : (universale enim ἔν̄ : unum est & solum ὢν, & super genus generale ἔν̄) unum est & solum ὢν. Quoniam verò hoc ἔν̄ non illud est ἔν̄ quod potentiam perfectam habet, ante omnia quæ verè sunt, & quæ sunt primum ὢν, à quo sunt omnia quæ sunt & per quæ, & in quo. Hujus gratiâ ἔν̄ quod operatione est, imago est illius πρῶτον ἔν̄. Quid potentius est ? secundùm nullum progressum semper in semet manens.

Quid deinde nos dicimus Jesum ? τὸ ἔν̄, primum ante omnia ὢν, per quem omnia quæ sunt. Hoc est enim nomen supra omne nomen. Principium enim nominum τὸ ἔν̄, & principium substantiarum, sicut frequenter & in multis declaravi. Rursum verò Jesum, non λόγον circa Deum esse diximus, & magis & in principio λόγον, & ipsum istum λόγον Deum esse dicimus. Clamat res ipsa per cervicem * Johannem : Æones etiam confitentur istud se sic habere.

Dictum est autem quia in principio fuit λόγος &, ut tu dicis, non est principium quod præcedit aliud principium. Sine principio enim principium, siquidem & est & dicitur principium. Qui igitur in principio fuit ex aeterno est sive in Deo, sive circa Deum. Erat enim circa Deum λόγος, & in principio erat. Ergo semper fuit. Si semper fuit, necesse est enim eum ab his quæ non sunt neque factam esse. Dicit Johannes : *Deum nullus vidit aliquando. Unigenitus filius qui est in gremio Patris enarravit.* Habemus igitur ista eadem, quoniam Deus ἔν̄ est, quoniam

VICTORI-
NI LIBER.

λόγος est, quoniam in principio fuit, quoniam circa Deum fuit, quoniam in gremio Dei est. Ista omnia num manifeste & dilucide significant filium esse, cui attribuentur ista εἶν & ante omnia εἶν? Si Pater Deus antequam est ὄν, esse potentia accipitur ipsius quod ὄν est. quod quidem τὸ εἶν à sua potentia in suo Patre exsiluit ipsum τὸ εἶν manifestationem accipiens, quod fuisset occultum. & ista divina & ineffabilis generatio est. Exterminandum igitur dogma est, ex his quæ non sunt esse Deum.

Videamus rursus aliud si λόγος est Jesus? Quid est λόγος? Dico quoniam patrica activa quædam potentia, & quæ in motu sit, & quæ seipsa constituat, ut sit in actu, non in potentia. Si istud sic est, quare ὁ λόγος circa Deum erat? necessario circa istud ipsum, ut per istum λόγον gignerentur omnia, & sine illo nihil. Operatur ergo Deus per λόγον, & semper operatur λόγος. Igitur activa potentia est & in motu, & quæ constituat ut sit actione quod fuit in potentia. Istum igitur dicimus, quoniam in principio fuit. In principio autem esse, non generatum esse significat. Et verè propterea Deus est λόγος, quoniam circa Deum & in principio fuit, sicuti & Deus non genitus est λόγος, cum Deus ipse λόγος sit, sed silens & requiescens λόγος, ut videas necessitatem cognoscendi: multo magis non genitum esse λόγον, quàm ipsum fieri ex his quæ non sunt. Quid deinde cognoscencia nostra? quemadmodum fertur? quomodo movetur? juxta λόγον? non sic λόγον videt. quoniam aut propter aliud est, aut alterius est juxta quod est. Ad hoc est, ut aliud esse constituat, & omnino non aliter. Pater ergo omnium & generator λόγος per quem omnia effecta sunt, & sine quo factum est nihil. Sed hujus hoc est. τὸ λόγον hujusmodi potentiam aliud constituendum & faciendi potentiam. Non sic oportet audire, sicut in omnium causando.

Ipse enim constitutivus est & ipsius $\pi\alpha\lambda\omicron\gamma\epsilon\varsigma$ si enim prima causa non solum omnium causa, sed & sibi ipsi causa est. Deus ergo à semetipso & $\lambda\omicron\gamma\epsilon\varsigma$, & Deus est.

Sed quoniam esse ipsum, quod est moveri & intelligere, hoc est agere; primum est potentia & constitutiva potentia, primum inquam est. Necessario igitur ipsum esse præcedit & moveri, & intelligere, & agere ab eo est quod est esse. Est autem secundum quod est in actu esse, hoc est filium esse. Filius ergo & Pater idem ipse, & magis istud quàm illud ipsum esse quod est Pater: quod est esse, hoc est agere & operari. Non enim aliud ibi esse, aliud operari. Simplex enim illud unum, & unum & solum semper. In Patre igitur Filius & in Filio Pater.

Quomodo igitur effectum est? quomodo Pater & Filius si simul? Neque simul ambo, sed unum & solum & simplex, si hoc oportet quærere: sufficit enim solum credere. Dicamus in quantum fas est. Primum manifestum est, quoniam $\lambda\omicron\gamma\epsilon\varsigma$ neque aliud neque ab altero circa Deum. Dicit enim Evangelium. *In principio erat $\lambda\omicron\gamma\epsilon\varsigma$, & $\lambda\omicron\gamma\epsilon\varsigma$ erat circa Deum.* Rursus dicit: *Unigenitus Filius, qui est in gremio Patris.* Quomodo ista dicta aut accipis aut intelligis? Romani $\pi\epsilon\omicron\varsigma\ \tau\acute{\omicron}\nu\ \theta\epsilon\omicron\nu$, *apud Deum* dicunt, quasi penitus intus, id est in Dei existentia. & hoc verum. In eo enim quod est esse, inest & operari. In Deo enim $\lambda\omicron\gamma\epsilon\varsigma$, & sic in Patre Filius. Causa enim est ipsum esse ad actionem, oportet enim esse primum cui inest operari: & sunt ista duo secundum virtutem Dico duo: secundum autem intelligentiam simplicitatis unum & solum. Si igitur causa est ipsum esse ad actionem, generatur autem genere ab eo quod est esse. Esse autem Pater est: operari ergo Filius.

Quæ igitur generatio est, aut apparentia actionis?

VICTORI-
NI LIBER.

Primum autem, si oportet istud dicere, neque emphasis temporis accipiat. Primum secundum intelligentiam dico. Primum igitur ipsum esse in semetipsum conversum & moveri & intelligere intus in requie positam beatitudinem omnimodis perfectam custodit. Est autem & ipsum beatitudinis & magnitudinis Dei, & intus, & foris & moveri, & operari. omne enim quod est omne, & intus, & foris est. Quomodo istud & intus & foris Deo existente & in omni, & in toto postea dicendum.

Nunc autem accipe causam intelligendi, emphasis temporis juxta prius & posterius, omnino sine tempore effectis omnibus: ex aeterno enim omnia. Deus igitur omnimodis perfectus, & supra omnimodis perfectus is qui omnia creavit, & qui omnium causa est, non ipsum illud solum quod unum fuit & solum, sed & multa, & omnia quæ potentia & esse fuit, & voluit esse omnia. Alia vero omnia sine actione, quomodo possibile fuit esse? Exsilivit igitur Dei voluntate actio ipsa, aut actio ipsa voluntas fuit. Simplex enim omne ibi λόγος. Ergo qui est in Deo ipse Deus, qui est ipse & voluntas, ipse intelligentia, & actio, & vita, ex se genito motu ab eo quod est esse processit in esse suum proprium, id est in quod est agere apparuit ipsum agere, quod quidem effecit omnia. Ipsum vero natum est ab eo, quod esse in id quod est agere, habens in eo quod est agere & esse. Sicut illud esse & agere habet & esse; sic hoc agere habet & esse; ipsum autem agere hoc est esse, ut illud esse hoc est quod agere. Unum ergo & simplex hæc duo. Id si ita est, neque ex nihilo Jesus, qui ab eo quod est esse apparuit actio: cum ipsa actio & in eo fuit quod est esse neque non *ὁμοίως* quia esse quod substantiale est, unum utrique est, & una actio. quippe cum ipsum esse & agere, ipsum & agere & esse. Hic est Filius, hic à Patre,

hic circa Deum, hic qui est in gremio Patris : hoc est intus, & hic foris. Opere enim foris in eo quod est esse ; intus & in Patre, in Deo ipse Deus qui sit : actione autem qui sit Filius : & ubicumque est, & esse est & actio : & isto modo Pater est, & Filius & Deus & λόγος.

VICTORI-
NI LIBER.

Ubi igitur est intellectus nefandus & blasphemus ? ubi habet locum aliud quid esse, & ab alio, & magis ex nihilo Jesum-Christum & Filium ? Ubi est ipsum illud quod nihilum est ? Quod verè nihil est, non incidit in Deum, neque in excogitationem Dei. Vera enim excogitatio Dei ex veris est. Porro autem quod verè non est, falsum est. Non igitur excogitat Deus quod vere non est, sed nos fallit. Quomodo Dei potentiam in isto magis credimus, si ab his quæ verè non sunt, efficiat illa quæ sunt ? sed in quantum Dei potentia omnia potest, in tantum juxta quod potentia est, nihil aliud generat quàm quorum potentia est, ut sint eorum aut quæ verè non sunt omnimodis omnino nulla potentia.

Quomodo igitur nulla existente potentia eorum quæ non sunt, effecta est actio eorum quæ sunt ? Quippe si est Dei potentia esse ex his quæ non sunt ea quæ sunt, jam secundum potentiam esse sunt ὄντα illa ipsa μὴ ὄντα, & idcirco non esse illa diximus, quæ in abscondito posita & in potentia nondum apparuerunt actione. Fuerunt enim omnia in Deo. eorum enim quæ sunt semen λόγος est. λόγος autem in Deo operatione id est virtute Deus qui est filius, apparuerunt omnia & facta sunt.

Sed dicunt quidam sacrilegi : Si circa Deum fuit λόγος & supra gremium Dei existens filius non intus in gremio : foris intelligitur non intus. Quid verò ? Animam hominum inspiravit Deus intus ex se : Omnium autem creatorem & liberatorem & sanctificatorem ipsius illius animæ, & totius ipsius hominis

salvatorem & erectorem in Angelicam virginem non intus emisit ? Quid verò autem hominem dextra formavit, & altera pecora & quadrupedia & omnia ? & rursus ex aqua animam viventem avium & aliorum in aqua ? hoc est ab alio in aliud, & hoc est ab his quæ non sunt. Jesum verò unde dicit ? Ante omnia enim filius. num ergo ab inani & omnimodo de nullo ? Deinde corpus ejus firmavit animam, an spiritum ? Corpus non habuit antequam in mundum ingrederetur, sed animam ? Jam igitur & in eum insibilavit, neque in eum. Quomodo autem in ipsum ? Non enim habuit corpus : sed si quod insibilavit, ipsum fuit Filius. Si ita istud est, à Deo Filius, sic & Spiritus. A nihilo enim non est spiritus. Dicit enim Deus : *Omnes spiritus ego emisi insufflando*. Si ipse insufflavit : à Deo Filius & natus est Filius, non fecit illum Deus. Non igitur & circa Deum, nec super gremium Dei foris est, sed intus utrumque significat.

Testatur & David ubi Deus dicit : *Eructavit cor meum verbum bonum*. An numquid sicut Filius factus est, sic & omnia ? Dixit Deus, & factum est : antequam fuit Filius nec Verbum fuit Dei. Quid igitur dicimus ? Non necessarium est confiteri, si Verbum Dei fecit omnia, primum esse Verbum, & Dei generatione esse Verbum universale, Verbum omnimodis, perfectum Verbum. quod nos & Prophetæ, & Evangelistæ, & Apostoli & λόγον nominamus, & Filium.

Moïses sic dicit : *In principio fecit Deus calum & terram* Secundùm Aquilam hoc idem sic : *In capitulo fecit Deus* : & Hebræi istam intelligentiam habent. Sive *in capitulo*, sive *in principio*, in Christo fecit Deus. Principium enim & caput Christus, & hoc frequenter dicitur : *Creavit omnia in Christo*. λόγος enim Christus ut semen est omnium. Primus igitur

Christus. Ante enim omnem creaturam fuit. Unde igitur Christus? si Verbum est, à Deo: si voluntas, à Deo: si autem motus aut actio à Deo: & si ipsum agere & esse est juxta ipsum esse Pater est, Filius autem actio est: & quoniam ipsum esse actio est & agere esse est, id circo ὁμοίον & Pater & Filius. Sed quomodo ἑμῶσι: nondum existente substantia? Nomina ab his quæ posteriùs sunt, ab his quæ post Deum & inventa sunt & assumta. Et quoniam non est invenire dignum nomen Deo; ab his quæ sumus nominamus, Deum habentes in intellectu. Quoniam non propriè appellamus, quemadmodum dicimus, Vivit Deus, intelligit Deus, providet autem nostris actionibus. Dicimus actiones Dei, existente illo supra omnia, neque existente, sed quasi existente, neque ὄν existente, sed ut ὄν. Isto modo etiam substantiam & existentiam apponimus Deo, & ejus esse ἰστέον dicimus, aliter se habenti ad quod est ei esse.

Similiter & cum dicitur, quoniam factus est Christus, non quod verè factus sit: sed cum unus sit, & in omnibus sit, & omnes in ipso; idcirco dicitur omnibus omnia factus est, non quod factus sit ut esset, sed quod effectus sit ad ita esse. Si quidem non dicitur Filius factus est, sed factus est nobis Dominus. Sic & Salomon dicit: *Et fecisti me supra vias tuas.* nam de spiritali generatione supponit statim: *Ante omnes genuit me.* Dicit & Johannes: *Et quod in eo factum est vita est.* Quid deinde: Nonne Deus creaturam fecit, & in creatura primum cælum & terram? Non ergo fecit Christum. Natus est ergo Christus, non factus. Ubi cumque ergo dicitur quoniam factus est, post primum ubi fuit generatio, dicitur effectus est. Sic & de muliere factus est. Et in Actibus Apostolorum: *Certissimè igitur cognoscat domus Israël, quoniam istum Christum Deus fecit, quem in crucem sulistis.* ista omnia post generationem,

quæ una est & sancta & ineffabilis, ista omnia dicuntur, non in ejus existentiam, sed in actus, & in ministracionem ejus potentiaæ atque virtutis. De generatione igitur manifestum quia filius est Dei, & quod ὁμοῖος substantia ejus in majestate in propria significantia intellecta secundum esse existente substantia. Et sic demonstratum quomodo ὁμοῖος.

Habes nunc quod reliquum est, ô mi Candide, dicere. Si Filius Jesus, generatione Filius: si autem generatio motus, & motus immutatio. Immutacionem autem esse in Deo impossibile est intelligere, nefas dicere. Necesse est [ergo] à Deo nihil esse generatione gignibile. Non igitur Jesus à Deo generatione Filius: Bono quidem ordine circumduxisti, ô amice Candide: sed quem circumduxisti? fortè me: sed magis te. Dicis enim, quoniam fecit Jesum Deus. Quod deinde, facere non est motus nihilominus quàm agere. Immutatio igitur & in faciendo, si motus in agendo. Agere autem facere est, & quod facere agere. Ambobus in motu existentibus, necessario consequitur immutatio. quod incongruum in Deo, sicut declaratum est. Confitendum igitur aut facere non esse motum, aut non omnem motum esse immutacionem. Sed enim facere motus est, & Deus juxta motum fecit, cui omnino non contingit quomodocumque mutari. Relinquitur ergo non omnem motum immutacionem esse. Si non omnis motus immutatio, quid eligendum magis juxta Jesum? secundum generationem illum esse, an secundum effectionem? juxta divinam intelligentiam, quod secundum generationem. Etsi enim Deus ac * dicit, facit Deus quæ facit. Sed dicere motus est præexistente silentio. Mutatio igitur silenti dicere. Si autem per verbum fecit Deus, antè fuit Verbum quàm facere. Si antè fuit Verbum: juxta generationem, ante fuit. Generat enim *vōs* Verbum. Ge

neratione igitur Jesus, quoniam λόγος Jesus.

Qui ignari sunt rerum, dicunt secundum tres modos Filium esse, veritate, natura, positione. Secundum veritatem esse Filium, hoc ipso quod est substantiæ. Et idcirco ipsum & simul & ejus debet substantia esse. Quomodo & Deus & λόγος est Pater, & Filius. Naturâ autem Filius in animalium generatione. Positione verò ut adoptione. Sunt & alii modi, ut moribus, ut ætate, ut disciplina, & ut Paulus dicit: *Ego vos genui*. Modus igitur secundum veritatem alter modus, si antè fuit Verbum quàm facere & divinius ab omnibus. Quis autem modus ista generatione filietatis ejus, sive juxta significatos, sive juxta alios modos: (confiteor Deo, illius enim potentiâ factum est) dictum à nobis sufficienter in aliis libris, & omnis progressio, & descensus, & regressio permissu sancti Spiritus declarata est, & de triplici unitate, & de unali Trinitate. Non enim audio dogma vestrum de Spiritu-sancto blasphemiam plenum: Quoniam iste Spiritus in significationem est, & tantummodo qui doceat, & quoniam & ipse factus est sicut omnia in creatura. qui quidem Spiritus-sanctus propria sua actione differre [debet] à Filio, Filius cum ipse sit, sicuti Filius actione est differens à Patre. ipse qui sit Pater juxta id quod est esse. Et sic istorum trium unum & idem existentium una divinitas, & non multifida majestas, tria unum, & unum tria, & ter tria unum, & idem & unum & solum est. Sed de his tribus alia nobis oratio. Salva nunc pos Pater, concede nobis peccata nostra. Est enim peccatum de Deo dicere, quid est, & quomodo: & humana voce divina non venerari, sed enunciare velle. Sed quoniam dedisti spiritum nobis, sancte omnipotens Pater, particularem de te cognoscentiam & habemus, & dicimus omnigenis, aut ignorationem de te habentes cogoscen-

tiam de te habemus, & rursus per fidem perfectam de te cognoscentiam habemus. Te Patrem Deum, & Filium Jesum Christum Dominum nostrum & sanctum Spiritum in omni verbo semper confitentes.

A D N O T A T I O.

MArius Victorinus Afer, vir consularis, scripsit libros quatuor adversus Arrianos, editos in Bibliotheca Patrum: idemque conditor est superioris opusculi, sub cuius finem prædicatorum librorum meminit. Utraque lucubratio directa est Candido Arriano, ut Candidi litteræ, quæ Victorinum ad scribendum impulere, utrobque præmissæ testantur. In Augustano sancti Udalrici codice, ex quo nos partim, partim R. P. Amandus Supprior hunc libellum descripsimus, mutila est à principio Candidi epistola. Obscurissimum reddit hunc libellum tum genius auctoris, tum mendosi quidam loci, quos ope exemplaris sanare non potuimus. Hieronymus in Libro de Scripturibus ecclesiasticis Victorinum tantum ab eruditissimis intelligi scribit. Hæc ejus verba sunt in capite 101. Victorinus, natione Afer, sub Constantio principe Rhetoricam docuit: & in extrema senectute Christi se tradens Fidei, scripsit adversus Arrium libros more dialectico valde obscuros, qui nisi ab eruditissimis non intelliguntur; & commentarios in Apostolum. Eum tamen præclare laudat Augustinus in lib. 8 Confessionum cap. 2. ubi omnium liberalium doctrinarum peritissimus, Doctor tot nobilium Senatorum appellatur: quique etiam, ob insignem præclari magisterii, statuam in Romano foro meruerit & acceperit. Idem edidit librum contra Manicheos ad Iustinum ejusdem sectæ discipulum: qui liber à Jacobo Sermundo, clarissima memoria viro, inter quinque opuscula dogmatica, Parisiis vulgatus est anno M DC XXX.

INCIPIT

I N C I P I T

DILIGENTIA BEATORUM MONACHORUM
 ARMENII * ET HONORII de libris <sup>* f. Ammo-
 iii.</sup>
 canonicis veteris atque novi Testamenti:
 sed etiam confessio fidei catholicæ quam
 breviter viro illustri THEOPHILO
 direxerunt.

INter cetera & ad locum divinarum scripturarum
 testimoniis introduci Patrem & Filium, & Spi-
 ritum sanctum, tres personas coæternas, coæquales,
 unius substantiæ, unum Deum pia fidei credulitate
 confitemur atque veneramus. Et quoniam Deum
 Patrem, Deum Filium, Deumque Spiritum-sanctum
 in scripturis divinis legimus: atque secundum dog-
 ma catholicum & apostolicum confitemur. Absit à
 nobis & longè repellatur gentilis erroris impietas,
 ut utrum in una deitate personarum tres deos fa-
 teri videamur. Absit, absit hoc à nobis, & procul
 à piorum mentibus excludatur. Nos enim juxta
 sanctæ (ut ostendimus) scripturæ auctoritatem no-
 minum tantummodo ac personarum distinctionem
 in Trinitate facimus Ceterum deitatem unaminvin-
 sibilem, inenarrabilem, incapabilem, incomprehen-
 sibilem confitemur: quia ipsa est in Patre, ipsa est
 in Filio, ipsa est in Spiritu sancto una & perfecta
 divinitas. Non enim tres deos dicimus, qui unam
 divinitatem fatemur: neque oblitus sumus scriptu-
 ram dicentem: *Audi Israël, Dominus Deus tuus do-
 minus unus est.* Et rursum: *Dominus Deus tuus ipse
 est in celo sursum, & in terra deorsum, & non est
 alius nisi ipse.* Et ideo denique cum gentibus aut
Vet. Analect. Tom. IV. M

hæreseis numerum in deitate non facimus , neque cum Judæis mysterium Trinitatis negamus : sed confitemur existere Patrem , existere Filium , existere Spiritum-sanctum , in personarum proprietate unitatem deitatis , in Trinitate credentes atque venerantes , id est personas Patris , & Filii , & Spiritus-sancti unum Deum esse confitemur. Et ideo Deus omnipotens , quia ante omnia initia , & ante omnia principia & ante omnia sæcula , omnipotentem coæternum sibi , sine ullo omnino initio genuit Filium. Genuit enim , non creavit , neque fecit quoniam neque factura , neque creatura est : sed coæternus , coæqualis Filius Patri & Spiritui-sancto ab omnibus catholicis confitebitur. Qualiter autem secreto illo & inenarrabili consilio sit genitus , nullus catholicus prorsus debet hoc proloqui , neque mente vel qualibet cogitatione concipere , cum propheta aperitissime increpans dixerit *Generationem autem ejus quis enarrabit.* Deus est ergo Pater , Filius Dei est Christus , id est unctus , eo quod in nostro sæculo unctus sit oleo lætitiæ præ confortibus suis. Jesus , eo quod salvator est omnium nostrorum credentium. Dominus ob quod majestatis est Dominus , qui etiam pro nobis crucifixus est. Verbum , eo quod ex persona Patris loquitur Propheta. *Eruñtavit cor meum verbum bonum.* Virtus , eo quod omnia quæ sunt in cælo , & in terra , & in mari , & in his quæ in eis sunt , ipse dixit , & facta sunt ; ipse mandavit ; & creata sunt. Sapientia , eo quod omnia in sapientia facta sunt , & sine ipso factum est nihil. Lux , eo quod in hoc mundo venit , sicut & ipse dixit : *Ego sum lux mundi.* Veritas , eo quod in illo nihil mendacii sit. Via , eo quod per ipsum accessum habemus ad Patrem. Vita , eo quod in ipso vivificati ex mortuis in hac qua nunc sumus carne resurgimus. Rex , eo quod ipse est Rex regum.

& dominus dominantium Sacerdos , eo quod ipse est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Brachium , eo quod sua excellentia & fortitudine nos de manu mortis liberavit. Dextera , eo quod nihil in illo sinistra sit Retia , eo quod in mundum , tamquam in mare , veniens , majestate sua complexus est & elegit nos. Lapis , eo quod positus est in caput anguli , & continet duos parietes veteris atque novum Testamentum. Fundamentum , eo quod redemptio & salus nostra sit , sicut Apostolus ait : *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est Christus-Jesus.* Aquila eo quod ad caelestem altitudinem de terrena humilitate remeavit: Leo , eo quod victor est diaboli , sicut scriptum est : *Absorpta est mors in victoriam.* Vitulus , eo quod hostia pro nobis voluntariè oblati & immolatus est. Homo , eo quod unus in utriusque naturis inænantibus , id est deitatis & humanitatis homo Christus-Jesus est. Agnus , eo quod innocens pro nobis condemnatus , passus , crucifixus , ac mortuus est , & tertia die resurrexit atque abstulit peccata mundi. Gigans , eo quod gemina in eo substantia est , id est Verbi & carnis & virtute & fortitudine sua omnia transeurrit. Vermis , eo quod sine coitu & semine conceptus & de Virgine natus est. Speculum , eo quod est absque macula vel ruga , quippe imago deitatis. Janua , eo quod per ipsum ingredimur ad vitam æternam. Sponsus , eo quod virgo de Virgine natus Ecclesiam sibi immaculatam copulavit. Pastor , eo quod discernit agnos ab hædis , & utrisque in resurrectione secundum meritum reddit. Panis , eo quod ipse sit panis vivus qui de cælo descendit. Vitis , eo quod ejus sanguine potamur in remissionem peccatorum. Forma Dei , eo quod æqualis est Patri & Spiritui-sancto in eadem substantiæ divinitate. Fons , eo quod ipse est fons vitæ , qui nobis pleni-

tudinem gratiæ donavit in generationem baptisma-
tis. Ignis, eo quod ipse est qui in columna nubis
patribus nostris apparuit, & in rubo Moïsi, & nos
ignivit eloquio.

*Omnipotens vis trina Deus Pater optime re um ,
Quo generante natus sine femine , tempore , matre ,
Ortu , sine , loco , vel membris post caro natus
Permittens cerni multo quoque nomine dictus :
Spes , Ratio , via , vita , salus , sapientia , mens , mons ,
Judex , porta , gigans , Rex , gemma , propheta , sa-
cerdos ,
Messias , Sabaoth , Rabbi , Sponsus , Mediator ,
Virga , columba , manus , petra , Filius , Emmanu-
hel , Lux ,
Vinea , pastor , ovis , pax , radix , vitis , oliva ,
Fons , Eros , panis , agnus , vitulus , Leo , Jesus ,
Verbum , homo , rete lapis , Dominus , Deus , omnia ,
Christus .*

A D N O T A T I O .

Qui sint monachi isti, incertum. Facile crederem,
Theophilum, cui directa est præmissa Fidei Con-
fessio, esse Patriarcham Alexandrinum, nisi viri in-
lustrius titulus, qui ei tribuitur, potius Comiti, quam
Episcopo conveniret. Si tamen id de Theophilo Patriar-
cha interpretari placeret, hæc Confessio tribui posset
Ammonio monacho & fratribus ejus, quos Longos
Fratres appellabant. Horum enim fidem suspectam
reddere contendebat Theophilus Alexandrinus. Quam-
quam potius Latinis monachis, quam Græcis prædi-
cta Confessio assignanda videtur. Sed hæc conjectura
sunt, in codice Augiensi grandi & præclaro reperitur
ista Confessio cum aliis antiquorum Patrum Confes-
sionibus, eorumque expositionibus in orationem Domi-
nicam. Inter illas porro Confessiones exstat Breve Fidei,

quod Faustinus Presbyter Luciferianus Theodosio Imperatori direxit post libellum supplicem à Sirmundo editum: quod Breve eruditus Luesnelius nuper vulgavit in 2. tomo Operum sancti Leonis.

I N C I P I T

EPISTOLA AVITI PRESBYTERI
ad Papam Palconium.

BEATISSIMO dilectoque semper in Domino Papæ PALCONIO atque universo clero & plebi sanctæ ecclesiæ Bracharenfis AVITUS presbyter in Domino æternam salutem. Memores vos esse mei cupio & precor, sicut & ego in quantum valeo in sanctis locis memoriam vestri habere non cessô. Tribulationibus vestris meo dolore compatiens, & pro discidio patriæ in locis sanctis incessabiles lacrymas fundens, ut & vobis Dominus restituat libertatem, quos admonere voluit, aut illis tribuat mansuetudinem, quos prævalere permisit. Et ego quidem, beatissimi fratres, teste Domino nostro Jesu Christo frequenter volui venire ad vos, ut vobiscum vel mala tolerarem, vel bonis fruerer: sed impeditum est desiderium meum per totas jam Hispanias hoste diffuso, veritus ne & sancta loca relinquens, & ad vos forte non venissem, & ubicumque interceptus irrationabilis audaciæ pœnas luerem. Sed quoniam misericors Deus meo voto vestroque merito procurare dignatus est indulgentiæ suæ gratiam; primum ut dilectissimus filius & cõmpresbyter meus Orosius usque ad has partes ab Africanis Episcopis mitteretur; cujus mihi caritas & consolatio vestrum omnium præsentiam reddidit. Deinde ut diebus ipsis, in quibus jam ipse reditum ad vos incredibili desiderio parabat, beatus & san-

M iij.

AVTTI
EP. ST.

ctus verè corona gloriæ nostræ in Christo Jesu Domino nostro primus martyr Stephanus se revelare & manifestare signis & virtutibus evidentissimè consequentibus dignaretur. Quem ego tantarum rerum ordinantis Dei occasione percepta, dignum duxi caritati vestræ præmittere, ut ipse præsens advocatus & patronus obsequentium sibi petitionibus dignetur assistere, qui cum pateretur etiam pro inimicis suis orare dignatus est. Itaque dilectissimi fratres memoriam vestri incessabiliter habens, & tam congruentem ordinantis Dei dispositionem videns, promeritus fui de Presbytero cui fuerat revelatum partem aliquam inventi corporis promereri; quam festinato expetitam, secretoque perceptam ad vos dirigere non distuli. Quam ob rem misi vobis per sanctum filium & compresbyterum meum Orosium, reliquias de corporis beati Stephani primi Martyris, hoc est pulverem ejus carnis atque nervorum. Et quod fidelius certiusque credentibus esset, ossa solida atque manifesta, suis antiquis non novis pigmentis vel odoribus pinguiora. Ut autem nulla esset dubitatio; ipsam ad vos subditam scriptis meis sancti Presbyteri, cui hæc omnia revelata sunt, epistolam conscriptionemque transmisi; quam me pro fide veritatis plenius cognoscenda, rogante & petente dictavit græco primùm ipse sermone; sed per me postea in Latinum versa est. Quæ ut vos sancti & beati fratres quàm veraciter gesta sunt, tam fideliter habeatis, suscepta imploro. Certus sum enim quoniam sicut ipse beatus Martyr dignatus est nutrire, pro salute mundi periclitantis se manifestavit; ita auxilio & præsentia tanti patroni si vos tale pignus digno studio diligatis, mihi in Domino dilectissimi, tuti ex hoc quietique viveris. Gratia Domini nostri Jesu Christi & sancti Spiritus vobiscum.

ADNOTATIO.

CUm Lucianus Presbyter revelationem corporis Protomartyris Stephani . temporibus Honorii & Theodosii Augustorum sibi factam , græco sermone in litteras retulisset , teste Gennadio ; Avitus Presbyter , homo Hispanus genere , antè relatam Luciani Presbyteri scripturam in latinum transtulit sermonem , & additâ epistolâ suâ per Orosium occidentalibus edidit , ut scribit idem Gennadius de scriptoribus ecclesiasticis cap. 47. Hac est illa epistola , quam ex veteri codice sancti Galli descripsimus.

INCIPIT VITA

SANCTI HIERONYMI PRESBYTERI.

Auctore (ut videtur) GENNADIO.

Hieronymus noster in opido Stridonis , quod à Gothis eversum , Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit , Patre EUZEBIO natus est. Vestem Christi puer Romæ suscepit , ibique litteris græcis ac latinis à primævo eruditus est. In arte quidem Grammatica DONATUM habuit præceptorem , in Rhetorica autem VICTORINUM oratorem. Postquam verò onne studium mundanarum litterarum adeptus est ; probatissimorum quoque monachorum habitum factumque imitatus est. Cupiditatem siquidem animæ jugi sinceritate calcans , voluptatemque corporis perenni frangens jejunio , plerisque bonorum religiosorum meliores fore suo docuit instituto.

Quodam igitur tempore , dum ex more idem

M iiii

Miserere mei Domine, miserere mei. hæc vox inter flagella resonabat. Tandem ad Præsidentis genua pro-
 voluti qui adfliterant precabantur, ut veniam tribueret adolescentiæ, & errori locum penitentiae commodaret, exacturus deinde cruciatum, si gentili-
 um litterarum libros aliquando legissem. Ego qui tanto constrictus articulo vellein etiam majora promittere, dejerare cœpi & nomen ejus obrestans dicere: Domine si unquam habuero codices sæculares, si legero; te negavi. In hæc sacramenti verba dimissus revertor ad superiores, mirantibus cunctis, oculos aperio tanto lacrymarum imbre perfusus, ut etiam incredulis fidem facerent ex dolore. Nec verò sopor ille inanis fuit, ut vana somnia quibus sæpe deludimur. Teste est tribunal ante quod jacui; judicium teste quod timui, ita mihi nunquam contingat talem incidere quæstionem. Livientes me habuisse scapulas, plagas sensisse per somnium, & tanto dehinc studio divina legisse, quanto mortalia antea non legeram.

HIERONYMI
 VITA.

Interea Hieronymus Romanæ ecclesiæ presbyter, os Damasi Sacerdotis, sacræ bibliothecæ scrutator*, divinatorum dissertor voluminum, dum per triennium continuum carus acceptusque popularibus veneratur, omniumque judicio dignus esse summo sacerdotio decernitur, quidam ex clericorum monachorumque ordinibus pro petulantia proque ingluvie discursantes ad effugandum Urbe Hieronymum, qui utrorumque eorum vitia scribens deprehenderat, insidias paraverunt. Verum enimvero, hunc ego felicem dixerim, hujus fugæ eventum corrigentis, Christi judicio dispensatum, quia pravorum hominum persecutionibus pacatum fore existimo: scilicet ut Romana ecclesia Petri instituta regimine, omniumque veteris Testamenti librorum edocta veritate, Christo Deo volente, & Hieronymi speciali studio desudante,

* *al. servator.*

HIERONY-
MI VITA.

Hæbraicam quoque habeat veritatem; & Græcorum quorundam levitas, quæ sibi Romanos à se omnes scripturas divinitus inspiratas accepisse plaudebat, eos habere quod non habet recognoscat.

Igitur Hieronymus Roma egressus, ad Orientem tendens, profectus est ad Gregorium Nazianzenum Constantinopolitanæ urbis Episcopum: ubi ita proficere studuit, ut sanctarum scripturarum studiis erudiretur. Supplex docibilisque discipulus adiit præceptorem, eumque Constantinopolitana urbe observabat. Hoc discipulatu Hieronymus peracto, in Syriam perrexit: & dum in possessione Evagrii Presbyteri moraretur, Malchum monachum & aliquando captivum repperit: percunctatusque eum, omnem ejus captivitatis accepit historiam, quam postea edidit, scriptam & Romanis fidelibus misit, hæc in hujus historię prologo interserens. Scribere, inquit, disposui, si tamen Deus vitam dederit, & si vituperatores mei saltem fugientem me & clausum persequi desierint. Ad deserta deinde loca, ad quæ olim ad agenda inibi pœnitentiam properare cupierat, ita lætus accinctusque accessit, ut volasse eum magis quàm isse * crederes. Quomodo verò per quadriennium continuum Christi potitus auxilio pœnituerit, idem Hieronymus que sponte pertulerit, ipsius Dei adfuisse gratiam verbis hujusmodi indicavit. Quotiens in heremo constitutus, & illa vasta solitudine quæ exusta solis ardoribus horridum monachis præstat habitaculum, putavi me, inquit, Romanis interesse deliciis. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia, squalida cutis situm æthiopicæ carnis * adduxerat. Cotidie lacrymæ, cotidie gemitus: & si aliquando repugnanti somnus imminens oppressisset; nuda humo vix ossa hærentia collidebam, de cibis verò & potu taceo, cùm etiam languentes ibi aquâ frigidâ utantur, &

* *al. meaf-
ic.*

* *al. cu-
tis.*

coctum aliquid accepisse, luxuriæ sit. Ille igitur ego qui ob metum gehennæ tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, & mens desideriis æstuabat: in frigido corpore, & ante hominem suum jam carne præmorta sola libidinum incendia pullulabant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inediâ subigebam*. Non erubesco in felicitatis meæ, quin potius plargo non esse quod fuerim. Memini me clamantem diem crebro junxisse cum nocte, nec prius à pectoris cessasse verberibus, quam à Domino rediret imperante tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam quasi cogitationum consciam pertimescebam: & mihi iratus & rigidus solus deserta penetrabam, sicubi concava vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi me in oratione miserrimæ carnis ergastulo locabam; & (ut mihi testis est Dominus) post multas lacrymas, post cælo oculos inhærentes, nonnumquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum, & lætus gaudensque cantabam: *Post te in odore unguentorum innotuit curreremus.*

“ HIERO-
“ NYMI
“ VITA

“ * al sub-
“ jicietam.

Quadriennio itaque dedicatæ pænitiæ exacto, ad Bethleem opidum Hieronymus remeavit, ubi prudens animal ad præsepe Domini sese obtulit permanfurum. Bibliothecam suam, quam sibi summo studio ipse condiderat, clausam, omniumque librorum orationes quas pene memoriter retinebat, iterum relegens, diem jejunans ducebat ad vesperam. Plures ad eum religiosorum, quibus vitæ ejus fama comperta erat protinus confluerunt: bonumque Doctorem parvo adhuc sub tugurio boni observavêre discipuli: nec multum post cellulam sibi ob discipulorum copiam & propter frequentiam adven-

HIERO-
NYMI
VITA.

tantium ad Bethleemiticam portam , quæ ad Occidentem conspicit , & egredientibus ad Septemtrionem videtur , parvulum habitationis locellum construxit.

Interim Hieronymus dum eximiorum eremitarum , monachorumque humilia subterraneaue peragrans habitacula contemplatur , vitasque eorum supplici voce sciscitans , scribensque veritatem exponit , multaque alia libellis suis , epistolisque suo in monasterio conficiens edisserit; beatus Damasus, Romanæ urbis ecclesie eloquentissimus pontifex , ut ad suam idem Romanæ urbis ecclesiam, ad scribenda mittendaque volumina assiduo opere non desisteret hujusmodi verbis exhortatus est

- » justissimo filio Hieronymo Damasus. Dormitantem te , & longo
 » jam tempore legentem * potius quam scribentem ,
 * al. negligenter. » quæstiunculis ad te missis excitare * disposui , non
 * al. scicitari. » quo legere non debeas , hoc enim veluti codiano
 * al. finis. » cibo alitur & pinguescit oratio , sed quod lectionis
 » fructus * sit iste , ut scribas. Itaque quoniam & ta-
 » bellario ad me remisso , nullas te jam habere epi-
 » stolas dixisti , exceptis his quas in eremo aliquando
 » dictaveras , quasque tota aviditate legi atque scripsi;
 » & ultro pollicitus es , furtivis noctium operibus ,
 » aliquas si velim posse dictare: libenter accipio ab of-
 » ferente, quod rogare volueram etiam si negasses. Ne-
 * al. verè. » que enim * ullam puto digniorem disputationis nostræ
 » confabulationem fore , quam ut de scripturis inter
 » nos sermocinemur , idest , ut ego interrogem tu res-
 » pondeas , qua vita nihil in hac luce puto jucundius ,
 * al. epulo. » quo animæ pabulo * omnia mella superantur. *Quam*
 lo. » *dulcia* , inquit Propheta , *gutturis meo eloquia tua!*
 » *super mel ori meo*. Nam cum idcirco , ut ait præci-
 » pius Orator , homines à bestiis differamus quod lo-
 » qui possumus : qua laude dignus est , qui in ea re ce-
 » teros superat , in qua homines bestias antecellunt ?

Accingere igitur, & mihi quæ subjecta sunt ediffere, fervans utrobique moderamen, ut nec proposita solutionem desiderent, nec epistolæ brevitatem. Fateor quippe tibi, quia libros quos mihi de fide Lactantii dederas, ideo non libenter lego, quia plurimæ epistolæ ejus usque ad mille versuum spatia tenduntur, & raro de nostro dogmate disputat: quo fit ut & legenti fastidium generet longitudo; & si qua brevissima sunt, scholasticis magis sunt apta quàm nobis. De metris & regionum situ & disputando Philosophis disputans, quid sibi vult, quod in Genesi scriptum est. *Omnis qui occiderit Caim, septem vindictas solvet.* Sed etsi Deus omnia fecit bona valde, quare ad Noë de mundis & immundis animalibus mandat, cum immundum nihil bonum esse possit: & in novo Testamento post visionem quæ Petro fuerat ostensa dicenti: *Abstine Domine quia commune & immundum nunquam introivit in os meum,* vox de cælo respondit: *Quod Dominus Deus mundavit, tu ne commune dixeris.* Cur Deus ad Abraham loquitur dicens. Quod quarta progenie filii Israël de Ægypto essent reversuri; & postea Moyses scripsit, *Quinta autem generatione vel progenie exierunt filii Israël de terra Ægypti,* quod utique nisi exponatur videtur esse contrarium. Cur Abraham signum circumcisionis suscepit? cur Isaac justus & Deo carus, non illi cui voluit, sed cui noluit deceptus errore benedixit?

Nunc quibus ausibus quantifve laboribus solus omnium Romanorum Hieronymus Hebraicam linguam litterasque, immo Chaldæam linguam didicerit, sicut ipse perhibuit, subnectendum est. Dum essem, inquit, juvenis, & solitudinis me deserta valarent; incentiva vitiorum ardoremque ferre non poteram. quem cum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat. Ad quem edomandum, cuidam fratri qui ex Hebræis crediderat, me

cc HIERO-
cc YMI
cc VSTA.

cc
cc
cc
cc
cc
cc

HIERO „ in disciplinam dedi , ut post Quintiliani acumina ,
 NIMI „ Ciceronis fluvium , gravitatemque Frontonis & le-
 VIT A „ nitatem Plinii , alphabetum discerem , stridentia an-
 „ helantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris susce-
 * al. in- „ perim * , quid difficultatis sustinuerim , quotiens des-
 sumpti- „ peraverim quotiesque cessaverim , & contentionem
 rini. „ discendi rursus incœperim , testis est conscientia mea ,
 „ quid passus sum , quam eorum qui mecum vixerunt
 „ vitam sustinui , scio & gratias ago Domino , quod de
 „ amaro semine litterarum , dulces fructus capio. Porro
 * al. Job. „ librum Daniel * Hebraicis quidem litteris , sed Chal-
 „ daico sermone conscriptum , cùm Hieronymus ver-
 „ teret in Latinum , hunc qui subter adnexus est habuit
 „ præceptorem. Memini me , inquit , ad intelligentiam
 „ hujus voluminis Liddeum quemdam præceptorem ,
 „ qui apud , Hebræos peritus habebatur , non parvis
 „ redemisse nummis , si ejus doctrina aliquid profecerim ,
 „ nescio : hoc unum scio ; non potuisse me nisi
 „ quod ante intellexeram interpretari. Quo verò La-
 „ bore sudoreque Chaldæam linguam didicerit , idem
 „ Hieronymus ita scribens atque adfirmans dicit.
 „ Ego adolescentulus post Quintiliani & Tullii lectio-
 „ nem ac flores rhetoricos , cùm me in linguæ hujus
 „ pistrinum reclusissem , & multo sudore multoque
 „ tempore cœpisssem anhelantia stridentiaque verba re-
 „ sonare , & quasi per cryptam ambulans rarum
 „ desuper lumen aspicere , impegi novissime in Danie-
 „ lem , & tanto tædio affectus sum , ut desperatione
 „ subita omnem veterem laborem voluisssem contem-
 „ nere. Verùm adhortante me Hebræo , & illud mihi
 „ sua lingua crebrius ingerente , Labor omnia vincit
 „ improbus , qui mihi videbar sciolus inter eos , cœpi
 „ rursus esse discipulus Chaldaicus , & (ut verius fa-
 „ rear) utque in præsentem diem magis possum ser-
 „ monem Chaldaicum legere & intelligere quàm so-
 „ nare.

Christi itaque gratia Hieronymus fidem adeptus, literisque Græcis ac Latinis atque Hebraicis doctus, cuncta Hebræorum volumina, quæ in Canone continentur ex veteri Testamento, vera editione in linguam Latinam vertit, eaque omnia commentatus est: Daniele quoque Chaldaico sermone locutum Romano stilo descripsit. Psalterium videlicet à Sophronio postulatus Hieronymus ex Hebræo canone latina modulatione canendum, verbum ad verbum exposuit, eumque breviter disseruit, & Enchiridionem appellavit. Duos libros Salomonis explanavit Cantica verò canticorum, ex Origenis interpretatione, sicut & de Spiritu-sancto Didymi videntis librum in Latinam transtulit linguam. Matthæi nihilominus Evangelium ex Hebræo fecit esse Romanum; quodque compendiosa potius quàm fastidiosa explanatione studiosis lectoribus interpretatus est. Sedecim quoque Prophetarum volumina seu vaticinia à nullo quandoque Romanorum vel meminisse, vel scribere inchoasse reperta disseruit, quatuor & septuaginta libris editos commentatus est. Plerasque præter ea Pauli epistolas, & Johannis revelationem disseruit. Inter has itaque numerosas operis sui paginas suis . . . præfationibus prænotatas, quinque & centum triginta virorum illustrium ecclesiasticos scriptores à passione Christi usque ad quartum decimum Theodosii Imperatoris annum, in ordinem digessit, omnesque qui de Scripturis sanctis memoriæ aliquid tradiderunt, breviter exposuit. Verùm & contra Celsum Porphyrium & Julianum Augustum, ramos adversus Christum canes, & contra insectatores Ecclesiæ, vel eos qui putant Ecclesiam nullos philosophos & eloquentes habuisse doctores, magno fundavit ingenio: ut sciant quanti & quales viri eam fundaverint, extruxerint, adornaverint, & desinant fidem nostram rusticæ simplicitatis arguere, suamque potius imperitiam recognoscere.

ginta annos sine ullo otio apud Bethleemiticos, totum replevit orbem, spiritali opere irreprehensibiliter consummatis, octavo & octogesimo ætatis suæ anno in Domino requievit Bethleem eum alma tenet, iterum venturo Domino offerendum. Dormivit autem beatus Hieronymus anno imperii THEODOSII Junioris XII. Omnes autem anni vitæ ejus sic colliguntur. Ordinarius est Romæ Presbyter XXVIII annis, tribus vixit apud Bethleem, in proposito suo annis quinquaginta & mensibus sex. Omne vitæ suæ tempus implevit annis LXXXVIII, & mensibus sex.

HIERONI.
MI VITA.

[Dormivit in Domino pridie. Kal. Octobris.]

Explicit vita Actusque beati Hieronymi Presbyteri.

ADNOTATIONES.

Superior Hieronymi vita, qua ab auctore antiquissimo scripta est, nobis se se obtulit primo in duobus codicibus pervetustis, uno Luxoviensi, altero sancti Gallensi. Deinde vero eandem in quibusdam codicibus regis invenimus. Oportandum esset, ut auctor ad singularia facta tanti Doctoris magis descenderet. Sed quod antiqua tulerunt tempora, nobis messuisse sat est. Hieronymi breve elogium retulimus in tomo 2. Analectorum ex Gennadio, quem hujusce vitæ auctorem uti & breviatorem esse existimamus.

[Huic vitæ aliam subijcere visum est, qua est sancti Aredii Abbatis Atanensis, Gregorio Episcopo Turonensi in vetustissimo codice sancti Galli, ex quo eam in nostri gratiam excepit amicus noster Hermannus Bibliothecarius. Aliam ejusdem Abbatis vitam edidimus in Seculo 1. Benedictino; sed hac amplior & probabilior est. Nullum de Aredii patre debet restare dubium, quin Jocundus fuerit appellatus, sic enim vocatur in suo ipsius testamento & in subjectis ipsius vitæ actis.

Vet. Analect. Tom. IV.

N

Et verò apud Gregorium Turonensem Episcopum in lib. 2 de mirac. S. Martini cap 39. ubi Rinoscindus Aredii pater legitur, non pater, sed frater dicitur in optima nota codicibus, quos vidimus, mss.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI
JESU-CHRISTI incipit Prologus sancti
Gregorii Turonici Episcopi, de vita
beati ARIDII Lemodicini Abbatis.

Quotiens Sanctorum gesta narramus, & in eorum actibus & exemplis mentem figimus, vel imitatores esse desideramus, ne in hujus exsilii ærumna laqueo capti teneamur. Tantum igitur à supernâ gratiâ illustramur, quantum humiliato corde ad alta Dei contemplatione conscendere valemus. Ideoque libere non audemus cum possimus sermone vel tenui ædificationis pandere historiam plebi: præsertim cum apostolica admonemur auctoritate de sanctorum vita seu virtutibus nonnulla commemorare, ut scriptum est, *Laudemus viros gloriosos, qui vicerunt regna mundi ut sit memoria eorum in benedictione, & nomen illorum permaneat in æternum.* & illud: *Memoria sanctorum cum laudibus.* Cùm ergo anniversario curriculo sanctorum sollempnia celebramus, aliqua ex eorum gestis ad ædificationem convenientibus Christianis in laudibus Christi recitare debemus. Quomodo igitur omnium pæne miracula Confessorum, & multiplices Martyrum victoriæ jam monumentis litterarum habentur inditæ; nos modò juxta qualitatem ingenii, vel exiguum aptare tentavimus hunc libellum: in quo de ortu, vel vita, seu & de glorioso sancti ac beatissimi ARIDII Confessoris obitu, adjuvante gratia Christi, explicare curamus: ut cujus est vita

cum Christo ; memoria ejus cum gloria celebretur in mundo. Sancti scilicet Patres nostri studuerunt in sæculo nihil amare , ut legaliter ac perfectè proximos diligerent, ut in una caritate conglobati coheredes Christi efficerentur & participes. Plerique verò à primæva ætate , nonnulli in adolescentia vel in juventute , multi in senectute militantes Domino adhærere conati sunt : ut qui dudum tentamenta mundi toleraverunt , quandoque ad Christum sine macula remearent. Plus namque ædificat exemplum boni operis cum simplicitate vigoris , quàm multa prædicatio cum tumore vanæ gloriæ. Prædicator verò egregius , Doctor gentium perhibet dicens : *Stultia mundi elegit Deus, ut confundat fortia.* & illud : *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.* Electi verò in prosperis mundi non elevantur , ut apprehendere valeant post triumphum coronam. Quia si consideremus, quæ & quanta nobis promittuntur in cælis, vilescunt animo, quæ cernuntur in terris.

Igitur beatissimus Aridius Aquitaniæ provinciæ, in ulteriore Gallia, quæ ad plagam respicit occidentalem, parentela nobili generatus Lemodiæ * civitatis oriundus fuit, ut esset lucerna cunctis fidelibus, Domino condonante, militibus suis. Pater verò ejus, cognomento JOCONDUS, genitrix verò beata PELAGIA vocitata est. quibus vita testatur esse religiosa, ut imitantes exemplum Zachariæ & Elisabeth, nisi quod Johannes in medio non erat, incedentes in mandatis Dei, ut essent sine querela.

Natus ergo Aridius atque nutritus est in fide recta, denique à parentibus Christianis catholica religione imbutus, jam pueritiæ annos excedens, ævum adolescentiæ cum magna industria gerebat. Cum autem cernerent parentes ejus, in adolescentia filium salubrem viam adeptum, studio religionis ornatum, tradunt litteris erudiendum, qui mox in tantum di-

N ij,

ARIDIUS
VITA.

Gregorii M.
phrasis.

* Limoges.

ARIDI
VITA.

Gregorii M.
phrasis.

vinâ gratiâ inlustratus est, ut multi mirarentur ejus eloquentiam in ejus verbis, cujus sermo dulcis ore mellifluo flagrabat cunctis. Cor senile gerens, nulli animum voluptati dedit, ne captus ærumna sæculi teneretur obnoxius.

Interea Regi præcellentissimo THEOTHBERTO commendatur, ut eum instrueret eruditione palatinâ. Invenit ergo Aridius gratiam coram Domino, & coram Rege, & ferebatur ejus testimonium ab omnibus, in tantum, ut Cancellarius prior ante conspectum Regis adlisteret; crescebatque honor cum magno favore de die in diem. Omni ex parte probatus vernabat in aula. A quo tanta familiaritate habitus est, ut plurimis felicitas ejus ingens gigneret odium. Oderat quippe superbiam, diligebat veritatem: sed planè illum boni admirabantur. Sectabatur itaque indeficienter caritatem, mansuetudinem, & humilitatem. Diligebat enim Dominum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente sua. Erat quoque serenus conspectu, tranquillus moribus, semper opera bona factis amplius quàm verbis ostendebat, spem suam semper Christo committens, orationi frequenter incumbens, nihilque amori Christi præponens, semperque mens ejus præcepta cælestia meditabatur.

S. Benedicti
phrasis.

His ita gestis non post multum temporis, cum jam virilem ageret ætatem, cupiens se vas Domino exhibere sanctificatum, ac metuens futura tremendaque judicia, ut ne aliqua suum pectus delicta fuscarent, omnia acta adolescentiæ suæ coram conspectu viri beatissimi NICETII Episcopi confessus est. Denique commonitus interea divinitus per præfatum Nicetium Trevirorum civitatis Episcopum, sæculi pompam fugiens, mundi oblectamenta, ac regalis palatii vanas superstitiones, & indisciplinatas sociorum fabulas declinando, se sub Regulæ censura, ad con-

templandam cælestis patriæ palmam contulit. Sicque sibi austeram imponens pænitentiam, cœpit viriliter colluctationi carnis, spiritus fervore resistere. Proponebat namque sibi adversus præsentis carnis ardores, futuri supplicii ignes. In laboribus scilicet, secundum Apostolum, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in suavitate, in patientia multa, atque in caritate non ficta. Precabatur igitur Dominum pro donis cælestibus, orabat Christum diebus ac noctibus, adimebat sibi saturitatem panis, ut posset cælestem sibi promereri panem. Ora quidem ejus jejuniis pallebant, corpusque ejus valde aridum marcescebat, sed mens ejus æternorum æstuabat desiderio. Semper autem præsentis vitæ terminum intuens, ac futuram Domini sententiam, seu metuenda judicia formidabat, sciens quod scriptum est: *Beatus homo qui est semper pavidus.* nec non & illud, quod à Job dictum est: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Dominum.* & illud Apostoli: *Cum timore & tremore vestram salutem operamini.* Ante Dei namque conspectum noctibus jacebat, manibus pectus tundens, genas lacrymis rigans, oculis ad cælum elevatis, illum semper respiciebat, quem fortasse vel in minimis delinquendo se offendisse timebat: ac cum lacrymis Davidica voce hæc verba enixius deprecabatur: *Tibi soli peccavi, miserere mei Domine secundum magnam misericordiam tuam.* Et semper ad illud tendens, quod Apostolus dixit: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod præparavit Dominus diligentibus se.*

Hæc igitur meditando, quanto plus proficiebat tanto amplius humiliabatur, juxta quod Veritas in Evangelio dicit: *Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat, humiliabitur,* quanto plus humiliatus fuisset, tanto amplius proficeret; & ut etiam quanta fuit ei mæstitia, tanta fieret venia. O profunda be-

ARIDI
VITA.

nignitas Domini, ô simplex pænitentia ! frequentia que jejunio, misericordiam quam poscebat, à Domino impetrarat. De talibus quippe per Prophetam Dominus dicit : *Dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pavebat.* Hinc iterum scriptum est : *Qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pavebit, quoniam ipse est.* & rursus : *Timor Domini expellit delictum.* Inter hæc autem Dominum pleno vigore deprecatus est, ut ejus pænitentia ante Christi conspectum esset accepta. Deinde his initiatus armis, in Christi militia se artius stringens, ad normam irradia-
bat Ecclesiæ.

Quadam die dum Cursum tenens purissimæ conscientia, veniens columba delapsa de camera, confidens super ejus caput, pergebat cum eodem, comitata per plateam, quam remove à se vir Dei Aridius non poterat, donec sui Pontificis ingrederetur cellulam. Cum verò declinaret dies ad vesperam, redibat ipsa qua venerat. Mane autem facto, revertente jam clero ad ecclesiam, ipsa super caput ejus, sicut prius fecerat, descendebat. Qua per dies xxx, sicut ipse secretè locutus est, non cessante columba, hanc verecundiam vir Dei pertulit, datam supernam gratiam prælagiebat, ut apertè daretur intelligi, jam tunc divinâ largitione semel super eum Spiritum defensurum. Unde & Veritas discipulis testatur dicens : *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansio-
nem apud eum faciemus ;* quia dignum erat ut innocentiam mentis custodisset, ei visitatio Spiritus-sancti adesset.

Tum deinde audita vir beatissimus morte patris, pro matris suæ consolatione Lemovicum regressus est. Igitur beata Pelagia, mutato sæculari habitu, induitur sanctimoniali vestimento, efficitur in Dei amore religiosa, filium bene conversum Dei horta-

tur ad præmium. qui mox vir beatus eremum petiit, & in concavum saxum se retrudens, ibique diebus ac noctibus sine cessatione Domino supplicabat, & hostem invisibilem orationibus & precibus repellere jugiter contendebat, pugnans ore, non gladio; precibus, non ferro; orationibus, non telo. Cunctis horis, cunctisque momentis Dei flagitabat præsidium, ut dignus post mundi laborem posset pervenire ad bravium. Cum per aliquot dies inibi esset cum magna abstinence, auditis his ejus genitrix, ad pedes filii provolvitur, rogavitque eum, exinde egredi, ut monasterii cellullam, ubi prosperè aspiiceret, in villis amænis ædificaret.

Tunc & locum amœnum vir Dei Aridius reperit, de eodem saxo, in quo erat reversus, fere trium millium, ibique monasterii cellulam ædificare cum magna industria cœpit, quod cœnobium nuncupatum Atano, ibique orationi intentus, & incumbens lectioni, quo vacabat, venerabilis mater ejus, laborans per agros, alimoniam corpori quærebat: quæ verò post conversionem vita acta sit... Deinde pollebat vir beatus magis magisque in vigiliis, & jejuniis, vel in orationibus, atque in caritate. Cœpitque ejus fama divulgari, confluebantque ad eum undique viri religiosi, advenæ, vel monachi.

Multitudo etiam pauperum, sicut apes ad alvearium, ita conveniebant ad eum, in tantum, ut quantumque pauperes confluebant ad eum, nullus vacuus ab eo recederet. Quid plura? quidquid ex possessione parentum nobilium habuit, totum in pauperibus, vel in cœnobiis, præcipuè ad beati Martini Turonensis, vel ad sancti Hilarii Pictavensis ecclesiam, seu per diversas ecclesias, vel etiam Monasterio suo omnem possessionem distribuit; auri verò argenti que metalla in pauperibus dispersit, sciens Apostoli præceptum, *Habentes autem victum & ves-*

ARIDIUS
VITA.

titum, his contenti sumus, & Qui volunt divites fieri in hoc mundo, incidunt in temptationem & laqueum diaboli & Desideria multa inutilia & nociva, qua mergunt hominem in incertum & perditionem. Considerans quippe quod scriptum est, *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Et Veritas ait, *Centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit.* Et alibi scriptum est, *Eleemosyna à morte liberat, & qui eam fecerit, non ibit in tenebras.* Hæc autem quotidie adimplebat; semper ad eleemosynam largus, in vigiliis sedulus, in oratione devotus, in humilitate profusus, in caritate perfectus.

Numquam otio indulsit, quo non aut lectioni vacaret, aut opus Christi perficeret, aut certè manibus opus aliquod ageret, aut denique sacros codices scriberet. Maximè autem decreverat, ut in vicinas dioceses sacros codices quos ipse manibus suis scriberat, distribueret; memorans illud, quod Apostolus dixit, quia *Ociositas inimica est animæ.* Ad ista igitur omni tempore non cessabat. Cum autem jam monasterii Cellulam ædificasset, quo opus cœptum peregisset; necesse est, ut de ipsius miraculis aliquid Christo auxiliante explicare valeamus. Qualiter eleemosynis, vigiliis & orationibus se Dei servus indulserit, prædicanda miracula publicaverimus alacriter; de quibus multis brevissimè credidimus pauca narrare.

Accidit homini Dei, Arvernus iter ut ageret, eo irruente roste, aquam non inveniret, ut ad manendum se conderet. cùmque quærerent ministri ejus huc atque illuc, & non invenissent, tum Aridius defixit in arena baculum. Quo retracto, de terræ foramine fons abundans exsilivit, ut fluentia aquæ undantis sufficerent, & in tantum postea irrigarent, ut illic pecora biberent. Sic vir iste magnus fuit in miraculis, & Moyse typum gerens, qui percutiens

petram, aquam populis in solitudine præbuit.

ARIDIÆ
VITA.

Dedit deinde operam, comitésque sui itineris, quos religio claros reddebat, elegit. Collecto sanè cœtu omnium, orationum suffragia postulat, ut venturo itineri solamen largitor pietatis tribuat; & sic cum eisdem Christo duce, ad locum ubi sancti Dei martyris Juliani membra sancta fuerant sepulta, accedit, agnitis, qui secum clementis judicis voluntate adessent. Cumque ad eum locum pervenissent, postulat, ut reliquias sancti Martyris votiva mente suscipere mereretur sed custos basilicæ beatissimi Martyris petenti denegavit. Moratus ibi paullulum, & quærens, nec prorsus inveniens, progressus exin accedit ad locum, ubi venerabilis Martyr à persecutoribus, transactis jam longævis temporibus decollatus fuerat, & cum plenissima devotione de eodem loco parvissima saxorum, quod vulgo sabulum dicitur, in chrismarium quod collo suo gestabat, læto animo profacris sancti Martyris reliquiis condidit. Cùmque de eadem provinca remeare cœpisset, tanta horum multitudo, qui à malignis spiritibus vexabantur, ejus vestigia cum magnis clamoribus prosequebantur, ut tantorum vix scribantur tot nomina. Pervenit ergo fama beati viri ad aures Pontificis civitatis illius. Qui ilico cum suis sancti viri vestigia persecutus, & mox ejus pedibus provolutus, cœpit ab eo petere, ut tandem ad tumulum sancti Martyris remearet, & sacras ejus reliquias deportaret. Tunc ille ait: Hoc quod mihi omnipotens Deus largitus est munus, cum eodem iturus, ipso comitante pergam. Nam Creator omnium Dominus duo virtutum miracula in eodem loco ostendere dignatus est. Cùmque vir Dei suum chrismarium aperuisset, reperit diversos pretiosos lapides de saxis, quæ de fonte abstulerat, ut mira virtus sancti Martyris per diversa terrarum loca declararetur, & viri Dei fides proba-

ARIDII
VITA.

retur, & multis ostenderetur. Cùmque ad locum hunc, ubi vir Dei oratorium condiderat, sacrum munus cum magno gaudio condidit, ibi quoque omnipotens Deus multa signa & mirabilia declarare dignatus est.

Nec non prætermittendum est quod Christi famulo collatum est. Quadam die viator dum iter arripit incederet, flante ventorum turbine, cum pluvialis circa Aridium sic fremeret, ut rivis imber efflueret, & ipsum agmen ac suos ministros gutta nec una perfunderet: quo divisa tempestate, alicubi turbo se verteret, & ipsa nubila aërem fugarent, dum pavefunt viatorem. Si igitur Conditori omnium mare & venti obedierunt in fluctibus, & facta est tranquillitas magna, immo & fideli suo jussit hanc virtutem cunctis videntibus ostendendam.

Quodam tempore cum ad maturitatem segetes aristas armassent, & jam se aggravatæ meti poscerent à cultore; innormitas erupit pluvix, ne ququam fruges colligeret, ut in suis spicis grana latentia germinarent. Interea suggeritur ipsi à populo, facit vigilias intercessor. Sequenti igitur die Reliquiis sanctorum apprehensis, opportunè & venerabiliter coopertis de palliolo serico; Diacones in albis exeunt ad processum: plebs clamat pro nimborum incurfu, quibus vir sanctus respondit. Qui jussit aquam creari, potens est hunc imbrem sedare. Tunc mox de templo progressi sunt, subito nubes excisæ sunt, sol in claritate reducitur, serenitas cæli mundo redditur, ad opera cultor trahitur, & ad manipulos colligendos messor frugibus invitatur.

Nec illud prætereundum est in simili causa quod gestum est. Dum Nonjaco colonica sua in honore beati Juliani martyris oratorium conderet, & imber gravis irrueret; ipso verò orationem Dominicam memorante, nimbus impetum detorsit, tempestatas

reppulit turbinem, pluvia abscessit, locum vel sanctum virum Aridium cadens gutta non tetigit.

ARIDIUS
VITA.

Addatur hoc in pagina, quo rerum crescunt miracula. Quadam die eodem sancto viro in oratorio orante, ACTARDUS quidam NIVARDI filius adolescens exanimatus deportatur, & ante sacrum altare in oratorio beati Juliani martyris deponitur à parentibus. Rogatur ut vivus reformaretur à Domino. Tunc vir reverentissimus pietate scilicet motus, lacrymis vim ingerens, aspiciens ad cælum, Dominum deprecatur. Dehinc appellat infantulum, sed corpus jacet exanime. Hora ferè transacta, exsuscitatur puerulus, clausos aperit oculos, & loqui posse incœpit redivivus. Sic fidelis miles tantis virtutibus pollens, & gratia divina cinctus, ut sicut Creator omnium rerum filium viduæ adolescentem resuscitavit de grabato, & reddidit matri suæ intactum, ita vir Dei Aridius valuit obrinere orationibus suis apud Dominum adolescentem esse vivificatum.

Quædam mulier grande vulnus habens in facie, occurrit sancto Aridio sanari exorans. Tum illâ vexillo crucis signatâ, illicò circumstante populo, tumor vulneris aperitur, & in similitudine nucis minoris velut petra de ipso progreditur: quæ sine dilatione sana domi revertitur.

Adjiciatur operi res adjecta mysteriis. Filius Dulcissimi quidam, Ingratius nomine, in grabato jacens, funeri exhibitus à patre, tantum distentus tumore, ut intra se sua lumina ablata fuissent. Tum vir Domini Aridius, oratione pro eo data, de oleo benedicto perungit oculos ejus: quos cum inclinaret ex fide, mox quidquid morbi fuerat, tacto fugit ab unguine.

Dum ad profectum sancti viri atque ad altam Dei contemplationem se sublevant quantum possunt, divinitus eos [agi] credendum est. Quodam tempore

ARIDIUS
VITA.

affectu pietatis Lemovicum civitatem veniens, audit complures nuper mortis sententia damnatos teneri in carcere vinctos. Aridius ergo memor Verbi Domini dicentis; *In carcere eram & venistis ad me, & quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis*, cogitavit si quomodo possit liberare eos. cumque ad requirendos reos appropinquasset carceri, confestim divino nutu, velut magno ferientis impulsu contracta seræ, dissipati cardines, ostia carceris patefacta, & omnia vincula compeditorum resoluta sunt. Eadem nocte quasi solis claritas intus apparuit, & lux in tenebris emicabat, custodes pressi à somno, & ad tumulum sacratissimum S. Martialis Antistitis cuncti fugerunt de ergastulo, sicque orationibus beati viri de carcere vel de morte liberati sunt.

Profit auribus populi Dei quæ profuit lumini. Nivardi præfati filia, nomine Actesledis, lumen oculorum perdidit, ut nullatenus videre potuisset. Quadam die deducta ad virum Dei Aridium à parentibus suis, ut inluminaretur, exoratur. cumque prosternerent se ad Sacerdotis vestigia, tunc vir sanctus signatis ejus oculis atque intra se Dominum rogans, mox incolumis reddita, quæ fuerat duce pertracta, ductrix redit ad patriam.

Exempla quoque justorum avidius instruunt sequaces, quàm sermo prædicationis multorum. Cum quadam vice properaret vir Dei Burgundiam ad Regem pietatis pro causa, invitatur sedulo à Duce ANTESTIO, ut diverteret ad ejus domum, cui femiviva filia decubabat in lectulo, quæ cum ad extremum exhalaret spiritum, ingressus vir Dei Aridius domum, data oratione pro ea, lætificata domum adipiscendo remedium puella redit de transitu. Ille etenim qui jussit filiam Archisynagogi intra cubiculum resuscitari, mortuam petenti se tribuit, ut

hæc de morte reverteretur ad vitam.

ARIDIUS
VITA.

Quædam mulier nomine Bessa pro infirmitate debilitatis membris, digitis attractis, incurvatis articulis, suis gressibus imbecilla, prona precatur se sanari, devota supplex attenuata: mox Aridius cruce à sancta manu tacta crurum tendit in pagina, nervi laxantur in organa, & diutius præstolata, tandem sese membra recognoscere meruerunt. sicque orationibus sancti Viri sana facta est.

Adscribantur præconia quæ justè referuntur ad palmam. Quædam mulier propè jam morti credita, vulnus in collo gestabat: occurrit sancto viro obsecrans, ut super hoc sanctæ Crucis armaret vexillum, mori timens. Cumque super vulnus Christi signum deprimeret, repente mortui sunt vermes, femina rediit incolumis.

Dum majora miracula sanctorum conspiciamus; & amplius in amore Dei enixius convertimur. Puella namque de urbe Petrocoria ad Dei hominem veniens taliter contracta, ut de suis calcaneis adhæsa sibi tangeret crura, longo jam tempore gressibus condemnata: quam vir sacratissimus non prius dimisit quam languor eam dimitteret, & pedibus incederet, quæ prius manibus ambulabat. Igitur sciscitans studiosè an haberet in Christo spem, si se crederet sanandam quandoque. Illâ autem in omnibus fidem dante, fixit genua Aridius in terra, & prolixè oravit: deinde oculos pariter & manus ad cælum tendens, Dominum Jesum-Christum fide plenissima promissionis suæ admonuit, quæ dicit: *Quidquid credentes petieritis, fiet vobis. & Si habueritis fidem, non solum hæc signa facietis, sed majora horum facietis.* Cumque hæc pleno vigore ac devotione deposceret, conversus ad puellam dixit: Si fideliter credis in nomine Domini Jesu-Christi, surge & sta super pedes tuos: & mox surrexit, & solidati sunt pedes &

ARIDII
VITA.

membra ejus, & sana facta est ex illa hora. Item de eadem urbe, altera ad eum venit femina simili infirmitate condemnata: cumque sancti Viri manu attrectata fuisset, directa rediit ad propria, & senior cucurrit viam quam non transcendit juvenula.

Quotiens ad alta Dei omnipotentis animum elevamus, vilescunt animo quæ in terris conspicimus, ut accepta gratia divinitus supernam patriam penetremus, ut puta vir iste qui tantis virtutibus adornatur terreno contagio non obfuscatur. Quidam vir cognomento Addo, filius cujusdam Proculi, ad beatissimi viri venit præsentiam sic debilis, ut de vestigiis calcaneum faceret, nec potuisset separari res infeliciter glutinata, tunc quærens à sancto Aridio remedia. At ille signo crucis superimposito, qui claudus genibus venerat, directus pedibus ambulans, basium suarum reductus est vestigiis.

Adjiciantur virtutes operum quibus vera esse creduntur. Vir aliquis de territorio Betorico contractis nervis vestigio debilitatus occurrit, ad monasterium concitus venit, & ut sibi vir sanctus succurreret deprecabatur suffragia: suscepit vir Dei Aridius causam mercedis, oratione pro eo fusa cum benedictione rediit incolumis sancta manus quod tetigit.

Adquiratur pagina quod præstet gratia. Leonacter quidam infania corporis ita demens effectus, ut aliud non esse crederetur quam rabies, cujus furor horribilis nimis non ferebatur, etsi nimis vincus manibus ac pedibus alligaretur in vinculis, & violentia oppressis adhuc catenas constringeretur, hoc superadditus dolor pœnæ collideret, & sic crudeliter fremens tandem ad sanctum Dei Aridium perductus est: nec mora aliqua, facto signo crucis fronte armatus, in momento ab hoste antiquo liberatur simul & vinculo. qui postea Clericus effectus est, & ad mea

lora opera cum cantico Christo dependit servitium. sed mira dispositione omnipotentis Dei agitur, ut quos præmia divina ad meliora non invitant, temporalia flagella erudiant.

ARIDIUM
VITA.

Eodem vero tempore quo miles Christi degebat in terris, FERREOLUS Pastor, ad gubernandam plebem sibi commissam Lemovicum civitate Præsul venerandus aderat; sed quotiens ipse Pontifex febribus urgebatur, aut aliqua ægitudine in gravi dolore atterebatur, ad virum Dei Aridium dirigebat nuntios, ut pro eo plenius ad Dominum intercederet. qui celebratis pro eo vigiliis obtinebat pro Pastore; venerabilis Abba pro Antistite, & abjectus & humilis pro sublimi.

Et quia crescens pagina majora tegit miracula; proferatur in medium de quodam cæco claro mysterium. Vir aliquis lumine deceptus, longo jam tempore tenebris pressus, crassa caligine nubilus, ad beati viri Cellulam pede tendente deducitur; quem vir sanctus miseratus ut vidit, ei visum orando restituit, & remeat ad regionem; claro jam lumine illustratus.

Jocundum est proferre quid gloriosum fuit memorie. Quidam vir nomine Vvitrimundus, cognomento Atto, tam crudeliter dolorem dentium incurrerat, ut nulla intercedente venia dolor eum imminens non relaxaret, tunc ad sanctum virum, cum beato Martino occursum devotè redderet, veniens, & interrogatus cur ejus una maxilla videretur inflatior, & ille se torqueri dolore dentium gravissimo responderet; tum vir Dei faciem turgidam palpavit tactu mollissimo, dicens; Sanaberis à Domino, obtinente Martino, famulo Dei fidelissimo. Itaque mox ut à justo inchoatus sermo completeretur, salus denti refunditur, dolor cum tumore curatur.

Quædam mulier Ricovera nomine, conjunx Turo-

ARIDI
VITA.

nici monetarii, cum sancto Viro mediam ampullam cum oleo benedicendi causa fideliter obtulisset; tunc Aridius facto crucis signaculo, & alteram ampullam in qua de oleo beati Martini continebatur, profertens de chrismario, superjecta gutta ampullæ mediæ tanta inundatione olei virtus exsilivit, ut repletæ ampullæ alibi oleum tolleret; nec aliquid de redundanti benedictione periret. quæ utrisque benedictio æquanimiter profecit, & ille qui petenti dedit, & petens quæ meruit.

Hoc quoque paucis conceditur, ut tantis miraculis miles Christi ametur. Decreverat quippe Vir reverentissimus, ut pro lucranda cælestis patriæ palma, Turonos ad beati Antistitis festivitatem occurreret. Denique quodam tempore accidit, ut ad præfatam urbem Vir sanctus properaret. Igitur cum Pontifex civitatis illius cum Clero in ecclesia psallendi Officium nocturno tempore enixius ageret, Diaconus ejus dum in ecclesia caneret, somno gravatus est. cumque cum Episcopus cerneret dormientem, ait ad eum, Quare obdormis frater? Qui de somno evigilans ait: Videbam te Domne mi egredientem foras ecclesiam, & in obviam beati Viri Aridii properantem. Cumque Diaconus vix sermonem compleisset, statim nequam spiritus in quodam homine exclamavit, se sancti Aridii præsentiam ferre non posse. Quo audito Episcopus cognovit quòd Vir Domini Aridius adveniret: moxque in obviam Abbatis Episcopus cum cereis accensis præ foribus ecclesiæ occurrit, ac cum magno gaudio & exultatione in ecclesiam ingressi sunt, & pænè tota nocte in divinis Officiis perdurarunt. Nam multi ægri vel diversis infirmitatibus adstricti sano vigore orationibus vel intercessionibus ejus ad propria regressi sunt.

Alio rursus tempore cum ad eandem festivitatem Turonos occurrisset, & alicujus paralytici crura blanda

blanda adhibitione contrectaret vir Dei Aridius, testabatur quod sancti Martini manum vidisset, qualiter debilia membra dirigeret, & sic paralyticus sancti dextera tangente se suis vettigiis protinus direxisset. Tanta verò curationum virtus divina gratia illi collata præmicuit, ut quisquis infirmus advenisset, pleno vigore sanatus incolumis recederet. Energumenis verò tam celeris salus est reddita, ut ingentis multitudinis non præscriberentur tot nomina.

Si per singula recententur miracula, valde incongruum non est, ut credantur tantæ virtutis alloquia. Quodam tempore vir Dei egressus de basilica, peractis nocturnis vigiliis, vidit globum luminis de cælo descendisse super ejusdem Cellulam, credensque splendorem ipsum ab homine fieri, interrogat vir Dei à suo discipulo, quis est ille qui cum facula per hortum hora tali ambularet. Interea cum ad admiraretur, protinus globus ipse qui apparuerat desuper Cella, revolvitur ad sidera; ipse verò cum metu & tremore expansis manibus divinæ potestati luminis gratiam deferrebat. Scilicet interrogatur à Monacho qui hoc cum eodem videbat, quid esset hoc miraculum tantæ claritatis visio, ut taliter revelarentur beatissimi sacerdotis mysteria. Cui respondit vir sanctus: Sile, sile insipiens, cognosce quia beatissimus Martinus visitat hanc cellulam dignatione præcipua; & ad cælos remeat cum lucis fulgidæ gloria. Sed quem divina gratia protegebat, dignum erat, ut illustrante Spiritu-sancto acciperet visitationem: sed amicus Dei cavens jactantiæ vitium, præcepit discipulo ut nulli hanc visionem diceret quousque migraret ad Dominum. Sic fidelis miles regulam Magistri Mediatoris Dei tenuit; qui transfiguratus in monte discipulis præcepit, ut nemini visionem quam viderant, dicerent, donec Filius hominis à mortuis resurgeret. **P**erpente igitur

Vet. Analect. Tom. IV.

Q

ARIDI
VITA.

quanto igne amoris Dei & proximi vir iste accensus erat, qui tale revelante Spiritu divinitus meruit accipere donum. Quia Deus ignis consumens est, Jacobo attestante qui ait, *Omne datum optimum & donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum.*

His ita gestis vir sanctus jugiter intentus manebat divinis officiis. Non enim poterat in eo invenire humani generis inimicus, nec quod fraude deciperet, nec quod simulatione fuscaret. Erat quippe in elemosynis largus, in oratione devotus, in vigiliis sedulus, in humilitate profusus, in doctrina præcipuus, in sermone pacatus, in locutione cautus, in conversatione sanctissimus, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissimus, in hospitalitate latissimus, inter odia beneficus, in prosperis etiam & adversis semper in celum intentus. In caritate quod est vinculum perfectionis Christi perfectus, sinceritatem quidem mentis vultus serenitate monstrabat, & pietatem cordis ostendebat in lenitate sermonis. Nihil ejus risu gravius, nihil prorsus tristitia suavius, nihil quippe ejus animo clementius, nihil erga humiles blandius fuit. Si pauperem vidisset, sustentabat, si divitem ad bene agendum cohortabatur, Deum invocans testem pro ipsius nomine cuncta hæc agere, illud jugiter memorans quod Veritas in Evangelio dicit, *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Nec non & illud: *Verumtamen date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Et alibi: *Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum.* Hæc præcepta jugiter memorans enixius adimplebat, eratque pes claudorum, & oculus cæcorum, orphanorum pater, viduarum consolator. Quem autem cæcum non suum vocavit heredem, aut quem debilem non ejus sustentavit manus? Hoc jugiter comitatus incedebat exercitu, in his etiam

Christum conspiciens se amplectere gestiebat, atque his indumenta tribuens, Christi sub inopis veste se tegere membra credebat: & ob hoc cum Domino suo pecuniam dividens, substantiam suam gaudebat cum Christo sociare, ut Christus faceret eum cælestium sibi regnorum coheredem. Sciens namque scriptum* quod illa bona hereditas, quæ Domino custode servatur. Ejus namque monita apud suos nihil fuerunt aliud, quam divina magisteria, & fundamenta sacrarum scripturarum. Dignum est enim ut eum boni diligant & imitentur, noxii timeant, quem divina virtus inlustravit, ut donum à Deo perceptum cum doctrina melliflua & sancto Spiritu condita, de Christi desiderio falsa & de æterna beatitudine semper sollicita.

Si consideremus quæ & quanta omnipotens Deus per Sacerdotem suum operatus est, prolixior pagina stili promulgatur, solent plerumque pessimi, malè blandientes consiliis Regibus terrenis corda subvertere, juxta Salomonis vocem, *Colloquia mala corrumpunt bonos mores*. Quodam tempore accidit, ut populis tributa vel census à Regibus fuissent descripta, quæ conditio universis urbibus per Gallias constitutis summopere est adhibita. Scilicet pro hac re vir reverentissimus, pietate motus, ad Regis præsentiam properavit, ut suggestionem daret pro civibus qui gravi censu publico fuerant edicto adscripti. Sed cum scriptum sit, *Cor Regis in manu Domini*, quicquid petiit sanctus vir à Rege devotus obtinuit.

Accidit igitur ut revertente eo de itinere, quodam vico Catuliaco veniens, eodem scilicet die, quo resurrectionis Dominicæ celebrarentur sancta mysteria, invitatus à populo cœpit sanctis vacare officiis. Celebrante autem eo divina sollempnia, puella quædam, quæ à dæmonibus graviter urgebatur, exclamavit.

ARIDIUS
VITA.

mauit se sancti viri non posse ferre præsentiam, quæ tamen nomen ipsius incognita invocabat, qui videlicet juxta morem solitum exercens opera pietatis, peractis divinis mysteriis ad orationis portum profugiens, ut ne diutiùs ab antiquo hoste puella vexaretur, intercessor adfuit. Erant enim in ea septem nequissimi spiritus, qui dum orationi incumberet, statim quinque dæmonia expulit deprecando. Residentibus adhuc duobus, præcepit vir beatissimus parentibus puellæ, ut ab ecclesia non discederet, donec quod residuum fuerat maligni adversitatis expelleretur è corpore. Igitur veniens vir sanctus ad ecclesiam, ubi eam stare præceperat, adhibitis secum Monachis suis prostratus orationi, à Domino valuit obtinere, ut duo dæmonia quæ residerant expulsa fuissent, qualiter mente sincera, sensuque firmato remearet ad propria.

Anno quoque tempore cum vir Dei pro hujuscemodi conditione quasi occulto adventu Regis expeteret præsentiam, properavit itinere. Cumque Parisii civitatis claustra fuisset ingressus, populus urbis hujus gravi febre, dissenteria & morbo pessimo laborabat, ita ut nec numerus corporum præ multitudinem morientium diebus singulis, præcipue infantium turba, æstimari potuisset. Quadam verò die dum à Pontifice civitatis illius non immerito venerabatur affectu, petiit ut eum secum paucis diebus caritatis officio retineret, ut intercessor pro populo existeret ad Dominum. Igitur dum petitionibus ejus vir Dei Aridius obtemperare voluisset, contigit aliquibus è suis in eodem tædio pessimo graviter incidisse, scilicet vir beatissimus confidentiæ tenore in Domino securus, solita prece pro plebe civitatis illius exorabat, quos blanda exhortatione suis scilicet sermonibus consolare non desuit, ut nullus de pietatis Dominicæ misericordia despera-

ret. qui videlicet iussit sibi oleum benedictum exhiberi, & singulorum cum crucis signaculo manu propria ora nareque perfudit, dicens ad eos. Consolamini in Domino, & vicissim vos adhortamini fratres, omnes vos incolumes restituit dexterâ Christi, & ad suos ita locutus dicens: Nolite quæso vos fratres mei, nolite contristari, sed potius vos viriliter confortamini, & de misericordia Domini enixius confidite, quia omnes vos divina potentia restituit incolumes regioni propriâ. Interea revolvens in animo suo ubi Regis sciret esse præsentiam, ut scrutatus deberet expetere. Relictis igitur fratribus in eadem civitate, cum paucis comitantibus properans tenus [locum] cognomento Brinnaco carpebat iter. Dum procul dubio viator adfisteret, sequentibus se dixit, Regem cognoscite gravi febre perurgeri, & pæne vitæ ipsius hætenus finem imminere, sed clementia Domini pro respectu pauperum nobis eum salubriter visitantibus liberabit. Hoc quoque secretius retinete; Post hos verò paucos dies proles ipsius quæ adhuc sospites esse videntur, migrant à sæculo. Per Spiritum scilicet prophetiæ cognovit vir Dei Aridius quod postea probavit eventus. Cum verò ad locum memoratum sanctus Dei famulus pervenisset, cognito Rex ejus adventu, cubiculum suum eum introduci præcepit, credens se ejus orationibus in Domino adjuvandum. Quapropter cum introgressus fuisset, reddito salutationis officio cœpit eum manibus suis palpare, qui intra se Dominum precibus postulabat, ut petitionibus suis Rex præberet assensum. qui dum commodius de anxietate suæ infirmitatis inter sacras manus beatissimi viri cœpisset habere, suæ causam conditionis exposuit: sed favente Deo, qui cuncta regit & omnia disponit suaviter, quidquid Dei Sacerdos apud Regem poposcit, facili obtentu potuit prome-

reſi. Adjiciensque Rex ut libros ipſos, quibus inſcriptus pro gravi cenſu populus regni ejus tenebatur afflictuſ, ſancti etiam viri pro reſpectu, vel ſtabilitate ſua, manibus ejus tradidit, ut ipſos ſui auctoritate incendio concremaret. Tunc Aridius receptis libris, juffit prunas parari, quo factò, apprehenſos manibus ſuis ipſos libros, multis etiam circumſtantibus in incendio concremavit. Obſenta ergo petitionis ſuæ cauſa, poſt diem tertium Principi valedixit. Quodam verò die priuſquam Pariſius perveniret, hoc quod ſuis comitibus non longè ante dixerat, illic comprobavit eventus. Referente procul dubio nuntio cognovit vir Dei Regis obiſſe filios, quos jam ante ipſe prædixerat, & cum magna funeris turba Pariſius deportandos. qui dum aliquatenus ad præfatam urbem rediens perveniſſet, repperit populum civitatis illius jam à diſſenteria morbo divino auxilio liberatum. Invenit etiam quemdam de ſuis collegis, nomine Conſtantinum, gravi mortis periculo ſubjacentem. Nonnullos verò quos mortuos fuiſſe comperit orationibus ſuis incolumes reddidit. Tum deinde hortatur à ſuis, ut ille qui peſſimo ſuccubuerat tædio, in loco aliquo commendaretur tali perſonæ, ut cum de hac luce tranſiret, ceſpitiſ humi tumulo clauderetur: ita dumtaxat jam fuerat vicina morti propinquus. Sed vir beatiffimus miſeratione motus, ſolita pietate promptus, allevans eum ſupra vehiculum quod ſedere conſueverat, regimine ducitur alieno. qui cum videlicet jam in tertia die itineri inſiſteret, afflictuſ tædio, mortis icu percuſſus, corruit exanimatus in terram: quod dum cerneret beatiffimus vir, compuncto corde cum gemitu & lacrymis enixius orationi vacare cœpit. qui cum ab oratione ſurgeret, converſus ad corpus, dum manibus ſuis eum palparet, cœpit oculos ſuos aperire; & non poſt longum horarum ſpatium, præda

mortis evicta, redditur luci jam pristinae incolumis, qui fuerat desperatus de vita, restituitur sanitate continua: qui igitur lento sermone aquam sibi poposcit expetendi, cum vagantes cuncti huc atque illuc anxie quærent, minime invenirent, quia ille locus aquæ erat procul dubio sterilis: sed sanctus Dei Sacerdos paullisper se declinans, percutiensque ictu baculi terram, aqua profiliit abundè. qui mox petenti in vasculo detulit. Sic sitis ardor deprimatur, pallor à facie fugatur, vultus in rubore mutatur, erigitur pedibus; & qui fuerat mortis occasu damnatus, sospes patriæ præsentatur. qui postea multorum annorum duxit curriculum.

Adnectendum est virtutum miraculis, quod corda audientium inlustrentur exemplo. Cum jam è vicino patriæ jungeretur vico quodam Argentomao, ibidem Artemius quidam unus de Monachis opportunè suggestit, ut alimonia fratribus parari deberet. cui ille ait: *Quarite primum regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.* Et illam Psalmistæ vocem, *Inquirentes autem Dominum non deficient omni bono.* Sed hæc à me accipe, frater carissime, cum fluminis hujus alveum pertransieris, leva oculos in partem dexteram, opportunum invenies locum, ubi possumus nos vel vehiculi nostri famis inopiam temperare. Cumque ad locum eundem sibi præceptum venisset, repperit ibidem duos miræ magnitudinis pisces adhuc maximè vivos. quibus assatis, vir Dei Aridius ex ipsis in refectionem partem accepit, & plerique ex ipsis usque ad satietatem visi sunt comedisse. Sed ille in cujus nomine retia laxaverunt Apostoli in fluctibus, & illa trahere non valebant præ multitudine piscium, & his distribuit esurientibus cibum.

Dum iterantur virtutes sanctorum, fidelium mentes velut sitientes profunda Dei mysteriorum satiari

ARIDIUS
VITA.

desiderant. Quodam tempore dum positus in itinere carperet viam, appropinquans cuidam vico Argemtomao, concionatus est se sequentibus dicens, Tacite transeamus, ne nobis inducatur mora itineris. Scilicet erat hic locus profanus, superstitionis antiquæ dæmonum cultibus consecratus. quo in loco populus Christianus inhabitans non potuit ferre miseriam, quia infirmitatibus variis subjacent, vel etiam ab ipsis dæmoniis assidue agitantur. Cumque voluisset vir Dei Aridius latenter fugere à populo, & ille secrete oraret, commota est infirmantium multitudo populi, proprium nomen ipsius invocantes, quia procax dæmonum turba se à sancti viri adventu celare non poterat. Igitur dum eum sequeretur populi multitudo languentium, respiciens post tergum stetit, & protinus ad orationis studium se in terram prostravit, rogans pro illis Dominum, ut juxta fidem illorum essent salvati. cumque ab oratione fuisset erectus, crucis vexillum ilico super singulos impressisset, tum hi qui languoribus variis detinebantur, vel illi qui à spiritibus immundis vexabantur, adjiciens olèum cum benedictione, Domino gratias referentes, sanitati pristinae ab infirmitatibus vel à dæmonibus liberati sunt.

Quos elegit Deus ante constitutionem mundi, hos despicit sublimitas reproborum. Hic vir sanctus abjectus fuit inter homines, & minimus à sæculi conspectibus, sed maximus inter sanctorum agmina prælatus. Quodam tempore in itinere positus, die quadam declinante ad vesperam, nec procul à vico, cui vocabulum est Mæno, jussit ut itineri terminus poneretur, & sarcinas quæ jumenta vehabant loco congruo relaxarent cumque locum amænum, aspectuque delectabile manendi spatium vidissent, cognoscens vir beatissimus per Spiritum Pro-

phetiæ quæ essent illi post modum ventura, hortatur paterno alloquio collegas suos, quibus sciebat maximam injuriam imminere, & allocutus est dicens: Viri Fratres & filii multam credite nos hac nocte injuriam perpeffuros, sed confortamini & confidite nos cælesti auxilio liberari. Nec aliqua mora, cum cælum sidereo splendore serenissimum cerneretur, subito in tonitruo commoveretur terra, quasi à stabilitate sua præ sonitu gravi in tremorem convertitur, denique conturbantur nubes in aere, apparent terro colore per sidera; & quæ fuerant candore perlucidæ, vertuntur in pluviam concitæ, crebrius micat coruscus è cælo quod fuerat obfuscatum: videlicet non longè ab ipsis erant tria idola cultu gentili dicata, cum aëra fulgoribus urgerentur, in impetu tonitruu ita everfa sunt cælitus, ut nulla exinde in crastinum fundamenta idolorum reperirent. Eodem ictu fulguris igne micante, silvam, quæ ab ipsis eminus cernebatur, ingens ignis ex parte exustam concremavit, & arbufta eruta ventorum impulsio prostravit. Sed tali timore qui cum Dei homine erant, perterriti sunt, ut nullus se posse evadere crediderit, metuentes ut plaga Dei super eos descenderet. Inde frequenter hortabatur suos orationi insistere, & tota nocte in psallendi officio perdurare. Locus enim ille ubi vir Dei Aridius ad manendum diverterat, humiliori loco aliis videbatur, quo ceteri sua tentoria fixerant. Ita enormitate aquæ cuncti sunt madefacti, ut nihil remansisset in vestibis ubi aquæ impetus non percurrisset, sed sanctus Dei Sacerdos capsulam quam cum sacris reliquiis collo suo appensam portabat, circumspiciens comites, superposito palliolo, & stratorio ubi requiescere debuerat tamquam si solis ardore attactus, ut nullum sensisset locus ille humorem.

Neque silendum est illud, quod virtuti congruit,

ARIDI
VITA.

Accidit quodam tempore, orto inter duos Principes bello, Lemovicum populus regionis civitatis ipsius formidantes mœnia rumpere, & in desolatione redigere & destruere: quibus directis Nuntius à Rege missus, quorum ditioni populus subderetur, & jam depopulata urbs esset in obsidione. Igitur quidam ex ipsis **DOMARICUS** nomine, qui cum aliis ad occupandam civitatem venerat, sanctum Dei virum aggreditur, sollerti cura sciscitans eum, ut quidquid per revelationis Spiritum cognoverat, futura prædiceret. Quibus silentio ita locutus est. Quamquam sciam vos Regem meruere **THEODERTUM**, hoc scitote quod regnum ipsius nuper aufertur, sed hactenus citius interimitur. Rex autem vester multarum scilicet gentium augmenta adversus illum commovebit, super quem victoria ei donabitur: obtenta videlicet pugna victoriæ fraudulenter decipitur, sed à filiis nepotibusque suis, regnum ipsius traditur gubernandum. Ceteri verò Reges, quibus stabilitate regnum stare videntur, interveniente articulo mortis pressi in ignobilitate rapiuntur à sæculo. Sed præfatus Domaricus ad bellatores regressus est. Nam quod vir Dei Aridius prædixit, ita postea rei probavit eventus. Sed inter hæc cetera bona, sermo quoque ei sapientiæ atque scientiæ affluenter collatus erat, caritatem & humilitatem super omnia possidebat, famulos quoque non ut servos affligebat, sed benigna caritate diligebat. Quid pluribus immorer? In omni conversatione sua quasi Lucifer inter astra cæli refulgens instar magni lampadis micabat. Semper enim perfectos æmulabatur ad bonum, semperque aliorum virtutes sibi proponebat exemplum. Tardus erat ad loquendum, & velox ad audiendum, eratque eleemosynis dives, caritate longanimis, humilitate sublimis, sermone subtilis vigili ingenio,

promptus eloquio, flagrans studio, utile nempe
 vas in Christi domo.

ARIDI
 VITA.

Plerisque sanctorum convenit esse credendum, ut
 futura prophetantes per Spiritum prophetiæ aperta
 consideratione divinitus gesta narrentur. Ita & hic
 vir Dei illustrante superna gratia, per revelatio-
 nem sancti Spiritus annuntiabat quæ hominibus
 essent ventura. Quidam vir ex civibus Lemovi-
 cum civitatis, cognomento NECTARIUS, non
 inops rebus, sed locuples divitiis, unicum habens
 filium, intelligente beato Dei famulo subito illi mor-
 tis imminere incursum. Quapropter vir reveren-
 tissimus nuntium direxit parentibus suis, ut antea
 quam morti puer occumberet suo præsentaretur
 aspectui. Tum audito genitrix nuntio prorupit in
 lacrymis pro sobolis internecone. Interea cum
 paucis sibi famulantibus B. viri obtemperat jus-
 sioni: cumque proficisceretur viam, ut prædictoris
 veritas probaretur, vi februm ingenti attracta pueri
 membra solvuntur. Et demisso capite, clausisque
 oculis pæne mortuus esse videbatur. Et cum vir
 sanctus hujus rei exspectaret eventum, cernentes
 adolescentem esse exanimem, ilico erumpentes in
 fletum vociferantes famuli, qui cum summa festi-
 natione venientes ad Dei hominem properant. Sci-
 licet pietate motus suscipiens puerum exanimem;
 ad Reliquias sacras B. Hilarii Antistitis credidit
 exponendum, qui pro eo magnis orationibus &
 precibus Domino commendavit, ut qui quatruidua-
 num Lazarum reddidit vivum de sepulcro, huic
 quoque puero subveniret propitius. Consummata
 igitur oratione, qui exanimis esse cernebatur, statim
 restituitur matri incolumis: & quem crediderat
 mortuum tradere sepulturæ, cum eodem magno
 gaudio exultantes domum revertuntur alacres. Hæc
 igitur sed & alia quamplurima his similia, quæ

ARIDI
VITA.

per singula prosequi longum est. plerumque vir Domini Aridii prophetiæ gratia ornatus prænuntiavit.

Multa etenim sunt quæ per beatissimum virum omnipotens Deus virtutum opera declaravit, quæ dum sæpius revolvuntur, semper accrescunt quæ miraculis intueantur. Sed hæc videlicet quæ superius pauca de pluribus comprehensa sunt. In terris degens ut incola, postquam cælestem adquisivit palmam, ad Christum remeans à sæculi laqueo eductus, non minimum referendum nobis reliquit exemplum, quàm vivens potuisset operari in mundo. Sed nunc longum est per singula virtutum ejus miracula verbis enarrare, præsertim cum liber jam supra modum refertus postulans finem sermonem rejiciat, & ariditas sermonis nostri attenuata, vel longo tramite præne defessa succumbar: non quod omnia quæ de eo narranda erant explicavimus, qui nec ad centesimum quidem ejus virtutum operum attingere potest, quanta in virum beatum operum bonorum ornamenta, quæ sunt maxima & pretiosa supernæ remunerationis contulerit prærogativa. Hoc igitur restat ut ad finem termini valeamus pervenire. O vere imitabilem Virum! O quàm præferendum omnibus ejus exemplum! O semen secundum Abraham benedictum, nempe Abraham benedictio meruit filium, Aridius verò benedictus transfertur in cæleste regnum; Abraham tradit heredem, hic nihilominus hereditatem; postremò Abraham quod habuit pignus exhibuit, Aridius verò totum quod potuit habere in mundo, Domini scilicet arbitrio juriq; commisit. Sufficiat ergo hæc dixisse. Jam verò, ut spero, etsi rustico sensu, sermonem prolixum duximus, quamquam ejus meritis digna præconia nullatenus narrare sufficeremus. Nunc verò tam ad audientium ædificationem dignum esse puto, quàm & legentium,

si quomodo ex hac vita ad Dominum migravit paucis verbis explicare curavero, adjuvante Domino nostro Jesu-Christo, qui vivit & regnat in unitate Spiritus-sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ARIDIÆ
VITA.

*Incipit de Transitu sancti ac beatissimi Aridii
Abbatis & Confessoris.*

Igitur cum jam vir Domini Aridius senilem ægeret ætatem, cum jam mundi adversa, cunctosque labores æquanimiter tolerasset, postquam fidelissimæ dispensationis creditæ sibi undique merita commolavit, post multiplicia misericordiæ opera, post monachorum cœnobiorumque mancipatum, post dulcia vitæ exempla, post bonorum omnium & virtutum miracula declarata; vergente jam ætate, cum autem esset annorum amplius octoginta, sciens jam dissolutionem sui corporis imminere, dixit ad suos Monachos: Scitote carissimi Fratres, quia me Dominus de laqueo hujus sæculi in proximo liberare dignabitur. Cum hæc audissent, ex eo sermone cuncti tabefacti atque in angorem conversi cœperunt mærentes dicere; Non contingat domine hoc famulis tuis videre, sed magis annis multis ad ornatum ecclesiæ beatitudinem tuam Christus hic vernare permittat. At ille cum lacrymis vel longis suspiriis dixit ad eos: Non nostra, sed potius Domini ex hoc fiat voluntas. Porrò ad hæc verba cunctis mærentibus ait: Nolite quæso fratres mei, nolite contristari, sed magis gaudete & exultate quia olim hoc tempus desiderabam, hanc remissionem percipere cupiebam. Illis itaque in angorem conversis atque suspirantibus, nihilominus & rei ambiguitate detentis, à colloquio cessatum est. Igitur nec mora aliqua, post hæc levissima febris infusa corpori rædiari cœpit. Deinde vocato quodam puero præcepit dicens: Festi-

ARIDIUS
VITA.

na fili mi, perge citò ad virum illustrem ASTIDIUM, diceſque ad eum, ut celeri curſu veniat, quia hujus cœnobii regiminis curam poſt dies obitus mei ipſe recipiet. Et ruruſ ait: Quoniam ſi moram aliquam fecerit, faciem meam in hac vita jam non videbit. Nuntiuſ quippe juſſa complevit, ſed præfatuſ Aſtidiuſ veniendi cauſa tardè occurrit. Cum autem adfuiffet, virum Dei jam ſuperſtitem in hoc ſæculo non invenit. Itaque ut vir Dei prædixit, ita poſtea rei probavit eventuſ. Interea, ut dicere cœperam, cum vir beatuſ ultimam decumberet ægri tudinem, nec quidem à Dei opere ceſſabat. Bonam hanc conſumationem virtutum ſuarum exiſtimans, ſi ad finem uſque perduceret. Pernox enim in orationibus & vigiliis, membris fatiſcentibus Deo ſpirituſ & mentem ſervire cogebat, & nimium lætuſ cupitum iter exſpectabat. Igitur cum jam propinquum diem ſentiret, congregatiſ IX Kalendas Septembris diſcipuliſ ſuiſ, quos jam corpore non ſpirituſ incipiebat relinquere, dixit ad eoſ: Utinam dilectiſſimi fratres parvitatit meæ audire ſententiam [velitiſ.] Si verè mei amatores eſtiſ, Chriſti monita amate, Dei tremenda judiciã jugiter formidate. qualeſ eritiſ in die judicii præſentandi ſollicita conſideratione cavete: ego enim jam gradior viam meam, ſed & ego cupio diſſolvi; & ſi Dominuſ permiferit, eſſe in requie. Hiſ ita dictiſ, cum omneſ flerent & ejularent, ait ad eoſ: Ecce hodie in manuſ veſtraſ commendo ſalutem animarum veſtrarum: mementote ergo admonitionem meam, & cogitate omneſ de vobiſmetiſiſ: Hæc quæ dico affiduè agite, hæc ſapite & retexite, & memoriã meam ſemper vobiſcum retinete. Jam ultra Aridiuſ non erit in hoc ſæculo vobiſcum.* Cum hæc audiſſent omneſ qui circumſtabant, ingenti gemitu & fletu levatiſ, conſona voce omneſ flebant dicenteſ: Cur noſ Pater deſeriſ, vel cur tam citò à nobiſ recedere

cupis. Scimus quidem te desiderare Christum, sed salva tibi sunt tua præmia, nostri quoque miserere quos deseris: absentiam tuam ferre non possumus, quia similem tui numquam postea habebimus. Doleat tibi Pater, ne tam cito relinquant nos orphanos. Talia quippe eis deflentibus, piissimus ille pastor faciem ubertim lacrymis rigabat: & cum esset pius, nec hos deserere, nec à Christo valebat diutius separari; Tandem ergo inter amaras lacrymas resumens verbum dixit: Nolite ex hoc contristari, & ne quæso nolite amplius fletu vexari de abcessu meo; gaudere vos magis oportet quam mære, quia etsi corpore absens fuero, spiritu præsens ero. Ego verò si quid agere potui, profectibus vestris militavi; & quamquam ego infelix sim, Dominus autem semper est; illi vos commendo ipsique curam vestram committo. Scio quidem quia inutilis servus non gessi quod debui, Dominus autem scit quomodo volui. Post hæc quoque verba, vergente jam die, subito procidit in pavimento, & elevatis ad cælum oculis orabat suppliciter gemens atque suspirans: Commendo tibi Domine Jesu oves quas mihi credidisti. Commendans igitur Domino cum fânore quod ab ipso acceperat talenti munere. Jam verò in extremis positus, vocatis ad se discipulis, amplexusque per singulos flens; valedicensque omnibus ait: Jam ultra non loquar ad vos, & faciem meam amplius non videbitis, ideoque valete in pace, etiam me sentite quiescere. Hi itaque qui circumstabant audientes, nullo qui vocarent genere temperare à fletu. Vix tamen inter amaras lacrymas, hæc verba solummodo resonabant. Dolemus quidem nostri causa, quod nos solatio abcessus tui destituis, sed tui causa, Pater optime, consolamur; quia post mundi hujus laborem ad requiem vadis æternam. Tunc ille oculis ad cælum elevatis tacitam precem fudit, deinde cum lacrymis ait:

ARIDII
VITA.

Memento mei Domine, qui solus sine peccato es, Redemptor mundi, & educ me corpore mortis, & saluum me fac in tuum regnum caeleste: tu es protector meus Domine, in manibus tuis commendo spiritum meum. Suscipe ergo me secundum magnam misericordiam tuam, & non confundas me ab expectatione mea; sed adjuva & auxiliare exitum animæ meæ. Aperi mihi Domine properanti januam regni tui, & principes tenebrarum non occurrant mihi, sed clementia tua protegat & defendat ac manus tua perdat me in locum refrigerii & consolationis, & vel in ultimo tabernaculo quod præparasti uimentibus nomen sanctum tuum. Inter hæc etiam addidit dicens: Nunc dimitte seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace. Et his dictis inter verba orationis emisit spiritum.

Cum sancta illa anima carnis sarcina fuisset abjecta, statimque cum esset hora secunda noctis, visus est globus nimia claritate resplendens super ejusdem Cellulam de caelo descendisse, & subito ad sidera desuper penetrare. Hoc igitur ordine sancta ejus anima terrenis contagiis liberata, deducentibus Angelis sanctis, ad suum auctorem revolavit lata. Vir quidem spiritum emiserat, luctus & fletus ad caelum resonabat. Compositum quidem ex more corpus, feretroque impositum, ibidem in Psalmis & Hymnis totam noctem pervigilem ducunt. Cum autem lux diei fuisset exorta, convenit populi multitudo: & jam cum & ad notitiam Pontificis urbis Lemovicinæ pervenisset, quo audito cum magno fletu celerique cursu occurrens, super corpus sancti viri diutissime stetit, quod eum vivum minimè in sæculo invenisset: & mox cum ad ecclesiam sancti Juliani Martyris, quam vir sanctus ædificaverat, ubi corpus sacrum jacebat, deportare voluisset, nullomodo feretrum vel paucum levare potuerunt. Deceverat autem vir
Domini.

Domini Aridius in ecclesia sancti Hilarii Antistitis, quam & ipse suo opere ædificaverat, corpus suum sepulturæ tradere. Tunc tristis valde FERREOLUS Pontifex effectus, indixit jejunium triduanum celebrare eum psallentio. Quod cum ita fieret, ipse cum suis indefinenter per illud triduum celebravit jejunium. Interea cum peractum est jejunium, ait: Si Domini est voluntas, aut sancti hujus, ut illic eat quo ego vel plebs hæc cupimus, sine ulla dilatione elevetur. Erat autem locus in secretiori parte. Cumque accessissent ad feretrum, ut eum levare conarentur, tanta mox celeritate levatum est, ut facile à duobus portaretur, quod antea nec à plurimis movebatur. Quod omnes qui aderant cum eodem Pontifice cernentes, cum magna exultatione Christi gloriam magnificabant dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens. Cumque jam deportatum fuisset corpus ad sepulcrum, omnes qui aderant nullo genere temperabant à fletu; Patrem se perdere clamabant, & inter fletus & singultus vix hæc verba promebant: Cur nos Pater deseris? & cui alumnos tuos tradis regendos? Igitur corpore ex more tradito sepulturæ, præfatus Episcopus reversus est ad propria. Comparetur itaque si placet exsequiis hujus sancti Viri, non dicam funeris, sed potius triumphi, inanis gloria sæculi: conferatur si potest etiam virorum divitum pompa huic Sacerdoti defuncto æquanda. Illos confusis plausibus turbarum honorat infania: Aridium mundi ærumna exutum Angeli cum cælestibus laudibus perferunt ad regna perpetua. Illi post sæculi pompas in tartara trudentur: hic post mundi adversa, sinu Abrahæ lætus excipitur. Illi divitiarum opibus oppressi, & defuncti præcipitantur in gehennam; Aridius verò elemosynis sublimatus cum sanctis resurget in gloria. Illi postremum lugent in inferno damnati; Aridius lau-

reatus exultat ecclesiæ cum cunctis à sæculo sanctis. Gratias tibi Deus noster, qui reddidisti ei magna pro parvis, & quiescere eum fecisti in gloria sempiterna, & illa Evangelica promissione, ubi ait : *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fidelis fuisti, supra multa te constituam.* hic meruit audire, *Intra in gaudium Domini tui :* & sicut de talibus per Salomonem scriptum est, *Iustus de angustia liberatus est.* Et per Hieremiam scriptum est : *Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.* Hinc & David dicit : *In lege Domini voluntas ejus, & erit quasi lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.* Hinc etiam per Isaiam Prophetam Dominus dicit : *Ego vocavi eum & benedixi ei, & directæ est via ejus.* Hinc quoque in libro Ecclesiastico dicitur : *Timenti Dominum benè erit in extremis, in die defunctionis ejus benedicetur.* Hinc & alibi scriptum est : *Bonorum laborum ejus gloriosus erit fructus, & in perpetuum corona ejus triumphat.* Hæc nos de obitu sancti Viri sufficiat narrasse, ut ne legentibus fastidium ingeram. Verum & ejus vita acrimetur, noster quoque terminetur & sermo.

Incipit de miraculis S. ARIDI Abbatis.

Nunc de multis miraculis quæ ad sacratissimum ipsius corpus Dominus assiduè ejus meritis operatur, vel pauca de pluribus, quæ in calce ejus obitus ibi Jesus-Christus declaravit, pro legentium oportunitate aggrediar : ideoque non valet mens humana in verbis erumpere, quantis mysteriis milites suos superna gratia illustrat. Quidam Monachorum de Viri sacratissimi cellula, nomine Baudenus, cum instrumentis chartarum, quibus Monasterii possessio firmabatur, regionem Burgundiæ adire non distulit. Qui igitur expetens venerabilem & egregium Antistitem

SYAGRIUM Eduæ civitatis Episcopum, cumque suis precibus imploravit, eo quod honore dignissimus præ omnibus in Regis Palatio habebatur, ut ejus patrocinio à diverforum æmulorum insidiis Cellula tueretur. Qui scilicet petitionibus præfati Monachi annuens, quæ petivit, vir reverentissimus non negavit: sed etiam auctoritate regali instrumenta munivit, & ad regionem remeandi tribuit libertatem. Cumque transissent dies plurimi, & obtenta petitione festinaret, opidum Lemovicæ, regionis ingressus est. Quodam die in vico quodam, nomine Ricomago *, virum magnificum NECTARIUM ibidem repperit; & quidquid petitionibus suis eventus præstiterat, omnia patefecit. Qui dum interea percunctaretur ab ipso, cœpit sermonibus suis vacillare, menteque lapsa ac furibundo vultu, statimque prorumpens in vocem, causam sui operis silere non potuit, quod adulterii vitio fuerat ludibriosè inquinatus. Qui dum frenderet dentibus, & se suis moribus laniaret, chrismarium quod vir beatissimus Aridius gestare consueverat, & reliquias habere sanctorum, à se concitus excutiens, projecit in terram. Et dum furor ingens illius sedari nullatenus poterat, vinctus custodiæ mancipatur. Interea unus è famulis præfati viri, apprehenso chrismario quod à se projecerat, nesciens inter vestimenta reposuit. Qui dum hoc ageretur, constipatis in unum rebus onerare jumentum cœperunt. Nam cum super ipsum onus elevatum fuisset, sacro pondere constipatus, in terra corruens gressum ultra movere non potuit. Quid plura? supponitur in alio, qui scilicet suscepto pondere, pari conditione idemque similiter in terra procubuit. qui dum multis stimulis cruentatus urgeretur, nullatenus reddidit animos erigendi, quo usque daretur causa intellecti culpa facinoris patefieri. Igitur dum artius furoris impetu suæ vesaniæ agere-

ARIDI
VITA.

* *Superius*
Ricomao.

ARIDI
VITA

tur, exclamavit quod chrismario quod se indignè deportasse dicebat, cum suis vestimentis esset adstrictus: & ideo vehiculum non moveretur nisi hæcenus tollatur, ubi positus est negligentia culpa. Quod videlicet scrutato marsupio ilico repererunt, & pro veneranda devotione ac religione vir sublimis Nestarius puero innocenti cum reverentia honoris superimponit; statim horarum solvuntur spatia. Præfatus namque Baudenus, cum antequam spiritu perturbaretur, utpote nec alio potest æstimari qui suo sensu non regebatur, coram omnibus extensis gressibus fugam iniit. qui dum in unius spatio horæ pænè duodecim millia suis pedibus velociter curreret, fatigato corpore, semianimis corruit in terram: cumque à custodibus adsecutus fuisset, apponitur mansioni. Exacta namque nocte diluculo confurgens, ad sacratissimum tumultum sancti Martialis cogente immundo spiritu se obtulit præsentandum; ibique ut professionem sui operis patefecit, expulso maligno spiritu medelam meruit recipere sanitatis.

Sunt multa & alia quæ post transitum sancti viri omnipotens Deus operatus est. Hujuscemodi causa populis expectantibus, unus è familiaribus ad virum magnificum antedictum velocissimo cursu perveniens, nuntiavit conjugem suam gravi mortis periculo detineri: quem verò admonuit ut festinus adesset, si vellet eam reperire vivam. Qui interea confidens de Domini miseratione, puerum qui chrismarium sancti viri secum detulerat, jussit concitus in antea properare. Cumque domum fuisset ingressus, omnis familia in luctu & lamentatione vacabant, eo quod tam repentinae mortis articulo subjaceret. Quæ scilicet oculis clausis indicium morturæ ostentu gutturis apparebat, ubi gravissimus exortus fuerat nodus. Quæ etiam jam vocis officio

obserato, ac caligantibus oculis, nec virum suum agnoscere poterat. At ubi chrismarium sancti viri collo morientis suspenditur, mors ilico fugatur, statim oculi solvuntur in lumine, spiritus halitus saluti pristinae reformatur. Quæ eructans fortiter, ablato gutturis nodo, quod esu non acceperat revomit, & restituitur vitæ cui mors imminabat in januis. Ipsum verò chrismarium vocatis sacerdotibus venerabiliter ad Monasterium sancti viri deportatum est.

Sed quis singillatim omnia mirabilia quæ ad sanctum ejus sepulcrum Dominus Jesus-Christus operatur, assiduè verbis valeat enarrare? Quadam die decreverat mulier se sancti viri præsentia esse videntam, ut referret gratias. Nocturnas vigiliis celebrantibus Monachis, Babolenus quidam habens filium nomine Babolenum, qui gravi fuerat membrorum vulnere addictus, deportatus à parentibus, ad tumulum sancti viri exponitur: qui dum in pavimento jaceret, nocte fere media puer prorumpens in voce, sensit membrorum compages locis quibus fuerant dissolutæ, adjungi: qui videlicet se erigens è pavimento, solidatis membris stetit super pedibus suis: & qui fuerat manibus exhibitus ad sepulcrum, gressu proprio cum ipso suo parente gavisus, gratias Christo referentes, revertuntur ad propria.

Intuendum summopere est, quanta omnipotens Deus sanctis suis in hac vita gratiæ suæ contulit dona, ut ad majorem gloriæ cumulum ad supernam patriam remunerentur post triumphum. Itaque quidam ex Monachis, nomine Gaudomeres, de Monasterio Ambiacini, quod non longe ab urbe situm est. Ipse verò à maligno spiritu detentus, ita ut visu quem cerneret, morsu vellet decerpere; & in duabus vinculis catenis deducitur ligaminibus quasi reus ad judicem. Quadam namque die ad tumulum sancti

ARIDI
VITA.

viri deductus est, ibique redditus sanitati pristinae, ab adversario hoste, à quo vexabatur, ereptus est, in servitio omnipotentis Dei plerisque convertit, nam catenæ quibus miser adstringebatur, sponte solutæ sunt, ut miraculo duplici patefaceret, quod in uno momento catenæ constipatæ confringerentur, atque à dæmonio obsessum divina gratia absolveret, ut liber Deo serviret, cui creatura omnis ingemiscit. Nam si quis exigente causa quamcumque fuerit ob culpam vincetus vel catenis adstrictus, si contigerit ut per agrum publicum, qui basilicæ ipsius proximus est, ducatur ligatus; mox ut contra eandem ecclesiam ventum fuerit, confestim disruptis omnibus vinculis solvitur reus, nec patitur ulterius teneri adstrictus.

Mirandis rebus plus adhuc miranda succedunt. Quadam verò die duo muti venientes ad tumulum sancti viri, licet lingua rogare non valebant, sed fide. Peruncti igitur oleo, mox solvitur imperante Domino lingua mutorum, & loqui cœperunt adorantes: & qui effecti fuerant elingues, protinus sermocinantur ad plebem.

Electi quippe hoc in munere acceperunt, ut quanto magis virtutibus polleant, tanto etiam indignos se judicent, ne ad inanem gloriam raptantur, ut dono non priventur superno. Igitur quatuor viri de diversis provinciis venientes, una cæcitate damnati, tunc prostati in Oratorio expectabant lumen, eventum quærentes sancti viri remedium. Interea dum preces ad sacratum tumulum offerunt, unanimiter postulantes, ilicò cæcorum oculos aperit qui longo jam tempore fuerant clausi, claro lumine adepti, poscentes limina templi.

Multa quidem & alia ibidem jubente superna gratia ejus mentis operantur signa atque virtutes: inter quæ etiam & cicindelus exundante ubertim

oleo superfunditur. Ex quo etiam sancto liquore multi illic peruncti à diversis sanantur infirmitatibus, & benedicuntur ibi jugiter nomen Domini Dei æterni. Sed & ad ejus nihilominus lectum, qui situs est in Monasterii sui prædio, multæ virtutes similiter declarantur. Sed & per diversa loca ubicumque sacræ ejus reliquiæ deportantur, vel quo etiam delatæ fuerint; plurima signa virtutum ejus, merita revelante gloria Christi, enixius efficiuntur. Quæ omnia ex ordine onerosum duximus verbis prosequi: & idcirco ea his paucissimis syllabis complexi sumus, quia jam cessare à collocutione festinamus. Quæ verò si per singula, ut gesta constant, nunc enodare curaverimus, & modum paucissimi voluminis excedimus, & pro ipsa forsitan prolixitate fastidium legentibus ingerimus. Quæ verò nos minus enarravimus, palam omnibus fidem præstant, conspicientibus illa multimoda vincula compeditorum, quæ ad ejus sepulcrum in argumento rerum cernuntur appensa. Ex quibus etiam nos aut certe pauca, aut parè nulla commemoravimus, per id duntaxat quod in conspectu omnium apposita, velut nos locum, ita & omnes non ambigimus nosse. Hæc quidem quamplura infra pauco tempore constant acta. Illa scilicet quæ deinceps per prolixa spatia temporum agenda sunt, qualia vel quanta fiant, quis modo æstimatione comprehendere valet, cum nunquam à Præfulis tumba hodieque restent fieri miracula. Sed quotidie ægri ad tumulum sancti viri veniunt, & ibi excubantes sani efficiuntur: cæci veniunt, & inluminantur: dæmoniaci veniunt & liberantur: perjuri veniunt, & aut moriuntur, aut etiam à diabolo vexantur: ferro vincti confugiunt, & solvuntur: claudi carrucis advecti, consolidatis gressibus ad propria incolumes revertuntur. Multæ quidem sanitates ex eo qui illic crescit, olei liquore

perficiuntur. Quanti rursus à frigidibus, vel diversis infirmitatibus detenti liberati sunt, post transitum beatissimi viri qui fuerant ab hoste captivi. nam libelli pagina singillatim non potest adnecti, ut ne infirmioribus fide fastidium præparet, & dubitantibus sermo prolixior promulgetur. Hæc igitur pauca de pluribus dixisse sufficiat, ut quasi de diversis floribus in sanctæ Ecclesiæ sinu redolentes repleta multorum corda credentes, ut carpere perfectos fructus valeant, quos mundialis delectatio non inquinat. Non potest enim & hic gaudere cum sæculo, & illic regnare cum Christo; nec duobus Dominis servire, Deo scilicet & mammanæ. Deponentes igitur opera tenebrarum induamus arma lucis, quia Creator omnium est lux vera quæ inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum, per Dominum nostrum Jesum-Christum Filium suum, qui in Trinitate perfecta vivit & regnat Deus in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum, amen.

A D M O N I T I O

in Formulas sequentes.

Has Formulas descripsimus ex veterrimo codice Voicingartensi, in quo eas reperimus sub hoc titulo: IN CHRISTI NOMENE INCIPIUNT DICTATI. Has tamen FORMULAS ANDEGAVENSES appellamus, propterea quod ex actis illius provincia expressa sint ab eo, qui eas in communes formulas, de tractis nominibus propriis, redegit, retinendo passim nomen Andecavis civitatis. Iam Childeberti Regis nomen non semel in iisdem occurrit, quod argumento est, acta illa regnante Childeberto, primo an secundo, condita fuisse. Certè ante Childebertum verisim. nam in fine Formularum tempus scripti codicis aut ejus

exemplaris, nempe annus tertius Theoderici Regis, filii Chlodovei junioris, designatur his verbis. A principio mundi usque ad passionem Christi v milia cc xxviii anni fuerunt. Abinde, peractis regnum Chlodoveo, Chlothario, Theodorigo, & Childerico, à mundi initio anni sunt v milia dccc lxxx, in anno tertio Theudorico Regis. Si Christi passionem anno ejus atatis trigesimo (ut multi veterum) statuit hic scriptor, dicendum est ex ejus sententia, Theoderici annum tertium in annum Christi d lxxx coincidisse. Ut ut sit, codicem Vveingariensem, aut ejus exemplar, ante principatum Childeberti tertii conditum fuisse ex superiori clausula patet. Et quidem Vveingartensis codicis scriptura nobis visa est excedere annos nongentos. Omnes codicis navos, quos sanare facile erat, retinimus, doctorum virorum secuti exemplum, immo veterum instrumentorum scriptura rationem, ut constat ex libro I & 6 de re diplomatica.

Quibus legibus regetur provincia Andegavensis, docent Formula sequentes, præsertim LIII & LVII. ubi Lex Romana, consuetudo pagi, & principalis seu regalis potestas memorantur. Abstinemus à superioribus Notis, quoniam loca, si qua sunt difficiliora, satis explicant erudita Bignonii Nota in Marculfum.

 INCIPIUNT DICTATI

S E U

VETERES FORMULÆ ANDEGAVENSES.

(I Formula sollemnis de dote.)

Hic est testamentum quarto regnum domni nostri CHILDEBERTO Reges, quod fecit Missus ille CHESTANTUS. Cum juxta consuetudinem Andicavis civetate, curia puplica resederet in foro, ibique yir magnificus illi profecutor dixit: Rogo te, vir laudabilis illi Defensor, illi Curator, illi Magister militum, vel reliquum Curia puplica, utique obticis puplicis patere jobeatis, quia habeo quid apud acta profevere * debiam. Defensor principalis simul & omnis Curia puplica dixerunt: Parent tibi cotecis * puplici, profequere quæ optas. Obedire illa per mandato suo pagina mihi injunxit, ut profecutor existere deberit, qualiter mandatum, quam in dulcissimo jocali * meo illo fici * pro omnis causationis suas, tam in paco*, quàm & in palacio, seu in qualibet loca, accidere faciat illa porciones meas, quem ex alote parentum meorum ei legibus obvenit vel obvenire debet, aut justissimè ei est reddendum. E contra parentis suis vel contra cujuslibet hominem accidere vel admallare seu & liticare facias inspecto illo mandato, quem in dulcissimo jocali meo illo fici, gestis municipalibus adlegare debeam. Curia verò dixerunt: Mandato, quem tibi habere dicis, accipiat vir venerabilis illi Diaconus & amanuensis. Illi profecutor dixit: Rogo domno meis omnibus puplicis, ut sicut mandatum istum legebus cognovistis esse factum, ut dotem quem præmani-

* profequi.

* codices.

* jugali.

* feci.

* page.

 Diaconus
 amanuens-
 sis curia.

bus tenio, vobis præsentibus in foro publico jobeatis recitari. Curia verò dixerunt : Dotem quem te dicis præ manibus retinere, illi Diaconus & amanuensis Andecavis civitate nobis præsentibus accipiat relegendum. quo accepto dixit.

FORMULA
ANDIC.

Incipit mandatus.

DOmno mihi jocali meo illo. Rogo adque supplico dulcissima gratia vestra, ut ad vicem meam omnis causationis nostris, tam in pago quàm & in palacio, seo in qualibet loca accidere faciatis; & illas portiones nostras, quem ex alote parentum meorum mihi legibus obvenisse vel obvenire debet, aut justissimè nobis est redebitum, hæc contra parentis meus vel contra cujuslibet hominum accidere vel admallare seu adliticare faciatis. Et quicquid exinde ad vicem nostram egeris, feceris, gesserisve, etenim me habiturum esse cognoscas rectum. Juratum mandatum Andecavis civitate Curia publica.

Incipit cessio.

DUlcissima & cum integro amore diligenda sponsa mea, filia illius, nomen illa, ego illi. Et quia propitio Domino juxta consuetudinem unà cum voluntate parentum tuorum sponsavi, proinde cido tibi de rem paupertatis meæ, tam pro sponsalitia, quàm pro largitate tuæ, hoc est casa cum curte circumcincta, mobile & immobile, silvas, pratus, pascuas, aquas, aquarumve decursibus, junctis & subjunctis, & in omnia superiùs nominata, tu dulcissima sponsa mea ad die filicissimo nupciarum tibi per hanc cessione dileco adque transfundo, ut in tuæ jure hoc recepere dibeas. Cido tibi bracele valente solidus tantus, toneneas tantas, lectario ad lecto ve-

FORMULA
ANDEG.

stiro valento solidus tantus, in aures aureas valente
foledus tantus, annolus valentes solidus tantus.
Cido tibi caballus cum sambuca & omnia stratura
sua, boves tantus, vaccas cum sequentes tantus,
ovis tantus, solidis tantis. Hæc omnia subscripta
rem in tuæ jure & domenacione hoc recipere de-
bias, vel posteris tuis, si inter nus procreati fuerunt, de-
relinquentis, salvo jure sancti illius, cujus terræ esse
videtur. Et si fuerit ullo unquam tempore, qui con-
tra hanc cessione ista, quem ego in te bona volun-
tate conscribere rogavi, aut ego ipsi, aut ullus de
heredibus meis vel propinquis meis, aut qualibet
homo vel extranea aut emissa persona venire volue-
rit, aut agere, vel repetire præsumperit, ante lite
ingressus duplet tibi tantum, & alio tantum, quan-
tum cessio ista continet, aut eo tempore meliorata
voluerit, & repetitione sua non obreniat effectum: &
hæc cessio ista atque voluntas nostra omni tempore
firma permaneat.

Post hæc Curia ait: Se adhuc aliquid abis ex hac
causa aut agere debias, dic tu in præsentem. Illi profe-
ctor dixit: Gratias agemus magnitudine vestrae,
quod dotem sua scripta quem prosequio, gestis mu-
nicipalibus ut habuit caretas vestra allegasse....
fecisse vobis ex more conscripse.

I I *Hic est venditio, qui seipsum vendit.*

V. Marculf.
lib. 2. c. 287

DOmno mihi illo, necnon & conjux sua illa, ego
illi. Quia conjunxerunt mihi negligentias, quod
res vestras furavi, & in aliter transagere non possum,
nisi ut integrum statum meum in vestrum debiam
implecare servitium: ergo constat me nullo cogente
imperium, set plenissima voluntate mea: & si de
hac causa reprobis apparuerit, pro ipsa negligentia
integrum statum meum in vestrum servitium obli-

gare debiam, ac cedere * à vobis pretium in quod mihi conplacuit, soledus tantus, ut quidquid ab hodierno die de memetipso facere volueritis, sicut & de reliqua mancipia vestra obnoxia, in omnibus Deo præsole habeatis potestatem facier di quod volueritis. Si fuerit ego ipsi, aut aliquis de propinquis meis, vel qualibet extranea persona, qui contra hanc vinditionem, quem ego bona voluntate fieri rogavi, agere conaverit, inferit inter tibi & fisco soledus tantus vobis componat, & quod repetit vindecare non valeat, & hæc vinditio atque voluntas mea firma permaneat.

FORMULA
ANDEG.
* acci-
pere.

III *Hic est venditio de homine in esceno posito.*

DOmno mihi proprio illo, ego illi. Et quia con- junxerunt mihi culpas & meas magis negligentias pro furta quid feci, unde ego in turmentas fui, & eologias feci, & morte periculum ex hoc incur- rere debui: set habuit pietas vestra datis de ris * vestras solidus tantus. Ideo hanc epistolam vendi- tione de integrum statum omni peculiare meo vobis emittendam curavi, ut quidquid ab hodierna die de memetipso facere volueritis, sicut & de reliqua mancipia vestra originaria, in omnibus Deo præ- sole habeas potestatem faciendi. Et si fuerit ego ipsi, aut aliquis de propinquis meis, vel qualibet extra- nea persona, qui contra hanc venditionem, quem ego ipsi bona voluntate fieri rogavi, agere conave- rit, inferat inter tibi & fisco solidus tantus vobis componat, & quod repetit nihil valeat vindecare, & hæc vinditio perenni tempore firma permaneat.

V. Marculf.
lib. 2 c. 28.

* res.

FORMULÆ
ANDÆG.

IV *Hic est vindictio de terra conducta.*

EGo enim illi. Constat me vindedisse, & ita vindedi ad venerabile fratri illa vineola plus minus juctus tantus, & residit in terraturium sancti illius, in fundo illa illa, & accipi à vobis pretium, in quod mihi conplacuit, hoc est soledus tantus, ut de ab hodiernum die memoratus emprotor quicquid de ipsa vinea facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero (quod esse non credo) se fuerit aut ego ipsi, aut ullus de heredibus meis, aut quælibet obposita persona, qui contra hanc vinditionem quem ego bona voluntate fieri rogavi, venire aut resultare præsumperit, dupplit tantum & alio tantum quantum hæc vindictio ista contenit, & quod repetit vindicare non valeat, & hæc vindictio omni tempore firma permaneat. Actum Andecavis.

V *Incipit securitas de supersallicione hic est.*

DUm non est incognerum, qualiter aliquos homo, nomen illi, aliquo homine, nomen illo, mallavit de res suas, & ipse illi male ei exinde numquam fecissit. Proinde ipsi illi ante bonis hominibus convenit; ut hanc epistolam facere deberit, ut nullo umquam tempore contra ipso agere non præsumat. Quod si illi, aut aliqua persona ad vicem suam ipsa causa resultare præsumperit, soledus tantus inter tibi & fisco componere debeat, & quod repetit vindicare non valeat, & hæc securitas firma permaneat.

VI *Incipit item securitas.*

DUm non est incognitum, quia ante hos dies aliquos homo nomen illi, litem in via publica apud illo ei habuit, & cobebus * super cum ipsi illi ei posuit: sic taliter convenit ipse homo ad mediantis bonis hominibus, ut hunc securitate ipse homo de ipse cobebus seu & de ipsa lite, quem apud mihi habuit, facere deberit. quod ita & fecit. Et (quod futurum esse non credo) si fuerit ut ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel qualibet obposita persona, qui contra hanc securitate resultare præsumpserit, soledus tantus ei componat, & quod reperit nihil valeat vindicare, & hæc securitas ista perenni tempore firma permaneat.

*f. cobetus

VII *Incipit securitas.*

DOmno venerabile & in Christo patri illo Abbat. vel omnis congregatio nostra & domni illius, ego illi. Et quia ad petitionem meam habuit pietas vestra fecistis mihi beneficium de rem vestra, & domni illius, hoc est locello cognomenante, in pago illo, cum casis, campis, terris, mancipiis, acollabus, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, vestrum præjudicium, & domni illius tenere & possidere debuit, & spondio vobis annis singulis cinto soledus tantus, & post quoque meum discessum jure vestro & domni illius cum rem meliorata, quantumcumque in ipso loco inventum fuerit, revertatur, & accipiatur absque ullius contrarietate aut repetitione propinquorum meorum annuante Domino, ut mos * est virorum atque magnorum opidi, confirmandum.

* mos

FORMULA
ANDEG.

VIII *Incipit concamius.*

Y. Marculf.
lib. 2 c. 23
⊕ 22.

IN Dei nomen placuit atque convenit inter illus & illus, ut inter se campellus conmutare deberint, quod ita & fecerunt. Hoc est, dedit illi ad racione illo campo ferente modius tantus, & est super terreturio sancti illius, & subjungat de unus latus campus illius. Simiter in alio loco dedit illi super ipso terreturio ad racione illo campello ferente modius tantus, & subjungat de uno latere campus illius: ut quicquid exinde facere voluerit, absque præjudicium sancti illius, cujus terra esse videtur, liberam in omnibus habeas potestatem. Si fuerit unus quis qui contra pare suo agere aut resultare præsumperit, partem quod accepit à pare suo amittit, & insuper multa legis damnum incurrit. Et hæc epistolas uni tenorum conscriptas, quem inter nus* fieri rogavimus, firmas permaneant.

* nos.

IX *Incipit vindicio, quam facit qui seipso vindit.*

DOmno fratri illo, necnon & conjux sua illa, ego illi qui conmaneo in pago illo. Constat me vindedisse, & ita vindedi vobis vernacula juris mei, nomen illo, & accipi inde precium in argento uncias tantas: ut quicquid ab hodierna die ipso vernaculo facere volueritis; habendi, tenende, donande, vindende, seu conmutandi, quomodo & de re aliqua mancipia vestra obnoxia exinde facere volueritis, liberam habeatis potestatem. Et si quis, ego ipsi, aut aliquis de heredibus meis, vel qualibet extranea persona, qui contra hanc vindicione, quem ego bona voluntate fieri rogavi, agere conaverit, inter tibi & fisco soledus tantus vobis conponat, & quod repetit,

reperit, nihil valeat vindicare & hæc vindicio ad
que voluntas mea perenni tempore firma permaneat.

FORMULA
ANDEG.

X *Incipit iudicius.*

Veniens homo nomen illi ante venerabile vir illo Abbate vel reliquis viris venerabilibus adque magnificis, quorum nomina subtus tenentur inserti, interpellabat aliquo homine nomen illo, quasi servitium ei redeberit; & illi taliter de præsenteaderat, & hoc fortiter denegabat, quod servitium numquam redebebit. Interrogatum fuit ipsius illo de sua agnacione alius homines in suum servitium habebat, an non: & ipsi illi taliter locutus fuit, ut hoc non redebebat, nam ipsi illi servitium ei non redebebat, at de agnacione aut de comparato ut hoc inter se intenderent, ut dum ipsi illi alius homines de sua agnacione non redebebat. Sic visum fuit ipsius abbati vel quibus in eus aderant, ut ipsi homo apud homines XII manu sua XIII in basilica Domne illius, in noctis tantis conjurare deberet quod de annis xxx, seu amplius, servitium ei numquam redebebat: se hoc facere potebat, ipsi illi de hac causa contra ipso illo compascere deberit: sin autem non potuerit, hoc inmendare studiat.

Sacramenti in ecclesia ritus.

XI *Incipit notitia de supradicto iudicio.*

Noticia sacramenti, qualiter vel quibus præsentibus ingressus est illi apud homines tantus ingenuos super altare illius Andecavis civitate, pro eo quod homine nomen illo, ipso pro servitium interpellabat ad vicem genitore suo seu & genetrice sua. Juratus dixit, juxta quod iudicius ex hoc loquitur per hanc loco sancto & divina omnia quod hic aguntur, de annis xxx seu amplius sub ingenuerate nomen

Vet. Analect. Tom. IV.

Q

refedi, nam & ipsi superius nomenatus servitium non rededi, nec redebio pro reverentia loci, id sunt quorum præsentia.

XI *Incipit iudicius.*

Veniens homo, nomen illi Andecavis civitate, ante illo agente vel reliquis qui cum eo aderant, interpellabat aliquo homine, nomen illo, quasi jumento suo ad furtis conditionis abuissit: & ipsi illi una cum genitore suo ibidem aderat, & hoc fortiter denegabat, quod ipso jumento numquam habuisset. Sic visum fuit ipso agente qui cum ipso aderunt, ut genitor suos illi pro filio suo illo, quia & ipsi genitor apud homines tantus ipsi illi in basilica domni illius in noctis tantus pro filio suo excusare deberit, se hoc facere potebat, ipsi illi contra ipso illo compascere deberit. Sin autem non potuerit, hoc contra ipso emendare stodiat.

Incipit noticia.

* reputa-
bat.

Noticia sacramenti, qualiter vel quibus præsentibus ingressus est illi in basilica domne illius pro iudicio illo, agente juratus dixit: Per hunc loco sancto & divina omnia quod hîc aguntur, quæ hic Deo plenius offeruntur, unde me illi reputabat*, quasi jumento suo ad furtis conditionis post me habuissit, & per meum ingenium ipso jumento digere habuisset, nec ipso jumento numquam habui, nec per meum nullum ingenium ipso jumento numquam perdedit, nec aliud tibi de hac causa non redebio, nisi isto edonio Sacramento.

XII *Incipit solfadia* *.

FORMULA
ANDEG.
* Impedi-
mentum ,
excusatio.

NOticia solfadii, qualiter vel quibus præsentibus illi homo placetum suum adtendit Andecavis civitate Kalendas illas, per iudicio illustri illo Comite, vel auditores suis, ac contra homines his nominibus illus & illus, vel generitici eorum, nomen illa, unà cum abunculo eorum illo, dum dixerit, quasi aliqua femena, nomen illa, genitore eorum, nomen illo, pro maleficio eum interfecisset. Qui ipsi jam superius nomenati placetum eorum legebus à mane usque ad vesperum visi fuerunt custodisse. Nam ipsa femena nec ad placetum advenit, nec missò ad persona addirexit, qui sonia redebuisse. Propterea necesse fuerit prædictis hominibus, ut hanc noticiam bonorum hominum manibus roboratas prosequere deberent, qualiter & visi sunt fecisse.

XIII *Incipit item solfadia.*

NOticia solfadii, qualiter vel quibus præsentibus veniens homo, nomen illi, placitum suum adtendit Andecavis civitate, in basilica Domni illius, unde eum hæc contra homine; nomen illo, quem ante illo agente fuit inratione pro iumento suo, &c.

XIV *Item solfadii.*

NOticia qualiter solfadii vel quibus præsentibus veniens illi in basilica sancti illius Andecavis civitate placetum suum adtendedit contra homine nomen illo, quem ante illo agente fuit inrationes pro agente, quod hoc die illo quod fecit mensis illi dies tantus, conjurare deberit una cum hominis suis qui illi ad placitum adfuit una cum testis suis pro

Q ij

legibus triduum custodivit & solfadivit; nec illi nec ad placito adfuit, nec ulla persona ad vicem suam direxit, qui ipso placito custodisset, aut sonia nunciare deberit, quos præsens placitus ipsius fuit custoditus aut solfaditus, aut hanc noticiam manibus eorum subter firmaverunt.

XV *Incipit Sacramentalis.*

BReve Sacramenti, qualiter & quos præsentibus ingressus est homo, nomen illi, Andecavis civitate, die illo, quod ficit minis illi dies tantus, in basileca Domne illius. Juratus dixit: Per hunc loco sancto & divina omnia quæ hîc aguntur, quæ hîc Deo plenius offeruntur, unde mihi homo, nomen illi, interpellabat, eo quod caballo suo furassit, aut in taxato post me habuissit, hoc conjurare quod caballo suo, quem mihi reputabat, numquam furavi, nec consciens ad ipso furandum numquam fuisset, nec post me intaxata ipso caballo numquam habui, nec alio tibi exinde non redcbio, nisi isto edonio sacramento, quem judicatum habui, & legibus transibi. Id sunt qui hunc Sacramento audierunt, manibus eorum subter firmaverunt.

XVI *Incipit noticia.*

NOticia qualiter vel quibus præsentibus illi & illi placitum eorum adtenderunt Andecavis civitate, in basileca Domne illius, pro judicio illo præposito, unde aliqua femina, nomen illa, habuit interpellatus pro illa re qui illi & germanus suos illi ad ipso placito advenerunt, & homines suos hîc præsentaverunt, ut ipso Sacramento excusare deberent. Nam ipsa illa femena ad ipso placito adfuit, & ipso Sacramento menime recipere voluit, qui illi

ex germano suo illi placitum eorum legibus custodierunt. Propterea necessarium fuit, ut ex hoc noticia acciperent deberent. quod ita & fecimus.

FORMULÆ
ANDEG.

XVII *Incipit vacuaturia.*

DUm cognitum est, quod homo nomen illi vinditione de integro statum suum ad hominem nomen illo, & cogit * sua illa, & ipsa vinditione meneme * invenisse non potuerunt. Proinde manus nostras firmatus vobis emittendam curavi ubi & ubi ipsa vindicio inventa fuerit, inanis permaniat, & hæc vacuaturia firma permaniat.

* conjugem
* minime.

XVIII *Incipit item vacuaturia.*

DUm cognerum est qualiter aliquos homo nomen illi, aliquo homine nomen illo, cautione inmissa habuit pro factum suum, quo ei beneficium facit argento uncias tantas, ut inter annus tantus, qualecumque ei servitium injunxerit, ei facere deberet. Et ipsi homo cautione menime invenire non potuerit. Proinde mano mea & bonorum hominum vacuaturia tibi proinde dedi, dum tu ris * meas reddidisti, ubi & ubi, cautio ipsa inventa fuerit, vacua & inanis permaneat, & hæc vacuaturia firma permaniat.

* res.

XIX *Incipit vindicio.*

DOmno mihi semper illo illi. Et pro necessitatis temporum & vidi * compendium etiam sterilitas & inopia præcinxit, ut in aliter transagere non possum, nisi ut integrum statum meum in vestrum debiam implecare servitium. Ergo constat me nullo cogente imperio, sed plenissima voluntate mea, & accipi à vobis pro superscriptum statum meum, hoc

* f. vitæ

Q iij

FORMULÆ
ANDEG.

est in quod mihi complacuit, in auro valente soledus tantus, ut quicquid ab hodiernum diem de memetipso facere volueris, sicut & de reliqua vestra obnoxia, in omnibus Deo præsole habeatis facultatem faciendi. Si quis vero aut ego ipsi, &c. ut supra.

XX. *Incipit ingenuitas à die præsentē.*

[arculf.
b. 2 c. 32.]

IN Dei nomen ille, delectissimo nostro illo. Noverit iste pro divinitatis intuitu & animæ meæ remedium vel æterna retributione tua, eatenus à die præsentē ingenuum esse præcipimus, tamquam ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, & nullius tibi heredum ac proheredum meorum nec servitium nec ullum obsequium ultra debere cognoscas, sed potiùs a se defensione sanctum illius in integra valeas residere ingenuitas. Et si fuerit unus de heredibus meis, vel qualibet extranea persona, qui contra hanc ingenuitatem, quem ego bona voluntate fieri rogavi, venire aut resultare præsumpserit, in primitus Dei incurrat iudicium, & de sanctorum loca efficiatur extraneus, & insuper multâ legis damnum incurrat auri libra una, argento pondo tantum; & quod repetit vindicare non valeat, & hæc ingenuitas perenni tempore firma permaniat.

XXI. *Incipit vindicio.*

EGo enim illi constat me vindidisse & ita vindidi ad illo campello ferente modius tantus, & est super terraturio sancti illius, in villa illa, & subjungit de terra illa de uno latere campus illius taxato precio: hoc est in quod mihi complacuit valente soledus tantus, ut quidquid ab hodierna die de ipso campo agere volueris, absque præiudicium sancti illius, cujus terræ esse videtur, liberam in omnibus

habeas potestatem. Et si fuerit ego ipsi, &c.

FORMULA
ANDEG.

XXII *Incipit cautio de vinea.*

EGo enim illi. Constat me accepisse, & ita accepi per hanc cautionem ad præstetum beneficium de homine nomen illo, hoc est in quod mihi complacuit, in argento soledus tantus; & in pignore tibi conditionis demitto tibi pro ipso beneficium inter annus tantus vinia medio iuncto * tantum qui est super terraturium sancti illius, in villa illa, & subjungit de uno latere vinia illius, ut interim res vestras micum habuero illa blada, quem ibidem Deus dedit in tuam revoces potestatem. Et quod si adsolet ipsi annus tantus completi fuerunt, rem vestram reddere debiam, & cautionem meam recipere facias, aut tibi aut cui cautionem istam dederis ad exagendum.

* jugere.

XXIII *Incipit ingenuitas.*

Dilectissimo nostro illo ego ille. Noveris te pro divinitatis intuitu & animæ meæ remedium vel æterna retributione eatenus ad iucum servitudinis tibi absolventus, ut quamdiu advixeris de meum non discedas servitium, & post meum quoque discessum cum omni peculiare quod habes aut laborare poteris ingenuam ducas vitam, tamquam se ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, & nullius tibi nec servitium, nec nullum obsequium heredum ac proheredum meorum te quicquam redere cognoscas, nisi sub defensione sancti basilici domni illius præbeas obsequium non requiratur. Si quis (quod futurum esse non credo) si fuerit unus de heredibus meis vel qualibet obposita persona, qui contra hanc ingenuitatem quem ego bona voluntate fieri rogavi, agere conaverit, in primitus Dei incurrat iudicio, & ali-

Q iij

FORMULÆ
ANDEG.

minibus ecclesiarum, basilicarum vel omnium Sacerdotum excommunis accipiat illam maledictionem quem Juda Scariotis accipiat, & mea voluntate cum Christo accipiat misericordia, & quod repetit nunquam valeat sua voluntas obtineat, & ingenuitas ista perenni tempore firma permaneat.

XXIV *Incipit iudicius.*

EVeniens illi Andecavis civitate ante illo Præposito vel reliquis hominibus qui cum eo aderant, interpellabant aliquo homine, nomen illo, quasi animalia per sua menata eos ducere habuissent, & ipsa animalia per sua menata aliquas mortas fuerant, & ipsa pecora illi excorticassit, posteaque mortas fuerunt. Interrogatum fuit ipsi illi quid de hac causa responso daret: & ipsi illi taliter locutus fuit, quod nec sua animalia numquam menassit, nec per sua menata ipsa animalia degere numquam habuissent, nec de manus suas excorticatas numquam fuissent. Propterea visum fuit ad ipso Præposito, vel qui cum ipso aderant, ut in noctes tantas apud homines tantus ipsi illi in basilica Domni illius excusare deberit se hoc facere debebat, de hac causa ipsi illi compascere debir: sin autem non poterit quicquid lex de tale causa edocet emendare stodiat.

XXV *Incipit vindicio qui seipsum vindit.*

v. supra
cap. 2

* l. status.

Domino magnifico fratri illo, necnon & conjux sua illa. Nus enim illi & coguje sua illa constat nus vindedisse & ita vindedimus à vobis estus * nostros cum omni peculiare quod habemus aut locare poteremus, manso & terra vel viniolas, quantumcumque ad die præsentem possidere vidimur, in fundo illa villa in se super terra ecclesiæ Andicavis, vel

ubique habere visi sumus. Unde accipimus de vobis precium quod nobis conplacuit, hoc est in auro valente soledus tantus, ut post hunc diem memorati emptores quicquid de nus ipsis vel de heredis nostris facere voluerint habeant potestatem faciendi. Si quis verò, &c.

FORMULÆ
ANDEG.

XXVI *Incipit securitas.*

DUm non habetur incognitum, qualiter aliqua femina, nomen illa, apud hominem sancti illius, nomen illo, litis intentione habuit de illo rapto, quod ipsa fuit, ut ipsa ad pacem concordiam voluntate ad ipsa femina facere deberent, quod ita & fecerunt. Unde convenit, ut si homo manu sua firmata exinde accipere deberet, quod ita & fecit, ut se ipsa femina post hunc diem resultare voluerit, contra homine soledus tantus conponat. Facta securitas.

XXVII *Incipit vindicio proprietatis.*

DOmino venerabile & in Christo Patri illo Abbate ego illi & conjux mea illa. Constat nus vindedisse, & ita vindedimus vobis terra proprietatis nostræ, in loco nuncupante illo, & accipi proinde pretio de vobis in quod nobis conplacuit, hoc est in argento soledus tantus, &c. & hæc vindicio perenni tempore firma permaneat stipulatione subnixa. Actum est.

XXVIII *Incipit iudicius.*

Veniens illi Andecavis civitate ante illo Agente, necnon & illo, vel reliquis qui cum illo aderant, interpellabat aliquo homine, nomen illo, quasi

FORMULÆ
ANDEG.

fossado per terra sua, in loco nuncupante qui vocatur, illa villa, qui aspecit ad illa, ei fossadassit. Et taliter ipsi homo dedit responso, quod terra sua fossado fecisset, nam terra ad illo homine numquam fossadasset. Visus fuit ab ipsis magnificis, ut illi in noctis tantas apud homines tantus vicinis circa manentis de ipsa condita mano sua quarta in basilica Domni illius senioris excusare deberet, quod terra sua malo ordine numquam fossadasset. Si hoc facere potebat, quietus & securus resediat: sin autem non potuerit, contra ipso hominem satisfacere debeat.

XXIX *Incipit iudicius.*

Abbas iudex.

Veniens homo, nomen illi, apud femina, nomen illa, qui fuit conjux illa quondam germanus illius, ante venerabile vir illi Abbate, interpellaverunt hominem, nomen illo, quasi servitium qui fuerunt ipsius illi, quondam post se habuisset conmandatas, hoc est illam rem qui illi ad præfens aderat: & hoc totum fortiter denegabat. Interrogaverunt ipsius illi, se * habebat homines qui de præfente fuissent, ut vidissent quando ipsa rauba * ipsi illi & illi conmandasset. Taliter visum fuit ab ipso Abbate vel qui cum eo aderant, in noctis tantis daret homines tantus bene fidem habentes vicinis circa manentis, qui de præfente fuissent, & vidissent supra scripto illo quondam ipsa rauba ipsi illi conmandasset, ut hoc in basilica Domni illius conjurare deberit, ipsius illi per legem emendare studiat. sin autem non potuerit, de hac causa ipsi illi omni tempore ductus, quietus atque securus valeat resedite.

* si
* hic depositum al.
furtum.

XXX *Incipit item iudicius.*

Veniens illi ante illo Abbate, vel reliquis qui cum eo aderant, interpellabat aliquo homine, nomen illo, quasi vineas suas, quæ erant illius, quondam illi ad parciaricias * ei dedisset, ut quamdiu ipsi illi se aptificavit, ipsas vineas ad parciaricias habere debeat. Interrogatum fuit ipsius illi, si ipsas vineas apud ipsas fuerunt, an non. Taliter ipsi locutus fuit, quod illas convenientias quod ipsi illi dicebat apud ipso numquam habuit. Visum fuit ipsius Abbate, ut dum hoc denegabat, quod ipsas convenientias numquam habuit, ut apud homines tantus in basilica Domni illius excusare deberet, quod ipsas convenientias inter se numquam habuissent, se hoc facere poterat, precium quod de ipso illo acciperet, ei reddere debeat: sin autem non potuerit, contra ipso emendare stodiat.

* ad partem seu medietatem.

XXXI *Incipit apennis.*

Dum non est incognitum, qualiter aliquis homo, nomen illo, & conjuge sua illa, in terra eorum in loco illo, per nocte fuit à pessimis naufragium passus, & exinde perdidit & pecunia sua, & movele suo, seu & strumenta sua quam plures, vindicionis, dotis composcionalis, contullitionis, pactis, commutationis, convenientias, securitatis, vacaturias, iudicius, & noticias. Unde necesse ei fuit advocare iudicis seu & vicinis circa manentis seu & universa parocia illa, & ibidem invenirent & ostia sua fracta, & portis suas conquassatis, & ipso loco graviter devastata. Proinde petiit ad ipsos bonis hominibus: in eundem prospecto accesserunt, invenirent sicutum esset, cujus nomina subter sunt inserta, ut hunc

v. Marculf.
lib. 1 c. 33
c. 34.

FORMULÆ
ANDEG:

noticia relatione præsto ei adfirmare deberent. quod
ita & fecerunt, qualiter melius possit Andecavis ci-
vetate adfirmare.

XXXII *Incipit item Appennis.*

QUicumque ad latrunculus sceleratoribus, sedi-
tiosis seu incendiariis in qua provincia vim aut
damnum pertulerit, oportet hoc eidem Rectores
civium seu Curiales provinciæ, in qua perpetratum
fuisse perhibetur, palam ostendere, & publica de-
nuntiatione manifestare. Igitur cum pro utilitate
ecclesiæ vel principale negotio Apostolicus vir, illi
Episcopus, necnon & iustus vir illi Comes, in
civitate Andecave cum reliquis venerabilibus atque
magnificis reipublicæ viris resedisset, ibique veniens
homo, nomen illi; palam suggereret, ceu casa sua in
loco nuncupante illo, eo quod mali homines per
cæcata nocte ad casa sua in loco nuncupante illo
advenissent, & ostia sua frigissent, vel res suas au-
rum, argentum, species, vestimentum, fabricatu-
ras suas, vasa ærea, vel reliquas res quamplures,
cum strumenta cartarum vindicionis, cautionis, ces-
sionis, donationis, dotis conspocialis, contula-
tionis, pactis, conmutationis, convenientiis, secu-
ritatis, vacuaturis, iudiciis & notitiis, oblectati-
onis, vel reliquas res quam plures quam longum est
per singula ministire, ad furtis causis deportassent.
Unde per ipsas cartas pluras terras post se dicere
venditum: & in crastenum locale accessione una cum
bonas extraneas personas vicinis circa manentis in
ipso loco manibus eorum roboratas accessisse: & ob
hoc cognita relatione ante superscriptus senioris
præsentabant ad relegendum, per quem ipsum se-
niores cognoverunt, quod ipsa causa taliter acta vel
perpetrata fuisset. Dum taliter diligentia inquirere

videtur, subiectum fuit ad ipsas bonas straneas personas vicinis circa manentes, qui bene optime ex hoc comperti aderant, quid exinde cognoscibant, veraciter enarrare deberent, se ipsi homo taliter prae-buerunt testimonium, ut inspecta illa epistola, quem illi praesentabat, sua denuntiatione veraciter concordabant. Dum sic in omnibus devulgata claruit si superscriptus Pontifex & ipsi Comis vel qui cum eo aderant, denuntiaverunt ipsius illi, ut quicquid per annorum spatia de eo tempore usque nunc recte & legaliter possederat, in antea obsolve principale negotio recto tramite testata lege servit, res suas ipsi aut heredis sui tenere & possidere faciant. Et pro praesente & futura tempora convenit, ut hanc cartola qui vocatur Appennis, praefatorum seniorum vel reliquorum civium eorum manebus roboratas acciperet adfirmare deberet. quod ita & fecit: ita ut duo Appennis corqualis ex hoc affirmatus accipiat, unum, quem ipsi apud se retineat; & alium quem in foro publico suspenditur. Facto Appenni.

FORMUM
ANDEG.

XXXIII *Incipit noticia ad Appenno firmare.*

CUM per caeca cupiditate per loca orbana semper hostis antiquus bella consurget, & solent homines perfidi & pessimi per malus intolerabilia mala subire tam ab hostibus, quam latrunculus, per talas & fortes, per captores & rapacis commovere & conmutare gravis damnos aetatis. Igitur non est incognitum, qualiter aliquo homine, nomen illo, contegit gravis naufragius, quod in villa illa casa sua per nocte fuit effracta, & omnes praesidios suos, aurum, argentum, aramentum, vestimentum, utensilia, pecunia, seu strumenta cartarum quamplurimas, vindicionis, cautionis, cessio-nis, donationis, dotis conspocialis, pactis,

FORMULÆ
ANDIC.

commutationes, convenientiis, securitatis, vacuaturias, iudicium & notitiam, seu & omnes solemnitas, per quem à longo tempore usque modo res suas domavit, per ipso furto exinde fuit deportata. Proinde necesse fuit sãpedicto illo in crastinum maturius mane iudici pupleco vicinis circa manentes ad ipso loco convocare: & ibidem venientes invenerunt sic esset factum, seris incisus ostias concapulas, portas perforatas, conscensa seu & universa quæ supra memoravimus per ipso furto perinde esset abstracta. Dum sic cessit veracis, ut melius possit exinde appenne in civitate regione ipse ipsius prosequere & adfirmare, petiit ad ipsius vicinus & iudice, qui in ipsa cautione fuerunt, manibus propriis in hunc prospectum notitia relationis adfirmare deberent. quod ita & fecerunt.

XXXIV *Incipit (libellus) dotis.*

V. Marculf.
lib. 2 c. 15.

ANNUM IIII regnum domini nostri CHILDEBERTO Reges. Ego in Dei nomen illi fateor me hunc libellum dote scribere deberem, quod ita & fecerim, ad dulcissima sponsa mea, nomen illa, pro amore dulcitudinem suam emitto tibi in cartola libelli dotes casa jam dicta puella sponsa mea illa habiat, teniat, possideat, faciat quod voluerit. Et si quis verò aut ego ipsi, vel quislibet opposita persona, qui contra hoc voluntate meam facta aut libellum dote ista conscripta aut agere præsumperit, soledus tantus coactus exsolvat. Et si quis ... non obrineat effectum.

Incipit epistola.

EGo enim illi fateor me hanc epistola facere debere, quod ita & feci, ad coguie mea illa pro-

pter. amore dulcitudinem suam & servitium circa me
inpendetis, cedo tibi atque transcribo capsa de casa
cum ipso villare, ubi ipsa casa refedit, ut ab ho-
dierno die ipsas res denominatas habeas, teneas, pos-
sideas. Et si quis verò &c.

FORMULA
ANDIG.

XXXV *Incipit item cessione*

EGo enim illi fateor me hanc cessionem facere
debere, quod ita & feci ei, ad dulcissimo nepote
meo nomen illo. Cedo ei propter amorem dulcitu-
dinem suam casa, ut ab hodierno die ipsam rem
conscriptam habeas, teneas, possideas, &c.

XXXVI *Incipit epistola, quem pater & mater facit in filio.*

Licet unicuique de rebus suis quas in præsentem
saeculo (habere) videtur, tam ad sancta loca
seu parentum meliorare, & lex manet & consuetudo
longinqua percurrit facere quod voluerit. Idcirco ego
in Dei nomen illi, & cogive mea illa dulcissima, & à no-
biscum integra amore diligendo filio illo. Dum in om-
nibus, & per omnia, & super totum nobis fideliter
servire videris, multas penurias & injurias per di-
versa loca pro nostra necessitate suscepisti, & in uti-
litate Domnorum partibus Britanici seu Vvasconici
hostiliter ordine ad specie mea fuisti: proinde con-
venit nobis ut aliquid de facultatis nostræ te eme-
liorare debererit, quod ita & fecerunt. Ergo transcri-
vimus tibi mansello nostro illo super terraturio vir in-
luster illo, & hoc cum domebus, ædificiis, mancipiis,
viniis, silvis, pratis, aquis aquarumque decursibus, junc-
tis & adjectiis, quantumcumque ibidem nos tenere
visi sumus, hoc ad die præsentem perpetualiter ordine
tradimus ad possedendum, & hoc est habendi tenendi

v. infra
cap: 57.

seu commutandi posteris tuis, vel, ubi tua decreverit voluntas, derelinquendi, & ubi aliubi ex nostra sine epistolis oblegatam & infantis nostris remutarent, tu cum ipsis æqualis lancie dividere facias. Et in hanc paginola intimare convenit, si nos ipsi aut heredis seu propinquis nostris, aut militans extranea persona qui contra hanc epistola aliqua querilla aut refragatione contraire voluerimus, solledus tantus tibi sociante filco componat, & nihil vindicet quod repetet. Et hæc voluntas nostra cum manus nostras roboratas omni tempore cum lege Aquiliani non dibeat esse inconvulsa.

XXXVII *Incipit Cautio de homine.*

Domino magnifico fratri illi, ego illi. Constat me accipisse, & ita accepi à vobis per hanc cautionem ad pristetum beneficium, hoc est in argento uncias tantas: in loco pignoris emitto vobis statum meum medietatem, ut in unaquisque septem ad die stantis qualecumque operam mihi legitimam injunxeris, facere debiassemus. Cùm annos tantus compliti fuerint, res vestras redibere debias, & cautionem meam recipere faciam. Et si exinde de ipsa opera, aut de ipsas res ad ipso placito negligens tardus fuero, aut voluntate vestra exinde non habuero; tunc me constat res vestras in duplum debiam esse redditurus aut vobis, aut cui cautione ista dederis ad exagenda.

XXXVIII *Incipit securitas.*

EGo enim illi. Quia dum non est incognitum, qualiter aliquos homo, nomen illi, & quia ante hos dies habuit interpellationem, dum dixerit, quasi casa sua infregisset, & res suas exinde deportasset. Unde

Unde & ipsi illi habuit, ut hoc in basilica sancti illius apud homines tantus conjurare deberet. Sed metuentis bonis hominibus, eos concordiare dixerunt. Et si recognovi & in nullo modo culpabile exinde ipso non invenit, convenit ut manu sua exinde facere deberet. quod ita & fecit, ut nullo unquam tempore contra ipsis nulla calumnia, neque repetitione facere non debeas, sed sicut dixi, quietus & securus residias. Et si fuerit aut ego ipsi, &c.

FORMULÆ
ANDEG.

XXXIX *Incipit cessio [in dotem.]*

Dulcissima & cum integro amore diligenda sponsa mea nomen illa, ego illi filius illius. Dum non habetur incognitum, sed pluris habetur cognitum, qualiter te secundum lege Romana sponsatam visus sum habere, in animis meis plenius tractavi, ut tibi aliquid de re paupertatica mea concidere debirem. quod ita & feci, hoc est cedo tibi membro de casa cum mobile & immobile, in fundo illa villa, super terraturium sancti illius, cum villare vel omne circumcincto suo, juxta caso illius, lecto vestito, vestimentum tantum, fabricaturas in soledus tantus, mancipia tanta, his nominebus illus & illus, boves tantus, vaccas tantas cum sequentis tantis, ovis tantus, solidis tantus, campo cum silva ferentes modius tantus; de unus latus est campus illius: vinia juctus tantus, de unus latus est vinia illius: prato juctus tantus. Hæc omnia superiùs nominata ad die felicissimo nuptiarum hoc ad die præsentem habes concessum, dum advixeris, perpetualiter ad usumfructuario ad possedendum, absque præjudicio [sancti illius] cujus terræ esse videtur. Si verò, quod fieri non credo, &c.

XL *Incipit jus liberorum.*

Dulcissimo & cum integro amore diligendo jocale meo illo, illa. Sanè in Dei nomine mentefanoque consilio meditantis casus humanæ fragilitatis corpore, ne nos contingit ultimos dies inordinatus, quod Deus avertat, de hujus sæculi lustris discederemus, debitumve naturæ compleverimus, dum in terra nus sobolus non habemus, nostrumque elegemus conspirante Deo commune consilio per cartolæ textum nostrum voluntate conscribere. Ideo ego memoratus illi, si tu mihi dulcissima conjux meâ illa superstitis fueris, cum ego de hac luce discessero, debitumve naturæ complevero, tunc tu tris portionis de omne corpore facultatis meæ, quem in pago illo & illi ex aloto parentum meorum vel de quolibet contracto mihi legibus obvenit, si prolis interim non fuerint præcreati, tibi transcribo, ut quicquid exinde in postmodum exinde volueris faciendum, id est tam in domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, silvis, pratis, agris, acolabus, aquis aquarumque decursibus, junctis & subjunctis, mobilibus cum omne jure & soliditate eorum, integrum, sicut à me fuit possessum, possedendum tuo jure recipias, & perpetualiter possideas, & quicquid exinde elegeris, faciendi liberum potiaris arbitrium. Quia rem ipsam aliter quàm quod heredibus meis, illa quarta verò portione reservaverunt, hæc contra vos propinquorum heredibus legitimis meis reservo, ut tu conjux mea illa illas tris portionis, & ipsi heredis mei illa quarta similiter debetis percipere & possidere. Similiter ego illa in ara juxta ut superius continetur depictum, religionis quos tenet terra mea . . . ad vos voluntate mea conscriptas, & ego ad similitudinem conscribere rogavi. Ergo si tu mihi

dulcissimus jocalis meus illi superstitis fueris, cum ego de hac luce discessero, debitumve naturæ complevero, tunc tu tris partis de omne corpore facultatis meæ, quod in pago illo & illo ex alote parentum meorum abire videor, heredis meos in ipsis tris partis fattiden. . ut quicquid de ipsis tris partis de alote meo, se prolis inter nos non fuerint procreati, facere volueris, tam in domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, silvis, agris cultis & incultis, pratis, accolabus, sicut à me fuit possessum, possideas, & rebus tam quod ad præsens possidere videor, ut mihi inante justum redebitum est, tu hoc integro jure percipias recipere, &c.

XL I *Incipit securitas.*

EGo enim illi qui commaneo villa illa sancti illius. Convenit mihi bona voluntate ad securitate ad homine, nomen illo, facere debere, quod ita & fici, pro eo quod illam rem ad furtis conditionis post habuerit, & accepit exinde argento tantum. Proinde mano mea & bonorum firmata tibi exinde dedisse, ut post hunc diem de hac causa quietus & securus residias. Et si fuerit ut ego ipse, &c.

XLII *Incipit epistola quem hominem repotavis de res suas.*

DUm cognitum est quod homo, nomen illi, aliquo homine, nomen illo, mallavit pro res suas, & ipsi illi male ei exinde numquam male fecisset. Proinde ipsi illi ante bonis hominibus convenit, ut hanc epistolam facere deberit, ut nullo unquam tempore contra ipsum agere non præsumat. Quod si illi aut aliqua persona, &c.

FORMULÆ
ANDEG.

XLIII *Incipit securitas de rapto.*

EGo enim illi. Constat me accepi de illo integro compositione pro eo quod apud homine, nomen illo, puella sua tradenda fuit, dedi ei ad ipso illo soledus tantus. Proinde manu sua firmata & bonorum hominum accepi, ut post hunc diem neque illi, neque nullus de heredibus suis, nulla calumnia nec repetitione habere non debeat, sed, sicut dixi, de hac causa quietus residias. Et si fuerit aut ego ipsi, &c.

XLIV *Incipit notitia [de matrimonio servorum.]*

*v. infra
cap. 58.*

Notitia qualiter illi & illi. Non habitur incognitum, qualiter servus nomen illi, ancilla ad illo, nomen illa, extra voluntatem ad conjugium se conjunxerunt: sed modo nos una pacis concordia convenit, ut de agnatione qui de ipsis procreati fuerint, illi ad ancilla sua duas partes recipiat, ego & illi ad servo suo illo tertia, & quod ipsi aliquid stante conjugio convenerunt, illi servo suo de ipso peculiare duas partes recipiat: similiter & illa ad ancilla sua illa tertia. Proinde ut in postmodum nulla altercatio inter nos non debeat esse, ut manus nostra exinde per duas epistolas uno tenore conscriptas facere deberimus, quod ita & fecimus, & pro rei totius firmitate modo adfirmavimus, ut nec nos ipsi, nec ullus de heredibus vel de propinquis nostris, aut militans stranca persona, qui contra istas epistolas venire voluerit, ad dupla pecunia teneatur obnoxius, & illa petitio non obteniat effectum, & has convenientias inconcussio & inconvulso teniat firmitate.

XLV *Incipit epistola qui de heredibus alicui
aut ecclesiæ delegat.*

L Ex Romana & antiqua consuetudo exposcit, ut
Lunus quis homo, dum in suum continet arbi-
trium, de rebus suis propriis aliquid pro animæ suæ
compendium dare decreverit, licentiam habeat, &
illud quod ad loca sanctorum, ad congregationem mo-
nachorum confertur, numquam perit, sed ad memo-
riam æternam & justitiam reputatur. Igitur ego
enim in Dei nomen inluster vir ille, necnon & con-
give mea inlustra matrona illa, convenit nobis una-
nimiter pertractantis, ut aliquid de rebus nostris in
monasterio nostro, quem communiter ædificavimus,
qui est in honore sancti illius infra muro Andecavis
constructus, ubi illa Abbatissa custos præesse videtur,
condidere deberemus, quod ad die præsentis visi-
sumus fecisse, hoc est locello nuncupante illo, in
pago illo, rem proprietatis nostræ, quem de parente
nostro venerabile viro illo Abbate propria pecunia
comparavimus, vel die præsentis nostra est possessio,
hoc est cum terris, domibus, ædificiis, mancipiis,
accolabus, viniis, silvis, pratis, pascuis, aquis
aquarumque decursibus, movilibus & immovilebus,
junctis & appendiciis & adjacentiis in se habentis
ad se pertinentis cum superposito pro omni merito
suo, ut diximus, ad prædicta basilica vel congrega-
tio ipsius vel rectorem ipsa volumus esse translatum
atque indultum: ita ut quicquid exinde ab hac die
jure proprio atque firmissimo congregatio ipsius uti-
litate monasterii ipsius elegerit faciendum, libe-
ram habeat in omnibus potestatem: quia malumus
te sacrosanctæ ecclesiæ in honore sancti illius in
idipsum monasterio ædificatæ, quàm reliquis here-
dibus nostris. Quod si fuerit aliquis de heredibus

R. iij

FORMULÆ
ANDEC.

nostris qui contra hanc epistolam cessionis, quam bona voluntate pro nostris expiandis peccatis devovimus, venire aut contrarius vel pulsator exstiterit, prius a communione Ecclesiæ catholicæ sit pulsatus, & aternæ damnationi subjectus; & insuper auri libras tantas, argento pondus x sociante fisco, cujus pulsaverit, componat: nihilo minus epistola atque definitio nostra omni tempore firma & stabilis perduret.

XLVI Incipit notitia quem hominem in causa sua repellavit.

NOtitia qualiter veniens illi Andecavis civitate ante venerabile vir illo Abbati, vel reliquis quam plures bonis hominibus, qui cum ipso aderant, cujus nomina vel scriptiones atque signaculum subter tenentur inserta, interpellavit aliquos homines his nominibus illus & illus, dum dicerit, quasi vinia sua in loco noncupante illo, malo ordine pervasisset, quia ipse illi & illi taliter in responso [dederunt,] quod auctori habebant legitimo nomen illo majore, quia ipsa vinia ad eos dedisset. Sic ab ipsis viris illi fuit denuntiatum, ut die illò Andecavis civitate ipso illo in Autericio præsentare deberit: se hoc non faciebat, cum legis beneficio ipso illo de ipsa vinia revellere deberet. Actum.

XLVII Incipit mandatus.

DOmino magnifico illo illi. Rogo, preco, supplico atque injungo per hunc mandatum ad vicem meam hominem, nomen illo, quem ego beneficium ei feci, argento uncias tantas, ipsum meum ubi & ubi, eas vel meas prosequere & admallare & adcausare facias, quomodo ipso debite recipere fa-

cias: & quicquid ad vicem meam exinde facere volueris, egeris, feceris, gesserisve, etenim me habiturum esse cognosce ratum. Mandatum Andecavis civitate, curia publica.

FORMULÆ
ANDEG.

XLVIII *Incipit charta de sanguinolento * ,
quem de matricola suscipi.*

* recens
nato, ex-
posito.

CUm in Dei nomen nos verò fratris, qui ad matricola sancti illius residere videmur, quos nobis ibidem omnipotens Deus de conlata Christianorum pascere videtur, invenimus ibidem infantolo sanguinolento, cui adhuc vocabulum non habetur, & de cuncto populo parentes ejus invenire non potuimus. Ideo convenit nobis unanimiter consentientes, & per voluntatem marthyrario nomen illo Presbytero, ut ipso infantolo ad homine nomen illo vendicare deberemus, quod ita & fecimus, & accepimus pro ipso, sicut apud nos consuetudo est, tracto uno, cum nostro pacto, & intimare rogavimus. Si nus ipsi aut domenus vel parentis ejus, qui contra charta ita venire voluerit, in primitus Christus filius Dei vivi terribilem & metuendum, ut non sit ad gaudium, sed ad ejus detrimentum quod ei incuriat sempiternam pœnam, & quod repetit vindicare non valeat, & hæc facta nostra omni tempore firma permaneat.

XLIX *Incipit judicium de homicidio.*

Veniens illi & germanos suos illi Andecavis civitate, ante viro illuster illo Comite vel reliquis racimburdis * qui cum eo aderant, quorum nomina per subscriptionibus atque signacola subter tenentur inserta, interpellabat aliquo homine, nomen illo, dicebat quasi ante hos annus parentis

* Judicibus
V. Glosar.
Cansian in
Rachim-
burgii.

R. iiij.

FORMULÆ
ANDEG.

coram illo quomodo interfecisset. Interrogatum est sæpe dicto illo, quid ad hæc causa daret in responsis. sed hoc ad integra fortiter denegabat. Sic juxta ætificantes sæpe dictis germanis visum est ad ipsis personas decrevisse judicio, ut quatuor in suum quod evenit ipso Kalendas illas, apud homines XII mano sua XIII vicinus circa manentes sibi: sin melius in ecclesia seniore loci in ipsa civitate hoc debeat conjurare, quod ad morte sæpe dicto numquam consentisset, nec eum occisisset, nec consciens, nec contentianus ad hoc faciendum numquam fuisset. Se hoc facere potest, diebus vitæ suæ de ipsa causa securus permaneat: sin autem non potuerit, in quantum lex præstat hoc emendare stodeat.

Incipit Notitia ad supradicta judicia.

NOtitia sacramenti, qualiter vel quibus præsentibus aderant in ipso die Kalendas Martias ingressus est homo, nomen illi, in ecclesia seniore sancti loci Andecavis civetate, secundum quod judicios suos loquitur apud homines XII mano sua XIII. Juratus dixit: Per hunc loco sancto & divina omnia sanctorum patrocina, qui hic requiescunt, unde mihi aliquid homenis illi & germanus suos illi reputaverunt, quod parente eorum illo quondam interficisse aut interficere rogasse, ipsum non occisi nec occidere rogavi, nec consciens, nec contentaneus ad morte sua numquam fui, nec illud de hac causa non redebio nisi isto edonio sacramento, quem judicatum habui, legibus transivi. Id sunt quod de præsentem fuerunt, & hunc sacramentum audierunt, & hunc notitiam manus eorum subter adfirmaverunt. Facta notitia.

L *Incipit mandatus.*

Domino fratri illo ego illi. Negociens rogo ; preco , atque suppleco per hunc mandatum ad vicem meam servo meo nomen illo , natione gentile : quem mihi confugio fecit ubi & ubi , cum ipso invenire potueris , tam in pago , quàm in palatio , seu in qualibet patria invenire potueris , quicquid exinde ad vicem meam prosequere & excausare , vel admallare eas faceas : & quicquid per hunc mandatum egeris , feceris , gesserisve , etenim me habiturum esse cognosce ratum. Mandatum Andecavis civitate.

L I *Incipit mandatus.*

Domino magnifico illo , ego illi. Rogo atque suppleco vestra caretate per hunc mandatum , ut omnes causas meas in pago illo ad vicem meam prosequere vel admallare facias , tam in pago , quàm & (si necessitas fuerit) ad palacio , vel ubi locus congruus fuerit , & quicquid exinde egeris , feceris gesserisve , etenim me in omnibus habitaturis tibi essit cognoscat ratum , quàm gestibus oblecatus. Et ut certius credatur , mano mea subter firmavi , & magnorum meorum subterius decrevi adfirmare. Datum mandatum Andecavis civitate.

L II *Incipit Noticia.*

Noticia qualiter veniens ille Andecavis civitate , die illo , in regionis , quod ficit mensis illi dies tantus , placitum suum attendedit. Ac contra aliquis homines , his nominibus illus & illus : unde ante hos dies irrationis fuerunt pro vinia sua in loco qui dicitur illo. Unde & autore nomen illo ,

FORMULA
ANDEG.

sponponderunt præsentare ipsa vinia ipsis consignasit. Sed veniens in eo placito illi de mane usque ad vesperum placitum suum legibus custodivit & solfadivit. Nam illi & illi ibidem fuerunt, & hoc quod esponponderunt, menime potuerunt adimplire. Propteria necessarium ipsius illo, ut hanc noticiam manibus bonorum hominum exinde accipere deberit. quod ita & fecit, ut in postmodum quicquid lex inter eos declarat, attendere debeat.

LIII *Incipit cefio.*

Quod bonum faustum sit, Lex felicitatis ad satis adsentit, & lex Romana edocit, & consuetudo pagi consentit, & principalis potestas non prohibet, ut tam pro se intercidentem, quam ad die filicissimo nuptiarum obrabile eventientem. Idcirco ego in Dei nomine illi nomen, ante proscribo ad sponsam meam, nomen illa, filia illius, transcribo ad ipsa per hanc epistola atque cessione, hoc est casa cum curte, vel omni circumcincto suo, hoc est mobile & immobile, lecto vestito, campo ferente modius tantus, de uno latere est campus; vinia iustus tantus, de uno latere vinia illius; silva iustus tantus, de uno latere silva illius; prado iustus, de uno latere prata illius, & est super terraturium sancti illius, in fundo illa villa; bovis tantus, vaccas cum sequentis tantus; vestimento tanto, in turis de soledus tantus, bracilo de soledus tantus, hæc omnia rem superius nomenata quamdiu adviximus, ambo pariter hoc tenere & possidere debiamus, superius nomenata hoc tenere & possidere debias. Et se prolem nobis Deus dederit, cum omne integritate ut rem meliorata acceperit, & adfirmare deberimus: quod ita & ficimus. Post transitum verò tuum in ipsis revertantur. Et se agnatio de nobis procreata non fuerit, hæc omnia rem

superius nomenata, hoc tenere & possidere debiant, & cui volueris derelinquas. Etsi fuerit qui contra hanc epistula adque cessione, quem ego bona voluntate nulla imperium fieri & adfirmare rogavi, venire aut litigare vel infringere fortasse conaverit, inferat inter tibi & fisco soledus tantus coactus componere debeat, & quod repetit vindicare non valiat.

FORMULA
ANDIG.

LIV *Noticia divisionis.*

IN Dei nom. Placuit atque convenit inter illus & illus germanus, ut inter se de res eorum devidere debuerunt. quod & fecerunt. Accipit illi hoc est casa cum omni circumcincto illo, seu & mancipia vel mobile & immobile, quem in ipsa casa esse videtur, vel vineas, silvas & prata, quantumcumque in ipsa casa aspicere videtur, eorum & ad integrum. Et in contra accipit germanus suos illi alio locello illo, cum omne rom ad se pertinentis. Unde convenit ut manus eorum firmatas inter se accipere deberent, quod ita & fecerunt, ut unusquis quod accipit habeat, teneat & possideat, vel cui voluerit derelinquat. Etsi fuerit unus ex nus ipsis qui contra pare suo agere aut resultare praesumpserit, partem suam ad pare suo amittat, & insuper soledus tantus componat, & quod repetit nihil valeat vindicare; & hac pactio divisionis omni tempore firma permaneat.

LV *Noticia cessionis.*

EGo enim illi. Convenit nobis ad petitionem nutritio nostro, ut aliquo locello nomen illo, in loco qui vocatur illo, pro assiduo servitio suo vel benevolentia, qui circa nus abire visus est, ei concidere deberemus. quod ita & fecimus, ut post hunc diem ipso locello integrum habeat concessum, ut

FORMULA
ANDIG.

quicquid de ipso facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem faciendi. Et pro infestantis malis hominibus, convenit multa ibidem inferere debeamus quod ita & fecimus. Et si fuerit qui contra epistola ista ullus de heredibus meis, aut quislibet homo, aut extranea persona, qui contra ipsa resultare voluerit, soledus tantus ei componat, & repeticio sua non obtineat effectum, & hæc epistola omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixæ.

LVI [*Formula dissolvendi matrimonii.*]

v. Marcull.
lib. 2. c. 30.

Domino non dulcissimo, sed amarissimo & exsufflantissimo jocali meo illo illa. Dum non est [incognitum,] qualiter faciente inimico & interdicente Deo, ut insinul esse non potemus; proinde convenit nobis ante bonis hominibus, ut ad invicem nos relaxare deberemus, quod ita & fecimus. Ubi cumque jocalis meus mulierem [ducere] voluerit, licentiam habeat potestatem faciendi. Similiter & illa convenit, ut ubicumque ipsa femina superius nominata sibi marito accipere voluerit, licentiam habeat potestatem faciendi. Et si fuerit post hunc diem unus ex nus ipsis qui contra hanc epistola ista agere aut repetire præsumpserit, soledus tantus ad pare suo componat una cum iudice intercidentem, & quod repetit nihil valeat vindicare, & hæc epistola firma permaneat.

LVII *Incipit cessio.*

v. supra
cap. 36

LEx Romana edocet, consuetudo pariter consentit, & regalis potestas non prohibet, ut unus quis de rem suam, quem in præsentie die possedit, faciat quod voluerit. Idcirco ego quidem in Dei nomen illi, qui commaneo illa villa, quia pertractavi

circa animus meus, ut omnis res meas quem in præ-
 sente sæculo habere videor, ad filio meo duas partes
 per hanc epistola cessione ad die præsentem trado ad
 possedendo, tam casas, domibus, ædificiis, manci-
 piis, campis, viniis, silvis, pratis, pascuis, aqua-
 rumve decursibus, junctis & subjunctis, movelibus
 & immovelibus, omni rem meam, pro assidua servitia
 sua vel benevolentia, ei, sicut dixi, partis duas
 deligo atque transfundo ad die præsentem; tertia verò
 parte ad heredis propinquis reservans, hac tamen
 conditione, ut dum advixerò, mihi in omnibus tam
 de victo, quàm & de vestito soniare * mihi debeat, &
 ipsa terra persolvere faciat: & quicquid de ipsis duas
 partes facere voluerit, habendi, tenendi, donandi,
 vendendi, seu commutandi absque præjudicio sancti
 illius, cujus terræ esse videtur, liberam in omnibus
 habeas potestatem faciendi. Si quis vero (quod fieri
 esse non credo) si fuerit ullo unquam tempore, aut
 ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quilibet
 homo aut extranea persona, qui contra hanc episto-
 lam cessione ista venire aut agere fortasse præsump-
 serit, in primitus Dei incurrat judicium, & sancto-
 rum loca efficiatur extraneus, & insuper inter tibi
 & agente sancti illius tantus componat; & quod re-
 petit nullo congenio evindicare non valeat, & hæc
 cartola omni tempore firma permaneat.

FORMULA
 ANDEG.

* prestare:

LVIII [*Notitia de natis servorum.*]

NOS enim illi & conjux mea illa. Dum non est
 incognitum, qualiter aliqua femina, nomine
 illa, servo nostro, nomen illo, ad conjugium copu-
 lavit, & modò nos bona voluntate convenit, ut
 quamdiu quidem in conjugio sunt copulati, ipsa fe-
 mina per nos non debuit esse declinatam in servicio.
 Et agnatio, se ex ipsis procreata fuerit, ad ingenue-

v. supra
 cap. 44

FORMULA
ANDRÆ.

tatem capitis eorum debuit permanere ingenui. Si quoque ut se eis necessitas fuerit, ad servitio caput eorum inclinatur, non ei detur licentia, nisi ad nos vel heredis nostris propinquiores: & peculiare quod sit ante conjugio, laborare potuerit, ipsa femina tertia parte exinde habeat absque nostra repetitione, vel heredum nostrorum. Deinde in hunc epistola nobis intimare convenit, se nos ipsi, aut heredis vel propinqui nostri, seu quislibet opposita persona, quid ad traditis conveniencias ipsa femina commodolare voluerit, aut contra epistola hæc agere contemtor fuerit, soledus tantus componat, & nihilum dicit & quod repetit, & hæc epistola omni tempore firma permaneat.

LIX [*Notitia de commodato.*]

EGo enim illi qui conmaneo illa villa. Constat me accepisse, & ita accipi de homine nomen illo ad pristetum beneficium argento uncias tantas. Sic modo convenit, ut cum multa caretate ipso argento die Kalendas illas mox venturi Septembris & circum me habere debiam, & ipso die argento vestro reddere faciam, & cautionem meam recipere faciam. Et si exinde negligens aut tardus fuerim, voluntate vestra non habueris, hic modò mihi in hunc cautione placuit inferere, ipsas revestitas in dupplum vobis sic reddeturus, aut vobis, aut cui cautionem istas dederis ad ex.

E X P L I C I T.

ADMONITIO.

in sequentes epistolas.

IN parvo codice, sed peruerso, Abbatia sancti Emmerammi apud Ratisbonam, epistola numero quadraginta dua existant sub hoc titulo: INCIPIUNT QUÆDAM EPISTOLÆ EX QUORUMDAM NOVIORUM DOCTORUM LIBRIS EXCERPTÆ. Nomina eorum, quibus epistola directæ erant, sustulit collector: at eas esse Alcuini constat. Ex illo numero epistola sexdecim inter Alcuini epistolas editæ sunt: ceteras hîc exhibemus cum brevibus notulis, qua homines aliquos designant, ad quos littera scripta erant. Omnes verò ex veteri codice descripsit rogatu nostro religiosus & industrius adolescens Anselmus Grabnerus, cujus in nos sedulitatem & bona officia coram experti sumus. Hac tantùm præmonere visum est hoc loco.

ALCUINI EPISTOLÆ NOVÆ.

EPISTOLA I.

*Episcopum ad caritatem aliasque virtutes
hortatur.*

ENERABILI Patri & amabili Doctore
& desiderabili fratri ill. nutu Dei Pontifici
sive Abbati, ego indignus servorum Christi
famulus in totius caritatis jucunditate sa-
lutem. Scias verò quod in camera humilitatis, super-
bia non placet habitare : quia quod illa ædificat, hoc
illa destruit. Ecce ego, quantum in me est, apertas
habeo manus amplectari venientem, non respuere
precantem. Hoc apud omnes servare præsinivi, ut
nullum abjicerem, sed quemcumque potuissem attra-
herem. Utinam aliquantum temporis Christo mise-
rante nobis oportunum esset simul habitare, ut fran-
geretur propheticus panis inter nos, de quo dictum
est : *Frange esurienti panem tuum.* licuisset nobis as-
siduè una voce & una fide cantare : *Panem nostrum
quotidianum da nobis hodie.* ex eo vesci qui ait : *Ego
sum panis vivus qui de calo descendi, si quis man-
ducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* O quàm jo-
cunda est caritas, & quàm dulcis præsentia illius, &
quàm

quàm felix vita , ubi numquam deerit quod amatur
semper ! quæ nunc in absente ardet , tunc in præsen-
te lætatur. Licet ubique Deus præsens sit , tamen ali-
ter in imagine per speculum cernitur , aliter in præ-
sentia per speciem videtur. de qua ista Veritas ait :
Beati mundo corde , quoniam ipsi Deum videbunt.
Mundetur modò cor in hac peregrinatione , ut in
patria illius beatissimæ visionis frui liceat : utamur
hoc mundo perituro in caritate non peritura , ut
fruemur Deo in gloria permanente. O Domine fac
nos diligere te , & odisse eum , de quo dixisti : *Mun-
dus me odit.* ut per te donum Spiritus Paraclæti ac-
cipiamus , quem mundus non potest accipere , quia
non videt eum , nec scit eum. Noli nos secundum tuæ
veritatis promissionem orphanos relinquere , sed mit-
te in nos spiritum veritatis , qui nobiscum maneat
in æternum. O Rex gloriæ & Domine virtutum ,
bellator noster & pax nostra , qui dixisti , *Confidite
ego vici mundum* , vince & in nobis servis tuis , quia
sine te nihil facere possumus. Da cum fiducia servis
tuis loqui verbum tuum , & loquentibus exemplis
ostendere quod ore prædicent. Da velle & perficere ,
da ut misericordia tua præveniat nos , & misericor-
dia tua subsequatur nos : præveniat ad incipiendum ,
subsequatur ad perficiendum. Quid plura habemus
dicere , nisi ut fiat voluntas tua , qui vis omnes ho-
mines salvos fieri ? Tua voluntas salus est nostra ,
gloria nostra & beatitudo nostra per quemdam men-
tis excessum. O frater venerande , hæc locutus sum
non tam ordinatè , quàm epistolaris postulat angustia :
sed tam affectivè , quàm intima cordis compunctio
exegit. Tu tamen , dulcissime Pater & familiaris
meus , patienter sustine cordis mei lacrymas , & te-
cum reconde quod mecum audisti. Quis scit , nisi
ille qui omnia scit , si cras mihi liceat scribere tibi ,
aut posteras dulces tecum consolationes dicere vel

audire? Hodie mihi dedit spatium pietas illa quæ omnia mihi contulit bona quæ habeo. quapropter tacere non debui, quia nescio quid ventura pariat dies. Tu verò, unanimis frater, æternos dies semper habeto in mente, & per patientiam curre iter quod tibi Christus ostendit: quia qui sequitur illum, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Ille tibi sit cibus & potus, caritas & gloria. Non subvertat cor tuum ambitio sæculi, adulantium officia; species vanitatis, timor potentium, minæ crudelium: sed ædifica domum tuam supra firmam petram, unde te nullæ tempestates evellere valeant. Sed sta intrepidus linguas detrahentium contemnens, & ora laudantium non curans; & quoscumque poteris, gratia auxiliante superna tecum in hunc statum vitæ rape precibus, monitis, castigationibus, exemplis: ut cum multiplici laboris fructu, multiplice dignus mercede appareas in conspectu Domini Dei tui, meque tuæ salutis consocium assiduis sanctitatis tuæ precibus subvenire memento: quatenus Salvator omnium me multis peccatorum vulneribus confossum larga suæ pietatis clementia salvare dignetur. & constituere licet extremum in sorte æternæ beatitudinis tecum, carissime Pater, frater & fili.

E P I S T O L A I I

De Fidei puritate tuenda & servanda.

Venerando Doctore & vere amantissimo Patri ill. Episcopo, benevolus servorum Christi famulus in fide & caritate salutem. Expectans expecto lætum audire nuntium, quando aliquam opinionem è sublimi volantem partibus in nostris audire mereamur. Quapropter precor omnes aligeras de cælesti sede descendentes potestates, ut Patrem nostrum citò

sanum cum omni prosperitate faciat venire ad nos : nos verò velut æstiva hirundo partibus palatinis prosperare desideramus. Prospera donante Deo nobis sunt, nisi quod infirmitas me fatigatum habet. tamen qui infirmior fortior erit juxta Apostolum : & sæpe prodest infirmitas corporalis, ut fortitudo fidei crescat in anima. Orate pro nobis, ut Spiritus-sanctus Paraclitus inspiret animas servorum suorum ad defendendam catholicæ Fidei veritatem : quia tempus est, sicut legimus prædictum esse in libris sanctis. Tu verò cum tuis semper sanam sequere doctrinam, & catholicam prædica diligenter Fidem, ut æternam mercedem cum multiplici fructu habere merearis. Vivas felix, & gaudeas in Christi amore cum tuis omnibus, Pater carissime.

EPISTOLA III

*Paganos non solum verbis, sed exemplis
instruendos.*

Sanctissimo Pontifici & dulcissimo Patri sanctæ Dei ecclesiæ Provisori, ille indignus, tamen bene cupiens prosperitatis vestræ in Christo Jesu æternæ gloriæ salutem. Suavissimas dilectionis vestræ accepi litteras, & lætus de agnitione prosperitatis vestræ legebam eas, exspectans quid illæ mihi nuntiarent de novellis rebus : sed nil de his inveni. tamen volente Deo visurus vos, necessitate coactus habeo dicere quod chartula reticuit. Plura tibi scriberem de prædicationis instantia & honestate morum inter ^a paganos : quia conversationis dignitas solet eos erudire in prædicatoribus, sicut verborum veritas. Sed

^a Hæc epistola atque sexta scriptæ videntur ad Vvillehadum Episcopum Brementensem, qui Saxones primus Fidei rudimentis imbuir.

quia spero citò vos miserante Deo videre, meliùs hæc conloquendo putavi conferre, quàm scribendo innotescere: nec majorem ardorem habet animus, quàm mens colloquii vestri. Ideo Rogemus Dei clementiam, ut concedat nobis in sua misericordia & in nostra prosperitate videre nos facie ad faciem. Gratia Domini nostri Jesu-Christi te in omni bonitate proficere faciat, reverendissime Pater.

EPISTOLA IV

Transalpinum Antistitem ad se invitat.

Dilectissimo Patri & reverendissimo Seniori Transalpino^a Antistiti, ille humilis paciferam in Domino salutem. Gaudeo quòd aliquam famam de vestro adventu audivi, multum cupiens vestræ beatitudinis faciem videre, & optatam audire loquelam, simulque vestram amabilem prosperitatem agnoscere. Veni, veni festinanter, si Deo placeat & sanctis ejus, ut nos videamus. Nullatenus voluisssem longius ire, antequam tuæ beatitudinis faciem viderem: multum gaudeo de vestro conloquio, quia nescio quando erit, si nunc non erit. Feliciter lege, & prospere veni, Pater optime, & amice fidelissime, & in Christo carissime.

EPISTOLA V

Amico parvâ mittit munuscula.

Clarissimo in Christo Patri ill. clientellus, prosperitati vestræ benè cupiens in veræ caritatis dulcedine salutem. Direxi vobis parva xenia, obsecrans ne despicias munusculi parvitatem. Hæc sunt

^a An Petrus Oldradus Archiepiscopus Mediolanensis, ad quem Alcuini epistola 59. an verò Paulinus Aquileiensis Patriarcha. Confer epistolam 19 infra, & duas sequentes.

duo minuta, quæ vidua obtulit in gazophylacium Templi, quam Dominus Jesus laudavit, quia plena caritatē offerebat. Vivite vos Deo placentes in omni opere bono, & pro nobis orantes. Valete in perpetuum.

EPISTOLA VI

*De Ecclesiæ vexationibus à paganis & falsis
fratribus: ac de eleemosyna, lectione
& predicatione.*

Dilectissimo caritatis filio & venerandæ sanctitatis Patri, devotus in fide amicus salutem. Multa habuissem tecum valde necessaria conferre, si tempus & locus & facies vestræ præsentia adesset: sive de generali sanctæ Ecclesiæ statu, sive de speciali rerum ad nos pertinentium vicissitudine. Sed hoc erit dum vult qui omnia disponit quæ sunt in cælo & in terra, qui quandoque concedat nobis mutua caritatis verba inter nos habere, & cordis æstus verbis pacificis patefcere. Sed tu carissime & omnium Sacerdotum Christi corde nostro junctissime, obsecro intercessionem facere pro nobis, quatenus divina clementia & vos proficere faciat in omni bono, & nos regere dignetur ad salutis nostræ profectum. Multæ sunt hujus sæculi occupationes & diversæ varietates, & eventus miserabiles: & Ecclesia Christi multis modis impugnatur non solum à paganis, sed etiam à falsis fratribus: & ubi fons æquitatis & justitiæ ad omnes per rivulos sanctitatis profluere debuit, ibi maximè iniquitatis palustris profunditas exhalatur, sicut forte à sanctissima Sede auditurus eris, quid ibi scelerum & nimix atrocitatis a nuper gestum esse re-

a Id intelligendum de atrocitate commissa in Leonem tertium, cui oculi eruti, lingua recisa, &c. ut noiant omnes. Confer Alcuini epistolas 11 & 13.

fertur. Timendum est non solum hoc impiissimæ pravitatis scelus, sed etiam majoris mali prodigium, dum in capite talia aguntur, quid in corpore fieri possit, formidandum est. Justitia laborat, & iniquitas abundat, & caritas frigescit, & infidelitas serpit. Sicut venenum, & sicut cancer membra Christi maculare non desistit. Ideo dum tempus habeas, labora in verbo prædicationis, in virtute caritatis, in exemplo sanctitatis, in pietatis officio, in elemosynarum largitione, in misericordiæ & pietatis constantia: quatenus ex hujus caliginis miseria ad perpetuæ beatitudinis lucem pervenire merearis, & me tuæ salutis unanimum filium, fratrem consocium, assiduis precibus vel ammonitionibus tecum trahere non desistas. ut pariter dicere digni efficiamur donante æternæ pietatis largitore: *Introduxit nos Rex in cellaria sua, exultabimus & letabimur in te.* Excitati animi motus in te tranquilla pace componantur, ut nihil per iram fiat, sed omnia cum consilio: tempus redimentes, donec transeat ira, & tunc dicatur vel agatur quidquid provida consilii sapientia suggerat agendum esse. Clamores pauperum cordis audiat affectus, & larga manus miseriam illorum refoveat. Magnum est, debitorem te habere Deum, quia beneficia pauperum Christi retributio compensat, & quod miser non valet remunerare, hoc omnium Dominus dignabitur recompensare. Cogitatio assidua tibi sit in Scripturis sanctis, & lætitia convivit laus Redemptoris. Dum corpus cibo pascitur, mens divina lectione foveatur, ne anima esuriens inebriato corpore lugeat. Pascatur quod æternum est magis, quam quod perituum erit. Mens cælestia rimetur, & futuram jugiter prævideat mansionem, ut parvi temporis labore perpetua mereatur requies. Plura tibi scripsissem, nisi pauca scirem sufficere sapienti. Unum verbum in corde sensati melius proficit, quam multa millia contemtoris.

Non cesses semen salutis seminare in corda multorum, ut ex salute multorum multam apud Dei pietatem merearis habere remunerationem. Vive feliciter florens, & proficiens in caritate Christi & præceptis, quæ à Deo data sunt ad æternam beatitudinem generis humani, meique memor carissime Pater, frater, fili, æternis temporibus in Christo.

EPISTOLA VII

*Episcopum, qui paganis Fidem predicabat, monet
ne à recens conversis decimas exigat.*

Carissimo Patri unanimoque amico, egregio Super-speculatori in Christi caritate salutem. Litteras tuæ beatitudinis accepi caritate conscriptas, consilio corroboratas, fide sigillatas, in quibus sicut hortavi, audivi, sicut speravi, agnovi: nec me spes fefellit consilii, nec societatis cooperatio retardavit. Vestrum verò iter ad probandam rei veritatem modò in præsentia dispositum est. & ideo in spe voluntatis Dei lætus hoc perage. Pauci nobis restant dies hujus vitæ: & valde desiderandum est, Deique misericordia toto corde deprecanda, ut illi in opere Dei finiantur, quia plus unusquisque nostrum de fine vitæ judicatur, quàm de initio. In peccatis nascimur, sed gratia renascimur, quæ nos in bono opere currentes comitetur, & usque ad finem firmum perseverare faciat. Tu verò, Pater sancte, amice fidelis, frater dilecte, fili carissime, cum prosperitate bona, divina tecum comitante gratia perge in opere Dei, & cum gaudio revertere ad nos, & esto prædicator veritatis, non decimarum^a exactor: quia novella anima apostolicæ pietatis lacte nutrienda est, donec crescat,

^a Exstant ejusdem argumenti duæ Alcuini ad Carolum M. epistolæ, nempe 7 & 11.

ALCUINI
EPISTOLÆ.

convalescat, & roboretur ad acceptionem solidi cibi. Quid imponendum est jugum cervicibus idiotarum, quod neque nos, neque fratres nostri sufferre poterunt? Igitur in fide Christi salvari animas credentium confidimus. Vade modò, dilectissime frater, in benedictione Dei & consolatione sancti Spiritus; amicus tuus est tecum in corde. quem utinam cito habeas socium in opere Dei. Nos matriculares ^a pro te orare non cessamus, quatenus divina te ubique præveniat & subsequatur gratia, ut cum multiplici pii operis fructu revertaris ad nos. Nos semper suspensi erimus de reditu tuo, donec videamus quem amamus; amplecter manibus quem corde desideramus. Ecce deficiente chartula, non caritate, pennam deponimus, hæc salutationis tantummodo verba subnectentes: Vivas Deo, feliciter vadas, & proficiens floreas in opere Dei, & te ubique euntem & redeuntem summi Regis dextra conservet venerande, dilectissime, & dulcissime.

EPISTOLA VIII

Ad Gislam filiam Caroli M.

Carissimæ in Christo ^b filiæ, fidelis in caritate Pater perpetuæ prosperitatis salutem. Corporalis infirmitatis incommoda hoc maximè animum contristant paternum, quod domini mei dilectioni sic citò, sicut volui, præsentari non potui. Credo tamen in ejus clementiam qui allisos solet erigere & infirmos curare, quòd meam adhuc impleat voluntatem in videndo faciem domini mei, vestræque familiari-

^a Alcuinus se ipse matricularium, nempe ecclesiæ S. Martini, passim vocat, ut in titulis epistolarum 18 & 23. Vide infra epistolas 23 & 24.

^b Non dubium quin Gislæ, cujus Patrem se dicit Alcuinus in præfatione ad Commentarium super Johannem. Confer epistolam 102.

tatis frui alloquio. Tu verò, filia carissima, honestis misericordiæ operibus, vitæ sanctitate ornare memento dignitatem tuam, ut magis probitas laudet conversionis, quàm species auri fulgentis. Si quis diligentius consideret præcepta divina, inveniet in illis doctrinam, quæ est laudis in præsentī vita inter homines, & mercedis æternæ gloriæ apud Deum. Hæc tu nobilissima puella, diligentissimè discere & devotissimè implere satage, ut digna efficiaris à Deo amari & ab hominibus laudari. Tunc habet FLACCUS omni lætitia gaudere totisque viribus tripudiare.

*Moribus egregiis virtutum & vita coronis
Floreat, & vigeat filia cara tibi.*

EPISTOLA IX

Discipulum ad respicientiam hortatur.

Dilectissimo filio. Dulcissime fili^a, frater, & amice, cujus nomen opto ut cælestis bibliotheca teneat in æternum, olim te genui, nutrivī, alui, & ad perfectum virum usque Deo donante perduxī, artibus studiosè eruditum, sapientiæ sole illuminatum, moribus adprimè ornatum, ita ut tuam laudem tota pæne decantet regio: & latior est fama nominis tui, quàm notitia faciei tuæ. Hujus ego tibi decoris devotus, Christum obtestor, adjutor exstiti, & pro virium mearum portione, te, si non idoneus, tamen voluntarius, sicut potui, & adhuc absentem obnixè orationibus prosequar, quem quondam præsentem sacris disciplinis provexi. Sed per ejus te misericordiam intentius deprecor, qui nos redemit, inluminavit & exaltavit, & suæ agnitionis participes effecit, ne caritati meæ, quæ me non sinit tacere, irasca-

^a Is est filius ille prodigus, ad quem Alcuini epistolæ 103 & 114.

ALCUINI
EPISTOLÆ.

ris, si aliquid durius tecum loquar. Urget enim paternitatis affectus me fari quod pennigero rumore narrante didici, quia quædam agis quæ nec tuæ conveniunt dignitati, nec meæ placent dilectioni: quia nolim famam claritatis tuæ maculis fuscari nigris, ne alius tibi debitum subripiat locum, ut sit novissimus primus, & primus novissimus. Quid est, fili, quod de te audio, non uno quolibet in angulo susurrante, sed plurimis publicè cum risu narrantibus? quod puerilibus adhuc deservies inmunditiis; & quæ numquam facere debuisses, numquam dimittere voluisses. Ubi est nobilissima eruditio tua? ubi est clarissima in Scripturis sacris industria tua? ubi morum excellentia, ubi animi fortitudo, ubi timor gehennæ, ubi spes gloriæ? qui modò illa perpetrare non horrescis, quæ aliis prohibere debuisses. Convertere obsecro intra animum tuum, & dic cum Propheta: *Quis dabit capiti meo aquam, & fontem lacrymarum oculis meis, ut plangam die ac nocte*, non Jerusalem Babylonio igne usturam, sed animam Sodomitanis flammis arsuram. Per singula momenta properat dirus exactor, quem nullus vitare potest, quid respondebis tunc æquissimo Judici tuo, si nunc non corrigis fœdissima facta tua? Obsecro te dilectissime fili, per terrorem illius judicii, quod omnes subire cogimur, tu ab ea die qua hanc perlegas paginolam inrimo dolore dictatam, pura caritate conscriptam, sancta fide sigillatam, constanti animo incipies catenam hujus diabolicæ suggestionis & impiæ consentionis disrumpere, & procul à te abjicere: quatenus puras & liberas manus ad Dominum Deum tuum levare valeas, qui præsto est tibi de longinqua regione revertenti occurrere. Si tu non tardaveris surgere & dicere, *Pater peccavi in calum & coram te, ideo non sum dignus vocari filius tuus*: & non solùm obviare, sed etiam amplectari, osculari, optimaque induere stola &

anulo ornare, & calceamentis munire, insuper & deducere dignabitur in domum deliciarum suarum, qua angelicis conjunctus cœtibus, beata æternitate & æterna beatitudine decantabis: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæculum sæculi laudabunt te.*

EPISTOLA X

Ad Episcopum paganorum prædicatorem.

Evangelico Doctore^a in Domino salutem. Plurimæ sunt hujus sæculi tentationes & multa pericula sæculum amantibus. Unde, carissime Pater, omni custodia serva te ipsum, & labora in domo Dei, ut proficiat tibi labor tuus in salutem æternam. **N**ihil enim stabile in hoc mundo fieri poterit, nisi caritas Christi & servitium illius. *Præterit enim, Apostolo dicente, figura hujus mundi. ILLUD SOLUM REMANET, quod pro Dei dilectione & in præceptis illius peragimus. Erue te ipsum, quantum valeas, de periculis hujus vitæ. Sit guttur tuum tuba super domum Dei. Spiritualis belli signifer esto, & dux in acie Christi, ut amplificetur tibi regnum in terra viventium, & non habeas spem in hac terra morientium: sed ubi vita est æterna, illic fiat omnibus horis intentio tua, spes, & desiderium tuum. Dic Deo Christo: Anima mea desideravit te in nocte, & spiritus meus in præcordiis vigilavit ad te. Qui castra Christi custodiunt, vigilare debent, & non dormire: quia vigilantibus, & non desidiæ torpentibus, perpetui regni promittitur gloria. Sæpius tibi scripsissem, si vel*

^a Forſan Vvillehado Bremeniſi Epifcopo Saxonum doctori, uti & ſuperiores epiſtolæ 3 & 6, potius quàm Damocætæ ſeu Riculfo Moguntinenſi Antiftiti, etiam in Saxoniam miſſo, quem Alcuinus *filium* appellare ſolet, ex epiſtola 93. non, ut hunc, *Patrem*.

fama narrasset mihi, ubi te chartula mea invenire potuisset. Tamen scripta est in corde meo memoria nominis tui cum stilo caritatis, non pennâ periturâ, sed permanente suavitate, sapius ingeninans ex intimo cordis affectu : Quando erit illa dies, ut liceat mihi dilectum amplectari meum, & dulcis amplexibus colla constringere Patris venerandi. Videſne qualis sit caritas vera, quæ nulla longinquitate terrarum dividi poterit, nulla oblivione deleri, sed magis magisque accrescit. Felix anima, quæ Deum diligit soluta ab hujus sæculi nexibus, ut proficiat in veritatis soliditate, & perveniat ad divinæ beatitudinis visionem, ubi est tranquilla lætitia, & sine ulla perturbatione vita perpetua. ad quam felicitatem, Pater sancte, me precibus tecum deducere satage, ut in Christo fruamur dulcedine caritatis perpetuæ. Saluta ex meo nomine omnes sanctæ Dei Ecclesiæ filios, qui vobiscum Deo deserviunt, & scribe nomen meum in cordibus illorum piæ petitionis affectu, quorum nomina Deus Christus in cælesti libro scribere jubet, qui ait carissimis sui laboris sociis : *Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in calis.* Valet omnes feliciter in Christi benedictione, dilectissimi Fratres.

EPISTOLA XI

Ad Aquilam Episcopum Saltzburghensem.

Aquilæ per alpes volanti, per campos currenti, per urbes ambulanti, humilis terrigena salutem. Ammone subiectos tuos de vitæ castitate, de morum honestate, de orationum vigilantia, de precationis instantia, & unusquisque subiectam sibi plebem bene in Dei voluntate eruditam habeat, Ecclesiamque benè directam. Unusquisque verò suum in Domino honorificet ministerium, ut non sit vituperatio in

sacerdote Christi, sed laudatio in predicatore veritatis: hortenturque singuli ad CONFSSIONIS puritatem, ad pœnitentiæ compunctionem: quia hoc SECUNDUM BAPTISMA est in Ecclesia. ut qui post primum erraverit in aliquo delicto, in hoc secundo corrigatur. Sit tibi Deus ubique adjutor, ut proficias in omni bono, & multiplici dignus mercede habearis in conspectu Domini Dei tui: tantum orationibus adjuva fragilitatem nostram, ut dirigat nos Christus in suæ pietatis voluntate, ut faciamus quæ bene placita sunt ei. Deus Christus ad profectum suæ sanctæ Ecclesiæ bona valetudine beatitudinem tuam conservare dignetur, desiderande Pater.

EPISTOLA XII

Ad amicum quemdam Episcopum.

SANCTISSIMO Pontifici & dulcissimo fratri. Suavissimas dilectionis vestræ accepi litteras, & latus de agnitione prosperitatis & reversionis vestræ legebam eas, nec majorem ardorem habet animus vester quàm meus conloquii nostri. Ideò rogemus Dei clementiam, ut concedat nobis in sua misericordia & in nostra prosperitate videre nos citò facie ad faciem. Gratia Domini nostri Jesu-Christi te in omni bonitate proficere faciat, fili carissime.

EPISTOLA XIII

Prelatum infirmus hortatur ad perseverantiam predicationis, & ad scribendum.

CARISSIMO in Christo Patri ille infirmus in desiderio totius caritatis salutem. Fidei vestræ &

ALCUINI
EPISTOLÆ.

firmæ caritatis litteræ me invenerunt, sed, Deo donante, melius habentem. Et te summa Dei gratia melius ac melius habere concedat, & opus Dei quod in manibus habes, crescere faciat per multam latitudinem populi. Et ne tepescat animus tuus, nec crebra te exterreat corporis tui infirmitas. nam virtus in infirmitate perficitur. Felix locus & ora, in qua te constituit summus terrarum Rector! sed curre currendo, ut cursum tuum compleat Deus, & fidem conserves, & de reliquo tibi remaneat corona gloriæ. Nos verò peccatorum vincula partim sæculi catenis, partim vinculis morborum currere abnegant: & quod in voluntate promptum est, in carne infirmatur. Sed fiat voluntas Domini: & qui cœpit in spiritu, compleat in opere. Quis ego, nisi pulvis parvissima? tamen qui de pulvere evexit Dominus, potest de creatura facere quæ vult: quia omnia quæ vult facit in cælo, qui laboriosas piscatoris manus ab hamo ad cælestis regni transtulit clavem, & de persecutore sanctorum effecit Prædicatorem populorum. Hoc verò considerans, nec de fraterna desperes salute, nec de propria dubites efficacia. Pauci sunt dies laboris, sed plurimi mercedis. Labora, labora pro me & pro te, ut tuus labor mihi proficiat, mea voluntas si quid potest te adjuvet. Trahe me post te precibus tuæ sanctitatis: curremus simul, donec introducat nos Rex in cellam vinariam, ordinans in nobis suæ caritatis suavitatem. Et quia vox vestræ dilectionis ad nos pervenire non potest, sæpius charta, quam relationis vocant, currat. Frater qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma est. Quam pulcri sunt pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! Ille qui cœpit caritatis bonum, ipse perficiat in nobis, & ad fidei mercedem perducatur. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum ex hoc nunc & usque in æternum. Vi-

vas feliciter, & floreas in opere verbo Dei. Vale
 Frater in æternum, memento semper orare pro nobis,
 & memor sit semper Deus adjuvare te.

ALCUINI
 EPISTOLA.

EPISOLA XIV

*Alcuinus morti proximus amicum Episcopum
 ad limina sancti Martini invitat, &
 ad contemptum terrenorum.*

Optimo^a Præsuli evangelicoque Doctore. Occurrat chartula caritatis calamo conscripta vestræ reverentiæ, frater desiderantissime, tuis susurrans auribus, ut venias, si fieri possit, ad limina beati Patris nostri protectorisque vestri, ut tuus tecum familiari conlatione sodalis agere extrema salutationis verba valeat: quia festinat hora divisionis inter fratres, separationis inter amicos, eunti homini in domum æternitatis suæ, & circumeuntibus circa eum in platea plangentibus: tunc vera probabitur amicitia, dum falsa cessabit adulatio. Multi promittunt societatem, sed pauci custodiunt. nec mirum, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Sed quid ad hæc? Jungat se homo Deo, & habebit cuncta quæ necessaria sunt. *Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus, & omnia adjicientur vobis.* Dolores & tribulationes hujus vitæ quotidie admonent Deo jungi, terrena fugere, cælestia amare: sed heu pro dolor! his optamus miseris diu interesse, & minus perpetuam quærimus requiem: nostris inhiamus cupiditatibus, minus Dei præceptis inhæremus, qui paterna pietate nos castigat, ut animo hæc temporalia fugiamus, & ad æterna festinemus, ubi vera est

^a Forasse Liudgero Mimigardefordensi Episcopo, qui Alcuini discipulus fuerat.

beatitudo. Ut ad hanc pervenire merear Deo miserante, tua me sanctitas orationum suffragiis adjuvet. Periculum meum novi, peccata mea agnosco. ideo supplex fervorum Christi deprecor intercessionem, ut mei misereantur. Spes & consolatio mea omnium Redemptor Deus Christus, cui laus & gratiarum actio pro omnibus bonis, quæ mihi gratuita pietate concessit in hoc sæculo.

Vive Deo felix. mundo nam vivere mors est.

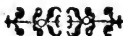
Vera quidem homini est vivere vita Deo.

EPISTOLA XV

Ad eundem, ut videtur, & ejusdem argumenti.

Domino merito amabili pio Præsuli & pacifico. Perpetua caritas occasionem semper inveniet salutationis ad amicum, ut gaudeat in lectione litterarum. Animus fidelis, cui non est datum latari in præsentia oculorum: sed melior est fidelis animi aspectus in caritate omni intuitu pupillarum. Ideo animo spiritualiter Deus inspiciendus est, non oculis carnalibus, quos communes habemus cum vermiculis: cujus visio omnis est beatitudo, quæ sanctis promittitur in sempiterna gloria, à quâ tolluntur impii ne videant gloriam Dei. Ad hanc perpetuæ beatitudinis visionem nos invicem exhortemur, quia frater à fratre adjuvatus, civitas est firma. Quoddam mihi dispendium esse in absentia faciei vestræ video, multum cupiens amabilem caritatis loquelam, quam inter nos fideliter habere consuevimus. Si aliquando desiderium hoc mihi amabile Deo miserante evenire valeat, ad invicem contemplari, antequam rumpatur vitta aurea, & conteratur rota super fontem, & eat homo exterior in domum æternitatis suæ, plangentibus circa cum amicis; &
spiritus

Spiritus revertatur ad iudicium illius qui dedit eum. Hujus verò iudicii terrore totus contremisco, sæcularisque negotii deposito onere, Deo soli servire, licet pigro corde, & in posito gradu eligam, ne me minus paratum dies illa per omnia inveniat. sed Deo miserante, vitaque comite, vulnera quæ hujus sæculi miseria mihi infeliciter inflixerat, secundum consilia vestræ sanctitatis mederi adgrediar: hisque transactis inter nos consiliis (quod sine lacrymis non dico) ultimum vale fiat inter me & te, & ego perpetualiter tuis sanctissimis corroboratus consiliis atque orationibus, spectans spectabo, quando revertatur Dominus meus à nuptiis pulsare januam, an custodem domus vigilantem inveniat, hujusque timendæ horæ momento peracto, utinam tuam beatitudinem propter necessarias pro peccatis meis intercessionem superstitem relinquam. quia fides in extremis probatur, quæ pæne rara invenitur in hominibus. Omnes enim valde ea indigent: sed pauci habere videntur. Te verò divina clementia, Pater desiderantissime, multo tempore in servitio sanctæ Ecclesiæ & multarum profectu animarum proficere faciat: ut cum multiplici laboris tui fructu ad æternam laudabiliter pervenire merearis beatitudinem. Iterum atque iterum dico, & cum lacrymis dico, mei memorem omnipotens Deus te custodiat, & in omni bonitate florere concedat, dulcissime & omnium dilectissime Præsul.

EPISTOLA XVI

*Transalpini Episcopi litteras caritate plenas
laudat, & ad conciliandam Ecclesia pacem
eum hortatur.*

Venerando Patri, evangelicæ lectionis Doctori.
Venerunt mihi vestræ dilectionis apices melle
dulciores, auro obrizo gratiores, munusculis sigil-
latæ suavissimis: in quibus perpetuum sanctæ cari-
tatis vigorem in cordis vestri arcano agnovi, quam
nec Alpina frigora, nec Italici æstus subvertere po-
tuerunt, sed inter omnes hujus sæculi diversitates
& caliginosas tempestates, quasi matutinus lucifer,
semper nova exoritur. de qua ipsa Veritas ait: *Man-
datum novum do vobis.* Novum quia evangelicum:
vetus, quia legale: in quo tota Lex pendet & Pro-
phetæ: in quo totius gratiæ summa consistit. No-
vum, quia foras mittit timorem. quia quod grave
fuit per timorem, leve erit per amorem, testante ca-
ritatis Fonte: *Jugum meum suave est, & onus meum
leve est.* Ex hujus favo totius chartulæ tuæ resplen-
duit series. Credas velim, Pater dulcissime, quod
non tanta suavitate fratrum vel sororum litterulas
legere potui ultramarinas, quanta tuæ dilectionis
transalpinas: nec tale post eos tædium fatigat cor
meum, quale post tuæ faciei visionem amabilem.
Sed patienter ferendum est quidquid jubet Sapientia
divina, quæ omnia disponit suaviter, & in cordibus
famulorum diffundit suorum, per sancti Spiritus gra-
tiam, dulcissimæ caritatis dona, quæ inter adversa
fortis, & inter prospera humilis esse congaudet: in
utrisque in eo potens, qui omnia potest: secura de
se, sollicita de suis. de qua plurima tuæ reverentiæ
scribere supervacuum duxi, quia te totum in ea esse

multis probamentis agnosco: in qua viriliter vincere adversarios habes, & fortiter pugnare contra inimicos Ecclesiæ Christi, ut corona laudis in die Domini nostri Jesu-Christi te tuosque consequatur. Quædam apologetica verba tuis inserta legebam litteris, æstimans me irasci pro quodam fratre, quod omninò non feci, dum verissimè eum meum esse putabam, si tuus esse voluisset, cavens illud Senecæ sapientis: Elogium meum & tuum mundus destruxit. quia quod Deus conjunxit, homo non separet, nec locis dividatur quod mentibus conjungitur. Ubi una est caritas, ibi diversa non est voluntas. Quapropter obnixiùs deprecor familiarem vestræ dilectionis caritatem, ut mihi, licet indigno, assiduis sanctitatis vestræ precibus apud clementissimum Salvatorem perpetuæ sanitatis medicinam deposcere studeas, & quoscumque Deo Christo fideles invenies famulos, tuæque reverentiæ sacræ dilectionis vinculo conjunctos, me commendare curam habeas, ut nostræ parvitas nomen in cordibus conscribas deprecor: quatenus ex plurimorum precibus sanctorum plurima mihi solvantur vincula peccatorum. Tu verò, sanctissime Pater, pacificæ ramum olivæ ore ferens in arcam Domini, alienas iniquorum dissensiones tuas fac esse mercedes, revocans eos ad sanctæ pacis concordiam, ut populus electori, & grex pastori, & filii proprio obediant patri, & pater filiis profit in pace & mansuetudine: ut in omnibus una sit caritatis concordia, ne qua radix ultra amaritudinis ramos venenatæ dissensionis pullulare possit inter sanctissimas ecclesiasticæ tuæ dignitatis personas. Sit in ore tuo tuba veritatis, ut pax & veritas ex tuis semper audiantur labiis; & quod Psalmista cecinit, non solum in te impleatur, sed etiam per te in multis proficiat, ubi ait: *Misericordia & veritas obviamerunt sibi*, pax

& iustitia complexa sunt se. Hoc est opus tuum in præsentī luce, hoc est merces tua in æterna gloria. Ait enim quidam Poëta de opere carminis Evangelici :

*Hoc opus hoc etenim forsā me subtrahit igni,
Tunc cum flammivoma iudex descendet ab arce,*
Dicam & ego :

*Hoc opus hoc etenim non solum subtrahit igni,
Te jam, sed facias cali conscendere in arcem.*

Lege feliciter, & humiliter agnosce, & veraciter perfice quæ caritas scripsit, & Christus demandavit ut fiant.

EPISTOLA XVII

*Episcopi adventu se frustratum dolet, & ad
spiritualia mentem convertit.*

DUlcissimæ dilectionis Patri transmarinus Cygnus, in sanctæ caritatis pennis perpetuam salutem. Expectavi, speravi quem optabam : & ecce quem expectavi, non venit ; & quem speravi, non consideravi ; quem optabam, non accipiebam : frustrata est expectatio, evacuata est spes. Et utinam pro spe esset præsentia ! nunc esset plenum gaudium. Sed pro dolor ! pro expectata læticia, tristitia inopinata subrepsit. Infelicitas mea viam vobis obstruxit veniendi, & mihi hilaritatem abstulit gaudendi. Quid facies modò mens caritate vulnerata ? estne aliquod solatium, qui tantum vulnus vel aliquod refocillare valeat ? an spem quasi falsum omninò à te repellis consolatorem ? an inter tenebras tuæ miseriæ quasi scintillam cuiusdam ardentis flammæ iterum tibi illam assumis ? Ecce flammâ totum inardescit pectus : cui si spes accesserit, feliciter ardet, si veraciter illi evenerit quod optat. Bona est enim spes in absen-

tia : sed melius est amor in præsentia. Nam spes nostra ad cælestis nos trahit patriæ soliditatem : sed tunc erit perfecta felicitas , cum plena erit iussio amoris , & videbitur Deus in gloria sua , qui amatur nunc in pectore nostro. Sed hujus exilii peregrinatio patienter feratur , donec optata beatissimæ patriæ veniat præsentia. Patientia nobis necessaria est , sive in expectatione speratæ beatitudinis , sive in absentia amicorum carissimorum. Habeam semper hodie in caritate , in spe verò castinum desiderium , ut veniat quod hodie amatur. Ecce mens variis fluctuat cogitationibus , te consiliatorem quasi portum firmæ stabilitatis sperans venire : sed , ut video , longius à quiete optata fluctibus rapitur , ad quem portum perveniet ignorans. Assiduis tamen sanctitatis vestræ precibus dubitantem in cogitationum disceptationibus amicum , ad firmum divina concedente gratia salutis consilium deducere dignemini. Præstò est ubique pius sanctarum exauditor orationum , qui & fraternæ dilectionis preces exaudire , & in se sperantes Spiritu consolationis sancto adjuvare solet. Ad illius dulcissimam clementiam erigamus spem nostram , simulque de ejus opitulatione indubitantes , qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illum tota cordis intentione , rota animi affectione incessanter deprecemur , ut inluminet nobis oculos interiores , ne umquam in morte ignorantia obdormiamus.

Ecclesia in sollicitudine, sacerdotes in querelis: omnia turbata sunt. Tamen ille credo miserebitur, cujus misericordia speciosa est in tempore tribulationis: cujus te laudi & honori semper insistere multum gavisi sumus. Reficit enim spiritum nostrum quondam fidelis de religiosa vita nostra memoria, sive domo, sive in itinere. Ideo non est mihi admonere facientem, nec plena implere: sed congaudere gaudentibus, & in tuis profectibus Deum laudare. Dum poteris, operare opera Dei; & dum lucem habes, curre, donec pervenias ad bravium æternæ beatitudinis. Ego verò vernaculus sanctæ Dei Ecclesiæ vobiscum stare habeo: & QUOD SACERDOTUM UNANIMITAS CREDIT & prædicat, in hoc ego laboro, & cum meis loquor, & pro filiis sanctæ Dei Ecclesiæ aperiā os meum, si ille implebit illud qui ait: *Aperi os tuum, & implebo illud.* Desiderans docere viam Domini, & confirmare titubantes, & exhortari stantes, & erigere jacentes per eum, & in eo, qui erigit allisos, & solvit compeditos. Dominus Jesus - Christus, pro quo mihi, & per quem mihi sermo est, ut eum verum Deum^a & verum filium Dei omnibus volentibus vel nolentibus audire testemur. Noli tacere; sed clames, & non cessa. Exalta sicut tuba vocem tuam, & ostende omnibus viam salutis æternæ, & dic: Currite, hæc est via regia, hæc est strata publica quæ ducit ad palatium Dei Christi, in quo est pax, laus & gloria: ad quem pervenientes memores estote mei.

a His verbis Felicianam hæresim notat. unde suspicari liceat, hanc epistolam Paulino Aquileiensi Patriarchæ directam fuisse: cui quàm amicus fuerit Alcuinus, testes sunt multæ ejus epistolæ, in primis epistola 113. Attamen eum *Patrem* semper, non *Filium*, ut hic, appellare solet Alcuinus. Alii judicent.

E P I S T O L A X I X

*Episcopum , suum olim discipulum , laudat ob
defensionem Sedis apostolica , & ejus libellum
contra haresim Felicianam.*

D Omino beatissimo , & merito perpetuæ caritatis alis amplectendo , humilis Levita in Domino salutem. Dulcissima litterarum vestrarum lectione & suavissima prosperitatis vestræ legatione lætificatus , quasi inter febrium ardores refrigerium quoddam mihi advenisset , & canicularibus decoctis flammis rore salutationis vestræ refocillatus , totus in spe roboratus , assurgebam audiens quod semper optavi , legens in litteris quod semper desideravi , apostolicæ auctoritatis salutem , & constantiam religionis sanctæ in eo , quem Confessorem a Christi nominare & venerari omnibus Christi electis æquum arbitror , cujus præsentiam super omnes alios hujus vitæ viros desiderarem , si mei corpusculi valetudo me sineret proficere. Tu verò , fili carissime , fili votorum meorum , labora pro capitis tui salute , pro summi Pastoris incolumitate , pro sanctæ Sedis auctoritate , pro catholicæ Fidei integritate , ne fraudulentis morsibus pastorum Pastor pateat. Ego verò optimæ vestræ pietatis devotionem lacrymis prosequor , orationibus assequor , litterarum suffragiis consequor. Cautus esto cui commendes consilia tua , providus in responsis , verax in judiciis , sollicitus discernere quid cui conveniat : & noli oblivisci patrem senio , filium meritis , fratrem caritate. Veniet , veniet enim dies dum ei placuerit qui omnes dispo-

a Hic locus de Leone tertio Papa indubiè explicandus est.

fuit dies, quando licebit optatos amplexus patri & filio conjungere, & mutuis se ipsos exhortari consolationibus. Propè enim estis vos terminis paganorum. Sit salus vestra, protectio, & misericordia Deus Dominus noster, qui ait: *Sine me nihil potestis facere.* Commotio magna est in mundo & in mentibus multorum infidelitas, & in nomine Monachorum negligentia. Volunt dici, & non fieri, dicente Scriptura: *Vult piger, & non vult.* id est vult beatus esse, & non vult laborare unde beatus fiat. **NON EST** claudicandum in Dei servitio, sed via regia gradiendum, ut ad optatum aliquando litus divina auxiliante gràtia pervenire possit. Populo quoque, ut sæpius deprecatus sum, prædica instanter verbum Dei, ne ullius anima in tuo pendeat iudicio, vel à te quærat. Ostende illis viam salutis; hos secreta conlatione, illos publica prædicatione confirmans. Unicuique secundum suæ conditionis vel personæ modum hortamentaingere, potestatibus & iudicibus iustitiam & misericordiam, junioribus obedientiam, humilitatem & fidem in seniores, omnibus æquitatem, caritatem Dei & proximi, castitatem corporis, benignitatem & pietatem in elemosynis: quatenus cum multiplici laboris tui fructu ad æternæ beatitudinis sedem pervenire merearis Deo miserante, qui ait: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in calis est.* Mei quoque ut habeatis memoriam secundum spem meam & fidem vestram deprecor cum sanctis fratribus vestris, assidua intercessione: ut propè cursu nostri agonis completo, veniam peccatorum meorum & aliquam portionem beatitudinis inter cives cælestis habitationis accipere merear. Divina vos gratia comitetur ubique, domine Pater & dilectissime amice, & si tibi causa eveniat videndi amicum nostrum,

saluta eum mille millies. Libellum ^a verò catholicæ Fidei perlegebam, & satis mihi placuit in eloquentia sua, & in floribus dictionum, & in fidei ratione, & in testimoniorum auctoritate: ita ut nihil his addi de quæstionibus nuper habitis inter nos & partes Felicianas opus esse arbitrabar: & felix est Ecclesia populusque Christianus, quamdiu unum talem habebit defensorem Fidei catholicæ. Quod rogasti litterarum nostrarum serie sæpius tuam appellari sanctitatem, testis est Deus cordis mei, quantum hoc desidero ut sæpius fiat secundum oportunitatem temporis & portitoris, optans ut habeas me præsentem in litteris meis, ut nihil nobis desit in caritatis communiõne præter oculorum præsentiam. Sed his multo major est & melior perpetua sanctæ caritatis præsentia in Christo Jesu Domino nostro.

EPISTOLA XX

Episcopo de litteris transmissis gratias agit, cumque ad officium exsequendum hortatur, amorem muneribus præferens.

Domino merito in membris Christi amantissimo Patri, humilis Matricularius sempiternam salutem. Currenti legatione litteræ beatitudinis tuæ venerunt ad me, suavissimæ salutationis afferentes verba, quibus læto perlectis animo, nota agnovi, desiderata consideravi, lætus legebam in omnibus vestri animi sanctissimam de nobis devotionem vi-

^a Alcuinus in epistola 7 ad Carolum M. tribus Doctoribus curam refutandæ hæresis Felicianæ demandari cupit, nempe Paulino Patriarchæ Aquileïensi, Richbono seu Richbodoni Trevirensi Episcopo; & Theudulfo Aurelianensi. Hunc locum de Richbodone interpretor. Paulinum filium haud scio an dicturus fuisset.

gilare. Tua verò sanctitas vigilet super gregem Christi, ne lupinis morsibus aliquid desit gratiæ Christi, tuis subjectis ammonitionibus ad te respiciens: quia perditio cujuslibet animæ pastoris est detrimentum. Ille felix est, qui castigatione Dei catenatus est, & ab hujus sæculi turbatis liberatus procellis: nec umquam tantum divitiis sæculi circumfusus lætabar, quantum consideratione quieta vitæ meæ gavisus sum. Opto Deo miserante, ut per tuam efficiatur dilectionem, quod per meam segnitiam fieri non poterit, id est ut amplexibus & alloquiis caritatis vestræ liceat mihi aliquam horam perfrui. Non est Episcopus, cujus magis velim præsentiam uti secundum Dei miserationem, quam vestram, quod ut fiat, ille efficiat qui ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Periculum est fragili animo in hujus sæculi permanere tempestate. Martha ministrabat Christo, sed tamen circa plurima occupata Domino dicente legitur esse: Maria verò optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Mirabar in quadam chartula dilectionis vestræ quoddam verbum, quod ibi legebam in ea, ubi post competentes & animo meo desiderabiles sensus, dixisti, quod propter occupationes nil mihi transmittere potuisses munusculi. quasi in auro vel argento caritas nostra consistat, dum tanta est, ut verè fateor, in animo meo, vel etiam (ut credo) in tuo, ut in comparatione ejus caritatis omnis divitiarum species vilescat. Illa est vera, de qua modò scripsisti, te pericula fluminum non subire, de quibus dicitur: *Flumina multa non obruent caritatem.* Hæc vigeat in cordibus nostris, non vanæ auri vel argenti species, quæ non profunt possidentibus, sed magis obsistunt, nisi eis qui illa uti ad salutem animæ suæ in largitionibus pauperum didicerint, & opere perfecerint.

Omnipotens Deus sanctitatem tuam ad multorum perfectionem salute perpetua, benedictione felici, incolumem protegere & custodire dignetur, domine, Pater dilectissime & desiderantissime, atque honore in Domino dignissime.

E P I S T O L A X X I

*Archiepiscopum à turba occupationum revocat,
& ad Dei laudem & sui memoriam
hortatur.*

Venerando Patri & veræ caritatis alis amplectendo, colendo & desiderando Archiepiscopo, humilis Matricularius in Christo salutem. Scio integram in pectore pietatis vestræ dilectionem non solum apud me, sed apud omnes amicos firmiter permanere, quæ probabitur in adversis, laudabitur in prosperis. In cuius pennis sanitas, in cuius gressibus scala, quam somniavit Jacob Patriarcha, ascensio ad eum qui ait: *In hoc cognoscete omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Ecce signum discipulatus Christi, & ecce cælestis regni janua, & ecce vitæ nostræ fundamentum, & culmen. Sed vix ibi creditur firma esse, ubi indicio quolibet non apparet, sive in solatio pauperum, sive in exhortatione ad fratres qui proximi sunt, sive in scribendo ad longinquos corpore, proximis siquidem spiritu. Doleo te fratrem ex intimo cordis mærore, propter negotia secularia, quæ impediunt quadam nubium concretionem caritatis radios, qui ex pectoris vestri flamma multos irradiare potuissent, si non caligine terrenarum occupationum obscurarentur. Tamen vigilet in corde & foras temporibus oportunis fulgorem emittat, ut luceat omnibus qui in domo sunt, qui non sunt

cæci ad videndum, vel surdi ad audiendum. Quid est tui officium nominis? nisi apertum habere os ad omnes in veritatis testificatione, per eum qui ait: *Aperi os tuum, & ego implebo illud.* Noli negligere gratiam, quæ data est tibi, sed ut magis & magis proficias intende. Multæ sunt tribulationes justorum; quia inter multos vocatos pauci eliguntur: & quorariore inveniuntur, eo instantius verbum Dei eos prædicare necesse est. Pæne omnes quærunt quæ sua sunt, & pauci quæ Christi esse videntur. Pastores curæ turbant sæculares, qui Deo vacare debuerunt. Vagari per terras, & milites Christi sæculo militare coguntur, & gladium verbi Dei inter oris claustra qualibet cogente necessitate recondunt: quem heu pro dolor! perpauci possident, quamvis plurimi se promittant eum habere: sed in die certaminis mercenarios se ostendunt, non milites. His consideratis diligentius, dilectissime Pater, te ipsum considera, circumspice & intende, quis sis, vel quo vadas, vel quid dicas in iudicio, in præsentia illius qui te speculatorem posuit populi sui. Me verò scito sæcularibus propemodum exterius negotiis liberatum, sed malè interius multis fatiarum occupationibus atque inanissimis cogitationum turbis, quæ me prohibent puro corde clamare: Jesu fili David, miserere mei: quæ tuis sanctissimis orationibus, frater dilectissime, ut abigantur aliquantulum supplici deprecor obsecratione. Adjuva laborantem, erige jacentem, porrige manum pietatis fratri pæne in salo procellosæ cogitationis submerso. Nec æstimer hæc frustra precari: sed teste Deo dicam, quod satis indigeo de hujus tentationis molestia tuæ sanctitatis precibus sublevari. Corpus coarctare utcumque valeo, sed non cordis vagabundos gressus constringere: quia cælestia tantùm desiderare debuifsem. Terreni pulveris caligine pæne oculos cordis

excæcatos habeo , nisi ille gratuito pietatis suæ munere illud illuminet , ad quem mihi sæpius cum Propheta clamandum est : *Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine , Deus meus illumina tenebras meas.* Item , *Illumina oculos meos , ne umquam obdormiam in morte.* Ex parte video , ubi est requies mea , ubi sitis meæ saturitas. Ubi ? nisi in eo ad quem Propheta clamavit : *Sitivit anima mea ad Deum vivum , quando veniam & apparebo ante faciem Dei ;* Et ad seipsum conversus in alio dicens loco , quasi hujus petitionis responsum invenisset : *Hæc requies mea in sæculum sæculi , hæc habitabo quoniam prælegi eam.* In hanc se exhortans alio versu inquit : *Convertere anima mea in requiem tuam , quia Dominus benefecit tibi , pro quo benedicto munere ad laudandum seipsum excitat : Lauda anima mea Dominum.* Et quasi ipsa respondisset , subjungens : *Laudabo Dominum in vita mea , psallam Deo meo quamdiu ero.* Quia semper ero , Dominum meum laudabo dicens : *Laudent eum cali & terra , mare & omnia quæ in eis sunt.* Hos versus sic junctim posui , quia nihil mihi dulcius videtur cantandum in orationis compunctione , quàm hos ita compositos : deprecans ut meæ devotionis ammonitione eos sæpius cum magno animi gaudio decantare in consuetudine habeas pro æternæ beatitudinis memoria , meique nominis quantulumcumque recordatione in hac & in omni salutiferæ petitionis prece. Divina te exaudire gratia dignetur , domine Pater de siderantissime , & nostri cordis amori dulcissime.

EPISTOLA XXII

*Episcopum admonet officii, maximè
' prædicationis.*

Dulcedinem dilectionis brevis chartæ non explicat : sed spero fides vestræ pietatis tenet quod meæ imperitiæ littera non sufficit proferre. Utcumque enim memoria caritatis absentia tristitiam consolatur : & quem sibi præsentari per singula momenta oculus quærit , hunc animus absentem semper amare non desistit. Heu quàm dura est hujus mortalitatis conditio ! quæ variis eventibus toties amicos disjungit , nec patitur semper videre amantem amatorem suum. ô quàm felix est æterna beatitudo , ubi semper videtur quod amatur , & nunquam cernitur quod non amatur. Ad hanc nos festinare oportet , ut illam intrare mereamur. Nullus nos labor deterreat , nulla delectatio retardet : sed tanto avidius totis viribus tendamus ad illam , quanto beatius illam habere poterit qui intrat. Me tecum , dilectissime frater , obsecro continuis precibus attrahe. Tu verò aries , cui juxta Salomonem nullus resistere valet : ego morbida inter gregem evangelicæ pascuæ ovicula. Tua lingua clavis est regni cælorum. quapropter nunquam à bonis sileat , nunquam ab ammonitionibus cesset , Superbos & contumaces duris increpationibus castiget , humiles & quietos piis exhortationibus refoveat : talentum quod accepisti , quasi devotus negotiator superaumentare contende. Non tardat Dominus qui dedit revenire , & rationem exigere pecuniæ suæ. Vide & intentius considera , quantas animas in periculo animæ tuæ regendas accepisti. Fac tibi lucrum ex illis , non damnum. Ad exemplum Domini Dei tui

recurrere, quomodo per civitates, castella, vicus etiam & domos singulas prædicando cucurrisset, immo convivia publicanorum & peccatorum non abhorruit, quatenus ex familiaritatis communione prædicationis occasionem haberet. Ita tu ejus roboratus exemplis, ubicumque ad convivia venias, ibi prædicationis officia agere non cesses, ut pro carnalibus quæ ministrant tibi tuisque sociis, spiritalia sibi suisque comanipularibus accipiant: memor quanta seipsum districtione pius prædicator Paulus obligavit dicens: *Va mihi si non evangelizavero.* & iterum quàm terribilia comminatus est Dominus ipsi Ezechieli Prophetæ, dum prædicationis ei officia ingessit: *Fili hominis speculatorem posui te domui Israëli.* & post pauca: *Si enim non adnuntiaveris iniquo iniquitatem suam, & ille morietur in peccatis suis, & sanguinem ejus de manu tua requiram.* & iterum per Isaiam Prophetam de tacentibus dicitur prædicatoribus: *Canes muti non valentes latrare.* Qui sunt canes muti, nisi Pastores tacentes contra diabolicas insidias per prædicationem latrare non valentes? Idcirco, dilectissime frater, te diligentius obsecro, ut omnes ad tuam pertinentes diæcesim verba vitæ audire facias, vel per te ipsum, vel per tuos adjutores Presbyteros, ut subjectorum tibi salus, tua sit gloria apud Deum. Si quis verò (quod absit) postea... sanguis ejus sit super caput suum: tu verò immunis à perditione illius inveniaris, qui prædicasti ei, licet non obedisset tibi. Raro enim aperto Marte apud Christianos pugnat antiquus hostis: sed sub prætextu pietatis venena mortiferæ suggestionis occultat. Idcirco quasi pio pastori & prudenti medico convenit tibi commissum præcavere gregem, uti eum in conspectu æterni Judicis immaculatum adducere merearis, & vocem desiderabilem audire dignus efficiaris: Euge serve bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.

EPISTOLA XXIII

ALCUINI
EPISTOLÆ.*Episcopum hortatur ad subditos erudiendos.*

DEsiderando meritoque amando illi sanctissimo Patri humilis terrigena in Domino salutem. Multa mihi dulcedo fuit ex visitatione venerandæ dilectionis vestræ. Licet laborem haberes, tamen ego pietatis tuæ consolatione reficiebar, ita ut juxta beati BENEDECTI responsionem, Pascha me in tuæ dilectionis adventu habere viderer. Sed brevi præsentia diu optatæ tempus plangebam, & quantum lætus fui in aspectu faciei vestræ, tantum tristis in abscessu torquebar. Sed quid ad hæc? tale est hujus sæculi gaudium, nos ad futuram lætitiâ tendere admonens, quæ numquam finem habitura est. sed semel hausta dulcedo semper præsens esse non desinit, ad quam tota mentis alacritate festinandum. Qualis est illa lætitiâ, quæ nihil perturbationis habebit, numquam finem habebit? Hæc est in spe modò habenda. Quàm felix est illa dilectio inter fratres, quæ sine fine vivit, sine fastidio augetur! Hortare, Pater sancte, filios nostros communes huic se dignos præparare caritati: suade paternis eos obedire præceptis, verè fratres esse in Domino, & filios æterni Patris, coheredes Christi Dei. Non solum pastorali sollicitudine vobis hæc suadenda sunt, sed omnibus gregis tibi commissi ovibus ingerenda sunt in sancta caritate & castitate permanere. Mundus in maligno positus est, & multi de veritatis via & fidei præceptis se avertunt, sæculo amplius servientes quam Deo: non considerantes oculum divinæ majestatis super eos ubique vigilare, qui unicuique redditurus est secundum opera sua. Quocirca, carissime verbi Dei Prædicator, insta importunè, opportunè, quia plurimi sanæ resistunt

Vet. Analect. Tom. IV.

V

ALCUINI
EPISTOLÆ.

doctrinæ, se amantes, non sempiterna quærentes : ex quibus quantos valeas, divina opitulante gratia de flammis erue perpetuæ perditionis, & congrega in caulas Christi ovium : quatenus ex illorum salute tua multiplicetur gloria in die Domini nostri Jesu-Christi. Paternitatem vestram pietas divina regere & perficere faciat in domo Dei usque in diem perfectum, dilectissime Pater.

EPISTOLA XXIV

Archiepiscopo Fidei catholica & Principis curam commendat, ac S. Rodberti fratres salutat.

Sanctissimo Patri, Archipontificatus honore^a sublimato, humilis Orator, æternæ pacis & prosperitatis salutem. Veniente dilectissimo fratre orationis gratiâ, suavissima vestræ salutationis proferens nobis verba, & optatæ prosperitatis vigorem annuntians, valde, ut fateor, lætati sumus in ejus adventu : & ut vestra demandavit dilectio, privata mente suscepimus eum dulcissimè, cujus familiaritatis alloquio usi sumus. Est enim, ut agnovi in eo, vir valde fidelis, & in sancta devotionis religione. Vestris quoque syllabis quæ attulit perspectis, invenimus eas caritatis pennâ perscriptas, cujus etiam caritatis melliflua dulcedine refecti sumus semper à vobis & in vobis, quæ nos duabus dilectionis alis ad cælum usque Deo miserante portare poterit. Et hæc est optima pars, quam elegit beata Maria ad pedes sedens Salvatoris, intenta verbum salutis audire ab eo. Proinde maneamus jugiter in caritate perfecta, cujus una pars ad Deum tendit in fide &

^a Arnonem intelligendum puto, sub quo Episcopatus Saltzburgenfis in Archiepiscopatum evehctus est. Conjecturam capio ex sancto Rodberto Confessore, de quo infra.

vita honestate, altera verò proximos amplectitur in patientia & benignitate. Per hoc verò quadrivium vestra, frater carissime, intentio pacificè pergat, donec videatur Deus deorum in Sion summæ beatitudinis. In his morare præceptis, aliosque erudire studeas, ut Fidem discant Catholicam, eamque sobria operum conversatione ostendant, patientesque atque benefici esse contendant. Vestrae verò devotionis sanctitas prædicabat nostro olim amico verbum vitæ sapius, ut sit justus in judiciis, & misericors in pauperes, quia scriptum legimus: *Misericordia & veritas custodiunt principem^a, & exultant ambulantes in eis.* Recordetur semper quem velit habere in periculis defensorem, eumque diligat & opere; quantum valeat, illius impleat præcepta, nec se inconsultè tradat periculis, quomodo quidam sui antecessores fecerunt, & ideo improba morte perierunt. Sit illi Christus in corde, & præcepta ejus in ore & opere, ut vivat feliciter in hoc sæculo, & in futuro beatam obtineat gloriam. Vestros verò discipulos & capellanos meo precor officio saluta, admónens eos honestè vivere coram hominibus, ut vestra ex eorum conversatione laudetur dignitas. fratres quoque sancti R H O D B E R T I^b Confessoris Christi hortare sapius, ut in sincera caritate, & devota religione, & sanctæ humilitatis obedientia Deo feliciter deserviant, respicientes in perpetuæ beatitudinis remunerationem. Militant enim in castris ecclesiæ militia, quatenus in cælestibus cum eo sedibus sempiterna felicitate gaudeant: meique ut memores sint non solum eos opto admoneas, sed omnes regionis vestrae famulos famulasque Dei, quorum & quarum multiplicet Deus nu-

a De Geroldo, Bajoariorum post Tassilonem Ducem Prorege, hoc dictum puto.

b S. Rudperti monachos Juvavenses intelligere videtur; ad quos Alcuini epistola LXXVIII.

merum, & nomina jubeat perscribi in cælesti bibliotheca. Divina vos gratia prosequatur omnes, & ad gloriam perpetuæ beatitudinis pervenire vos faciat, domini dilectissimi.

EPISTOLA XXV

Solatur Episcopum, à quo Regii ministri servitia exigebant.

2 **D**omino desiderabiliter honorabili, & honorabiliter desiderabili sancto Patri venerabili Archiepiscopo, humilis Christicola in Deo Patre salutem. Accepitis vestræ caritatis muneribus omni auro amabilioribus, & apicibus omni favo dulcioribus, in quibus insertum erat de angustia mentis vestræ pro servitio sæculari adversus sanctitatis vestræ dignitatem: ita ut non liceat melioribus instare officiis, nec animarum gregis Christi lucris inservire. Vestra cogitet obsecro beatitudo, quis unquam sanctorum hoc sæculum sine tentatione transigeret? Solus, ut ait beatus Hieronymus in quadam epistola, Salomon semper in deliciis: & ideo fortè peccavit. Exhortans nos ad patientiam beatus Apostolus ait: *Job audistis, & finem Domini vidistis.* Dominus in Evangelio inquit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Recurramus ad Christum tota intentione, assiduis precibus, qui est unicum de tribulatione refugium. Sic Psalmista præcipit: *Facta in Dominum curam tuam, & ipse te enutriet.* Dicamus Deo cum Propheta: *Esto mihi in Deum protectorem & in locum munitum, ut salvum me facias.* Deus est in cujus manu cor Regis, & quocumque voluerit vertet illud: qui numquam

a Ricolfo Moguntiensi, ni fallor, aut certè alteri cuiquam Archiepiscopo, qui Alcuini discipulus fuerat, ex fine hujus epistolæ.

deserit sperantes in se, qui ait vera promissione & fortissimo solatio: *Omnis enim qui petit accipit, & qui quarit invenit, & pulsanti aperietur, & cetera* quæ in eodem loco profunde satis de spe accipiendæ petitionis effectus disputat, & exemplis confirmat. Ab initio mundi, vel etiam nascentis Ecclesiæ, semper Deo servientes tribulationibus fatigati sunt. Si legeris in divinis libris sæculi eventum, etiam hoc quod dico verum probabis, vel exterius famulos Dei apertam pati persecutionem, vel interius in pace Ecclesiæ clandestinis affici incommodis. Contra hæc omnia sola valet in Dei nomine patientia, ipso dicente Domino victore mundi hujus ad discipulos suos, vel magis ad eorum successores: *In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum.* Memores esse debemus, quid ipsa Veritas tentatoribus respondit: *Reddite Casari quæ Casaris sunt, & Deo quæ Dei sunt.* Si apostolico exemplo vivamus; & pauperem agamus vitam in terris, sic illi fecerunt. Sæculi servitium justè abdicamus, nunc verò sæculi Principes habent justam (ut videtur) causam, Ecclesiam Christi servitio suo opprimere. Dum beatus Paulus Apostolus dilectum filium suum de singulis ecclesiasticæ dignitatis officiis instruit, ait inter cetera: *Admone illos, (quos nisi Christianos?) Principibus & potestatibus, subditos esse, dicto obedire: admone ad omne opus bonum paratos esse.* & beatus Petrus consentanea, utpote eodem spiritu, scripsit dicens: *Dominis carnalibus obedite, non tamen bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* Si etiam dyscolis, quanto magis sapientissimo Principi & religione sancta devotissimo debemus prompta voluntate obedire? Nec hoc dico quod non magis optem te cum tuis discipulis Deo vitam in sancta religione quietam ducere atque optimam cum felicissima femina, quæ sedens ad pedes Domini audire verba cælestia elegerat partem, quæ nunquam

auferetur : sed vereor fortassis , si moveatur causa , nec vestram beatitudinem ad desiderata pervenire posse. Ideo , sicut superius dixi , sola videtur salubris causa , Deo totum precibus in angusto situ nostri desiderii commendare eventum , ut sua sancta clementia & pietate provideat nobis , quomodo pacificè ad nostram pervenire valeamus voluntatem. Si tamen nobis nostra quærenda est voluntas , eo quod ille , id est Dominus Jesus , de se ipso dixit : *Non veni facere voluntatem meam , sed ejus qui misit me.* Ideò decantare in Oratione dominica jubemur : *Fiat voluntas tua.* Nam voluntas Dei omne bonum est. quæ ut semper in nobis fiat , omni mentis intentione & omni operum bonorum executione postulandum est.

Hæc interim sub festinatione propter occupationem diei festi dictavimus : utique missus beatitudinis vestræ ad nos die sanctissima dominicæ Cænæ venerat , exigens à nobis litteras , ne vacuis reverteretur manibus. Pleniorum Deo miserante responsionem sperare habetis , sive de consolatione laboris vestri , aut etiam angustiae mentis , necnon & de inquisitionibus , quas habuit ex persona carissimorum nobis vestræ caritatis discipulorum. Gloria & laus Deo , apud nos omnia prospera sunt , & apud filios nostros quos nosti , qui una mente vestram salutant beatitudinem , eamque multo valere tempore optant in Domino. Scito certissimè , quod tui nominis memoriam dulcissimam habemus in orationibus apud sanctum Martinum : & si quando spiritus Domini in compunctione visitat cor , semper recurrere in mentem facit vestri nominis recordationem. Deus qui dives est in misericordia , misereatur perpetua pietate vobis Pater , frater , fili carissime in æternum.

EPISTOLA XXVI

Ad quemdam amicum.

Dilectissimo in Christo filio, humilis Phæbigena perpetua prosperitate salutem. Solet caritas olim germanitate fideli compacta novis sæpius litteris reformari, ut firma agnoscat in fide, quæ est dulcis in consuetudine. Unde ego chartulam chartulæ conjungo, ut legatur in pagina, quæ est in cordis tabula conscripta, non atramento perituro, sed spiritu sempiterno, qui gemitus excitat inenarrabiles pro sospitate vestra in meo corde. Vestra vero dilectio, ut novi certissimè, nostri nominis non obliviscatur: quia crebra infirmitas cogit nos amicos admonere de sanctarum orationum suffragio, ut propitietur peccatis meis pietas divina, & renovetur vita mea in melius, sicut aquilæ juvenus: nec me Judex meus & testis meus judicet secundum merita mea, sed secundum suam magnam misericordiam parcat contenti sibi servulo se esse peccatorem; nec derelinquat eum in diebus senectutis suæ, sed solatio sancti spiritus foveat eum, & misereatur illi. Hæc eadem verba vestra recordetur de se ipsa sanctissima mens & acutissima prudentia: in qua, dum tempus habes, labora opus Dei, ut in die magno Domini nostri mercedem laboris tui fortiaris cum Sanctis Dei sempiternam. Divina vos, vestrosque filios, vestramque familiam gratia sempiterna protectione custodiat, præveniat donis, augeat & meritis in æternum.

CAROLI M. EPISTOLA

De gratia septiformis Spiritus.

- * Coloniensi
- * Rotomagenfi.
- * Bergomenfi.
- * Eistetenfi
- * Tolosano.

KAROLUS divina misericordia Rex Francorum & Langobardorum, ac Patricius Romanorum, HILTBALDO*, MAGINHARTO*, AGINO*, GERHOHO*, HARTRICHIO*, sanctis Episcopis. Gratias agimus sanctitati vestræ, quia ad familiariter à nobis interrogata familiare nobis responsum dare voluistis: & quæ caritatis instinctu vestræ dilectioni fuere proposita, eadem dictante caritate, juxta quod vobis visum est, sunt nobis absque retractatione soluta. Sed ipsius quæ à vestra sanctitate nobis data est, responsionis ordo videndus, & apud vestram dilectionem intimi in ea sensus medulla perquirenda, ut & qualitas nostræ interrogationis appareat, & modus vestræ responsionis patentius elucescat. Sancti etenim Patres, qui, ut veteris testamenti serie legitur, ab initio Deo placentes hanc ultimam, sed Christi adventu felicissimam sæculi ætatem probitate morum & meritorum multiplicitate præcesserunt. sancti Spiritus gratiam absque ulla ambiguitate & accepisse, & habuisse credendi sunt. Quis enim unquam placuit Deo carens sancti Spiritus dono?

Sed, ut vestræ responsionis textu continetur, eadem sancti Spiritus dona singula singulos sanctorum habuisse, & in Christo cuncta pleniter inhabitasse cognovimus. quæ ut firma veritatis ratione subnixa probabamus: sed nequaquam arbitramur quemlibet sanctorum Patrum unius singularitate doni fuisse contentum, cum hoc fieri non posse de ipsarum vocabulis gratiarum facillimè possit adverti. Sapientia enim

& intellectus adeo sibi naturalitatis nexu conjuncta sunt, ut unum sine altero nullo pacto subsistere queat. Quomodo enim sapit qui non intellegit? vel quomodo potest intellegere, quem constat non sapere? Sapientiâ sive intellectu privatus quis umquam consilium vel sibi habuisse, vel alio * dedisse repertus est? Nam luce clarius constat, consilium nonnisi sapientium esse. Fortitudinem verò si consilio careat, fortitudinem esse putandum non est, cum omnia inconsultè gesta fortiva potiùs quàm fortia soleant nominari. Scientiam in quoquam sine sapientia & intellectu consistere posse valde est incredibile. Quid enim potest scire, qui nihil valet intellegere? Jam pietas & timor Dei qua arte sibi copulata sint, qui seipsum explorat facile cognoscit: quia nen:o pius est, nisi qui judicium Dei timendo, in se peccanti dimittit proximo.

* alii.

Hæc septem sancti Spiritus dona sicut in sanctis Patribus fuisse singula, sic in Christo adunata omnia non est mirum. Quid enim illi ex omnibus bonis deesse potuit, qui omnia bona simul cum Patre creavit? Numquid magnum est si hæc in Christo mansisse dicantur, in quo omnis plenitudo divinitatis inhabitare cognoscitur? Numquid magnum est, si ea quasi pro munere adscribas Domino, quæ diligenter considerans invenies in servo? Numquid his tantùm donis potest sublimari Dominus, quibus carens non est bonus servus? Absit ut his tantum gloriam ejus dicamus consummatam, cujus magnificentiam supra omne quod dicitur aut nominatur, sive in cælo, sive in terra credimus sublevatam? Neque enim sensus comprehendere, aut sermo poterit explicare, quæ & qualia, vel quanta sint quæ ejus debeant adscribi gloriæ, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus sine fine. Sed ideo hæc & in Patribus singula, & in Christo simul omnia non miramur, quia in

discipulis ejus per singulos singula computari, & in Petro simul omnia possunt inveniri. Quamquam eadem in Christo longe aliter quàm in ceteris sanctis fuisse credenda sint. Nam sanctorum cuique pro varietate voluntatum quibus fragilitas humana non caret, nunc hoc, nunc illud donum accedendo vel recedendo aut adesse, aut abesse cognoscitur: Christo verò qui est Dei virtus & Dei sapientia, cuncta sancti Spiritus charismata semel veniendo accesserunt, & in eo nunquam recedenda permanserunt.

Sed quid hæc de Patriarchis & Apostolis dicimus? cum neque nunc diffidendum sit plures cotidie intra sanctæ matris Ecclesiæ sinum posse reperiri, qui vel singulis, vel pluribus sancti Spiritus donis sint ditati. Verax enim est qui in se confidentibus præsentiam suam usque ad consummationem sæculi promisit non defuturam, quò & nobiscum & in nobis semper manente, nequaquam sancto septiformis gratiæ Spiritu carebimus, qui cunctorum largitorem bonorum credendo & bene faciendo possidemus. Spiritu etenim sapientiæ regitur, qui fidem sanctæ & individuæ Trinitatis tam ad sui, quàm aliorum profectum ediscere nititur: ut per hanc & hæreticis resistere, & suos valeat confirmare. Spiritum intellectus tenet, qui divina præcepta audiens, quàm necessaria sit eorum cognitio sensu cordis percipit, & juxta beatum Jacobum, *non oblivisus auditor factus*, sed operator strenuus, ea quæ intellexit mandata, studet ut à se fiant quàm integerrime custodita. Spiritu consilii viger, qui in cunctis quæ agere disponit, an hæc Deo sint placitura precogitat: melius existimans quæ & qualiter agenda sint prius tacite considerare, quàm aliquid inconsultè inchoare, unde eum penitentia cogat ab incepto desistere. Fortitudinis spiritum habet, quicumque diabolo & membris ejus, hæreticis scilicet, fidei scuto ac verbi Dei gladio arma-

tus resistere studet, & contra vitia quibus suggestu diaboli hæc mortalis vita cotidie maculatur, quasi contra inimici jacula spiritu fortitudinis armatur. Nam spiritum scientiæ possidet, quisquis Dominici memor præcepti simplicitatem columbæ & prudentiam serpentis habet: quique inter consimilia dijudicans, scit reprobare malum, & eligere bonum. Sæpe enim mixta bonis mala inveniuntur, quæ nisi scientia difficulter discernuntur. Spiritum verò pietatis illi inesse dicimus, qui dominica præcepta non oblitus, in se delinquenti dimittit proximo: & non tantum in alios, sed etiam in semetipsum justam exercet pietatem, quia probus quisque cavere debet, ne dum suo debitori dimittendo malum existit pius, sua non tribuendo in semetipso existat impius. Spiritu autem timoris Domini illum dicimus adimpletum, qui iudicium Dei timens, non tam delectatione regni cælestis bona facere studet, quàm timore gehennæ mala perpetrare non audet: & sic gaudet de promissione perpetuæ vitæ, ut non minùs timeat de supplicio perennis pœnæ. atque hoc spiritu compunctus devertat à malo, & faciat bonum.

Hunc sanctum septiformis gratiæ Spiritum & in Patribus & in Apostolis fuisse, & nunc in sanctæ matris Ecclesiæ filios, qui in Christo cotidie in augmentum populi sui renascuntur, divino munere credimus inspirari. In Christo verò, ut prædiximus, hæc talia non miramur, cujus immensitatem gloriæ humana mens non valet enarrare. Quæ dona qualiter in illo sint, quia nullo modo explicare valemus, restat ut nobis ea donanti laudes dicamus.

Christe salus mundi, sanctorum gloria perpes.

Sit tibi laus & honor semper in arce poli.

Item de gratia septiformis spiritus.

Spiritus sapientiæ fuit in Petro, quando relictis retibus & navi secutus est Dominum. Spiritum intellectus habuit, quando Domino interrogante, quem homines esse dicerent filium hominis? Christum filium Dei vivi esse & intellexit, & respondit. Spiritus consilii erat in illo, quando Simoni pecuniam offerenti, sancti Spiritus gratiam vendere nolens, ipsum Simonem cum pecunia sua in perditionem ire iussit. Spiritum fortitudinis habuit, quando exempto gladio auriculam Malco abstulit. Spiritum scientiæ possedit, cum ceteris discipulis in navi dubitantibus Dominum esse cognovit. Spiritus pietatis cum illo erat, quando Dominum quousque fratri in se peccanti dimittere debuisset interrogavit. Spiritus timoris Domini plenus erat, quando viso piscium miraculo consternatus, ad Dominum dicebat: Exi à me Domine, quia homo peccator sum ego.

Item aliter.

Spiritus sapientiæ fuit in Andrea, fuit & in filiis Zebedæi, quando similiter ut Petrus relictis retibus & navi secuti sunt Dominum. Spiritus intellectus fuit in Thoma, quando palpatis vulneribus dominicis, ipsum Deum & Dominum suum & intellexit, & professus est. Spiritus consilii erat in cunctis discipulis, quando futurorum curiosi, Dominum de fine mundi consulebant. Spiritum fortitudinis omnibus discipulis adfuisse nemo negat, nisi qui eos pro Christi nomine mortem pati noluisse confirmat. Spiritus scientiæ erat in Johanne, qui tam distinctè de divinitate & humanitate Salvatoris in principio Evangelii sui disseruit, & non minùs discretè de

septem tonitruis in Apocalypsi, quæ silenda, quæque fuissent loquenda, conscripsit. Spiritus pietatis fuit in Stephano, qui in ipso mortis articulo pro persecutoribus suis exoravit. Spiritus timoris Domini fuit in omnibus Apostolis; quia non solum bona faciebant, sed etiam propter amorem Dei mala facere non audebant.

ODILBERTI
I
EPISTOLA.

Explicit explanatio de gratia septiformis Spiritus.

CAROLI M. EPISTOLA II.

de Baptismo.

*Ad ODILBERTUM Archiepiscopum
Mediolanensem.*

IN nomine Patris & Filii & Spiritus sancti KAROLUS serenissimus Augustus à Deo coronatus, magnus, pacificus Imperator, Romanum gubernans imperium, qui & per misericordiam Dei Rex Francorum & Langobardorum, ODILBERTO venerabili Archiepiscopo in Domino salutem. Sæpius tecum, immo & cum ceteris collegis tuis, &c. *ut in tomo I Analectorum.*

ODILBERTI ARCHIEPISCOPI responsio ad Carolum M.

Domino Christianissimo & à Deo conservato KAROLO, invictissimo atque piissimo Imperatori, ODILBERTUS servus servorum Dei, sanctæ vestræ Mediolanensis ecclesiæ Archiepiscopus & orator vester, perennem in Christo Domino salu-

tem. Igitur immensæ omnipotentis Dei nostri misericordiæ sine intermissione omnibus nobis peragendæ sunt gratiæ, quæ vos in tam sublimissimam dignitatem collocavit imperii : simulque provolutis genibus omnes ejusdem Redemptoris nostri supplicamus clementiam, ut vitam vestram atque incolumitatem per multorum annorum curricula ad profectum omnium ecclesiarum Dei, sive & fidelium populorum vobis à Deo commissorum conservare dignetur, quia in vestra tranquillitate salutem nostrorum omnium adesse cognoscimus atque tenemus, qui vos sollicitudinem habentes orthodoxæ Fidei magis præ ceteris omnibus, qui ante vos Christiani Imperatores in universo mundo fuerunt devotione quique & divino zelo commoti, id est Constantinus, Theodosius Major, Martianus, & Justinianus. Hi omnes ut Christianum populum ab omni erroris macula liberarent, divinitus inspirati, quæ Domini Sacerdotes diffiniebant, illa tantum principalis auctoritas confirmabat. Quorum vos meritis & scientia præcellentes, David sanctum imitantes, qui se pro populi salute in typo nostri exhibuit Redemptoris, cujus vos strenuus cultor pro credulitate rectæ Fidei divino amore accensi de Domino nostro Jesu Christo Dei omnipotentis filio per omnia & super omnia, qui cum sit splendor gloriæ & imago substantiæ ejus & candor lucis æternæ, propter nimiam caritatem qua dilexit nos, semetipsum exinanivit, & juxta apostolicam auctoritatem vel cetera quæ sequuntur, exhibuit sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, cujus abluens peccati contagium, pretioso sanguine suo redemptioni nostræ tribuens sacramenta, & peractum mysterium post ascensionem suam, qua ad Patrem ascendit, apostolica traditione nos confirmat, quam fidei integritatem universis gentibus Apostoli prædicaverunt.

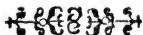
ut nullis ventorum flatibus & ictibus adversantium conquassetur Ecclesia Christi, sed in vero atque perpetuo fundamine permanendo constabilita persistat. Sic & nos confirmati Sanctorum Patrum spiritualibus instrumentis, & corroborati inviolata fide & illibata, de credulitate Patris & Filii & Spiritus-Sancti rectam fidem credimus atque tenemus.

Sed quid religioso convenit Principi, ut super omnes polleat adversos, nisi de bonis sit semper sollicitus libenter operibus? quod vestra sincera pietas summo amplectitur studio, ut neque in qualibet parte Ecclesia Dei vulnerum maculis torpeat, aut in ea sanies ignorantiae crescendo ebulliat: sed quod magis vestris felicissimis temporibus sacerdotum Dei corda accensa ad sollicitudinem evigilando vera & recta custodia perseverent, & vos pro tanti vestri laboris certamine aeterna praemia à Domino consequi valeatis. Sed ne aliquem nostrum existimemus, qui verbis eloqui atque cogitatione capere possit, ut putet se omnia mysteria caelestia liquidò comprehensa tenere. Suscipientes nos itaque epistolam à pietate vestri imperii nobis emissam, qua perlecta redolentiam sensimus nectaris suavissimi nimio fragrante odore; multimodas Deo nostro gratias referentes, qui in corda vestra inspirare dignatus est pro statu Ecclesiae suae: quod à clementia vestra commoniti, rationem veræ Fidei, & quaeque per ordinem gerimus atque docemus, à nobis cognoscere debeat. Itaque etsi ad id, quod dominatio vestra flagitat, plenius à nobis ipsis nequimus responsa proponi; oportet tamen ut quanto pauperiores nos cognoscimus esse in nostris responsis, tanto magis in scripturis sanctis convenit fieri devotiores: ut qui propriis sermonibus minores sumus in dicendo, sanctorum quoque testimoniis ad crescere valeamus, & de eruditissimorum labore,

ODILBER-
T I
EPISTOLA.

*f. pruden-
tia.

qui nihil in scripturis divinis obscurum reliquerunt vel clausum, quod ad veram non perducerent claritatem, & Davidicam clavem acceperunt ut aperirent nobis, etiam tribuendo proficerent in salutem, & labor sanctorum nos inertes securiores & paratos faceret ad danda responsa. Hæc nos verò non per prolixitatem verborum scribendi compendiosè tentavimus, sed valde subjecti per humilitatem veram pietati vestræ constringentes breviter perscripsimus, currentes per sanctorum Patrum exempla ad significandum dignissimæ præsentia* vestræ, quæ velut mirificis floribus ex nimio rutilat ornata fragranti odore, auri ac pretiosarum devincens gemmarum, crescente vobiscum pietate & sapientia, & adesse semper tenemus: à quo veluti vivo fonte, & ad instar fluminis, ad singulorum irriganda corda dulcedine nimia profluente, mellis & butyri emanante longe lateque decurrens, telluris ariditatem perfusione sui implet. Unde petimus, ut dulcia nobis dona magnifici eloquii vestri tribuatis: sed sicut solis radii mundum illuminans; ita scientia nostra sanctæ vestræ doctrinæ dono circumfusa fulgeat quia quod nobis adipiscendum pro nostra inquisitione laboriosum esse conspiciamus, vos verò plenius dispensatione Dei, sancto affluente in visceribus vestris Spiritu, manifestare & aperire sacramenta divina valetis. Dominus omnipotens prolixa per tempora gloriam imperii vestri incolu- mem conservare dignetur, amen.

INCIPIT

INCIPIT LIBER DE BAPTISMO

CAPUT I De Baptismi praecepto in Evangelio.

Ite, inquit Jesus discipulis suis, docete omnes gentes, &c.

II De interpretatione Baptismi. Isidorus.

Isidorus inquit in Etymologiarum: Baptismum, inquit, græce, &c.

III De Sacramento Baptismi, quod sit in verbo & aqua. Ambrosius.

Quid enim aliud est, &c.

IV De Catechuminis, & exorcismis. Isidorus.

Catechumini sunt, qui primum de gentilitate veniunt, &c.

V De sufflatione & exsufflatione. Celestinus Papa.

Cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis, &c.

VI De salis acceptione. Isidorus.

Sal autem in ministerio catechuminis à Patribus est institutum, &c.

VII De Competentibus. Isidorus.

Post catechuminum enim secundus Competentium gradus est, &c.

VIII De scrutinio sancti Isidori.

Fiunt enim scrutinia ut explorentur in eadem doctrina, &c.

IX De catechesis vel symboli traditione. Johannes.

Catechesis græce, instructio, Instruitur enim ecclesiastico mysterio, &c.

X De tactu cum spuo. Gregorius.

Per salivam itaque, quæ de capite in nos labitur, sempiternæ contemplationis irrigatio, &c.

XI De tactu aurium. Johannes.

Ideo tanguntur aures eorum, quia per eas ad intellectum &c: item Ambrosius. Aures à sa-

cerdote tanguntur , ut aperiantur ad sermonem , &c.

XII *De tactu naris. Johannes.*

Cum verò tanguntur nares eorum , admonentur , ut quamdiu spiritum naribus. &c. *Ambrosius.*
Nares autem tangere est , ut bonum odorem accipiant , &c.

XIII *De unctioe pectoris & scapula. Johannes.*

Pectus eorum oleo consecrationis perunctum , &c.

XIV *De Abrenuntiatione. Isidorus.*

Dux sunt quippe pactiones , &c.

XV *Utrum pueri per se Confessionem faciant. Isidorus.*

XVI *De Trina mersione. Johannes.*

Nam qui in Trinitatis nomine baptizandus accedit , &c.

XVII *De unctioe Chrismatis. Johannes.*

Sumptis dehinc vestibibus albis , &c.

XVIII *De lincolo. Johannes.*

Ad imaginem quippe sacerdotii , &c.

XIX *De albis vestibibus, idem.*

Cuncti renati albis vestibibus , &c.

XX *De communicatione corporis Christi.*

Dignum omnino est , &c.

XXI *De impositione manus Pontificis. Isidorus.*

Manus impositio , &c.

XXII *De pedum nuditate. Johannes.*

Hi etiam nudis pedibus..... nihil potest inveniri nocivum.

A D N O T A T I O N E S.

Superiores epistola cum sequenti constitutione à nobis desumpta sunt ex bibliotheca Augiensis infra Constantiam. Prima est epistola Caroli M. de gratia spiritus septiformis , qua in epistola magnopere elucet optimi Principis religio , ejusdemque sapientia , ut quis

nonnullos Episcopos in Fidei rebus intelligentiâ superaret.

Altera est ejusdem Imperatoris epistola de Baptismo, qua Odilbertum Mediolanensem Episcopum aliosque Imperii sui metropolitae interrogat de doctrina & disciplina modo, quem tenerent in conferendo primo Christiana religionis sacramento. Hac epistola impressa est in tomo 1 *Analectorum* : itemque Leidradi Lugdunensis Archiepiscopi ad eam responsio in tertio tomo : sed Odilberti Mediolanensis hac de re epistola & libellus desiderabantur. Epistolam descripsimus ex codice Augiensi, libelli capitula referre consenti, cum nihil aliud contineat, quàm excerpta ex superiorum Patrum scriptis, ut lemmata capitulum perlegenti manifestum est.

SINDBERTI EPISCOPI & Abbatis Murbacensis.

Epistola encyclica.

Reverentissimæ Matrifamiliæ ill. SINDBERTUS dono Dei vocatus Episcopus atque Abba de monasterio MORBAC, in Domino æternam salutem. De cetero comperiat melliflua caritas vestra, eo quod frater vester nomine ille vel ille, de hac luce migravit (ut credimus) ad Christum. qua ex re obnixè obsecramus almitatem vestram, ut pro ipsius anima sic jubemini agere de psalmis seu Missis atque vigiliis, ceu ingens bonitas vestra consuevit. Optamus vos bene valere.

Indiculum ad Episcopum.

Domino reverentissimo Episcopo ill. SINDBERTUS gratia Dei vocatus Episcopus atque Abba de monasterio MORBAC, una cum fratribus æternam in Christo Jesu Domino nostro salutem, &c.

P R U D E N T I I E P I S C O P I

Trecensis Epistola.

Ad quemdam Episcopum fratrem suum.

Domino mihi in dominorum Domino desiderabiliter venerando ill. merito sacerdotali paternoque culmine insignito, PRUDENTIUS famulorum Christi humillimus, sempiternam in omnium Salvatore salutem. Quantum, mi fratrum carissime, litteræ tuæ perdesiderabilis mihi germanitatis textus meam diu infatiabiliterque collectam sitim æstumque dulcedo recreaverit, quantumque jucundissimæ oblectationis invexerit, fideliter fateor dici nequit: quippe cum tot tantisque perturbationum fluctibus pæne inrevocabiliter obrutus, ne sibilo quidem (ut dicitur) tui quicquam haurire valuerim, utrum te super: ad dominum jam redisse contingeret, cum repente vix tandem à palatinis excubiis, quibus diu inservire coactus fueram, absolutus, latorem quàm desiderabilium mihi apicum . . . vestræ Trecas, cui me divina gratia, non autem ulla meritorum meorum plenitudo præesse dignata est, offendi. Et audito, quod extinctum metuebam, alterius mei nomine, explosis gaudio superante soporibus desperatione potius quàm oblivione contractis respiravi; & fu-

pernæ bonitati, quæ inter adversa & prospera suos servare consuevit gratulatus, litterarum infatigabili atque multoties iterata recursione inhærens, illic meum ill. germanum unanimem, immo me alterum quæritans, tandem reperisse me plurimum gaudeo: quoniam qui ipso mihi auditu extinctus videbatur, subito vivens apparuit; & quem abisse autumabam, superesse non ambigo. Agens itaque auctori bonorum omnium gratias, indefesse hoc uno inexplebiliter bono afficio, quo te non tam vivere, quàm bene vivere audio, audiens gratulor, gratulans desidero, desiderans postulo; & ut ipse convivere merear, tuis quàm [piis] precibus opto ac meritis, quibus me ab omnibus propositum votumque Christianæ militiæ infatigabiliter obpugnantis inmutabiliter relevari confido. Age nunc, fratrum dulcissime, & duce omnium ordinantis, omnia ferentis gratiâ, me meæque discretionis commissos sanctissimæ instantissimæque intercessionis ope fulcire non desinas: quos plurimum vivere si xenia propriæ adinventionis vel ligatæ, vel solutæ crebro visitans, mittenda imperans, desiderantibus miseris. Bene te semperque in Domino valentem, nosque importunarum clavo supplicationum ad portum optati litoris revehentem, virtus omnipotentis brachii conservare dignetur.

*Quot voces oculis, lingua, audituque, manuque
Hauisti, totidem latificare bonis.*

I N N O M I N E D O M I N I
incipit prologus RABANI EPISCOPI
ad RATLEICUM Abbatem de Mar-
tyrologio.

RABANUS servus Christi Jesu & servorum ejus, viro venerabili RATLEICHO presbytero atque Abbati, in Domino salutem. Quia rogasti me, frater amantissime, ut Martyrologium per totum annum tibi conscriberem, atque sanctorum festa quæcumque potuissem invenire, ibidem insererem; feci quantum potui, & singulis diebus nomina sanctorum, quæ scripta, sive notata ab antecessoribus in libellis reperi, ibidem inserui: & cujuscumque sancti obitum, sive martyrium, qualiter vitam finierint, legi; breviter, prout valui, notavi. Tu autem quia plurima scripta antiquorum invenisti & legisti, per ea etiam hoc parvum opusculum examinans, utile legentibus quo modo possis facias: ut quod mea imperitia atque infirmitas idoneè efficere non potuit, tua peritia atque industria utiliter perficiat: meque tuis sacris orationibus omnipotenti Deo commendes, ut ipse auctor & tributor salutis nostræ me miserum per suam gratiam & per sanctorum suorum intercessionem à vinculis peccatorum absolutum æternæ beatitudinis participem efficiat.

*Te Deus aternus cuncta per tempora servet,
Æternam & vitam det tibi in arce poli.*

Dulcissimo fratri ac reverentissimo Abbati GRIMOLDO RABANUS vilissimus servorum Dei servus in Christo salutem.

*Hunc ergo ex scriptis confeci rite libellum
Sanctorum patrum, frater amate, tibi.*

*Ut quorum celebras festa, tu noveris actus,
 Et finem vita, quo hinc abiere possum.
 Sicque bene ipsorum meritis precibusque juvatus,
 Ad cali regnum laetus & ipse migres.
 Quo Deus aeternus, hominum fortissimus auctor,
 Cum sanctis temet collocet atque beet.
 Vive mea vires, lassarumque anchora rerum,
 Naufragio & litus tutaque terra meo.
 Solus honor nobis, urbs tu fidissima semper,
 Curisque afflicto tuta quies animo.
 Sintque licet montes inter cum fluctibus arva,
 Mens tecum est, nulla qua cohibetur humo.
 Temea mens sequitur, sequitur quoque carmen amoris,
 Exoptans animo prospera cuncta tuo.
 Qui mihi te notum dedit & concessit amicum,
 Conserveat sanum Christus ubique mihi.
 Ante solum terra, calique volabile cyclum
 Prætereant, vester quam quoque cesset amor.
 Hocque Pater monui, moneo te, iterumque monebo,
 Sis memor ipse mei, sicut & ipse tui.
 Ut Deus in terris quos hic conjunxit amicos,
 Gaudentes pariter jungat in arce poli.*

ADNOTATIONES.

Primam ex præmissis epistolis, quæ est Sindberti
 Episcopi & Abbatis Murbacensis, atque sequen-
 tis inscriptionem idcirco retulimus, quòd Buccelinus
 ex serie Abbatum Murbacensium, eumque secutus
 Carolus Cointius Sindbertum seu Simperrum expun-
 gant, uti exposuimus in tomo sexto Actorum nostro-
 rum, ubi eum in prædicto catalogo restitimus. Quia
 verò his in epistolis Sindbertus Episcopus & Abbas
 simul appellatur, dubitare licet, an idem sit ille Au-
 gusta Vindelicorum Episcopus. Etsi enim tempora con-
 veniant, in multis tamen cœnobiis tunc erant Abba-

tes, qui & absque titulo Episcopi, ut pluribus exemplis alibi demonstravimus. In veterissimo Necrologio S. Udalrici apud Augustam notatur III Idus Octobris Sintpertus Episcopus, absque Abbatis aut sancti titulo. Eodem tempore alter ejusdem nominis erat Episcopus Ratisponensis. notatus in Calendario S. Emmerami III Kal Octob.

Subsequens epistola est Prudentii Episcopi Trecentis, ad quemdam Episcopum, quem germanum unanimem, & fratrum dulcissimum appellat. Prudentius alio nomine vocabatur Galindo, isque natione Hispanus erat, ex Annalibus Bertinianis. Unde expendere datur, an Galindo Enneconis, cuius meminit Eulogius in epistola ad Vvillesindum Pampilonensem Episcopum, Prudentii frater consanguineusve fuerit. Quamquam Galindo nomen apud Aragonenses & Navarrenses vulgare tunc erat, testante Morale.

Post Prudentii epistolam habetur Rabani prologus in Martyrologium suum ad Ratleicum Abbatem Selginstadiensem cum versibus ad Grimoldum Archicapellanus inferius laudatum, qui prologus deest in editis apud Canisium. Hunc autem prologum cum premissis epistolis erimus ex bibliotheca S. Galli.

FRAGMENTA EX LIBRO
 ERMENRICI MONACHI AUGIENSIS
 DE GRAMMATICA
 ad GRIMOLDUM Archicapellatum.

Ubi multa de viris illustribus S. Galli.

DIu sanè mihi pertractanti, præceptorum doctissime, quo primo exordium adipiscendæ dilectæ amicitiaæ vestræ caperem; inter multa animo opposita occurrerunt mihi duo magna luminaria: luminare majus, quo inluminamur ut diligatur Deus; & luminare minus unde proximus: ad quæ præcepta cetera omnia coherent, veluti etiam nomini & verbo, in quibus personam tenemus & actum, ceteræ partes omnes invicem adpendent. Cum enim non ignoro te tam in poemate, quàm in omni arte priorum adprime cautum, in tantum ut interdum comico cothurno, aliquando verò veste septemplici, quam sophia sibi suis manibus texuerat, indutus mirifice procedis. Præter hæc etiam gemmis omnium virtutum adornatus, humilitate præcipuus, justitia temperans, fortitudine serenus, prudentia cautus, temperantia modestus, zelo Dei fervidus, patientia lenissimus, in adversis lætissimus, in prosperis humillimus pates. Et non immerito his virtutum malis ceteros præcellis: quia primo ætatis flosculo inter aulicos beatorum Augustorum mores decentissimos enutritus es, tam dogma totius disciplinaæ, quàm normam recte vivendi ab eis didicisti, qui in omni imperio cum Deo summi fuere.

Sed & hætenus rivo jucundissimo ac in omni vir-

ERMENRI-
C I
LIBELLUS.

tutum stemmate præfulgido ex primoribus fontibus totius Europæ emananti cohæres H L U D O U V I C O scilicet dilectissimo Regi nostro, qui licet angustiiori limite terrarum, virtute tamen vincit Herculem cenrauros domitantem, & agilitate Ulysses. Interroga Sclavos in gyro, & non miraris epitoma meum. Habemus denique nos, ipsius alumni pauperculi, in eodem rivo majores copias Scythico Tanai formasque ipsas Nilo præferentes. Ei gratias referimus, qui nobis tam limpidum atque salubrem totius boni fontem concessit, unde cuncta pacifica & utilia semper haurimus, haustumque ipse omnibus ad se properantibus indeficiens præbet & cupit hauriri.

Sed eheu idem ipse tam habilis fons ne latè flueret, quàm sæpe machinamentis quorundam tam privatorem, quàm etiam ethnicorum seu externorum hominum dispendio obstruitur; eremus prodit, ac bestia loquuntur, donec restagnatus in sese, & non sine periculo sui patientissime se exedebat, Deoque eum protegente armis Rempublicam defendebat: in cujus etiam laribus tu ipse veluti fidelis... conversatus, latusque dexterum observans, nosti melius quàm incomparabilis sit ejus pietas, virtus & ingenium, aliarum gentium legibus: quippe qui in Deo solo potentiam possidet, & copia divitiarum ejus est sapientiæ decus. Quippe aliis sopheria, ut dictum est, impar, avo tantùm par te censore judicatus: quatenus eo superstitite habeas, unde ingenium grandævo jam senio fessum exacuas: & ceu K A R O L U M optimum præ oculis habes, nil sit vel quod doleas, vel pertimescas. Sed hæc latius alias.

Ceterum, mi carissime Didascale, ne me longius ab incæpta via egressum objurges, redeo demum ad id, quò omnes virtutes spectant, hoc est, ut primo diligamus Deum & Dominum nostrum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente; qui est æterna

pulcritudo, æterna dulcedo, æterna suavitas, æterna fragrantia, æterna jucunditas, perpetuus honor, indeficiens felicitas. Dein diligamus proximos nostros tamquam nos ipsos.

ERHENRI-
CI
LIBELLUS.

Postea auctor agit de anima & ratione; tum subdit.

Hæc idcirco, de animæ statu vel substantia, tam latè protuli, ut sciant legentes, qui se Deum diligere profitentur, quod ita cum diligere debent veluti tu diligis, ex tota videlicet anima, id est cum ratione, & cum omnibus sensibus suis; fide firma, spe certa, caritate perfecta; credens in eum, sperans in eum, diligens eum à quo omnia, in quo omnia, & per quem omnia sunt bona, atque permanentia. Ob cuius amorem, licet habitu hæreas, animo tamen spernis præsens sæculum, cupiens dissolvi, & esse cum Christo: terrena atque temporalia magis agens ex debito, quàm ex intentione; misericordiæ operibus deditus, hospitalitate præcipuus, Dei servitio intentus, omne quod ad cultum, vel ad religionem divinæ pietatis pertinet, quod Græci *Θεοσέλιαν* vocant, summopere colis. Sacerdotes Christi diligis, vasaquæ sacrarum ædium restauras, monasteria visitas, ac visitata paterno affectu disponis, & æquanimiter, si qua sunt in eis anomala, dirigis, atque ad statum æquitatis perducis. Et propter quem vel propter quid hæc agis, nisi propter Deum quem diligis, & propter proximum, quem ita diligis ut te ipsum, ac interdum plusquam te ipsum? Nonne cum cibum vel vestem tibi subtrahis, & indigenti tribuis, indigentem proximum plusquam te ipsum colis? Et ut tibi pernota incutiam; ecce pro invictissimo Rege nostro post Deum, tamquam pro capite nostro, eique carissima laterali costa, atque pro tota simul prole inde procedente, quantis precibus incumbis, quantasque vigilias pateris, quot itinera conficis, quantasque hinc & inde in commune vulgus expendis?

Ambulas, curris, in montibus reptans, in fluminibus natans, silvas pertransis, & volitas in campis, nec est jam his labor diligentis animo, quia labor parit patientiam, patientia tolerantiam, tolerantia assiduitatem, assiduitas autem adducit caritatem.

Tum multa affert de dilectione proximi, deinde de quatuor virtutibus cardinalibus, & intellectualibus. Postmodum descendit ad grammaticalia, ac demum redit ad Moralia de dilectione, de anima, de redemptione; & ad laudem ipsius Grimoldi postmodum hæc subdit. Ac ne me in his laudibus hypocritam sentias, dicam tibi absque fuce simulationis, quia, prout nosti, beatissimo præceptore meo VVALAHFREDO pro responso quodam domni Regis ad KAROLUM germanum suum pergente, ibique defuncto, interim quo cum inde sperabas incolumem reversurum, iussisti me de Auvavensi monasterio, ad monasterium sancti Galli commorandi, & discendi gratia proficisci, ibique à fratribus honorifice receptum aliquamdiu commorari, quod & feci juxta præceptum benignitatis vestræ. Navem conscendi, atque illuc cum omni prosperitate, Deo gubernante, perveni, tantasque virtutes in iisdem fratribus contexi, ut vix illas, ne dicas me, sed neque Pythagoram de Samo egressum putem eloqui posse. Alius enim alio humilior, & patientior invenitur, nec est zelus amarus inter eos, vel invidiæ livor: sed sola caritas ibi principatur, & justitia regnat. Et sic caritas mater est virtutum, & concordia filia ejus, ac simplicitas earum pedisequa illic sine dubio domicilium proprium habet. quæ etsi pro tempore aliquanto in aliis locis commorata fuerit, & particulatim se ibi ostenderit; hîc tamen semper cum filia & ministra tota consistit.

Nec est adventantium hospitem ullus, cui ab his tribus non occurratur. Sunt enim jugiter simul in-

dissolubiles, ut funiculus triplex, & inter omnes sparsæ, integræ tamen unum omnibus ministerium præbent. A cujus scilicet caritatis uberibus suxit domnus ENGILPERTUS largitatem, & ingeniosissimus HARTMODUS benignitatem: ambo tam Deo quàm hominibus dignissimi, tibi etiam domino carissimo per omnia fidelissimi, ceu aurea candelabra lucent in domo tua ante Deum. Nec nocet si unius lux paullo ferventius ardet, alterius verò lenius, & ob hoc longius: cum utrumque placeat, & botrus qui à calore solis citius, & qui sero maturescit; & equus velox, & qui pederemptim ambulat, æque laudatur ab his, qui interdum hujus, interdum verò illius utilitate, prout res liceat, utuntur.

Longum est sanè per singulos nominatim velle discurrere, quantos, qualesque Dei famulos in omni arte & virtutum stemmate redimitos ibi viderim. Sed neque in ædificiis construendis ex omni materia, tam industrios viros, vel rarò usquam repperi, sicuti bene in nido apparet, quales volucres ibi inhabitant. Cerne basilicam & cœnobii claustrum, & non miraris quod refero. Et ne de omnibus sileam, quid est UVINI-HARTUS, nisi ipse Dædalus? vel quis ISENRICUS, nisi Beseleel secundus? in cujus manu versatur semper dolabrum, excepto quando stat ad altaris sacri ministerium. Tanta humilitas in eis est, ut tam perfecti viri non dedignentur opus rusticum per se ipsos actitare, pensantes scriptum: Humilitate penetratur cælum, & caritate pervenitur ad regnum sempiternum. Quid memorem de domno AMALGERO, in consiliis provido, & universitate morum honestate præclaro? In divino autem cultu quam religiosus sit, testatur altare aureum, ante quod sedulo sedet, nec jacet orans. Taceo de domno RADGERO, viro simplicissimo, usquequo ventum fuerit ad hoc,

quo latius id valeam exponere, qualiter omnis congregatio illa per totum diem laboraverat in una columnarum illarum, quæ in basilica ipsa circumstant. Ad ultimum omnibus jam fessis, ac inde secedentibus, solus ille ab incepto opere non recessit; sed tamen frustra sudabat, antequam in hæc verba prorupit, dicens: Sancte Galle, finde illam, mirumque in modum in his verbis simpliciter edictis rupis illius moles immensa, sua sponte inde fissa enituit, unde tota illa multitudo ante laboravit, ut aperte daretur intelligi, quod hanc findere non labor hominum, sed meritum sancti Galli potuit, quæ per invocationem nominis ejus simplicem, tam facile fissa apparuit. Et quia idem ipse frater columna spiritualis ædificii fuit, in tali miraculo optime claruit.

Longum est denique si omnia illorum fratrum bene gesta, quibus per meritum sancti Galli præminent, velim tam brevi sermone concludere, dum omnes unum sint, & ipsi in Christo, & Christus in eis: quia nihil impossibile est capiti Deo, qui diligit membra sua: sed nec aliquid ad impetrandum difficile erit membris suis, qui sic cohærent capiti suo. Fateor omnia laudabilia vidi in eis, & præcipue caritatem ridentem, & unum vel nusquam, vel in paucis hîc nullum mussitantem; completurque in eis quod olim Deus per Prophetam suum promisit dicens: *Et veniens habitabo cum eis, & ipsi mecum, & inter illos ambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.* Et juxta Psalmistæ cohortationem, senes ibi cum junioribus semper laudant nomen Domini.

Quapropter, mi carissime Pater domne Grimolde, diu opitulatam mentis meæ intentionem nunc recludendam sentio. Quia tamen bona in te, & in familia tua, per Dei gratiam conspexi, ceu basium quoddam rependens caritati vestræ, cogitavi scripto commendare quæ mihi constant de vestra bonitate nota, &

dignissima. Et cur non memoriz tradimus facta vi-
rorum cum Christo viventium, si tanto studio legi-
mus facta hominum iniquorum mortuorum, & cum
diabolo in inferno sepulcorum? Quid enim Juppiter,
vel Mavors, nisi homines pessimi? & quid è contra
sanctus Columbanus, & sanctus Gallus nisi homines
optimi fuerunt? quorum familia, tantis terrarum
spatiis diremta, talis est, ut una sit; tantaque est,
ut per Dei gratiam signa faciat. Sed quia de omni-
bus longum est commemorare, vel de vita sancti
Galli, cujus tu pastor quàm optime tugurium possi-
des, & familiam regis; liceat amoris causâ virtutum
ejus quosdam floscellos decerpere, & metricis melo-
diis, ceu florem diadema capiti tuo componere: ut
si superius te omni virtutum decore dixi gemmatum,
sine corona tantum non te videat sol stellatum. Scrip-
sit itaque ejusdem Confessoris Christi vitam supra-
dictus præceptor meus, vir simplicissimæ vitæ, &
per omnia rectæ, domnus VVALAHFREDUS tibi
notissimus, quem etiam tu ipse ut peritus cathegeta
peritum sophistam enutristi, & ut plus in domo Dei
luceret, lumine Dei præventum super candelabrum
elevasti. Sed heu prô dolor! mors acerba, quæ nulli
parcere novit, subito eum nobis tulit: nec tamen
sibi animam illam vindicavit, quam Christus assump-
sit. Voluit verò ille poëtico cothurno gesta beatissimi
Galli comere, sed morte præventus, vitam in vita
finivit. Unde ego rogatus sum à quibusdam fratribus,
& præcipue à devotissimo GOZPERTO, ne dicas
Calvo, sed pilis cephalis aure tenus nudo, omni ta-
men sancta benevolentia pleno, felicissimi Abbatis
GOZPERTI nepote, cum quadam vi impulsus, ut
quod magister devotus non impleret, ego cliens asse-
cla compleam illud factum, asserens esse unum tam
incipientis ex animo, quàm perficientis præmium.
Fecissemque, fateor, in hac re votis satis, si supra-

dictus dilectus noster in hac petitione aliquam patientiam habuisset. Est enim tam ferventis studii, ut in una eademque hora, & lac velit mulgere, & caseum premere: cum nec Roma una die sit condita, sed neque triticum eodem die metitur, quo seminatur. Ad hæc etiam de uno fonte non putavit sitibundus sitim suam posse sedari. Ad mare cucurrit, scilicet HOMERUM nescio quem novum pro hac re invocans cis Rhenum, qui in morem Flacci non currit in poemate, sed fluit. Insuper & Alpes philosophantur virum, sub quibus jugum Sambutinum RADPERTUS Lyrico possidet sono: & si nosset antra musarum, esset talis, ut Cynthius Apollo. Cujus poësis prisco si interdum alternatur more, HARTMODUS ejus aures avellit, apta repingens proprietati. Nam & ipse scientiam philosophandi habet, ut Aristoteles calamum in mentem erigens. Et quia multa sunt miracula sancti Galli, plures decet habeat adstipulatores multiplicesque laudatores. Ac ne solus in ejus laude fileam, usque beneficia immensa in me ipso expertus sum, tam in vocis claritate, quam etiam in luctus mei solamine, ita ut noctu ante tinnitum nolæ, hunc versum cantaret ante me.

O alumne tuos comprime luctus.

Quem etiam luctum pro manenti concordia ne propter me ibidem umquam mutaretur, in crypta ejusdem sancti Deo fudi. Quapropter licet supra nominatis poëtis sim abjectior, & ob ipsorum facetam urbanitatem satis spretus, quia nec poëtam nec amulæterum me esse profiteor: tamen vestra auctoritate jubente, quibus verba delectant, de magnis parva excerpo, &c.

Inter hæc etiam & cujusdam Scotticæ peræ jacula vereor, ceu ex latere emissa, quæ modò in partibus Aufoniæ puttoni Littonias, vel aliud quid incogniti cibi

cibi colligit, & licet attrita fronte, apparebit, quando putto inde gustabit. Tertius timor me premit, Calvus jam dictus partibus his favens, sed tuo privilegio semper salvo. Consolatur me una res super eo: quia talis Calvus numquam erit salvus, immo erit salvus, si bene fuerit Calvus.

Hancque horripilationem forsan in ponte Cumentensi hauserat, quando de Bobionensi cœnobio reliquias sancti Columbani secum ferens rediit, & ob incuriam quamdam de navi egrediens, proram impexit, & in mare cecidit: indeque à sublevantibus emerfus, putabatur à nautis ut esset Paulus. Sed quia ut quondam Jacob claudicabat, cognitus est à ducentibus, ut is esset, qui antea per se talis incedebat. Grande tamen tantum periculum, & laudandus Deus, qui eum liberavit per suum miraculum. Hæcque aliàs suo loco dicenda relinquo.

Ceterum, mi Magister & domine amabilissime, in calce hujus epistolæ sanctitatem vestram obnixè depono, ut nugæ præsentis eloquii mei ita suscipiatis, veluti optime confido in paternitatem vestram.

Adjunxi autem & huic operi breve opusculum, quod de inceptiōe nostri cœnobii, & fratrum ibidem Deo famulantium vita conscripsi; ipsaque dicta viro per omnia doctissimo domno GOZBALDO Episcopo vel approbanda, seu refutanda commendavi. Et quia ille hæc sibi grata dijudicavit, vestro non ingrata iudicio examinanda destinavi. Simul & hoc scitote, quod nec in cera vel in tabula hæc expressi: sed, sicut in præsentibus scholis dictata sunt, ita sunt vobis directæ: ut si forsan coram lecta non placuerint, non sit dolor perisse, quod constat vile fuisse. In priori quidem opere Anicium Boëtium sum imitatus, in isto verò Prosperi nostri morem ex parte secutus. Tu vero, Doctor sagacissime, lynceis oculis in talibus utens, orationibus tuis me adjuva, quatenus

ad portum quietis quandoque prosperè evectum au-
dias me inter lætissimos celeuma ex alto canentem.
Sancta & inseparabilis Trinitas vos cum omni grege
vestro bene valere faciat , mei memorande semper
in ævo. Amen.

O felix vates Senioris nomine dignus ,

Poscimus optatam des tibi Christus opem, &c.

Sane antequam de vita sancti Galli aliquid tangam ,
de sanctæ Trinitatis essentia vel substantia pauca di-
cam, &c.

Primò sane antequam de vita sancti Galli tanga-
mus , de situ patriæ hujus & fluminibus ejus , Rheni
scilicet & Danubii, dicendum summatim ratum du-
ximus.

Nunc primum loca tangentes cum flumine Rheno,

In quibus est commoratus dignissimus Heros , &c.

Has Europa tenet prisco sub nomine gentes,

Quas Hister secum retinet divortia Rheni.

Et satis hinc dictum , clarum nunc persono flumen.

Rhenus ab Ausoniis descendens montibus altis,

In Brigantium mare se stagnare videtur.

Antiquo ex fluvio sic dictus nomine Pontus,

Qui modo Podamicus vocitatur gurgite noto.

Et dum se extendit circum per longa viarum,

Fertilitate sui nullis manet equiparandus

Fluminibus , prestans piscosi germinis agmen.

Hunc aquor medium secat & complectitur urbem,

Nomine qua proprii est Regis Constantia dicta :

Quam SALOMON nunc Antistes clarissimus ornat,

Doctrina & pietate Dei cultuque benignus.

Exin progrediens parit Auvam caspise claram,

Insula qua est aliis prastantior Augia sola.

Auget enim indoctis doctam cum dogmate vitam,

Fertilis arboribus cum viribus undique cincta.

Quo flores vernant semper, quo lilia spirant.

Qua me nutris ovans , & cum nutrime sancto.

*Quam laudet populus . . . hinc usque Britannos
 Cujus adest Falcovinus custos, Candidus Abbas,
 Tempore qui longo saluus sit carus adopto,
 Et multis annis tranquilla pace fruatur.
 Possideat sine fine nova, & nova gaudia vite, &c.
 Quin potius cunctos dimittens ore Pelasgos,
 Totum se versat Gallum cantare beatum,
 Gallum inquam Domini, sanctum & pietate benignum.*

*Cujus amore quidem cupimus nos scribere quadam.
 Sed tu blanda manu hæc tu ne scindas Homere.
 Quin etiam magnas magnis concede Magistris:
 At parvas parvis nostras da carminis odas.*

EXPLICIT.

ADNOTATIO.

IN bibliotheca sancti Galli libellus, cujus fragmenta
 mox retulimus, exstat cum hoc titulo: ORDITUR
 EPISTOLA ERMENRICI EPISCOPI AD DOMNUM
 GRIMOLDUM ABBATEM ET ARCHICAPPELLANUM.
 Codex auctoris ætate scriptus est, id est ab annis octin-
 gentis: quo tempore sancti Galli monasterio præerat
 Grimoldus, qui illius cœnobii regimen inivit anno DCCC
 XLI, teste Ekkehardo. Libelli titulus primaria manu
 exaratus est præter nomen Episcopi, secundaria, sed
 antiqua manu adscriptum. Ermenricus hic fuit monach-
 us Augiensis, alius ab Ermenrico monacho Eleovan-
 gensi, de quo nos aliàs. Porro ex his fragmentis in-
 ter alia intelligimus, Valafredum Augiensem Ab-
 batem, cuius mors in annum DCCC XLIX ex Hepi-
 danno & Hermanno incidit, obiisse in legatione, quam
 jussu Ludovici Germania Regis ad Carolum ejus fra-
 trem, cognomento Calvum, susceperat. In prædicto co-
 dice deest libellus, quem de inceptioe monasterii

Y ij

nominato Episcopo , ut eandem curtem ad præfatum monasterium , ubi ego ipse ab ipsis educatus fui cunabulis , pro suæ mercedis augmento per sui præcepti firmitatem post obitum meum in proprietatem concederet. At ipse benignissimus Princeps in hoc etiam nostræ satisfaciens petitioni , per sui præcepti firmitatem eidem sancto loco confestim supradictam casam jure perpetuo confirmari decrevit. Cumque hæc & alia multa bona à piissimo percipissem Imperatore , tantæ benignitatis non immemor , cœpi pensare cum Abbate præfati monasterii & cum ceteris fratribus in Capitulo simul conjunctis , qualiter singulis annis memoria tam benigni Imperatoris perpetualiter continua perseveraret. At illi unanimiter libenti ac benigno animo suscipientes , hæc ita per omnia sibi placere , & opere adimpleri velle confessi sunt. Tunc demum inter nos disposuimus , ut singulis annis uno die à prænomina-
 nata curte in commune cunctis fratribus cum omni abundantia plenum servitium pro anima Imperatoris perficeretur , & eadem die pro illius amore in refectorio plena caritate hilares atque gaudentes efficerentur : & illo ipso die omnes Presbyteri intenta mente ac benignissima voluntate Missam suam cum oblationibus decantarent : ceteri autem fratres cuncti pariter intenta mente singuli pro Imperatore xxx Psalmos adimplere studerent , & hæc commemoratio fiat in die consecrationis suæ , id est Epiphaniarum die Post obitum verò Augusti volumus atque disposuimus , ut in illo Calendario obitus illius omni tempore , de anno in annum , in ipso anniversarii die prædictum servitium in commune fratribus fiat , ac præfata commemorationis orationes pro anima illius proculdubio perficiantur. Statuimus etiam in eodem conventu , ut ego & frater meus , videlicet Liutyvardus Episcopus , pro bonæ volun-

A D M O N I T I O

in epistolas sequentes.

IN antiquo & celebri Bajoaria monasterio Tegernsen-
si reperimus inter multos alios codicem varias Ab-
basum Tegernsensium, aliorumque virorum illustrium
epistolas continentem. Insigniores, prout temporis angustia
siverunt, descripsimus modo exhibendas. Restitutum
est ab anno CM LXXVIII istud monasterium, cui
Abbatibus hoc ordine exinde profuerunt, HARTVVI-
CUS ad annum M I. GODEHARDUS ad sesquiannum.
Huic discedenti successit EBERHARDUS, qui Ab-
batiam dimisit anno M III. PERINGERUS ad
annum M XII. BURCHARDUS in quatuor annos.
ELLINGERUS pietate insignis ad annum M LVI.
Hac ad sequentes epistolas illustrandas: in quibus
vitæ Benedictinæ non semel fit mentio, nempe in epis-
tolis prima & decima. quo adjuncto, scilicet Bene-
dictinæ, nullum ante id tempus auctorem usum invenio.

EPISTOLÆ TEGERNSENSIS.

I. Ottonis III Imperatoris.

*De conditu monasterii Seuvenfis in Bajoaria,
ejusque Abbatis electione.*

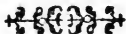
REX OTTO Imperator Augustus. Revelavit nos-
tris temporibus venerandi Pontificis Lamperti
pretiosa ossa quondam in confinia Parthicæ gentis
devecti. quæ sancta tamen membra illa missis reve-
lationibus inventa, in regionem Bajuvaricæ gentis
Y iiij.

FPI:TOLÆ
TEGERNS.

* *Seon*

religioso viro ill. sunt deportata. Et Comes quidam ARIBO nominatus, nobili genealogia procreatus, sed nec minùs (ut speramus) bona voluntas nobilitavit, quem Deus tali dignitate ditavit, suscepit tales reliquias in locum sui patrimonii Seuva * nuncupatum. Sed Deus qui humilia respicit, parvitatem, angustiam vel pauperiem ejusdem loci non despexit. Cœpit ineffabilibus miraculis exinde martyris sui merita ubique diffamare, multique divites sive pauperes, Dei amore ducti, tradiderunt partem prædiorum, seu dona non modica pecuniarum. Talibus successibus taliter in manu Dei feliciter secundantibus, idem Aribò, heres ejusdem loci, cœpit in mente prudenter tractare aliquod digne religiositatis inibi Dei servitio dedicare de proprio prædio, quod possederat jure hereditario. Construxit celebre cœnobium * insigni ædificio, paucisque revolutionibus annorum transcursis, congregavit in monasterio non modicum agmen probabilium virorum sub institutione Benedictinæ vitæ degentium: atque hæc milite fama ad nos usque perveniebat, referentibus regni nostri Principibus, qui eundem locum sæpe sæpius frequentare solebant. Quocirca . . . . eundem locum in nostri mundiburdium suscepimus rogatu domni H. Ducis Bauvariorum & dilectissimi nepotis nostri, qui traditionem accepit ejusdem loci à prædicto Comite A. idcirco maxime quod sibi coagulatione consanguinitatis proximus esset, cui loco præcimus Abbatem, nomine * A. nostra imperiali auctoritate, libertatemque concessimus, &c.

* Adalbertum.
*V. Metrop.
Salisburg.
10. 3 p. 349.*

II EPISTOLA

OTTONIS II IMPERATORIS.

Ad DIEMONEM Comitem.

OTTO Dei gratia Imperator augustus, DIEMONI * amico nostro salutem & gratiam. Quia Abbas de Tegrinseo sæpe se proclamando de tua injuria nos inquietavit, nobis multum displicet. Quare iterum atque iterum, quia à te sæpe neglecti sumus, tibi pro gratia nostra præcipimus, ut nihil in res aut in prædia monachorum, & singulariter de loco qui dicitur Ad-monachos, omnino te intromittas, & si amplius te ad nos de eadem re proclamaverint, procul dubio longè scias te abesse nostræ gratiæ.

* V. infra
epist. 17.

III EPISTOLA

Ejusdem Ottonis ad Pilgrinum Episcopum.

OTTO Dei gratiâ Imperator augustus, PILGRINO venerabili Pataviensis ecclesiæ Episcopo, salutem & gratiam. BRUNONEM Episcopum * vestræ mittimus & committimus dilectioni, ut quibuscumque apud vos indiguerit utensilibus, abundantissimè adjuvetur, & tam vestris hominibus, quàm & caballis, aliisque in itinere rebus necessariis, quanto propius possit, Ungrorum confinio honorificè ac cautissime perducatur. Nobis enim illuc erit delegandus, quo Rex eorundem nostro quàm propere arbitrio sit colligandus. Vobis ergo magnopere sit studium hanc. citissime fieri legationem. nam si, ut apud nos sedet, prosperabitur, vobis in hoc vestrisque omnibus admodum consulatur. Valere.

* Prussorum (ut videtur) apostolum.

EPISTOLÆ
TREVENSIS.

EPI TAPHIUM HARTVVICI ABBATIS.

*Hic lapis eximium corpus tegit ecce pusillus
Hartuvici monachi, qui fuit Abba loci.
Cujus & officium gessit Pastoris opimum,
Perplacitum Domino fratribus & populo.
Defecit cultus monachilis manibus istis
Annos tam plures, quod sumus immemores.
Post hac commiserans divina potentiaregnans,
Trevens hunc nostris miserat auxiliis.
Hic etenim fratres docuit perdiscere mores,
Quos Benedictinam constat habere viam.
Omnibus acceptus, cui nullus amore secundus,
Corripuit monachos ut decuit placidos.
Moribus & duros facit ipse benigne benignos:
Paulus & ut monuit, omnibus omne fuit.
Heu vix pervixit quinquennia, moxque recessit:
Nos dedit orbatos, & petit ille polos.
Sexta Idus rapit hunc Augusti, atque ethre locavit:
Hanc animam pessimus suscipiat Dominus.*

IV EPISTOLA ENCYCLICA

ADALBLERONIS EPISCOPI METTENSIS.

In gratiam cujusdam homicidæ penitentis.

ADalbero Mettensis Ecclesiæ Antistes ordinante Christo, omnibus Coëpiscopis virtutum meritis admodum venerandis, cunctisque fidelibus in Deo summo salutem. Hominem Episcopatus nostri, nomine Arnoldum, exfulavimus suâ patriâ propter commissa homicidiorum quæ perpetravit, proprium videlicet fratrem à quibusdam internectum ulciscens. Quatuor namque viros interfecit,

filiumque fratris sui non sponte sua, sed ignaro, pro dolor/casu occidit. Ob quæ peccata diluenda committimus illum orationi pietatique cunctorum Christi fidelium, ut digna pænitentia peracta, visitando sancta loca minuendoque debita, gremio sanctæ Ecclesiæ reconciliando sociari mereatur. Valete.

EPISTOLÆ
TEGERNS.

V EPISTOLA

GOZBERTI ABBATIS AD UTONEM
nepotem.

ABBAS GOZBERTUS, humilis Dei famulus, UTONI dilecto nepoti salutem in Deo. Petimus vos per amorem Dei & sancti Quirini martyris sui, ut nobis decimam reddere præcipiatis, quam debent hospites sancti Quirini in servitium habere, & pauperes in victum, qui cotidie veniunt ad ejus monasterium. Timendum enim valde est, cum eleemosynam Ecclesiæ Dei pauperibus Christi injustè tollitis, ut tollatur vobis à Deo quod luenter & sine peccati periculo habere potestis. quod vos Deus vitare concedat. Valete.

VI EPISTOLA

GOZBERTI ABBATIS AD COMITEM ADALP.

Nobilissimo Comiti ADALP. GOZBERTUS Abbas cum monachis sibi commissis, pignus superni salutaminis in Christo. Quamquam in ultimis regionibus saxosis silvosisque locis habitemus, celebris fama pietatis vestræ, quam in nos nostramque familiolam exercuistis, sæpe sæpius relatu plurimorum ad nos usque pervenit. qui nullo alio servitio possumus aut sufficimus, nomen vestrum

EPISTOLÆ
TEGERNS.

in libro vitæ apud nos conscriptum habemus , & cottidie supplicamus à Deo vobis remunerandum , pro cuius amore talia nobis nostrisque facitis. In talibus , ut prædiximus , locis degentes , piscationis magnam penuriam patimur. Quocirca petimus , si in manu vestra anno præsentis piscatura est prosperata , nobiscum solita clementia partiri præcipiatis. Val.

VII EPISTOLA

eiusdem.

DOmno M. boni nominis gloriâ ubique diffamato, GOZPERTUS Abbas cum suis confratribus salutem in Domino. Nullius servitii munus præ manibus habentes , accedimus ad vos magnas res postulantes : sed tamen audacter , qui confidentiam resumimus de conscientia totius bonitatis in vos. In regione australi , sicut scitis , habitantes , more monachorum , ut decet , à carnibus abstinentes , capturâ piscium raro pascimur , quia piscosas aquas minime habemus. Sed si Deus anno præsentis fecundavit capturam hufonum vobiscum , petimus ut jubeatis largiendo communicari , ut memoriam vestri deinceps coram Deo in orationibus nostris habeamus. Valete.

VIII EPISTOLA

GOZPERTI ejusdem ad ARNOLDUM nepotem suum.

GOZPERTUS Abbas nominatus , quamvis indignus , Seniori ARNOLDO , neptique nostræ conjugii vestræ ADALHAIDÆ , salutem in Deo summo. Necessitate maxima compulsi amicorum nos-

rorum fida flagitamus auxilia , quia præfenti anno minime fufficiunt nobis victuum alimonia , fructuum fertilitate agrorum fertilitate fuffocata. In omnibus rebus fperamus vos nobis eſſe compatiētes viſceribus pietatis. Idcirco petimus , ut in inſtanti periculo nobis ſubveniatis , & ſi aliquid grani dari præcipitis in noſtrum victum , vel familiæ noſtræ , pro pretioſo dono auri vel argenti honorificè accipimus. Valete.

IX EPISTOLA

GODEHARDI ABBATIS TEGERNSENSIS

Ad ſuos Tegernſenſes.

GODEHARDUS Abbas , quamvis indignus , VV. ceteriſque fratribus , quicquid dilectis filiis in Chriſto. Quamquam noſtræ fragilitatis legem interiùs exteriùsque laborando natura cogente merito patiamur ; tamen in hoc itinere , quod juffu domini noſtris Ducis aggrediebamur , adhuc nos proſperari veſtris orationibus gratulamur. Nam honorificè ſimulque caritative à cunctis fratribus ſuſcepti ſumus , & devotè faciunt quæcumque eis regulariter præcipimus. Inſuper etiam precamur , ut fraternitati veſtræque orationi deinceps conſociemur , & unà mecum commendant vobis fratres noſtros , quos huic miſimus , ut eis omnem caritatem humanitatemque exhibeatis , ut præcipit beatus Pater noſter BENEDECTUS. Mittite nobis librum Horatii & epiftolas Tullii.

X E P I S T O L A

Ejusdem G O D E H A R D I ad T H E O D U L U M
Episcopum.

DOmno T H E O D U L O, Pontificalium sacerdotum speculo liquidissimo, G O T A H A R D U S Deo sibi que monachum mentiens, prô pudor! dominicum. Scintillantis calami, æstuantis animi, vituperabilis invectionis in nos excogitatæ ulterior modus cernitur esse quàm admirandus. Si in unius tam nefariæ criminationis causa me unquam reprehenderet propria conscientia, quàm verecundo vultu quamque pœnitenti animo mea sponte voluisssem me sequestrare à totius christianitatis communionem. Absit à me deceptrix cupiditas, ut alienis tam impiè vellem inhiare, quamquam sine vestris nullo modo vivere possem. Veneria, quin immo cupidinaria fascinatix ita penitus fiat in me sopita, ut alterius copulæ junctionem vel concupiscibili oculo invidiose inspicere præsumam. Nostræ possessiunculæ absque fuce simulationis repuntia vimus euge: sed non tantum postea profecimus ut debuimus, quia (ut verus scitur) neque omnes christiani christiani sunt, neque omnes viri viri sunt, nec omnes monachi monachi sunt: christiani tamen isti sunt & monachi: sed hæc conversim volumus, sed non possumus, nitimur, sed infirmamur. Qui aliqua christianitatis tinctioe vel aspersioe est insignitus, si catholicè excusatur tantæ perniciositatis flagitia non committere, quando qualiterve laudatur, qui tot vitiis obnoxius esse criminatur? Quod me furtive in ovile Domini dicitis irrupisse, testis est fidelis curia populique Christiani innumera agmina, quia nihil de vestræ potestatis vel alicujus alterius subjectione mihi vindicare præsumpsi, nisi quod de

potestativa manu summi Principis hodie (non fateor utrum vellem aut nollem) suscepi. Hujusmodi prohibitionem obeditionis in Regula conscriptam vitæ Benedictinæ non inveni, quamvis sæpe sæpius hinc inde detrita sit præ manibus nostris. Quod in his deliquisse me sentio ex æstu talis periculositatis, certum teneo, teste multorum conscientia, absque ullo labore me emergere posse. Valete.

EPISTOLÆ
TIGERNI.

XI EPISTOLA

Ejusdem GODEHARDI ad A. Abbatem
Lunælacensem. ANNº 991

ABhas G. vester in omnibus confrater devotissimus, A. Lunilacunensium Abbati, multiplicissimas in Domino salutes. In omnibus vos prosperari nostri scitote esse gaudimonii: & si aliter, in his libenter compatimur similiter. Proximo Apostolorum natalitio interfuimus sollemni Missarum officio Pontificis * CHRISTIANI, quamvis nobis summo studio renitentibus, episcopaliter tamen vocavit vos, & hoc firmiter definivit, nisi **INTRA QUATUORDECIM NOCTES** ad se veniatis, vos excommunicandum. Quapropter consiliamur vobis, ut cum licentia Episcopi vestri G. ad illum veniatis, & vos ipse præsentialiter audiatis, qualiter eventus hujus rei habeatur. Si aliquid nostri indigebitis ad id causam negotii, parati sumus qualitercumque vultis vobis suffragari. Valete.

* Patavienfis,
V. Metrop.
Salisb. to. I.
pag. 103.

XII. EPISTOLA

FRO MUNDI MONACHI TEGERNSENSIS

Ad Theodulum Episcopum.* V. epist.
18 & 19.

DOMNO Pontifici Theodulo Seniori nostro Frovimundus * solo vestitu monachicâ vitâ intitulatus, quicquid venerando Domino servus. Portarius monasterii sancti patris nostris Quirini constitutus, causor pietati vestræ, sanctæque Synodo vobiscum congregatæ, in hoc officio quo fungor minime me posse aliquid perficere, nisi sanctæ manus vestræ juvamine. Multum namque timeo quod plures reprehendere debeo, sed de talibus tacere nequaquam audeo. In decimatione quam Christi pauperibus pro Dei Ecclesia beatorumque animabus elemosynaria manu dispensare debuimus, undique euge euge fraudem sentimus. Pauperiores quidem quædam subtrahunt penuriâ coacti; potentes publicè tollunt impune securi; & unusquisque quo se redimere debet, in hoc se perdere non timet. Quocirca precamur pro amore Dei ac lege totius justitiæ, ut tales providendo coercetis pontificali auctoritate vestra, ut isti sibi non audeant vindicare quod non debent, & illi ab Archipresbyteris vestris ceterisque sacerdotibus compulsi reddant quæ debiti sunt; & cum juramento retribuunt, quæ ab eis injuste, sibi que periculose adhuc retenta sunt. Valet.

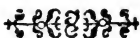
XIII EPISTOLA

XIII EPISTOLA

GODEHARDI Abbatis ad quamdam
Abbatissam.

ABbas G. omnium qui præfunt ultimus, domnæ
Abbatissæ T. vel A. seduli precaminis servitii-
que devotionem in Christo. Recordamini petimus,
quod semper vos in Domino diligebamus, dilec-
tamque Christi agnellam fieri optavimus, ac nobis
in speciale nomen dilectissimæ sororis eligebamus. Ista
soror nostra venit ad nos ante Natale Domini,
multiplicis necessitatis suæ miseriam nobis con-
questa. quam libentissime nobiscum commorari per-
mitteremus, & in quantum sufficeremus, ministrare
illi necessaria juberemus, si qualitas sexus aliquot
permitteret monasterio fratrum feminas cohabita-
re: quia ut à sanctis viris comprobatur, stipulæ,
paleæ, ignisque numquam sibi pacificantur, nisi al-
ter alterius damno citius consummentur. Quocirca
petimus, ne ad dedecus nostræ professionis vel habi-
tus monasterialis, quo ista soror vestitur, ulterius il-
lam vagari per diversa loca patiamini: sed pro amore
Dei nostræque futuræ excusationis ante Deum, vel
ancillarum vestrarum operibus eam consociari di-
gnemini, atque necessaria, quantum elemosynæ est
vestri, ei largiri. Valet.

XIV EPISTOLA

EBERHARDI Abbatis TEGERNSENSIS
ad quemdam Comitem.

EBARHARDUS famulorum Dei vilissimus servus, domno Comiti O. devotum servitium, jugemque instantiam precaminum in Christo. Quia aliunde non habemus tam firmum subfugium sicut in vobis, jugiter insistimus succlamando vos modò opportune, interdum inopportune. Jussu domni nostri Ducis, consilio monachicæ congregationis, petitioneque totius familiæ nobis subjectæ, SIGIHARDUM constituimus nobis Advocatum: & quia vos non fuistis cum Duce, aut in tali vicinitate, ut vestri licentiam petere possemus; precamur ne nobis trascamini super hoc negotio, sed cum vestra sit gratia. Petimus etiam per clementiam vestram, jubete vestro militi Pennoni, ut famulos & ancillas sancti Quirini qui ad nos pertinent, nobis reddat. Si ille dicit nos habere aliquos de suo beneficio, reddimus sibi libenter. Vestro militi Vvolfoldo præcepistis, ut nobis redderet decimationem ad Ismanhinga, quod adhuc noluit facere. Idcirco iterum iterumque precamur, ut nuntium vestrum cum isto præsentis nuntio nostro mittatis, qui hoc ei à vobis firmiter præcipiat, ut nobis decimationem reddat. Valere.

XV EPISTOLA

G. * Episcopi ad Henricum Regem.

EPISTOLA
TEGERNS.* f. Gode-
hardi tunc
Episcopi
Hildenes-
heimens.

Seniori nostro H. Regi victoriosissimo, G. solo nomine Pontifex vocitatus, regni vestri gubernator devotissimus. Dum crebrius nobis conquestus est EBARHARDUS Abbas Tegerinsensis monasterii, quod nullum auxilium sibi præbuisit in ullis rebus necessariis, non possumus vos diu celare. Profitetur videlicet ordinem regularis vitæ se non posse cum fratribus sibi commissis retinere, præ magna penuria victus & vestitus: & cum non habeat eis dare quæ secundum Regulam essent reddenda, veretur ne fortè & ipse contra Deum habeatur culpabilis, vestramque majestatem, ut illam pondere istius oneris exuatis, multum precatur. Nos simul cum illo, sicut ab eo rogati sumus, petimus, ut monachis concedatis jus electionis secundum dignitatem loci & congregationis, juxta id quod præcipit vita regularis, & sicut acceperunt privilegium ab antecessoribus vestris Imperatoribus. Valet.

XVI EPISTOLA

Eberhardi Abbatis ad Henricum Regem.

Hregali solio dignissimo, E. Tegerinsensis monasterii Abbas vestra gratia subrogatus, quicquid servus in regales administrationes. Cum undique inimicorum stringimur persecutionibus, nullum in his omnibus post Deum nisi ad vos suffugium speramus. Idcirco laboramus & in omnibus deficimus, quia non habemus, à quibus fideliter res ecclesiæ defensas videamus. O quam magna regalis poten-

Z ij

tia ! dicit tantum , fiat ; & perpetuum est. Hæc vestra vis imperialis auctoritatis ad nos precamur usque pertingat. Est locus super litus Tegerinensis stagni situs , quem Poppo & Piligrimus frater ejus, simulque mater illorum abstrahere injuste à domo Dei in suos usus hereditarios nituntur. Sed precamur, ut vestro imperiali jussu hoc interdicitis, ne falsis aut corruptis pecunia judicibus à domo Dei abstrahatur, priusquam in præsentia vestri dijudicetur. Valete.

XVII EPISTOLA

Peringeri Abbatis Tegernensis ad eundem.

Seniori suo H. exercitus Christiani ductori nobilissimo, PERINGERUS, Abbatis vocabulo minime dignus, cum congregatione sibi commissa, secularum precum devotissima munia. Sub manu vestræ defensionis ob eleemosynam vestri hætenus valde pacificè viximus: sed qui nunc nos contra vos Deumque insectantur, diutius celare non possumus. Dominus DIEMO Comes inimicabiliter persequitur nos. Habet nobis denique nostram navim ablatam, qua debuimus fratribus nostris vectitare vina & legumina, aliaque necessaria; plura etiam retia habet nobis tulsa: victimasque & granum, quod nostri debuerunt seminare in agrum. Insuper infringens domunculas servorum vi diripit ab eis omnia quæ habent: nihil eis est peculii, quod ille non jubeat perscrutari & tolli. Quid multa: nisi manus vestra extendatur super nos & res nostras, ipseque à vobis exterritus prohibeatur tali flagitio, ille solus sanctum locum corporis sancti Quirini dat exterminio. Precamur ut illi statuatis diem, quo nobis navim & retia reddat.

XVIII EPISTOLA

Fromundi monachi Tegernsensis ad
Peringerum Abbatem.

Suo seniori P. monachicæ religionis cultori constantissimo, F. * nullomodo talis meriti participatus. Impeditus peccatorum meorum retinaculis dignus non fui pervenire quo desideravi. Romam, ut scitis, pergere cupivi, ut ibi, si dignus fuisset, gradum perciperem Presbyterii. Quodque non merui perstrinctus gravedine mei peccati; subjaceo adhuc tamen ponderi hujus cupidinis, similis anhelanti, ut Deus qui omnia dabit in se confidenti, quando & quomodo vult, præster mihi effectum talis desiderii: ut tam beatus labor sit testimonium animæ meæ in die judicii, & ille cognoscat certitudinem sui mendacii, quisquis ipse fuit, qui vobis mentitus est, me coram Deo tale propositum falsa fictione simulare sub fuco mendacissimi cordis mei. Sed esto. Scio, Pater vererande, culmen sacerdotalis dignitatis excelsi esse meriti, magisque spiritualiter quàm manualiter hoc officium debere ministrari. Quam ob causam quia in me nihil tale cognovi, quamvis à multis sæpe persuasus, hujus sancti ministerii gradum usque modo suscipere recusavi. quia quanto quisque altius scandit, tanto durius cadit, si illum cadere contigerit. Hæc omnia committo Deo vestroque salubri consilio. Hunc gradum non multum renuo, nec multum desidero: sed vobis ceterisque senioribus in hoc obedio. Et si talem gradum assumpsero, quicquid tunc in eo deliquerò, puto, spero, credo, confido in Christo mihi multo indulgentius esse, si accedo timidè, non temere. Valete.

* V. epist.
12 & 19.

XIX EPISTOLA

Ellingeri monachi, de in Abbatis Tegernsensis
ad Fromundum.

Conmarco Fromundo mirè resulenti splendoris
in cunctis emerito, ELLINGERUS omnium
hominum extimus, quicquid in Christo adoptari
potest festivius. Cum igitur, ô dilecte Magister, in-
timo affectu cordis meditarer, ut aliqua inreprehensibilia dicta vestræ bonivolentiae composuissem, & inscitia semel & saepe impediret quod voluntatem delectaret; tunc demum confusus, baculoque vestri secreti consolatus, speravi, quamquam sint vituperanda, tamen non esse à vobis propalanda . . . . Nuper verò comperi quod me affectu animavit inedicibili, videlicet vos fore * promotum ad ordinem Presbyterii. qua de re flexo poplite flagito, quatinus mei infimi memoria apud vos maneat, ut vestri apud me firmiter invaleat. . . . Valete.

* esse

XX EPISTOLA

L. Episcopi ad A. Imperatricem.

A Imperatrici gloriosæ, L divino juvamine Pontificatus honore sublimatus, preces jugiter cum famulatu devotas. Pacem dignæ quietis Ecclesiæ Dei nobis commissæ cupientes, ut decet, stabililire monasterium sancti Magni. Cum fuimus ingressi, nuntius Comitis SICCONIS redeuntis de Italia occurrit nobis invisè, qui fatebatur ipsum Sicconem vix fuga revulsum fuisse de illa regione. Nam HUGO vinculo fidæ pacis undique disrupto, belligerationis iniquæ stimulos renovare volens, nullos vestræ di-

tionis viros, voluntatisque devotos suo libitu permittit inde inlascos discedere. Hoc vobis omnimodis est trutinandum, qualiter istiusmodi discordiis sit subveniendum. Valere.

EPISTOLÆ
TEGERNS.

EPITAPHIUM ELLINGERI ABBATIS.

*Hic Ellingeri noscuntur membra teneri,
 Qui cum iustitia respuerat vitia.
 Moribus Abbatum sanctis decorans dominatum,
 Cum pietate patris præsuerat monachis.
 Pervigili cura tulit affectis nocitura:
 Latificando probos corripuit reprobos.
 Instruit exemplis cunctos plusquam documentis:
 Prævis difficilibus, mitibus & facilis.
 Mundum despexit, dum carnis pondera vexit,
 Calcans carne solum, mente petendo polum.
 Fugi multarum se fonte luens lacrymarum.
 Mox lætis oculis assuerat populis,
 Speravit divitias . . . utpote delutas
 Lætos cujus opes præstiterant inopes.
 Hujus convivam dederant jejunia vitam,
 Largam muneribus oppido pauperibus.
 Numquam pro Christo tali caruere ministro,
 Quod populum lætuit, sed Domino patuit.
 Ut dilexissent illum plusquam timuissent,
 Blandus discipulis sic fuit, ac famulis.
 Nullum damnavit, quem iudicio superavit:
 Solers consiliis, commodus auxiliis.
 Mundo, dum vixit, se pro Domino crucifixit,
 Gestans arma crucis talis amore ducis.
 Doctrina rivum producens pectore vivum,
 Hoc sibi contiguos fecerat irriguos.
 Fornicibus pictam qui jusserat hinc fore cryptam,
 Ac sibi vicinam construit ecclesiam.
 Hic memor in primis per cuncta negotia finis.*

*Crimina sic domuit corpore dum viguit.
Pace coronatum celi requiescere flatum,
Lectores precibus poscite supplicibus.*

E P I S T O L A

GOZECHINI SCHOLASTICI,

Ad VALCHERUM itidem Scholasticum,
suum olim discipulum.

Pramissâ apologiâ , quod relicto Leodiensis cathedrae magisterio , Moguntiam secesserit , mala sui temporis deplorat , ex Berengarii maxime perversa doctrina consecuta.

UNanimi suo fratri & filio VALCHERO, frater GOZECHINUS in eo quod est esse, feliciter coësse. Retractatis multiplicibus, quæ mihi sæpe ad nutum exhibuisti, benevolentia impendiis, multiplex à me tibi, carissime, & habetur & refertur gratia; nec solum pro dulci, jocunda ac suavi veterum recordatione, sed & pro festiva novi muneris exhibitione. Misisti enim mihi quem petebam librum, videlicet opera digitorum tuorum, in quo planè ostendis quanti me facias, quàmque id quod me velle nosti, non in secundis habeas. Qui utique liber ita innovat cuncta quæ mihi antehac impendisti caritatis xenia, ac si ea. secum gregatim revehens mihi sistat præsentia. Hunc ergo diu à te expectatum ut primum vidi, ut in manibus accepi; & articulos tuos, immo te ipsum in eo agnovi, & totus in novam tui dilectionem penitus exarsi, ac si antehac expertum non dilexissem. Serio verò triumphat animus, quòd rudes articulos tuos aliquando ipse manu mea ad scriben-

dum direxerim, quòdque male tornatos apices, ceteraque id genus quæ tenera peccat ætas, super dorsum tuum cuderim, ut scilicet de arbuscula nostra putans superfluam mergitum & foliorum luxuriam, postmodum de cumento & fructu ejus gauderem. Quis enim plantat vineam, & de fructu ejus non accipit? Ego verò sæpenumero laboris mei dulcem messui fructum in his, quibus à me plantatis & rigatis Deus dedit incrementum: à nullo tamen eorum tanta mihi affluxit fertilitas, quin semper à te cumulatior mihi arrideat bonæ frugis ubertas.

Et ô utinam omnes utriusque auditoris nostri asselas tales enutrissem! utinam vel unum talem senectutis meæ baculum inter eos invenire possem! sed heu! juxta divinum per Prophetam conqueritur oraculum, hodie est filios enutrire & exaltare; ipsos autem, præter admodum paucos, exaltantem se spernere. Viderint autem qui ejusmodi sunt, ne pro contemptu bene monentis patris, à Patre patrum priventur testamento æternæ hereditatis.

Tu verò, mi carissime, fac quod cœpisti, augmenta in majus & melius quæ à me bona accepisti, nec à tua umquam desinas remunerabili erga me benignitate, pro qua ab eo qui tibi me præposuit, æterna doneris hereditate. Hoc verò nec novum facis, nec præter solitum, si te mihi tam exhibes benignum: sed & cum adhuc sub scholari feres ferula, eadem mihi subserviebas benevolentia: & quod de te, ut de ceteris solus metus sufficeret extorquere, tu præ ceteris, ut in tali animante conjici poterat, magis hoc exhibebas ultronea bonitate, adeo ut totus de nutu oris mei penderes, nec quidquam de verbis meis in terram cadere permitteres. Cumque te adhuc puerum ob hujusmodi diligere cœperim, & propter alia quædam signa virtutis in te jam tuam eminentia; factum est accessu ætatis, ut spem honestæ

GOZACH-
NI
EPISTOLA.

tiorem in dies de te captarem, considerans vim industriæ tuæ ad obscuritatem lectionum, sagacitatem, vigilantiam, acumen alacris ingenii ad fugas subtilium rerum: adeo ut cum ceteri catacheseos nostræ auditores verba Magistri dictis vel scriptis nequiverint æquiparare; tu etiam totum magistrum in te videris transfundere. Unde & ego cum fratre tuo & cum ceteris amicis quibuscum oportebat gloriabar, speciale quoddam mihi accrescere in arcola quam plantabam aromatum, scilicet inter adultos te sapientem puerum.

Ubi verbò te adultum propter bonos mores & vitæ honestatem gaudebam sedulo mecum esse, quid te gratius, quid te amabilis mihi erat? numquidnam aliquis, vel aliquid poterat intervenire, quod te apud me in secundis fecerit esse? Ac multarum quidem rerum atque hominum assiduitas satietatem afferre solet: te verò mihi domi forisque conjunctissimum consuetudo ipsa altius inferebat; ut quotidie gratior, recentiorque habereris. Et merito quidem, nam te mihi in cunctis adeò exhibebas unanimem, ut non solum de successu meo gauderes, verùm & si quando res nostras adversa concussissent, tu multo acerbius multoque indignius atque ego, cujus intererat, tolerares. Eratque jam tum experiri quantum valeas etiam consilio, dum modò profectibus nostris gnayiter annuendo, modò incommodis viriliter obtinendo, res nostras sæpe in melius reduxisti. Si quando verò ab exterioribus mihi non vacabat negotiis ferriari, tu vices absentis Magistri inter adjutorii nostri concessionem ita exsequeris, ut quæque vel legendo, vel disputando perplexè intricata, vel in theosophicis, vel in sophisticis occurrissent; ea nodosus ipse sagaciter enodares, & de his ambigentibus ad votum satisfaceres.

Cum hæc & hujusmodi plura ita se habeant, pos-

sumne, oro, probitatem, industriam, benignitatem tuam, ceteraque id genus bonæ & circumspectæ vitæ munia oblivione transmittere, teque, ne si velim quidem, non amare? Ego vero ut prius in te puero præclaram indolem, ita nunc totis amplector visceribus præcanam adultæ juventutis tuæ maturitatem; nec quidquam magis mihi dolet, quàm quòd dulcedinis tuæ privatus fructu, velut in quadam deserti solitudine mihi degere videor. non quia desint frequentissimi comites & carissimi assessores: sed eorum nullus, aut valde rarus est, in quo caput, immo animum tam molliter reclinem. Proinde si fas esset, & ratio pateretur, continuè pulsarem aures precibus divinæ pietatis, si fortè detur nostras admitti voces intra sacrarium exauditionis: quatenus tandem aliquando eo loci nos componat, ubi tua vel aliorum quibus concrevi, vel quos enutrivì, benignitate, qua, dum vacabat, jocundè fruitus sum, adhuc frui liceat, sicut prius; & de vestro convictu gloriari, sicut antiquitus.

Licet enim aureum regni caput, nobilis videlicet Moguntia, mellifluis ubertatis suæ rivis, quibus undique affluit, liberali me adspergine perfundat, & in splendidissima sacri Senatus sui corona non humili loco mihi currulem ponat; præter omnes tamen (ut pace ejus dixerim) angulus ille mihi ridet, quem mater Legia * forti virtutum robore nodosa, indigenis suis tam delectabilem, quàm jocundum exhibet. Ipsa enim, ut nosti, ex occidua sui parte, non subditis colliam clivis clementer erecta, geminoque publici montis reflexu, qui in dorso non multum audaci, quatuor regularis vitæ gestat greges; ipsius inquam gemino reflexu molliter sinuata, sicut gallina pullos suos, ita hæc filios suos sub alas colligit, fovet, & nutrit, & ad omne quod civile sit, & moribus conducatur, informat & instruit: nec quidquam

Leodii descriptio & elogium.
* Liege.

p̄atur deesse, quod vel copiam regere, vel inopiam possit temperare. Allubescit quoque & alluit ad loci munimentum & copiae supplementum non subitis allapsibus bicornis Mosa, fluminibus nostrae Belgiae non immerito praeferenda: quae non solum civibus, sed & indigenis terrae piscium copia fluit dapfiliis, variis mercium com meatibus habilis, omnique prorsus commoditatum genere conducibilis, excepto (ut venia tua satyricè, licet sine metro ludam) quod si quando in convivium deorum cum nubigenis amnibus fratribus suis, cumque Aëolo rege & ventis suis intra palatium Junonis adsciscitur, dum longis laboribus exhausta, solito uberius Aëolo propinante nives vel imbres adhibens, inebriata revertitur; collectis influentium sibi fluviorum copiis, velut contracto exercitu, per regionem circumcircà lymphato cursu debacchatur, quaeque sibi obvia proterit & populatur; nocturna piscatorum furta, quae illis impune cessisse saepe dequesta est, prohibens punit; fata, quae avidi agricolae, litoreis virectis audaci fulco violatis, ubi ipsa vellet meridiari, insperferant, eluit & prostrat. Nos quoque indignata litoreis aquatilis aulae suae atriiis placito viciniis insedis, & calones nostros eam saepius inquietare, domos nostras non supplex ingreditur; omnibusque expulsis, nihil deprecata, violenter hospitatur. Et quia saepius ac familiariter inimico sibi numini supplicamus, larem familiarem discruciatu excludit*; omnesque sibi invidi numinis reliquias, etiam favillam & cinerem, eluens exstinguit: donec patientiam nostram vix tandem satiata, dum ei non resistimus quia non valeamus, alveum suum vix demum placata repetit; & nuda nimis relinquens vestigia, in sua se palatia recipit. Habent quoque suburbana nostra undique versum suave olentes hortos olerum, & dulce rubentes lucos arborum, scilicet vineis nostris brachiis aliis habilio-

* extendit.

ribus sibi regionibus intendens, suprema vitium putamina & paucos inspergens thyrsos, extremam imposuit manum. His & hujusmodi multis commoditatibus Legia nostra ubertim ditata, adhuc habet multo potiora, hiisque longe longeque præeminentia. Denique ipsa flos Gallie tripartita, & altera Athenæ nobiliter liberalium disciplinarum, floret studiis, & (quod his præstantius est) egregie pollet observantia divinæ religionis, adeo (quod pace ecclesiarum dixerim) ut, quantum ad litterarum studia, nihil de Platonis expetas academia; quantum verò ad cultum religionis, nihil de Leonis desideres Roma.

Inde ergo undique versum Christi bonum spargens odorem, plurimam ad se gregatim confluviam allicit & recipit multitudinem: quorum nemo se adhuc ei applicuit, qui non profecerit in melius, nisi ipse sibi nimis obdormivit. Cum ergo nostrum sit tale Leogium, quicumque ei derogat, quicumque cognitum non amat, ut rusticè loquar, habeat Dei odium. Inde est, carissime, quod continuis huc votis ruo: & licet alibi degam, animo tamen ibi tecum habito.

At verò forsitan me insimulas levitatis, quasi bene vivendi, immo vacandi & gloriandi locum quæram; quod utique est animi vanitantis: acidèque redarguis, quod velut ex desiderii affectu, modò situm, amœnitatem; affluentiam & sapientiam tantopere nostri extollam Leogii, cui aliquando Moguntinam præferens gloriam, dederim libellum repudii: quodque tanta fluitem animi inconstantia, ut modo Leogii positus suspirem Moguntiam; modo Moguntia satur animo Leogium recurram. Adhibes quoque tibi patrocinium Flacci, ut ulcus quod tibi videris secare, tanto asperius satyrico sale valeat infricari. *Calum inquis, non animum mutant qui trans mare currunt.* Item.

GOZBCHI-
NI
PISTOLA.

In culpa est animus qui se non effugit unquam.

Novi, carissime, te nihil sinistrum contra me moliri, nec iccirco te mihi ad resistendum opposui: sed novi canes illos, qui clandestino morsu semper parati sunt alienam vitam discutiendo rodere, suam verò flagitiis obvolutam in cœno vitiorum volutare. Hos mihi post tergum derogantes sub persona tua, velut in faciem resistentes, mihi oppono: his sub tuo nomine, de quo nihil sinistrum suspicor, respondere paro: ut arguta cavillantium invectione displosa, dissolutum sit quicquid unquam in me arcus livoris super his jacularus est, & enervatum quicquid serpentinus odii sibilus amarius in me cavillatus est. Unum autem verbum, & pro omnibus unum, hoc est, cujus per omnis hujus tomi areolas semper meminisse debes, scilicet ut quicquid in hoc velut conflictu laute, lepidè, amabiliter dictum sit, applices tibi: quicquid verò durè, acidè, mordaciter inspersum sit, adversæ detrahentium repures parti.

Video, frater, video quisquis es quem sub amici persona mihi opposui, quem sub advocati scena figmenti ex adverso dicere feci, video inquam, quod ancipiti me gladio imperis, ac duplici mecum telo congredieris: in altero quidem levitatis inconstantiam arguere paratus, in altero verò pertinaciam in vitiis confodere animatus. Attentius ergo videndum est, quia in me subtili criticorum lance uteris, quid ad singula responderi conveniat objectis. Ergo arguis in me levitatem vanitantis animi, qui velut hac illac fluitans vacare desideret, & gloriolari, pro eo quod Leogium nostrum tantopere laudaverim, meque ibidem cum necessariis meis libenter vivere dixerim, quod quidem injuriâ facere, nec æqui bonique ducere videris, sed commoda nostra obliquo invidiæ oculo limare, & cinico detractionis morsu venenare contendis. Numquidnam diversis locis & temporibus

melioris vitæ rationem colligere, veluti variis litterarum studiis & disciplinarum experientia, liquidum scientiæ mel stipare adscribis levitati? num in melius velle proficere deputas vanitati? Numquidnam è diversis locis salubres petuntur & aquæ & herbæ, quæ suapte vi valeant quæque morbida sanare? Nonne duodecim sunt horæ diei? nonne ordinatè dispositum est quid sit agendum mane, quid antemeridianis, quid postmeridianis horis, quid vespere? Sed jam heu matutinum, in quo erat lætitia, transit; & vesperum, in quo demorabitur fletus, advenit. Jam posuit Dominus flumina in desertum & fontes aquarum in sitim; terram fructiferam in salsuginem, & cetera. Et quid de reliquo faciendum est in hac rerum sentina, ubi cunctis quæ à Patribus ad nos demanarunt, & studiis & disciplinis tantopere reclamant mores & tempora? num ideo, ut tu desipis, à bonis est desistendum, & nundinis insistendum, ut oblitus quid deceat, quid non, Itacensis Ulyxei vitiosum fiamus remigium? nonne magis oportet quemvis, qui quidem vir fiet, ut semper deteriora vitans, id appetat unde se ipso semper melior fiat? Tam vero abest ut hæc sint animi vanitantis, ut sint etiam animi ad postes ostii sapientiæ mane vigilantis; & hoc de fratre sentire vel dicere sit invidiæ & odii malignantis.

Quod autem hostili me premens telo, dicis, quid mihi & Leogio? quod olim insolenter deserens turpi notarim elogio; cuique Moguntinam præferens gloriam, hoc ceu vilem reputaverim scoriam. Certè nimis à veritatis tramite aberrasti, vel potius totus veritate excidisti. Dic dum quæso tu, qui sub ovino vellere, lupino rictu latras, è duobus alteri præferatur, qui postulat, an qui postulatur? quid respondere hæsitatio? num tibi laqueum tendi putas? Ergo taces? satis concedis illum præferri, quem constat ab altero

GOZ ECHI-
NI
EPISTOLA.
*injuriam.

postulari. Dic ergo numquid elogium * intuli Legiæ, quando eligit ut propter me rogaretur à se ditio; exaltatâ autem Legiâ, dum vel invitatus, vel jussus à summis aurei illius sæculi viris, veni Moguntiam? numquam matri Legiæ feci repulsam? numquid eam insolenter sprevi, quam velut matrem benevolentiaæ amplexibus strictam numquam deserui? Profectò non, ut cornicaris, dedi ei libellum repudii; sed decorem tripudii: non elogii notam, sed honoris coronam: quando per os meum eructavit cor ejus verbum bonum; quando contuli in thesauros hujus affluentiaæ, quod accepi de thesauris illius sapientiaæ. Nec umquam hodie effugies, etiam si alter has Protheus, donec veris victus fatearis, quod nihil quidquam obsit cum ratione loci mutatio, tantùm de bono nihil mutetur proposito: quàmque sapientem oportet omnes vitæ rationes pro loco & tempore metiri, nec juxta leviculum Diogenem omnia in medio haberi.

Quod autem de Flacco tuo ad vitii notam mihi inuris, sive poëticum illud, sive philosophicum sit, satis sui auctoris struit argumento, ad id quod adstruendum instituit, non tamen ut proposuit, ita est necessarium: quia qui trans mare currunt, sicut cælum, ita mutare possunt & animam. V. G. si quis idiota & insulsus Athenas pergat vel naviget, ibique doctrinæ sale inspersus, stultitiâ sapientiam commutet. Illud autem sequens, ubi de loci vel cæli mutatione tacuit, & animum redarguit; magis facit ad rationem; nihil ad bene vivendum, vel prodesse vel obesse loci, nisi certa mutationem ratione. quin potius valde culpandus est animus, qui se numquam effugit talem, qualis jacet in corruptela & cæno vitiorum, & per artam moralis disciplinaæ semitam ad seipsum non confugit talem, qualis effici potest in schola virtutum. At verò non est modò nostri otii vel

vel operis exquisitius prosequi, quid de his argumentando elici possit: hoc interim, si placet relinquamus eis, quorum tota natio, tota ratio, garrulitate procaci concertando, sophisticis cavillationibus totum discendi vel dicendi otium operamque infumit.

Habemus autem antiquiora his quæ ad hanc rationem faciunt argumenta, quibus probetur, quid vel patria, vel locus aliquis ad bene vivendum sapienti, nihil conferat vel auferat: quin potius ipsa sibi virtus ab bonam beatamque vitam usquequaque sufficiat. Denique Teucer inhibito sibi sine fratre reditu, cum Salamina Patrem aversaretur, & à fociis patriam suspirantibus ubinam vellet degere rogaretur; Patria, inquit, cujusque est, ubicumque bene est. Quo quid acutius ad hanc, qua de agitur, vitæ rationem dici possit non video, si bene esse suo accipiat modo. Socrates quoque rogatus, cujacem se esse fateatur, mundanum se esse respondit, id est non unius alicujus loci, sed incolam & civem esse totius mundi. Hoc verbo designans, quod ubicumque esset, nihil de virtutis proposito mutans, idem esset; quodque cum omnibus qui in toto mundo ratione uterentur, communem vitæ municipatum haberet. Philosophi quoque nobilissimi, sicut in veterum monumentis legimus, Zenocrates, Crantor, & Chrysippus, Aristoteles, Carneades, & Panætius, aliique innumeri, nullum certæ habitationis locum sibi ad bene vivendum elegerunt: sed semel egressi ad investigandam toto fugientem orbe sapientiam, numquam domum reverterunt. Talis est vita perfecti consummatique sapientis, quem quocumque res cedat, non in Phalariidis tauro vel carnificina, quem à constantiæ gravitate, à propositi rigore nullus umquam deflectit locus; cui totus mundus ad bene beateque vivendum unus est locus. Sed quorsum ista? scilicet ut arguens refel-

latur, videatque locum, vel infessum, vel mutatum, sapienti nihil obesse, cujus propositum est ubivis locorum in constantia virtutis eundem esse.

Sed quid nobis hæc peregrina? scilicet Apostoli, quos de mundo elegit qui mundum fecit, primum sub cælesti Magistro in schola veritatis vivæ vocis auditu eruditi, dein ut radii veri Solis emissi ad illuminandum, & ut sal terræ dispersi ad purgandum & condiendum, non patriam vel locum, non agrum vel domum, non quidquam quod mundi esset sibi proprium duxerunt, sed salvandis animabus primò durissimum prædicandi laborem etiam in frigore & inedia variisque periculis impenderunt: dein exemplo Magistri, qua caritate majorem nemo habet, animam suam pro fratribus posuerunt. Omnis autem beata illa posteritas quæ ex hac Patrum spirituali generatione descendit, populus scilicet acquisitionis, qui testamento sanguinis Christi in Israëliticam dignitatem adoptatus, in genus electum & regale Sacerdotium Domino eligente successit; omnes, inquam, isti eandem vitæ viam, licet sub varia graduum & officiorum distinctione ingressi, quia in terra aliena, non quæ sua essent, sed quæ aliorum laboraverunt; quia non habentes hîc manentem civitatem, futuram inquiserunt; ideo in veram repromissionis terram filiorum Israël, ab eo qui ascendens captivam duxit captivitatem, feliciter transmigrati, facti sunt ibi cives sanctorum & domestici Dei.

Neque verò arbitreris, me aut ignorantia cæcitate, aut oblivionis caligine obrutum, ordinatas Christianæ militiæ phalangas præterire, aut eis petulanti vagantis licentiæ arrogantiæ præjudicium inferre, quæ videlicet intrantibus novæ Jerusalem, tam se ipsis, quàm infirmioribus Ecclesiæ membris armatura Dei protegendis excubare videntur, & regularis vitæ rationem, seu militaris vigiliæ stationem demigrando.

mutare prohibentur. Novimus enim divinis Patrum edictis cautum esse, ne quis, nisi recta ratione, ad alia demigret, ne quis alienum clericum sollicitet: nihilo minus etiam scimus liberè permissum, si qua ecclesia in diversis graduum & officiorum functionibus minus plenos habeat, ab alia ecclesia, cui talium copia est, non negandum petens accipiat. Graduum, inquam. velut si de alia ecclesia sibi petat ordinari Episcopum aut presbyterum: officiorum, velut si sibi petat institui regularem Prælatum aut litterarum Magistrum. Scimus quoque in eisdem spiritualis vitæ gregibus alios esse, quibus contemplativæ dulcedinis felix placet otium: alios, quibus in lucrandis animabus activæ dispensationis evangelicum injungitur negotium: quorum alii circuli, alii vectes, alii vectores facti, novam testamenti arcam portant, donec eam in æterna sistant vita, in laudem & gloriam omnipotentis Dei. Hæc est illa graduum & officiorum distinctio, & bonorum operum quæ in his geruntur splendor, quem videbat propheta in ornatu Reginae, quæ in vestitu deaurato assistens à dextris sponsi Regis, fulget circumdata varietate. Hanc eandem distinctionem idem Propheta in ænigmate speculabatur, quando miratus admirabile nomen Domini in universa terra, pro eo quod super cælos elevata esset ejus magnificentia: miratus, inquam, Filium hominis paullo minus ab Angelis minoratum, & propter passionem mortis in confessu Patris gloria & honore coronatum, *Omnia, inquit, subjecisti sub pedibus ejus, oves, boves, pecora campi, volucres cæli, pisces maris.* O beatus ille qui talia videbat! beata & sanctorum Ecclesia, quam, & cui, & in qua talia prævidebat! ibi enim sub pedibus Christi discretas videbat pias volucres cæli ab his, quæ obunco avaritiæ rostro, recurvo rapacitatis ungue mitiores alites in aëre devorant: ab his quoque, quæ ad hoc

innatant aquis, ut in profunda cupiditatum demersæ, hiacem avaritiæ ingluviem rapaci miserorum piscium captura pascant. Ab his, inquam, discretæ sunt mites illæ volucres cæli, quæ picturatis bonorum operum vestitæ plumis, habentes etiam virtutum pennas & duplices caritatis alas, quasi columbæ volant ad fenestras suas. Ibi etiam sunt stellæ cæli, quas Abraham in promissione accepit. *Multiplicabo, inquit, semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam maris.* Hæ stellæ puritate vitæ lucidissimæ splendent in cælo, sicut ecclesiæ verbis radiantes, exemplis rutilantes.

Sed quid nobis ad volucres cæli? quid nobis ad stellas cæli? Nos enim sumus miseri pisces maris; nos sumus arena maris, nos fluctibus sæculi ut arena contundimur; nos æstibus mundanæ incertitudinis; ut vagi pisces circumferimur. Et quæ est nostri ad piæ volucres cæli comparatio? quæ ad lucidas stellas collatio? certè ea quæ est nihili ad aliquid, si tamén ratio patiatur, ut hoc comparatio dici possit. O utinam in aliqua spiritali lacuna procul à tempestatibus conquiescamus! utinam sub aliquo vivæ rupis abscondito delitescamus, ubi venti fortunæ vires suas exserere, & nos ludibrium suum nequeant facere. Hanc ergo quietis lacunam & vivæ rupis latibulum nostram mihi eligerem & optarem Legiam, nisi tu tam aspero Flacci tui sale defricares levitarem meam. Eligerem, inquam, studiorum nutricem Legiam, fontem utique subtilium ingeniorum, & divinæ sapientiæ feracem locum, utpote civitatem, quam digitus Dei multiplici distinxit gratia, quæque sui similes viros dono Dei semper est editura. Sed quid dixi? quasi ipsa mea laude indigeat, & non per se satis emineat. Non enim indiget alicujus laude adumbrari, vel in commentitiam effigiem beatæ civitatis alicujus sermone picturari: quia verè viva civitas est, & beatus locus, divinæ religionis vivens

institutiſ & legibus. Cum ergo auſtum matris & nutricis noſtræ caput nive candidiùs albeat reverendis antiquæ ſapientiæ cunis, cumque trito geſtet in vertice ſplendidum diadema divinæ religionis; fulgeat quoque auro tectis inſignium geſtorum cycladibus, & tota ſit deſiderabilis undique virtutum circumamicta varietatibus: ſanusne ſis, ſi ſuadeas ut umbram alarum ejus non requiram? quod tantidem eſt ac ſi hortere, ut eam odio habeam. Numnam ut ejus ſolus potiariſ, ſolus communibus fruare commodis & gaudiis? ſed abſit hoc à modeſtia & probitate tua; abſit ut hoc unquam de te, quem tantisper norim, credat anima mea. Tam verò abeſt, ut à me odio habeatur, ut etiam ſi prohibear, vehementiſſimè diligatur.

Nec hoc dico, quin uber colonia, quam inhabito, paterna mihi viſcera, & materna exhibeat ubera: ſed aut tecum ludo, aut opto quod vellem, ſi ita ſine honoris præjudicio fieri concedat Dei gratia: nec mihi debes ad vitium reputare, quòd apud præſtantes viros, dum res ita popoſcit, conſtat non inſolitum fuiſſe. Namque plena eſt exemplorum vetuſtas, plena & modernæ ætatis novitas, quanti quique illuſtres viri certa ratione loca demutaverint; nec loca ipſa, ſed quid inibi moribus eorum oberat devitarint; aut certè, ut multis ad ſalutem prodeſſent, ad alia demigrarint. Abraham quippe & filii ejus patriarchæ non tot loca mutaviſſent, non tot puteos aquam vivam quærentes fodiſſent, ſi in uno aliquo loco cuncta bonæ vitæ ſuæ congruentia reperiſſent. Jacob quoque, nihilo minùs Vates quàm Patriarcha, numquam in animabus ſeptuaginta (qui myſticus numerus eſt) ad Ægyptiam deſcendiſſet primò ubertatem, poſtea ſervitutem, niſi caninèam fugeret famem. Joſeph quoque bis venditus ab invidis fratribus bene locum mutavit, qui in tempore anguſtiæ

A a iij

GOZECHI-
NI
EPISTOLA.

multis ad vitam profuit. qui videlicet vir primo virgâ tentationis eruditus, & camino tribulationum ad purum excoctus, inde in dominum Ægypti excrevit, unde dorsum patientiæ sub oneribus & manus obedientiæ in cophino servituti subegit.

Possẽm innumera ejusmodi ad medium dẽducere, nisi castigato tibi crederem ista sufficere. His ergo Flacco tuo cum cælo & animo suo castigatius sit responsum, quàm se copia suggerit, ne de cetero alicujus propositum tam improvidẽ carpsit. Excute ergo de manibus cum cælo tuo Flaccum tuum, & psalterium arripe mecum. Quod si non vis, sine rivali solus ama & habe illum: satis autem inexpugnabilem luce rationum superius probatum videtur. Tamen si Flaccus tuus taceat, quia bene vivendi locus est, ubicumque sis, & si te animus non deficit, equus est etiam salubris.

At attamen licet vagando & vacando bene vivendi quærere locum, è sacrario sapientum viperas acephalorum eliminat regula rationis; tamen permagni refert videre, quibuscum diverferis. Non recordaris quid laboranti Prophetæ divinum dicat oraculum? *Fili, inquit, hominis, increduli & perversores sunt tecum. & cum scorpionibus habitas.* Num te præterit genuina scorpionum malitia, qui non dente mordent, non lingua inficiunt, non ore venenantur, sed tantùm nocent cauda? Hos quippe scorpiones notabat Psalmista cum dicebat: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequabar.* Item, *Qui loquuntur pacem cum proximo,* &c. quos quantum ipse omnesque sancti viri semper execrati sint, subdendo aperit: *Da illis secundum opera ipsorum,* & cetera quæ sequuntur.

Ecce iterum me pervicaciter premens adjicis: Numquidnam eidem Prophetæ mandat idem oraculum, locum vel animum fugiendo mutare, ac non

potius ad corrigendos perveriores & evenenandos scorpiones, etiam usque ad sanguinem resistere? Nonne idem Propheta vincula, famem, lacum cœnosum pertulit, ceteraque id genus plura, quæ à principio semper piis malignantium perveritas intulit? Utique, frater, ita est, & tamen non modò hominibus, sed etiam viris supra vires est semper in procinctu esse, numquam animum ad divinæ contemplationis dulcedinem remittere: jugiter tumultuosus assultibus percelli, numquam internæ dulcedinis quiete foveri. Nunc iterum antiqui illius Musonii dicto, velut hostili armaris telo, dicens: Animum remittere, amittere est. & Christiano Theologi nostri munitis clypeo:

Numquam bella bonis, numquam discrimina desunt.
Ad hæc ego: Animum, inquam, in delicias, voluptatesque resolvere, & posthabitis iis quæ ad salutem animæ operantur & protegunt, in terrena desideria remittere, verè amittere est. Verùm animus à sæcularium tumultu, quantum homini vacat, feriatu, si nubes curarum, si ventos imbresque detraherentium linguarum, si tempestates & turbines falsorum fratrum in altum se attollens transcendat, & à districto rigore militaris disciplinæ remissus, in illam placidissimam & lucidissimam divinæ contemplationis quietem se totum resolvat: ita verè non amittitur, sed potius retinetur, vel (quod potissimum est) tunc demum vivere videtur. Quod autem noster ait Theologus, semper Christiano esse pugnandum; nihil unde vel ausim vel queam diffingere: sed tamen salva virtutis constantia liceat dicere, satis superque esse laboris, si aforis in falsis fratribus bella & seditiones cessent, interius verò nostri conatus vires contra antiqui hostis tentamenta decercent, donec his armaturâ Dei superatis & expugnatis, donante Christo accipiamus quietem pacis perpetuæ.

A a iiij

Adhuc pervincaciùs agens dicis, semper in Christianæ militiæ castris utrumque pugnandi genus sudavisse; & Augustinum, Ambrosium, Athanasium, innumerofque notæ frontis Patres, & exterius contra apostolos & discipulos satanæ, & interiùs contra spiritualia nequitia usque ad victoriæ coronam fortiter dimicasse. Assentior quidem, frater, his quæ tum verè, tum curiosè argumentaris, mihi tamen non satis rectè omnem electorum Ecclesiam in hoc pugnae stadio concludere videris. Nam si de fastis & chronicis, immò si de authenticis scripturarum monumentis Deo militantium colligas annales, certè tam theoreticis, quàm practicis, hoc est tam otiosis quàm negotiosis virtutibus, eos Deo placuisse invenies. Et ut pauca de his in argumentum fidei compendio perstringam, considera sub umbra Legis Josue, Gedeon, David, & coronam Machabæorum; dein Moysen, & Aaron, Eliam & Eliseum, & prophetarum chorum. Ad summam nota quod Paulus de iisdem antiquis Patribus dicat: *Sancti, inquit, per fidem vicerunt regna, & cetera quæ sequuntur usque circuierunt in melotis, & in solitudinibus errantes.* & tandem omnibus enumeratis concludit dicens: *Et hi omnes testimonio fidei probati inventi sunt.* His & hujusmodi, si diligentiam considerationis adhibeas, videbis certè Patriarchas quidem practicè negotiis instantissimè occupatos: Prophetas verò contemplativæ quieti serena mente feriatos. Quomodo enim aliter, vel isti salutem gentis suæ forti manu propugnarent, vel illi serenato mentis oculo beatas visiones viderent? Nec hæc dico, quin in utroque ordine fuerint plures utriusque propositi: sed hæc tamen adscribitur generalis distinctio utriusque ordini. Transacta autem veteris testamenti nocte, in cujus firmamento memorati Patres velut clarissimæ lucebant stellæ, ubi illuxit dies quam fecit

Dominus, & ortus est Sol justitiæ Christus Jesus, vide Barjonam Perrum, & Vas electionis Paulum usque ad martyrii coronam in acie perstitisse: Johannem verò angelicæ virginitatis Theologum, & Lucam Evangelii conservum, quorum alter primò contra bestiam Domitianum aliosque Antichristos fortiter decertavit; dein verò sopitis earundem bestiarum furoribus, theologiæ otio vacans, & in ipso divinitatis arcano Evangelii calamum tinguens, in pace consenuit. Lucas autem cum peripathetico Paulo aliisque Evangelii veredariis primò circumquaque desudavit: dein in theologiæ otium se conferens, & sacram incarnati Verbi historiam texens, beato fine in pace obdormivit. Vide dehinc quos memoras, Augustinos & Ambrosios, ut verè asseris utroque pugnandi modo, in acie feliciter perstitisse. E diverso autem attende Paulos & Antonios, aliosque innumeros Christi cruxifixos pæne ab exteriori turbine vixisse feriatos: atque etiam ipsa interioris pugna certamina adjuvante gratia Christi post tergum misisse, & jam quasi in celestibus ei conregnare qui dicebat: *Nostra conversatio in calis est.*

Nec solùm Theologi evangelicæ lucis irradiati claritate, verùm & priores Philosophi & heroes quamplurimi, gentilibus obvoluti tenebris, nondum exorto Sole justitiæ, & negotiosis & otiosis virtutibus, quas partim naturæ beneficio, partim liberalium disciplinarum studio assecuti sunt, vitam suam in illo suo honesto & utili sollertissimè exercuerunt; quando alii eorum vel artis militiæ stipendiis devincti, vel publicis administrationibus perfuncti, domi forisque graviter agendo, terra marique fortiter pugnando, celebre nomen sibi perpetuo (ut putabatur) propagarunt. Alii verò vel emeritis laboribus nobili otio donati, vel etiam in otium quod elegerant odio sæcularium, se conferentes, vel scri-

& solidissima mens primitivæ in Electos persecutio-
nis manu detergit dicens. *Omnes qui volunt in Christo
pie vivere, persecutionem patientur. & , Non corona-
bitur, nisi qui legitime certaverit.* Adhibes quoque
præter ea certanti scutum divinæ protectionis, quo
Dominus in Propheta perduelles suos confortans
dicit: *Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum
ut eruam te, dicit Dominus.*

Fateor quidem, carissime, vera sunt & ea quæ de
crassa satyrici Damalippi profers minerva, ubi poë-
ticum figmentum philosophicum habet argumentum;
vel ea quæ de divino producis oraculo, ubi sine nube
figmenti, clara patet veritas argumenti. Vera, in-
quam, sunt, & omnino idonea, non tamen omnino
efficacia ad persuadendum, quando animus irrevoca-
bili tenore ab his diversum eligit propositum. Di-
didicisti cum Tullio docente oratoris officium & finem.
Officium quidem, aptè ad persuadendum dicere: fi-
nem verò, persuadere dictione. Horum ergo alterum
optimè affers, dum aptè ad persuadendum dicis: al-
terum verò minimè, quia dum persuadere dictione
minime vales, sine excidis. Nosti autem quod tanti
æstimatur officium, nisi sine suo, id est effectu po-
tatur: quanti est satio, si numquam metatur. Pro-
inde aptè de labore dicens, officio rectè fungeris: sed
dum quietem & otium eligenti persuadere non po-
tes, ut supra dictum est, sine excidis. Quis enim ho-
die otium negotio non præferat, quando, si labores
in vacuum cadat; si cesses, tantidem valeat? Quis
enim non temperet à labore, ubi negato etiam
eo de quo convenisti denario, minimum laboranti,
plurimum conferat otianti, si quidem otio bene
utatur? Quis autem, nisi mente captus, tali pergat
tempestate supra spinas serere, ubi mala terra tri-
balis genuinæ perversitatis horrens, salubrem cultoris
manum, & bonum verbi semen spernitmittere?

Felix utique terra, in qua per verbum hominis feminatur verbum Dei, quæ cælestibus rigata & compluta docentium nubibus, centuplum reddit fructum ad horrea Domini Dei sui. Extrâ terra illa ferrea merito cælum habet æneum, quæ accepto semine non fœcundata germine, quicquid spinarum & zizaniorum generat, in tempore messis alligatis fasciculis mittitur in ignem æternum. Denique tali terræ & tali vineæ cultoribus non respondenti Paterfamilias merito iratus, per Prophetam minatur dicens: *Non purabitur, nec fodietur, & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.* scilicet eos quos secundum propositum prædestinationis prævidit damnatum iri, hoc verbo secernens ab his, quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui. Inde etiam, ut arbitror, Legislatores & Prophetarum Dominus in suo, de quo tota Lex pendet & Prophetæ, Evangelio loquitur dicens: *Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas mittatis ante porcos.* quo utique verbo damnandos secrevit à salvandis, ne surdis prædicando in vacuum cedat pia sollicitudo laborantis.

Jam tandem, carissime, fateris, ut arbitror me tali temporis articulo mihi, tibi que, & piis omnibus, nec frustra, nec otiosè exoptasse otium: quippe quando nec honesto, nec utili, vel certè (quod his antiquius est) saluti non respondet negotium. Unde, ut arbitror, veris victus, & quietis illecebrâ ductus in nostram cedis coloniam, nec ultra, si sapias, infensor otii contra defensorem insinues querelam. Ut autem pernoveris quod nunc huic tomo maximè in causa est, mihi quidem optabile requiro otium, utpote qui longe longeque ultra legitimæ missionis metam emeritis milito stipendiis: tibi verò, licet adhuc succulento & viridi, & piis omnibus tantidem, quia timeo, vel certè video quod in laborando frustra vol-

vitis rotam nativitatis. Quare autem frustra, quia
 superius abunde est expressum, castigata disputa-
 tioni idem repetere superfluum est. Nosti præterea
 quod Levitæ ex mandato Legis à x xv annis &
 supra jubentur ministrare; à quinquagesimo verò
 qui & Jubilæus est, & mysticis celeberrimus sacra-
 mentis, custodes vasorum fore. Maturius autem
 lege militarium sanctionum tyrones scribuntur ad
 militiam; eandem tamen, quam & illi, legitimæ
 missionis habent metam. Cathedra quoque Scho-
 laris magisterii & juxta metam militaris disciplinæ
 in auditorium catecheseos habet januam institutio-
 nis: sed longè maturius absolvitur exitu necessariæ
 missionis. cujus laboris tempus, quia nihil difficilius
 sub sole geritur, vel quod magis operarii sui vires
 exhauriat, à sapientibus præfinitum est septenne, nisi
 de cetero is qui præest, auctoritate præsideat, non
 labore. Omnes itaque has metas, partim tu, caris-
 sime, ex toto: ego jam dudum transegimus, &
 adhuc gemimus sub fasce, adhuc in eodem sudamus
 labore; & nulla nobis adhuc arrisit gratia eme-
 riti honoris, quæ ex æquo compenset vicem tanti
 laboris. Non est, præter admodum paucos, qui
 opus illud retractet, non est qui recogitet. Liberales
 enim disciplinæ mimis & histrionibus posthabentur,
 & pæne per tabernas mendicare videntur, pecunia
 illa super... philosophatur mammona, super Reges
 & Tetrarchas omnibus dominatur. Ad summam
 omnia virtutis præmia feralis possidet avaritia, &
 in regno pecuniæ ambitio sua taxat mercimonia. Quid
 de tantillis nobis credamus futurum, ubi lapides sanc-
 tuarii dispersi sunt in capite omnium platearum? Quæ
 verò sperari vel concupisci potest, aut dignitatum
 ministratio, aut spiritualium vasorum custodia, ubi
 non vasa misericordiæ præparata in gloriam, sed
 ubique videntur vasa iræ apta in interitum, à vasis

Scientiæ
 infructuo-
 sa.

GOZACHI-
NI

PISTOLA.
Auctor
mala sui
temporis
deplorat.

craterarum usque ad omne vas musicorum?

Ex eadem itaque toxicata avaritiæ radice, & ex hoc pestifero zizaniorum semine male orta est & quotidie in pejus pullulat exitialis morum & disciplinæ jactura, adeo ut in nullo regularis officii regimine liceat uti sollemni majorum censura vel ferula: sed si tortuosis vitiorum anfractibus manum in virga directionis stimulo represseris, continuò pro majoribus quidem aut multitudo similium propugnatrix, aut pecunia defensatrix accedat: pro minoribus verò aut immatura libertas, aut allatis pedibus fuga liberatrix intercedat. Sed de majoribus silere præstiterit, veritas enim odium parit. At verò hi qui adhuc sub scholari ferula erudiendi essent, quia ignaviæ, socordiæ & deo suo ventri manus dederunt, dum instrui refugiunt ad gravitatem morales disciplinæ, ut levis palea circumferuntur omni vento doctrinæ, & juxta eundem Appostolum sanam doctrinam non sustinentes, sed ad sua desideria coacervantes sibi magistros, prurientes auribus, vanis & pestiferis inferviunt vocum vel quæstionum novitatibus: & qui adhuc nudum & molle lutum in rota disciplinæ artificiali pollice & vehementi torno formari deberent in vasa gloriæ, ab inde in externa fugitando resilientes deformantur in vasa contumeliæ. qui etiamsi aliquid extremæ vel garrulæ cujusdam scientiæ colligant per eruditoria, quasi vagi palantesque nullo contenti discursant. quia de moribus extrema, vel nulla quæstio est, reversi ad suos, excusso ab indomita cervice timoris jugo, & disrupto disciplinæ freno, seipos perditæ vivendo, alios fermento malitiæ corrumpendo, totos rapiunt in præceps.

Quidam verò facti suæ cujusdam institutionis pseudomagistri, dum certum ignorant præsepe, nec in sua quæ non habent, se possunt recipere, hac illac per villas pagosque urbescque circumcursant, novas

Pfalterii, Pauli, Apocalypsis lectiones tradunt, juventutem novorum cupidam, levitatis pedissequam, disciplinæ refugam, post se per voluptatum declivia trahunt: reverentiam disciplinæ, subjectionem obedientiæ, observantiam religionis, postremo omnia regularis vitæ munia perditissimâ morum corruptione confundunt.

Et ne fortè me putes in hujusmodi derogantis linguæ tela dirigere, & novorum, immo meliorum sugillationem invidiose texere; non omnino credas verbis meis, crede potius oculis & auribus tuis. Vide si placet quàm sanæ doctrinæ, quàm salubris disciplinæ, Theologi de Turonensi emergant academia, cui præsidet ille apostolus satanæ BERENGARIUS. Vide inquam, quàm pestilentes, immo letiferi scorpiones & reguli de cavernis erumpant totius nostri temporis Babylonæ. qui hæresiarchæ sui musto ebrii, & veneno delibuti, de sacris sacrilegas introducunt novitates quæstionum, ad nihil utiles, nisi ad subversionem audientium: quorum sermo ut cancer serpit: quia scientia quæ inflat, non ædificat, sed subvertit.

Isti de rebus sacrosanctis, de cælestibus scilicet Sacramentis, quæ sancti Patres, quotiens ad ea se audebat tractatus eorum attollere, videntes ea non solum sermonem, sed etiam humanam superare rationem, & reverenter, ut oportebat, attingebant; & ubi opus erat, habentes clavim David, subtili discretionem aperiendi; & claudendi, quantum ad sobrietatem sapientibus satis esset, ea catholicè exponebant. de his; inquam, rebus & Sacramentis & novas, & peregrinas cudunt à fide intelligentias; & ipsa Sacramenta cælestia, quæ in altari consecrantur, dicentes umbram esse non veritatem (quod lingua refugit & auditus perhorrescit) obnoxia contendunt ventri & secessui juxta naturæ necessita-

GOZICHI-
NI
EPISTOLA

Berengarii
perversa
doctrina.

tem , quæ scilicet naturæ Dominus in fœdere huma-
næ reconciliationis omnipotentia suâ Sacramentum
fecit , & Christianæ animæ escam spiritualem , unde
in æternum vivat , dedit. Iste eundem Agnum pas-
chalem , qui eadem Sacramenta in seipsum ineffabi-
liter transformans nobis condidit & consecravit ,
crudum vel coctum aqua , non assum igni comedunt ,
& quod ejus residuum est , & semper erit (quia nul-
lus umquam mortalis , quantumlibet sciens , ad in-
carnati Verbi arcanum plena intelligentia in hac vita
penetrare potuit , aut poterit) igni non comburunt.
Isti improvidam simpliciorum fratrum facilitatem , &
maximè , curiosam discursantium perfugarum levita-
tem novo quodam docendi lenocinio occupantes ,
primo ipsam Scripturarum superficiem , quasi planam
ad septicolonnem sapientiæ domum ostendunt viam ;
& rectam , velut ad portum salutis , demonstrant se-
mitam : deinde sophisticæ disputationis retibus cap-
tos , & carnalis scientiæ acumine hebetatos , per cap-
tiosos necessariæ argumentationis ducunt anfractus :
donec extranea & à salute peregrina quæstionum
novitate pulchrè ad perniciem instructos , unà secum
demergant in puteum interitus.

Tales ergo quia non advertunt , quod non humano
aut sæculi sensu in Dei rebus sit loquendum , quod-
que inventum mel ad sufficientiam , non usque ad
nauseam sit comedendum ; dum sua freti sapientia
nimium Majestatis profunda scrutantur , oppressi à
gloria in errorum profunda præcipitantur : & dum
impudenti carnalis sapientiæ audacia lippientes ocu-
los animalis hominis , qui non percipit ea quæ Dei
sunt . in verum Solem defigere nituntur , ipsius in-
accessæ lucis radiis reperiçssi , in exteriores errorum
tenebras projiciuntur. Isti de divinis Sacramento-
rum mysteriis , semper quidem reverendis , nec um-
quam humano sensu aut ratione attingendis , dum
impiis

impiis non timent contentionibus inservire, nihil sano auditu dignum merentur diffinire: & dum naturæ terminos volunt includere, & id quod totius rationalis creaturæ rationem superat, humana ratione pergunt concludere, verè in lapidem offensionis & petram scandali impingunt: quia de piis sanæ doctrinæ uberibus pro lacte, butyrum aut sanguinem exprimere contendunt. Hanc mortiferi dogmatis pestem ab Ecclesia sua Christus Jesus radicitus evelat, priusquam modicum fermentum totam massam corrumpat.

Cùm ergo hoc toxico, insuper & multiformi malitiæ & nequitia fermento tota undique fermentetur Ecclesia, nec usquam pæne sinceritatis & veritatis integrum servetur azyma: cumque nemo pæne sit qui contra hæc vel ad vera bonæ vitæ instituta, vel laboret ipse, vel laborantem debita mercede remuneret; & ob hoc ipsa quæ vix residua est, laborantium paucitas tædio victa, à labore temperet: quis negotio non anteponat otium? quis inutili labori & clamori ad surdos non præferat quietem & silentium? *Posui inquit, ori meo custodiam cum consisteret peccator adversus me; obmutui, & humiliatus sum, & filii à bonis.* Et quid huiusmodi humiliatis & à bono silentibus agendum sit, Jeremias docet dicens: *Sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit se super se.*

Hæc omnia sapienter despexit HERIMANNUS Remensis, DROGO Parisiensis, Spirensis HUOREMANNUS, Bavenbergensis MEINHARDUS, & præterea multi, & præstantes, & præcipuæ auctoritatis viri, qui præcis speciebus, & abdicatis laboribus, studiis valescerunt; & sapienti consilio usi, in Theologiæ otium concesserunt. Ego verò quid facerem? cur non idem vitæ propositum de cetero eligerem? Ego verò ac lubens: Ad hoc enim eris generalis piorum omnium querela vel causa me non

Vet. Analect. Tom. IV.

Bb

GOZICHI-
NI
EPISTOLA.

Qualis ante
ea rerum
status.

urgeret, singularis tamen vitæ meæ decursus & rerum mearum proventus me idem eligere satis merneret. Vitæ namque decursus continuo laboris attritu effetas exhaurit, si quæ supersunt, corporis vires, & præmaturas inspergit capiti nives: unde & maturum mihi minatur exitium, nisi maturè me conferam in quietem & otium. Proventus autem rerum mearum, licet abunde expetendarum affluat copia, tamen maximè desiderabilium aperiatur inopia, eorum utique de aureo majorum sæculo priùs audita, quæ felicioribus nostræ memoriæ diebus ipse oculis meis vidi, scilicet fidem non fictam, & veritatem integram; præceptum Domini in invicem conservare, justitiæ & æquitati nihil anteponere; nihil remittere de gravitate disciplinæ & religionis, nihil admittere quod non esset publicæ utilitatis & honestatis; ceteraque id genus omnia, quæ in luteis humanæ naturæ cratibus auratis possunt mentes adificare, & in vasis fictilibus desiderabiles thesauros reponere. Hæc sunt quæ melioribus nostræ memoriæ diebus me videre, & his interessè serio gaudebam. Nunc verò quia pæne ex toto defecerunt; non tam meam quam communem deffleo miseriam.

Et ut antiquiora, & ob hoc meliora se taceam tempora, & his loquar quæ partim ipsi vidimus, partim recenter gesta fideli relatione didicimus; à diebus domini NOTGERI nostræ urbis Episcopi, eorum Pontificum qui ei contemporales in Ecclesia florebant præcipui, usque ad hæc quæ jam in miseria defluerunt duo lustra, misericordia & veritas obvia verunt sibi, justitia & pax osculatae sunt. Nunc autem de terra sublata est, & justitia in cælum recessit, & repentino quodam fortunæ impetu, & monstrosa rerum perturbatione inversa & perversa sunt omnia; & ut breviter dicam, omninò prædictis contraria. adeo ut si quis inter has sæculi

tempestates eodem rationis clavo & eadem via mandatorum, quasi cælestium ductu siderum, velit seipsum & sibi credita regere; ipsâ turbinis violentiâ percussus cogatur ab incœpto resistere. quod quàm horribile, quàm monstri simile sit, nulli facilè explicabile est. Legimus enim nobile illud prioris sæculi aurum argento ceteris inferioris pretii metallis sensim & per temporum intervalla degenerasse, nec tam subito sui coloris speciem amisisse. Nunc autem, ut præmissum est, monstruosa & inaudita quadam rerum perturbatione, quasi in momento, à suo statu subversa sunt omnia: nec pæne quisquam est, qui proprii ordinis vel officii servet legitima: sed desiderabile illud nostri temporis aurum repentino quodam casu, non, ut prius, per temporum intervalla, non in argentum vel cetera quantivis pretii metalla, sed in stipulam & fœnum, aut certè in favillam & cinerem omnino redactum est. Ut enim cuncta quæ superiùs objectis tuis respondendo de-questus sum, compendioso recolligam epilogo, postquam clarissima duo Ecclesiæ luminaria, quæ nimis sero Deus accendit, & nimis maturè in abscondito faciei suæ à conturbatione hominum abscondit, HENRICUM dico secundum Imperatorem, & LIUTBOLDUM Moguntinæ sedis Protopræsulem, in quos aurei sæculi fines cum maxima sui decoris specie devenerunt: hæc, inquam, clarissima duo luminaria, postquam ab his tenebris ad veram lucem, à qua etiam huc alluxerunt orbi terræ, ut oramus & optamus, assumpta sunt; quidquid divinæ religionis, quidquid æquitatis & justitiæ, quidquid liberalium studiorum, quidquid moralis disciplinæ ubique vigeat, sicut tunc temporis Ecclesia & vario virtutum decore & multiplici liberalium litterarum propagine florebat, cum eis pariter sepulta, immo in cælum recepta sunt: ita ut nihil eorum pæne reman-

serit in terra præter admodum pauca, & hæc ut umbræ inanis vestigia.

Namque in primis hi qui in populo Dei Magistratus & Duces locum regiminis occupant, sine respectu Dei videntis, sine metu hominis corrigentis, omnes panem quæ sua sunt querunt, non quæ communiter & aliorum: quia non est timor Dei ante oculos eorum. & ideo contritio & infelicitas in viis eorum. Et quomodo cognoscent viam pacis, qui devorant, inquit, plebem meam ut cibum panis? Quia verò non est qui hoc requirat, non est qui arguat; pro studiis divinarum Scripturarum invaluerunt studia partium, pro gravitate & modestia religionis gloria & gloriatio vanæ elationis: & dum divitiis & honoribus gestiunt alter alterum prævenire, nec timent profanis mentibus odiis & contentionibus deservire; nec quidquam pensi habent, cum tyrannidem potius quam regimen exercent: ad quem exitum, immo exitium talia provenire debeant? Hæc autem majestas & talis potestas, si quando sedeat pro tribunali, ut subjectorum facta debeat examinare, & neglecta in oculo suo trabe de oculo alterius festucam eruere; avaritia comes in medio adstantes declamat querelas, exudat causas, fas & nefas, sacra & profana in medio haberi deplorat: miserationem judicum, auctoritatem legum, jura divina & humana implorat; & nisi id quod arguitur, in loculos nummati illius qui inceserit fuerit punitum, perturbationem conqueritur fore omnium judiciorum. Hoc autem tonitruo cunctis terrore percussis, ipsa utrimque susurranti inclinat aurem, utrique partim linguam aptat venalem, utrumque torvum retorquet oculum, utrique promittenti rapacem porrigit manum: & quem modò quod concupivit habentem accusat, modò quod quærebat dantem excusat: perorata verò causa violentiæ &

rapacitati ceterisque concurialibus suis media resistens, de libro suo legit quod sit justum, & eisdem juratis legibus sibi assentientibus lege nummularia in reum profert iudicium; & tandem vinculus tenetur reus, donec illum absolvat mammona deus: quemque modò Labeonem lege Cæcilia suffixit cruci, modò Catonem lege monetaria donat curuli. In omni autem concione hujus potestatis hoc proponit auctoritas legum, in hoc consentit summa iudiciorum, ut qui non potest solvere de immenso suo, solvat quod compar sit de dimenso suo: & si non habet unde solvatur, sine miseratione cruci figatur.

Inde est quòd cum in nundinis sanctum videmus Evangelium, venales in Ecclesia columbas & cathedras vendentium, nec longè ab his mensas nummulariorum, quia hodie nec gratis quidquam accipitur, nec gratis datur. cum hæc, inquam, videmus, attentius vacamus omnes foro quàm choro, cautiùs usuris quam Scripturis, impensius mercationi quam religioni; magis implendis capacibus marsupiiis, quàm allequendis liberalibus studiis: & omnino omissis his quæ evangelica veritas, apostolica institutio, sanctorum Patrum auctoritas ecclesiasticis sanxit disciplinis, sæcularium desiderio adeo inhiamus, cumulandis divitiis tantisper occupamur, ac si tali pretio vitam æternam mercari mereamur. Quare hoc? quia tanti quantum habeas sis. *Omnia enim res*, ut ait quem nosti,

*Virtus fama, decus, divina humanaque pulcris
Divitiis parent, quas qui contraxerit, ille
Clarus erit, fortis, justus, sapiens, etiam Rex,
Et quicquid volet.*

Horatius.

Cum ergo ex ea quæ malorum omnium radix est avaritia, hæc horribilis spinarum silva emergat; facile, immò horribile est videre, hoc spinetum quem fructum ferat. Inde est quòd dum acquirendis

immorimur studiis, in comparandis honoribus invicem præcurrentes, non honore invicem prævenientes; antiqua divinæ religionis immutata facie, paterna moralis disciplinæ pæne in fabulam redacta institutione, frater fratri invidemus, alter alteri mordendo derogamus: invicem accusantes intestina bella movemus, acutis verborum spiculis fratrum corda confodimus; dolos in corde versantes, simulationem in vultu, fallaciam in verbis proferimus, & omnino ad injuriam mandatis Dei omnia mandata ejus præ pecunia parvi habemus. Postremò omnes levitate & morum inconstantia, quasi arundo ventis, adeo agitamur, ut in quo pridie studiosus vehemens vel certè nimius fueris, postridie nequidem memineris. Et quid super his speramus futurum? certè hoc, ut factò de resticulis flagello omnes hujusmodi Dominus ejiciat de templo. Valde etiam timendum est triplex illud animadversionis flagellum, quod per Prophetam populo peccatori Dominus intentat dicens: *Ecce ego inducam super eos gladium, famem, & pestem, & disperdam eos in omnem ventum.* Hujus autem flagelli quosdam quasi ramos & prænuncios videmus sensim de terra oriri, quando paulatim conterit Dominus baculum panis & lætitiæ vini, dum inter Christianos audimus geri bella & seditiones, super Christianos paganorum crebras incursiones. Unde datur conjici id quod restat, nisi correctione nostra propitiatur Deus, non diu dilatatum iri.

I nunc, Frater, age contra otium & quietem, & qui ea hoc tempore concupiscit, voca pigrum & sordidem. Et ô utinam desperatis laborum præmiis ea potiamur optata & salubri quiete, cui non labor succedat, sed gloria accedat in Senatu cælestis curiæ! Si quid, Frater, nosti rectius, candidus imperti: si non, uterè mecum. Quod si generosa magnanimitatis tuæ fortitudo adhuc his non acquiescat, & eam

nihil arduum aggredi pigeat : alium quàm me tibi quære Ferentarium , quia me hoc tempore in pugna non habebis socium : vel quære alterum Martium , cui opus hoc committas , cui tamen bonis initiis meliores eventus , quàm illi Romano tribuas. Ego verò licet in illo quàm ferali , tam diutino vincularum carcere , quantalibet potero effetas vires solabor quiete : & spero quod aliquando tandem exaudiat , & longa optatæ missionis ducens suspiria , si non emeritus , saltem emissus , alicui transcribam mea tristia regna. Nihil verò in voto meo ponens , aut voluntati relinquens , me lutum suum ex toto committo Figulo meo : ipse meingat in rota sæcularis ordinis , prout sederit beneplacito suo : utcumque me ejus torquet potentia , nihil addam , nisi sollemne illud obedientiæ verbum , *Fiat voluntas tua.*

Constat , Frater , quorsum aberravimus , quorsum à recti itineris linea cursum nostrum deterimus : quoniam me abduxisti ignarum , adque verborum diverticula me traxisti dulcedine tuæ caritatis ebrium. Vide frater , & diligenter vide , ne dum quædam Scripturarum sidera incautè sequimur , in cautes & syrtes adacti charybdeum incurramus naufragium. Vide , inquam , etiamsi minùs libito , ne dictum sit ampliùs licito , quia flagelli plaga livorem facit , flagellum linguæ comminuit ossa. Proinde jam nunc illuc redeat oratio , unde abiit , & ad te revertatur , unde prima ejus scaturigo profluxit : & quia à caritate cœpit , in caritate desinat. Caritas verò numquam excidat , sed hîc sata & clementata , veram sui plenitudinem præripiat in vita æterna. De probitate autem tua , gravitate , modestia , & constantia , deque ceteris bonæ vitæ functionibus satis in superioribus dictum sit : de affectione verò tua , benevolentia , ceterisque humanitatis officiis , neque hîc , neque ibi satis umquam dici poterit. Hoc tantùm tibi imprecer , ut semper

in melius & majus proficias, donec ad eam adspires clementi plenitudinem, in qua nullum detrimentum pertimescas. Porro hunc quia desiderabilem thesaurum in fictili vase servas, non otiosum duco si te commonefaciam, ut diligenter adhibeas pervigilis cautelam custodiæ. Hoc autem feceris, si cunctas tuæ civitatis portas, omnes hujus luteæ domus fenestras, custodia humilitatis sub sera & sigillo habeas: si cunctos hujus fictilis vasis exitus & aditus virtutum repagulis munias, ne vel exitus his qui intus servantur, vel aditus pateat his qui foris insidiantur: quia si elationis levitate foris effluant ea quæ intus bene congesserat operosa manus solliciti laboris; continuo ea, aut difficile, aut numquam recolligenda disperdet & dissipabit ventus superbiæ in perditionem suæ vanitatis. Si verò a foris patente aditu maligni irruerint hostes, ea quæ plurimo cum labore intus gessisti violenter diripient, nihil reliqui victo præter gehennam facientes. Proinde quidquid gratiarum in te divinitus collatum est, quidquid divini muneris in thesauro conscientiæ tuæ collectum est; nec mihi imputerur plantanti & riganti, nec tibi terræ ubertim fructificanti: sed totum referatur ad Patrem luminum, à quo est omne datum optimum & omne donum perfectum.

Possèm quidem uberius & plenius perfectionis tuæ munus applaudere: sed propter notam assentationis non patitur gravitas modestiæ. Librum autem quem mihi scripsisti, quémque mihi scribendo occasionem fecisti, in quo mihi articulos digitorum, oculos & animum, inclinium cervicis, laborem capitis, immo te totum animo meo insinuasti; in exterioribus meis non invenio unde possim ex æquo recompensare, vel plurimæ benignitatis tuæ talionem reddere. Sed primò rogarim ab eo tibi restitui, à quo hæc & omnia quæ habes bona accepisti, ut ad invicem hujus be-

nevolentia aureis bonorum operum litteris nomen tuum scribatur in libro vitæ. Dein non dormitabit nostra erga te perpetua devotio, si permodestè succinctis rebus nostris, quantum utrique nostrum ad honorem conducatur, remunerandi subluceat occasio.

Jam tandem his quæ dicenda erant, prout negotia patiebantur, explicitis, calamus se totum novo scribæ scalpello, non Judaico, sed scholastico more circumcidat; & ad te recipiendum, salutandum, festivè habendum, non quantum latius, sed quanto lautius valet, accingat: quia te quem interius in visceribus Jesu-Christi teneo complexum, a foris non dimittam, nisi lautè acceptum: sciasque ejus dapis te esse debitorem, cujus te nobis festivum exhibuisti convivam & assessorem. Saluto te cum paucis; licet sim cum multis: quia vel pauci sunt indigenæ ejus quam fervo colonix, qui norint quanta virtutum dote industrium ornaris animum; vel pauci sunt boni rerum æstimatores, qui sanum de rebus ferant judicium. Si enim te noscerent, & de te pro meritis æstimarent hi qui multa bona noverunt & oderunt, profecto te amarent. Saluto te cum his cooperatoribus nostris, qui ad bonam frugem instituti de academia nostra ascenderunt, & in locis certè præcipuis magisterii cathedram sibi vindicaverunt. Saluto te cum tyrunculis nostris, qui adhuc in scholari desudant palæstra; nobilissimum utique bonæ indolis florem, qui ad nutum oris nostri fructum suum meditatur etiam sub ferula: quorum etiam nomina tibi scripta legeres, tamen notitiâ careres, cum faciem ignorares. Quo tamen verbo me ipse coarguo: quia si cujusque notitiam ex facie metiris, nec te nosti ipsum, cum faciem tuam numquam ipse videris. Saluto te super omnia ea genuina caritate, qua te in cunabulis disciplinæ, elementario eruditionis lacte nutriti, & ad solidum perfectioris doctrinæ cibum usque perduxit,

ut de cetero commilito meus in acie, & concolonus in labore, communiceps mihi sis supernæ civitatis & coheres æternæ hereditatis. Salutatus ergo saluta ex meo nomine humili fratres meos, non quos caro & sanguis in unam mihi congeneravit cognationem, sed quos aqua & Spiritus in unam mecum regeneravit adoptionem: ut coheredes Christi in regno Dei Patris testamento sanguinis ejus sortem accipiamus æternæ beatitudinis. Saluta ergo patres & dominos, fratres & amicos; patres cura regiminis, dominos dignitate prælationis; fratres in Deo Patre, amicos in caritate. Saluta inquam unumquemque eorum, prout nosti mecum esse vel tecum. Salutatio mea sit ad vos omnes, ut eo adjuvante in quem credimus, pariter simus æternæ vitæ confortes. amen.

A D N O T A T I O.

*S*uperiorem epistolam ex codice ms. bibliotheca Donsensis sancti Hieronymi Collegii, quam in Germanico itinere transcursim perlustravimus, rogatu nostro describi curavit R. P. Prior à Congregatione sancti Vitoni, Ambrosius Mercerus, qui nos cum magna humanitate ibi excepit. Quis sit hujus epistola auctor Gozechinus, satis patet ex ipso epistola contextu: in qua se apud Leodium litteras docuisse, & Moguntiam tandem secessisse dicit, radio victum rerum humanarum, variarumque turbarum, quas rerum novitas, ac præsertim perversa Berengarii doctrina, non sat cito coercita, facebat. Valcherus, ad quem scripta est epistola, ex Gozechini discipulo successor evasit, nescio an is, quem Adelmanus in Rythmis alphabeticis laudat, scilicet Vvalterus Burgundio, ubi scholas multas flagranti studio expilasse, & ad fines Allobrogum, cum ex Italia rediret, casus fuisse memoratur. Hos rythmos consule sub finem tomi primi Ana-

lectorum. Porro hac epistola scripta est paullo post mortem Henrici II imperatoris & Liutboldi Archiepiscopi, uti auctor superius, nempe pag. 387 indicat: ac proinde sub annum M LX, qui à Liutboldi obitu proximus; à morte Henrici Imperatoris secundi, aliis tertii, quartus fuit.

Superiori epistola aliam, iidem contra Berengarium scriptam, subjicere visum est, eam scilicet, quam Baronius & Chappeavillus perperam sub nomine Durandi Leodicensis Episcopi, & quidem mutilam ediderunt ex ms. codice Martelli civis Rotomagensis. Idem ipse codex nunc asservatur in amplissima Bibliotheca viri eruditione & genere ornatissimi Emerici Bigotii. Eo in codice, non Durandi nomen (qui ante natam Berengarii haresim devixit, scilicet anno M XXIV) adscriptum legitur: sed prima dumtaxat littera D. Deoduinum seu Theoduinum significans, Vrazonis successorem ab anno M XLVIII ad M LXXV. Eodem modo ejus nomen decurtatum legitur in codice percelebris monasterii sancti Audoëni apud Rotomagum: quem codicem cum Bigotiano contulimus.

Deoduii epistola propter argumenti affinitatem subjicere visum est sancti Brunonis fidei professionem, quam morti proximus edidit, damnata haresi Berengarii, cujus discipulus fuerat, si fides est Chronico Malleacensi. Hujus professionis breve fragmentum refertur in ipsius Brunonis actis: sed eam integram nobis communicavit venerabilis ac religiosus vir Dominus Leo Vassorius, Prior Cartusie sancti Juliani prope Rotomagum, amicus meus. Eam denique professionem sequuntur alie due breves orationes, in quibus fides & adoratio sanctissimi Sacramenti continetur, una sancti Anselmi ex ms. Sacramentario Livensi: altera incerti auctoris ex Carnuteni sancti Petri, quod annos sexcentos excedit.

I N C I P I T

EPISTOLA D. LEODICENSIS EPISCOPI

De corpore & sanguine Domini.

* Henrico.
* Deodui-
nus.

Gloriosissimo & invictissimo Regi Francorum
 H. * D. * Leodicensis Antistes, temporalis
 regni gubernationem ita moderari, ut in æternum
 cum sanctis ab omnipotenti Deo merito debeas co-
 ronari. Fama supremos Gallix fines prætergressa to-
 tam Germaniam pervasit, jamque omnium nostrum
 replevit aures, qualiter BRUNO Andegavenis Epif-
 copus, item BERENGARIUS Turonensis, antiquas
 hæreses modernis temporibus introducendo, ad-
 struant corpus Domini, non tam corpus esse quàm
 umbram & figuram corporis Domini: legitima con-
 jugia destruant, & quantum in ipsis est Baptismum
 parvulorum evertant. Quos ad revincendum & pu-
 blicè confutandum eo zelo, eoque fervore quo erga
 sanctam Ecclesiam divina inspiratione plurimum sem-
 per ardetis, aiunt vos Concilium advocasse, ubi
 tandem illud totius nobilissimi regni vestri, heu ni-
 mis turpe opprobrium de medio auferatis, & in æter-
 num, si fieri potest, ab ipsa omnium * memoria delea-
 tis. O pia voluntas & vere Rege dignissima! quæ
 utinam effectum habere posset, ut in tanto sacrilegio
 convictos (quod certè facillimum est) absque ulla
 dilatione debita ultio consequeretur.

* homi-
num.

Sed desperamus id fieri posse, cum Bruno existat
 Episcopus: Episcopum autem non oporteat damna-
 tionis subire sententiam præter apostolicam auctori-
 tatem. Igitur omnes quicumque sumus filii sanctæ
 matris Ecclesiæ, in maximo dolore positi sumus. nam
 plurimum veremur, si illis miseris & perditissi-

mis viris audientia sancti Concilii (sicut ipsi de pœna securi postulant) permittatur, cum de tanta præsumptione revinctos puniri minime * concedatur, gravissima scandala in omnium Fidelium populo generari. Certè quos videbunt impunitos, & nequaquam à sui gradus honore dejectos, eosdem putabunt ab omni Concilio aut vinci non potuisse, aut justificatos esse, eruntque (ut ita dicam) novissima pejora prioribus.

DE ODUNI
EPISTOLA.

* al. non
liccat.

Ergo majestatem tuam omnes exoratum vellemus, ut interim illorum impiam, sacrilegam, & nefariam assertionem audire contemneretis, donec accepta Romanæ sedis auctoritate ad præsens illos post audientiam damnandi potestatem haberetis. Quamquam hujusmodi homines nequaquam oporteat audiri: neque tam est pro illis Concilium advocandum, quam de illorum supplicio exquirendum. Tunc quippe hæretici necessariò audiendi fuerunt, quando & hæ * ipsæ, & hujusmodi quæstiones, utpote quæ nondum ad unguem discussæ fuissent, in dubium venire potuerunt: ut per congressum certaminis patresceret, utra pars staret pro defensione veritatis. quod idem nunc profectò fieri non oportet, quia creberrimis sanctorum Patrum Conciliis, tum etiam venerabilium Doctorum clarissimis sententiis ita omnia sunt eliquata, ut ne minimum quid resederit de omni fæce dubitationis.

* al. hæ
reses.

Sed nos ex multis epistolari brevitate cogente pauca exponemus. Et primo ponemus exempla pertinentia ad corpus & sanguinem Domini. Ait itaque beatus Leo Papa: Sic sacræ mensæ communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis Christi ambigatis. Item sanctus Cyrillus: Non communem, inquit, carnem accipientes, sed verè vivificatricem, & ipsius Verbi propriam factam. Ergo si propria, quomodo umbra? si propria, quo-

DE ODINI
EPISTO-
LA.

modo figura? Item beatus Ambrosius: Ne esset, inquit, veluti quidam horror cruoris, sed maneret tamen gratia Redemptoris, ideo similitudinem accipis, sed vere naturæ gratiam virtutemque consequeris. Item ipse in libro de Sacramentis: Quid hic, ait, quaeris naturæ ordinem in Christi corpore? cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus partus ex Virgine. Ante benedictionem alia species nominatur, post consecrationem corpus efficitur. Item ipse in eodem: Vinum, inquit, & aqua in calicem mittitur; sed fit sanguis consecratione verbi cælestis. Preciosum sanguinem bibis, ut nullus horror cruoris sit, & pretium tamen operetur redemptionis. Et beatus Augustinus dicit ita: In ipsa carne ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Ergo si ipsam, non umbram, non figuram, ut Bruno & Berengarius affirmant. Et in alio loco idem ipse exponens qualiter dictum sit de David: *Ferebatur manibus suis*. Quomodo, inquit, intelligatur in ipso David, secundum litteram non invenimus, in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans corpus suum ait: *Hoc est corpus meum*. Ferebatur enim illud corpus in manibus suis. Corpus suum dicit, non, sicut Bruno & Berengarius, umbram & figuram. Item Basilius: O miraculum, ô Dei in nos benevolentiam! ait. Qui sursum sedet ad dexteram Patris, sacrificii tamen tempore, hominum manibus continetur, traditurque lambere cupientibus eum. Item Eusebius dicit: Vere unica & perfecta hostia, fide existimanda, non specie; nec exteriore censenda visu, sed interiore affectu. Hilarius quoque idipsum testatur. De veritate, inquit, carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Plura præter hæc exempla congerere possemus, nisi vitarem modum excedere.

Nunc de baptismo parvulorum ex libro Augustini de

Verbis Domini pauca ponemus, ubi ille sic ait: Par-
 vulus ad verba aliena sanatur, quia ad factum alienum
 vulneratur. *Credis in Jesum-Christum?* fit interroga-
 tio. Respondetur, *Credo*, pro non loquente, pro si-
 lente, pro flente, & flendo quodam modo ut subve-
 niatur orante responderetur. Item ibi: Ubi, inquit, po-
 nis parvulos baptizatos? profectò in numero cre-
 dentium. Rursus ipse: Inter credentes igitur bapti-
 zatos parvulos numerabis, nec judicare ullo modo
 aliter audebis, si non vis apertè esse hæreticus. De
 legitimo autem conjugio, cùm & novi & veteris
 instrumenti multiplici auctoritate confirmetur, cum-
 que non modo Christiani, verùm Judæi, immo etiam
 gentiles legalium nuptiarum copulis fœderentur;
 unum dumtaxat adversus Brunonem & Berengarium
 Toletani Concilii testimonium sufficere potest. Est
 igitur in constitutione ejusdem Concilii xvii capitu-
 lum: Si quis dixerit vel crediderit conjugia hominum
 quæ secundum legem divinam licet habere, exse-
 crabilia esse, anathema sit. Quam ob rem Bruno-
 nem & Berengarium jam anathematizatos arbitra-
 mur. Quod si ita est, verè illis audientia Concilii de-
 neganda est, & cum vestris, cumque nostris Episco-
 pis, & (si vobis ita videtur) cum amico vestro Im-
 peratore, cum ipso Papa, quæ vindicta in illos sta-
 tuatur, deliberandum. Est enim justum, ut quorum
 manus sunt contra omnes, omnium manus contra
 ipsos excitentur.

DEODUI-
 NI EPIS-
 TOLA.

EXPLICIT EPISTOLA D. DE CORPORE ET
 SANGUINE DOMINI.

CONFESSIO S. BRUNONIS.

Fidem Magistri BRUNONIS, quam communiter fratribus suis protestatus est, cum horam sibi appropinquare sensisset, ut omnis carnis viam ingrederetur, scriptam servare curavimus, eo quod satis intime coram Deo nos illius fidei testes esse rogaret.

Credo firmiter in Patrem & Filium & Spiritum-sanctum, Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum-sanctum ex utroque procedentem, & has tres personas unum Deum. Credo quòd idem Dei Filius conceptus sit de Spiritu-sancto ex Maria Virgine. Credo quòd Virgo castissima fuerit ante partum, virgo in partu, & post partum virgo in æternum permanferit. Credo quòd idem Dei Filius conceptus sit inter homines, ut verus homo, sine peccato. Credo quòd idem Dei Filius invidiosè à perfidis Judæis captus sit, injuriosè tractatus, injustè ligatus, consputus, flagellatus, mortuus & sepultus. Descendit ad inferos, ut captivos suos inde liberaret, descendit propter redemptionem nostram, & resurrexit. Ascendit ad cælos, inde venturus est judicare vivos & mortuos. Credo Sacramenta, quæ catholica credit & veneratur Ecclesia: & nominatim quod consecratur in altari, verum corpus esse, veram carnem, & verum sanguinem Domini nostri Jesu-Christi, quem & nos accipimus in remissionem peccatorum nostrorum, in spem salutis æternæ. Credo carnis resurrectionem vitam æternam. amen. Confiteor & credo sanctam atque ineffabilem Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum-sanctum, unum Deum naturalem, unius substantiæ, unius naturæ, unius

unius majestatis atque virtutis. Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profite-
mur. Ipse Pater à nullo originem ducit, ex quo Filius
nativitatem, & Spiritus-sanctus processionem ac-
cepit. Fons ipse igitur & origo est totius divinitatis :
ipse quoque Pater essentiâ quidem ineffabilis, sub-
stantia sua Filium genuit ineffabiliter, nec tamen
aliud quàm quod ipse est. Genuit Deus Deum, Lux
Lucem. Ab ipso ergo est omnis paternitas in cælo &
in terra. amen.

ORATIO DICENDA

*Ante perceptionem corporis & sanguinis Domini,
edita ab ANSELMO Archiepiscopo.*

Domine Jesu-Christe, fili Dei vivi, qui ex vo-
luntate Patris, cooperante Spiritu-sancto, per
mortem tuam mundum vivificasti, adoro & veneror
hoc sanctum corpus tuum, & hunc sanctum sangui-
nem tuum, quod traditum, & qui effusus est pro
multis in remissionem peccatorum. Deprecor cle-
mentiam tuam, misericors Domine, per horum vir-
tutem, fac me unum de illis multis, & fac me hæc
sic sentire per fidem & affectum, ut sentiam ea per
salutis effectum : & absolve & libera servos & an-
cillas tuas, me, & omnes qui mihi confessi sunt sua
peccata, & pro quibus promisi vel obnoxius sum
orare, & qui se sperant vel petunt meis orationibus
apud te juvari, ab omni peccato & pœna peccati :
& fac ecclesiam nostram continua tua protectione
& consolatione lætari. Qui cum Deo Patre, &c.

A L I A O R A T I O

Item ante Communionem contra pervasores.

IN spiritu humilitatis & in animo contrito ante sanctum altare tuum & sacratissimum corpus & sanguinem tuum, Domine Jesu-Christe, redemptor mundi, accedimus, & de peccatis nostris, pro quibus justè affligimur, culpabiles contra te nos reddimus. Ad te Domine Jesu venimus, ad te prostrati clamamus: quia viri iniqui & superbi, suisque viribus confisi, undique super nos insurgunt, terras hujus sanctuarii tui, ceterarumque sibi subjectarum ecclesiarum invadunt, deprædantur, vastant: pauperes tuos, cultores earum, in dolore, & fame, atque nuditate vivere faciunt, &c.

A D M O N I T I O

in libellum sequentem.

IN subjecto libello auctor, monachus utique Ratisponensis ad S. Emmerammum, suppresso nomine proprio, varias tentationes suas spirituales, variamque fortunam suam describit. Opusculum istud dividi potest in duas partes: quarum in priori varias tentationes suas, in posteriori scripta sua commemorat. In his vitam S. Nicolai, itemque S. Vvolfgangi, & S. Magni se emendasse dicit. Sed & vitam S. Bonifacii Episcopi & martyris, difficili stilo editam, faciliore reddidit rogatu Fratrum ex Euldensi monasterio, in quod procellâ nescio qua exagitatus secesserat: anno M. LXXII. Ex hoc unico opusculo (nam alia reperire non potuimus) conicere licet hunc esse OTHLONUM;

qui acta S. Bonifacii novo stilo donavit, amplificavitque. Nam & tempus rectè congruit, & Oihlonus ipse non ex Fuldensi, sed ex alio grege erat. Unde miratur, se hac de re à Fuldensibus fuisse interpellatum, tot Patribus peritis tam inter vos, ait Fuldenses ipsos alloquens, quàm circumquaque commorantibus hucusque relictis. Quo minùs tamen huic sententiæ nimisquam fidenter inheream, illud occurrit, quòd monachus ille, quisquis est, Ratisponensis vitam S. Bonifacii faciliiori tantum stilo donaverit: Oihlonus verò epistolis, actis Conciliorum, aliisque multum eam auxit, atque in duos libros Vvillibaldi unicum distinxit. Lectoris eris hac de re ferre iudicium.

Eodem tempore, quo sequentis libelli scriptor, Arnolfus ex Comite monachus ad S. Emmerammum, ex conobio suo in Saxoniam abire coactus est, Fratrum suorum invidia, nempe quòd acta S. Emmerammi depravata emendare vellet, cedendum ratus. Sed is ante conversionem, non Clericus, sed Comes, non videtur esse auctor sequentis libelli, cujus exemplum nobis flagrantibus religiosus vir Anselmus Grabnerus jam supra laudatus à se descriptum nobis humanissimè transmissit. Vetus codex hunc titulum presert: INCIPIT LIBER DE TENTATIONE CUJUSDAM MONACHI. Sed quia hic titulus non satis libri argumentum explicat, eum ita exhibemus, ut sequitur.

Henr. Canis.
Antiq. leit.
to. 2. pag. 7

A N O N Y M I M O N A C H I
R A T I S P O N E N S I S L I B E L L U S

*De ipsius tentationibus, varia fortuna,
& scriptis.*

P A R S I.

FUIT quidam Clericus vitiis multis modis deditus, qui cùm sæpius à Domino commoneretur pro emendatione sua, conversus tandem venit ad monasticam professionem, nullis suorum amicorum scientibus. In eo autem loco quo Monachus factus est, cùm plurimos diversæ qualitatis homines invenisset, quosdam libros quidem gentiles, quosdam verò sacram Scripturam legentes; ipse cœpit illos solummodo imitari, quos videbat divinæ insistere lectioni. Quanto autem frequentior erat in hujusmodi lectione, tanto magis molestias diabolicæ tentationis sentiebat sibi inolescere: sed ille in Domino confidens, gratiæque Dei se jugiter committens, eo animo quo cœpit, in sacra lectione perseverare studuit. Cumque post multum temporis ab hac impugnatione eriperetur, cogitans qualiter per ea quæ passus erat, tam ipse, quàm alii ædificari possent; scripsit non solum illatas tentationis molestias, sed etiam sacræ Scripturæ verba, quæ ex divina inspiratione sibi provenerant, ex quibus interea fraudi diabolicæ respondendo utebatur pro clypeo. sic quippe incipit scribere de tentationum suarum molestia.

Delusiones satanæ varias vigilans ac dormiens pertuli, quas licet universas nequeam promere, aliquas tamen memoriæ insitas, prout possum, volo referre: & reor hoc primùm de fraudibus his perhibendum, quod & ante monachalis vitæ professionem, & postea diu perpeßus sum, quòd scilicet satis stolta im-

providaque etiam inesset voluntas conversionis : quia contra Scripturam quæ dicit, *Omnia fac cum consilio*, sine consilio parentum & amicorum quàmque in maximo juventutis fervore positus subito vellem adire, nimisque foret inconsultum, ut hujusmodi homo quisquam tam periculosum susciperet votum. ideoque multo melius esset, ut præstolans usque ad ætatis maturioris perfectionem, tunc tandem cum se virtus ingesserit omnis, sponte pro desiderata tractem conversione. Hæc ergo & his similia in primis etiam quasi compatiendo & consulendo intulit illusio diabolica.

ANONYM.
RATISP.

Deinde verò cum talia ad plenum voluntatis suæ effectum Dei gratia resistente non potuisset tentator nequissimus in me obtinere; ad majoris excitatus est pugnam nequitiae. Nam arte solita ad desperationem me pertrahere studuit, inspirans scilicet incassum, me talem velle reverti, qui tantis criminibus sum implicatus, ut non solum Principibus, sed etiam multitudini ceteræ, ipsisque simul parentibus & cognatis exosus essem. Putasne, inquit, ut tam sceleratus homo apud Deum judicem districtissimum veniam possit promereri? quandoquidem, sicut scriptum est, *Vix justus salvabitur*. Ne cupias ergo quæ non sunt cupienda, sed potius ad ea laboris tui studium converte, quæ amodo possis obtinere. Si enim ita, ut tu stolidissime æstimas, omnibus concessa foret hujusmodi facultas, ut scilicet ad regna cælestia tam perversus, quàm justus homo pertingere posset; nequaquam Apostolus ille excellentissimus Paulus diceret: *Non enim est omnium fides*. & iterum idem dicit: *Non omnes obediunt Evangelio*. ipseque Salvator & veracissimus Auctor hæc rudimenta suis mundoque dedit omni: *Qui potest capere capiat*. In qua procul dubio sententia innotuit, quod non omnis bona possit. Cum ergo delusionibus torquerer tali-

ANONYM.
RATISP.

bus, quis putas etiam tunc erat animus? nil aliud certè tunc prævalui nisi flere, & juxta Psalmistam fuerunt lacrymæ meæ panes die ac nocte. Fateor nimirum ex intimo corde, quod nullus, nisi per gratiam Domini solam, talia potest vincere.

Postquam autem insidiator callidissimus me ad desperationis illatæ consensum nequivit pertrahere, conatus est per alia fraudis suæ argumenta ad justitiæ divinæ blasphemiam me deflectere, non deterrendo & improperando, sed quasi condolendo & compatiendo afflictioni meæ, suggerens videlicet cordi meo hujusmodi cogitationes. O quàm miserande juvenis, cujus dolorem nullus hominum dignatur attendere! Quis autem hominum vel excogitare potest tanta te jam depressum afflictione? Unde nec illis debes imputare: quia quod nequeunt scire, in eo non possunt subvenire. Novit enim Dominus solus omnia. Ideoque illi soli constat imputandum, quidquid videretur ineptum & inordinatum. Cùm ergo sciat & possit omnia, quare non adjuvat te in tribulatione tua, qui pro ejus amore reliquisti & priùs sæculum, & jam diu inæstimabilem sustines cruciatum? Quæ rogo ista erit ratio distractionis, quæ ad se jugiter clamantes omnibus cruciat modis? Fac quod facturus eris: deponere supervacuas preces & luctus, quia ille in hac severitate, in qua hæctenus erat, amodo etiam perseverat. nam nimis stultum est ea precibus attentare, quæ te scias non posse impetrare. Verumtamen noli timere, quia numquam unius potentis injustitia omnes permittit perdere. Quomodo enim posset fieri, ut homo quisquam mereretur semper affligi? vel quis mortalium sine peccato valet esse ab initio usque ad finem vitæ? aut parvuli innocentia qualiter acquiri potest in senectâ? sicut Christus docet: *Nisi, inquit, conversi fueritis & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum celorum.* Numquid &

hoc te non movet, quod Ezechiel propheta comminatur dicens: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur?* Si enim omnis qui peccat morietur, profectò nullus homo salvus erit, quia nemo absque peccato inveniri potest. Nonne similiter & illam mirabilem sententiam, quam paullo post idem Propheta dicit, tua mens attendit? Ait ergo: *Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes justitie ejus erunt in oblivionem.* Hinc est quod ille Judas proditor Domini, cum hoc unum traditionis crimen admisisset, post multimoda justitiæ opera damnatus est. Attende adhuc & alia duo maxima hujus rationis exempla, in quibus probari & definiri potest omnis nostra sententia. Legitur enim in Exodi libro, quia dixerit Dominus ad Moysen, *Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit.* rursusque in Evangelio scriptum est, quia volens quidam discipulus ejus fieri, ac dicens, *Sequar te quocumque ieris,* repulsus est ab eodem Domino dicente: *Vulpes foveas habent, & volucres cali nidos. Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* O indifferenta severitas! ô miseranda æquitas! quæ tantummodò voluntatis suæ arbitrium sequitur, & ad se confugientes suscipere dedignatur. Intolerabilis certè talis est disciplina, nullique merito placitura. Hujusmodi quoque delusiones diu perturbaverunt cogitationes meas, in quibus satis probari valet, quantis periculis mens mea subjaceret.

Ad easdem delusiones videtur pertinere quod subsequenter volo referre. Sæpe namque contigit, ut quia matutinis horis ad signum primum, sicut Regula sancta docet, volui exsurgere, phantasmatico aliquo signo longè ante tempus surgendi excitatus, ad Oratorium venire festinus. Hoc etiam tamdiu credidi opus esse divinum, quousque ex tempestivi soporis impedimento coactum me sentirem

ANONYM.
RATISP.

ad intempestivum. Patiebar & hoc per aliquot annos in nocturnis horis, ut licet admodum sanus in lectulo dormiens jacerem, cum ad matutinas laudes surgere deberem, quasi compede quodam membrorum omnium constringerer debilitate: sicque ad ecclesiam nutanti & difficillimo gressu pervenirem.

Proferenda est adhuc tentatio & delusio una, quàm tanto difficilius intimare queo, quanto minus unquam aliquid hujusmodi legebam aut audiebam ab ullo. Postquam enim superscriptis & aliis multis tentationibus (quarum quasdam minime in memoria habeo, quasdam verò, ne legentibus sim tædio, hîc proferre nolo) sum impulsus, sed per Dei gratiam à fide & spe cælestis auxilii nequaquam evulsus, tunc impugnatione tali diutius torqueri me sentiebam, per quam & de Scripturæ sacræ scientia & ipsius Dei essentia prorsus dubitare compellebar. In aliarum quidem tentationum discrimine aliquid refrigerii intervallum, aliquid spei præstabatur refugium: in istis verò per horas continuas omnis fere solatii privabar cognitione. In aliis per sacræ documenta Scripturæ aliquatenus roboratus, contra illata mortis jacula fidei speique armis decertavi: in ista autem omni dubitatione & mentis cacitate circumseptus, si aut ulla in Scripturis sacris veritas sit ac profectus, aut si Deus omnipotens constet prorsus dubitavi. In aliis inquam, tolerabilis aliquo modo & temperata fuit impugnationis causa: in ista autem talis erumpebat violentia, ut non solum spirituales, sed etiam corporales mei sensus vigore solito destituerentur. Videbatur enim mihi interdum, ut quasi obvelato visu & auditu nil juxta vires solitas videre aut audire possêm. Interim ego quasi cujusdam mecum colloquentis & ore etiam appposito verba meis auribus susurrando immittentis audirém dicentisque, Cur labore casso tamdiu fatigaris? ubi est illa spes

tua, quam usque modo retinebas in Scriptura? nonne omnium mortalium stultissime, casibus propriis poteris probare, quia & Scripturarum testificatio, & totius creaturæ imaginatio absque ratione constat & sine rectore? numquid experimento non cognoscis, quia aliud librorum relatio divinorum, & aliud vita moresque probantur esse hominum? Putasne tot millia hominum errare, qui, ut ipse quoque hactenus cernebas, nec observare, seu nec suscipere curant documenta librorum? Cumque super his mæstus in corde meo tractarem sapius, quasi interrogando & objiciendo. Si ita est, inquires, cur tanta convenientia est in omnibus fere Scripturis divinitus inspiratis, ut ratione pari & de conditore Deo, & de mandatorum ipsius observantia enarrent? visum est hujusmodi verba iterum quasi respondendo mihi inspirari: Ideo utique, ô insensate, Scriptura in qua confidis, de Dei persona & de religione multiplici verba profert, quomodo homines illi qui Scripturæ ejusdem auctores olim exstiterunt, eodem modo quo etiam in tempore præsentis vivunt, ipsi tunc vixerunt. Modus autem vivendi in tempore præsentis, sicut tu quoque scis, constat talis, ut honestè quidem & religiosè satis homines loquantur, aliter verò longè sint actus eorum, sicut scilicet expedit, & fragilitas humana permittit. Nonne ergo hæc ita esse quotidie potes probare? Unde putes, & auctores scripturarum antiquarum religiosa quidem honestaque dicta composuisse, sed non secundum eorumdem dictorum qualitatem vixisse. Igitur secundum talem modum omnes legis divinæ libros intellige conscriptos, ut videlicet religiositatis & virtutis superficiem quamdam exterius habeant, interius verò rationem aliam & intellectum exquirant. Sicut in plurimis, maximèque in divinis codicibus, facillè reperiuntur sententiæ, aliam in littera, aliam in intelligentia rationem

ANONYM.
RATISP.

retinentes. Hæc autem omnia ita esse uno Pauli testimonio approbo. *Littera enim*, inquit; *occidit, spiritus autem*, id est sensus, *vivificat*. Nonne satis apertè per hæc Apostoli verba doceris, quia si librorum dicta sequeris, maxima pericula patieris? Idem quoque de Dei essentia intelligendum est. Alioquin si aliqua persona aut virtus Dei omnipotentis esset, nequaquam tanta confusio atque diversitas in rebus cunctis appareret. Sed neque tibi discrimina tanta contingerent; talisque dubitatio, quam modò pateris, minimè immineret.

Cumque hujusmodi delusionibus plusquam credibile sit impugnari, & propter inauditam ipsius impugnationis qualitatem ulli fratrum apertè indicare vererem; (nullum enim talia posse credere aut audire arbitrabar;) tunc solo prostratus, & præ amaritudine suspiria longa trahens, & vires animi colligens, emisi talem labiis & pectore-vocem. O si quis es Omnipotens, & si sis undique præsens, sicut & in libris legi sæpissime multis, jam precor ostende quis sis, & quid possis, eripiens citius me à periculis imminentibus, nam sufferre magis nequeo discrimina tanta. Nulla dehinc mora: & ablata est per Dei gratiam non solum omnis illa dubitationis supradictæ nebula: sed etiam scientiæ lux tanta in corde meo emicuit, ut & numquam postmodum tales dubitationis mortiferæ tenebras sustinerem, & ea quæ minùs antea cognovi, intelligere cœpisssem. cujus etiam intelligentiæ gratia in tantum per idem tempus mihi augebatur, ut non eam facillè possèm occultare. Instinctu enim quodam ineffabili & fervore insolito succensus, aliquam laudis divinæ operam pro gratia collata assumere incitabar. Cumque eandem intelligentiæ gratiam nec prorsus tacere, nec convenienti ratione possèm perhibere; tractare cœpi, quia forsi-

tan dictando & scribendo fervor insitus liceret proferri. Hoc itaque modo occasionem scribendi sumens, & ea quæ superius de illusione diabolica proferebam, & quæ adhuc proferre volo, de divinæ inspirationis colloquio scripsi, ita incipiens.

ANONYM.
RATISB.

Quoniam igitur delusiones diabolicas peccatorum meorum causa exortas, atque contra me suscitatas aliquantulum protuli, consequens profecto & rationabile videtur, ut etiam divinæ inspirationis modos, quibus mens mea ad repugnandum instruebatur, scribendo aperiam: ne forte aliquis delusiones easdem hic tantummodo scriptas, & non protinus celestis adjutorii instrumenta ex lectione pari agnoscens; aut me victoriam adeptam, quæ mea nunquam est, mihimet deputasse arbitretur; seu etiam, quasi mihi defuisset protectio divina in meis, in suis pariter tentationibus idem sibi venturum vereatur. Cui suspicioni nullum dans locum, fateor me contra diaboli insidias omni modo per gratiam divinam instructum, seu desidia lasciviæque animi torpentem nullo umquam certamine debito, aut vigiliarum, aut jejunii, seu cujuscumque continentia pro viribus datis pugnasse. Nam ut præteream collata scientiæ liberalis dona, quæ circumspeditionis instrumenta constant maxima; memini me frequenter, & maxime cum primùm de stratu meo in matutinis exurgerem horis, mox à quodam quasi mecum surgente, mecumque simul gradiente, per ineffabilem modum nunc increpari, interdum leniter admoneri, crebro etiam humillimo nisu obsecrari pro emendatione morum & vitiorum, eorum quidem in primis, quæ hesternò forsitan die ignoranter committens pro nihilo duxi: deinde verò pro eorum emendatione, quæ in quocumque tempore admisi, aut ineptè ridendo, aut incautè loquendo, seu etiam inutilia cogitando: postremo pro emendatione cujuslibet vitii,

ANONYM.
RATISP.

quod longè jam antea perperratum vix memini.

Cumque hujusmodi inspiratione & instinctu circumventus ecclesiam intrassem, & ad orationis studium me suppliciter inclinassem aut prostravissem; Deus scit quod non mentior; videbatur mihi quod aliquid à me deposceret eodem studio orandi, dicens: Sicuti igitur tibi gratum est ut à me rogata consequaris: ita quoque mihi pretiosum constat, si tu precibus obedias meis. Nonne ergo tu quem sæpe rogavi, ut ne hoc aut illud vitium geras, adhuc in illis perseveras? numquid non adhuc in te resident carnalium rerum desideria, servitutis divinæ negligentia, jactantiæ & arrogantia, necnon vestitus superflui studium, illius hominis odium, quem scis à te non esse odiendum, dicente Scriptura: *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* Si enim ille te frustra persequens iniquus est, quid ad te pertinet ut eum similiter persequaris? nonne scis scriptum: *Mihi vindictam ego retribuam, dicit Dominus?* Si verò talis est ut eum convertere possis, cur hoc negligis? nonne ad hoc unicuique ingenium liberalisque scientia à Deo præstatur, ut alios ædificare moliat? An arbitraris ut te tantummodo in alios peccantem velim tolerare, & non similiter alios in te delinquentes usque ad penitentiam expectare? quin potiùs attende, quia sicut omnium unum patientiæ, & paternitatis habeo affectum: vos autem homines hoc decet omnimodo providere, ut tanta pietatis meæ devotio vobis valeat prodesse. Ubi ergo nunc est patientia & constantia, necnon illa perfectio quam sæpe Deo promisisti, si ille te eripiens à periculis imminentibus constitueret in habitu monastico? En Deus effecit quod mens tua sæpe rogavit: tu quoque quare tuum tardas perfolvere votum? Rogasti etiam tibi talem præstari locum, in quo copiam haberes librorum. Ecce auditus es,

ecce libros retines diversum dogma ferentes, in quibus æternam poteris cognoscere vitam. cur rebus variis mentem per inania spargis, & minus optatum festinas sumere donum? Ad hæc etiam rogare studuisti, ut quia te ad toleranda adversa præparatum & promptum existimasti, aliquam super te permitterem venire molestiam tentationis, per quam meruisses aliquatenus expurgari à peccatis. Ecce & hoc ita exaudivi, ut non secundùm nequissimi tentatoris vota, sed potiùs juxta vires tibi concessas ab eo fatigareris: & tamen cum ab hujusmodi compugnantia attingeris, mox velut ignarus vel inermis victus abibis? Constat ineptus homo, qui se scit subdere neutro, nec paci videlicet, nec bello. Paci quidem, quia cum nulla aderit pugna, se tamquam validum & promptum spontè offert ad pugnandum: bello autem, quia quàm primum insonuerit clangor pugnæ, mox depositis armis fugit ad solatia pacis. Quem ergo sanctorum Patrum in veteri aut in novo Testamento degentium tam gratum mihi tamque pretiosum esse umquam legisti, ut eum in tribulationis alicujus fornace noluissem probari? In quibuscumque igitur libris divinæ legis placeat hoc quod jam dixi exquirere, & invenies procul dubio mihi non in sua voluntate delicatos, sed magis in tribulatione ac persecutione probatos semper placuisse. Unde in Evangelio dicitur: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. quoniam ipsorum est regnum celorum.* Id item Evangelica verba testantur: *Regnum celorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Item scriptum est in Evangelio: *Ardua & angusta est via, qua ducit ad vitam.* Hinc etiam Paulus Apostolus dicit: *Nemo coronabitur nisi qui legitime certaverit.* Cum ergo hæc & his similia multa in Scripturis sacris scis esse scripta, quare tu, si aliquam vitæ perennis coronam vis percipere, nil tribulationis aut

ANONYM.
RATISP.

molestiæ pro criminibus saltem commissis cupis sustinere? Attende itaque diligenter ad ea quæ jam dicere volo, quoniam legisti talia crebrò. Plurimi namque sanctorum non tantum pro emendatione seu correctione peccatorum, quantum propter probationem aut perpetuæ felicitatis compensationem tormenta in hoc mundo pertulerunt, sicut sancti Job, Daniel, Esaias, Hieremias in veteri; in novo autem Testamento omnes pæne Martyrum chori leguntur ideo magis passi, ut velut aurum in fornace probatum puriores effecti, æterna perfruerentur requie, quàm ut pro sceleribus puniti reatum persolverent illata tribulatione. Tu verò nihil horum meritò tibi vindicare potes, ut scilicet magis ad probationem quàm ad peccatorum absolutionem amodo affligaris: sed ad hoc tribulationes omnimodas tibi opus est tolerare, ne pro reatibus tuis æternas pœnas cogaris subire. Hoc quoque oportet ut jugiter recorderis, quia plurimi pro peccatis multo levioribus, quàm tua sint, iusto Dei iudicio aut tormentis gravibus, aut inhonesta membrorum amissione vix præsentem vitam redimere meruerunt, seu etiam (quod miserabilius est) aut gladiis, aut bestiis, aut igne, sive aquis consumpti mortem repentinam subierunt. quæ omnia licet multis criminibus sæpe meruisses, non solum pietate divina protectus evasisti; verum etiam ingentia dona, quæ mortalibus plurimis sunt negata, tu velut ex meritis aliquibus acquisita, ab annis puerilibus usque in præsens tempus semper tenuisti. Nonne ergo hæc tanta recordatione sunt digna? numquid ullam in Deum habes iustæ querimoniæ causam? Scio utique te eo majorem pro tribulatione quacumque recenti querimoniam habere, quo minùs in tempore præcedenti adversa solitus eras ulla sustinere. Ideoque contra Domini flagella peccatis tuis abolendis nimis necessaria tanto

magis modò murmurare soles, quanto majore clementia patientiaque ille hæcenus iniquitates tuas sustinuit omnes. Sed hæc est injustissima hominum recompensatio, ut cùm à pueritia usque ad senectutem omnigenis peccatorum sordibus involuti mira Dei pietate sustineantur, & postea ne æternis deputentur suppliciiis, pro eorundem peccatorum ablutione aliquatenus affligantur; nullas ei grates studeant impendere, aut pro exhibita compassione, aut pro emendatione. Noli ergo mirari, quia mihi placet omnes probari, nam nec sibi, nec aliis cogniti forent, nisi eos tentamenta aliqua certos ac probatos facerent. Quis enim miles nullum prælii periculum expertus, præliandi socius erit certus? ideoque multi in otio & in pace inutili nutriti, quamvis fortes se esse credant, quando venerint ad bellum, continuo fugæ quærunt præsidium. Sic etiam tu arbitratus es temet ante tentationis tempus validum ad omnia: & ecce quàm infirmus sis, ex tentatione apparet illata. Numquid adhuc nescis, quantum sit noscere quid sis. Certè si necdum tentatio aliqua fortiorem, tui tamen te fecit certiore, quia priùs te (quod non eras) credebas validum; nunc veritatem propriæ fragilitatis expertus, agnoscis te infirmum. Hæc est namque illius agnitio infirmitatis, de qua Apostolus dicit: *Virus in infirmitate perficitur*. Igitur Deo gratias age, quia, quamvis invitum, te fecit jam tibi notum, & propriæ fragilitatis conscium: considera que simul, quia tanto majore devotione ac fide regimini divino debes amodò obtemperare, quanto pluribus experimentis jam probasti omnia in Deo tuta esse. Sufficere namque tibi pro fide & spe retinenda deberet, quod sæpe in Psalmista legis & audis: *Quomodo miseretur pater filiorum, miserus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognovit signum nostrum.* & iterum: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in*

ANONYM.
RATISP.

omnibus operibus suis. itemque : *Custodit Dominus omnes diligentes se* , multaque his similia , & in Psalmis & in aliis codicibus inveniuntur scripta , ut in Esaïa Propheta , qui ex Domini persona dicit : *Convertimini ad me* , & *salvi eritis omnes fines terra.* & iterum idem Propheta dicit : *Derelinquat impius viam suam* , & *vir iniquus cogitationes suas* , & *revertatur ad Dominum* , & *miserebitur ejus* ; & *ad Deum nostrum* , quoniam *multus est ad ignoscendum.* In Ezechiele quoque invenies similia verba. scribit enim : *Vivo ego* , dicit Dominus Deus , *nolo mortem impii* , *sed ut convertatur & vivat.* Et paulo post profert sententiam , quæ licet justis , ne de se aliquid præsumant , pavorem ingerat , injustos tamen verbis omnem humanæ clementiæ usum excedentibus consolatur dicens : *Etiamsi justo dixero* , *Vita vivat* , & *confusus in justitia sua fecerit iniquitatem* ; *omnes justitia ejus oblivione tradentur.* *Si autem dixero impio* , *Morte morieris* , & *egerit penitentiam à peccato suo* , *feceritque judicium & justitiam* , *vita vivet & non morietur.* In aliis etiam Prophetis invenitur scriptum , quanta Dei gratia sit super omnes qui invocant illum. Johel quoque Propheta dicit : *Convertimini ad Dominum Deum vestrum* , *quia benignus & misericors est* , & *præstabilis super malitia.* Item Amos Propheta dicit : *Quarite Dominum* , & *vivite.* Non minorem quoque fidei atque spei doctrinam in Jona Propheta invenies , in quo commemoratur benignitas Dei immensa circa Ninivitas delinquentes. Eadem itaque rudimenta ac solatia in omnibus sacræ Scripturæ libris reperiuntur , sicut & Apostolus Paulus testatur dicens : *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum.* Item Paulus inter innumera epistolarum suarum documenta specialiter quali clementia Deus in tribulatione aut tentatione positos tueatur , profert dicens : *Fidelis Deus* , *qui non patie-*

itur

tur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere. illud scilicet proventum vocans, quod variis tentationibus fatigati, sed ad Dominum clamantes, liberati discimus, quanta nequitia sit diaboli nos impugnantis, quantaque Dei gratia nos exinde liberantis.

ANONYM.
RATISP.

Sed si de omnibus documentis quæ jam ex Scripturis sanctis prolata sunt aliquid diffideres, aut quia ex Legis umbra, seu quia ex puris hominibus sunt dicta; saltem ea quæ dicta sunt à Domino Jesu Christo, qui Deus & homo est, firmiter credere debuisses. Dicit enim Matthæo Evangelista narrante: *Non veni vocare justos, sed peccatores.* item eodem narrante: *Venite, inquit ad me omnes qui laboratis, & onerati estis. & ego vos reficiam.* Luca enim perhibente discipulos suos pro quadam ratione increpat dicens: *Nescitis cujus spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.* Item per eundem Evangelistam ait: *Mais gaudium erit in celo super uno peccatore penitentiam agente, quam super nonaginta novem justis qui non indigent penitentia.* Johanne quoque perhibente dixit discipulis suis: *Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me; habet vitam aeternam, & in judicium meum non venit, sed transit à morte in vitam.*

Quia igitur tibi datum est nosse legendo & meditando hujusmodi documenta, cur quæso non sufficiunt tibi pro fidei & spei salutiferæ constantia? Numquid pro munere parvo, aut sine causa datam tibi litterarum scientiam existimas? O quanti pretii pensarentur ista apud multos, quæ tu pro nihilo deputas. Proinde verò quia non solum supra memorata scientiæ liberalis gratia, sed etiam ea quæ ex ingenio naturali ipsoque usu communis vitæ velut certissima de Deo prius sentiebas, nunc in oblivionem

ANONYM.
RATISP.

& in errorem ducto tibi minimè suppetunt, pro retinenda inter tentationis illatæ molestias fideis peique constantia, libet illa referre Dei beneficia, quæ expertus es in pueritia: ut dum hoc quod modò, licet plurimis documentis instructus, utpote in ætate maturiori constitutus ignoras, te olim in ætate puerili satis nosse probavero, aut sic confusus ad cor redeas, & de Dei misericordia patientiaque nunquam diffidas, quolibet modo afflictus videaris, qualicumque tentatione impugneris. Diabolo enim iusto Dei iudicio fatigare te ad tempus permittitur: sed sollicitudo tua nisibus omnimodis hoc debet perpendere, ne ille delusione sua te valeat subvertere. Quis igitur ille erat, quem tu quondam, cum nuper ad scholam pro litteris discendis traditus esses, & sæpe inter coævulos ac scholasticos residens ne verberibus ullis castigareris timuisses, unicè pro discendi facilitate invocasti, & exaudivit te? quem quæso tunc crederas tam pium, ut te parvulum à virgularum plagis defenderet, tamque potentem, ut capacitatem sensus, necnon ampliorem scientiæ facultatem concedere tibi posset? Nonne Deum solum creatorem & provisorum universorum? numquid non tuis tunc satisfactum precibus, quamvis tu necdum ad proferendas orationes sincere existeres gnarus? Certè temetipso consentiente, nisi fortè oblivionis aut mæroris causâ impediaris, testor, quia non solum præmonstratas à Doctore, sed etiam nondum referatas lectiones & cantica tam capaci celerique effectu didiceras, ut non parvum miraculum ceteris simul discantibus exhiberes. Quoniam igitur adhuc parvulus, & in scholis positus, tantam Dei gratiam potentiamque expertus es, cur etiam modò, cum viriles annos retinere videaris, cum per dona scientiæ plura, necnon per experimenta multâ pietatis divini notitiâ potiaris, dissimilia de Deo credis? O qualis vir,

qui aliquantulum proficiens in puerili, ad nihilum tendit fungens ætate virili! cum congruentior ordo humani profectus sit de puerili in virilem animum proficere, de magnis ad majora conscendere, sicut & Apostolus dicit: *Cum essem parvulus, cogitabam ut parvulus, sapiebam ut parvulus: quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.* Attende ergo quanta pietatis divinæ experimenta teneas, & à fidei speique constantia deficere noli: sed recordare jugiter quia scriptum est: *Iustus ex fide vivit.* & *Omnia possible sunt credenti.* Sed & illud quod beatus Petrus Apostolus admonet dicens: *Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret, cui resistite fortes in fide.* Quare autem adhuc dubitas de ineffabili Dei clementia, & de præcavenda diabolicæ fraudis astutia? Hostis namque tanti insidias nullatenus vales evadere, nisi firmiter credas, quia nihil impossibile est apud Deum, & quoniam salvat omnes sperantes in eum.

Huic verò fidei licet tenacissima diaboli invidia te impediatur inhaerere, suggerens videlicet cordi tuo obtinendæ remissionis aut salutis difficultatem, necnon iudicii divini austeritatem; tu tamen supradicta sacræ Scripturæ documenta ac pietatis divinæ experimenta sub tenaci memoria reponere; & procul dubio ab omni diabolica liberaberis delusione. Diabolus enim nullo modo magis vincitur & confunditur, quam cum ei à Fidelibus Scriptura sacra objicitur, quod etiam ex Jesu-Christi testimonio manifestissime comprobatur, nam quamvis sibi met maxima verborum scientia inesset, tentatori tamen cum nullis aliis, nisi quæ ex sacra pagina protulit, respondere voluit dicens: *Scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.*

Inter hæc verò scire te convenit, quoniam pro

Dd ij

ANONYM.
RATISP.

causis variis tentationes diaboli perferre proderit. Primò ut illius inæstimabilis malitia & versutia detegatur : deinde ut uniuscujusque hominis tentati fragilitas & constantia agnoscat, ac per hoc fragilis quidem & lapsus cum conversus fuerit, aliis in tentatione & fragilitate quacumque adhuc positus condolere compatiq; sciat, sicut de beato Petro legitur, quia idcirco in peccatum fragilitate propria urgente cecidit, ut aliis peccantibus misereri didicisset. Constans autem, & perfectus ideo in tentatione probatur, ut adhuc stantibus in exemplum, & cadentibus in venerationem assumatur, sicut & beati Job perfectio atque constantia cunctis est imitanda necnon veneranda. Ille enim ita pro Domino, & propriae carnis ulcera gravissima, & filiorum invisam mortem, universæque substantiæ perditionem sustinuit, uxoris quoque convicia, necnon amicorum opprobria invectionesque plurimas contempsit, ut in nullo Deum offenderet, sicut de eo Scriptura commemorat dicens : *In omnibus his non peccavit labiis suis, neque stultum aliquid contra Deum locutus est.* Nonne ergo utilis existit tanta beati Job tentatio, in qua & ipsius constantia, & diversa satanæ referata est malitia ? Eadem utilitatis causa, eadem pietatis cura semper fuit, & semper erit Deo super omnes quos tentari permittit, quamvis vos homines, efficiente diaboli invidia, infidelitate & desperatione obcæcati, inutilia & impia de Deo arbitremini.

Relinque igitur varium opinionis errorem, & ad susceptam monasticæ religionis fide moribusque congruis temet præpara professionem. Arbitraris namque interdum eandem professionem te frustra affectum esse, pro eo scilicet quia hanc & sine consilio omnium affinium parentumque tuorum, & absque consideratione fragilis ac lubricæ ætatis immaturæque ad tantum studium aggressus fueris. Sed quàm facile

dubitationem talem evadere valeas, oportet ut attendas. Et primo quidem de consilio, dehinc de ceteris aliqua promere cupio. Consilium namque in bono & in malo potest fieri: sed cum sit in bono, hoc est propter utilitatem animæ seu corporis, omnimodo amplectendum est: ubi verò in malo, hoc est propter carnalia solummodo vota implenda, aut commoda hujus vitæ noxia acquirenda, non solum fugiendum, sed etiam detestandum est. Unde Psalmista utriusque qualitatem insinuans postquam dixit, *Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia Principum*, statim subjunxit dicens: *Consilium autem Domini manet in æternum*. Item de bono in Parabolis Salomonis Sapientia fatur: *Ego habito in consilio*. rursum in eodem Salomonis libro de consilii boni qualitate dicitur: *Audi consilium, & suscipe disciplinam*. Cum enim præmittitur, *Audi consilium*, ac mox subjungitur, *& suscipe disciplinam*; patet profectò, quia hoc est verum rectumque consilium, suscipere disciplinam. Sed ut vulgari etiam more de consilii qualitate disputemus, numquid tu semper amicorum aut parentum consilia quæsisisti, quando aliqua flagitia perpetrare voluisti? Veritusne ergo es tunc ideo Deum offendere, quia talia sine consilio solebas facere? Ecce vides quàm superfluum sit te ex hoc arbitrari Deum offendisse, quòd sine consilio amicorum utilitatem tractares animæ: quandoquidem pro explenda carnis nugacitate nullum consilium requirens, minùs offendere putalli. Quod autem propterea animo sapius nutanti incedis, quia in fervore juvenili immaturaque adhuc ætate positus, tam difficilem monasticæ vitæ religionem, quasi inconsiderata laboris tanti difficultate assumpsisti; scias procul dubio nihil aliud esse nisi causam illusionis diabolicæ: quia sicut expedit omnibus ad me conversis,

ANONYM.
RATISP.

& ut tu quoque rogasti, diabolus justè permittitur te tentando fatigare, siquidem tam in juvenili, quàm in provectiore ætate debere & posse ad viam meliorem converti, testantur & exempla multorum & librorum scripta sacrorum. Dicit enim Ecclesiastes: *Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ.* Item in libro Jesu filii Sirach legitur: *Non tardes converti ad Dominum. & ne differas de die in diem.* In eodem quoque libro scriptum invenitur: *Qua in juventute tua non congregasti, quomodo invenies ea in senectute tua?* Hinc & Propheta dicit: *Puer aut Propheta centum annorum maledictus erit.*

Ad hæc etiam rogo, cui validior & præstantior ætas magis congruit servire? Deo, an diabolo? numquid priusquam vires defecerint corporis, nullus homo viam debet arripere perfectionis? Est & alia causa super molestia passionum tuarum tractanda, quam decet ut mente perpendas intima. Nam quanto majoribus beneficiis ditatus, & longiori patientia hactenus à me es supportatus, tanto difficiliorem conversionis viam sustinere debes. Scio namque in juventute difficillimam esse cujuslibet conversionem. Sed & te convenit scire, quàm difficile, quàm laboriosum mihi quodammodo erat per illorum scandala, qui per te depravati sunt: quòd tu plurimis in utroque homine laureatus beneficiis, pæne omne tempus præteritum consumpsisti in flagitiis. Finitis igitur flagitiis, finitis igitur solutionibus, quas pro rebus quibusdam, in quibus dubitando laborabas, protuli; numquid adhuc, ô amator dubitationis totius, aliquid certum & definitum probatione ulla accepisti? An ignoras quoniam documenta tanta, quacumque ratione aut meditatione concepta, nequam adeptus es frustra? Ideoque in eorundem documentorum cognitione stabilem mentis retine intentionem; & per hoc præpara animum tuum ad

tentationem. Nam quanto majore inspirationis divina gratia jam præmonitus instructusque es, tanto validiorem tentationis molestiam patieris. Iterum atque iterum eadem repetens admoneo, ne fortè inter eos deputeris, qui, ut scriptum est, ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

Mirari itaque noli, si quid passurus es novi: verumtamen præscio quanta infirmitate & ambiguitate inter novas tentationis molestias dissolvaris, arbitratus scilicet me ipsum Deum omnipotentem non esse, & hæc omnia quæ de me percepisti apud te quasi somnia videri. Recede ergo, miser, ab hac dementia: quia, sicut sæpissime tibi patefactum est, delusione circumvallaris diabolica. Attende, ô captive, ne tu sis ille de quo dicit Psalmista, *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Diabolus quippe satis agnoscens universos confugientes ad me veniam promereri posse, omnigenis delusionibus retrahit eos ab ipsius aditu veniæ, hoc est à fide, immittens videlicet fraude solita hujusmodi cogitationes, ut aut indignum mihi videatur sceleratos quosque justificare; seu austeritatem tantam mihi ineffe, quam nullus homo peccator, etiam si pro pænitentia semper castigetur, valeat minorare: sive ut de justorum retributione perpetua & de impiorum perenni dubitent pœna, aut etiam judicia blasphemare audeant mea: seu ut Scripturæ sacræ dicta intentione subvertant sinistra: ad extremum verò ut, sicut tu quoque modò delusus privaris, de certissima substantiæ meæ priventur agnitione.

Sed quia insipientiam animi tui huc usque præ mortalibus multis sustinui admonendo & instruendo; cur etiam talia permittam contingere aliquatenus te volo instruere. Numquid ignoras, Angelos & Archangelos omnesque cælicolas, qui longè sublimiores natura constant humana, in eo voluntatis suæ

ANONYM.
RATISP.

arbitrio relictos, ut sive mecum, sive cum principe diabolo vellent, permanerent? Sic quoque oportuit eos probari, ut & quid in me, & quid in se essent, posset denudari. Unde cum quidam probati sine me nihil esse, alii verò in se aliquid esse & posse crederent: hi qui in me suum tantummodo esse decernebant, electione & felicitate perpetua videbantur digni; illi autem qui se viribus propriis commendabant, ut patefieret quid sine me possent, irremediabili iudicio sunt puniti, sicut in epistola beati Petri Apostoli legitur: *Deus, inquit, Angelis peccantibus non pepercit.* & in epistola Judæ: *Angelos qui non servaverunt suum principatum, sed reliquerunt suum domicilium, in iudicium diei magni, aternis vinculis reservabit.* Nota quoque & illud, quia si iidem Angeli in exordio creationis suæ ita probati non essent, licet naturâ præclarissimâ potirentur, per se tamen aliquid posse existimantes, tanto nequius quandoque superbiendo caderent, quanto jam diutius se viribus propriis stetisse crederent: & in huiusmodi dilatione non tantum angelicæ, sed etiam humanæ damna evenirent naturæ. quia cum districtio divina Angelis superbientibus in initio minimè resisteret, humana profectò superbia impunitatis tantæ causa magis ac magis Deum contemnens, graviore demum supplicio prosternenda caderet. Quam ob rem quid aut angelica, aut humana natura per se possit, mox in utriusque initio apparere oportuit, ut eorum casus non tam sibi ceterisque videretur detrimentum, quàm doctrinæ exemplum: & eo fortius postmodum starent, mihi que tenacius inhærent, quo majori experimento per semet nihil posse didicissent. Ceterum hi Angeli, qui arbitrii libertate data probati, à consortio subjectionis meæ sponte discesserunt, ideo veniæ remedium non meruerunt, quoniam extrinsecus nulla rerum necessitate, nulla

intrinsicus naturæ suæ ad hoc coacti sunt imbecillitate: sed vitio tantummodo superbiæ ex ipsa libertatis claritatisque suæ excellentia inflati, potentiam præsumebant resistere. Homo autem primus licet sapientia multiplici & conditione spiritali ita esset adornatus, ut diceretur ad imaginem & similitudinem Dei factus: quia tamen compositus erat ex carne lutea, & diaboli præventus seductione atque astutia, præcepti mei transgressione veniam meruit, ea tamen ratione, ut ejectus de paradiso voluptatis, operaretur terram de qua sumptus esset; in sudore vesceretur pane. quod scilicet & juxta litteram de corporali, ut ea quæ in hoc exsilio corpori essent necessaria, cura excoleret varia; & de spiritali pane, id est Christo, potest intelligi: ut cui prius facillimo liberi arbitrii nisu inhærere, & in quo omnia habere posset; ad eum postmodum lapsus cum sudore maximo pœnitentiæ rediret: atque ejusdem arbitrii ingenique vires, quas ante transgressionem absque sensu torpore ad cuncta bonitatis jura retinuerat, postea carnis fragilitate præpediente cum labore gravi obtineret. Cùm ergo hac ratiocinatione agnoscas, non solum eundem primum hominem singulari conditionis humanæ primatu sapientiaque laureatum, sed etiam omnes cœlicolas, quorum excellentiæ creatura nulla comparatur, absque probatione congrua non posse mihi firmiter inhærere, necnon sui meique differentiam, pervidere: quem deinceps hominum ceterorum à primi hominis prudentia insita aliquid distantium, arbitraris esse tam perfectum, ut sine tentatione meæ magnificentiæ suæque fragilitatis certum capere possit experimentum?

Quod si tentationis insolitæ molestias super te irruisse causaris; attende quoque quia tu pæne insolito more gratiam meam huc usque magis quàm alii plures adeptus sis. Nonne tibi insolitum videtur,

ANONYM.
RATISP.

à pueritia usque in præsens omnimodis te sceleribus implicatum, non solum pœnas condignas evasisse, sed etiam quasi vice versa hæc quæ multis denegata sunt Religiosis, & (quod non absque admiratione magna pensari valet) cum labore magno exquirentibus, ea nifu facillimo dona pietatis meæ ingentia percepisse? Recordare quæso quid tu absque labore solito beneficiorum, & quid ceteri plures mei electi experirentur angustiarum, priusquam pacem & requiem ullam, non dico futuræ, sed præsentis vitæ obtinerent, quamvis nonnulli inter beneficia sibimet collata afflictiones varias perferrent. Et ut hæc apertius tuo innotescant animo, quosdam qui hujusmodi vitam ducebant, tam in veteri quàm in novo Testamento per nomina recitare cupio. Scisne quantos labores & tribulationes Jacob Patriarcha pertulerit, priusquam ullam benedictionis perceptæ à patre suo Isaac gratiam promereri potuerit? nam ut Genesis liber testatur, oderat semper Esau Jacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: ideoque matre suadente idem Jacob propter fratris metum profectus est in exsilium, ubi avunculo suo xiv annos serviens, ignobilis personæ sortitus est negotium: postea verò cum rediret ad patriam, in tantum adhuc fratris expavit iram, ut pro reconciliatione nuntios præmittens, non solum jam fratrem, sed & dominum appellaret dicens: *Sic loquimini domino meo Esau: Hac dicit frater tuus: Mitto nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo.* Cum autem advenientem fratrem procul vidisset, præ timore in terram cadens, septies adoravit donec appropinquaret. Videtne ergo quantas afflictiones ille tantus vir sustinuerit, antequam gaudia aliqua benedictionis promissæ gustaverit? At si gustavit, magnus timor hæc superavit. Eadem quoque de filio suo Joseph proferri possunt, quem cum per somnia

patrefacta fratres sui magnum quemdam sibi que præponendum arbitrentur, mox obliti totius fraternitatis, contra eum omnimodâ succensi sunt invidiâ, adeo ut vix ab illius interfectione sese cohibentes venundarent eum Ismaëlitis : à quibus translatus in Ægyptum, tantam ibi contritionem pressuramque sustinuit, ut sicut de eo Psalmista commemorat, ferum pertransiret animam ejus, donec veniret verbum ejus, id est antequam perciperet prædestinatam & revelatam potestatem, quam non solum super omni Ægypto, sed etiam super cunctis fratribus suis, ad se pro inopia confugientibus, possessurus erat. Similia etiam invenire vales de præcipuo viro Moïse, & de famulo meo David, & de sancto Daniele : qui omnes, licet disparibus modis, ante & post susceptam dignitatem tribulationes periculaque maxima pertulerunt.

ANONYM.
RATISB.

Tales etiam viri multi inveniuntur in veteri, sed multo plures in Testamento novo, qui tanto majora passi sunt discrimina, quanto non jam præsentia ulla, sed tantummodo futura & æterna desiderabant præmia. Illi namque qui ante legem aut sub lege religiosè vixerunt, licet justî sanctique essent, magis tamen ab aliis quàm à semetipsis illatas tribulationes sustinuerunt : isti autem quibus exortus est verus justitiæ Sol, id est Christus, qui dixit, *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me*; & iterum, *Qui amat animam suam, perdet eam*; hujusmodi rudimentis incitati semetipsos offerebant tortoribus : & si tortor alius defuisset, sese cum vitiis & concupiscentiis semper crucifigebant. Ideoque non facilè terrenam sortiti sunt dignitatem, sed jugiter intendebant ad spirituales : ut videlicet ipsi semet contra diabolicas tentationes fortiter munirent, aliosque exemplis suis erudirent. Verumtamen priusquam passionum pro-

ANONYM.
RATISP.

priarum victoria & pace fruerentur, aut aliquibus re-
gendis præponerentur, plurima pertulerunt pericula,
multa transierunt tempora. Quidam etiam in spiri-
tuali dignitate jam constituti, præter afflictiones spon-
taneas, ægritudinis aut persecutionis variæ flagella
ob humilitatis custodiam à me transmissa, usque ad
finem vitæ præsentis sunt passi. Quamvis ergo hujus-
modi viros innumerabiles, ut supradictum est, in
Testamento novo possis invenire; aliquos tamen
exempli gratia nominare volo, ut cum hos in testi-
monium sumpsero, facilius agnoscas qualitatem ce-
terorum. In primis itaque Apostolos Domini Jesu-
Christi atende, quid laboraverint, quid pertulerint,
antequam aliquem laboris sui fructum, antequam
sublimitatis percipiendæ gradum, non dico in futura,
sed in præsentis tantum vita, ubi Ecclesiæ universæ
præferendi erant, possederint. Dicit enim, ut evan-
gelica verba testantur, ipse primus Apostolorum
Simon Petrus ad Jesum: *Ecce nos reliquimus omnia,*
& secuti sumus te, quid ergo eris nobis? Quid autem
in his verbis, ubi beatus Petrus se suosque Coapos-
tolos omnia reliquisse dicit, intelligendum putas, nisi
(quod maximæ difficultatis est) parentes, propin-
quos, dulcia matrimonii jura, filios, prædia, domos,
postremo voluntatem propriam, omniaque carnis de-
sideria? Quam ob rem licet Apostoli relictis omnibus
suis Dominum Jesum comitarentur jugiter & mente
fidei, manifestum est tamen eisdem pro rerum sua-
rum dimissione, necnon pro humanæ fragilitatis oc-
cassione diutius à diabolo tentari & fatigari, maxime
cum & ipse Dominus tentationes ejus voluerit pati:
Unde ad eisdem Apostolos dicit: *Vos estis qui per-*
manistis mecum in tentationibus meis. Præterea tribu-
latione premebantur maxima, cum ipsum Dominum,
in quo omnem spem suam ponebant, comprehendi
ab hominibus pessimis, & flagellari, morteque tur-

piissima condemnari videbant. Huic autem tribulationi successit & altera, quia scilicet propter iniustitiam sibi que invisam tanti Magistri passionem, licet argumentis multis patefactam, vix ejus credebant resurrectionem. Inter hæc quoque nihilo minus persecutione ac metu Judæorum afficiebantur. Tantis igitur tribulationibus Apostoli sunt afflicti nec non probati, priusquam in illo, quo ponendi erant, totius Ecclesiæ fundamento collocarentur, priusquam ullum laboris sui fructum aut potestatem in animabus lucrandis meruissent adipisci.

Sed his generaliter de Apostolis omnibus prolatis, nunc libet de aliquo illorum, ceterorumque Patrum specialiter, exempli gratia mentionem facere, quid uniuscujusque eorum tribulationis & angustię ante aut post perceptam spiritualis gratię sublimitatem pertulerit: ut cum tam præcipuos Patres innumeris tribulationibus afflictos agnoveris, insolitam magis gratiam, quam molestiam ullius tentationis hactenus esse tibi collatam probare possis. Attende ergo ad sanctum Paulum, & considera quot perpeffus fuerit genera persecutionum. Nam sicut in libro Actuum Apostolorum & in ipsius epistolis valet agnosci, postquam Christo Jesu vocante ad conversionem venit, numquam fere sine adversantium persequentiumque periculis exstitit. Ejus quoque collegam in persecutionum dumtaxat numerositate **A T H A N A S I U M** Alexandrinæ Ecclesiæ Præsulem accipe, qui, sicut in historia Ecclesiastica legitur, mox post susceptam Præsulatus dignitatem, pro catholice Fidei defensione laborans, immensis hæreticorum persequentium insidiis pæne usque ad vitæ suæ finem afficiebatur. Sic quippe de eo sacra scriptura refert: Hujus, inquit, tanti in Ecclesia pro Fidei integritate agones fuerunt, ut etiam de hoc dictum esse videatur, quod scriptum est: *Ego enim ostendam ei, quanta oporteat eum pati*

ANONYM.
RATISP.

pro nomine meo. In hujus namque persecutionem universus conjuravit orbis, & commoti sunt Principes terræ, gentes, regna, exercitus convenerunt adversus eum. Ille autem divinum illud conferebat eloquium dicens: *Si consistant adversum me castra, non timebit cormecum; si exsurgat praelium, in hoc ego sperabo.*

Isti igitur duo viri in exemplum humanæ persecutionis sufficiant tibi, ut non solum nihil insolitum, nihil inauditum te aliquando ab homine quoquam pertulisse arbitreris, sed nec particulam minimam earum persecutionum, quas alii pertulerunt, te passum esse noveris. Tu enim pro eo quod aliquantulum adversitatis & persecutionis prius in sæculo constitutus pertulisti, & nunc in monasterio positus parvissimis tentationum stimulis, quibus etiam Christianus omnis probandus erit, fatigaris; majoribus quàm alii persecutionum tentationumque periculis afflictum te frequenter arbitraris: sed hæc longe aliter quàm tibi videantur invenies, si veritatem consideres. Nam quod in persecutionibus violentia humana illatis nil simile aliis pluribus pertuleris, jam satis demonstratum est exemplis. Deinde verò oportet considerare, quantum aliis in afflictione carnis & in omni contemptu vitæ hujus sponte laborantibus succumbas. Attende itaque in duos venerandos Patres & spiritualis vitæ Doctores, sanctum videlicet ANTONIUM ac beatum BENEDICTUM, quorum tanto facilius potes recordari, quanto magis ex lectione assidua tibi sunt noti. Illorum ergo vitam legens citò potes cognoscere, quantam uterque pertulerit afflictionem pro Dei amore, quàm devotè, in primis cum adhuc juvenilis essent ætatis, mundana reliquerunt omnia: quantas deinde diaboli sustinuerint insidias & tentamenta. Unus namque eorum, id est beatus Antonius, à quo etiam omnis fere exorta est eremitarum

& cœnobarum institutio, tanta conversationis sanctitate pollere cœpit, ut ex hoc antiquus hostis, invidiæ facibus omnimodis accensus, non solum spiritualibus & invisibilibus eum impugnaret insidiis, verum etiam corporalibus atque apertis afficeret plagis. Sed & alter nihilo minus Dei gratia repletus, maxima sanctitatis suæ monimenta tam scriptis quàm moribus reliquit. Quid multa? quidquid afflictionis, quidquid constat laboris in vigiliis & in jejuniis, aut in solitudinis horrore, & in pretiosi vestimenti abjectione, seu in desideriorum carnalium devincenda passione; aut in omnigenis invidiæ diabolicæ dolis superandis, eosdem invenies diu tolerasse, antequam ad arcem perfectionis, qua plurimis præferendi erant, pervenirent.

Hæc igitur quæso diligenter adverte, & tantas Patrum prænominatorum afflictiones ad tuas, quas tu interdum insolitas arbitraris, confer tribulationes: & tunc procul dubio cognosces, quia parvi sunt quos modò aut umquam pertulisti dolores, quantumvis iidem Patres nullatenus, sicut tu, pro criminum capitalium pœnitentia mererentur affligi. Præterea tibi in ætate primæva multo majora, quàm illis, humani solatii adjumenta; multoque plura, quàm illis, impensa sunt à me exterioris hominis solatia: quibus jure incitatus, fide atque devotione magna properare debuisses ad obtinendam interioris hominis puritatem, quæ non nisi per magnam carnis acquiritur afflictionem. Si enim illi beneficiis parvis adjuti ita sunt inflammati, ut labores maximos pro consequenda vitæ spiritualis puritate sustinerent: cur tibi, qui parvus adhuc dona adeptus es ingentia, videtur grave tribulationem saltem aliquam pro puritate eadem tolerare? Dic rogo quis tibi videris, ut nec pro subsidiis præsentibus, nec pro futura & perenni mercede molestiam ullam perferre velis?

Quid ergo olim , cùm in schola positus esses , pro capacitate magna discendi laborasti ? Quod deinde in sæculari vita positus habuisti studium , ut ejus inanem noxiumque evaderes luxum ? Quid etiam nunc cùm ad Monasterium venires, jejunando, vigilando, orando, seu in qualicumque disciplina regulari insistendo plus aliis laboras, ut & pro præteritis criminibus consequaris veniam, & de futuris habeas cautelam ? Denique qui præterita rite emendare, & futura mala cupit devitare, necesse est ut in vigiliis, jejniis, & orationibus, necnon in aliis bonis operibus carnem studeat edomare. Sed tamen quantum conversionis novitas & laboris tui permittit exiguitas, curam assiduam tibi inesse pro his omnibus assequendis non denego. unde & ego eadem pietatis meæ beneficia, quæ hætenus tibimet exhibui, amodo non auferam à te : tu tantùm viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

Adhuc restat afflictio & tentatio una, id est passio concupiscentiæ carnalis diuturna, in qua quia te specialiter vexatum esse credis, ideoque in hac assumenda sunt aliquorum Patrum exempla ut in ceteris. Sed hoc in primis pensandum est, quia is qui numquam, & qui sæpius carnis corruptionem expertus est, nulla possunt colluctatione coæquari. Quamvis enim uterque impugnatione gravi affligatur, is tamen qui hujusmodi vitio fragilitate humana devictus sæpe succubuit, tanto longiora & graviora passionum carnalium certamina sustinebit, quanto frequentius eisdem passionibus consentiens semet subjecit. Hac igitur re considerata, aliquos jam utriusque qualitatis homines ex Scriptura sacra probatos ad exemplum assume, ut perspecta aliorum tentatione atque labore, facilius impugnationis & laboris tui quantitatem agnoscas. Et primum quidem illi qui pro castitatis intimæ perseverantia ; deinde verò hi qui pro

pro corruptionis luxuriosæque vitæ penitentiâ agen-
da certaverunt, proponantur. Sicut ergo Dialogorum
liber narrat, sanctus EQUITIUS cum in juventutis
suz tempore nimio carnalium desideriorum certa-
mine fuisset fatigatus, ipsis suz tentationis angustiis
ad orationis studium sollertior est factus. Cumque
hac in re ab omnipotente Deo remedium continuis
precibus quæreret, nocte quadam assistente Angelo
eunuchizari se vidit. Ecce quantum sanctus iste labo-
ravit, qui quanto magis impugnabatur, tanto studio-
sius oravit ne vinceretur. In Collationibus quoque
Patrum de quodam Abbate eximio, qui dictus est
SERENUS, legitur, quia cum pro interna corporis
& animæ castitate nocturnis diurnisque precibus,
jejuniis, etiam ac vigiliis infatigabiliter insisteret;
adveniens ad eum in visione nocturna Angelus, Do-
mini, ejusque velut aperiens uterum, quamdam
ignitam carnis strumam de ejus visceribus avellens
atque projiciens, suisque omnia, ut fuerant, locis
intestina restituens, Ecce, inquit, incentiva carnis
tuæ abscissa, & obrinuisse te noveris hodierna die
perpetuam corporis puritatem, quam fideliter po-
poscisti. Ecce vides quantos sit passus & iste labores.
Quapropter ut nemo excusationem aut diffidentiam
habeat, ea quæ fideliter poscit impetrare non posse;
quod uterque constanter petiit, assequi meruit.

Et ut hujusmodi exempla non solum in fortiori,
sed etiam in sexu habeas infirmiori, in vita Patrum
narratur, quoniam Abbatissa quædam sancta, no-
mine SARA, XIII annis fortiter à fornicationis
dæmone sit impugnata, & numquam rogaverit ut
discederet ab ea hujusmodi pugna, sed hoc solum
dixerit: Da mihi fortitudinem Deus. Ecce fides qua-
lis, & quantus amor pietatis: ecce quid uterque
sexus laboraverit pro virtute castitatis, de quorum
omnium puritatis constantia sicut procul es effectus,

Vet. Analect. Tom. IV.

E e

ANONYM.
RATISP.

ita etiam eorum laborem & impugnationem numquam fueras expertus.

Quam ob rem quia perfectorum & in castitate perseverantium omnimodo discrepas meritis atque labore, videamus si aut eorum, quorum impudicitiae & irreligiositati minus discrepare vidèris, tribulationi & impugnationi, quam pro penitentia agenda pertulerunt, aliquatenus assimileris. Legitur quippe in supradicta vita Patrum, quia fuerit quidam vir vitam turpissimam super omnes vicinos suos ducens, ita ut opinatissimus in flagitiis haberetur. Hic aliquando Dei miseratione compunctus ad penitentiam convertitur, & intra sepulcrum quoddam se concludens, priorum scelerum pollutiones lacrymarum fontibus diluebat. Cumque in his posito hebdomada transisset, nocte veniunt ad eum daemones in sepulcro clamantes & dicentes: Quid est quod agis, ô impurissime & flagitiosissime? Postquam omni spurcitiâ satiatus es, nunc à nobis castus & religiosus effugere cupis? nolis, velis, amodo unus ex nobis eris. Hæc & huiusmodi plura exprobrantibus eis ille jacebat immobilis, ne auditum quidem suum convertens ad eos: nec ullo penitus sermone respondens. Cumque illi sæpius eadem repeterent, nec ille omnino moveretur; tunc in furorem commoti daemones, verberibus eum affligerunt, multisque cruciatum suppliciiis semivivum reliquerunt. Ille tamen tot cruciatibus nec moveri potuit à loco, in quo orationis causa jacuerat. Sequenti verò nocte daemones iterum venientes, gravioribus eum verberibus cruciabant: sed nec tunc quidem moveri valuit à loco, melius esse dicens mortem subire, quam ultro daemonibus obedire. Nihilominus tertia nocte multitudo daemonum convenit: & absque ulla miseratione in eum irruentes, omnibus pœnis, cruciatibusque afficiunt. Cumque jam corpus defecisset in suppli-

ciis , extremus tamen spiritus obſiſtebat imperio
dæmonum. quod ubi viderunt , exclamantes voce
magna , Vicisti , inquit , vicisti. Quid ergo tibi in
hujusmodi impugnatione videtur ? Numquid quia te
supra multos occultis & manifestis tribulationibus
oppressum esse sæpius æstimabas , tale aliquid um-
quam passus eras ? Quin immo longè minoribus sub-
jacebas tentationibus.

Sed licet exemplo satis hoc sis victus ab uno, pro
eo tamen quod in occultis & spiritualibus tentatio-
nibus maximè te vexatum arbitraris , a iud in quo
spiritualis tantum impugnatione declaratur, proferre libet
exemplum. Legitur namque de Maria Ægyptiaca,
quoniam inter cetera quæ Zosimo Abbati de vitæ
conversionisque suæ qualitate referebat, dixit : Crede
mihi, Abba , septemdecim annis feris & irrationa-
bilibus luctabar desideriis. Et post pauca : Cogita-
tiones autem quæ ad fornicationem iterum compellè-
bant me , quomodo tibi enarrare possum ? Ignis
interim infelix corpus meum nimius succendebat &
me per omnia exurebat , & ad desiderium commix-
tionis trahebat. Dum ergo talis ascenderet cogita-
tio , prosternebam me in terram , & lacrymis eam
infundens , ipsam mihi veraciter adstare sperabam
quæ me fidejusserat , id est sanctissimam Dei Genitri-
cem : & sic per septemdecim annos periculis multis,
ut dixi , luctabar. Ecce vides quantum non solum
virilis , sed etiam femineus sexus laboraverit & pro
integritatis constantia , & pro corruptionis pæniten-
tia. Numquid ergo septemdecim annis jam laborasti
pugnans contra cogitationes desideriorum carna-
lium ? Quid autem tot annos dico , qui nec uno pas-
sus es tanta anno integro ? Nondum igitur laboris
viam cœpisti , & tamen velut ex labore nimio jam
fatigatus defecisti. Sed & si quas tentationis & ad-
versitatis molestias perferres , numquid propterea

patientiæ & spei solatia deponere debes ? Nonne & ex supra commemoratis sanctorum Patrum exemplis , & ex aliis Scripturæ sacræ sententiis agnoscere potes , & ex aliis Scripturæ sacræ sententiis agnoscere potes , utile esse ac necessarium perferre tentationes ? Petrus namque Apostolus dicit : *Carissimi , nolite peregrinari in fervore , qui ad tentationem vobis sit , quasi aliquid novi vobis contingat : sed communicantes Christi passionibus gaudete .* Jacobus etiam Apostolus docet dicens : *Omne gaudium existimate , fratres mei , cum in tentationes varias incideritis , scientes quod probatio fidei vestra patientiam operatur , patientia autem opus perfectum habet , ut suis perfecti & integri , in nullo deficientes .* Item Apostolus idem dicit : *Beatus vir qui suffert tentationem , quoniam cum probatus fuerit , accipiet coronam vitæ , quam repromisit Deus diligentibus se .* Hinc & Paulus Apostolus ait : *Gloriamur in tribulationibus , scientes quod tribulatio patientiam operatur , patientia autem probationem , probatio vero spem , spes autem non confundit .* Hujusmodi ergo documenta & in novo , & in veteri Testamento inveniuntur multa : quibus si jugiter intendis , non solum tentationes quaslibet advenientes facilius devincis , sed & majoris intelligentiæ dona consequeris . *Vir enim , ut scriptum est , in multis expertus cogitabit multa ; & qui multa didicit , narrabit intellectum .* Cujus videlicet rei indicium in temetipso probare vales : quia nisi variâ tentationum molestiâ & curâ exercitatus esses , nequaquam tanta Scripturarum documenta aut testimonia tractare studuisses . Plura quippe priùs incognita jam indagationi tuæ sunt reserata .

Illud quoque summopere notandum tibi est , quia si absque tentatione & tribulatione aliqua diutius remaneres , gravius periculosiusque de beneficiorum meorum largitate superbiendo caderes , quàm cum sceleribus omnimodis quondam deditus esses . Quanto

enim excellentioribus quisque dotatur donis, tanto magis pulsatur vitio elationis. Unde & ille præstantissimus Angelorum non sustinens dignitatis suæ donum, eo gravius superbiendo cecidit, quo sublimior ceteris exstitit. Saül quoque, ut liber Regum narrat, cum ante perceptam regni dignitatem humilis mihi que esset acceptus, postea verò ex eadem dignitate superbiens à me est repulsus. Ipse etiam David, licet Regum eximius & pietati meæ placitus esset, prius tamen quàm ad regni elevaretur fastigia, majori se constrinxit religionis cura. Nam antea bona pro malis, postea verò mala reddidit pro bonis: ideoque iniquitatis suæ non immemor, in centesimo primo psalmo gembundus ad me ait: *Quia elevans allisisti me.* ac si aperte diceret: Quanto sublimiore me dignitate elevasti, tanto majoribus peccatis me implicari permisisti. Præterea quantæ ruinæ is, qui præ ceteris elevatur, pateat, liber Paralipomenon indicat. De Joas namque Rege Juda refert, quia post mortem Joiadæ Sacerdotis, qui eum ad regnum provexit, in tantam elationem venerit, ut relicto cultu Dei à suis se permiserit adorari, pro quo superbiæ flagitio quod Regi eidem evenerit, Scriptura subjungit dicens: *Cumque volutus esset annus, ascendit contra eum Rex Syria, venitque in Judam & Jerusalem, & interfecit cunctos principes populi, & universam prædam miserunt Regi Damascum. In Joas quoque ignominiosa exercuerunt judicia, & abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis.* Ex quibus omnibus sentiri valet, quia nemo aut virtutis, aut dignitatis alicujus excellentiâ sublimatus, mortiferæ superbiæ ruinam absque magna contritione evadet. Sed & beatus Paulus hoc attestatur, qui patefactis quibusdam virtutibus sibi concessis subjungit dicens: *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ.*

ANONYM.
RATISP.

angelus satana ut me colaphizet. Si enim tantus vir stimulis ideo premebatur carnalibus, ne pro concessis extolleretur virtutibus; putasne tibi opus est aliqua adversitate fatigari, ne de perceptis beneficiis præsumas gloriari?

Quam ob rem perpende quæso tentationis tuæ causam & ordinem, exordium & finem: ut agnoscere possis, cur postremò amariori quàm primitus & illà, quam tu insolitam vocasti tentationem, vexatus fueris. In primis namque ideo levioribus solitisque permittis es fatigari tentationibus, ut quasi per gradus quosdam ad altiora paulatim ascenderes, & disceres congrredi quandoque cum gravioribus. Sed cum in tam levi & temperata impugnatione aliquantulum proficiens, ea quæ in te gratia mea operabatur, magis ac magis viribus meritisque tuis attribueres; in talem te tandem permisi tentationem incurrere, cujus impugnationis magnitudine depressus, agnosceres cui instantem defectum, & cui præteritum omnemque laboris tui profectum debuisses imputare: ac per hoc tanto certior de gratiæ meæ beneficiis existeres, quanto minùs de meritis tuis præsumeres.

P A R S II.

Hoc ideo Clericus supradiçtus ideo scripsit, ut his qui in conversionis initio sacram Scripturam legere cupiunt, ostenderet, qualiter immensam diabolicæ fraudis astutiam, qua omnes eandem Scripturam legentes impugnare solet, agnoscere & præcavere, qualiterque etiam divinæ inspirationis gratiam agnoscere & invocare debeant. Scripsit & idem Clericus multa alia, quædam quidem dictando, quædam autem alio modo, quæ scilicet utraque subsequenter pandere volo: sed dictata priùs, post hæc quoque cetera pandam. Sic ergo incipit scribere de librorum dictamine. Quia igitur alternis uti delecta-

bile est, non solum ob depellendam tædii molæstiam, sed etiam ob recreandas animæ & corporis vires studui quondam dicta diversæ qualitatis scribere, sed nunc referare libet quæ scripserim. Tres namque libellos diverso tempore diversoque stilo edidi in primis, quos volui in unum volumen, quasi ad unam convalescentium mensam colligere, instar videlicet trium pulmentorum, quæ nobis sanctus Pater BENEDICTUS cœnantibus largiri jubet in Regula: ut qui ex uno nequiverit refici, ex alio reficiatur. Confido itaque in Domino, quia omni spiritali cibo delectatus in aliquo illorum inveniat, per quod spiritaliter refici valeat. Sed hæc de omnibus generaliter sint dicta. Nunc verò referare cupio, quæ causa fuerit singulos scribere, ut lector aliquatenus exinde instructus noverit, me nequaquam frustra in talibus desudasse.

Primum ergo libellum metricè prolatum, cui imposui titulum DE SPIRITALI DOCTRINA, scribere hujusmodi erat causa. Cùm enim quondam ex infirmitate maxima convalescens, ad monasticæ professionis vitam venissem, tunc in brevi, plusquam credibile sit, factus sum sospes: ex qua sospitate veritus ne aliquod damnum spirituale mihi oriretur, prece Dominum intima rogavi, ne me in tanta sospitate positum otio inutili torpescere, sed aliqua tentatione, quam mihi congruere sciret, pulsari permetteret. Post hanc orationem non multum temporis fluxit: & ecce variæ tentationum molestiæ accedentes in tantum me circumdederunt, ut & incautè me orasse, & magis ad interitum quàm ad proventum exauditum esse aliquando vererer. Sed sæpius retractans illud apostolicum, *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum ut possitis sustinere*; laboravi, non quantum debui, sed quantum fragili-

E c iij

ANONYM.
RATISP.
Scripta
auctoris.

ANONYM.
RATISP.

tate mea permittente, ipsoque Domino adjuvante potui, ne in conspectu adversariorum meorum corruerem. Ideoque in tanta molestia tentationis, quæ eo magis imminebat, quo major sospitas corporalis inerat, omnimodo tractare cœpi, quali studio, qualique labore corpus spiritui subicerem. Nam ea quæ communiter cum ceteris fratribus in cœnobio agere docebar, sed & illa quæ speciali devotione scribendo, aut legendo, seu etiam jejunando sponte subii, non satis affligere corpus videbantur. Cumque diu tractarem, quo potissimum studio memet in tantis periculis constitutum aptissime jugiterque constringerem; occurrit animo ut in dictamine me occuparem aliquo: quod & sæpe expertus sum mentem lascivam cujuslibet scholastice instructi in nullo posse magis constringi, quàm studio dictandi.

NOTA.

Hujusmodi igitur occasione accepta, libellum primum scribere cœpi metrico scilicet stilo, quo maxime in sæculari vita positus me exercebam: ponens in eo varias spiritualis doctrinæ sententias, quibus me solummodo contra tentationes imminentes instruens roboravi: aut pravitatis meæ quantitatem, quam cum ceteris Clericis communiter in mundo exercebam, pertinaciamque quam specialiter præ multis ibidem retinebam, magis attenderem, atque litteris expositam majori penitentia diluendam agnoscerem. Inserui in eodem etiam libello sermonem quemdam lamentabili stilo editum, prius quidem disputans de diversa clericorum negligentia, necnon avaritia: deinde narrans de miserabili improbitatis meæ vindicta, tam spiritualiter, quam corporaliter patrata. Ignorabam enim tunc, si quo loco proferenda forent hujusmodi dicta, quæ licet in modo sint posita, post cetera tamen, cum me aliquid perspicaciori intuitu agnoscere cœpisssem, à me constant edita: quia metricis prolatus est verbis, quæ

pueris & intransibus ad discendas litteras à multis primitus exhiberi solent. In primis quoque ponere decrevi, ut ex hoc quilibet ad veritatis viam conversus sumat quasi prandium conversioni suæ congruum, sicque leviori cibo refectus ad lautiores dapes sacræ doctrinæ capiendas aptior accedat. Librum verò visionum, licet post duos scripserim, in ordine tamen secundum ideo posui, ut illa doctrina quæ in priori libello variis prolata est sententiis, in hoc quoque variis corroboraretur exemplis; eaque tenacius præmissa animo inhæreant verba, quæ majori testimonio tam pietatis, quàm severitatis divinæ in subsequentiis commendantur, in morem videlicet lautioris cibi, qui primò aquâ purâ coctus, deinde aliqua aceti vel etiam piperis adjectione accuratiùs præparatur. Sola enim lenitatis verba in docendo prolata, quasi quidam cibi in sola aqua excocti possunt intelligi: sed cum dehinc aliqua severitatis exempla admiscerentur, velut amaro aceti seu piperis additamento condita fercula, ut suaviora efficiantur, non incongruè intelliguntur. Apparet igitur, quia sicut cibus tam amaris, quàm suävibus condimentis coctus avidius sumitur; ita & doctrina blandimentis quidem inchoata, sed deinde alicujus severitatis commixta exemplis studiosius auditur. Unde & Apostolus Doctorem quemlibet instruens ait: *Argue, obsecra, increpa*, id est blandimenta terribus admisce.

His igitur prælibatis de secundi ordine libelli, jam verò subjungere volo, ubi & qua occasione scriptum fuerit. Cum ergo monasterium nostrum in urbe Ratibona constitutum varia Episcoporum persecutione destrui viderem, ibique per triginta annos meliora sperans subsisterem; occulto Dei judicio longè aliter quàm sperarem evenit. Qualiter autem destructio tanta evenerit, quia nec breviter proferri valet, nec

ANONYM.
RATISF.

ineptias tantas hîc exponere liber, aliis proferenda relinquo: hoc solummodo enarrans, quia cùm exteriora & interiora monasterii nostri commoda penitus destrui sensissem, & contra hæc nil prævaluissem; quin immo à fratribus quibusdam juvenibus, quibus displicebam, apud Episcopum accusatus, varias mihi minas ab illo, illiusque familiaribus agi sæpius audissem; tunc petita ab Abbate licentiâ, ad monasterium Fuldense, quasi citò reverfurus, perrexi. Verumtamen nondubito, quin tantam destructionem nemo in nos agere posset, nisi justo Dei judicio peccatisque nostris exigentibus permiffus: quod scilicet exinde palam datur intelligi, quia in ipso discessionis meæ anno, qui erat ab Incarnatione Domini M L X I I, miserando semperque lugendo igne combustum est cœnobium nostrum.

1062
Anno
Fuldam venit auctor.

In Fuldensi igitur monasterio positus, & optatæ tranquillitatis atque caritatis dono ibidem positus, frequenter tractavi, qualiter pro ejusdem tranquillitatis gratia Deo, à quo mihi data est, grates referrem. Magnum quippe mihi tunc videbatur, in eodem monasterio pacifico incessu posse deambulare. Quapropter animum ad deferendas Deo gratias omnimodo convertens, & si qua dictandi materia aptè occurreret diutiùs exquirens, reperi tandem quamdam dictandi occasionem, visiones videlicet, quas & ego quondam vidi, & ab aliis per loca diversa profectus audivi. Has namque ad multorum notitiam deferre ideo utile esse arbitrabar, quia credo ad omnes homines pertinere, quoties quilibet visitatur à Deo, aut per castigationem, aut per consolationem, sicut & ipse in Evangelio dicit: *Quod uni dico, omnibus dico.* Incitabar etiam ex hoc ad scribendum, quia cum olim libellos duos ediderim, tertium pro sanctæ Trinitatis ho-

nore, si ipsa Trinitas dignaretur inspirare, sæpius optavi addere. Tali itaque causa incitatus, librum visionum, de quojam locutus sum, scribere studui.

ANONYM.
RATISP.

Tertium verò libellum, quem ante annos xv; ut reor scripsi, cur in extremo ordine posuerim primo dicendum, deinde qua causa scriptus fuerit subnectendum. Quia enim multorum accuratis epulis cænantium mos est, ut in prima & secunda vice viliora quæque fercula (quæ non ideo viliora dicimus, quasi sint vilia, sed quod sint optimis inferiora;) in extrema verò lautiora, & aliqua arte præcipua cocta sibi apponere jubeant, cupientes in hoc non tam suæ gulæ, quàm aliorum, qui fortè invitati sunt ad convivium, delectationi & honori deservire: ego econtra simile aliquid inoliter volui in extremo aliqua lautioris sententiæ verbula ante faciem legentium, quasi ad mensam convalescentium ponere, quæ quilibet lector avidus, licet indigno stilo edita, generosâ tamen materiæ dignitatem retinentia, pro dapibus lautis potuisset gustare. Nam quæ sententia lautior & suavior valet esse quàm de gratia Dei, & cur credenda dicendaque sit gratia; judicia quoque quàm vera, justaque & necessaria sint: sed & quantum bene agendi facultatem à Deo concessam habeamus, nisiibus totis inquirere, atque pluribus testimoniis approbare? Hæc quippe tria per trium quæstionum solutiones in illo libro, quem in tertio locavi ordine, stilo quo potui per dialogum protuli, numero scilicet & ordine tali desiderans sanctam Trinitatem venerari. Sed & in hoc eandem Trinitatem venerari studebam, quia in tertia quæstione, quam velut fercula quædam præcipua ritu sagaci contexta, & allata in extremo ad lectionis cænâ confidentibus apposui; de ipsa sancta Trinitate &

ANONYM.
RATISP.

Unitate, juxta intelligentiæ meæ vires, brevi & aperta probataque (ut spero) variis exemplis & argumentis ratione deſſerui. Spero etiam me in eodem libello omnibus, tam in ſæculari, quàm ſpirituale vita poſitis, aliqua ædificationis verba protuliſſe, per quæ quilibet eſurientes & ſitientes juſtitiam reſici poſſunt. Hæc quidem de libri extremi ordine ſint dicta, cui titulum impoſui DE TRIBUS QUÆSTIONIBUS, id eſt de divinæ pietatis agnitione, judiciorumque divinorum diverſitate, necnon de varia bene agendi facultate. Deinde verò ſubjungimus qua cauſa fuerit ſcriptus.

Quidam namque monachus de Augienſi cœnobio, nobiliſſima Alemannorum ſtirpe ortus, nomine HEINRICUS, cùm ab Jeruſalem reverteretur, apud nos aliquamdiu hoſpitatus eſt. Hic ergo quia in ſacra Scriptura ſatis ſtudioſus fuit, me frequenter quaſi Doctorem adiit, ſuppliciter rogans pro quibuſdam ſacræ Scripturæ ſententiis, ut eas ſibi exponerem. Ego autem humilitatem atque importunitatem petitionis ejus attendens, prout potui, ad quæque rogata reſpondi. Cumque hæc collatio ſæpius inter nos habita ſibi placeret, poſtremo illud depoſcere cœpit, ut eandem collationem litteris exciperem. quod licet diu tam pro deſidia, quàm pro ignorantia diſſerrem, aggreſſus ſum tandem, ſcribens quidem per dialogum, ſed ſine titulo auctoris & abſque perſonarum notarum litteris, ne facile pateret cujus opus eſſet. Inter hæc verò ille ad monaſterium ſuum vocatus proficiſcitur, & poſt non multum tempus ad nos iterum revertitur. Tunc videns quæ ſcribere cœpi, qualiterque ea adumbravi; unice petiit, ut & cauſam ſcribendi illuſtrarem prologo, & utriuſque perſonæ, mei videlicet ac ſui, memoriam patefacerem in dialogo. quod mox, ut poteram, ſcribens implere ſtudebam. Hæc igitur

causa dialogum me scribere fecit : quam idcirco referavi , ne videar frustra scriptis alia addere scripta ; utque cognita caritate qua impellebar ad scribendum , quilibet in quorum manus iste liber venerit , eadem caritate incitentur ad legendum. Hæc sint dicta de supradictis tribus libris , quos in unum componere volui. Nunc etiam libet pandere qua causa studuerim alios libellos scribere.

Cum igitur persecutionem quam in monasterio nostro (ut supradictum est) passus eram , fugiens ad Fuldense monasterium venirem , ibique per annos quatuor cum tranquillitate magna commoratus viderer ; dictandi scribendique studium frequentare postulabar à quibusdam ejusdem monasterii fratribus , ut sancti BONIFACII vitam , difficili stilo editam , aliquid facilius ederem. quam petitionem , licet diu denegarem , postremo tamen compulsus importunis precibus , ut potui ., quod petitus eram implevi. Causa ergo tali librum sancti Bonifacii promptus scripsi : alium quoque libellum quem appellavi MANUALEM , pro ammonitione clericorum & laicorum scriptum ibidem positus edidi. Item libellum Proverbiorum in eodem monasterio positus scribere cœpi. Cum autem assiduis epistolis per monasterii nostri fratres quosdam revocatus ad patriam nollem cito reverti propter illorum fratrum , inter quos tunc commorabar , petitionem , (omnimodis enim precibus ut illos non desererem efflagitabant) vix tandem ab illis remeandi licentiam obtinui.

Verumtamen ad monasterium nostrum prius venire nolui , quàm indicii aliquibus explorarem , qualiter omnia agerentur ibidem. Qua de re ad monasterium *Amerbach* dictum perrexi , cupiens illic expectare , quousque certus fierem de monasterii nostri qualitate. Cumque ab ejusdem monasterii Abbate susceptus omni humanitate & pietate reti-

ANONYM.
RATISF.

nerer , & de sacra Scriptura quæstionibus multis inter nos sermo assiduus ageretur , placuissetque ei sæpissime responsio mea, accidit ut juxta paschalia festa dixisset ad me : Credite mihi quod si vobis præcipere aliquid possem, absque dubio præciperem , ut in hac sollemnitate proxima sermonem faceretis ad populum. Cui ego respondi dicens : Cur talia dicitis ad me , qui nihil hujus rei scio , qui numquam consuevi populum alloqui in publico ? Illo verò eadem repetente , cœpi mox cogitare intra me dicens : Quid facerem , si aliquis , cujus jussa transgredi non præsumerem , talia mihi præciperet ? Unde hujusmodi opus assumendum est mihi sponte , priusquam ab aliquo compellar potente : ut sic probem quid facturus essem. Continuòque stilo accepto scribere cœpi in modum sermonis , sumens exordium de Psalmistæ dictis : *Dominus de celo prospicit super filios hominum.* quæ nimirum dicta , quantum potui , similitudinum argumentis roboravi , credens per hæc aliquos ædificari. cui videlicet operi titulum imposui , **QUOMODO LEGENDUM SIT IN REBUS VISIBILIBUS.** Cùm autem in eodem loco unum pæne annum manerem , venerunt nuntii ex monasterio nostro missi , cum quibus exinde ad patriam reversus sum.

His igitur dictis , dicam quoque qua de causa ceteros scripserim libellos. Ex petitione namque fratrum nostrorum , vitam sancti NICOLAI , necnon sancti VVOLFGANGI emendans , sicut in utriusque vitæ prologo intimatur , scripsi , antequam proficisceretur ad monasterium Fuldense. Sed & vitam sancti ALTONIS , unà cùm quibusdam carminibus ad eundem sanctum pertinentibus. Postquam verò redii , vitam sancti MAGNI scripsi , compulsus fratrum duorum precibus intimis & assiduis , VVILHELMI scilicet ex congregatione nostra , & alterius qui ad nos dis-

cendi causa ex monasterio sancti Magni venit, ADALHAM dictus, qui nunc in sanctæ Afræ cœnobio Abbas est constitutus.

ANONYM.
RATISF.

Post hæc autem cum viderem simul & audirem undique Christianæ religionis destructionem, Rectorum & Principum negligentiam in subditos, tam in spirituali, quàm sæculari vita positos, doleremque jugiter pro talibus; cogitare cœpi, ut quia nullus dignaretur me audire communi sermone loquentem, pro miseriaque tanta condolentem; vel scribendo aliqua sacræ Scripturæ verba proferrem, unde aliquos ædificare possem. Hac igitur causa scripsi librum mei quoque operis novissimum, cui titulum imposui DE CURSU SPIRITUALI. In quo videlicet libro quantum per sacræ Scripturæ, maximèque per Psalterii & Evangelii campum currere potui, scribendo protuli. Inter hæc & sermones quosdam, necnon epistolas pro communi utilitate scripsi: quas si quis fortè legere voluerit, apud nos invenire poterit. Scripsi etiam ante plures annos librum DE CONFessione ACTUUM MEORUM, ut si qua infirmitas vel subitanea mors me in extremis impediret à debita Confessione, saltem per scripta patefacerem, quis ex memetipso, quis ex Dei gratia essem.

Adhuc proferre libet duarum Orationum verba. Attendens enim sæpius, quia plurimos exemplis pravis seduxi, talia Orationis verba scribere studui, in quibus unusquisque satis doceri potest, quomodo pro se & pro aliis orare debeat: quæ scilicet Orationes cum à quibusdam jam habeantur, in hoc opusculo describere nolui. Hæc autem Orationes, aliaque superiùs de dictandi dono prolata, tanto magis pietati divinæ constant referenda, quanto ampliùs notum est me viriis plurimis quondam deditum nihil horum meruisse. Ideo autem hæc protuli, ut juxta

ANONYM.
RATISP.

hoc quod ipse Dominus in Evangelio cuidam dæmoniaco à se liberato præcepit dicens, *Vade in domum tuam. & narra quanta fecerit tibi Deus*; ego quoque narrarem, quanta mihi beneficia Deus exhibuerit.

Unde adhuc libet enarrare, quanta scientia quantaque facultas scribendi mihi data fuerit à Domino in primæva ætate. Cùm igitur parvus scholari disciplinæ traditus fuissèm, litterasque celeriter didicissèm; cœpi etiam longè ante solitum tempus discendi, sine jussu Magistri, artem discere scribendi. Furtivo enim & insolito modo, necnon sine docente nisus sum eandem artem scribendi apprehendere. Qua de re contigit, ut pennam ad scribendum inrecto usu retinere consuescerem; nec postea ab ullo docente super hoc corrigi valerem. Nimiis namque usus prohibuit me emendare. Quod cùm viderent plures, dixerunt omnes numquam me bene scripturum. Sed aliter evenit ex gratia Dei, sicut plurimis notum est. Nam cùm in pueritia, ipsoque tempore, quo tabula mihi data est cum aliis pueris, ad discendam scripturam viderer aliquid scribere nosse, miraculum non parvum præbui videntibus; deinde verò non post longum tempus tam bene scribere cœpi, tantumque affectum ad hoc habui, ut & in loco illo quo talia didici, d est in cœnobio *Tegernsee* dicto, multos libros scripsissèm; & in Franciam translatus adhuc puer, ibique in tantum multa scribendo laborassèm, ut inde rediens pæne visu privatus fuissèm. Hæc ergo ideo proferre decrevi, ut aliquos incitarem ad similem affectum laborandi: gratiamque Dei quæ tanta mihi beneficia præbuit, aliis narrans, eos ad magnificandam eandem gratiam Dei mecum traham. Et ut hoc amplius faciam, proferre libet quantum laboraverim scribendo postea, cùm reversus fuissèm de Francia: ibi quippe fueram quando obiit Cæsar HEINRICUS, & factus est Rex CONRADUS.

NOTA.

Postquam

Postquam igitur in sancti Emmerammi cœnobium ad conversionem veni, mox quorundam prece pulsatus, tanto iterum scribendi studio occupabar, ut raro, nisi in festivis diebus, aut in aliis horis incompetentibus, ab hoc opere cessarem. Interea successit & alius labor. Nam pro eo quod sæpius legere, aut scribere, aut dictare videbar, scholasticorum cura mihi commissa est: ex quibus nimirum omnibus ita per gratiam Dei constringebar, ut sæpe corpus quieti necessariæ non permitterer tradere. Cumque dictandi studium inesset, ad hoc sæpissimè non habui tempus, nisi in festivis diebus, aut noctibus, constrictus videlicet & puërorum cura ad docendum, & illorum petitione, quibus scribere cœpi, ad scribendum. Ergo præter libellos à me dictatos, quos tam sponte quàm petitus pro aliorum ædificatione dando scripsi; uno minùs xx libros Missales scripsi, decem quidem Abbatibus aut Fratribus in monasterio nostro positis: quatuor autem Fratribus Fuldensibus, & quinque in aliis locis commorantibus; tres quoque libros Evangeliorum, & duos cum Epistolis & Evangeliiis, qui Lectionarii vocantur. Ad hæc etiam scripsi quatuor matutinales libros. Postea senectus & infirmitas varia me prohibuit, maximèque inquietudo diuturna, quæ mihi ex variis curis & mærore pro monasterii nostri destructione exorto per tempora inolevit multa. Ei autem qui omne bonum præstat, & solus cuncta gubernat, quique mihi indigno concessit plurima dona, sit laus æterna, sit honor per sæcula cuncta.

Libet etiam proferre, quantum reminisci valeo, quot libros quibusdam cœnobiis aut amicis traderim. Et primo quidem fratres Fuldenses nominare volo, quia pro eo quod apud eos maximè laboravi, scribens libros multos, quos monasterio nostro tradebam; ideo apud nos quoque scripsi libros, quos ipsi

non habebant. Tradidi namque eis, sicut memini, VII libellos, Herveldensibus autem duos libros. Cumque ex partibus illis remeassem, & ad *Amarbach* venissem, tradidi ejusdem loci Abbati unum librum. Postea verò cum fratre nostro *VVILHELMO* profectus, dedi ei quatuor libros, inter quos erat *Missalis* liber satis pretiosus: Abbati de *Lauresheim* unum librum, Abbati de *Ebersperg* unum librum, amicis quibusdam in Boëmia positis quatuor libros, amico cuidam in Patavia posito unum librum, ad monasterium *Tegernsee* duos libros, ad *Pryelense* cœnobium prope nos positum volumen unum, in quo tres libri erant. Sed & filio sororis meæ ibidem posito unum librum, variasque epistolas dedi. Ad Superius * quoque monasterium tres libros, ad Inferius * monasterium unum librum dedi. Præterea multis aliis dedi aut misi aliquando sermones aut proverbia, seu aliqua ædificationis scripta. Talia autem laboris mei indicia hîc ideo protuli, ut aliquos monachos otiositati deditos converterem, & ad aliquod opus monasticæ vitæ congruum incitarem. Si enim tam magna nequeunt, faciliora agere possunt.

* *Obermunster.*

* *Nidernmunster.*

M O N I T U M.

Etsi narratio sequens de translatione corporis *S. P. Benedicti* in Galliam, superiora precedere debebat pro ratione temporis; eam tamen in hunc locum consulto rejecimus, ut cum aliis rebus, quæ ad res nostras, idest *Benedictinas* pertinent, simul conjungeretur.

BREVIS NARRATIO

*De translatione corporis S. P. BENEDICTI
in Galliam.*

IN Christi nomine. Fuit in Francia per pii Patris prudentiam Presbyter doctus. Hic erat iter facturus ad Italiam, volens investigare, ubi sepulta jacerent ossa inculta ab hominibus sancti BENEDICTI patris. Tandem pervenit in desertum, quod distat à Roma LXX aut LXXX milibus: ubi olim constructa Cellâ, concordia caritatis inhabitantium firma fuit beati Benedicti. Et tamen adhuc Presbyter cum sociis suis sollicitus erat de incertitudine locorum. Qui dum nec vestigium invenire poterat, aut cimiterium corporum; tandem à subulco mercede conducto intellexit, & perfectè invenit locum monasterii: sepulcrum tamen omnino agnoscere non potuit, donec cum suis sociis consecravit jejunium per biduum ac triduum. Et postea coquo eorum per somnium revelatum est: & res ipsa illis innotuit. Ipse verò mane demonstrans, qui in honore ultimo esse videtur, ut tunc appareret quod Paulus ait: *Despecta mundi elegit Deus*, & alta ab hominibus dispicit: & sicut ipse Dominus prædixit: *Quicumque voluerit inter vos major esse, erit vester minister.* & iterum: *Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.* Et tunc diligentius perscrutantes loca, invenerunt lapidem marmoreum perforandum. Destructo verò lapide, invenerunt ossa sancti BENEDICTI Abbatis, & in eodem monumento ossa beatæ SCHOLASTICÆ sororis ejus subter jacere, marmore tamen interposito: quia, ut credimus, omnipotens & mi-

TRANSL
S. BENED.

fericors Deus maluit eos in sepultura conjungere, quos ante per amorem germanitatis & caritatis Christi sociavit.

Congregatis verò ossibus & lavatis, posuerunt super sindonem mundissimum, seorsum tamen utriusque, ut secum portarent ad regionem, Romanis ignorantibus: quia si agnovissent, utique non sinerent absque conflictu aut bello à se perduci tam sanctas reliquias, quas Deus declaravit, ut homines intelligere potuissent tantam mercedem religionis & sanctitatis eorum. quod in miraculo apparuit quod ibi effectum est. Quia postmodum sindones obtegentes ossa eorum inventi sunt de sanguine eorum erubere, velut de vivis corporibus emanasset cruor. Ut per hoc ostenderet Jesus-Christus, quòd secum veraciter viverent in futurum, quorum ossa hìc miraculis coruscant. Et tunc erant caballo superposita, & per longa itineris spatia sic leviter portavit, quasi nihil oneris sentiret. Quando verò in via silvatica & angustica itinera ambularet, nec arborum offendicula, nec difficultas viarum obstaculum eis vel impedimentum esset itineris; ut perfectè portitores agnoscerent ob merita hoc esse sancti Benedicti, atque beatæ Scholasticæ sororis ejus, ut prosperitas itineris eorum tam secura esset, donec perducti essent in Franciam, ad monasterium cui Floriacus nomen est: ubi nunc sepulti sunt in pace, & in novissimo resurrecturi in gloriam, illic præstantes beneficia petentibus Patrem per Jesum-Christum Filium Dei, qui vivit & regnat in unitate Spiritus-sancti per omnia sæcula sæculorum, amen.

ADNOTATIO.

Superior narratio (qua in Ratisponensi codice S. Emmerammi , ante annos nongentos scripto , Regula S. Benedicti pramittitur) auctorem aequalem eius temporis , quo translatio facta est , habere videtur. Germanum hunc esse existimo , non modo quod in Germania repertus est codex , sed etiam quod nomina Mumoli Abbatis & Aigulsi monachi translationis auctorum , uspote alienigena , ignoravit , & quod S. Scholastica corpus Floriaci remansisse opinatus est.

Hac translatio in plerisque Germania & Alamannia Kalendaris pervetustis consignatur. In Murenfi annorum sexcentorum : v Idus Julii celebritas sancti Benedicti Abbatis , prater aliam eius memoriam in Martio. In Einsidlensi aequae antiquo eodem die : Translatio sancti Benedicti. In Salemensi antiquiori: Prid. Non. Decembris Benedicti Abbatis. Hac ipsa die primitus factam fuisse translationem testatur Kalendarium Gellonensis Sacramentarii , nostris Gellonensibus concessi regnante Carolo M. ubi hac verba : Prid. Non. Decemb. Monasterio Floriacensi à partibus Romæ adventus corporis sancti Benedicti Abbatis. Cum ergo in eodem Gellonensi Kalendario notatur XII Kal. April. S. Benedicti Abbatis ; & v Idus Julii depositio Benedicti Abbatis : prior ex his duobus locis de obitu interpretandus est , posterior de translatione , quando corpus sancti Benedicti , quod Floriacum prid. Nonas Decembris ex hoc Kalendario advectum fuerat , repositumque pro tempore in oratorio S. Petri ; postmodum anno sequenti in majori basilica S. Mariæ depositum est v Id. Julii Hoc enim sensu non raro depositionis vocabulum apud veteres sumitur , ut alibi ostendimus.

Ceterum una Pauli Diaconi monachi Casinensis auc-

TRANSL.
S BENED.

toritas huic in Gallias translationi adstruenda sufficere potest: cum in lib. 6 de gestis Langobardorum cap. 2 asserit, Francos de Cenomannicorum vel Aurelianensium partibus Casinum, ubi tunc vasta solitudo exsistebat, simul convenisse, ejusdemque venerabilis Patris pariterque ejus germanæ venerandæ Scholasticæ ossa abstulisse, & in suam patriam asportasse: ubi duo monasteria, alterum in S. Benedicti, alterum in S. Scholasticæ honorem constructa sunt. Adde tamen in Casinensium consolationem, os illud venerabile, & oculos semper cælestia contuentes, cetera quoque membra, quamvis in cinerem defluxa, remansisse. Itaque ex hoc Pauli testimonio cineres sancti Benedicti penes suos Casinenses, ossa apud Francos tunc temporis asseruabantur. Nec valet reponere, ossa Casinum relata esse per Carlomanum. Siquidem scribebat Paulus mortuo Carlomanno, id est regnante Carolo Magno ejus nepote.

I N C I P I T

* *le Dome.* ORDO OFFICII IN DOMO * S. BENEDICTI
ante Pascha.

IN primis in Dominica quæ est ante Palma, id est quindecim dies ante Pascha, non cantant responsum parvulum cum *gloria*, & secunda feria iconias velant

Item in Dominica quæ est in oliva benedictionem, cantant Tertiam in S. Petro residentes. Omnes legunt lectionem secundum consuetudinem. Post lectionem verò sequitur Introitus & lectio Apostoli, & gradalis ad ipsam diem pertinentes, & Evangelium de ramis palmarum: & benedicunt olivas, & incipiunt antiphonam, *Hosanna filio David*. Post hæc

Ecce quam bonum, & intrant in S. Benedictum, & dicta oratione incipiunt aliam antiphonam, *Turba multa*. Sequitur Letania, & cum ipsa intrant ad Missam majorem. Ad ipsam legunt lectionem de Apostolo, gradalem & tractum, Evangelium, passionem Domini secundum Matthæum. Completâ Missa, vadunt cum psallentio in refecturio.

RITUS
ECCLES.

Item post Palma tantum tres noctes faciunt nocturnum. Quarta autem feria, id est in vigilia Cænæ Domini, hora nona expleta intrant ad Missam: legunt lectiones duas, & cantant graduales duos, unumquemque cum quinque versiculis. Sequitur Passio Domini secundum Lucam. Post Completorium verò ad ipsas vigiliis signum non tangunt usque ad Missam in sabbato sancto; nec lectores benedictionem petunt, nec in fine consueta dicunt. Similiter ad mensas agatur.

Congregati omnes in Oratorio versum non dicant, nec vocatorium*, nec Presbyter compleat; nec orationem dicant, nisi tantum simpliciter incipiant antiphonam. Novem psalmi dividantur in tres vices, tres, tres, tres, cum novem responsoriis majoribus, & novem lectionibus de Lamentatione Jeremix, & Tractatu de passione Domini. Ita agatur usque in sabbato sancto.

*Invitatorium.

Item in Cæna Domini agatur Missa ad Vesperum. Ita intrantes in refecturio, accipiant singulas biberes & panem, & quicquid eis appositum fuerit. Exeuntes verò lavat Abbas pedes omnibus, & post Mandatum cenant.

Et in nocte de Cæna Domini, quod est Parasceve, incipientes Maturinum, per singulas antiphonas extinguunt candelas singulas. Item in sexta feria ad Tertiam legunt Passionem Domini secundum Matthæum, ad Sextam secundum Marcum: hora verò nona legunt lectionem de Osee Propheta; sequitur

gradalis cum quinque versiculis, *Domine audivi.* Deinde lectio de Exodo & tractus, *Qui habitat in adjutorio.* Post hæc Passio Domini secundum Johannem sequatur. Deinde Sacerdos fundat orationes XII cum totidem letaniis. Hæc omnia expleta, adorant sanctam Crucem. Acta vespera vadant ad reficiendum.

Sabbato verò post horam nonam, pulsato signo intrent in Oratorio. Dicta oratione incipiunt Lektionen XII cum IX orationibus totidemque gradalibus, & sequuntur benedictiones, & benedictio cerei & aquæ. Exeuntes verò cum letania procedunt ad S. Petrum. Finita ibidem ipsa letania, dicta oratione procedunt inde ad S. Benedictum, cum alia letania: & illa ibidem finita, similiter dicta oratione incipient aliam, & cum ipsa procedunt ad Missam majorem. Post Missam, peractâ vesperâ vadunt cum psallentio in refectorio.

Item Dominico die vadunt cum antiphona & aqua sancta per singulas mansiones. Finita omnia & completa, procedunt in refectorium cum psallentio. Secundâ feriâ eunt cum Cruce & patrociniâ*, & aqua sancta per singulos labores: redeuntes agunt Missam in sancto Petro.

Tertiâ verò feriâ procedens juso*, jungentes se invicem, & salutantes se mutuo ad S. Petrum in civitate; incipientes letaniam, intrant in ecclesiam, legunt lectionem Actus Apostolorum, gradalem, *alleluia*; sequitur Evangelium. Dicta oratione incipientes antiphonam procedunt in cellam ad sancto Salvatore. Peracta autem Missarum sollempnia, incipientes antiphonam eunt in refectorio. His ita omnibus expletis, secunda & tertia feria faciunt octo lectiones; reliquis diebus usque in octava sexta & usque in Pentecosten omni nocte tres lectiones; & ad matutinum* *Dominus regnavit, & Jubilate Deo.*

* id est
reliquiis.

)
* id est
deorsum
seu infe-
rius.

* Laudes.

In his festivitatis sunt XII lectiones, & dicitur *Dominus regnavit*, Pascha, Ascensio Domini, Pentecosten, S. Johannis Baptistæ, S. Petri, S. Laurentii, S. Mariæ, S. Martini, Nativitas Domini, Epiphania Domini, Octabas Domini, Octabas Epiphaniæ, Purificatio S. Mariæ, Nativitas S. Faustini & Jovitæ, & depositio S. Benedicti Abbatis, & S. Gregorii Papæ, & S. Germani Episcopi. In his autem festivitatis in vigilia non est processio, nec jejunium ad vesperum, videlicet octaba Domini, octaba Epiphaniæ, & Purificatione sanctæ Mariæ. In reliquis autem sanctorum festivitatis VI lectiones.

RITUS
ECCLES.

A D N O T A T I O.

Pramissus Ordo habetur in codice bibliotheca S. Udalrici apud Augustam Vindelicorum, scripto ab annis fere nongentis. Hunc conjicimus esse Ordinem antiquum ecclesie Frisingensis, qua etiam S. Benedicto sacra erat, monachis à sancto Corbiniano Episcopo primitus commissa, ut alibi ostendimus. Illud observatione dignum, quod Passio Domini triplex in Parasceve legenda prescribitur.

In eo codice pramittitur alia manu vetus Calendarium seu breve Martyrologium deinde Regula sancti Benedicti, in cujus fine legitur, Facienti hæc vita erit æterna. Tum sequuntur versus, Qui leni jugo, &c. Deinde ordo legendi libros sacros in ecclesia Romana: postea Ordo, quem mox edidimus, cum hymnis ecclesiasticis. Item breve scriptum de ponderibus absque auctoris nomine, ubi hæc verba: Unciæ XII libram efficiunt... Libra una & semis heminam facit: duæ heminæ sextarium reddunt. XXI V sextaria modium faciunt, quindecim modia gomor, duo gomororum.

Huius Ordini, propter argumenti affinitatem, subi-

cimus ex pervetusto codice S. Galli antiquas Consuetudines in monasteriis nostris olim servatas. Deinde verò epistolam seu rescriptum Casinensium ad litteras monachorum Teutonicorum de ritibus Cluniacensibus : quam epistolam in operculo cujusdam codicis publicæ bibliothecæ Basileensis invenimus.

ANTIQUÆ CONSUETUDINES

Monasteriorum Ordinis S. Benedicti.

PATRES cœnobiorum studiosè sanctam Regulam observare cum summa cura decertant, ut fratribus suis necessaria alimentorum & indumentorum secundum statuta sanctæ Regulæ præbeant : ut omnem eis mundanæ curæ occasionem tollant, & peculiaris alicujus atque murmurationis mortiferum virus excludant, suæque professioni idoneos reddant. Nam elemosynarum largitionem, seu quamlibet oblationem, sive possessionum suarum redditus maxime in hoc expendunt, ut fratribus suis necessaria, non superflua præbeant, quatenus ab eis liberius sancti propositi observationem requirere valeant : curasque & sollicitudines rerum terrenarum postponunt, & secundum præcepta Regulæ lucrandis animabus studiosè invigilant.

I In Oratorio summum silentium, summam psalendi reverentiam, temperamentum elevatiùs canendi, & ordinatissimum modum in choro standi ; in omnibus agendis temperatam modulationem, ablata in omnibus festinatione confusa, ac celerrimum ad omnia signa conventum.

II In sacrario magnum silentium, & nitidissimam administrationem, & vestimentorum sacerdotalium honestam & ordinatam valde distributionem, & signorum valde distinctum sonum.

III In hospitali hospitem Monachorum honestissimam susceptionem, segregata domo susceptionis aliorum hospitem.

IV In refectorio summum silentium, & ordinatissimam atque mundissimam cibi & potus amministrationem, atque secundum Regulam æqualem in omnibus pro necessitate distributionem, in omnibus providentes, ne modum Regulæ usquam excedant.

V In claustris hora lectionis summum silentium, & summum studium lectionis ab omnibus haberi: semper tamen in illorum habitationibus silentium & humilitas studiose observatur.

VI In dormitorio ordinatissimam lectorum positionem, & æquam ac similem stramentorum divisionem: ubi nihil pictum vel variatum atque lineum vidimus, sed neque in dormitorio hospitem.

VII Omnigenam jurationem inter eos nec audiri, nec præsumi à quoquam: & nocturnum silentium semper ab eis custodiri, sive intus, sive foris sint, quousque in Capitulo versum dicant.

Ordinem Regularem apud eos qui in arce Regulari pollent, istum meminimus.

I **I**N primis ut à vespertinis usque in Capitulum, quod fit post Primam, summum silentium teneatur: & post matutinas horas non redeatur ad lectulos, nisi quando plenarium officium celebratur, vel contingat ante horam surrexisse, excepto infirmis vel præ lassitudine non valentibus, quorum imbecillitas à Priore consideranda est.

II Post lectionem autem Capituli exeundum est ad opus quod præcipitur à Priore cum summa cautela in Psalmorum modulatione vel spiritualium rerum conlocutionibus, ne verba otiosa subripiant, ut juxta regularem auctoritatem usque ad interrogationem non

loquantur. Ista interrogatio à sapientibus consideranda est, ut paucis comprehendant.

III Post opus, & Tertiam, & Missam, pleniter conveniatur ad lectionem in locum deputatum ab omnibus, excepto his qui in variis officiis deputantur: sed de his qui possunt occurrant, quorum conscientia sibi testis est, utrum possint, custodito summo silentio in intentione lectionis, nisi jubeat Prior alicui doctiori, minus doctis fratribus vel doctrina indigentibus lectionem tradere, de cujus moribus securus sit.

IV His ita compositis, frater qui signis horarum præest, accedat ad coquinam ad videndum, si jam parata sunt quæ parantur fratrum usui necessaria. His paratis moveat signum prolixius, dum fratres omnes in ecclesiam concurrere possint. His in unum positus signum secundum pulset brevius. Finito officio, stet Abbas vel secundus ab illo, si ipse non adest cum fratribus; & senior Decanus accedat propere ad signum refectorii pulsandum, quo audito, Abbas præcedat, sic sequantur reliqui fratres honestissimè, ut nullius vox vel musitatio ibi audiatur.

V Post cibum autem citius redeunt ad stratus suos, maxime juvenes vel negligentes, quorum mores notantur. Si qui sunt de quibus bene præsumitur & volunt, liceat illis aliquantulum, sed tamen breviter, vacare orationi in ecclesia. In claustrò autem vel prohibito loco nullus inveniatur, ne fortè (quod absit) aliquis fabulis vacet vel otio. Sed nec hoc prædicti Patres saltim concedunt.

VI Item signo Nonæ priore pulsato prolixius, sustineatur à secundo eo modo, sicut superius; & cetera omnia quæ superius diximus de hora Sexta, compleantur. Sunt qui versum volunt dicere post potum Nonæ, sicut prius in Capitulo, ad solvendum

silentium, quod cautè custodiunt usque ad illam horam. Sed videat Abbas, utrum hoc observare voluerit. Post Nonam autem, sicut jam præfati sumus, in opere custodiantur omnia.

VII Vidimus etiam de adolescentioribus fratribus maximam curam haberi, & ad hanc curam deputatos duos, quorum probatissima vita habebatur in monasterio; nec declinari adolescentes ab eorum adspectu, sive in die, sive in nocte, umquam ausos fore.

VIII Circatores etiam duos, qui omnibus horis, dum fratres vigilabant, circuibant monasterium, ne quis frater deesset proprio loco: si autem defuisset, statim in tabulis notabatur, & in conventu fratrum adspectui Abbatis præsentabatur, & juxta propriam remeritatem regulari disciplina corripiebatur. Sed & multa alia, quæ brevitatis hujus schedulæ coerces, & ore conloquentis edocentur melius, ab his Patribus custodiri.

IX De modis autem pænitiæ cautissimè decernunt, quos modos esse septem dicunt regulares. Primus, ammonitio semel & iterum atque tertio. Secundus, correptio publica coram omnibus, absque excommunicatione. Tertius, excommunicatio pro levioribus culpis. Quartus, excommunicatio pro gravioribus culpis. Quintus, verberum vindicta vel corporis castigatio. Sextus, oratio communis ab omnibus. Septimus, expulsio de monasterio, si rite recorder. Inveniuntur tamen & alii modi pænitiæ in regulari disciplina: sed hi excellentiores.

X Vidimus etiam & aliud observabile. Si quis ad perfectionem taciturnitatis venire desideret, quod nullus fratrum in quolibet loco loqui aliquid præsumebat, præter duo ad hæc deputata. In ecclesia nullus præter officium divinum & verba orationis: si aliquid cuilibet loqui necessitas erat, tacto vesti-

RITUS
BENEDICT.

mento Abbatis vel cujuslibet fratris annuit ad illa loca : expositisque paucissimis verbis vel rationalibus , statim abscesserunt , timentes ne propter necessaria verba , in nociva & inutilia inciderent.

XI Prædicti circatores hoc observabant ; si aliquem ridentem vel aliquid susurrantem conspexerant , statim tabulis notabatur , & benignissimè corripiebatur tempore oportuno.

XII Inter se namque tanta caritate ardebant , ut si cuilibet contigisset propter communem utilitatem longiùs abesse , quod tanta dilectione desiderabatur ab omnibus , ut nulla mater amplius unicùm filium desiderare potuisset , usque dum rediret. Reddito propriis , statim super collum ejus in osculum ruebant fraterno affectu , implentes illud quod Dominus dicit in Evangelio : *Tunc vere discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis ad invicem.*

SCRIPTUM FRATRUM DE MONTE Casino ad Fratres ejusdem Ordinis , scilicet S. Benedicti, in Alemanniam & Franciam , &c.

De ritibus Casinensium , & Cluniacensium.

Professionis monasticæ Patribus & Fratribus Teutoniensibus , suorum juxta consuetudinem priorum hæcenus innitentibus Patris nostri Benedicti institutis , Casinenses in incepto fine tenus perseverare , ut salvari mereantur communi cum Patre. De quibus nobis paternitas vestra scripsit ; scilicet ut aliquid vobis de nostræ conversationis ac institutionis consuetudine rescriberemus , dominum nostrum Abbatem consulere operæ pretium duximus : cujus præcepto & fratrum consilio ista remandamus. Magistram in omnibus Regulam sequimur , beati BENE-

DICTI Patris nostri præcepta servamus : neque pro aliqua aliena novaque consuetudine volumus à tantæ veritatis tramite deviare, illud Apostoli Pauli attendentes : *Doctrinis variis & peregrinis nolite abducì.* & quod item in alio loco : *Si quis evangelizaverit vobis præter quod evangelizavimus, anathema sit.* Et item : *Suam volentes statuerè, justitia Dei non sunt subiecti.* Quis igitur monachus novitatis inventor, sanctæque Regulæ Patris nostri transgressor, rectè in monasterio vivere videtur ? cùm tantæ sanctitatis vir, cujus doctrinâ tota redolet Ecclesia, beatus scilicet Papa Gregorius, ejus miracula scribens, de eo diceret : *Scriptit autem & monachorum Regulam discretionè præcipuam, sermone luculentam.* Laudamus equidem si aliquid in monasterio tolerabile additur : sic tamen ut institutio Regulæ non amittatur. Scilicet sicut apud nos & ubique terrarum, quarum ad nos fama pervenit, multæ variæque consuetudines, cum Regula non discordantes, ex utraque parte maris recipiuntur. Aliam enim Teutonici monachi, aliam Italici, aliam Franci, aliam alii ex ista parte maris habent complurimi. Similiter ex illa parte, aliam jam Constantinopolitani, aliam Antiocheni, aliam Alexandrini, aliam illi & illi : omnes tamen bonæ sunt & utiles. Unde non parum miramur, cur aliqui per insolentiam superbiæ fastu inflati, temerariè per unam, etsi bonam, aliam non minùs bonam, vel forsitan meliorem destruere videantur.

De quibus tamen præ ceteris specialius nobis scripsistis, de tonsura scilicet & habitu Cluniacensium, breviter respondere possumus, quia nec nobis placent, nec cuiquam, qui regulariter vivere voluerit, jure placenda sunt. Videntur enim omnino contra Regulam. Si verò de nostra tonsura & habitu quæritis, nos in utroque vobis concordare sciatis. Nos-

trum igitur vobis , si placet , quod Apostolus in commune dat , tam vobis quàm nobis , & nos dabimus consilium : *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci*. Consuetudines vestras & institutiones , tantùm ne Regulæ dissentiant , pro nulla alia mutare studeatis. Quia ad montem fortitudinis quæstiones vestras retulistis , quia de ipso fonte haurire desiderastis , quia tabulis testamenti leges vestras firmari voluistis , quia caritati vestræ quidquam negare non possumus ; hæc vobis de communi scribere studuimus. Et re vera etiamsi , ut paternitas vestra mandavit , consuetudines nostras & institutiones scribere possemus de integro , mensis spatio nihil remaneret , etsi omnia seriatim comprehendere vellemus. Quasdam autem partes , quæ vobis utiliores videntur , quasi quosdam flores decerpendo colligere non minor ferè difficultas esset , cùm partium electio nisi toto diligentius perfecto fieri non possit. Verumtamen si in vestro perseverare volueritis desiderio , nostrum qualecumque vobis non displiceat consilium. Plerique nostræ consuetudinis , nostræque conversationis cupidi , de suis quem cognoscunt ingenii , unum huc transmittunt , quo non solum auditu , verùm etiam ipso visu pro quibus mittitur perspiciat ; eoque modo , quasi unus ex nobis , hîc quidam per integrum annum , quidam etiam diutius manent , tandem omnibus perspectis ad sua certus cum gaudio redit. Hoc idem non ab re nobis videtur , si vobis placeat , consilium : sic tamen ut honori vestro consulentes , hujus loci , cùm nostri , tum etiam hujus rei causa commodo & honori provideatis. In Christo valeatis , vigeatis , sine fine vivatis.

PROLOGUS

in librum Consuetudinum Hirsaugienſium,

Auctore VVILLELMO Abbate.

POſtquam ego Frater VVILHELMUS Dei ordinatione & Fratrum Hirſaugienſium electione ejuſdem loci Proviſor ſum conſtitutus, indidi eis in primis, quas à puero didiceram in monaſterio ſancti Emmerammi regularis vitæ conſuetudines. Sed quia multa in eis erant, quæ paulatim ſuccedente deſidiâ à monaſtico rigore, & ab illius partæ converſationis nobilitate videbantur degeneraſſe; ſtatuſi apud me, ut ubicumque aliquid informandis fratrum moribus, proficuum viſu vel auditu, vel certè lectione ſacrorum librorum perciperem, totum hoc quaſi vivos lapides ad ſpiritualis ſtructuræ fabricam conferrem. Quod propoſitum meum dum ei, qui replet in bonis deſiderium fidelium ſuorum, ſedulis precibus commendarem; Deo omnia mirabiliter ac miſericorditer diſponente, venerabilis vir ac bonorum omnium memoriâ dignus BERNARDUS Abbas Maſſilienſis, apoſtolicæ ſedis legatione functus ad nos devenit, integrumque ferè annum difficultate conſiciendi itineris quod volebat inhibitus, nobiſcum exegit. qui ubi ſollicitè Fratrum converſationem, & monaſterii noſtri ſtatum pervidit; quodam die inter cetera ſpiritualis vitæ colloquia ſic me compellavit. Ut video, Frater cariſſime, locus iſte admodum aptus
 eſt converſationi monaſticæ, & ipſi Fratres juſtè ac
 ſanctè vivendi ardentiffimo videntur flagrare ſtudio.
 Sed noſſe velim quos potiffimum veſtræ institutionis
 magiſtros habeatis, & à quo præcipuè monaſterio

Vet. Analect. Tom. IV.

G g

V VII-
LELMI
EPISTO-
LA.

» derivatas consuetudines observetis. Nostri, inquam,
» est studii quoslibet religiosos hujus vitæ viros pro
» posse nostro imitari : sed si nos in aliquo deviantes
» dignamini ad viam reducere , procul dubio quocum-
» que nos sapientis consilii manu ducitis , promptis-
» simè subsequemur. Ad hæc ille : Vestra, inquit , con-
» versatio , quantum nostri ingenioli acumine perspic-
» potest , & Deo acceptabilis , & omnium sanè sapien-
» tium admiratio videtur. Sed si adhuc gloriosior esset,
» & apostolicis, ut ita dicam, signis & virtutibus illus-
» trata claresceret ; his tamen , qui sincerè monasticam
» sectantur perfectionem, non adeò grata , acceptaque
» erit , nisi aliis regulariter institutis monasteriis in
» habitu & tonsura, ceteris consuetudinibus assimilata
» fuerit. Sed inter omnia Cisalpinæ Galliæ monasteria,
» si nostram requiritis sententiam, Cluniacense cœno-
» bium potissimum vobis suadeo eligendum : ubi &
» perfectissimorum monachorum auctoritate , & tem-
» poris antiquitate monastica eo roboris & gloriæ ex-
» crevit religio , ut si qua adhuc sanctitatis vestigiâ
» in aliis videntur monasteriis , non dubium sit ex
» hoc , quasi ex vivo quodam & inexhausto fonte ,
» singulos emanasse rivulos. Dum his & hujusmodi
» monitis vir prædictus , ut dici solet , stimulos cur-
» rentibus addidisset , peractâ legatione pro qua ve-
» nerat , rediit ; & in redeundo Cluniacum transiens ,
» ipsi Patri monasterii nos intimè commendavit , &
» ad pristinum (si quid hujusmodi ab eo peteremus) ,
» satis benevolam reddidit.

Circa idem tempus U DALRICUS senior quidam
Cluniacensis , nutu Dei , pro causâ monasterii in
Alemaniam missus , aliquamdiu nobiscum mansit :
& quia nobis olim erat familiarissimus , longâque
jam experientiâ in Cluniacensibus disciplinis exerci-
tatus , rogavimus eum , ut suas nobis consuetudines
transcriberet. Annuit, sponndit, & ut promiserat,

duos de prædictis consuetudinibus libellos nobis conscripsit. Postea considerantes in eisdem libellis multa deesse ad plenariam earundem consuetudinum scientiam capeſſendam, primò duos ex nostris fratribus, atque iterum alios duos, tertio nihilo minus duos Cluniacum direximus: qui tam diligenti examinatione omnia illius Ordinis secreta rimati sunt, ut ipsi eorum Magistri, in quorum audientia scriptas consuetudines recitabant, affirmarent, numquam aliquos illius spiritualis scholæ discipulos, vel pleniùs, vel veraciùs suæ institutionis artem comprehendisse. Illis tandem redeuntibus, & tam fructuosi operis manipulos cum gaudio reportantibus, accepimus per eos mandatum à domino HUGONE venerabili Cluniacensium Abbate, ut suâ freti auctoritate, coadunato seniorum nostrorum consilio, prout ipsa dictaret ratio, secundum morem patriæ, loci situm, & aëris temperiem, de eisdem consuetudinibus, si quid esset superfluum, demeremus; si quid mutandum, mutaremus; si quid addendum, adderemus. quod sagaci studio communi insistentes, & pauca quidem mutantes, multo autem pauciora recidentes, totas illas consuetudines in duos libros distinctis per sua capitula sententiis digessimus. Hac autem intentione & hac mercedis compensatione tam sumptuosum opus elaboravimus, ut & vos Fratres carissimi, reverendi Patres ac domini, & quibuscumque inest amor & studium secundum vos institui, hæc observando vitam æternam promereri valeatis: dùmque vos nostro labore ad bene vivendum adjuvari gaudetis; nos quoque ad semper cum Christo beatè vivendum, vestris orationibus adjuvetis.

Hilari ergo animo, & obviis (ut dicitur) manibus suscipite parvula quidem, sed multo labore exsudata Patris nostri xenia, & ad perpetuam paulò

post morituri senis memoriam, amplectimini; servate & observate, atque in intimis reponite sensibus: ut quàm sincero amore viventem dilexeritis, in horum observatione innotescat omnibus per succedentia tempora futuris. Hinc etiam operi proposito manum applicantes, congruum arbitramur à Novitiorum susceptione, eorumque institutione omnium quæ dicenda sunt exordium facere.

A D N O T A T I O.

Villemni Abbatis libros duos de ritibus monasterii sui reperimus in quibusdam Germania monasteriis, ut in *Vveingartensi*, unde superiorem Prologum depromsimus. Liber primus constat capitibus LXIV, secundus LXXII. Parum differunt à Cluniacensibus ritus *Hirsaugienses*, in quibus eadem verba eademque sententia passim leguntur. Quia verò *Vvillemus* in superiori Prologo mentionem facit de illis, quas in monasterio sancti Emmerammi didicerat regularis vitæ consuetudines, hîc eas subjicere, prout in codice *Einsid'ensi* à nobis reperta sunt, prima lectione visum erat. Sed ne hujusce libri moles nimium cresceret, has in aliud tempus reservandas duximus.

DIPLOMA LUDOVICI PII

Pro cænobio Campidonensi.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu-Christi H L U D O V I C U S divinâ ordinante providentiâ Imperator Augustus. Si erga loca divinis cultibus mancipata, propter amorem Dei eique in eisdem locis famulantes, beneficia oportuna largimur, præmium nobis apud Dominum æternæ remunerationis rependi non diffidimus. Idcirco notum esse

volumus cunctis Fidelibus nostris, præsentibus scilicet & futuris; quia concessimus monasterio, quod dicitur Campidona, quod est constructum in honore sanctæ Mariæ semper Virginis, & sanctorum Gordiani & Epimachi martyrum, quos bonæ memoriæ HILDEGARDA mater nostra ad eundem locum, pro divinis eis officiis adhibendis collocavit, ubi & nunc venerabilis Abbas TATTO præest, ut quandocumque divina vocatione prædictus Abbas vel successores ejus de hâc luce migraverint, pro divinæ auctoritatis gratia & amore præfatæ Hildegardæ matris nostræ, monachi ibidem Deo militantes licentiam habeant, quamdiu inter se tales invenire potuerint, qui ipsam congregationem secundum Regulam sancti BENEDICTI regere valeant, per hanc nostram auctoritatem & consensum eligendi Abbates: quatenus ipsos monachos, qui ibidem Deo famulantur, pro nobis & conjuge proleque nostra, atque stabilitate totius imperii nostri, proque memoria beata genitoris nostri, matrisque nostræ Hildegardæ, Domini immensam clementiam exorare delectet. Hanc itaque auctoritatem ut plenior in Domino obtineat vigorem, & à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & nostris veriùs credatur & diligentius conservetur, eam manu propria subter firmavimus, & anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum HLUDOVVICI serenissimi Imperatoris.

HIRMIMARIS Notarius advicem HUGONIS recognovi, & subscripsi. Data Kal. Septemb. anno Christo propitio xxvi imperii domni Hludovvici piissimi Augusti, Indictione II. Actum Cabalauno civitate palatio regio in Dei nomine feliciter, amen.

A L I U D E J U S D E M .

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu-Christi. H L U D O V V I C U S divina R E P R O P I A N T E clementia Imperator Augustus. Si locis Deo dicaris propter amorem Dei & reverentiam inibi sibi famulantium, quippiam beneficii de rebus transitoriis ad necessitates eorum sublevandas conferimus, id nobis procul dubio ad æterna præmia consequenda profuturum minimè dubitamus. Idcirco noverit industria omnium fidelium nostrorum, præsentium scilicet & futurorum, quia ad deprecationem dilectissimi fratris nostri D R O G O N I S venerabilis Archiepiscopi, sacrique palatii nostri summi Capellani, quamdam cellulam, appellatam Aldrici-cella, quæ domino ac genitori nostro C A R O L O præstantissimo Imperatori tradita est, quæ in Ducatu Alamannia sita est in pago Albigoï, ad quoddam monasterium, quod dicitur Campidona, ubi præfenti tempore venerabilis T A T T O Abba præest, ob emolumentum animæ nostræ, & æternæ retributionis fructum subdere, & de nostro jure in sui & potestatem prædicti monasterii sollemni donatione nobis transferre placuit. Pro hoc itaque nostro favore atque licentia dedit jam dictus venerabilis Abba Tatro ex ratione monasterii sui R A T U L F O Presbytero, atque Capellano nostro, qui jam pridem eandem cellulam nostra largitione tenuit, ad habendum in beneficium diebus vitæ suæ, in pago Keltenstein, in loco, qui dicitur Hruodoldishova, sex obas vestitas sub integritate earum; & in alio loco in pago Augustgoï, quamdam cellulam nuncupatam Herilescella cum omnibus ad se pertinentibus, eo videlicet modo, ut præfatas res monasterii diebus tantùm vitæ

suæ habeat , & post obitum suum revertantur ad prænommatum monasterium perpetualiter possidenda. Unde verò ob firmitatis studium hoc præceptum venerabili monasterio Campidonæ pro utrisque rebus confirmandis fieri iussimus , per quod decernimus atque iubemus , ut abhinc in futurum , modo superius taxato , in iure & dominatione ejus consistant : ita ut quicquid utilitatis Rectores prædicti monasterii de utrisque rebus facere , ordinare , disponere decreverint , libero in omnibus perfruantur arbitrio. Et ut hæc nostræ confirmationis auctoritas per futura tempora inviolabilem & inconvulsam obtineat firmitatem , manu propriâ nostrâ subter eam firmavimus , & impressione anuli nostri iussimus sigillare.

Signum H L U D O V V I C I serenissimi Imperatoris.
H I R M I N M A R I S Notarius ad vicem HUGONIS recognovi & subscripsi.

Data xiv Kal. Maias , anno Christo propitio xxvi Imperii domni Hludovvici piissimi Augusti , Indictione secunda. Actum Bodoma regio palatio in Dei nomine feliciter , amen.

DIPLOMA OTTONIS II

Pro eodem monasterio Campidonensi.

IN nomine sanctæ & Individuæ Trinitatis. OTTO divina favente clementiâ Imperator Augustus. Oportet igitur nos qui divino munere à ceteris mortalibus sumus prælati , ejus in omnibus parere præceptis , & loca sibi dicata per petitiones fidelium nestrorum nostro relevare juvamine , atque imperiali tueri munimine : quoniam id nobis & ad temporalem vitam prosperè transigendam , & æternam feliciter obtinendam profuturum liquidò credimus.

G g iij

DIPLOMA-
T A.

Quapropter comperiat omnium fidelium nostrorum, presentium scilicet & futurorum solertia, qualiter fidelis noster RUODOLFUS Abbas Campidonensis cœnobii adiit celsitudinem nostram, innotescens nobis, quod antecessores nostri HLUDOVICUS videlicet Imperator filius Caroli Magni Imperatoris, necnon & HLUDOVICUS Rex, sed & CAROLUS Imperator, ARNOLFUS etiam Imperator, & HLUDOVICUS filius ejus Rex, CUONRADUS Rex, & HEINRICUS Rex, & beatæ memoriæ genitor noster OTTO Imperator Augustus, fratribus in monasterio quod dicitur Campidona, quod est constructum in honore sanctæ Dei Genetricis Mariæ, & ibidem requiescunt pretiosa corpora sanctorum martyrum Gordiani & Epimachi, Deo famulantibus licentiam tribuissent ex illis ipsis eligendi Abbatem, quamdiu ibi talem invenire potuissent, qui ipsam sanctam congregationem secundum Regulam sancti BENEDICTI digne regere valeat. Itaque nos morem præscriptorum antecessorum nostrorum sequentes, propter petitionem GISILHARII Magdeburgensis venerabilis Archiepiscopi, imperiali auctoritate concessimus in prædicto loco sancto, ob amorem Domini nostri Jesu-Christi, nostræque mercedis augmento, ac pro conjugis, carissimæque prolis nostræ salute, habere potestatem illis eligendi Abbatem, si dignum Domino auxiliante inter illos invenire potuerint, & nulli alio Abbas subiectus sit nisi Imperatoribus & Regibus. Et illam atque omnem concessionem quamcumque antecessores nostri eidem monasterio contulerunt, in immunitate, donatione, seu cujuscumque securitatis additamento, sicut melius & plenius illorum temporibus habuerunt, ut ita & deinceps habeant per hoc auctoritatis nostræ præceptum plenius in Dei nomine confirmatum. Hanc itaque nostram imperialem auctoritatem,

ut inconcussam & inviolabilem obtineat firmitatem, manu propria nostrâ subter confirmavimus, & anuli nostri impressione sigillari iussimus.

Signum domni OTTONIS invictissimi Imperatoris Augusti.

HILTIBOLDUS Episcopus & Cancellarius vice VVILLIGISI Archicapellani notavi.

Data IIII Idus Junii anno dominicæ Incarnationis DCCCC. LXXXIII, Indiæ. XI, anno verò regni secundi Ottonis XXI, imperii autem XV. Actum Veronæ feliciter, amen.

ALIUD OTTONIS III

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, OTTO Divinâ favente clementiâ Rex. Oportet igitur nos quo divino munere præ ceteris mortalibus sumus prælati, ejus in omnibus parere præceptis, & loca sibi dicata per petitiones fidelium nostrorum, nostro relevare juvamine, arque regali tueri munimine: quoniam id nobis & ad temporalem vitam prosperè transigendam, & æternam feliciter obtinendam profuturum liquido credimus. Quapropter comperiat omnium fidelium nostrorum, præsentium scilicet & futurorum sollertia, qualiter fidelis noster RUDOLFUS Abba Campidonensis cœnobii adiit celsitudinem nostram, innotescens nobis, quod antecessores nostri H L U D O V V I C U S videlicet Imperator, filius Caroli Magni Imperatoris, necnon & H L U D O V V I C U S Rex, sed & C A R O L U S Imperator, A R N O L F U S etiam Imperator, & H L U D O V V I C U S filius ejus Rex, C U O N R A D U S Rex, & H E I N R I C U S Rex, & beatæ memoriæ avus noster O T T O Imperator Augustus, & ejus æquivocus genitor noster Imperator Augustus, fratribus in monasterio quod dicitur Campidona, quod est constructum in honore sanctæ

DIPLOMA-
T A

Dei genitricis Mariæ, & ibidem requiescunt præ-
tiosa corpora sanctorum martyrum Gordiani & Epi-
machi, Deo famulantibus licentiam tribuissent, ex
illis ipsis eligendi Abbatem, quamdiu ibi talem
invenire potuissent, qui ipsam sanctam congrega-
tionem secundum Regulam S. BENEDICTI dignè
regere valeat. Itaque nos morem præscriptorum
antecessorum nostrorum sequentes, propter petiti-
onem fidelium nostrorum HILDEBALDI Vvormati-
ensis ecclesiæ venerabilis Episcopi, & LUTOLFI
Augustensis cleri honorandi Pontificis, ac cari ne-
potis & æquivoci nostri OTTONIS Ducis, regali
auctoritate concessimus in prædicto sancto loco, ob
amorem Domini nostri Jesu-Christi, nostræque mer-
cedis augmento, nostra parentumque nostrum sa-
lute, habere potestatem illis eligendi Abbatem, si
dignum Domino auxiliante inter illos invenire po-
tuerint, & nulli alio Abbas subjectus sit, nisi Re-
gibus & Imperatoribus. Et illam atque omnem con-
cessionem, quamcumque antecessores nostri eidem
monasterio contulerunt, in immunitate, donatione,
seu cujuscumque securitatis additamento, sicut me-
lius & plenius illorum temporibus habuerunt, ut ita
& deinceps habeant, per hoc nostræ auctoritatis præ-
ceptum plenius in Dei nomine confirmatum. Hanc
itaque nostram regalem auctoritatem, ut inconcul-
sam & inviolabilem obtineat firmitatem, manu pro-
pria nostrâ subter confirmavimus, & anuli nostri
impressionem sigillari iussimus.

Signum domni OTTONIS gloriosissimi Regis.

HILTBALDUS Episcopus & Cancellarius vice
VVILLIGISI Archiepiscopi recognovi.

Data II. Kal. Maii, anno Dominicæ Incarnationis
DCCCXCIII. Indict. VI. anno autem tertii
Ottonis regnantis. X. Actum Vvornatiæ feliciter,
amen.

ITEM ALIUD HEINRICI IV

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, HEINRICUS divinâ favente clementiâ Rex. Sicut prædecessores nostri, sive Reges, sive Imperatores, in hoc maximè sunt laudandi, quod loca divinis cultibus & officiis dedita, sub pia intentione ac sacra religione instituerunt: sic & nos non absque laude, neque à divina remuneratione vacuos esse credimus, si nos eisdem ecclesiasticam quietudinem, & primitivam libertatem sub diligenti sollicitudine observamus, necnon cauta & laudabili confirmatione concedimus. Summum enim bonum est in Regibus justitiam colere, & sua cuique jura servare, & in subiectos non sinere, quod potestatis est fieri, sed ut æquum est pro utilitate & honestate ecclesiarum, & nova concedere, & vetera confirmare. Unde notum esse volumus omnibus Christi nostrique fidelibus tam futuris quàm præsentibus, qualiter nos ob interventum fidelium nostrorum SIGEFRIIDI scilicet Moguntini Archiepiscopi, & ANNONIS Coloniensis Archiepiscopi, ceterorumque Episcoporum, Ducum, & Comitum, simulque ob fidele servitium OTENI Abbatis, Campidonensi Abbatie pristinam libertatem, & ad sola regalia respectioem, regali nostro jure ac potestate concedimus, & confirmamus, ea videlicet ratione, ut nullus deinceps Episcopus, Dux, Marchio, Comes, neque aliqua parva sive magna potestas aut persona, prædictam Abbatiam à nostro jure, scilicet à regalibus, abalienare præsumat. Et ut hæc concessio & confirmatio stabilis, & inconvulsa omni permaneat ævo, hanc chartam inde conscribi, manuque propria corroborantes, sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

- DCC XCVIII Arn Archiepiscopus factus est.
 DCCC I I Cadaloc, & Gotehrammus, seu exteri multi
 intefecti fuerunt ad castellum Guntionis.
 DCCC III Carolus ad Salzburg monasterium fuit.
 DCCC IIII Alhvvinus obiit.
 DCCC V Leo Papa ad Carisiaco noster Dominus ha-
 buit. Cabuanus venit ad dominum Carolum, &
 Abraham Gagonus baptizatus super Fiskaha,
 DCCC XIII Dominus Carolus Imperator Hludovico
 filio suo coronam imperii imposuit.
 DCCC XVII Paschalis Papa factus est, & Baturicus
 Episcopus.
 DCCC XVIII Pernhardus Rex carmalum levavit.
 DCCC XVIII Pernhardus interiit. Hiltibaldus Epif-
 copus obiit, & Odolfus Comes. Liudvvit car-
 malum levavit.
 DCCC XX Hostis magna contra Hliudvvicum.

ANNALES VVEIN GARTENSES.

- DCCC XI Haito Episcopus super mare transivit.
 DCCC XIII Egin Constantiensis Episcopus ob.
 DCCC XVI Cozpertus Abba efficitur.
 DCCC XXII Haitoni Erlobaldus successit.
 DCCC XXIII VVettinus obiit.
 DCCC XXX Initium basilicæ sancti Galli.
 DCCC XXXIII Francorum dedecus.
 DCCC XXXV Dedicatio basilicæ sancti Galli.
 DCCC XXXVI Haito Episcopus obiit.
 DCCC XXXVIII Puato Diaconus lapsus est in Judaif-
 mum.
 DCCC XLIII Judith obiit.
 DCCC XLVII Tatto & Erlobaldus ob.
 DCCC XLVIII Vvalahfredus obiit.
 DCCC LVI Leo Papa, Lotharius Imperator, Trua-

ANNALES.

* Drogo

- go * & Rabanus obierunt.
 DCCC LVII Serenissimi Hludovici Regis filia Hil-
 tgart ob.
 DCCC LVIII Folcvinus Abba obiit.
 DCCC LX Hiems magna, & mortalitas animalium.
 DCCC LXI Fames validissima.
 DCCC LXIII Gens Hunorum Christianitatis nomen
 aggressa est.
 DCCC LXIII Eberht, Liutolf, Erchanger, Liutfrid,
 Ruadolf, Purghart, & alii quam plurimi istius
 regni Principes obierunt.
 DCCC LXVI Caroli sereni Regis soror Irmingart ob.
 DCCC LXX Rastizius Dux à Ludovico Rege, &
 Soltanus ab Imperatore captus est.
 DCCC LXXI Salomon Episcopus obiit. Hludovicus
 & Karolus cum patre pacificati, data Rætia Ka-
 rolo.
 DCCC LXXII Grimaldus Abba ob.
 DCCC LXXIII Altfridus, Ratoldus, Ermenricus^a
 Episcopi, Pernoldus Comes obierunt.
 DCCC LXXVI Hludovicus Rex, Hemmaque Regi-
 na, & Karlmannus filius Karoli obierunt.
 DCCC LXXVII Berta filia Regis Hludovici ob.

ANNALES EINSIDLENSES, ad cyclos paschales.

- A** Nno DCCCC LVII Eberhardus Pater obiit.
 DCCCC LVIII Gregorius Abba effectus est. Ram-
 bertus monachus efficitur.
 DCCCC LXXXV Ruodman Abba obiit. Vvitegovvo
 Augiæ Abba præficitur.

^a Forfan is est Ermenricus Episcopus, cujus libelli frag-
 menta superius retulimus.

- DCCC LXXXVI Cellæ beati Meginradi basilica aucta est.
- DCCC LXXXVII Etich Augustæ civitatis Episcopus obiit: Tuto Episcopus successit. Hilteradus & Albericus monachi obierunt. Regilo Comes obiit.
- DCCC LXXXVIII item Regilo filius ejus Comes obiit.
- DCCC XC Landoldus Comes obiit. Manegoldus Comes obiit. Erchanbaldus Episcopus obiit. Bernharius monachus obiit.
- DCCC XCI nascitur Berchtoldus Herimanni filius, qui in beati Cella Meginradi baptizatus, & [ab] Abbate Gregorio fonte susceptus [est.]
- DCCC XCIII Hadevig Dux obiit.
- DCCC XCIII Henticus Dux Bavariorum obiit: filius ejus Henricus succedit. Vvolfgangus Episcopus obiit.

ALII ANNALES EINSIDLENSES.

- DCCC LXXII Vvolfgangus monachus ad Ungaros missus est, qui secundo anno Radesponensis Episcopus ordinatus est.
- DCCC LXXX Gamenolfus Episcopus (Const.) obiit, & Gebehardus à fratribus electus ordinatus est.
- DCCC XC Adalbertus Renangiæ Abba miserabiliter occisus est. Hug. Vvrziburg. Episcopus obiit.
- DCCC XCIII Vvolfgangus Radesponensis ecclesiæ Episcopus obiit: cui Gevehardus successit.
- DCCC XCV Gevehardus Constantiensis Episcopus obiit: cui Lantbertus monachus successit.
- DCCC XCVI Gregorius divæ memoriæ Abba obiit. Manegoldus Presbyter obiit.
- I I Hugo potentissimus Marchio obiit.
- I V I I Episcopium in Pabenberg constructum est, & Eberhardus primus Episcopus ibi ordinatus est.
- I V I I I Mogontiensis ecclesia cremata est.

- I x i Vvillegifus Archiepiscopus obiit. Erchenbal-
 dus Fuldenfis Abbas successit.
 I x i i Ecclesia in Episcopio Pabenberg primum
 consecrata est. Ernist filius Liupaldi Marchionis
 Dux constituitur.
 I x i i i i Heinrichus Rex Romæ Imperator effectus
 est.
 I x v Ernist Dux sagitta occisus est, & filius ejus
 parvulus successit.
 I x v i i Heinrichus Imp. in Burgundiam usque Rho-
 danum fluvium super Rudolfum Regem avuncu-
 lum suum in dolo. qui postea sine effectu rediens,
 Turegum venit, & sedit illic v hebdomadas.
 I x v i i i Lantpertus Constantiensis Episcopus obiit.
rec. manu. Heinrichus Vvrziburgensis Episcopus ob.
 I x x i i i i Prun Episcopus à fratre suo Heinricho
 Imp. in exilium missus est.
 I x x v Heinrichus Imp. obiit.

Dies intrantes & exeuntes.

Mense Januario intrante dies duo, & exeunte
 dies septem

Mense Februario intrante dies novem, & exeunte
 dies quinque.

Martio intrante dies tres, & exeunte dies octo.

Mense Aprili intrante dies decem, & exeunte dies octo.

Maio intrante dies sex, & exeunte dies octo.

Junio intrante dies novem, & exeunte dies decem.

Julio intrante dies quatuor, & exeunte dies decem.

Augusto intrante dies sex, & exeunte dies duodecim.

Septembri intrante dies tres, & exeunte dies septem.

Octobri intrante dies novem, & exeunte dies un-
 decim.

Novembri intrante dies octo, & exeunte dies duo.

Decembri intrante dies duodecim, & exeunte dies
 tredecim.

ADNOTATIO.

ADNOTATIO.

Hoc scriptum de diebus mensis intrantis & exeuntis exstat in codice S. Emmerammi apud Ratisponam. ex quo colligendum videtur, si non ubique, saltem quibusdam in locis menses non fuisse divisos in duas tantum partes, ita ut primi decem dies mensi intranti, mensi vero exeunti reliqui dies assignarentur: sed dies solum aliquot pauciores mensi tum intranti, tum exeunti fuisse assignatos. Vide qua de mense intrante & exeunte scientie observavit summa eruditionis Carolus Cangius in suo Glossario.

ADMONITIO

in sequentes Inscriptiones.

IN bibliotheca Einsidensi exstat unus in multis membraneus codex optima nota, ante annos octingentos scriptus: in quo primum reperiuntur Nota seu abbreviationes Julio Casari adscripta, cum earum interpretatione: deinde collectio Inscriptionum Romanarum numero LXXX. cui collectioni subiecta est Descriptio regionum Urbis, ac recensio veterum adificiorum & basilicarum, qua tempore illo, quo hac descriptio facta est, in Urbe stabant. Nota predicta ferme conveniunt cum eis, quas exhibent Valerius Probus, Petrus Diaconus, & Petrus Apianus una cum collega suo Bartholomaeo Amantio. Ideoque eas denuo recudere non visum est pretium operæ. Inscriptiones vero partim, maxime priores, apud Gruterum, Amantium, & Masochium, & in Roma Subterranea inveniuntur: Descriptio regionum Urbis nusquam. Proinde animus erat, omissis iis Inscriptionibus, qua jam apud

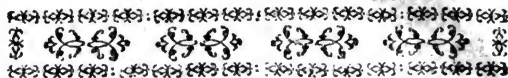
Vet. Analect. Tom. IV. Hh

alios vulgata sunt, ineditas dumtaxat hoc loco exhibere cum subiecta descriptione. Verum postea aliter visum est, nempe ut integram collectionem ederemus, in margine assignando auctorum loca, ubi jam editas videre licet. Id autem à nobis factum est ob duas omnino causas. Una quòd hac Inscriptionum Romanarum collectio omnibus vulgatis antiquior sit, & fortasse prima omnium, qua umquam facta fuerint: cum nulla (quam quidem sciamus) prodierit ante EPIGRAMMATA ANTIQUE URBIS, à Jacobo Masochio in lucem prolata Roma anno M D XXI. Ideoque antiqua nostra collectioni religionem habendam duximus, ut non dimidiata, sed integra publicaretur. Altera causa est, quòd nonnulli tituli, qui editis desunt, in hac collectione supplentur, uti & verba quadam & lacuna. Sic qua in nostra collectione integra est septima, apud Gruterum mutila reperitur, sicut & 47. Quamquam fateri decet, quasdam etiam apud Gruterum, quam hìc, esse integriores. At titulos aliquos supplet hac collectio in Inscriptionibus 12, 23, 25, & 71. ubi aliquanti momenti erant. Inscriptio omnium postrema tempore est vigesima sexta, qua est Honorii Papa I. mortui anno DC XXXVIII.

Descriptio porro veteris Roma, etsi brevis, non parum conferet illustrands antiquitati: tametsi in hoc argumento jam multi desiderant auctores, quorum catalogum accuratum exhibet Floravanes Marinellus in Roma sacra, vulgata anno M DC LIII. Hac pramonuisse satis, ne (quòd ait Spartianus) enormior sit prologus quàm fabula.

ANTIQUA COLLECTIO
VETERUM INSCRIPTIONUM
ROMANARUM.

I *In ponte Tiburtino* *.

IMPERANTE domino piissimo ac triumphali semper JUSTINIANO piissimo Augusto, ann. XXXVIII *, NARSES vir gloriosissimus ex præposito sacri palatii Consul * atque Patricius, post victoriam Parthicam *, ipsis eorum Regibus celeritate mirabili, conflictu publico superatis atque prostratis, libertate urbis Romæ ac totius Italiæ restituta, pontem viæ Salarix usque ad aquam, à nefandissimo TOTILA tyranno destructum, purgato fluminis alveo, in meliorem statum, quàm quondam fuerat, renovavit.

GRUT. 161.

I.

* *al.* Salario.

* *al.*
XXXVIII

* *al.* ex-
Consul.

* *al.* Gothicam.

2 *In ipso ponte in Occidente.*

GR. 161. 2.

Quàm bene curvati directa est semita pontis,
Atque interruptum continuatur iter!
Calcamus rapidas subjeti gurgitis undas,
Et libet irata cernere murmur aquæ.

H h ij

INSCRIPT.
ROMANÆ.

*Ite igitur faciles per gaudia vestra, Quirites,
Et Narsim resonans plausus ubique canat:
Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes,
Hic docuit durum flumina ferre jugum.*

3 *In ponte sancti Petri.*

Imp. Cæsar, divi Trajani Parthici filius,
divi Nervæ nepos, TRAJANUS HA-
DRIANUS Augustus, Pontif. maxim. Tri-
bunicia potest. XVIII. Cōs. III. P. P. fecit.

GR. 262. 6.

4 *In Adriano.*

Imperatori Cæsari, divi Marci Antonini
Pii, Germanici, Sarmatici filio, divi Pii ne-
poti, divi Hadriani pronepoti, divi Tra-
jani Parthici abnepoti, divi Nervæ Adne-
poti, LUCIO ÆLIO AURELIO COMMODO
Augusto, Sarmatico, Germanico, Maximo,
Britannico, Pontifici maximo, tribunicia
potestat. XVIII. Imperat. VIII. Consuli
VII. Patri Patriæ.

GR. 253. 2.

5 *In alio loco plenius scripsi.*

Imp. Cæsari L. AURELIO VERO Aug.
Armeniac. Medic. Parthic. Pontific. M.
Tribunic. pot. VIII. Imp. v. Coss. III. P. P.
L. ÆLIO divi Hadriani filio Coss. II.

6 *In arcu S. Petri.*

*Quod duce te mundus surrexit in astra triumphans,
Hanc CONSTANTINUS victor tibi condidit aulam.*

7 *In arcu intus Romæ.*

INSCRIPT.
ROMANÆ.
GR. 287 I.
scu mutila.

IMPPP. clementissimis, felicissimis,
toto orbe victoribus, D. D. D. N. N. N.
ARCADIO, HONORIO, THEODOSIO
Auggg. ad perenne indicium triumpho,
quo Getarum nationem in omne ævum
dom. extr. arcum simulacris eorum tropæis-
que decora S. P. Q. R. totius operis splen-
dore.

8 *Intus Romæ.*

GR. 181. 10.

FL. Philippus V. C. præfectus urbi Nym-
phium, sordium squalore fœdatum, & mar-
morum nuditate deforme, ad cultum pris-
tinum revocavit.

9 *In forma Virginis.*

Apian.
195.

TI. CLAUDIUS, Drusi fil. Cæsar Au-
gustus, Germanicus, Pontifex max. Trib.
potest. [v.] Imp. xī. P. P. Cōs. desig. III. arcus
ductus aquæ virginis disturbatos per C.
Cæsaem, à fundamentis novos fecit, ac res-
tituit.

10 *In absida * S. Petri.*

GR. 1163.
7.
* *al.* in
throno.

*Iustitia sedes, fidei domus, aula pudoris,
Hac est quam cernis, pietas quam possidet omnis:
Qua parvis & filii virtutibus inclya gaudet,
Auctoremque suum genitoris laudibus æquat.*

INSCRIPT.
ROMANÆ.

II *In ambone S. Petri.*

*Scandite cantantes Domino, Dominumque legentes,
Ex alto populis verba superna sonent.*

Ex altera parte.

PELAGIUS juñ. Episc. Dei famulus
fecit, curante Juliano P. P. S C D.

GR. 1080.
6.

12 *In theatro.*

* V. Grut.
449. 7.

PETRONIUS * Maximus V. C. præ-
fectus urbi curavit.

GR. 247. 4.

13 *In columna Trajani.*

Senatus populusque Romanus Imp. Cæ-
sari, divi Nervæ F. Dacico, Pontif. Maximo.
Trib. Pot. XVII. Imp. VI. Cōs. VI. P. P.
ad declarandum quantæ altitudinis mons &
locus tantis operibus sit egestus.

GR 10. 6.

14 *Item ibidem.*

S. P. Q. R. Imp. Cæsar, divi Trajani
Parthici filio, divi Nervæ nepoti, TRA-
JANO ADRIANO Aug. Pont. Max. Trib.
Pot. II. Cōs. II. qui primus omnium Prin-
cipum, & solus, remittendo festercium novies
millies centena milia . $\dot{N}$. debitum fisci, non
præsentes tantum cives suos, sed & poste-
ros eorum præstitit hac liberalitate securos.
JULIA Aug. mater Augg. & castorum

matronis restituit. S A B I N A Aug. matronis.

INSCRIPT.
ROMANÆ.

GR. 172. 1.

15 *In arcu proximo ponti S. Petri.*

Imperatores Cæsares D. D. D. N. N. N.
G R A T I A N U S , V A L E N T I N I A N U S , &
T H E O D O S I U S Pii, felices, semper Auggg.
arcum ad concludendum opus omne portu-
cum maximarum, æterni nominis sui pecu-
nia propria fieri ornarique jusserunt.

16 *In thermis Diocletiani.*

Mesob. 14.

D. D. N. N. D I O C L E T I A N U S & M A X I M I A N U S
inviæti Seniores augusti, patres Impera-
torum & Cæsarum, & D. D. N. N. C O N S T A N T I U S
& M A X I M I A N U S inviæti. Augg.
& S E V E R U S & M A X I M I N U S nobilif-
simi Cæsares, thermas felicis Diocletiani Aug.
fratris sui nomini consecrarunt, coemptis
ædificiis pro tantio peris magnitudine, omni
cultu perfectas Romanis suis dedicaverunt.

17 *In porta Prænestina.*

MAS. 1. b

T I. C L A U D I U S Drusi, & Cæsar Au-
gustus, Germanicus, Pontif. Max. Tribu-
nicia potestate XI. Cōs. v. Imperator. xxvii.
Pater patriæ, aquas Claudias ex fontibus,
qui vocabantur Ceruleus & Curtius, à mi-
liario XLV. item Anienam novam à milia-
rio LXII. suâ impensâ in urbem perducen-
das curavit.

Hh iij

INSCRIPT.
ROMANÆ.
MAS. I. b

18 *Item in ipsa porta.*

Imp. Cæsar VESPASIANUS Aug. Pont.
Max. Trib. Pot. II. Imp. VI. Cōs. III. desig.
III. P. P. aquas Curtiam & Ceruleam per-
ductas à divo Claudio, & postea intermissas
dilatasque per annos VIII. suâ impensâ urbi
restituit.

MAS. I. b

19 *Item in ipsa.*

Imp. Cæsar divi Vespasian. Aug. Pont.
Max. Tribunic. pot. $\bar{x}$. imp. XVII. Pater
patriæ, Censor, Cōs. VIII. aquas Curtiam
& Ceruleam perductas à divo Claudio, &
postea à divo Vespasiano patre suo urbi res-
titutas, cum à capite aquarum solo vetus-
tate dilapsæ essent, novâ formâ reducendas
suâ impensâ curavit.

GR. 180.10

20

VALENS & GRATIANUS pii, felices,
ac triumphatores semper Augg. porticus
areasque macello * Liviæ ad ornatum urbis
suæ addi, dedicarique jusserunt.

21

C. DILLIO. A. f. ser. Vocolæ Trib.
milit. Leg. I. III. viro curando. R. Q. pro-
vinc. Ponti & Bithyniæ, Trib. Pl. Pr. Leg.
in Germania, Leg. XXII. primigeniæ Helviæ.
T. F. PROCULA uxor fecit.

22 *In ponte superiore trans Tiberim.*

Domini nostri Imperatores Cæsares Fl.
V A L E N T I N I A N U S pius , felix , maxi-
 mus , victor ac triumphator semper Aug.
 Pont. Maximus Germanic. max. Alamann.
 max. Franc. max. Gothic. max. Trib. pot.
 VII. Imp. VI. Cōf. II. P. P. P. Et Fl.
V A L E N S pius , felix , max. victor , ac
 triumf. semper Aug. Pont. max. Germanic.
 max. Alamann. max. Franc. max. Gothic.
 max. Trib. pot. VII. Imp. VI. Cōf. II. P. P. P.
 Et Fl. **G R A T I A N U S** pius , felix , max.
 victor ac Y Germanic. Y triumf. semper
 Aug. Pont. max. Alamann. max. Franc. max.
 Gothic. max. Trib. pot. III. Imp. II. Conf. I.
 P. P. P. Pontem felicis nominis Gratiani in
 usum Senatus & populi Romani constitui ,
 dedicarique iusserunt.

23 *Prope pontem balineum Iuliorum Akariorum,* GR. 1164.
in absida scæ Anastasie. 6

Antistes Damasus pictura ornarat honore
Testa , quibus nunc dant pulchra metalla decus.
Divite testatur pretiosior aula nitore ,
Quos rerum effectus possit habere fides.
Pape HILARI meritis olim devota Severi,
Necnon Cassia mens dedit ista Deo.

24 *In foro Palatini.*

Forum populo Romano domini & Prin-

INSCRIPT.
ROMANA.

cipes nostri VALENTINIANUS, VALENS,
& [GRATIANUS] curante Flavio Eu-
praxi V. C.

GR. 1174.
10. scd sine
titulo.25 *In ecclesia scæ Savina.*

*Culmen apostolicum cum CÆLESTINUS haberes,
Primus & in toto fulgeret Episcopus orbe,
Hæc quæ miraris fundavit presbyter urbis
Illyrica de gente P E T R U S, vir nomine tanto
Dignus, ab exortu Christi nutritus in aula,
Pauperibus locuples, sibi pauper: qui bona vite
Præsentis fugiens, meruit sperare futuram.*

26 *In absida scî Pancratii.*

Ob insigne meritum & singulare beati
Pancratii martyris beneficium, basilicam ve-
tustate confectam extra corpus Martyris ne-
glecti antiquitatis * extructam HONORIUS
Episcopus Dei famulus, abrasa vetustatis
mole, ruinaque minante, à fundamentis
noviter plebi Dei construxit, & corpus Mar-
tyris, quod ex obliquo aulæ jacebat, altari
insignibus ornato metallis, loco proprio col-
locavit.

* f. anti-
quitus.

GR. 228. 6.

27 *In obelisco Baticano.*

Divo Cæsari, divi Julii Augusti Cæsari
Aug. sacrum.

GR 152. 6.

28 *In via Appia.*

Senatus populusque Romanus clivum

Martis pecuniâ publicâ in planitiem redigendum curavit.

INSCRIPT.
ROMANÆ.

29 *In arcu, in circo maximo.*

GR. 244. 6.

Senatus populusque Romanus Imp. Tiro Cæsari, divi Vespasiani F. Vespasiano Augusto, Pontif. max. Trib. post x. imp. xvii. Cos. viii. P. P. Principi suo, quod præceptis patris consiliisque & auspiciis gentem Judæorum domuit, & urbem Hierosolymam omnibus ante se Ducibus, Regibus, gentibus aut frustra petitam, aut omnino intemptam delevit.

30 *In Septizonio.*

GR. 191. 5.

Imp. Cæs. divi M. Antonini Germ. Sarm. fil. divi Commodi frater, divi Antonini pii nepos, divi Hadriani pronepos, divi Trajani Parth. abnep. divi Nervæ adnep.

31 *In monumento.*

In Fr. p. xxii. in ag. p. xxvi. M. Camurius p. f. Rom. Soranus. Hoc monumentum heredem non sequitur. Sed [si] hoc monumento ulius candidati nomen inserisero, ne valeam.

32 *Ad sanctum Sebastianum.*

O quàm cito parvulis serenitas nutrimentorum ad cruciatum vitam perducere cogitasti.

INSCRIPT.
ROMANÆ:
GR. 100. 6

33 *In basi Constantini.*

Dn. CONSTANTINO maximo, pio, felici ac triumphatori semper augusto, ob amplificatam toto orbe rem publicam factis consultisque S. P. Q. R. dedicante ANICIO PAULINO juniore C. V. Conf. Ord. Præf. Urbi.

MAS. 4. b

34 *In arcu Severi.*

Imp. Cæs. LUCIO SEPTIMIO M. fil. SEVERO PIO PERTINACI Aug. Patri patriæ, Parthico, Arabico, & Parthico, Adiabenico, Pontif. Max. Tribunic. potest. XI. Imp. XI. Conf. III. Procons. & Imp. Cæs. M. AURELIO L. fil. ANTONINO Aug. pio, felici, Tribunic. potest. VI. Conf. Procons. P. P. optimis fortissimisque Principibus ob rem publicam restitutam, imperiumque populi Romani propagatum insignibus virtutibus eorum domi forisque S. P. Q. R.

35 *In Capitolio.*

Senatus populusque Romanus incendio consumptum restituit Divo VESPASIANO Augusto.

S. P. Q. R. Impp. Cæss. SEVERUS & ANTONINUS pii, felic. Aug. restituerunt.

* *abhinc*
GR. 100. 6.

S. P. Q. R. ædem * concordia veritate conlapsam in meliorem faciem opere & cultu splendidiore restituerunt.

36 *In archu Constantini.*INSCRIPT.
ROMANÆ.

MAS. 4.

Imp. Cæs. Fl. CONSTANTINO Maximo
P. F. Augusto S. P. Q. R. quod instinctu
divinitatis mentis magnitudine cum exer-
citu suo, tam de tyranno, quàm de omni
ejus factione uno temp. justis rempublicam
ultus est armis, arcum triumphis insignem
dicavit, liberatori urbis, fundatori quietis.

37 *Ad VII Lucernas.*

MAS. 5.

Senatus populusque Romanus divo TITO,
divi Vespasiani f. Vespasiano Augusto.

38 *In Capitolio.*

GR. 260.4

S. P. Q. R. Imp. Cæs. divi Antonini fil.
divi Veri Parth. max. fratr. divi Hadriani
nep. divi Trajani Parth. pronep. divi Nervæ
abnep. M. AURELIO ANTONINO Aug.
Germ. Sarm. Pontif. max. tribunic. pot.
XX. Imp. VIII. Cof. III. P. P. quod omnes
omnium ante se maximorum Imperatorum
glorias supergressus, bellicosissimis gentibus
deletis aut subactis.

39 *Ibidem.*

GR. 146.1

Libertati ab Imp. Nerva Cæsare Aug.
anno ab urbe condita DCCCXXX. XXXII.
XXXIV. OCI. restituta. S. P. Q. R.

INSCRIPT.
ROMANA.
GR. 587.3
mendosè.

40 *Ibidem.*

CEMONIUM RUFIVM ALBINVM
V. C. Conf. Philosophum, Rufi Volufiani bis
ordinarii Conf. filium, Senatus ex confulto
fuo, quod ejus liberis post Cæfariana tem-
pora, idest post annos CCC LXXX & I. aucto-
ritatem decreverit Fl. Magnus Januarius,
vc. cur. ftatuarum.

GR. 101. 1.

41 *Ibidem.*

Pietati auguftæ ex s. c. quod factum est
D. Haterio Agrippa. c. Sulpicio Galba Cof.
TI. CLAVDIUS Cæfar Aug. Germanicus,
Pontif. max. trib. pot. III. Cof. Imp. III.
P. P. dedicavit.

GR. 387. 3.

42 *Ibidem.*

Locus adftgnatus ab NIGRO & COS-
CONIANO cur. operum publicorum.

GR. 237. 8.

43 *Ibid.*

TI. CLAVDIUS, Drufi f. Cæfar Aug.
Germanicus, Pontif. max. trib. potest. v.
Cof. III. defignatus IIII. Imp. x. P. P. ex
S. C. CAIVS Calpetanus Staius, Sextus
Metrobius, M. Perpenna Lurco, T. Sa-
trius Decianus, curatores tabulariorum
publicorum fac. cur.

44 *Ad Tiberim.*INSCRIPT.
ROMANÆ.
GR. 178. 6.

Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS Augg. perpurgatis fontium rivis, & itineribus eorum ad perennem usum re-
fectis, Tiberino patri aquarum omnium, &
repertoribus admirabilium fabricarum, prif-
cis viris honori dederunt, curante aquas L.
Ælio Dionysio cv.

45 *In monum. in via Salaria.*

Cn. Domitius primigenius & Afrania
Burri lib. cenis *, conjuges vivi fecerunt sibi,
& libertis libertabusque suis, posterisque eo-
rum in fronte. p. xxxv. H. M. H. N. S.

* f. senes.

46 *Item.*

GR. 199. 6.

Imp. Cæsar M. AURELIUS ANTONINUS
Aug. Germanicus, Sarmatic. hos lapides
constitui jussit propter controversias, quæ
inter mercatores & mancipes ortæ erant,
uti finem demonstrarent, vestigali foriculiari
& ansarii promercalium secundum veterem
legem semel dumtaxat exigundo.

47 *In Ianiculo ante Æcclesiam Iohannis
& Pauli.*GR. III 4.
6. mendos.

Claudius Julius Ecclesius DYNAMIUS.
vc. & inl. urbis Præf. p. amore patriæ con-
pulsus, ne quid diligentia deesse videatur

INSCRIPT.
ROMANÆ.

studio nostro adici vovimus , ut omnium molendinariorum fraudes amputentur, quas subinde venerabili populo atque universitati fieri suggerentibus nobis agnovimus. Et ideo stateras fieri præcepimus , quas in Janiculo constitui nostra præcepit auctoritas. Unde hoc programme universitatem nosse decernimus, frumenta cum ad hæc loca conterenda detulerint , consueta fraudibus licentia possit amoveri. Primo pensare non differant. Deinde postquam fregerint, propter fidem integræ observationis, adhibitis iisdem ponderibus agnoscant, nihil sibi abstulisse licentiam fraudatorum. Accipere autem secundum constitutum brevem molendinarios tam in Janiculo, quàm per diversa præcipimus per modium unum nummos III. ita quod si quis eorum illicita præsumptione farinam crediderit postulandam, deprehensus & multæ subjaceat, & fustiaro supplicio se noverit esse subdendum *. Illud autem humanitas nostra propter corporatorum levamen adicit , ut si qui voluntate propria non compulsus, sed donandi animo farinam offerre voluerit, habeat qui accipit liberam facultatem.

* ab hinc
des. G R.

GR. 1170.
6.

48 *In Ecclesia sancti Pauli.*

THEODOSIUS cepit, perfecit HONORIUS aulam
Doctōris mundi sacratam corpore Pauli.

49 *In*

49 *In absida ad Fontem.*

*Hæc domus est fidei, mentes ubi summa potestas
Liberat, & sancto purgatas fonte tuesur.*

50 *In Theatro Pompei.*

D. D. N. N. A R C A D I U S & H O N O R I U S
perpetui Augg. theatrum Pompei exteriore
ambitu, magna etiam interiori virtute con-
vulsam, subductis & excitatis invice. . .

51 *In bibliotheca sancti Gregorii, quæ est in
monasterio Clivi-Tauri, ubi ipse Dia-
logos scripsit.*

Sanctorum veneranda cohors sedet ordine. . .

Divina legis mystica dicta docens.

Hos inter residens Agapetus jure sacerdos,

Codicibus pulchrum condidit arte locum.

Gratia par cunctis, sanctus labor omnibus unus:

Diffona verba quidem, sed tamen una fides.

In fronte pedes x xv. In agro pedes
xxxiii. Item in Tabernæ, in fronte pedes
xi. In agro pedes xxxi.

52 *Ante portam Flaminæam in via.*

Imp. Cæsar M. AURELIUS ANTONINUS
Aug. Germanicus, Sarmat. Et M. AURELIUS
SEVERUS ALEXANDER pius, felix,
Aug. hos lapides constitui jusserunt, maxi-
me propter controversias, quæ inter mer-
catores & mancipes ortæ erant, uti finem

demonstrarent vectigali foriculiarii & ansarii promercalium secundum veterem legem semel duntaxat exigundo.

53 *In ipsa via Flaminea.*

P. ÆLIUS, Mari Rogati filius, Gutta Calpurnianus, equis his vici in factione Veneta germinatorem Af. LXXXII. Silvanor. Af. cv. nitid. gil. Af. LII. Saxonen. Af. LX. & vici præmia M L. I. XL. I. XXXXXVII.

54 *Item ibidem in ipso monumento.*

Ex numero palmarum supra scriptarum ∞c XXVII vici in factione Albata CII. remissus. II. XXXI. XLI. à Pompa IV. equorum anagonum. I. singularum LXXXIII. binarum VII. ternarum. II. In factione Ruffata vici LXXII. x. Remissus semel XXXI. quaternarum I. singularum XLII. binarum XXXII. ternarum III. quaternarum semel. In factione Veneta vici LXXXIII. XXX. XVII. Sejuge I. XL. IX. LI. à Pompa XXXV. Trigas XV. II. Trigas XXVI. Equorum anagonum I. Sacro quinquennalis certaminis I. remissus semel singularum CCC. XXXIV. binarum CLXXXI. v. ternarum LXV. In factione Præsina vici CCCLXI. v. XXX. I. XLII. Pedibus ad quadrigam LXI. à Pompa VI. singularum CXVI. binarum

CLXXXIV. ternarum XLIV. Hoc monumentum vivus feci.

INSCRIPT.
ROMANÆ.

55 *Item in ipso monumento.*

P. Ælius, Mari Rogati filius; Gutta Calpurnianus, mille palmas complevi in fac-tione Prasina, equis his dando B. Af. XI. x. Oceano. N. CCIX. victore R. CCCC XXI. x. vindice B. CLVII. & vici præmia ma-jora XL. postea III. XXXIII.

56 *In Adriano, in parte australi.*

GR. 262.6.

Imperatori Cæsari, divi Marci Antonini Pii Germanici filio, divi Pii nepoti, divi Hadriani pronepoti, divi Trajani Parthici abnepoti, divi Nervæ adnepoti, LUCIO ÆLIO AURELIO COMMODO Augus-to, Sarmatico, Germanico maximo, Brit-tanico, Pontifici maximo, Tribuniciaë po-dest. XVIII, Imperat. VIII. Consul. VII. Patri patriæ.

57 *Item in eodem.*

Imperatori Cæsari L. AURELIO VERO Augusto, Armeniaco, Medico, Parthic. Pon-tific. Tribunic. potest. IX. Imp. V. Conf. III. P. P.

58 *Item ibi.*

GR. 253.1.

L. ÆLIO Cæsari, divi Hadriani Aug. filio, Conf. II.

Ii ij

INSCRIPT.
ROMANÆ.
GR. 257.
4.

59 *Item in ipso in altera parte.*

Imperatori Cæsari TITO ÆLIO HADRIANO ANTONINO Aug. Pio, Pontif. max. Tribunic. pot. XXIIII. Imp. II. Conf. IIII. P. P.

60 *Item.*

Divæ FAUSTINÆ Augustæ Imp. Cæsaris T. Ælii Hadriani Antonini Aug. Pii Pontif. maximi Trib. pot. IIII. Conf. III. P. P.

61 *Item.*

M. AURELIUS FULVUS ANTONINUS, filius Imperatoris Cæsaris T. Ælii Hadriani Antonini Aug. Pii, P. P.

62 *Item.*

M. GALERIUS AURELIUS ANTONINUS, filius Imperatoris Cæsaris Titi Ælii Hadriani Antonini Aug. Pii, P. P.

63 *Item.*

AURELIA FADILLA, filia Imp. Cæsaris Titi Ælii Hadriani Antonini Augusti Pii, P. P.

64 *Item.*

T. AURELIUS ANTONINUS, M. Aurelii Cæsaris filius, Imp. Antonini Augusti Pii, P. P. nepos.

65 *Item.*

T. ÆLIUS AURELIUS, M. Aurelii
Cæsaris & Faustinae Aug. filius, Imp. Anto-
nini Augusti Pii nepos.

66 *Item.*

DOMITIA FAUSTINA, M. Aurelii
Cæsaris filia, Imp. Antonini Augusti Pii
P. P. neptis.

67 *In via Pincia, in sepulcro Proti martyris.* GR. 1172.
9.

*Extremo tumulus latuit sub aggere montis.
Hunc Damasus monstrat, servat quod membra piorum.
Te Protum retinet melior sibi regia cali:
Sanguine purpureo sequeris Hiacyntie probatus.
Germani fratres, animis ingentibus ambo:
Hic victor meruit palmam, prior ille coronam.*

68 *In sepulcro Hiacynti.*

Sepulcrum sancti martyris Hyacinti LEO-
PARDUS Presbyter ornavit. Depos. 111. Id.
Sep.

69 *In via Pincia.*

Pamphilus, Basilissa, Protus, Hiacyntus,
Hermes, ubi Dominus cæcum illum
illuminavit. Arcus, murus. Inter Aurelia & Por-
tuensis sanctus Processus, & Martinianus,
& Pancratius, Abdo & Sennes.

I i iij

Soter, Xystus, Urbanus, Marcellianus
& Marcus, Januarius, & ecclesia, ubi decol-
latus est Xystus, Sebastianus.

GR. II 71.
sine titulo.

71 *In sepulcro Nerei & Achillei, in via Appia.*

*Militia nomen dederant, sævumque gerebant
Officium, pariter spectantes iussa tyranni.
Præceptis pulsante metu servare parati,
Mira fides rerum! subito posuere furorem.
Conversi fugiunt, ducis impia castra relinquunt,
..... clypeos, faleras, relaque cruenta.
Confessi gaudent Christi portare triumphos.
Credite per DAMASUM possit quid gloria Christi.*

72 *In porta S. Petri usque ad S. Paulum.*

* in sinif-
tra.
* an pos-
ticum.
* in dex-
tera.

In S. * sc̄i Laurentii & Theatrum Pom-
peii, & per porticum * usque ad sc̄ni An-
gelum & templum Jovis. In'd. * Theatrum:
iterum per porticum usque ad elephantum.
Inde per Scholam Græcorum: ibi in sinistra
ecclesia Græcorum. Ibi est aqua subtus mon-
tem Aventinum, currens scala usque in mon-
tem Aventinum, & balneum Mercurii. Inde
ad portam Ostensis. Inde per posticum us-
que ad ecclesiam Mennæ: & de Mennæ
usque ad sanctum Paulum Apostolum: inde
ad sanctum Felicem, & Adactum, & Emeri-
tam. Deinde ad sanctam Petronellam, &
Nereum, & Achilleum. Inde ad sanctum

Marcum & Marcellianum. Inde ad sanctum Soterum: inde ad S. Sixtum: ibi & S. Favianus, & Antheros, & Militiades. Inde ad S. Cornelium. Inde ad S. Sebastianum. Inde revertentes per viam Appiam ad ecclesiam, ubi S. Syxtus cum suis diaconibus decollatus est. Inde ad portam Appiam. Ibi Forma Jopia, quæ venit de Marsia, & currit usque ad ripam. Inde ad cochleam fractam. Inde ad Arcum recordationis. In S. Thermæ Antoninianæ. In d. Xystus. In s. Nereus & Achilleus. Inde per porticum usque ad Formam. Inde ad VII. vias. Ibi sancta Lucia & Septizonium. In S. circus maximus. In dex. Palatinus. Et sic per porticum maximum usque ad Anastasiam, & inde semper.

INSCRIPT.
ROMANÆ.

73 *In via Ostensi.*

ΑΡΧΙΕΡΕΙ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΚΑΙ. ΑΙΓΥΠΤΟΥ. ΠΑΣΗΣ
ΔΕΥΚΙΩΙ. ΙΟΥΛΙΩΙ. ΟΥΗΣΤΙΝΙΩΙ
ΚΑΙ. ΕΠΙΣΤΑΤΗΙ. ΤΟΥ. ΜΟΥΣΕΙΟΥ
ΚΑΙ. ΕΠΙ. ΤΩΝ
ΕΝ. ΡΩΜΗΙ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ
ΡΩΜΑΙΚΩΝ
ΤΕ. ΚΑΙ. ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ. ΚΑΙ
ΕΠΙ. ΤΗΣ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΑΔΡΙΑΝΟΥ. ΕΠΙΣΤΟΛΕΙ. ΤΟΥ
ΑΥΤΟΥ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ.

INSCRIPT.
ROMANÆ.
GR. 1171.
18.

74 *In sepulcro sc̃i Felicis.*

O semel atque iterum cum vero nomine FELIX,
Qui intemerata fide, contempto principe mundi,
Confessus Christum, caelestia regna petisti.
O verè preciosa fides, cognoscite fratres,
Qua ad calum victor pariter penetravit Adauētus.
Presbyter his VERUS, DAMASO rectore iubente,
Composuit tumulum, sanctorum limina adornans.

75 *In basilica sc̃i Sebastiani.*

Hic habitare prius sanctos cognoscere debes,
Nomina quisque Petri pariter Paulique requiris.
Discipulos Oriens misit, quod sponte fatemur:
Sanguinis ob meritum Christum qui per astra secuti
Ætherios petiere sinus, regnaque piorum.
Roma suos potius meruit defendere cives.
Hac DAMASUS vestras referat, nova Sidera, laudes.

76 *In porta Papia.*

NERONI JULIO D. F. GERMANICO,
Ti. Cæsari Germanici Augusti nepoti, Ju-
lio I. F. Augusti F. Aug. pronepot. Divi
Pron. Cæsari Augusti nepot. Divi nepot.
Pont. Cæsari Pontifici Divi Pron. Cæsari
Cof. ter. Imp. ter. Augurique tribuniciæ
potestatis VIII.

77 *Item ibi.*

* I. LIVIA

IMP. Cæsari, LIVIA * I. Divi F. Augusto
Drusi F. Pontific. maximo, uxori Cæsaris

Aug. Cof. III. Imp. III. tribuniciaꝝ pot.
 VIII. Patri patriæ Aug. xv. Vir. S. F. VII.
 vir Epulon. Cof. XIII. Imp. XVII. tribunic.
 potest. XXX.

INSCRIPT.
 ROMANÆ.

78 *Item ibi.*

Cæfari I. Cæfari Druso Julio Ti. Claudio,
 Augufti F. Augufti F. Germanici F. Drufi
 Germanici F. Divi nepot. Divi nepot. Aug.
 pronepot. Neroni Germanico Pontif. Cof.
 Auguri, Cof. defign. Germanico Impera-
 tori, principi juventutis.

79 *In foro Papia.*

Sex. Sextilius Sex. F. Papiria Fufcus, Fla-
 men Romæ, & divi Claudii IIII. viri D.
 Pontifex, Augur, Salius grat. D. D. præfekt.
 fabri. D E D.

80 *In icona ſcī Petri.*

ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΛΟΓΟΝ ΘΕΝΣΕΧΡΥΣΩ
 ΤΗΝ ΘΕΟΤΑ ΥΠΤΟΝ ΠΕΡΑΝΕΝΗ
 ΒΕΒΗΚΩ ΣΟΥ ΚΛΟΝΥΜ.

 DESCRIPTIO REGIONUM URBIS.

A porta sc̄i Petri usque ad...

* In dex-
tera.

IN D. * Circus Flamineus.

Rotunda.

Thermæ Commodianæ.

Forum Trajani & columna ejus.

Tiberis. **A R C U S.**

S. Hadriani.

Sc̄i Cyriaci. **F O R U M.**

Sc̄a Agatha. Ibi imagines Pauli & sanctæ

Mariæ. **S U B.**

Thermæ Constantini.

Sc̄i Vitalis in vico longo, ubi caval. opt.

Sc̄ae Euphemix in vico Patricii.

In porta sc̄i Petri usque ad Por. in sinistra.

Per Ar.

Sc̄i Apollinaris.

Sc̄i Laurentii in Lucina.

Oboliscum. **F O R M A V I R G I.**

Sc̄i Silvestri. Ibi balneum.

Sc̄i Felicis in Pineis.

Sc̄am Luciam in Orthea.

* In finif-
tra.

IN S. * Sc̄i Laurentii in Damaso.

Theatrum Pompei. Cypressus.

Sc̄i Laurentii. Capitolium.

Sc̄i Sergii, ubi umbilicum Romæ.

[ARCUS] SEVERI.

Cavallus Constantini.

ROMANUM.

UR A. *

ROMANA
DESCRIP.

* Subura]

Pudentiana in vico Patricii.

Laurentii in Formoso, ubi ille affatus est.

Iterum per Suburam. Thermæ Trajani ad
vincula.*Viam Salariam.*

CUM. * IN D. Circus flamineus. Ibi scā

* Arcum;

Agnes.

Thermæ Alexandrianæ, & Sc. Eustachii.

Rotunda, & thermæ Commodianæ.

IN S. Columna Antonini.

Scā Susanna, & aqua de Forma Lateranense.

Thermæ Sallustianæ, & pyramidem.

A porta Numentana usq. For.

IN S. Thermæ Diocletianæ.

Scī Cyriaci. Scī Vitalis.

Scæ Agathæ in Diaconia.

Monasterium scæ Agathæ.

Thermæ Constantini.

In viâ Numentana foris murum, in sinistra,
scæ Agnes;

In dextra scī Nicomedis.

A porta Flaminia usque

Parituriūm.

Scī Silvestri, & sic per porticum usque co-
lumnâ. AR.

Forma Virginis fracta.

Scī Marcelli. Iterum per porticum usque ad
Apostolos.

In via Flaminea foris murum,

In dextera, scī Valentini.

In sinistra Tiberis.

A porta Tiburtina usque forum Romanum.

IN D. Thermæ Sallustianæ.

Scā Sufanna, & Cavalli marmorei.

Scī Marcelli.

Ad Apostolos.

Forum Trajani.

Scī Hadriani.

Via Lateranense.

Scī Laurentii in Lucina.

*Antonini. TONINI * Oboliscum.

Columna Antonini.

Via Lateranense.

Thermæ Alexandrianæ.

* al. Eustachii. Scī Eustadii *, & Rotunda.

Thermæ Commodianæ.

Minervium, & ad sanctum Marcum.

Subura.

Scī Isidori.

Scī Eusebii, Via subtus mon.

Sēs Virus.

Scā Mariæ in præsepio.

Iterum S. Viti.

Scæ Eufemiæ.

ROMANA
DESCRIP.*Item alia via Tiburtina.*

Forma Claudiana. Per Ar.*

* Arcum.

Scæ Bivianæ. Nymphæum.

In via Tiburtina foris murum, in sinist.

A porta Aurelia usque ad Por.

Fons scî Petri, ubi est carcer ejus.

Scî Johannis & Pauli.

Sci Georgii, scî Sergii. Per pontem,

Capitolium, Umbilicum. Per Ar.

Scî Hadriani. Equus Con.

Sci Cyriaci, & thermæ Constantini. Forum
Ro.

Forma Claudiana.

Item Thermæ Diocletiani.

Scæ Agathæ.

Scî Vitalis.

Scæ Pudentianæ.

Scî Laurentii in Formoso, ubi affatus est.

Monasterium scæ Agathæ.

Usque ad scûm Vitum.

Cu m. * scæ Agathæ.

* Arcum.

Scî Eusebii.

In sinistra scî Hippolyti, in dextera scî Lau-
rentii.*Viam Prænestinam.*

Molinæ, Mica aurea, scæ Mariæ.

ROMANA
DESCRIP.

Scī Chryfogoni, & scāe Cæciliæ.
Palatinus. ad scūm Theodorum.

Scā Maria antiqua.

Scī Cosmæ & Damiani.

Palatium Trajani.

Monasterium scāe Agathæ. SUBURA.

Scī Laurentii in Formonfo, sci Vitalis.

Scā Pudentiana, & scā Eufemia.

Palatium Pilati, scā Maria major.

Scs Vitus. Nymphæum.

Scā Biviana.

Forma Claudiana.

In via Prænestina, foris murum, Forma
Claudiana.

A porta scī Petri usque. Per Arc.

Circus Flamineus, ibi scā Agnes.

Thermæ Alexandrinæ.

Scī Eustachii, Rotunda.

Thermæ Commodianæ.

Minerviam. Ibi scā Maria.

Ad scūm Marcum.

Forum Trajani, & columna ejus.

Tiberis. R. * PER AR.

Scī Hadriani, Forum Romanum.

R. A. * Scā Lucia in Ortheo.

Sci Silvestri, & scī Martini.

Palatium juxta Hierusalem.

Hierusalem.

Amphitheatrum.

Forma Lateranense, monasterium Honorii.

* Redeun-
do per ar-
cum.

* Subura.

Porta Prænestina.

Scâ Helena, scs Marcellinus; & Petrus.

ROMANA
DESCRIP.*Porta Asinaria.*

CUM *.

* Arcum.

Scî Laurentii in Damaso.

Theatrum Pompei.

Cypressus.

Scî Laurentii in Minerva.

Capitolium.

Scî Sergii. Ibi umbilicum Romæ.

Scî Georgii.

CUM * SEVERI.

* Arcum.

Scâ Maria antiqua.

Scî Cosmæ & Damiani.

Palatius Neronis, Aeclesia sci Petri ad Vin-
cula.

Arcus Titi & Vespasiani.

Palatium Trajani, Amphitheatrum.

Ad scm Clementem.

Monasterium Honorii. Forma Claudiana.

Patriarchium Lateranense.

De septem viis usque porta Asinaria.

In sinistra, Johannis & Pauli.

Forma Lateranense.

Ad scm Erasmus.

Scâ Maria Dominica.

In via Latina, intus in civitate.

In sinistra,

Oratorium sanctæ Mariæ.

Scī Gordiani.

De porta Appia usque sancto.

Cochlea fracta. Thermæ Antoninianæ.
Arcus recordationis.

Inde per porticum usque

Ad sanctum Theodorum.
Palatinus.
Testamentum. Arcus Constantini.
Meta sudante.
Caput Affricæ.
Quatuor Coronati.
Scī Johannis in Lateranis.

Porta Metrovia.

In dextera Clivus-Tauri.
Ad scīm Stephanum in Celio monte.
Item alia via de porta Metrovia in dextera,
Ad scīm Syxtum. In sinistra aeclesia scī
Johannis.
Extra civitatem, in dextera, scī Januarii.
Oratorium scī Syxti.
Scā Eugenia. Ad scīm Theodorum.

* Schola.

La * Graca in via Appia.

Forma Jobia, scī Nerei & Actrillei.
Scī Xysti.

Ad Formam per VII vias.

In sinistra, Circus maximus.

Mons

Mons Aventinus, Septizonium.

Et sic per porticum * usque ad. . . .

Item in eadem via extra civitatem ad sc̄m

Januarium, ubi Syllus martyrizatus est.

Sc̄a Eugenia.

Ad sc̄m Theodorum.

ROMANA
DESCRIP.
* an pos-
ticum.

In via Portensi extra civitatem.

In via Aurelia extra civitatem, in dex-
tera sc̄i. . .

In via Salaria extra civitatem, in dextera
sc̄i. . .

In via Pinciana extra civitatem, in dextera
sc̄ae. . .

Proti & Hiacynti. Sc̄i Hermetis.

In dextera.

Sancta Lucia.

Palatinus.

Sc̄am Anastasiam.

Sc̄a Petronella. Nerei & Achillei.

Marci & Marcelliani. Ad sc̄m Soterum.

Sc̄i Cornelii, Xysti, Faviani, Antheros &
Miltiadis.

Ad sc̄m Sebastianum.

Item in dextera.

Abdo & Sennes.

Pancratii, Processi & Martiniani.

Saturnini, sc̄ae Felicitatis cum VII filiis.

Vet. Analect. Tom. IV.

К К

Basilissæ, sci Pamphili.

Scî Johannis caput.

A porta sci Petri cum ipsa porta usque portam Flamineam, turres XVI. propugnacula DCC. LXXXII. posternas III. necessariarum IIII. fenestrarum majores forinsecus CVII. minores LXVI.

A porta Flaminia cum ipsa porta usque ad portam Pincianam clausam, turres XXVIII. propugnacula DC XLIIII. necess. III. fenest. majores forins. LXXV. minores CXVII.

A porta Pinciana clausa cum ipsa porta usque ad portam Salariam, turres XXII. propugnacula CC XLVI. necess. XVII. fenest. major. forins. CC. minores CLX.

A porta Salaria cum ipsa porta usque Numentanam turres X. propugnacula CXC VIII, necess. II. fenest. major. forins. LXXI. minores. LXV.

A porta Numentana cum ipsa porta usque Tiburtinam, turres LVII. propugnacula DCCC VI. nec. II. fenest. major. forinsecus CC XIII. min. CC.

A porta Tiburtina cum ipsa porta usque ad Prænestinam, turres XVIII. propugnacula cum porta Prænestina CCCII. necess. I. fen. major forins. LXXX. minor. CVIII.

A porta Prænestina usque Asinariam, turres XXVI. propugnacula DIIII. nec. VI. fenest. major. forins. CLXXX. minor. CL.

A porta Afinaria usque Metroviam, turres xx. propugnacula CCCXLII. nec. IIII. fenest. major. forinsf. CXXX. minor. CLXXX.

A porta Metrovia usque Latinam, turres xx. propugnacula CCXCIIII. nec. XVII. fenest. major forinsf. C. minor. CLXXXIII.

A porta Latina usque ad Appiam, turres XII. propugnacula CLXXIIII. necesf. VI. fen. major. forinsf. LXXX. minor. LXXXV.

A porta Appia usque ad Ostensem, turres XLVIIII. propugnacula DCXV. nec. XXIII. fen. major. forinsf. CCCXXX. minor. CCLXXXIIII.

A porta Ostense usque ad Tiberim, turres XXXV. propugnacula DCCXXXIII. nec. XVII. fenest. major. forinsf. CXXXVIII. minor. CCXI.

A flumine Tiberi usque ad portam Portensem, turres IIII. propugnacula LVIII. fenest. major. forinsf. X. minor. XV.

A porta Portensi usque Aureliam turres XXVIII. propugnacula CCC. necesf. II. fen. major. forinsf. CXXXVII. min. CLXIII.

A porta Aurelia usque Tiberim, turres XXI. propugnacula CCCXXVII. necesf. XI. fen. major. forinsf. CLX. min. CXXXI.

A flumine Tiberi usque ad portam sancti Petri, turres VIII. propugnacula CCCCLXXXVIIII. fen. major. forinsf. XXI. & minor. VII. posternæ. II.

Porta sc̄i Petri in Hadriano.

Sunt turreſ VI. propugnacula CLXIII.
fenest. major. forins. XIII. min. XVIII.

Sunt simul turreſ CCC LXXXIII. Pro-
pugnacula VII. XX. Posternæ. VI. necessa-
riæ. CVI. fen. major. forins. II. LXVI.

A D N O T A T I O N E S.

PAUCA h̄ic observabimus in quasdam inscriptiones,
ceteras antiquariorum studio ac diligentia illus-
trandas relicturi.

3 IN PONTE S. PETRI. Pons iste vocabatur
Ælius, teste *Dione seu Xiphilino* in fine lib. 15, ubi
Hadrianus sepultus dicitur πρὸς αὐτῶ τῶ ποταμῶ
πρὸς τὴ γέφυρᾶ Ἀλίου, juxta flumen ad pontem
Ælium, ubi monumentum fecerat, propterea quod
Augusti mausoleum plenum erat. *Ælius Spartia-
nus idipsum clarius in Hadriano*: Fecit & sui
nominis pontem & sepulcrum juxta Tiberim.....
cū titulos in operibus non amaret. *Hodie* Ponte
di *santo Angelo*.

51 UBI IPSE DIALOGOS SCRIPSIT. In
agmen & hoc venit argumentum, ad asserendos *Grego-
rio M.* libros *Dialogorum*, qui in vicinis jam aliunde
testimoniis ipsi asseriti sunt.

53 IN FACTIONE VENETA. Similes inscrip-
tiones habentur apud *Gruterum* pag. CCC XXXVII
& seqq. *Lege Capitolinum in vita Veri.*

60 FAUSTINÆ AUGUSTÆ, senioris; qua
Annia Galeria Faustina vocabatur. Ex ea mares
duos, duas feminas *Antoninus Pius* suscepit, teste
Capitolino. Eorum nomina ex sequentibus inscriptio-
nibus discimus.

61. M. AUREL. FULVIUS ANTONINUS. *Hic è filiis Antonini Pii primus, cujus nomen parum ignorabatur; & quod ei tribuebatur T. Aurelii Fulvii Antonini nomen, ex levibus dumtaxat conjecturis auctoritatem habebat. Vide Tristanum tomo I, pag. 615.*

62. M. GALERIUS AUREL. ANTONINUS. *Tristanus rectè ex quodam numismate ibidem observat, huic Antonino, Antonini Pii alteri filio, Galerti prænomen fuisse: at Marci primum nomen in numismate græco, quo usus est, obliteratum erat, quod ex nostra inscriptione supplendum est, uti & Aurelii. Hinc eorum opinio refellitur, qui alteri Antonini Pii filio T. Aurelio Antonino nomen fuisse nullo auctore asserunt. Galerii nomen ex matre cum tulisse Tristanus existimat. Petrus Bellorius Romanus in Dissertatione de nummo Commodi & Annii Veri, duo ex Patino numismata græca laudat, unum, in quo M. Galerius Antoninus Imperatoris Antonini F. alterum, in quo idem Annii Galerius Antoninus inscribitur.*

63. AURELIA FADILLA. *Et hujus nomen ignotum erat, estque ea ipsa indubiè Antonini Pii nativior filia, quæ Sillano Lamia nupta, ut scribit Capitolinus, tum decessit, cum ad Consulatum Pater proficisceretur. Altera enim Antonini filia, nomine Annia Faustina, M. Aurelio uxor tradita est.*

64. M. AUREL. ANTONIN. *Duos ex Faustina filias suscepisse M. Aurelium ex Capitolino & Lampyridio constat, nempe L. Aelium Aurelium Commodum, & Antoninum Geminum. Hæc aliorum duorum occurrit mentio. ac proinde M. Aurelio quatuor filios fuisse dicendum est. Certè quod M. Aurelius in hac & sequenti inscriptione tantum Cæsar; & quod Antoninus Pius, non Divus, appellatur, conjicere licet, hos ante Antoninum Pium fato fuisse functos. Nec quemquam movere debet, quod Faustina M. Aurelii uxor hic Augusta vocetur, siquidem Imperatorum filia Au-*

gustarum nomine donabantur, teste Capitolino in vita Antonini Pii. Si hac ita se habent, consequens videtur, Domitiam Faustinam, cujus num. 66 legitur inscriptio, aliam fuisse ab illis tribus M. Aurelii filiabus, quas Commodus moriens superstites reliquit; aliam quoque à Lucilla, quam idem Commodus occidit. Fuerint igitur quinque, ut minimum, M. Aurelii ex Faustina filia.

73 IN VIA OSTENSI. Ita constanter in codice Einsidensi Ostensis legitur, non Ostiensis, ut num. 72, & in Descriptione Urbis. Praclara verò est in primis hac inscriptio, ex qua discimus, Lucium Julium Vestinum, Alexandria & totius Aegypti Sacerdotem, necnon Musei Alexandrini praefectum, custodem Romae Bibliothecarum, cum Latinorum, tum Graecorum librorum, atque institutioni Hadriani praepositum ab ipso Imperatore, scilicet Trajano, si bene capio sensum horum verborum, ἐν τῆς παιδείας Ἀδριανοῦ ἱεροῦ τοῦ ἀπὸ τῶν ἀποκελεύσεσσι. Nisi quis velit his verbis significari, Vestinum Hadriano Imperatori à Studiis & epistolis fuisse. Certè Hadrianus ipse apud Alexandriam in Museo multas quaestiones professoribus proposuit, & propositas ipse dissolvit, ex Spartiano. Idem Bibliothecam Vulpianam eo in loco, ubi postea Diocletianus thermas excitavit, statuisse traditur à Capitolino. Apud Grutcrum pag. D LXXXIV. num. 7 legitur C. Julius C. L. Phronymus in Bibliotheca Graeca. Nescio an Vestinius successor datus sit Suetonio Tranquillo, de quo hac Spartianus: Septicio Claro praefecto praetorii, & Suetonio Tranquillo epistolarum magistro, multisque aliis, qui apud Sabinam uxorem familiariter se tunc egerant, successores dedit. Heliodorus magister epistolarum Hadriani fuit, teste Dione.

80 IN ICONA S. PETRI. Graeca hujus Inscriptionis sensum planè difficilem reddunt mendosi quibus-

dam in locis characteres. Consultis amicis, hæc tandem restitutio probabilior & genuina visa est.

ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΛΟΓΟΝ ΘΕΑCΘΕ ΧΡΥCΩ
ΤΗΝ ΘΕΟΓΑΠΤΟΝ ΠΕΤΡΑΝ ΕΝ Η
ΒΕΒΗΚΩC ΟΥ ΚΛΟΝΟΥΜΑΙ.

Ad verbum: DEUM VERBUM INTUEMINI, AURO
DIVINITUS SCULPTAM PETRAM, IN QUÀ
STABILITUS NON CONCUTIOR.

Aurea quippe vel inaurata basi imposta erat illa S. Petri statua, hæud dubiè elegantissima. Nulla verò epigraphæ huic aptior inscribi poterat, quàm ista: Ne me intuemini, sed Deum Verbum, id est. divinitus sculptam in auro Petram, in qua firmiter collocatus, jam amplius non vacillo, ut olim, cum pedibus meis incederem. Quæ in epigraphæ auctoris ingenium commendat sententia gravitas & acumen lectoribus inopinatum; qui S. Petri statuam contemplanturi, oculos ad basin reflectere, ac sistere admonentur. In vocabulo ΠΕΤΡΑΝ forsitan connexæ; aut potius unitæ erant litteræ E & T, ut unicam litteram facere viderentur. Hanc restitutionem referre debemus acceptam V. C. Ulrico Obrechtto, Advocato generali & civi Argentoratensi, magna eruditionis & humanitatis viro, qui conjicit, hanc statuam fuisse positam illo puriori ævo, cum adhuc inter Christianos, veluti sollemni proverbio, symbolum hoc frequentaretur, à Suida relatum:

Πέτρα καθίστης, ἐπίδασ χρυσὸς ἐξ.

Id est Petræ seu Christo insidens, spem bonam habeto.

HIERUSALEM pag. 510. *Id est basilica quam vocant in Jerusalem. Eam olim dictam fuisse in Sufurio intelligimus ex Capitulari Evangeliorum, scripto ab annis septingentis in codice membraneo bibliothecæ*

nostra Veicensis, in quo hac verba. Feria VI, scilicet majoris hebdomada, in Suxurio, quod est in basilica Hierusalem.

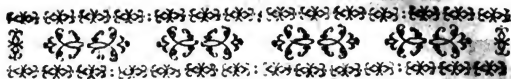
THERMÆ ANTONINIANÆ pag. 512. Sic etiam in Inscriptione 72, non Antoninæ. Earum auctor Antoninus Caracalla, ὄνομα εἰς τὸς Αὐτονιανὸν καλεῖται, apud Eutropium.

BASILICÆ S. PAMPHILI pag. 514. Ignota hæc basilica omnibus auctoribus, qui de Roma antiqua scripserunt, Boissardo, Marliano, etiam Martinello, qui de Romæ basilicis obsoletis speciatim tractavit. Pamphilus martyr Roma in Martyrologio notatur ad 21 Septembris. S. Basilisse etiam basilica, qua iisdem in Inscriptione 69 numeratur, ignota est.

S. JOHANNIS CAPUT pag. 514. Si de capite sancti Johannis Baptista intelligatur hic locus, multum fauere Romanis, qui caput sancti Johannis Baptista ostendunt etiam nunc in basilica S. Silvestri, qua dicitur ad caput, ut ex Martino Polono refert Baronius in Martyrologio ad diem 31 Decembris, ob reconditum in ea caput Præcursoris Domini: vel ad campum Martium, ut vetera loquuntur monumenta. Confer tamen caput Affricæ supra pag. 512.

TURRES XVI pag. 514. & seqq. Hac Roma descriptio Urbis muros representat in eo statu, quo post Belisarii instaurationem fuerunt, atque etiam nunc ferme perseuerant.

ANALECTA
P O E T I C A.

E P I T A P H I U M

Beati Bedani Presbyteri.

HOc Christi famuli BEDANI membra sepulcro,
 Cum sanctis surrectura, clauduntur honeste:
 Cujus nunc æterna capit jam præmia lætus
 Spiritus, angelicis cælo portatus in ulnis.
 Qui nova cum priscis, ceu dives, munera promens,
 Electus fuerat Doctor, dignusque Sacerdos:
 Corpore dissolvi cupiens, & vivere Christo:
 Et cælestia contemplans, terrena nec ambit.
 Hujus enim titulo breve non queo scribere plura.
 Cujus ad exemplum mores Britannia rimans,
 Grandifona merito veneratus laude resultat.
 Sexagies decimus jam tunc & novies nonus
 Annus ab adventu Christi de Virgine nati
 Fluxerat, & trina triplex Indictio vivit,
 Nonaque Febrarii ter triplicaverat horas,
 Cum gaudens anima ad Christi perducitur aulam,
 Corporis & felix adfatim lumina claudit.
 Ast inacie victor bellator Regem adorat,
 Ecclesiaeque decus vivit per sæcla beatus.
 Discipulus cecinit cujus hos LUTINGUS amoris
 Versus; & miserum me sancte, tuere Magister.

A D N O T A T I O.

HOc epitaphium est Bedæ Senioris, monachi Lindisfarnensis, cujus meminit Venerabilis Beda in libro de vita S. Cuthberti cap. 37. Annuit ille, & quosdam nostrum secum retinuit, in quibus erat major BEDA Presbyter, qui ministerio ejus familiariter semper adesse consueverat. Ex hoc autem epitaphio, quod crassa minervâ LUTINGUS ejus discipulus cecinit, discimus annum & diem Bedæ Senioris obitus, scilicet annum DC LXXXI, quo anno vigeabat Indictio nona, & quidem nona Februarii. Huic epitaphio subjicitur hymnus de eodem in hunc modum.

Ardens amoris mentio

Utcumque paucos carmine

Versus bonæ memoriæ

Cogit Magistri scribere, &c.

Ores pro Beda sedulo,

Deum precando cum roges.

In fine hymni legitur: vi. Id. Maii natalis sancti Bedæ Presbyteri, qui dies forsitan translationis est.

A L C U I N I V E R S U S

De AQUILA Episcopo Saltzburgenfi.

PER montes, campos AQUILAM mea chartula
quære,

Pontificem magni nominis & meriti.

Inventum ut Valeat milleno carmine canta,

ALBINI officio dic vale perpetuum.

Dic, Memor esto tui semper, Pater alme, magistri

In precibus sacris per loca sancta Patrum.

Dic quoque, dic supplex, dic [quæso] sancte Sacerdos:

Justitiam sequere semper in ore tuo.

Non tibi blanditiæ sæcli, non vana voluptas,
 Non timor aut terror cordis in antea cadat.
 Plena salutiferi sed jam fiducia verbi
 Possideat plenum pectus amore Dei.
 Judicium promat justum tua lingua, Sacerdos,
 Ut Christo placeat quicquid in ore sonat.
 Spiritus è cælo veniens tua pectora, Præsul,
 Latificet, habitet, sanctificet, repleat.
 Plus æterna Dei Christi est metuenda potestas,
 Quàm terrena quidem, quæ velut umbra volat.
 Omnipotens Judex, justis qui præmia præstat,
 Det tibi verba piæ pacis in ore tuo.
 Tempora sunt nimium variis nunc plena periculis,
 Quæ quondam sancti præcinuère Patres.
 Etates hominum, mores mutantur & actus:
 Utque momenta quidem, vita cito fugiet.
 Nec redit ipsa dies, mensis, nox hora vel annus,
 Sed fugiens fugiet, fontis ut unda fluens.
 Tristitia se læris immiscent tempora nostris,
 Utque vices faciunt noxque diesque suas.
 Gaudia jam veniunt, veniunt & tristitia statim.
 Non est qui fuerat, transiet omnis homo.
 O Pater, idcirco facias, dum tempus habebis,
 Mente, manu, lingua, quæque Deo placeant.
 Ore sonet Christi laudes, & vera loquatur,
 Et totum redolet pectus amore Dei.
 Totius atque bonis insistent jam corporis actus:
 Membra simul placitis nocte dieque Deo.
 Ut totus placeas magno tu iudice Christo,
 Ut te conservet semper ubique Deus.
 Posco memento tui, Præsul præclare, magistri
 In precibus lacrymis per loca sancta sacris.
 Ut veniam mitis præstet cui Christus ab arce,
 Quæ gessit scelerum vita nefanda precor.
 Tu sine fine vale pastor, patriarcha, sacerdos,
 Sit tibi Christus amor, lux, via, vita, salus.

Item alii versus de gallo.

Dicta vocatur avis proprio cognomine gallus,
 Nuntiat hæc lucem, terrarum decutit umbras.
 Tempora discernit, lumbis succingitur, hujus
 Subditus imperio gallinarum regitur grex.
 Hunc laudans Deus intellectum dicit habere,
 Quippe sub obscuro dirimat qui tempora peplo.
 Prò dolor ! hunc longè properantem sæpta viarum
 Artarant quondam, dum tentat pabula rostro,
 Ergo cibos solus dum quærens competa lustrat,
 Heu. jactans audaxque nimis, multumque superbus,
 Insidiante lupo excipitur : quo pondere pressus,
 Protinus hanc evadendi sibi repperit artem.
 Sæpe meas tua fama, lupe præfortis, ad aures
 Venit, & ignoto monuit rumore quod altum
 Vox tibi magna sonum claris concentibus edat.
 Nec tantum doleo inviso quod devoror ore,
 Quantum quod fraudor, liceat ne dicere de te,
 Credere quod licuit. Cujus fera credula vocis,
 Oblatæque lupus laudis tumefactus amore,
 Infernale aperit guttur, faucesque voraces
 Pandit, & immensæ referat penetræ caverna.
 Sed celer eripitur lucis prænuntius ales,
 Ac saltu volat, & ramo citus arboris hæret.
 Mox igitur subita jam libertate potitus,
 Excelsusque sedens his cantus vocibus edit.
 Decipitur merito frustra quicumque superbit,
 Et capitur falsis cariturus laudibus escis,
 Ante cibum voces dum spargere tentat inanes.
 Respicit hæc illos, qui cum sint fabula nacti :
 Jure salutis opus, privantur fraudibus atris,
 Attendendo cavis falsas rumoribus auras.

INCERTI POETÆ VERSUS

De ordine comprovinciālium Pontificum.

I Episcopi Saltzburgerſes.

Dicta Juvavo fuit quondam metropolis iſta,
Quam primo fundans HRODBERTUS rexerat
almus.

Post hunc VITALIS Antistes rexit eandem.
Iplius inde FLOBARGISUS, qui eſt fultus honoris.
Quartus JOHANNES fuerat, ſedemque regendo.
Advena VIRGILIUS ſtatuens quam plurima quintus.
Multo plura gerens ARNO ſuper omnia ſextus.
Septimus hinc ſucceſſit ADALRAM paſtor opimus.
Tempore namque ſuo ſtatuens quam plurima pulchrè.
Oſtavus veniens LIUPHRAMMUS Præful ovilis,
Officium Domini renovans formoſius æque.

Archiepiſcopi Saltzburgerſes.

Hic locus, ut fertur, dudum Juvavo vocatus,
Magnus honore fuit, ut modò ſigna probant,
Tempore quo gentem HRODBERTUS Episcopuſ iſtam
Rexerat, & ſtruxit ſedis ovile ſacrum hic:
In qua Pontifices multos poſt rite ſedentes
ARN ſucceſſit ovans rector ovile regens.
Quem CAROLUS Princeps regni ſuperauxit honore
Archifaſcerdotis, dignior ut fieret.
Quem LEO Papa ſui veſte veſtivit honoris,
Et privilegia dans mox ſolidavit eum.
Ut regionis apex ac ſummus Episcopuſ eſſet,
Urſque hæc metropolis tempus in omne foret.
Huic ſucceſſit ADALRAMMUS Anteaſtis amatus,
Quem Papa EUGENIUS compſit honore dio.

Post hunc successit LIUPHRAMMUS rite Sacerdos,
 Functus apostolici munere GREGORII.
 Nam velut Archifacerdotes in sede manentes,
 Legitime functi numine apostolico,
 Plurima diversis struxerunt stemmata rebus,
 Ut vice quisque sua optime prævaluit:
 Sic reliquos successores in sede futuros
 Talia vota simul semper habere decet.
 Cunctis præteritis patribus simul atque futuris
 Donet in arce poli gaudia magna Deus:
 Et veniam scelerum subjectis præstet eorum,
 Et gaudere simul in requie jugiter.

II *Episcopi Ratisponenses.*

HIC Reginensis sedis vocitatur ab urbe,
 Quam rexit primò VVICTERUS Episcopus ille.
 Post alius CAUVIPALDUS qui nomine dictus.
 Tertius SIGIRICUS erat sacriatus ad aulam.
 Post hunc jam fuerat SINDBERTUS in ordine quartus.
 Quintus ADALVINUS fuerat, sedemque regendo.
 Post hunc BATURICUS tenuit pius optime sedem.
 ERCHANFREDUS OVANS sequitur hinc pastor opimus.

III *Episcopi Frisingenses.*

FRIGISIENSIS enim sedis hæc aula vocata est,
 CORBINIANUS OVANS quam primus rexerat almus.
 Inde Dei famulus ERMPERHTUS nomine sedit.
 Tertius hinc JOSEPH, præclarus nempe magister.
 ARPEO quartus erat, facundo fame fretus.
 Quintus apostolicam tenuit pius ATTO cathedram.
 Post hunc HITTO pater sedem jam rexerat almus.
 Exhinc successit ERCHANPERHT pastor amatus.
 Ecce pius sedem præfens nunc ANNO gubernat.

IV *Patavienses Episcopi.*

Pattaviensi ergo sedi est hæc aula dicata,
 Quam tenuit primo **VIVOLUS** jam ipse Sacerdos.
 Nomine post illum Antistes mox rite **BEATUS**.
 Tertius est etenim **SIDONIUS** auctus honore.
ANTHELMUS quartus meritis & dogmate magnus.
 Hinc **VVISURICUS** ovans sedis conscendit honorem.
 Nuper **VVALDRICUS** felix vir in ordine sextus.
 Nunc sedet **ANTISTES** magnus ill. * sedis honorem. * **Urolfus.**

V *Episcopi Sabionenses.*

Hæc sedis vallis Noricanæ dicta Sevana,
INGENUINUS habens primo quam rexerat almus.
MASTULO secundus seditque regendo cathedram.
 Post illum pastor servavit ovile **JOHANNES**.
 Præful **ALIMUS** erat meritis qui & dogmate quartus.
 Quintus honore sedet ill. * fultus eodem. * **Heinricus.**

Epitaphium Virgilii Episcopi Sartzburgensis.

Hic pater & Pastor, humilis doctusque Sacerdos,
 Corpore **VIRGILIUS** pausat, quem Hibernica
 tellus

Disponente Deo partes direxit in istas,
 Quique regebat ovans præsentis culmina sedis
 Ferme quaterdenos caris cum fratribus annos:
 A quibus ille & amatus erat, piè quos & amavit.
 Interim & crexit pulcro molimine multa
 Tempa, loco quædam nunc quæ cernuntur in isto.
 Insuper & miseris largus simul omnibus aptus.
 Pro quo, quisque legis versus, orare memento.

*Epitaphium Arnonis Archiepiscopi
Saltzburgerensis.*

Quisque velis crypram subsistens nosse viator,
 Scito quod ipse mihi vivus hanc ARNO peregi,
 Qui fueram rector præsentis regmine sedis,
 Ac opibus multis, multoque potitus honore:
 Nunc hic omiſſis cunctis mea membra quiescunt.
 Te rogo, nunc Dominum precibus pulsare memento,
 Ut mihi det veniam scelerum quæcumque patravi:
 Quatenus æternam merear habitare quietem.

*Epitaphium Adalrammi Archiepiscopi
Saltzburgerensis.*

* l. Tu.

SUM* quod es ipse fui, tu nunc perpende viator,
 Communem & mecum commiserescere vicem.
 Nunc vivis, spiras, & agis fortasse quod optas,
 Atque tuis mundus usibus ipse patet.
 Ad votum famulantur opes, elementaque cedunt,
 Ac rerum servit machina trina tibi.
 Usus & his ego, dum præsens mihi vita maneret,
 Omnia & hæc habui subpeditante Deo.
 At cum fallacem vultum fortuna recepit,
 Me mea tunc modò jam non habuisse liquet.
 Ammisi sed non mea nunc, quæ sunt mea mecum,
 Sentio: pro simili conditione geme.
 Flecte etiam precibus pro me jamjamque Tonantem,
 Atque animæ veniam quæso precare meæ.
 Dicor ADALRAMMUS, fueram qui rector ovilis
 Præsentis Domini istius ecclesiæ.
 Corpus Adalrammi, quo præfule floruit urbs hæc,
 Hac sub mole jacet, tu rape Christe animam.

Alind

Aliud ejusdem.

Si quis non valeas præsens cum voce referre,
 Qualia jam fuerant Pontificis merita:
 Solve tamen gemitus more conpunctus amici,
 Quod cito migravit tantus amore Pater,
 Nomine ADALRAMMUS, sedem qui rexerat istam,
 Cujus in hac aula membra sepulta jacent.
 Strenuus ipse ministerio super omnia sacro,
 Ut decuit, fuerat per tria lustra vigens.
 Creditur hinc animam gaudere per alta polorum,
 Quo Dominus meritis præmia retribuit.
 Pro qua qui recitas versus, dic pectore puro:
 Da Domine clemens huic animæ requiem
 Ut cum vivificet salpinx hanc ultima carne,
 Integrum facias gaudia bina frui.

*Epitaphium Liuphrammii Archiepiscopi
 Saltzburgensis.*

Palma Sacerdotum, rerum doctrina bonarum,
 Ecclesiæ princeps, sidus in orbe micans,
 O LIUPHRAMME pater inopum, tutor miserorum,
 Omnia tu peragis, jusserrat ut Dominus.
 Te pastore lupus vacuum detraxerat alvum,
 Latrandi sciolos nuttieras catulos.
 Et quia cuncta placent Christo tua gesta sereno,
 Ventilat en sordes, ut suus esse queas.
 Castigat sobolem, recipit quam Rector in aulam,
 Pulveris ut maculas discutiat pedibus.
 Corpus inane cadit, melior pars inde resurgit:
 Nunc æterna vigent, & moritura ruunt.
 Spiritus exhilarat, vitiorum pugna recedit.
 Nam virtus animæ perficietur ita.
 Gaudia sic etiam rutilant, peccata peribunt.

Ves. Analect. Tom. IV.

L I

Tristia despicias, prospera fata videns.
 O quàm dulce fiet regnum, quod constat in ævum!
 Quod sine peste manet & bona cuncta tenet!
 In quo nobilium turmæ lætantur avorum,
 Et cupiunt patriam nos retinere suam.
 Ac simul & sanctæ matris castæque sorores,
 Optantes placidam nos remeare viam.
 Insuper Omnipotens, cunctæ bonitatis origo,
 Nos properare jubet, & pietate juvat.
 Qui te perpetuo sanum perducatur ad illum,
 Ut laudes Christi nomen in arce poli.

De Ariete Episcopo.

Nobilis hanc **A R I E S** cognomine dictus avito,
 Dignanter chartam perlegat ore sacro.
 Jure Pater tali vocitaris nomine sancte,
 Caularum Domini qui bene pascis oves.
 Dux Aries gregis ad vitam, cui nemo resistit,
 Factus apostolico Pastor honore cluis.
 Hinc Ælim locus & bisseño fonte redundat,
 Et palmis septem frugifer est decies.
 Quapropter Pastor, Præsul, Pater atque Sacerdos,
 In prece quam fundes, sis memor oro mei.
 Advena sim licet, exilis, vilissimus, excors;
 Sublestus vestris sum tamen obsequiis.
 Inde precor, si quid possum, mandare memento,
 Quod prompto faciam pectore servitii.
 Certius ut credar, precor indulgere velitis
 Usus in nostros ut salis exiguum.
 Sal si quidem terram debet condire fidelem:
 Fiat ut à vobis id quoque quæso mihi.
 Corporeum sal significet rem quam peto justam,
 Quod præstare, Pater, supplico care velis.
 Tu sal namque potens salis impertire saporem,
 Escæ ne nostræ sint nimis insipidæ.

Quæ dignanter agens in sæcula sine fine ullo,
Perpetua Antestis obsecro pace vale.

EPISCOP.
CATALOG.

H L. R E X.

INmenfas grates volumus tibi dicere, BALDO,
Quod tua magna fides sic inconcussa moratur,
Nobiscum dictis firmasti ut tempore prisco.
Namque animum nostrum pia lætificant tua scripta,
Quæ nobis sæpe mittis, hortaris & optime nobis,
Et bonitate tua pandis in amore benigno,
Quæ tua sic nobis mittit sollertia magna.
Nunc verò nuper misisti talia scripta,
Non potuit totum noster quod noscere sensus,
Est quia per totum contextum in ænigmate firme.
Consciis ipse tuis quid opus addiscere verbis?
Hoc tamen oramus ut nobis pandas apertè.

A D N O T A T I O N E S.

EX præmissis versibus, quos sæculo IX scriptos fuisse
constat, corrigendi sunt vulgati indices Episcoporum
metropolis Saltzburgensis.

Et primo, quidem ex classe Saltzburgensium Episcoporum expungendi sunt ANSALOGUS, SAVOLUS,
& EZIUS, qui post Vitalem apud Hundium recensentur. Deinde post Virgilium Bertricus quoque removendus.

Secundo multum discriminis est item in catalogo vulgato Episcoporum Ratisponensium, quorum duplex est classis. Una Episcoporum, qui quasi extra ordinem eam ecclesiam rexerunt, octo numero, nempe S. LUPUS, RATHARIUS, S. RUDPERTUS, S. EMMERAMMUS, S. ERHARDUS, ALBERTUS, VELIPHOLEGUS, VIOTERBUS, & S. VVINIFRIDUS seu Bonifacius. Altera classis est Episcoporum post hos ordina-

riorum, quorum primus S. GARIBALDUS nominatur, hic Cauvibaldus seu Gauvibaldus appellatus.

Nulla est in Frisingensibus, nisi penes nominum lectionem, diversitas: at in Pataviensibus magna est. Nam ante Vivolum seu Vivilonem, qui hic primus habetur, numerantur apud Hundium duodecim Episcopi, & post Vivilum BEATUS desideratur.

In ordine Sabionensium Antistitum, vulgo Seben, quorum sedes postea Brixinum migravit, ante Ingenuinum ponitur S. CASSIANUS; & post Ingenuinum undecim alii ante Mastulonem, qui in his versibus secundus est.

Quis sit Aries Episcopus, fictum an verum nomen; quisve locus Ælim, ubi ejus sedes, nobis incompertum. Alienigenam se dicit poeta; & forsan Anglus erat. Atqui Aries Anglicâ linguâ Aramme vocatur. An is Adalrammus Archiepiscopus Saltzburghensis? fateor me herere, maximè cum vocabulum Ælim nescio quo pacto Saltzburgo tribui possis.

Eadem ferme difficultas de Baldone Episcopo, ad quem sequentes versus. Is videretur esse Bardo Moguntinus saculo XI Antistes, nisi codicis obstaret antiquitas; itemque Hludovici Regis nomen versibus inscriptum, quod de Ludovico Germania Rege interpretor. Atque ob hanc rationem non possunt hi versus convenire Vvaldoni Episcopo Basileensi, qui ante Carolum M. vivere desit. Sed hac non sunt tanti, ut iis diutius inmoremur.

E P I T A P H I U M

LANTFRIDI PRIMI ABBATIS
Benedictoburani.

EN LANTFRID dominus primis natalibus ortus,
Debita solvit humo quæ sibi debet homo.
Ætatis flore sponsi currens in odore,
Pluribus exemplum præbuit ipse bonum.
Fratres germanos VVULDRAM, GONDRAMQUE
vocos ,
Aula Pippini traxit ad arma Dei.
Plures hac arte trahit ad consortia vitæ,
Ad bona ceu speculum quisque tenebat eum.
Infons exsul erat : rex CAROLUS hunc revocabat.
Regum summe Deus, solve sit unde reus.

Aliud ejusdem.

ABbas Lantfridus , virtute Dei redimitus,
Judicis adventum sustinet hic superum.
Istud cœnobium qui jusserat hoc fore primum,
Prudens consilio , strenuus obsequio.
Fervens cottidie Christi properavit amore
Cœnobium variis hoc decorare modis.
Qui dum vivebat, monachos in honore regebat.
Qui legis hæc oro funde preces Domino.

De tribus primis ejusdem loci Abbatibus.

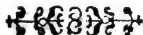
EN tres Abbates, meritis & germine fratres,
Muro defuncti sunt modo suppositi.
Hi dum vixerunt, hoc cœnobium statuerunt,
Multos thesauros cui dederant & agros.

L I iij

Ex his LANTFRIDUS cluit Abbatis vice primus,
 Qui vir perprudens hic bona plura studens.
 Jam sextas Julias mensis dum continet Idus,
 Exutus carne, debita solvit Adæ.
 Frater VVALTRAMMUS cui successit venerandus,
 Huc qui contulerat quidque boni poterat.
 Idibus at Februi quivis de carcere mundi
 Emigrans, animam reddidit ille piam.
 Tunc ELILANT fratrum suscepit municipatum,
 Germanos gestis æquiparando bonis.
 In nonis-decimis Septembris & ipse Kalendis
 Mortuus est membris, victitat ast meritis.
 Duxerat en vitam CUNDHRAM Pater iste sacratam,
 Qui BENEDICÆE sui sollicitusque gregis,
 Augebatque locum cum fundo largiter istum,
 Et sua tradendo fœnore pro supero.
 In nonis-decimis Februi & ipse Kalendis
 Ad Dominum rediit, qui dedit esse sibi.

A D N O T A T I O.

HOs versus raptim descripsimus ex codice monasterii Barenfis seu Benedictoburani in Bajoaria ad Alpes Tirolenses: qui codex homilias, per annum in ecclesia legi solitas, continet cum prævia epistola Caroli M. quam in tomo primo Analectorum retulimus.

VETERIS POETÆ
 CARMEN APOLOGETICUM,
 INTERLOCUTORIBUS

GAUFRIDO ET APRILE,

Adversus obtrectatores Curia Romana.

Pastor apostolicus de cardine Solis ad undas
 Æquoris occidui quem timet omne solum :
 Imperio cujus tepido famulantur ab axe

Usque sub arctæas terra remota plagas :
 Ille mihi dixit : Tu qui nuper cecinisti

Ecclesiæ lacrimas , scribe , resume stilum.
 Cude novos versus , fac carmina , conde libellos.

Nam gravis in vitio pectora torpor alit.
 Versibus eloquere , quis sit status Urbis avitæ :

Detur materiæ Curia nostra tuæ.

Aggrediar dixi. quis enim quod propria vibret ,
 Non faceret prompta , sollicitaque manu ?

Te duce , sancte Pater , tentabunt nostra profundum
 Vela , periculosas nec patiemur aquas.

Sed genus hoc verbi ponetur in ore duorum ,
 Et sic propositos ire videbo pedes.

Adspirent igitur susceptis versibus illi ,
 Quorum præter opem spirat in Orbe nihil.

Dii mihi difficiles audenti ferre labores ,
 Tangere speratos sæpe dedere sinus.

Multotiens metri dum me vallaret abyssus ,
 Prospera fluctivagæ vela dedere rati.

Vos etiam domini , quorum patientia nota est ,
 Non bene limato parcite quærso stilo.

L l iiii

25

Plurimus impugnat Romam detractor, & ipsa
Curia multorum moribus alma patet.

At quicquam si metra queunt, ubi sermo laborat,
Carminis concludam, lingua dolosa, tibi.

30

Et Papæ defensor ero, metroque perenni

Non mea cessabit musa juvare Patrem.

Non igitur nobis labor hic opponitur, immo

Defendunt sacrum carmina nostra Patrem.

Et quis non defensus erit, quem carmina magnis

Æqualem superis tollere laude volunt?

35

Hæc sunt tela, quibus non est obsistere, tela

Carminis attingunt interiora viri.

Hoc genus armorum clypeo dominatur Achyllis,

Ajacem superat, Hectoris arma præit.

Hoc semel infixum sedet inmedicabile telum:

40

Investigatrix non removebit acus.

Non minus absentem metrorum vulnerat arcus,

Quàm si pro signo stet feriendus homo.

Sic feriunt vivos armati spicula vatis,

Duret ut æternum post sua busta dolor.

45

Non igitur breve vulnus habet percussus ab arcu

Carminis, hic nervus cuique timendus erit.

E contra non est major medicina poësi,

Sanat & offenso fit theriaca viro.

50

Nuper apostolica GAUFRIDUS sede relicta

In patriam rediit cuncta peracta tenet.

Obviat APRILIS, Hispana gente profectus,

Obviat, inque vicem verba salutis agunt.

Iste locum nondum Romanæ viderat urbis:

Alter erat tota cognitus urbe diu.

55

Postulat Aprilis, ut se de gente locique

Moribus expediat: postulat, ille favet.

G. Quid Romæ facturus es? & quid quæris in urbe?

Cur te sub longo climate mundus habet?

A. Ille refert: Studii lustris ter quinque, nec ulla

- Respondet meritis philosophia meis. 60
 Papa meos solus poterit relevare labores,
 Et remove sitim fonte perennis aquæ.
 Hunc peto, si forsan nostri miserebitur, & si
 Paupertatis hiems tanta movebit eum.
 Ampla tenent alii stipendia divitis agri: 65
 Hic tribus, hic senis, dives at ille decem.
 Sed mihi sufficeret præbendula pauperis horti,
 Quinque talenta valens, quinque, parumve magis.
 Credo quod urbis apex, sanctissimus ille virorum,
 Si me cognoscat, non neget ista mihi. 70
 Ditat eos qui pauca sciunt vir sanctus, & à me
 Forsitan excutiet pulveris istud onus.
 Sed precor incipias, quis sit status urbis, amice,
 Et si sint illic tempora dura refer.
 Fama sonat quod res nummis prius empta duobus, 75
 Patre duplum faciat adveniente sacro.
- G. Fers aliquid Gaufridus ait? Fero, subdidit alter,
 A. Sit licet exiguum, non tamen ære yaco.
 Rumor enim loquitur quod Curia sacra requirat
 Munus, & absque illo litus aretur ibi. 80
 Nescio si sic est: tu cum sis cognitus Urbi,
 Hærentem dubie non dubitare sinas.
- G. Frater amice, tibi res hæc narrata sinistrè est:
 Falleris, & sic non crudiendus eras.
 Peccat Romanæ quisquis sic derogat urbi. 85
 Sed linguas hominum quis domuisse potest?
 Ventus in excelsos sua dat spiramina montes,
 Et livor claris novit obesse viris.
 Aurea sunt illic, Aprilis, sæcula, Roma
 Urbs sacra, vena boni, mellea dona fluit. 90
 Nulla queri poteris, postquam perveneris illuc:
 Omnibus hæc urbs est deliciosa bonis.
 Non placeat superis Papa presente beato,
 Deterius solito quod sit in urbe forum.
 Non aliter pœnas lueret vir talia temptans, 95

- Festucæ, vel si res minor esse potest.
 Hospes in hospitio cujus decesseris illic,
 Dividet in requiem cuncta relicta tuam.
 Sic etenim cautum est, sic urbis provida virtus
 Constituit, lex est inveterata loco. 135
- A. Lætus eo, sed dic, est an procurator in urbe,
 Consequar optatas quo mediante preces?
- G. Deseret infantem mater prius, herba pelorum,
 Piscis aquas, virides garrula rana lacus,
 Sponsa virum juvenem tener infans ubera matris:
 Quàm procurator non sit in urbe sacra. 140
- A. Est ne fides aliqua procuratoribus illis?
 Qui se credit eis num bene tutus erit?
 Audivi quod dant adversis partibus arma:
 Et sic occultè munus utrinque petunt. 145
 Spem faciunt illi quod vincere debeat in re
 Proposita, & litis ferre trophæa suæ.
 Mox redeunt, & idem promittunt illius hosti,
 Et sic exhaurit tertia bursa duas. 150
 Nescio, non credo, sed talia verba frequenter
 Audio, nec pennas res habet ista breves.
 Præterea didici, quod lites, probra, tumultus
 Exagitant illos, sed male credo, viros.
 Dissimulanda tamen sunt talia, dummodo litem
 Contestando suam verbera nulla trahant. 155
- G. Frigida mendacem confundat passio linguam,
 Quæ ferit innocuos & sine labe viros.
 Hoc genus est hominum, fallacia nulla reperta
 In quibus esse solet, & nota nulla mali. 160
 Fraus, dolus, impietas à mentibus exulat horum,
 Longius exagitant pectoris omne nefas.
 Simplicibus contenta modis hæc turba virorum
 Ignorat penitus jurgia, verba, minas.
 Quando sedent illic, ubi marte negotia pugnant
 Quæque suo, cessant murmura, lingua silet. 165
 Nemo loqui præsumit ibi, nisi quicquid honestum,

- A. Qualiter istud erit cum non ego solus in urbe
 Ante sacros oculos expediendus eam?
 Nonne velut pontus terrarum colligit undas, 205
 Sic universos urbs trahit illa viros?
 Numquid non veniunt à cardine solis ad urbem,
 Quique sub occidui climaris orbe latent?
 Nonne petunt Urbem gentes aquilone moratæ?
 Et qui sub tepido longius axe jacent? 210
 An non ut pisces veniunt redeuntque sub undis,
 Sic varios homines Roma videre solet?
- G. Sic equidem, Gaufridus ait, sed curia sacra est
 Officiatorum plena juvante manu.
 Ut multæ cernuntur apes in vallibus Æthnæ, 215
 Sic ope multorum curia fulta viget.
 Sunt ibi qui norunt formare negotia quævis,
 Et sunt qui formas abbreviare sciunt.
 Scriptorum numeri non clara mente recorder,
 Sed mihi cum quadam nube venire solet. 220
 Nec facile est omnes numero deprehendere certo,
 Sed possunt decies, ut reor, esse decem.
 Istorum labor est chartas grossare notatas,
 Et grossas cameris restituïsse suis.
 Sunt ibi qui referunt sacri Pastoris ad aures 225
 Ardua vota hominum sollicitasque preces.
 Quis stupor est igitur aut admiratio mentis,
 Si potes absolvi tempore ab urbe brevi?
 Crede mihi si mille vitis comitatus ad urbem
 Ibis, adhuc plures urbs habet ista viros: 230
 Omnibus una quibus mens est atque una voluntas.
 Contrahat ingentem ne quis in Urbe moram.
 Protinus expediunt quicquid sit ad expediendum,
 Et mora sollicitos non tenet ulla viros.
 Festinant, urgentque die noctuque labores, 235
 Incæptum donec perficiatur opus.
 Res quandoque datur tribus expedienda diebus,
 Quam tamen instanter expedit hora brevis.

- Ille oculus tuus est: & ne qua parte vacillet
 Res tua, subtili lumine lustrat opus. 275
- Illius officium est ut sal dimittat in ollam,
 Ad mensam veniat ne cibus absque sale.
 Ille piper dapibus & condimenta ministrat,
 In quorum gustu lingua stupere potest. 280
- Ille mihi quidam faber esse videtur, & ipsos
 Fabrorum ritus officiumque sequi.
 Si producta nimis sit littera, ponit in ignem
 Ingenii, & crebro verberare curtat opus.
 Si brevis est, & eget ut sit producta, favillas 285
 Excirat, & rursus massa sub igne calet.
 Malleus eductam tandem sic corripit illam,
 Longius ut crescat, amplificetque viam.
 Littera limata non est tua cassidis instar:
 Quæ facit ut radiet, lima fidelis adest. 290
- A. Chartula quid faciam si cassa remittitur ad me?
 Dic lacerum digito quis reparabit opus?
- G. Nonne patrum pater est totius Pastor ovilis,
 Et superat cunctos compatiendo patres?
 Ipse suas ita pascit oves, & providet illis, 295
 Ut de pastura nulla queratur ovis.
 Facta Dei ratione vigent fulcita perenni:
 Pastor & à simili singula rite facit.
 Grandia dat magnis, & parvis parva, secundum
 Quod pollet meritis iste vel ille suis. 300
 Doctus es, & magno didicisti multa labore.
 Cur cassarentur ergo petita tibi?
 Spem teneas igitur, animi fiducia tecum
 Firma sit, & nulla parte timere velis.
 Illud apostolicum (quid miri?) munus habebis, 305
 In patriam gaudens unde redire potes.
 Ecce ego qui nondum tanto sum dignus honore,
 Quo contentus eo, munus ab Urbe fero.
 Ad duo Papa videt: ad se qui maximus exstat,
 Et simul ad meritum suscipientis opem. 310

- Et quid perdit in hoc, si dat res ecclesiarum,
 Quas emit moriens in cruce verus homo?
 Certè sicut aquas in se mare colligit omnes,
 Atque iterum certo tempore reddit eas:
 315 Sic res Ecclesiæ Pater omnes possidet almæ
 Sanctus, & acceptas rite refundit opes.
- A. Si contradictum fuerit mihi forsitan illic,
 Absolvi per quem littera capta potest?
- G. Contradicatur, certus sedet arbiter illic,
 320 Officio cujus discutietur opus.
 Si res est simplex, & non præjudicat ulli,
 Expediet cursus absque labore suos.
 Si verò talis fuerit qua forte gravari
 Inde potest aliquis, altera forma subit.
- 325 Tunc sub dissimili ponetur iudice causa,
 Nec poteris veteri ad tua vota frui.
 Sic etenim servat sua curia jura cuique,
 Ne quisquam vere possit ab Urbe queri.
 Cum fuerit concors conventio facta repente,
 330 Mittitur ad bullam charta resecta sacram.
 Auditor litis qui prælia temperat, & qui
 Oppositas partes fœdere sæpe ligat:
 Ille, non inficiar, superat genus omne metalli:
 Duritia par est nullus in orbe viro.
- 335 Non faciet pro fratre magis vir ferreus ille,
 Quàm si mittat ei barbara terra virum.
 Justitiæ libram sic omnibus arbiter iste
 Exhibet, ut neutro claudicet illa pede.
 Obice perpetuo clausas sub veste perenni
 340 Inferni portas quis referare potest?
 Nullus: & à simili constantia pectora iudex
 Hic immutato robore semper habet.
- A. Dic, reverende comes, Vicecancellarius Urbis
 Quo studio longum tempus abire videt?
- 345 G. Ille secunda manus Papæ est, mediaque diei
 Pondus & ætatis parte levare solet.

Surgit

Surgit ad auroram, graditurque ad prælia primus,
Pugnaque sub tali iudice prima sedet.

Inde iubente viro, quæ littera Marte triumphans
Vicerit, ad bullam post sua bella datur.

350

Hujus & hoc opus est, & regula certa, legendas
Ut ferat ante Patrem, cum vacat hora, sacrum.

Plus aliis candoris habens, sicut ultima fornax
Fervet, & ad purum quodque reducit opus.

Non rogos impositum sic sic examinat aurum,
Non medicinales sic rosa colat aquas.

355

A. Dic precor ut possim voto brevior potiri,
Lectorem precio conciliare licet?

Turis honore Jovem placari sæpe videmus,

Mitior est frugum mater ad exta suis:

Bachus ab incæpta pro capro desinit ira,

Cum videt in templo viscera fusa suo.

Omnia muneribus placantur numina sumptis,

Et divina manus quærit honoris opus.

Præterea video quod si non jungitur axis,

Tardius incæptum continuatur iter.

Cera ligat tabulas, & eas confœderat apte,

Et cerata navis tutius intrat aquas.

360

G. Iste modus non est, Aprilis, in Urbe: sed illic

Muneris illiciti quisque recusat opes.

Hoc quod habent gratis de cæli munere puro,

Non dant pro rebus quæ nivis instar eunt.

Præterea sic ditat eos clementia Pæpæ,

Ne cuiquam sit opus ut male quærat opes.

Gutta quid exigua confert brevis addita ponto?

Quid juvat accensos flamma minuta rogos?

Sic nihil est quodcumque potest vir pauper in illos

Fundere, non brevis est apta crumena viris.

Papa satis largitur eis, postponite curas

Vos, quibus hæc sacra est urbs adeunda viri.

Nullus in urbe solet contingere munera Lector,

De quibus ante Deum peccata læsa gerat.

Vet. Analect. Tom. IV.

M m

365

370

375

380

- 385 Disce quid acciderit famosa nuper in urbe,
 Disce, nec in vanum verba notanda cadant.
 Gratia Lectoris quemdam promovit in illis,
 Pro quibus ad sacros venerat usque pedes.
 Ille velut simplex, & qui non noverat Urbem,
 Quid faciam dixit, clamne redire decet?
 Est ne boni species, & quo laudetur honestas,
 390 Ut nihil accipiat qui mihi multa dedit?
 Hic mihi pro tanto servivit, & omnia dudum
 Quæ volui finem jussit habere suum.
 Non igitur male gratus ero, qui grandia pro me
 Fecit, & ad portum carbasæ nostra tulit:
 395 Quamvis ille nihil hac pro mercede requirat,
 Non tamen idcirco munera nulla feret.
 Excitat in prædam, cogitque sitire cruorem
 A sue depenso portio jacta canes.
 Dixerat, & caute rediit Lectoris ad ædem,
 400 Imposuitque viri quinque talenta thoro.
 Ære dato, gressum tacite dimovit: at hospes
 In cameram rediens condita dona videt.
 Unde venis, inquit, inimica pecunia, quæ te
 Imposuit lecto dextra nefanda meo?
 405 Quid facis in nostris penetrabilibus, ô maledicti
 Æris imago, mihi morte perosa magis?
 Hercle tot horrendos mallem reperisse colubros,
 Et quæcumque homini monstra nocere solent.
 Ille meo, quicumque fuit, detraxit honori,
 Qui posuit læqueos in mea damna suos.
 410 Ite ait, & subito hunc investigate profanum,
 Qui studuit famæ prodigus esse meæ.
 Verùm si lateat, quoniam latitare latronum
 Est proprium, quod vox nominis ipsa sonat,
 415 Continuo nummos inter spargatis egenos:
 Nesciat hospitium gutta minuta meum.
 Hoc factum Papæ sanctas pervenit ad aures,
 Censuit & dignum laude favore virum.

- A. Audio quod cassat quam plura negotia Lector,
 Quorum nulla fuit mentio facta Patri. 420
 Quæ si lecta forent aliquo mediante favore,
 Forsitan optatam Papa tulisset opem.
 Pinguia dum veniunt & macra negotia mixtim,
 Hæc læta facie suscipit, illa gravi.
 Quod videt inspidum, communem mittit in ollam: 425
 Quod sapit & pingue est, decoquit olla minor.
 Hæc tantum dominis . . . servatur amicis,
 Sed de communi quilibet haurit homo.
 Olla minor factis derur, comes optime, nostris:
 Exhorret stomachus vas generale meus. 430
 Quid tibi, si sic est, sacra de Sede videtur?
 An res est quæ sit laude notanda gravi?
- G. Dum sic distinguit oblata negotia Lector,
 Non furit, & non est vir ratione carens. 435
 Omnia longinqui cognovit temporis usu,
 Quæ Pater admittit, quæque negare solet.
 Ne sacras igitur teneat sermonibus aures,
 Et det inutilibus tempora multa sonis:
 Cassat eas quas Papa preces transire vetaret,
 Quam citò prodiret primus ab ore sonus. 440
 Quæ verò retinent formam cursumque probati
 Tramitis, hæc numquam supprimit, immo legit.
 Cumque laboravit commissa negotia Papæ,
 Mente legens pura, præmia nulla petit.
 Non terrena cupit, sed quæ sine tempore durant 445
 Munera: res alias pulveris instar habet.
- A. Si sermo, Gaufride tuus, non deviat à re,
 Romulea nullus regnat in urbe Simon.
- G. Ista verus miseri comes est infania vulgi,
 Hæc stolidos semper crede referre viros. 450
 Nullus in urbe Simon, sed nec simonia moratur:
 Nec speciem, nec habet urbs benedicta genus.
 Res individuas etiam non ponimus illic:
 Nullus enim precio spirituale petit.

- 455 Eloquenti testante sacro Samaria vidit
 Sola viri fraudem, pertimuitque nefas.
 Sed multis, ut fama refert, terræque, marisque
 Distat ab urbe sacra millibus ille locus.
- 460 Ex quibus arguitur, & sic concluditur amens
 Ille qui in dominica non fuit urbe Simon.
 Roma virum factumque viri non noverat umquã,
 Re nisi quod gesta rumor in urbe fuit.
 Mercator tanti sceleris mercede recepta,
 In puncto stygias raptus adivit aquas.
- 465 Vox Petri percussit eum: Tua perditæ, inquit,
 Munera sint tecum perniciemque trahant.
 Quod petis, argento nec fulvo quæritur auro,
 Non Deus hoc fragili munere dives eget.
 Hujus ad exemplum noster se Papa retorquet,
 Et comitatur in hoc curia tota Patrem.
- 470 Quid valet hic? Simonis ignotum nomen in urbe
 est.
 Barbara nulla magis nomina Roma putat.
 Si tamen est aliquid Simonis de corpore restans,
 Nolo petas ubi sit: nam didicisse nocet.
- 475 A. Istud habes, Gaufride, meum quod fortius urit
 Pectus, & interior scire laborat homo.
 Nulla meam potius mentem doctrina juvabit,
 Quàm mihi si pateat qua sit in urbe Simon.
- 480 G. Hæc tua supponit, vir simplex, quomodo flamen,
 Urbis enim Simonem mœnia nulla tenent.
 Relligiosus erat, & spiritualia quærens,
 Regales illi displicuere domus.
 Sed mihi plura loqui de re non expedit ista,
 Ne super astra ferat labra tulisse loquens.
- 485 Non adeo sum stultus adhuc, ut claustra, Priores,
 Abbates, monachos, in mea fata vocem.
 Placatos habuisse bonos non gloria parva est,
 Qui prodesse simul & nocuisse sciunt.
 Sufficiat novisse tibi, nec plura require,

- Qui Simon exemplo ducit ad ima suo. 490
 Non mihi suspectus Cistercius Ordo vel albus :
 Non nigri , aut illi , qui crucis arma gerunt.
 Excludo muliebri genus , velamina quarum
 Horrent perverſi facta nefanda viri.
 Pontificumne putas quod myſtica cornua tangam ? 495
 Abſit , & inſanus talia credat homo.
 Jam non Præpoſitos , jam non involvo Decanos ;
 Pectora me quiſquis judice pura tener.
 Alter in urbe fuit magica perfectus in arte ,
 Roma ſed hunc Simonem dixerat eſſe magum : 500
 Æthereas qui dum ſignum facturum ad arces
 Iret , & in cælum penna levaret eum ;
 Ad partes rediit ſanctis orantibus imas
 Et male præſumptum continuavit iter.
 Namque cadens ſolidæ colliſit corpora terræ ,
 Et ſtat in indicium petra perenne rei. 505
 A. Melleus iſte mihi ſermo , Gaufride , videtur
 Melleus , & nivei pocula lactis habens.
 In cauſam fortasſe traham , ſi me trahat alter ,
 Aut gravor ; aut aliquem forte gravare volo ,
 Quis poterit Gaufride meam defendere cauſam ? 510
 Quem mihi tutorem curia ſacra dabit ?
 G. Troja viris numquam caruit , qui bella moverent
 Hoſtibus , & quorum laude ſuperba foret.
 India nec fortes qui cervos vincere poſſent ,
 Atque feras alias , tygribus orba fuit. 515
 Sic neque Romulea domus eſt doctoribus expers :
 Fons utriuſque ſacer juris in urbe viget.
 Legibus armata eſt & canone Roma frequenter :
 Eccleſias alias rivus ab urbe rigat. 520
 Ars alibi ſpeculata viget : ſed practica Romam
 Novit , & ex rerum fonte reſultat honor,
 Parthus retrogradis privabitur ante ſagittis ,
 Quam deſint lingue ſpicula , Roma , tibi.
 Auditore dato vel judice , longius ite 525

- Me monitore preces & manus ære gravis,
 Judicii librâ non munere fle&itur illic.
 Constantes animos præmia nulla movent.
 Illa vetus foli Romæ mensura remansit,
 530 Quæ cumulat modium, cuique refertque suum,
 Et quæcumque alibi juris scintilla relucet,
 Hic, ni decipior, stillat in Urbe rigor.
 Illic justitia dextra lævaque relicta,
 535 Aspicit in mediis scandala nulla viis.
 Si tua causa bona est, dabitur sententia pro te :
 Si minus, orbis eam justificare nequit.
 Quod nuper est factum, res est formidine plena.
 Res est quæ reliquos justificare potest.
 Causidicus fuerat quidam corruptus in Urbe,
 540 Injustæque rei ferre spondit opem.
 Quid factum est ? dum nocte daret sua membra
 sopori,
 Digna super fontem judicis ira ruit.
 Dæmon adest, &culoque virum condemnat in uno,
 Dicens nequitia sint ea signa tua.
 545 Si magis in causa fueris deprehensus iniqua,
 Latro ferox, reliquo lumine cæcus eris.
 Provisum est, & sic erebi statuere potentes :
 Sic placuit stygiis qui dominantur aquis.
 Ille sequente die factum manifestat, & omnis
 550 Concussa est subito Roma stupore gravi.
 Pæne viri nomen lapsum fuit ore loquentis :
 Sed satis erepto lumine notus erit.
 Prætereo, Aprilis, factum memorabile quoddam,
 Quod Romæ nuper accidit, istud erat.
 555 Ecce Castranum Comitum submovit ad urbem
 Cujusdam viduæ longa querelâ bonæ.
 Causa super patris dotem tangentibus orta est,
 Atque aliis rebus, utpote rure, domo.
 Ille Comes multos pro se conduxit utrimque :
 560 Traditus, ut possunt jura, libellus erat,

- Obtinuit pauper in causa femina tandem:
 Confususque abiit lite cadente Comes.
 Unde patet quod Roma libram sic dirigit æque,
 Ut passus faciant dives inopsque pares. 565
- A. Perge per incœptum, comes ô fidissime, callem.
 Et dubiæ menti luminis affer opem.
 Sit benedicta dies, sit felix hora diei,
 Quæ me felicem te recitante facit.
 Hospes & hospitium quæ nos junxere, per ævum 570
 Durent, & stabili sunt cumulata bono.
 Ardeo plus & plus, magis & magis æstuo Romam
 Conspicere, & pedibus oscula ferre sacris.
 Jam mihi ab urbe procul quædam redolentia surgit:
 Jam locus ille mihi spirat à Roma novum. 575
 Disto, sed adstantem tua me solatia reddunt:
 Et mihi jam videor urbe potente frui.
 Dic age quid faciunt quibus est à cardine nomen,
 Post Papam quibus est immediatus honor?
- G. Expediunt causas, magnique negotia mundi: 580
 Extinguunt lites, fœdera rupta ligant.
 Isti participes onerum, Papæque laborum,
 Sustentant humeris grandia facta suis.
 Ecce aliquis, si Papa jubet, petit æquoris undas, 585
 Atque ad inhumanos non timet ire viros.
 Hic partes Siculas, hic Germania gaudens
 Visitat, hic flavos*, I. cre jubente, viros.
 Sed cur enumerem totius climata mundi,
 Diversosque situs & loca ab Urbe procul? 590
 Omnibus una sedet Patri parere voluntas,
 Et facere ut Christi multiplicetur honor.
 Hi sunt, quis dubitat? qui portant fœderis arcam,
 Nec superimpositum præcipitatur opus.
 Hæc sunt, ni fallor, animalia visa Johanni, 595
 Aspectus quorum jaspidis instar erat.
 Istæ igitur statuæ, totus quibus incubat orbis:
 Hæc sunt, quas curvant pondera nulla, bases.

* id est
Anglos.

- Nec ratione vacat, quod habent à cardine nomen.
 Deservire solent nomina rebus in his.
 Porta suos postes sine cardine claudere nescit :
 600 Nec bene præter eos Pastor ovile regit.
 Cardo tenet portam, nec quid valet illa remoto
 Cardine : sic Papa nil valet absque viris.
 Isti sunt flores, quos matris protulit hortus
 Ecclesiæ quorum germine vernat ager.
 605 Crescit in hoc horto florum genus omne : sed istos
 Præcipuos flores nulla pruina premit.
 Munere perpetui gaudent juvenescere veris,
 Et semper rutilus præradiare comis.
 Si dicam quod sint violæ, non mentiar ex hoc;
 610 Nam cælo similis vita colorat eos.
 Fortè rosas dixisse placet ? mirabile non est.
 Vulnera nam Christi pectore semper habent.
 Lilia candoris nivei dixisse licebit ;
 Nam carnis stimulo ponere frena solent.
 615 A. Unde viros potero quando me Roma videbit
 Noscere, Gaufride, quæ mihi signa dabis ?
 G. Vestibus incedunt communibus : attamen illud
 Quod caput insignit, ut rosa verna rubet.
 In vultu macies, in corpore languor, in ipso
 620 Gestu nescio quid spirituale sedet.
 A. Et quid habent, vel cur facies jejuna videtur ?
 Squalorem quare carceris ora tenent ?
 Numquid deficiunt quæ sunt ad corporis usum ?
 An rebus ; quibus est vita jvuvanda, carent ?
 625 G. Non sic, Aprilis, non sic, comes optime, verùm
 Præparat egregias larga coquina dapes.
 Quando vocat tempus Patres ad prandia sacros,
 Et stat diversis mensa repleta bonis :
 Quid credis ? comedant ne putas, Aprilis amice,
 630 Omnia quæ dives fercula mensa gerit ?
 Non ita : sed Roma pactum diversa reformat :
 Mos est angelico vivere more viris.

- Decipiunt carnem, nolentes carnibus uti ;
 Decipit & Bachum mater aquosa fenem.
 Asperiore cibo contenti, pingua mandant
 Cæcis, debilibus, pauperibusque dari. 635
 Si tamen interdum digitos carnalibus escis,
 Et placeat timidas apposuisse manus :
 Protinus absistunt, & primo gustus in ore
 Desipit, & carni displicet ipsa caro. 640
 Sacra meam quater hanc viderunt limina frontem,
 Et sum rimatus urbis operta sacræ,
 Unde tibi cum sim toti notissimus Urbi,
 De rerum serie vera referre scio.
 A causis si quando Patres & litibus aures 645
 Expediunt, studii protinus arma petunt.
 Hinc ubi librorum pertransiit hora, pererrant
 In terra positi pectore claustra poli.
 Cælestes speculantur opes, mundoque labanti
 Succurrunt humili sedulitate precum. 650
 O quotiens meritis istorum iusta Tonantis
 Dextera placata est, continuitque minas !
 Vindicis assumptam jejunia longa securim
 Impediunt ; & nox longa soporis egens.
 Et quàm sæpe putas curvato poplite Regem. 655
 Orant, ut miseris parcat ab arce reis ?
 A. Continuo, venerande comes, sermone perora
 Æquoreas nondum phæbus adibit aquas.
 Magna dies nostris sacer est narratibus, & me
 Leniret cantu fistula nulla magis. 660
 Quid facit Antistes ; Pastor sacer orbis & urbis ?
 Quid facit & studium quod solet esse viro ?
 Estne adeo sanctus, ut prædicat orbis eundem ?
 Si sic est, merito mundus adorat eum.
 G. Ista meas vires, Aprilis, quomodo vexat ! 665
 Res est ingeniis altior ista meis.
 Num quid sit Papa facile est evolvere verbis ?
 Exiguum pectus quomodo magna premit ?

- 670 Papa brevis vox est, sed virtus nominis hujus
 Perlustrat quicquid arcus uterque tenet.
 Hic est Elias magni de vertice montis,
 Cælesti timidos qui ferit igne viros.
 Hic Samson typicus, quo percutiente Philistim,
 Sternit millenos faux asinina viros.
- 675 Liberat Ecclesiæ deprehensis vulpibus agrum.
 Nec jam schismaticus vexat ovile lupus.
 Non dubitat forti Pater obvius ire leoni,
 Maxillisque graves inferuisse manus.
 Iste David noster, cujus virtute Goliath
- 680 Corruit, in funda vulnera mortis habens.
 Herculis exemplo mundi ne corruat axis.
 Hic cavet, atque humeris grande retentat onus.
 Præ cunctis aliis sacræ desudat in agro
 Ecclesiæ, & cunctos Papa labore præit.
- 685 Ejicit arentes herbas, circumfovet illas
 Quæ proferre boni germen odoris habent.
 Ecclesiæ muris hortum complectitur altis,
 Et spatiantur oves absque pavore lupi.
 Pro grege multotiens animam sanctissimus iste
- 690 Exposuit Pastor, nulla pericla timens.
 Ista procul toto dat lumen in orbe lucerna,
 Lucet, & à cæli lampade lumen habet.
 Non est ista latens modio candela sub arto:
 Sed nitet in media præradiatque domo.
- 695 Hoc mundi commune jubar, sidus generale,
 Omnibus in media nube revelat iter.
 Nec tenebris noctis, nec solis adurit igne:
 Fulget in adversis casibus, inque bonis.
- 700 Non ventus, non aura potest extinguere lumen
 Istud, & æterno munere flamma calet.
 Nocte Pater media, quando sopor occupat omnes,
 Fessaque membra tenet fortius alma quies:
 Surgit ad arma precum, toto quoque corde Tonanti
 Supplicat, ut miseris intueatur oves:

- Non videat quæ sint mundi delicta fluentis,
 Non qua sit homo conditione miser : 709
 Sed magis ad fontem veniæ, quo semper abundat,
 Aspexisse velit, & tumulare nefas.
 Cumque thorum lacrimis sic humectavit obortis,
 Sollicitoque Dei corde rogavit opem: 710
 Lux subit, & sacrum poscunt altaria numen,
 Officiumque Pater audit, adestque tremens.
 Egreditur posthac in consistoria, causas
 Audit, & longis tractibus orbis adest.
 Res sit in exemplo, quemdam te finge leonem 715
 Cernere, & in mediis finge sedere feris.
 Ut veniunt abeuntque feræ, regemque precantur,
 Uulibus ut pavidis & reverentur eum :
 Sic Papam venerantur oves, sic poplite flexo
 Ante pedes almos procidit omnis homo. 720
 Inde potest aliquis, quicumque sit, ore soluto
 In serie verbi dicere quicquid habet.
 Et quod multotiens mirabar, maximus ille
 Quemlibet alloquitur, verba recepta notans.
 Sæpe aliquem tenuit causa longissimus annus,
 Nec potuit finis litibus esse suis : 725
 Protinus ut facta est sincera relatio Papæ,
 Explicat impliciti Papa laboris onus.
 Non longè suspendit opus, non hæsitat in re,
 Non quærunt tardas pectora clara moras ; 730
 Sic sit, ait, vel non. Sic res diffibulat omnes ;
 Sic longas causas terminat ore brevi.
 Et quamquam superet Papæ prudentia Fratres : *
 Unus ut ex illis est tamen inter eos. * Cardi-
 Nil proprio facit arbitrio, licet omnia possit : nales. 735
 Consilium prudens sæpe minoris habet.
 Sufficiat quamvis inmensò providus orbi,
 Vult tamen externo dogmate Papa regi.
 Atque ita dum residet, mundumque gubernat ab
 alto,

740

Et numerus Fratrum cingit utrimque virum.
Sæpe preces, aliquis timide quas exhibet illi,
Accipit, & pauper exhilaratus abit.

745

Sic mihi dum pavidis accessi gressibus illum,
Quam non sperabam, gratia facta fuit.
Ille tamen qui me promovit, & ante tribunal
Duxerat, adjecit: Flecte, poeta, genu.

750

GAÏETANUS erat, qui cardinis instar habendo
Crescit, & in postis ædificatur opus.
Cujus, si ille finit nostræ sua carmina musæ,
Tempus in omne suum fama celebris erit.
Immo prius obitum faciam, ne vivere cesset,
Carmine perpetuo busta novabo viri.

755

A. Jam stilus à cœpto declinat themate, jamque
Carpere diversum velle videris iter,
Propositâ discurre viâ, Gaufride fidelis,
Et sine felle comes disserere facta Patris.

760

G. Cumque fatigatum vario luctamine tandem.
Perdita restaurans submovet hora Patrem,
Quamvis lauta sacræ ponantur fercula mensæ,
Contentus tamen est asperiore cibo.
Si mare transmittat pisces, si silva ferinam,
Si veniant quas vir arte fefellit aves:
Pauca Pater timido temptat gustare palato.

765

Cetera mittit eis, nulla coquina quibus,
Non mora longa placet, subito sacra mensa le-
vatur:

770

Redduntur grates qui dedit illa Deo.
O quor in orbe scio, quorum prolixior esca est,
Major in appositis quos tenet hora cibis!
Qui quando comedunt hoc quo vescuntur adorant,
Et clauso inclinant lumine sæpe mero,
Prandia non fatiant alios geminata, sed almo
Cottidie satis est unica mensa Patri:
Inde Pater folium cum commensalibus altum
Intrat, & in medium quæstio pulcra datur.

- Hic aliquis quærit ? non dedignatur in ipsis
 Grammaticæ dubiis opposuisse viis : 775
- Cur ita transpositos tres verba gerundia casus
 Declinare solent , curque supina duos.
 Cur numerus talis accessit partibus istis ,
 Et casus plures non habuere rogat. 780
- An sint in genere verborum , nominibusve
 Grammaticus certis associanda putet.
 Alter adest quærens universalia quare
 Septem sint numero , si trahat inde duo.
 Sint incorporeis ea substantia rebus , 785
 An mentis ratio separet illa procul.
- Subjectumque tribus cum sermo sit artibus idem ,
 Qualiter à reliquis differat una trium ?
 Alter ab eloquio sic incipit ore disertio ,
 Ponit & in medios hoc breve thema viros. 790
- Artis Rhetoricæ cum sit persuasio finis ,
 Quis color ad finem junctior esse solet ?
 An quo sermo nitet , vel quo sententia fulget ,
 An magis irradiet mixtus uterque color ?
 Objicit hic aliquis contra te musica , sicque 795
 Arguit , & verum te . . . trahit.
- Cælestis cum sit ut quidam musica dicunt ,
 Cum sese feriunt corpora magna poli :
 Quæ ratio est quod non talis vox pervenit ad nos ,
 Cum tamen ex tonitru concutiatur humus ? 800
- Quærit arithmeticus , cur septenarius inter
 Res numeri solus mystica sacra ferat.
 Divinum trahat unde suum , de partibus ipsis ,
 An magis à specie quæ datur ecce rei.
 Cur non est æque sacer octonarius , aut plus , 805
 Augmentum monadis cum superaddat ei.
- Quærit iter radio qui scit describere terram ,
 Mensuram cujus portio nulla latet.
 Si terræ & magno quo claudimur undique cælo ,
 Ex æquo centrum participatur idem. 810

- Linea si major fuerit conjuncta minori,
 Afficere hanc illi qua potēs arte parem?
 Quæritur hic etiam quæ constellatio regnat,
 Cùm generatur homo prospera nulla videns.
 815 Quis sit & ascendens tunc cum post bella potimur
 Laudibus, & cingit laurea summa caput:
 Quove sub aspectu connubia talia fiunt,
 Nulla quibus flamma est, sed glacialis amor.
 820 Disputat inde aliquis qui physica corpora novit,
 Physicus & socium comparis artis habet.
 Cum sint humores in corpore quatuor omni
 Organico; sumptus quos alit atque cibus:
 825 Quæritur an pariter omnes generentur, an unus
 Per prius & reliqua posteriore loco?
 Rursus adest aliquis qui novit carminis artem,
 Quæ de natura constat & arte pedum.
 Cur tantum pedibus senis vel quinque laborat
 Metricus, & plures nescit habere pedes.
 830 In pedibus mediis cur est cæsura, nec istud
 Primus & extremus commoditatis habent?
 Instat adhuc alius præcinctus dogmate legum,
 Aut juris doctor Justiniane tui.
 Femina si qua suo quæsitivæ cornua sponso,
 An sit legitimo jure fuganda thoro.
 835 Tytius hunc fundum possedit pluribus annis,
 Nec meminit quod ei quæstio mota foret:
 Si juvat hunc quæro præscriptio temporis ampli,
 Semper an actori justa querela patet.
 Hic naturalis ad naturalia sese
 840 Torquet, & in turbam tale volutat onus.
 Cum nihil ex nihilo, sed sit res omnis ab ente,
 An sit ab æterno primula massa rei.
 Præterea cum sit generatio continuorum,
 Si mundus durat tempus in omne rogat.
 845 Iste minora petit, cur tempora noctis opacæ
 Plus madeant pluviis, quam radiosa dies.

- Quærit item, quare brumali tempore semper
 Plus solito pluviz multiplicentur aquæ.
 Et quæ sit ratio, quod ab uno fonte recedunt
 Tot species, pluviz, grando, pruina, nives? 850
 Disputat hic etiam, cum biblia tota faterur
 Imperium, & vires scripta profunda suas,
 Cur temptavit Abram scrutatio pectoris alti,
 Aspectum cujus nulla latere queunt.
 Quærit item proprio si Christus sanguine mundum 855
 In cruce sanavit, quid sacra limpha lavat?
 Vel sic: Qui verbo potuit succurrere mundo,
 In cruce propter quid vulnera dira tulit?
 Aut ita: Dum tenuit crucifixi membra sepulcrum
 Condita, ubi interea spiritus ejus erat? 860
 Rursus ait, si mundus erat redimendus ab arce,
 Cur Deus extremo tempore factus homo est?
 Omnibus his vigiles præbet sacer arbiter aures:
 Quodque aliis durum est, hoc leve Papa gerit.
 Talibus ecce viris folium papale refulget, 865
 Et tales gemmas ardua tigna gerunt.
- A. Eloquio superas magnum recitator Ulyxem:
 Mira refers, sintque hæc omnia vera precor.
 O mihi si tali mensa residere liceret!
 Diceret & Princeps, Sit mea mensa tibi. 870
 Non loquor hoc, quod deficiat mihi potus & esca:
 Sed vellem studiis junctior esse bonis.
 Spicula fortè meis facerem prodire pharetris:
 Dura mihi fieret quomodo facta levis.
 Nunc responderem, nunc rursus ad arma venirem, 875
 Opponens doctis absque pavore viris.
- G. Inveniet quodcumque sitit qui venerit illuc.
 Omnibus armata est artibus illa domus.
 Est illic aliquis, qui si combusta jaceret,
 Inventor fieret, philosophia, novæ. 880
 Erigeret meliore modo novus editor illam,
 Vinceret & veteres artis honore viros.

- A. Incœptam percurre viam : jam terminus instat.
 Jam tibi plura movens non onerosus ero.
 885 Estne locus cum Patre loqui, pedibusque sacratis
 Concedi speras oscula ferre mihi ?
 Audivi quod sæpe viros intrare volentes
 A foribus remouent verbera juncta minis.
 890 Quodque sacros postes prædura repagula firment,
 Sitque per angustum transitus ille locum.
 Quis mihi consilium vel opem parabit amicus,
 Ut sine fuste queat porta patere mihi ?
 Expediensne putas, si cautè munera mecum
 Illis qui servant ostia sacra feram ?
 895 Munere nonne dato vaccas Jove natus abegit ?
 Vivit adhuc idem Bachus ubique senex.
 G. Omnia temporibus distinguit curia certis,
 Et poscunt horas quæque gerenda suas.
 Quisquis mane Patri, postquam sacra Missa per-
 acta est,
 Venerit, admittet pervia porta virum.
 990 Dummodo compositis veniat sub moribus, & sit
 Vir placidi vultus, suspicione carens.
 Non ibi percussum vidi sua vulnera flentem,
 Non male distractas diriguissè comas.
 Nec puto quod sit opus, ut quemquam munere
 flectas.
 905 Omnia qui sacris postibus adstat habet.
 Sic etenim ditavit eos pia dextera Papæ,
 Muneris ut species nulla perurat eos.
 Cumque fores ingressus eris, formidine pulsa,
 Securo poteris ingeminus ore frui.
 910 Disce tamen pedibus in primis oscula ferre
 Sacris, & post hoc surge loquenda loquens.
 Papa tuis placidas præbebit vocibus aures,
 Et tibi de solita se pietate dabit.
 915 Esto tamen brevis, & succinctis utere verbis.
 Multa vident paucis pectora magna notis.
 Nemo

- Nemo diu teneat dominos sermonibus, audit
 Sola libens varios rustica turba sonos.
- A. Fortè loqui potero mihi quod placet : attamen
 arvis
 Non bene fertilibus semina mando serens. 920
 Sic vellem sermone frui, ne ventus & aura
 Deferrent voces & mea vota simul.
- G. Hic tibi nostra manus cuinam secreta licebit
 Cernere corda procul, non dabit artis opem.
 Solus habet secreta Deus cognoscere mentis : 925
 Talibus in factis quis tuus augur erit ?
 Hac in re dubiis expones carbasa ventis :
 Et tua vult illic gratia sorte regi.
 Res tamen est constans, aliquis de sanguine Papæ
 Si tecum fuerit, dicta petita feres. 930
 Si potes, efficias Papæ venturus ad aures,
 Proferat illius ut tua verba Nepos.
 Papa facit quod sæpe volunt : verumtamen illi
 Justa petunt, non rem quæ rationis eger.
- A. Dic, Gaufride, precor, dic vir clarissime, quales 935
 Hi sint quos Papæ sanguinis unit amor.
 Suntne viri, quorum bona conversatio, suntne
 Tales virtutum forma, lucerna boni ?
 Numquid in afflictos pietatis viscera ponunt,
 Oppressosque juvant Principis ante thronum ? 940
- G. Sic equidem, quoniam genus hoc de semine tali
 Pullulat, unde lues crescerè nulla solet.
 Non homines vidi, quorum perfectio major,
 Omnibus inspectis nec reor orbis habet.
 Sic dotes natura suas exhaustit in illis, 945
 Quod jam pæne alios non habet unde juvet.
 Semper habent vultus, quasi de super angelus omen
 Eventusque bonos significare volens.
 Hos facile est novisse tibi : procera statura,
 Et formæ candor indice prodit eos. 950
 Quilibet illorum de vita & moribus altis

- Jure sacer fieret urbis & orbis apex.
 Sunt faciles, ut rem faciant pro paupere magnam,
 Et tantum cæli munus ab arce volunt.
- 955 Nemo redit vacuus vel inexcuditus ab illis :
 Conspicua cunctos de bonitate juvant.
 Quid moror? ipsorum complexio clara coartat ,
 Ne quid agant præter nobilitatis opus.
 Hos adeas supplex , & te tua vota sequentur :
 Et me fata trahant , si tibi falsa loquar.
- 960 A. Quid si pæniteo , si me mea culpa remorder,
 Quis mihi consilium spirituale dabit ?
 Quis poterit mihi me , tamquam baptismatis unda
 Laverit , ad primos restituisse gradus ?
- 965 G. Alma viros posuit discretio Patris in urbe,
 Qui purgant monitis sordida vasa sacris.
 Explanatur ibi , quod magni pagina Vatis
 Ore sacro longos dixerat ante dies.
 Coccinei fuerint si crimina vestra coloris ,
 970 Induet his niveum forma novella decus.
 Si quasi vermiculus fuerint rubefacta , recentes
 Et vultus alios candida lana dabit.
 Multotiens illic durissima pectora primum ,
 Tandem sunt monitis mollia facta piis.
- 975 Sæpe dedit lacrimas vir desperatus amaras ,
 Et sensit quam non ferre putabat opem.
- A. Dic , facunde comes , de quo sit bulla metallo ?
 Non est visa oculis pro dolor illa meis.
 Credo quod ex fulvo , nec mirum , splendeat auro :
 980 Conveniens tanto est aurea bulla Patri.
 Aurea si non est , argento clara refulget :
 Ære figurari non levioe potest.
- G. Te tua vir simplex , Aprilis , opinio fallit.
 Res est à tali credulitate procul.
 985 Non auro , non argento sacra bulla refulget :
 Insignit chartas plumbea forma sacras.
 Vix aliquis baculo Romanam deserit urbem

- Tutus, & ad proprios pervenit usque lares.
 Et quibus insidiis Roma redeuntibus auro?
 Undique nocte die semita clausa foret. 990
 Vix plumbum retinent, retinerent qualiter aurum?
 Cautius abstinuit talibus ergo Pater.
- A. Quod magis affecto, cœpto sermone perora:
 Quales sunt, quibus est credita bulla viri?
 Suntne quibus pietas & qui sine munere bullam 995
 Illuc mendico dent veniente viro?
- G. Accipe quæsitæ quæ sit responsio verbi.
 Omnia scire volens, singula rite feres.
 Venerit ad bullam perfectè pauper & exsul:
 Promeruisse potest forte salutis opem. 1000
 Alter ab excelso si sit transmissus Olympo,
 Ni priùs enumeret munera, litus arat.
 Bulla reclamatur, si non in tempore certo,
 Dentibus horrendis dilaceratur opus.
 Et ni legales sint & sine crimine nummi, 1005
 Littera de bulla nulla sequetur eos.
 Hanc ego fornacem certo quia lumine vidi,
 Semper in intuitu mentis habebø meæ.
 Ponitur incudi pars quædam parvula plumbi,
 Et redit argenti tempore forma brevi. 1010
 Malleus impositiæ vix dat tria verbera massæ,
 Et subito plumbum se novat ære novo.
- A. Forsitan alchimia est, nam talia multa videmus,
 Cùm melior species surgit ab ære rudi.
- G. Non ita, sed virtus, papalibus insita verbis, 1015
 Naturæ speciem sic variare solet.
 Virtus verborum Papæ sic imperat æri,
 Ut faciat quicquid verba sacrata jubent.
 Sæpius audisti quod vis sermonibus apta est,
 Et quod naturam callida verba trahunt. 1020
- A. Non video quod plura mihi quærenda supersunt;
 Jamque patent oculis mœnia sacra meis.
 Si juvat ergo preces in cælum fundere quicquam,

Dii referant monitis præmia digna tuis.
 Hic patriam repetit, hic sacram tendit in urbem:
 Hunc loca nota vident, hunc peregrina domus.

A D N O T A T I O.

C Armen mox editum nobis suppeditavit codex Einsidlensis, in quo nullum exstat Auctoris nomen. An fuerit Gaufridus ille, interlocutorum princeps, incertum. Quamquam ex narrationis serie id parum veri simile videtur. Quisquis fuerit Poëta noster, medio sæculo XIII vixit, ut colligitur ex iis quæ dicit de Cardinale Gajetano, quod vel de Johanne Gajetano Ursino, postea Pontifice sub nomine Nicolai III, vel de Jacobo Cajetano Anagnino, qui paullo post floruit, intelligendum est. Certe vixit post Concilium Lugdunense anni M CC XLV, quo in Concilio Cardinalibus concessum est rubri pilei insigne, cujus mentionem facit Poëta versu 618. Mirum verò est illis temporibus existisse iam felicis ac facilis venæ poëtam, qui præter hoc carmen, etiam aliud de Ecclesia calamitatibus scripsit. Memorantur inter illius temporis Poëtas Alexander de Villa-Dei, Minorita Dolensis Aremorivus, Doctrinalis metrici auctor; itemque Conradus de Mure, condito Fabularii carmine haud ignotus, idemque Præcentor ecclesie Tigurine, unde parum distat monasterium Einsidlense, ubi hoc carmen invenimus. An Conradus Poëta nostri venam assequatur, viderint, qui ejus Fabularium legerunt. Huc facit, quod ad oram codicis ms. littera C semel ad versum 17 sola, deinde semper cum G. & A. interlocutoribus apponitur. quæ littera Conradum, an Carmen aut quidvis aliud significet, lectorum esto judicium. Saltem id visum est hoc loco adnotare ad qualemcumque conjecturam.

Omnibus hæcenus præmissis, quia nondum volu-

men istud modum excessit, Appendicem sequentem adijcimus, in qua primo loco occurrit PASSIO S. MAXIMILIANI MARTYRIS, ex codice Sarenfi nuper Oxonii vulgata post Lactantii librum de morte persecutorum, à V. C. Stephano Baluzio primum editum: quam Passionem hic recudere visum est ad superiora Martyrum acta illustranda. Deinde sequetur ex codice Einsidlensi libellus paraneiticus Pirminii Abbatis, & alia, de quibus quadam seorsim adnotabimus.

A P P E N D I X.

P A S S I O

S A N C T I M A X I M I L I A N I .

Anno 295.

* *al.* Te-
beste, in
Africa.* *f.* in-
ducto.

a

* inscri-
batur.

b

c

TUSCO & ANULINO Consulibus, IV Id. Martii, Teveste * in foro induto * FABIO VICTORE unà cum MAXIMILIANO; & admissio POMPEIANO Advocato, idem dixit: Fabius Victor Temonarius ^a est constitutus cum VALERIANO QUINTIANO præposito Cæsariensi; cum bono timone Maximiliano filio Victoris. Quoniam probabilis est, rogo ut intumetur *. DION ^b Proconsul dixit: Quis vocaris? Maximilianus respondit: Quid autem vis scire nomen meum? mihi non licet militare, quia Christianus sum. Dion Proconsul dixit: Intumetur. Cumque intumatus fuisset, ex Officio recitatum est: Habet pedes ^c quinque, uncias decem. Dion dixit: Ad officium signetur. Cumque resisteret Maximilianus, respondit: Non possum militare.

a Qui nimirum præfectus erat præstationi tironum, quos *temones* appellabant. Unde infra *cum bono timone Maximiliano*, pro quo *ms. codex, timore*.

b Ille, ut videtur, Cassius Dio, qui ante quadriennium cum C. Julio Tiberiano Consul fuerat, & post annum præfectus Urbi.

c Nempe Romani metiri solebant tirones, quos militiæ adscribebant, *ita ut senos pedes, vel cerè quinos & denas uncias habentes inter alares equites, vel in primis legionum cohortibus probarentur*, teste Vegetio in lib. I cap. 5.

Dion dixit: Milita ne pereas. Maximilianus respon-
dit: Non milito; caput mihi præcide; non milito
sæculo, sed milito Deo meo. Dion Proconsul dixit:
Quis tibi persuasit? Maximilianus respondit: Ani-
mus meus, & is qui me vocavit. Dion ad Victorem
patrem ejus dixit: Consiliare filium tuum. Victor
respondit: Ipse scit consilium suum, quid illi expe-
diat. Dion ad Maximilianum dixit: Milita, & accipe
signaculum^a. Respondit: Non accipio signaculum:
jam habeo signum Christi mei. Dion Proconsul dixit:
Statim te ad Christum tuum mitto. Respondit:
Vellem modò facias, hoc & mea laus est. Dion ad
Officium dixit: Signetur. Cumque reluctaret, res-
pondit: Non accipio signaculum sæculi; & si signa-
veris, rumpo illud, quia nihil valeo*. Ego Christianus
sum, non licet mihi plumbum collo portare, post
signum salutare Domini mei Jesu-Christi filii Dei
vivi, quem tu ignoras, qui passus est pro salute
nostra, quem Deus tradidit pro peccatis nostris. Huic
omnes Christiani servimus; hunc sequimur vitæ
principem, salutis auctorem. Dion dixit: Milita &
accipe signaculum, ne miser malè pereas. Maximilianus
respondit: Non pereo, nomen meum jam ad
Dominum meum est, non possum militare. Dion
dixit: Attende in juventutem tuam, & milita, hoc
enim decet juveni. Maximilianus respondit; Militia
mea ad Dominum meum est; non possum sæculo*
militare, jam Christianus sum. Dixit Dion Procon-
sul: In sacro comitato* dominorum nostrorum
Diocletiani & Maximiani, Constantii & Maximi,
milites Christiani sunt & militant. Maximilianus res-
pondit: Ipsi sciunt quod ipsis expediat, ego tamen
Christianus sum, & non possum mala facere. Dion

* f. valet.

* ita supra.

* comi-
tatu.

a. Puncta & circumscripta in manibus, inscriptio nominis
Imperatoris, præterea mobile plumbeum, de quo infra,
hæ tesserae erant militis adscripti.

ACTA S.
MAXIMI-
LIANI:
* id est
dele.

dixit : Milita , ne contemptâ militiâ , incipias malè
interire. Maximilianus respondit : Ego non pereo ;
& si de saculo exiero , vivit anima mea cum Christo
Domino meo. Dion dixit : Sterne * nomen ejus :
Cumque stratum fuisset , Dion dixit : Quia indevoto
animo militiam recusasti , congruentem accipies sen-
tentiam , ceterorum exemplum. Et decretum ex tabella
recitavit : Maximilianum eo quod indevoto animo
sacramentum a militiæ recusaverit , gladio animad-
verti placuit. Maximilianus respondit : Deo gratias.
Annorum ^b fuit in saculo XXI , & mensium trium ,
dierum & XVII. Et cum duceretur ad locum , sic ait :
Fratres dilectissimi , quantacumque potestis virtute ,
avida cupiditate prosperate , ut Dominum vobis vi-
dere contingat , & talem etiam vobis coronam tri-
buat. Et hilari vultu ad patrem suum sic ait : Da huic
spiculatori vestem meam novam , quam mihi ad mi-
litiam preparaveras. Sic cum centenarius numero *
te suscipiam , ut simul cum Domino gloriemur. Et
ita mox passus est : & Pompeiana matrona corpus
ejus de judice meruit , & imposito in dormitorio suo
produxit ad Carthaginem , & sub monticulo juxta
Cyprianum martyrem secus platam * condidit : &
ita post tertium-decimum diem eadem matrona dis-
cessit , & illic posita est. Pater autem ejus Victor
egressus est domui suæ cum gaudio magno , gratias
agens Deo , quòd tale munus Domino præmiserit , ipse
modum * securus.

* f. fueris.

* f. plata-
num.

* f. modò.

a. Nempe quod veteranorum filii militare cogerentur.
Hæc carptim ex Notis editionis Oxoniensis. Nulla in his
actis mentio de causa Christianæ religionis. Quamquam
Maximilianus putabat , se salva fide non posse militare :
Maximiliani hujus nomen non invenio in Martyrologiis.

b. Ab anno decimo nono ad militiam eligebantur , ex Vege-
tio in lib. I cap. 4.

I N C I P I T

LIBELLUS ABBATIS PIRMINII,

De singulis libris Canonicis Scarapfus.

FRatres carissimi Spiritus-sanctus per Prophetas, Sacerdotes & Levitas & omnes Doctores Ecclesiæ catholicæ admonet dicens: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & adnuntia populo meo peccata eorum.* Et iterum: *Si non adnuntiaveris iniquo iniquitatem suam, ipse in peccatis suis morietur, sanguinem ejus de manu tua requiram.* Et Dominus in Evangelio ait: *Euntes in mundo universo, predicare Evangelium.* Et vos Fratres qui ad ecclesiam convenitis, Dominus per Prophetam dicit: *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos.* Et iterum, *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* & Dominus in Evangelio: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam,* dicit Dominus. Petimus ergo carissimi, caritatem vestram, ut quæ pro salute vestra dicuntur, attentius audiat. Longus quidem pro divinis scripturis ordo degeritur, sed velut aliquantulum in memoria teneatis, pauca vobis de pluribus commendamus.

Cum fecisset Dominus in principio cælum & terram, & in illa cælesti habitatione fecit spirituales creaturas, id est Angelos: è quibus unus qui primus omnium Archangelus fuerat factus, videns se in tanta gloria præfulgentem, non dedit honorem Deo creatori suo, sed similem se illi dixit; & pro hac superbia cum aliis pluribus angelis qui illi consenserunt, de illa cælesti sede in aëre isto, qui est sub cælo, dejectus est, & perdita luce gloriæ suæ factus est diabolus. Similiter & illi angeli qui consentientes

PIRMINII
LIBELLUS.

illi fuerunt, cum ipso de cælo projecti sunt, perdito splendore gloriæ suæ facti sunt dæmones. Reliqui autem qui subditi fuerunt Deo, in sua claritatis gloria in conspecto Domini perseverarunt, & ipsi dicuntur Angeli sancti.

Post istam ruinam, angelorum, formavit Deus hominem de limo terræ, ut si præceptum Domini servasset, in loco illo cælesti sine morte succederet, unde angeli illi refugi ceciderunt: si autem præterisset Dei præceptum, morte morietur. Videns autem diabolus quia propterea factus fuerat homo, ut in loco illius unde ipse cecidit, in regno Dei succederet; invidiâ ductus, suasit hominem ut mandata Dei transiret. Præceperat autem Deus homini, dicens: *De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientia boni & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Ex quo ligno contra præceptum Dei tulit homo de fructibus illius suadente diabulo, & comedit: pro qua offensâ jactatus est homo de paradiso in exilio mundi istius, ubi multos labores & dolores pateretur.

Fuit autem primus homo dictus Adam, & mulier ejus dicta est Eva, quod creavit: ex istis duobus omne genus hominum propagatum est. qui obliti creatorem suum Deum multa scelera facientes irritaverunt Deum, ad iracundiam provocantes eum. Pro qua re immisit Deus diluvium, & perdidit omnes, excepto uno justo nomine Noë cum suis tribus filiis, & uxores eorum pro reparando humano genere reservavit. A primo ergo homine Adam usque ad diluvium transierunt anni duo millia CC XLII. Post diluvium, iterum recuperatum est genus humanum per filios Noë: & cum cœpisset multitudo succrescens mundum implere, obliviscentes iterum homines creatorem mundi Deum, cœperunt colere creaturas, & multa alia mala opera facere, quæ dinumerare longum est.

Cum vidisset Deus tantam malitiam hominum, dedit per famulum suum Moïsem legem in duas tabulas lapideas digito Dei scriptas. In prima tabula : *Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus unus est. Non adsumes nomen Dei tui in vano. Memento ut diem sabbati sanctifices. Sex dies operaberis, & facies omnia opera tua; septimus autem dies, sabbatum est Domini Dei tui, non facies omne opus in eo.* In secunda tabula : *Honora patrem tuum & matrem tuam. Non mœchaberis. Non occides. Non furtum facies. Non falsum testimonium dices. Non concupisces uxorem proximi tui. Et iterum, Non concupisces rem proximi tui.* Etiam lege accepta, homines in ipsa prævaricati, & postmodum ad idola & culturas dæmonum reversi, in multis criminibus & peccatis detenti erraverunt.

Iterum cum vidisset Deus tantam stultitiam & duritiam humanam; quia hominem quem creavit non vult perdere, misit Prophetas suos monens eos per Spiritum-sanctum, ut de culturis idolorum vel prævaricatione legis ad cultum divinum vel præcepta Dei reverterentur. Sed nec ipsa lex, quæ per Moïsem data fuit, nec ipsi Prophetæ eos de originalibus peccatis, quæ de Adam traxerant, liberare potuerunt; quia omnis anima peccatorum & iustorum exeuntes de corpore, ad infernum descendebant propter ipsa originalia peccata, quæ de Adam traxerant, pro eo quod in paradiso primus homo transgressus est mandatum Dei.

Sed quando vidit Deus quod totus mundus periret, misertus est humano generi: misit Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Descendere dignatus est Filius Dei de sino Patris, hoc est Verbum in utero sanctæ Mariæ semper Virginis. In tanta humilitate venit, ut per humilitatem vinceret diabulum mortis auctorem, & liberaret humanum genus per crucem suæ

passionis. Qui cum Patre fulgebat in cælo, in terra pannis involutus in præsepio jacebat. Ille Ægypto fugatus, in corpore circumcisus: ille à Johanne quasi treginta annorum in Jordane fluvio baptizatus, & prædicavit in Judæis & gentibus omnia mala opera vel diabolica derelinquere, & pænitentiam agere, & baptismum accipere, vel præcepta sua, quod sunt quatuor Evangelia & reliqua sacra Scriptura, custodire. Et elegit duodecim Discipulos suos, ut quicquid in universo mundo prædicarent, omnes crederent in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti & baptizarent in remissione omnium peccatorum. Et isti sunt Apostoli: Petrus, Andreas, Jacobus, Johannes, Philippus, Thomas, Bartholomæus, Matthæus, Simon Zelotes, Judas Jacobi, Jacobus Alphæi; & sic illis Dominus docuit orare. *Pater noster qui es in calis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in calo & in terra. Panem nostrum super substantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne inducas nos in temptationem: sed libera nos à malo.* Et ipse Christus Filius Dei de aqua vinum fecit, & de quinque panibus & duobus piscibus quinque milia populi satiavit, & super mare pedibus ambulavit, & leprosos mundavit, & dæmonia ejecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui, & paralyticos sanavit, & cæcos inluminavit, & omnem infirmitatem & languorem in populo sanavit. Et ipse Dominus jejunavit XL diebus & XL noctibus, & postea esuriit; & accedens diabolus dixit ei: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Respondens Christus dixit ei: *Non in pane solo vivit homo, sed in omne verbo Dei.* Et dixit ei diabolus: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.* Dicit illi Jesus: *Non temptabis Dominum Deum tuum.* Et ostendit illi diabolus omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit illi: *Hæc*

omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. Tunc dixit ei : *Vade retro satanas ; scriptum est enim : Dominum Deum tuum adorabis , & illi soli servies.* Tunc reliquit eum diabolus : & ecce accesserunt Angeli , & ministrabant ei. Hic ostenditur quod unus diabolus temptavit Adam & Christum , & de eadem causa temptavit eos. Adam temptavit in gula cum dixit : *Cur pracepit vobis Deus ne comederetis de hoc ligno ?* Vanam gloriam suggessit , quando dixit : *Eritis sicut dii.* Cupiditatem suggessit , quando dixit : *Scientes bonum & malum.* & sic temptat omnem , si potest , hominem vincere , in gula cadit , in fornicatione , in luxoria , in inmundicia , in impudicitia : & si in his non cadit homo , suggerit illi vanam gloriam , unde nascitur jactantia , elatio , superbia ; & si in his non peccat homo , suggerit cupiditatem ; inde nascuntur inimicitia , contentiones , iræ , discordia , furta , homicidia , zeli. Et propterea corripiamus arma Christi , & vincamus inimicum , sicut noster Magister docuit Christus , & illum vicit.

Post hæc cum duodecim discipulis suis venit ad cœnam quinta feria , quæ vocatur Jovis , & Cœna Domini , & uno ex ipsis duodecim discipulis suis , qui vocabatur Judas Schariothis , inmisit diabolus per invidiam cordi sicut Judæorum , ut Christum Filium Dei ipsis Judæis consentientibus , pro triginta argenteis in ipsa nocte traderet ad crucifigendum. Et ille voluntariè , non invitus , pro nostra salute venit ad passionem : ille pro nobis obpropria sustinuit , ille inrisiones , ille sputa , ille alapas , ille flagella , ille spineam coronam : ut feria , quæ dicitur dies Veneris , in crastino de Cœna , hora sexta à Judæis suspensus in cruce ; & in ipsa die tenebræ factæ sunt super universam terram à septima hora usque ad horam nonam : & terra mota est , & petra scissæ sunt , & monumenta aperta sunt , & multa corpora

sanctorum qui dormierant resurrexerunt, & exeuntes de monumentis post resurrectionem, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis. Ipse Dominus pro nobis in cruce clavis confixus, acero potatus, lancea perforatus, & in ipsa hora nona emisit spiritum; & emanavit de latere ejus sanguis & aqua. Quid per sanguinem, nisi redemptio? Quid per aquam, nisi Baptismi Sacramentum significatur?

Deinde corpus Christi jacuit in sepulcro; & dum illud sacrum corpus in sepulcro jaceret, anima Christi descendit ad infernum. Inde eripuit Adam primum hominem, & omnes Patriarchas & Prophetas & justos, qui propter originalia peccata ibidem detinebantur. unde Dominus dicit: *Ero mors tua, ô mors; ero morsus tuus, ô inferne.* quia Dominus noster Jesus-Christus morsus inferni fuit, quia parte abstulit, parte reliquit illos: justos abstulit, illos peccatores reliquit. Quia illa divinitas Dei, quæ impassibilis est, hoc est Verbum, cum Patre erat in cælo, & cum corpore in sepulcro; & cum anima Christi in inferno: quia sola humanitas sine divinitate mundum redimere non poterat. Deinde alligavit diabulum, & exspoliavit infernum. Tertia die, quod omnes Christiani celebrant Pascha, die dominico resurrexit de sepulcro, & post resurrectionem apparuit hominibus, & per quadraginta dies usque ad ascensionem ad cælos, cum Apostolis inter homines in isto mundo ambulavit, & ostendit eis plagam lanceæ in latus, & fixuras glaborem in manus suas; & loquens eis multa de regno Dei, elevavit manus suas super eos, & benedixit illos, & dixit illis: *Euntes in mundo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis.* Et præcepit eis ab Jerusalem ne discederent, sed expectarent promissionem Patris; & dixit eis: *Accipietis virtutem superve-*

nientis Spiritus-sancti in vos, & eritis mihi testes. Et cum hæc dixisset, videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cælum euntem illum; ecce duo viri adsteterunt juxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: *Viri Galilæi, quid statis adspicientes in cælum? Hic Jæsus qui adsumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Et hoc actum est quinta feria, quæ vocatur dies Jovis, quod est Ascensio Domini.

Tunc ipsi Discipuli Domini reversi sunt Jerosolyma, & erant perseverantes unanimiter in oratione usque ad decimum diem, quod est Pentecosten, & dicitur quinquagesimus dies dominicus; & in ipsa die, hora tertia, factum est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & implevit totam domum, ubi erant sedentes Apostoli. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum, & repleti sunt omnes Spiritu-sancto, & cœperunt loqui aliis^a linguis, prout Spiritus-sanctus dabat eloqui illis; & composuerunt Symbolum. Petrus: *Credo in Deum Patrem omnipotentem Creatorem cali & terra.* Johannes: *Et in Jæsum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum.* Jacobus dixit: *Qui conceptus est de Spiritu-sancto, natus ex Maria virgine.* Andreas ait: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus,* Philippus dixit: *Descendit ad inferna.* Thomas ait: *Tertia die surrexit à mortuis.* Bartholomæus ait: *Ascendit ad calos, sedit ad dexteram Dei Patris omnipotentis.* Mathæus ait: *Inde venturus judicare vivos & mortuos.* Jacobus Alphæi dixit: *Credo in Spiritum-sanctum.* Simon Zelotes ait: *Sanctam Ecclesiam Catholicam.* Judas Jacobi dixit: *Sanctorum communionem, remis-*

a. Ita in græco *ἑτεροῖς*, cum hodie in Vulgata legatur *variis*, Actuum cap. 2 v. 4.

tionem peccatorum. Item Thomas ait : *Carnis resurrectionem, vitam aeternam.*

Deinde, sicut eis antea Christus prædixerat, dispersi sunt in universum mundum ad prædicandum omnes gentes, & baptizandum eos in nomine Patris, & Filii & Spiritus-sancti. Et ipsi Apostoli benedixerunt Episcopos, Diacones, Presbyteros, & reliquos gradus Ecclesiæ catholicæ ordinaverunt, qui post discessum Apostolorum, sicut ipsi supra scripti, ordine apostolico in populo catholico vigilanter & prudenter usque in finem mundi per successionem Episcoporum agere debeant. Et nunc tempore boni per Dei gratiam ad salvationem iustorum constituuntur, & mali non secundum constitutionem apostolicam, sed per cupiditatem, sicut Simon Magus; vel per alias multas malas adinventiones eorum ad ruinam populi instituuntur: qui plus volunt præesse, quam prodesse in ecclesiis Dei. Sed considerare oportet quod scriptum est: *Quæ dicunt vobis bona, facite; & quod absit, si illi mala faciunt, facere nolite.* Et alibi scriptum est: Qui proficere studet, non consideret quid male alii faciunt, sed quid boni ille facere debeat. Nam illi boni, qui ecclesiis catholicis præsent, quæ verbis recta prædicant, & operibus complent, duplicia bona populis ostendunt, adimplentes illud evangelicum præceptum: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui est in calis.*

Ergo carissimi, ut Spiritus-sanctus per Prophetam dicit, *Effundam super vos aquam mundam; & mundabimini ab omnibus inquinamentis, & omnibus idolis vestris universis mundabo vos, & dabo vobis cornovum, & spiritum meum ponam in medio vestri.* & in Evangelio, *Nemo intrat in regnum Dei, nisi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu-sancto,* hoc est, nisi qui crediderit & baptizatus fuerit. Edeo Fratres ad
memoriam

memoriam vestram reducimus , quale pactum in ipso baptisterio cum Deo fecimus, V. G. cum interrogati singuli nomen nostrum à Sacerdote fuimus , quomodo diceremur ; respondisti autem tu , si jam poteras respondere , aut certè qui pro te fidem fecit qui te de fonte suscepit , & dixit , *Johannes dicitur ?* aut aliud nomen. Et interrogavit Sacerdos : *Johannes, abrenuncias diabulo & omnibus operibus ejus , & omnibus pompis ejus ?* respondisti : *Abrenuntio* , hoc est , despicio & derelinquo omnia opera mala & diabolica. Post ista abrenuntiationem diabulo & omnibus operibus ejus , interrogatus es à Sacerdote : *Credis in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cali & terra ?* Et respondisti : *Credo*. Et iterum : *Credis & in Jesum - Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu-sancto, natus ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus, descendit ad inferna, tertia die surrexit à mortuis, ascendit ad calos, sedit ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus judicare vivos & mortuos ?* Et respondisti , *Credo*. Et tertio interrogavit Sacerdos , *Credis & in Spiritum-sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam aeternam ?* Respondisti. aut tu, aut Patrinus pro te, *Credo*. Ecce pactio qualis & promissio vel confessio vestra apud Dominum tenetur , & credens baptizatus es in nomine Patris & Filii & Spiritus-sancti in remissione omnium peccatorum , & unctus es à Sacerdote chrisma salutis in vitam aeternam , & induit corpus tuum veste candida , & Christus animam tuam induit gratiam caelestem , & adsignatus est tibi sanctus Angelus ad custodiendum te , & acceptum nomen Christianum in Ecclesia catholica annumeratus factus es membrum Christi , ut ait Apostolus : *Vos estis Christi corpus, & membra de*

Vet. Analect. Tom. IV.

○ ○

membro ejus. à Christo enim Christiani numerati sunt. Non se autem gloriatur Christianum, qui nomen habet, & facta non habet. Christianus ille est, qui Christum in omnibus imitatur & sequitur, ut ait Apostolus: *Qui se dicit in Christum credere, debet ambulare sicut & ille ambulavit; & Qui se dicit credere in Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est.* Et ipse Dominus in Evangelio ait: *Si diligitis me, mandata mea servate.* Oportet ergo nos, Fratres, qui baptizati sumus, & mandata Dei percepimus, custodire sicut Spiritus-sanctus per Scripturam sacram admonet facere, hoc est, divertere à malo, & facere bonum. Quid est divertere à malo, nisi diabulum cum omnibus operibus ipsius derelinquere? Mala ergo sunt octo principalia vitia, quæ demergunt homines in interitum & perditionem: cupiditas, gula, fornicatio, ira, tristitia, accidia, vana gloria, superbia: ex quibus octo vitiis plurima alia mala vitia & peccata oriuntur, quæ dinumerare longum est: tamen propitio Christo inantea aliquid breviter vobis inde habemus dicere.

Ideo, carissimi, rogamus caritatem vestram, ut intenta aure cordis vestri audiatis quid vobis de hæc vitia superscripta Dominus per semetipsum, vel per sanctam Scripturam prohibet, ut numquam ea faciatis; & qui fecerit, quomodo debet emendare. De cupiditate autem dicit: Non concupiscere rem proximi tui. & per Salomonem: *Nihil est scelestius quam amare pecuniam.* & per Apostolum: *Radix omnium malorum est cupiditas.* De gula verò dixit: *Cavete autem gulam, per quam primus homo Adam de paradiso ejectus est,* quia scriptum est, *Nolite seduci in satietatem ventris.* & per Prophetam: *Hac fuit iniquitas Sodomorum superbia, & saturitas, panis, & abundantia,* & Apostolus: *Carnis curam ne feceritis in desideriis.* & Dominus in Evangelio: *Va qui saturati*

estis, quoniam esurietis. Nemo fornicationem faciat, quia in lege Dominus ait: *Qui dormierit cum masculo coitu femineo, aut qui operatus est nefas, morte moriatur.* & Apostolus ait: *Fornicatores & adulatores * Deus judicabit.* Omnis enim immunda pollutio fornicatio dicitur. Et iterum Apostolus ait: *Neque fornicarii, neque masculorum concubitores, neque molles regnum Dei possidebunt.* Nullus in corde suo iracundiam contra proximum suum teneat, quia Dominus in Evangelio ait: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* & Apostolus: *Ira viri Dei iustitiam non operatur.* &, *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Nolite tristari pro rebus transitoriis, quia scriptum est: *Tristitia seculi mortem operatur.* Nemo otiositatem faciat, quia scriptum est: *Anima autem nihil operantis esuriit.* & iterum: *Otiositas inimica est animae.* Et Apostolus ait: *Qui non vult operari, nec manducet.* Vanam gloriam contemnite. Quodcumque ornandi causa, vel laudis ab hominibus fecerimus, vana gloria nuncupatur, unde scriptum est: *Quoniam Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placent.* & Apostolus ait: *Nolite fieri inanis gloria cupidi.* & item Apostolus: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* & Dominus in Evangelio ait: *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab hominibus, alioquin mercedem non habetis apud Patrem vestrum qui in calis est.* Superbiam fugite, quia *immundus est ante Deum omnis qui exaltat cor suum.* Et iterum: *Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam.* & iterum: *Qui se exaltat, humiliabitur.* Nullus homicidium faciat, quia scriptum est: *Quicumque effuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis ipsius.* & Dominus ait: *Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio.* Et Apostolus ait: *Omnis homicida non habet partem in vitam aeternam.* Nemo adulterium committat, quia

FIRMINII
LIBELLUS.

* l adul-
teros.

FIRMINI
LIBELLUS.

in lege Dominus ait : *Non concupisces uxorem proximi tui.* & Apostolus dixit : *Neque adulteri regnum Dei possidebunt.* & Dominus ait : *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Legitimum conjugium nullus separare præsumat, nisi ex amborum consensu propter amorem Christi, qui ait : *Qui reliquerit uxorem, & reliqua, centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit.* & propter fornicationem, quia Pharisei temptantes Dominum Jesum-Christum interrogaverunt eum, *Si licet homini dimittere uxorem suam ex quacumque causa; respondens Jesus ait: Non legistis quia qui fecit ab initio hominem, masculum & feminam fecit eos? & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una; itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quid ergo Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi, Quid ergo Moyses mandavit dare illi libellum repudiæ, & dimittere de domo sua? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis uxores vestras dimittere; ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob causam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur; & qui dimissam duxerit, mœchatur.* Unde Apostolus dicit : *Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere.* & iterum : *Adligatus es uxori? noli querere solutionem. Solutus es ab uxore? noli querere uxorem.* & alibi scriptum est : *Qui adulteram tenet, stultus & impius est.* Ubicumque igitur est fornicatio, aut fornicationis suspicio, liberè uxor dimittatur. Quod ergo sterilis est, si deformis, si ætate vetula, si fœtida, si temulenta, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si fatua, si gulosa, si vaga, si jurcadrix*, si maledica; tenenda erit istius modi velis nolis, & qualiscumque accepta habenda: cum esses liber, sponte te subiecisti. Nemo

* jurgatrix.

incestis conjunctionibus se coinquinat, quia Dominus in libro Levitico, quando legem ad populum dedit, ait: *Ego Dominus: Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat. Turpitudinem patris tui & matris tuae, & uxoris patris tui, non discuperies; turpitudinem sororis tuae, & filia filii tui, vel nepotis, & filiam filia uxoris patris tui, & sororem patris tui, & sororem matris tuae & patris tui non revelabis; nec accedas ad uxorem ejus qui tibi adfinitate conjungitur. Turpitudinem uxoris filii, & uxoris fratris tui, & uxoris tuae, & filia ejus non revelabis: filiam filii ejus, & filia ejus, non sumes ut reveles ignominiam ejus, quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est.* Et iterum ipse Dominus: *Qui dormierit cum noverca sua & cum nore* sua, uterque moriatur. Et qui supra uxorem filiam duxerit matrem ejus, vivus ardebit cum eis: & qui coierit cum uxore patris, vel avunculi sui, morientur.* Et alibi scriptum est, usque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est: ut sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur; ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur. Ad mulierem menstruatam nullus accedat, quia Dominus ait: *Ad mulierem qua patitur menstruum, ne accesseris.* & iterum ibi: *Mulier qua redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit.* Et iterum ibi: *Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit.* & per Ezechiel Prophetam Dominus ait: *Ad mulierem menstruatam non accedes.* Nullus avarus sit, quia Apostolus ait: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseris, quia advenient vobis. Divitia vestra putrefacta sunt & vestimenta vestra à tineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum aruginavit, & arugo ipsa vobis in testimonium erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis:* Et iterum Apostolus ait: *Neque avari regnum Dei.*

* nura.

possidebunt. & Dominus in Evangelio : Qui habet duas tunicas, det non habenti, similiter & escam.

Usuras nullus præsumat accipere, quia Dominus ait : *Non fenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem. & iterum : Si attenuatus fuerit frater tuus, non accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti.* & Dominus in Evangelio : *Qui petit à te, da ei, & volenti mutuare à te, ne avertaris.* Nemo mensuras duplices nec stateras injustas habeat, quia Dominus ait : *Non habebis in sacco diversa pondera, majus & minus ; nec erit in domo tua major & minor pondus : habebis justum & verum, modius equalis & justus erit tibi.* Et Dominus in Evangelio ait : *Quid enim proficit homini, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat ?* & iterum ipse Dominus : *Prout vultis ut faciant vobis homines bona, & vos facite illis.* Similiter hominem captivare non præsumitis, quia Dominus in lege ait : *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, & convictus fuerit noxa, morte moriatur.* & iterum : *Non facies calumniam proximo tuo, neque opprimes eum. & Quod tibi non vis, alii ne feceris.* Furtum nemo faciat, quia Dominus in lege ait : *Non furtum facies.* & Apostolus ait : *Neque fures regnum Dei possidebunt.* & Dominus : *Non concupiscere rem proximi tui.* Per fortia autem, per malo ingenio nullus aliquid alteri tollat, quia Dominus per Prophetam ait : *Per vim nihil rapueris.* & in Evangelio Dominus* : *Neminem concutiatis, neque calumniam faciat, & contenti estote stipendiis vestris.* & Apostolus : *Neque rapaces regnum Dei possidebunt.*

* immo
Johannes
Baptista.

Nullus injustè judicet causam proximi sui, neque pro amore parentum & amicorum, vel alicujus amore ; nec propter munera vel odium, nemo fraudet judicium suum, quia in Deuteronomio Dominus ait : *Non pervertes judicium.* & per Prophetam ipse Dominus

ait : *Va qui justificatis impium pro mulieribus , & iustitiam iusti auferitis ab eo.* Et Dominus in Evangelio : *In quo enim iudicio iudicaveritis , iudicabimini ; & in qua mensura mensi fueritis , remetietur vobis.* Nolite iniuste injuriam facere alicui , nec malum pro malo reddere , quia Dominus per Prophetam ait : *Hominem non contristaveris.* & Apostolus : *Nolite malum pro malo alicui reddere.* & in Evangelio Dominus : *Diligite inimicos vestros , & benefacite his qui vos oderunt ; benedicite maledicentibus vobis , orate pro calumniantibus vos.* & *Qui te percutit in maxillam , prabe ei & alteram.* & , *ab eo qui auferit tibi vestimentum , etiam tunicam noli prohibere.* *Omni autem peccanti te tribue.* & , *Qui auferit qua tua sunt , non repetas.* Nolite iniuste opprimere peregrinum , nec viduam , nec orphanum , neque pauperem , quia in Exodo Dominus ait : *Advenam non contristaveris ; vidua & pupillo non nocabis.* & iterum : *Non negabis mercedem indigentis.* & in Propheta ait : *A pauperis injuria averte manum tuam.*

Nemo perjuret , quia Dominus ait : *Non perjura- bis , reddes autem Domino juramenta tua.* & Aposto- lus : *Nolite jurare , neque per calum , neque per terram , neque alio quocumque juramento.* Et in Salomone : *Vir multum jurans implebitur iniquitate , & non discedet de domo illius peccatum.* & Dominus in Evan- gelio : *Non jurare omnino , neque per calum , neque per terram , neque per caput tuum.* Sit autem sermo tuus ; *Est , est , Non , non.* quod autem his abundantius est , a malo est. Falsum testimonium nemo praesumat dicere , nec consentire , quia scriptum est : *Falsus testis non erit impunitus.* & alibi : *Qui autem diligit iniquitatem , odit animam suam.* Qui dicit testimo- nium falsum , particeps est eorum qui crucifixerunt Christum. Non blasphemetis , quia Dominus ad Moïsen ait : *Qui blasphemaverit nomen Domini , morte*

moriatur. & Dominus in Evangelio ait : *Qui blasphemaverit in Spiritum-sanctum, non remittitur ei neque hic, neque in futuro.* & Apostolus : *Omnis amaritudo, ira, indignatio, & blasphemia auferatur à vobis.* Cum omni malitia omne mendacium non dicatis. *Omne quod mendacium est, peccatum est. Os quod mentitur occidit animam.* & iterum : *Perdes eos qui loquuntur mendacium.* Fugite inhonesta verba, *Vanus sermo cito polluit mentem.* & in Evangelio Dominus ait : *Ex abundantia cordis os loquitur.* Bonus homo de bono thesauro profert bona ; malus homo de malo profert mala. Multiloquium non amare, quia in Propheta scriptum est : *Vir linguosus non dirigitur super terram,* & iterum : *Mors & vita in manibus lingue.* & in Evangelio : *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines inter se, reddent rationem de eo in die iudicii. Ex verbis tuis condemnaberis.*

Nemo sit facilis ac promptus in risu, quia scriptum est : *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudii luctus praecipitat.* Risum deputavi errorem, & gaudia dixi : *Frustra decipitur.* & iterum : *Stultus in risu exultat vocem suam.* Et in Evangelio : *Va vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.*

Nullus detrahat proximum suum. Detractio grave peccatum est, unde scriptum est : *Qui detrahit, eradicabitur de terra viventium* & Apostolus ait : *Nolite detrahere de alterutro, fratres.* Quando alteri detrahis, te ipsum discute. Numquam alium detrahit, qui se ipsum benè perspexerit. unde Dominus in Evangelio ; *Quid autem vides festucam in oculo patris tui, & trabem in oculo tuo non vides?* Nemo maledicat, quia in Levitico Dominus ait : *Qui maledixerit patri suo & matri, morte moriatur.* & Apostolus : *Nolite maledicere.* & iterum ipse : *Neque maledici regnum Dei possidebunt.* Invidiam contra proximum suum nullus habeat, quia scriptum est : *Invidia*

diabuli mors introibit in orbem terrarum. Et quia per invidiam crucifixus est Christus ; & ideo qui invidiam habet proximo suo , crucifigit Christum. Nemo hominem odio habeat , sed vitia & peccata. Odium enim à regno Dei hominem excludit. unde Apostolus ait : *Qui non diligit , manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum , homicida est : & scias quia omnis homicida non habet vitam aeternam in se manentem.* & Dominus in Evangelio : *Si non dimiseritis hominibus peccata eorum , nec Pater vester caelestis dimittet vobis peccata vestra.* Nolite lites & scandala concitare ; fugite autem omnes inimicitias , contentiones , æmulationes , rixas , dissensiones , sectas , & reliqua his similia , ut ait Apostolus : *Qui talia agunt , regnum Dei non possidebunt.*

Nolite manducare morticinium , neque sanguinem , neque animalia , vel apes * , quas bestia , vel canes , vel accipiter consummaverunt , si mortua inveniuntur , quia in Levitico Dominus ait : *Sanguinem universa carnis non comedetis , quia anima carnis in sanguine est.* Et ; *Quicumque comederit illud , interibit anima ejus.* & iterum : *Morticinium & caprum à bestia non comedent.* Et quatuor capitula Actus Apostolorum præceperunt abstinere à fornicatione , & suffocato , & sanguine , & idolatria. Nullus se inebriet , quia ait Apostolus : *Nec ebriofì regnum Dei possidebunt.* & alibi : *Nolite inebriari vino , in quo est luxuria.* & Dominus in Evangelio : *Videte ne graventur corda vestra in crapula , & ebrietate , & curis secularibus.* Nullus alium cogat , aut importunè roget aliquem plus bibere quàm oportet quia Dominus per Prophetam ait : *Va qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam , & potandum usque ad vesperum , ut vinum astuatis.* & iterum : *Va qui potentes estis ad bibendum vinum , & viri fortes ad miscendum ebrietatem.* Et per Joël prophetam

* l. aves:

PIRMINI
LIBELLUS.

Dominus ait : *Expergiscimini ebrii, & flete, & ululate omnes qui bibitis vinum in dulcedine.* Non solum vino inebriantur homines, sed etiam ex ceteris potandi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Unde & Nazaraeis præceptum est vinum & siceram omnino non bibere : utraque enim ebrios faciunt, & luxuriam carnis æqualiter gignunt.

Nulla mulier potionis abortum accipiat, ne filius aut conceptus aut renatus occidat : & nullas diabolicas potiones mulieres debent accipere, per quas jam non possint concipere. Mulier quæ hoc fecerit, quanto seumque parere poterit, tantorum homicidiorum se ream cognoscat esse.

Noli adorare idola, non ad petras, neque ad arbores ; non ad angulos, neque ad fontes, ad trivios nolite adorare, nec vota reddere. Præcantatores & fortilegos, karagios, aruspices, divinos, ariolos, magos, maleficos, sternutus & auguria per aviculas, vel alia ingenia mala & diabolica nolite facere nec credere. Nam vulcanalia & Kalendas observare, laurus obperire, pedem observare, effundere super truncum frugem, & vinum, & panem in fontem mittere ; mulieres in tela sua Minervam nominare ; & Veneres aut alium diem in nuptiis observare ; & quo die in via exeatur attendere, omnia ista quid aliud nisi cultura diaboli est ? Karachares herbas succino nolite vobis vel vestris appendere. Tempetarias nolite credere, nec aliquid pro hoc eis dare. Qui impurias, quæ dicunt homines super tectus mittere, ut aliqua futura possint eis denuntiare quod eis bona aut mala adveniant ; nolite eis credere, quia soli Deo est futura præscire. Cervulos & vehiculas in Quadragesima vel aliud tempus nolite ambulare. Viri vestes femineas, feminae vestes viriles in ipsis Kalendis vel in alia lusa quam plurima nolite vestire. Membra ex ligno facta in trivios & ab arboribus

vel alio nolite facere, neque mittere : quia nullam sanitatem vobis possunt præstare. Luna quando obscuratur, nolite clamores emittere. Nolite carminum diabolicum credere, nec super se mittere non præsumat. Nullus Christianorum neque ad ecclesiam, neque in domibus, neque in trivios, nec in nullo loco ballationes, cantationes, saltationes, jocus & lusa diabolica facere non præsumat. Mimaritias, & verba turpia & amatoria vel luxuriosa, ex ore suo non proferat. Omnia phylactiria diabolica & cuncta supra dicta nolite ea credere, nec adorare, neque vota illis reddere, nec nullum honorem impendere, quia in Exodo Dominus ait : *Non facies tibi sculpsile, neque omnem similitudinem, qua est in celo desuper, & qua in terra deorsum, nec horum qua sunt in aquis sub terra: non adorabis ea, neque coles.* & iterum : *Qui immolaverit diis, occidetur, præter Domino soli.* & in Levitico Dominus : *Non auguriabimini, nec observabitis somnia.* & iterum in Deuteronomio : *Ne inveniantur qui ariolos sciscitentur, & observet somnia atque auguria; nec sit maleficus, nec incantator, nec pithones consulat, neque divinos exquirat à mortuis veritatem: omnia hæc abominabitur Dominus.* & iterum Dominus : *Non induetur vestem virilem mulier, nec vir utetur veste feminea. Abominabilis enim apud Deum est qui hæc facit.* & iterum : *Maledictus homo, qui facit sculpsile.* & Propheta : *Hæc dicit Dominus Deus Israël: Non vos seducant propheta vestri qui sunt in medio vestri, & divini vestri.* Et ne attendatis ad somnia vestra quæ somniatis, quia falsum ipsi prophetant vobis: sed Deum trinum & unum adorare & honorificate.

Et ad sanctam Ecclesiam oblationes, & ceriotos, & oleum, & incensum, & primitias & decimas, & elemosynas, & omnia bona vestra reddite : & tenete sollempnitates præclaras & dies Dominicos, & festa

sanctorum Martyrum & Confessorum. Venite ad vigilandum & adorandum Deum, & Missas audendum, & sacrificium, secundum quod dicit sacra Scriptura, accipiendum. Et nullus in ipsa ecclesia, vel ubi lectio divina recitatur, verbosare præsumat, sed lectiones sacras libenter audite, quia per Moïsen Dominus ait: *Audi Israël, & tace*. Diem Dominicum nolite contemnere, sed cum reverentia colite. Opus servile; id est agrum, pratum, vineam, vel si quæ gravia sunt in eo, non faciatis; nec causas, nec calumnias inter vos nolite dicere die Dominico, præter tantum quod ad necessitatem reficiendi corpusculi pro excoquendo pertinet cibo: quia ipse dies Dominicus primus creatus est, & in ipso tenebræ remotæ sunt, & lux apparuit, & in eo formata sunt elementa mundi, & creati sunt Angeli. In eo die de terra Ægypti, velut è tenebris peccatorum, quasi per fontem baptismi, per mare Rubrum populus fuit liberatus. In eo die cælestis cibus, id est manna, hominibus primo data est. De ipso mandavit Moïses ad populum: *Observabitis diem primum & novissimum*. Et de ipso dicit Propheta: *Hac est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo*. In ipso quoque à mortuis resurrexit Christus: in ipso die de cælis super Apostolos sanctus descendit Spiritus, qui ideo Dominicus appellatur, ut in eo à terrenis operibus vel à mundi inlecebris abstinentes, tantum divinis cultibus serviamus. Ideo rogamus vos, ut dum tanta & talia sacra testimonia de ipso die proferuntur, ut ipso die, sicut decet Christianis, juxta quod scriptum est, cum magno honore & diligentia, in amore Christi, pro retributione æternæ vitæ custodiatis.

Decimas ex omnibus fructibus suis nemo teneat, quia in Exodo Dominus ait: *Decimas tuas & primitias tuas non tardabis offerre*. & in Levitico: *Omnes*

decima terra, sive de fructibus, sive de bonis arborum, Domini sunt: boves, & oves, & caprea, qua sub pastoris virga transierunt; quidquid decimum venerit sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabit. Si quis mutaverit, & quod mutatum est sanctificabitur Domino, & non redimetur. & in Exodo: Primitias frugum terra tua deferres in domo Domini tui. Quod voverit Domino, nullus tardet reddere, quia in Numero Dominus ait: Cùm voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit illum Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. si verò nolueris polliceri, absque peccato eris. Observabis & facies sicut promisisti Domino Deo tuo propria voluntate & ore quod locutus es.

Nemo cùm capitalia crimina admiserit, antequam Confessionem suam donet, & veram pænitentiam agat per consilium Sacerdotis secundum ordinem ecclesiasticum, Corpus & Sanguinem Domini communicare non præsumat, quia in Levitico Dominus ait: *Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea que consecrata sunt, & que obtulerunt filii Israël Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino: quia ego sum Dominus.* & Apostolus ait: *Quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis. Probet autem se ipsum homo; & sic de pane illo edat; & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus. Ideo inter vos multi infirmi & imbeciles, & dormiunt multi. Nullus Christianus à corpore & sanguine Christi se abstrahere vel prolongare patiatur, quia Dominus in Evangelio ait: *Ego sum panis vivus qui de calo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* & iterum: *Qui manducat**

meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. & iterum: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ideo admonéo vos, ut quicumque Christianus post baptismum criminales culpam fecit, puram Confessionem ad Sacerdotem donet, & veram pœnitentiam agat: & post actam pœnitentiam, tempore quo ei Sacerdos constituerit, oblationem suam ad Sacerdotem offerat, & corpus & sanguinem Christi communicare faciat.

Igitur, carissimi, consideremus quod scriptum est: *Contraria contrariis sanantur. & quod Dominus per Prophetam ait: Quiescite agere perverse, & discite beneficere. & iterum: Declina à malo, & fac bonum. & Apostolus: Exspoliare vos veterem hominem, & induite novum. & rursus: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. & iterum: Apprehendite loriscam justitiæ, & galeam salutis, & gladium Spiritus, quod est verbum Dei. & illud: Nox precessit, dies autem appropinquavit. Deponamus itaque opera tenebrarum, & induamus nos arma lucis, sicut in die honestè ambulemus.* Ecce quomodo nos pius Dominus ammonet, ut de malo ad bona nos convertamus. Obsecro itaque vos, Fratres, ut quicumque talia quæ supra memoravimus, & his similia contra præceptum Domini fecit, de misericordia numquam desperet, quia per Prophetam Dominus ait: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat.*

Sed unusquisque cum fide recta ad Sacerdotem, sicut jam supra dictum est Confessionem puram indonet & veram pœnitentiam agat; & quod malè fecit perfectè defleat, & per justis laboribus, elemosynis, & bonis operibus se emendet: & caveat ut amplius non peccet, quia scriptum est: *Lavamini, mundi estote. & Qui abscondit scelera sua non dirigetur. & Qui confessus fuerit, & reliquerit ea, veniam merebitur.*

& illud : *Cum conversus ingemueris ; tunc saluus eris.* & in Evangelio ; *Pœnitentiam agite , adpropinquavit vobis regnum celorum.* & Apostolus : *Confite-
mini alterutrum peccata vestra.* Et ideo carissimi , dum Dominus per tanta testimonia & præcepta sua supra scripta nos admonet , ut celsus ab omni opere malo , & convertamur ad omne opus bonum ; quare tam tardi sumus ad convertendum vel emendandum , dum Domini auxilio in nostra sint potestate remedia , quia pius Dominus indulgentiam nobis in præsentis tempore , & in futuro gloriam æternam promittit : Pensemus ergo , fratres , illud quod Dominus per Prophetam ait : *Nolite tardare converti ad Dominum , & ne differatis de die in diem ; nescitis quid adferat superventurus dies , à mane usque ad vesperum mutabitur tempus.* & alibi : *Hodie si vocem ejus audieritis , nolite obdurnare corda vestra.* Et Dominus in Evangelio : *Videte ne fiat fuga vestra in hieme vel sabbato.* & iterum : *Vigilate & orate , quia nescitis diem neque horam.* Et Apostolus : *Qua est enim visa vestra ? vapor est ad modicum parens , deinceps exterminabitur.*

Igitur dum dies transeunt , finis noster adpropinquabit ; admonemus & supplicamus , carissimi fratres , ut qui fuit cupidus vel avarus , & alicui mala ordine dolebat , & sua injustè retinebat , sit in elemosynis largus , quia Dominus in Evangelio ait : *Ne solliciti sitis de crastino.* & idem ipse Dominus : *Stulte , hac nocte animam tuam repetunt à te , qua autem parasti cujus erunt ?* & Apostolus dixit : *Habentes alimenta , & quibus tegamur , his contenti sumus.* & alibi : *Qui habuerit substantiam mundi , & viderit fratrem suum necesse habere , & clauserit viscera sua ab eo , quomodo caritas Dei manet in eo ?* Et iterum Dominus in Evangelio : *Quod superest date elemosynam.* & *erunt omnia munda vobis.* Et iterum Dominus : *Ven-*

*dite que possidetis, & date elemosynam, & facite vobis
sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem
in calis. Qui fuit ebriosus & gulosus, sit sobrius
vel abstinens, parcus & vilis in cibo & potu, ut
scriptum est: Caro nos læta traxit ad culpam, ad-
flicta reducat ad veniam Multari melius est parum
cotidie, quàm rarum satis sumere. Et Apostolus je-
junus frequenter, & Christus jejunavit, qui pec-
catum non fecit; & ipse dixit: *Beati qui esuriunt &
sitiant.* & iterum: *Beati qui esuritis, quoniam satu-
rabimini.* Qui fuit fornicator vel luxuriosus &
adulter, sit purus & castus vel continens, quia ait
Apostolus: *Corpora vestra membra sunt Christi.* &
rursus: *Qui adharet Domino, unus spiritus est. Fugite
fornicationem.* & iterum: *Glorificate ergo Deum in
corpore vestro.* & iterum ipse: *Fratres vos estis templum
Dei, & Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem tem-
plum Dei violaverit, disperdet illum Deus: templum
enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Qui fuit ira-
cundus sit patiens, ut Dominus dixit: *Beati paci-
fici, quoniam filii Dei vocabuntur.* & rursus: *In pa-
tientia vestra possidebitis animas vestras.* & Aposto-
lus: *Patientes estote ad omnes.**

Qui fuit tristis pro temporalibus damnis, vel sæ-
cularibus curis, sit hilaris, gaudens pro æternis bo-
nis & repromissionibus, quia in Evangelio Dominus
ait: *Cum vos oderint homines & cum separaverint vos,
& exprobaverint, & ejecerint nomen vestrum tamquam
malum propter filium hominis, gaudete in illa die &
exultate. ecce enim merces vestra multa est in calis.*
& iterum: *Venite benedicti Patris mei, possidere reg-
num quod constitutum est vobis ab origine mundi: ubi
lumen indeficiens, ubi gaudium sempiternum.* &
Apostolus: *Gaudete in Domino semper.* & iterum
ipse: *Et in omnibus semper gaudete.* Qui fuit acci-
diosus, quod est otiositas, sit propriis manibus ope-
rans,

rans, aut quocumque artificio bonum laborans, unde & ipse habeat, & aliis pro æterna gloria tribuat, ut scriptum est: *Honora dominum Deum tuum de tuis justis laboribus, & liba illi de justitia fructibus.* & Propheta: *Labore & manuum tuarum manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* & Apostolus ait: *Necessitatibus meis & eorum qui mecum fuerunt hæc manus servierunt.* & Dominus ait: *Beatus est magis dare quam accipere.*

Qui pro vana gloria vel pro laude hominum aliquid faciebat, incipiat pro æterna retributione & cælesti gloria in bonis operibus soli Deo placere, ut Apostolus ait: *Omnia quacumque faciitis ad gloriam Dei facite.* & iterum: *Nemo gloriatur in hominibus.* & rursum: *Quid enim habes quod non accepisti? quid gloriaris, quasi non acceperis?* & Dominus dicit: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit elemosyna tua in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi in palam.* Et alibi scriptum est: *Nihil pro temporale opinione sed omnia propter Deum; non propter famam sed propter vitam æternam, ut ait Apostolus: Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu-Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Qui fuit superbus, sit humilis, ut scriptum est: *Humilitas ruinam numquam incurrit, numquam ruinam passã est. Despectus esto apud te ipsum Qui sibi displicet, Deo placet. Quantum es despectior ante oculos humanos tantum eris pretiosior ante oculos Dei. Cognosce quia Dominus humilis venit, quia se in forma servi humiliavit, quare ait Apostolus: In humilitate superiores sibi invicem arbitantes. & reliqua: Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non*

a Græce legatur τῶν πέντε χερῶν σου id est labores fructuum tuorum, in Vulgata, labores manuum tuarum.

Vet. Analect. Tom. IV.

Pp

rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus ... ut homo. Humiliavit se ipsum, factus obediens Patri usque ad mortem, & reliqua. & ipse Dominus dicit: Qui se humiliat exaltabitur. Et alibi: Quantum humilior fueris, tantum te sequetur gloriæ altitudo. Et item ipse Dominus: *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Qui fuit latro, sit idoneus: qui fuit somnolentus, sit vigilis: qui fuit bilinguis, sit boniloquus: qui fuit detractor, aut invidiosus, sit purus, & benignus: qui fuit in verbis ociosis, & in malis operibus intentus; sit in eloquiis bonis, & sanctis operibus perseverans. Qui aliquando in causis injustis se implicabat, & ad ecclesiam tarde veniebat; modò frequentius ad eam recurrat, & orationibus sacris se occupet. Qui fuit incredulus, sit fidelis, ut scriptum est: *Reputatum est ei ad justitiam.* & alibi: *Fides tua te salvum fecit, vade in pace; jam amplius noli peccare.* Sed contra singula vitia vel peccata, quæ hic longum est enumerare, contrariis virtutibus & bonis operibus Deo auxiliante est pugnandum: quia prius oportet derelinquere malum, deinde facere bonum.

EPILOGUS

Et ut hæc quæ supra commemoravimus, cordibus & sensibus vestris firmiter inhæreant, breviter ad memoriam vestram reducimus. Credimus enim, ut quicumque fideliter audierit, & crediderit, & in bonis operibus compleverit, per Dei potentiam & misericordiam salvus esse potest, sicut jam supra dictum est. Fratres, credite in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ; credite & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, &c. Videte, Fratres, sicut Dominus noster Jesu Christus xxx annorum passus, tertia die resurrexit à mortuis: ita & nos omnis popu-

lus in quacumque ætate mortuus fuerit, aut parvulus, aut senex, aut in utero matris vivificatus mortuus fuerit, in xxx annorum ætate resurgemus omnes ad iudicium, & peccatores & iusti veniemus: iusti verò, & qui fuerunt peccatores qui veram pœnitentiam egerunt, & in bonis operibus perseveraverunt, ut in carne percipiant regnum Dei: quia iustum iudicium Dei est, ut illa anima & caro, quæ in præfenti vita veram pœnitentiam egit, & propter Christum cruciatum sustinuit, & in bonis operibus perseveravit; ipsa caro & anima cum Christo & cum omnibus sanctis in paradiso latetur cum Angelis sanctis, sicut Dominus dicit in Evangelio: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, quod constitutum est vobis ab origine mundi, quia esurivi, & dedistis mihi manducare*, & reliqua alia opera bona. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Dei. Ad peccatores autem dicit: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus: quia esurivi, & non dedistis mihi manducare*, & reliqua bona quæ non fecerunt. Quia & hoc iustum iudicium Dei est, ut illa caro & anima, quæ hic in præfente vita peccavit, & pœnitentiam veram non egit, & in malis operibus perseveravit; ipsa caro & anima in inferno cruciabitur, quia Dominus in Evangelio ait: *Zizania colligite fasciculis ad comburendum* Zizania homines peccatores sunt: de hominibus peccatoribus incendere habet infernus: *Alligate fasciculis ad comburendum*, hoc est homicidæ cum homicidis, adulteri cum adulteris, rapaces cum rapacibus: ut quicumque huic similes fuerunt in culpa, ibidem similes erunt in tormentis. Quantum majora peccata commiserint homines, tantum ferventiùs fervet in illos ignis æternus. Credite ergo, carissimi; Patrem & Filium & Spiritum sanctum, unum Deum in Trinitate. Diligite eum ex

toto corde & ex tota mente, & diligite proximos vestros, sicut vosmetipsos. Nullus ex vobis homicidium faciat, non adulterium, non fornicationem & libidinem; immunditiam & impudicitiam fugite. Furtum non facietis, non concupiscetis rem proximi vestri, falsum testimonium ^a non dicetis, iram non perficietis, iracundiam usque ad noctem non reserveretis, sed ante solis occasum in pacem redite. Dolum & malitiam in cordibus vestris non teneatis, falsam pacem inter vos non faciatis, non mentiat in invicem. Nolite jurare, nec perjurare; malum pro malo non reddite; injustè & injuriam vel malo ordine nulli homini faciatis: sed si aliquis vobis injuriam fecerit, propter Deum patienter sustinete. Inimicos vestros diligite, & pro ipsis orate. Non maledicetis, & si quis vos maledixerit non remaledicetis, sed amplius benedicite; & persecutionem propter justitiam sustinete. Nullum hominem odio habeatis, sed vitia & peccata. Non sitis superbi, ebriosi, non concupiscentiæ gulam sectantes: non sitis somnolenti, non pigri, non otiositatem vacantes. Nolite detrahare invicem, nolite esse murmuriosi, multum loqui & verba varia non amittis; multum risum nolite diligere, sed peccata & negligentias vestras cum lacrymis & gemitu... die noctuque in oratione Dei misericordiam deprecate, ut mala vestra præterita & præsentia vobis indulgeat, & ut inantea non peccetis custodire jubeat. Idolatria, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, rixas, animositates, provocationes, hæreses, invidiam, zelum, comestationes, nolite talia facere, quia Apostolus contestatur ut hoc non faciatis. Omnia quæ Deus per Scripturam sanctam jussit ut non faceret homo, nullus Christianus præsumat hoc

^a Hæc & sequentia desumpta sunt ex Regula sancti Benedicti, cap. 4 de instrumentis bonorum operum.

facere : & quicumque contra præceptum Dei fecit, cito per puram Confessionem & veram pænitentiam cum operibus bonis & elimofynis iustis se emender, antequam mors illum subito rapiat. Omnia quæ per sacram Scripturam Deus præcepit facere, in omnibus custodite. Diligite amicos in amore Dei, & inimicos vestros diligite propter Deum. Ubicumque fueritis, ut ait Apostolus, orate sine intermissione, & in omnibus Deo gratias agite. Ad ecclesiam cum devoto animo & fide recta sapiùs convenite : præcipuè omnibus diebus Dominicis, & cunctas festivitates præclaras, tam ad vespertinis vigiliis & matutinis, quàm ad Missas celebrandas vos frequentate. Et ibi nullas causas ad judicandum audeat proferre, & negugia non faciat, & fabulas otiosas ex ore suo non proferat. Ballationes & saltationes, vel cantica turpia & luxoriosa, velut sagittam diabolicam fugite, nec ad ipsas, ecclesias nec in domibus vestris, nec in plateis, nec in ullo alio loco facere non præsumatis : quia hoc de paganorum consuetudine remansit. Omnia phylacteria diabolica, præcantatores, fortilegos, karagios, aruspices, divinos, ariolos, magos, maleficos, auguriosos, tempestarios, & cuncta alia mala cum supradicta ingenia diabolica nolite credere, nec adorare, nec vota illis reddere, nec nullum honorem impendere : sed ad sanctam ecclesiam convenite, & in ipsa ecclesia cum silentio orantes & psallentes in cordibus vestris, verbum Dei & sacram Scripturam diligenter attendite ut scriptum Dei : in lege Dei meditate die ac nocte. Vota vestra bona Deo ad ecclesiam reddite.

Primitias omnium frugum vestrarum ad benedicendum Sacerdotes adferre, & sic postea inde manducate. Decimas ex omnibus fructibus, & pecoribus vestris annis singulis ex ecclesiis reddite : de novem partibus quæ vobis remanserint, elimo-

P I R M I N I I
L I B E L L U S .

synas facite ; ex ipsis peccata vestra redimite , ut scriptum est : *Elimosyna à morte liberat , & ipsa purgat peccata.* Qui est dives , & multum habet , multum donet , ut scriptum est : Cui plus creditur , plus ab eo exigitur . Et Apostolus : *Habentes alimenta , & quibus regamur , his contenti sumus* , hoc est vicium & vestitum rationale , quantum necesse est , non quantum mala cupiditas quærit . Quod superest , in elimosynam necesse est propter vitam æternam donare . Et qui est pauperior , juxta quod potest , parvum donat : quia & vidua paupera pro duos nummos plusquam divites à Domino conlaudata est : & de calice aquæ frigidæ mercedem non perdere Dominus promisit . Et qui res non habet , unde elimosynam faciat ; habeat bonam voluntatem : ipsa bona voluntas pro facto reputabitur .

Quando ad ecclesiam convenitis , pauperibus secundum vires vestras aut argentum , aut aliud aliquid porrigite . Incensum , cereolos , & oleum in luminaribus ecclesiæ , juxta quod prævaletis , ibidem date : quia Dominus ait , *Non apparebitis in conspectu meo vacui* Oblationes , quæ in altario consecrantur offerre ; & inde post pœnitentiam actam & reconciliationem secundum consilium Sacerdotis communicate . Et ante plures dies etiam à proprias uxores vestras abstinete , ut sic cum mundo corde sanctum Sacrificium accipere possitis . Sacerdotibus vestris honorem impendite , & eis secundum Deum obedite , ut Dominus ait : *Qui vos audit , me audit.*

Filius & filia honoret patrem suum & matrem suam : similiter & omnes Christiani vos invicem honorate , ut scriptum est : *Honorem invicem prævenientes.* Esurientibus date manducare , sitientibus bibere . Hospites , præcipuè pauperes & peregrinos , colligite in domibus vestris : humanitatem illis impendite , pedes illorum lavate . Nudos vestite , in

tribulatione subvenite, indolentes consolate, infirmos visitate, mortuos sepelite, in carcere requirite, & de bonis vestris eis ministrare. Viduas & orphanos in tribulationes eorum adjuvate; pauperes & omnes oppressos à pravis hominibus, vel de iniqua judicia, & quantum potestis, adiutorium præstate. Judicium rectum semper & justitiam conservate; misericordiam in omnibus facite. Pacem cum omnibus, & ipsi in vobis habete; & eos qui discordes sunt, ad concordiam revocate.

Symbolum & orationem Dominicam & ipsi teneat, & filios vel filias vestras docete, ut & ipsi teneant. Filios quos ex fonte suscipitis in Baptismo, scitote vos fidejussores pro eis apud Deum existisse: & ideo eos docete semper, & corripite, & illos omnes subditos vestros, ut sobriè, & castè, & justè vivant sæpiùs admonete atque corrigite statim. Ex corde & ore proferte veritatem, castitatem & continentiam tenete; subrietatem & parcitatem de potu & cibo habetote; jejunium amate; seniores honorate: juniores vestros in Christi amore spiritualiter diligite, & patientes estote ad omnes. Benefacite his qui vos oderunt Caritas & gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, spes, fides, modestia, mansuetudo, continentia, castitas, dilectio sit in vobis: & hoc in bonis cogitationibus & eloquiis & sacris operibus conservate. Humilitatem tenete, omnia custodite, totam spem vestram in Domino ponite; bonum aliquid in vos cum videritis, ad Dei gloriam reputate, qui vobis hoc dedit, non ad vestram laudem. Et malum in vos cum videritis, vestræ culpæ & negligentis vestris hoc sciatis à vobis factum. Timete diem judicii; expavescite gehennam; desiderate vitam æternam; cogitationes & verba seu opera vestra diu noctuque semper in bonum custodite. Transitum vestrum de hoc mundo, qui tunc

per adpropinquat omni die sperate. Præcepta Dei factis quotidie adimplete, & de Dei misericordia numquam desperetis; & quod sibi quis fieri non vult, alii ne faciat: & prout vultis ut faciant vobis homines bona, & vos facite illis similiter. Caritatem autem, quæ est dilectio Dei & proximi, in omnibus conservate.

Nemo se circumveniat, fratres, quia omnis homo qui post baptismum mortalia crimina committit, homicidium & adulterium, fornicationem, furtum, falsum testimonium, perjurium, ebrietatem, vel his similia mortalia crimina perpetratus fuerit, si pænitentiam non egerit, & elemosynas justas non fecerit & in bonis operibus non perseveraverit, numquam intrabit in regno Dei, nec possidebit gloriam æternam; sed cum diabulo descendet in inferno, quia Apostolus dicit: *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt* Proinde scriptum est. Nequaquam Deus delinquentibus parcat, quoniam peccatorem aut flagello temporale ad purgationem ferit, aut æterno judicio puniendum relinquit, aut ipse in se homo quod male commisit, puniendo purgat. Ita proinde est quod Deus delinquenti non parcat. Et alibi scriptum est: Nulla peccata inulta dimittit Deus, hoc est sine vindicta: quia certè aut nos hic vindicabimus peccata nostra per pænitentiam; aut vindicat illa Deus per severitatem judicii. Et illud certissimè credite, quod omnis homo, quamvis peccator, quamvis criminofus fuisset, quanta mala perpetrasset; si veram pænitentiam egerit, & elemosynas justas fecerit, & in bona devotione cum operibus justis mors illum invenerit; numquam descendit infernum, sed ab Angelis elevatur in cælum, & gloriam possidebit æternam. unde Dominus dixit: *Non judicabitur homo bis in idipsum.* & Apostolus dicit: *Si nos judicavimus, utique à Domino non rejudicabimur*, hoc

est ut ille qui hic in præsentem vitam seipsum per pænitentiam iudicat, ad iudicium iterum non rejudicabitur, qui hic in præsentē vita terminabit. Unde scriptum est: Quod si nos perfectè pænitentiam agimus, non solum nostras culpas Deus dimittit, sed post culpas præmia promittit.

PIRMINII
LIBELLUS.

“

“

Ideo, Fratres, festinemus jam emendare vitam nostram, ut quidquid male contra Dei præceptum fecimus, defleamus & emendemus, & ulterius non peccemus; & conservemus nos in bona voluntate & cogitatione recta cum verbis & operibus sanctis, auxiliante & gubernante Domino nostro Jesu-Christo, qui cum Patre & Spiritu - sancto vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, amen.

ADNOTATIO.

Superior libellus, in modum parænetici sermonis contextus, exstat in veterrimo codice Einsidlenſi, ex quo eum religiosus vir Placidus Redingus, rogatu nostro describi curavit. Pirminius Abbas ejus auctor in fronte libelli scribitur. Hunc non dubito esse celebrem illum monasteriorum conditorem Pirminium Abbatem, qui & ipse Episcopus seu Chorepiscopus fuit. Hinc ratio condendi has paræneses, quæ eisi rudi stilo scripta, disciplinam tamen illius temporis nobis repræsentant, præsertim usum ac necessitatem Confessionis ac pænitentiae ante sacram Communionem. Cetera diligens lector faciliè observabit. Pirminii Acta retulimus ad annum DCC LVIII. ad quem pervenisse videtur, atque inter sanctos relatus.

EPISTOLA PASTORALIS

VULFADI Archiepiscopi Bituricensis;

*Ad parochos & parochianos suos.*CIRC. ANN.
870.

VULFADUS, etsi indignus atque peccator, gratia tamen Dei sanctæ matris Biturigenſis eccleſiæ Episcopus, omnibus confacerdotibus & comministris, necnon universis eccleſiæ mihi commiſſæ filiis, in Domino salutem. Solliciti semper, dilectissimi fratres, de salute vestra & de pretio animarum vestrarum, qui in ecclesia Pastores vocamini, & gregem Domini reficere & providere debetis; rogamus vos & obsecramus, ut in his quæ ad ministerium vestrum pertinent, jugiter meditantes, lucrum animarum vobis commissarum omni intentione quærat, & custodias super populum Domini omni tempore habere studeatis. Officium ergo ministerii nostri est, ut utilia vobis & necessaria suadeamus, & proficua, si possimus, ostendamus. Itaque, dilectissimi, providere debetis, ut quod nominamini, esse contendatis. Sacerdotes vocamini: sancti & mundi esse, & sacerdotium sanctum digne tenere & frequentare studete: quoniam de Sacerdotibus Dominus dicit: *Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester.* Pastores appellamini: oves consignatas sollicite regere & providere contendite. Speculatores nuncupamini: ut in altiori virtutum gradu, sanctitate & intellectu vosmetipsos erigere, ut carnalibus desideriis superatis, contra mundanos impetus & nequitias spirituales viriliter possitis pugnare. Fidem quoque rectam (quod est fundamentum omnium virtutum) corde firmiter tenete, & ore

prædicate, & lectioni, prout potestis, ardentius insistite, ac meditari in Scripturis sacris & divinis præceptis contendite. Orationi & psalmodiæ vigilantè incumbite: quoniam hæc sunt arma, quibus diabolus vincitur, & minister Christi in fide & bonis operibus solidatur. Prædicationis officium plebibus vobis commissis congruenter impendite, & bene agentes ad meliora verbo & exemplo invitate. Prævos quoque & impios fortiter redarguite & repugnetate, & sæculares pugnas, minas, atque terrores nullatenus formidate, & potius Deo quàm hominibus placere contendite; & quod aliis prædicatis, in vobis primo ostendite. Religionem & sanctitatem, castitatem atque munditiam præ omnibus habere corde & corpore studete: ut idoneos Christi ministros vos ipsos ostendere, ut exemplo sanctitatis & religionis ad servitutum Christi alios possitis instruere: sicque munditia, & nitor sanctæ conversationis, atque omnes in commune virtutes in vobis resplendant, ut si minor sit in vobis doctrina quàm deceat, munda & sancta conversatio subjectos vestros ad bene agendum informet; & quod verbo & prædicatione non valetis, exemplo totius bonitatis doceatis: quoniam cujus vita despicitur, restat ut ejus prædicatione contemnatur. Caritatem fraternam amate, & hospitalitatem diligite, & per sæcularia negotia turpiter nolite discurrere, ne videatur in vobis ministerium sacrum vilescere. Inreprehensibiles vos in omni conversatione & actu exhibete, ne nomen Christi in vobis possit blasphemari. Quæcumque iniqua vel inhonestæ, aut certe periculosa in gregibus Christi vobis commissis, in potentibus & nobilioribus, & in minoribus & pauperibus, in masculis sive in feminis conspiciere & intelligere potestis, sine favore aut aliqua personarum acceptione ostendere eis contendite: & unicuique pec-

cata & iniquitates suas absque tarditate & negligentia, vel certe verecundia annuntiate, & de omnibus sceleribus suis consilium congruum eis præbete, & scientiam Domini nobis omnibus committentem, per omnia formidate: *Si non annuntiaveris*, inquit, *iniquo iniquitatem suam, animam ejus de manu tua requiram.* & item: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem.* &c. Pænitentibus etiam, qui vagabundi per sæcularia negotia discurrunt, quasi nihil mali gesserint, peccata sua ostendite; & ut in uno loco morantes dignos pænitentiae fructus faciant commonete, annuntiantes eis verissime, quod pænitentiam & militiam sæcularem pariter non possunt agere.

O vos quoque laicalis ordinis viri, monere desidero; & annuntiare vobis ea quæ ad salutem vestram pertinent cupio: quoniam periculum animarum vestrarum valde formido, & pro vobis omnibus rationem Deo redditurum me esse cognosco. Sunt namque vitia & peccata, per quæ diabolus mortales seducit; & ad hoc assidue laborat, ut eos secum ad infernum detrudat, & morte perpetua damnet: id est cupiditas, superbia, homicidium, adulterium, sacrilegium, fornicatio, rapina, perjurium, falsum testimonium, invasiones rerum ecclesiasticarum, dehonorationes Sacerdotum; juramenta illicita, maledictiones pessimæ, conspirationes iniquæ, detractiones, susurrations, discordiæ, invidiæ, odia, ebrietates, inhonesta luctra, judicia injusta, mensuræ inæquales, amicitiae per sacramentum promissæ & violatæ, res ecclesiasticæ ab ecclesiis subtractæ, & in proprias redactæ; pecuniæ & nonæ ab ecclesiis, quibus debitæ sunt, subtractæ, & multa alia, quæ Dominus & Redemptor noster prohibet, & diabolus hostis & inimicus noster suadet. Hæc verò vitia & peccata in tantum sunt gravia, ut cum instigante diabolo perpetrantur,

homines à Deo separent, & hereditatem caelestem ac vitam perpetuam auferant, & facientibus inferni flammæ & cruciatus adquirant. Et ideo, dilectissimi filii, obsecro ut recurrat unusquisque ad conscientiam suam, & diligenter requirat qualis sit, vel quæ in pueritia, in adolescentia, in juventute, in omni ætate sua gessit: & si quis se homicidam, adulterum, sacrilegum, fornicatorem, perjurum aut falsum testem viderit, ad Deum & matrem Ecclesiam confugium faciat, & Confessionem puram de omnibus iniquitatibus suis Sacerdotibus donet; & pœnitentiam suscipiat, & verissime eam adimpleat: & quod iniquè gessit, eleemosynis, jejuniis, orationibus, abstinentia, & ceteris bonis operibus delere & redimere satagat: quoniam nisi hic, dum tempus & locum habet, emendare studuerit, regnum Dei, restante Apostolo, habere non poterit. *Nolite itaque, ait Apostolus, errare: Neque homicida, neque adulteri, neque sacrilegi, neque perjuri; neque rapaces, neque masculorum concubitores, neque ebriosi, neque maledici regnum Dei possidebunt.*

Monemus & eos quorum dissensione & discordiâ hæc regio vastata, & multis miseriis afflicta, & pœne adnullata est, ut peccatum & iniquitatem suam recognoscant, & quæ impie & crudeliter egerunt, ad mentem semper reducant, & sint eis omni tempore in lamentum & singultum & velamen oculorum suorum, & pœnitere ea studiosissime contendant, ac redimere se eleemosynis, jejuniis, orationibus, & aliis operibus Deo acceptis satagant. Similiter & eos qui res ecclesiasticas quondam invaserunt, aut modò sine voluntate eorum, quibus debita sunt, retinent, ut resipiscant & pœnitentiam pro sacrilegio agant; & Deo, & ecclesiis, quas læserunt, satisfacere studeant. Eos quoque monemus, qui leviter plurima sacramenta jurant, & no-

men Dei atque sanctorum ejus in vanum assumunt, vel sine reverentia maledicunt, ut se ab hoc peccato abstineant, & quod nimis odibile sit agnoscant, dicente Scriptura: *Vir multum jurans replebitur iniquitate, & non recedet de domo ejus lepra.* &, sicut supra dictum est, *maledici regnum Dei non possidebunt.* Monemus etiam iudices, ut juste judicent, & recta judicia terminent, & timorem Dei semper ante oculos habeant: scientes quod & ipsi Deum judicem habebunt, & ipsi à Deo pro omnibus judiciis suis, dictis, & factis judicandi sunt. Ipse enim præcepit: *Nec accipias personam pauperis, nec honores vultum potentis. Non declines ad dexteram, sive ad sinistram: justè judica proximo tuo.* Caveat etiam unusquisque, ut falsum testimonium nullatenus proferat, quia scriptum est: *Testis falsus non erit impunitus.* Audivimus quoque duplices mensuras apud vos esse, & majoribus ad emendum, minoribus ad vendendum... quod rogamus ut corrigatis, & justam atque æquam mensuram omnes in commune habeatis secundum præceptum Domini dicentis: *Sit tibi æquus modius, justusque sextarius.* Ab usuris etiam vos abstinete, scientesque hoc non leve peccatum esse, cum dicitur in Lege: *Ad usuram non fœnerabis.* Negotiationes verò quæ in mercimoniis fiunt, sine sacramentis & perjuriis satagantur; & unusquisque caveat, ne fratrem suum aliqua fraude ibi decipiat. Ipsas verò amicitias nolite per sacramenta, sicut nunc usque aliquos fecisse audivimus, firmare: quoniam illud sacramentum numquam sine peccato poterit esse. Nullum quoque sacramentum quisque alicui juret, nisi Seniori suo debitam fidelitatem secundum consuetudinem promiserit, aut legalia & legitima sacramenta juraverit.

Sacerdotibus vestris, sicut Dei ministris, debitum

honorem impendite; & si fortè illos in aliquo læsistis, satisfacere studete: si verò & ipsi aliter quàm decet egerint, nolite eis detrahere; sed aut per vos ipsos, si potestis, illos corrigite; aut magistris eorum, vel certè Episcopo vestro ea quæ de ipsis veraciter scitis humiliter nuntiate. Ecclesiam Dei, in quâ Baptismum accepistis, Confessiones vestras donatis, penitentiam suscipitis, prædicationem auditis, & alia percipitis unde salvi esse potestis, diligenter honorate; & ad ecclesiam sæpissime cum oblationibus vestris concurrite, ibique pro vobis orari rogate. Munera quoque pro ecclesiis dandis nullatenus exigere, & manere vel morari ibi cum uxoribus vestris nolite.

Conspiraciones & conjurationes contra Regem aut Principes, aut certè contra vos ipsos monemus ut nullo modo agatis: quoniam & hoc grave delictum, & divinis atque humanis legibus valde prohibitum est. Detractiones itaque & susurraciones inutiles à vobis repellite, & nolite ulterius eas ullo modo agere: quoniam, sicut scriptum est, *Qui detrahit, semetipsum & audientes occidit.* Odium in corde nullo modo retinere: quoniam, sicut in epistola sua Johannes Apostolus ait: *Omnis qui fratrem suum odit, homicida est.* Invidiam & discordiam procul à vobis repellite: quoniam discordantium & invidorum oblationes & munera Deo non sunt accepta: nec aliter oblationes nostræ in ecclesiis recipi debent, nisi prius à cordibus hoc verissimè ejeceritis.

De elemosynis quas ægrotantes vel morientes proximis, vel amicis commendant, rogamus vos ut fideliter ipsi qui ea suscipiunt distribuant; sicut ipsi volunt ut & alii pro se faciant: & agnoscant se, si bene egerunt, remunerationem à Christo percepturos: si aliter, rationem Deo proinde reddituros. Divinum judicium terribiliter eos condemnat, qui aliorum elemosynas fraudant. Ita enim in Canoni-

VULFADI
EPISTOLA.

bus legitur : Fraudatores eleemosynarum fratrum anatematizantur. Si qui vestrum cognoscant parentes suos de rebus ecclesiasticis abstraxisse, aut per vim vel malum ingenium eos vel hereditates pauperum, vel munus parentum abstulisse, & suis rebus junxisse; misereantur obsecro animabus eorum, & restituant ecclesiæ quod injuste abstraxerunt, & reddant heredibus quæ illis injuste abstulerunt : scientes verissimè, quod quamdiu ipsæ res à se, aut à quibuscumque aliis retentæ fuerint, illi qui hæc fecerunt hereditatem in regno Dei habere non potuerunt.

Monemus etiam potentes, ut familias suas proprias, vel certe ecclesias sibi commissas, secundum timorem Dei bene regere & gubernare studeant : scientes quod & ipsi, quamvis potestate minores sint, fratres eorum sint, ut & ab aliis eos defendant, & ut misericorditer eos videant, neque in mensuris, neque injustis redditibus sub aliqua occasione opprimant. Vos quoque pauperes minùs potentes monemus, ut dominis vestris subjeçti sitis, & fideliter eis serviat, & quod deberis sine fraude in veritate eis reddatis : scientes quod & ipsi super vos à Deo ordinati sunt, & vos illis subjeçti esse debetis. Monemus etiam eos qui res ecclesiasticas beneficiario jure possident, ut nonas & decimas ecclesiis reddant; ex quibus ipsæ res esse videntur, & amplius ea nullo modo retineant, ne fortè sacrilegium incurrant.

Viri uxoribus ad tempus debitum reddant, & nullatenus se aliis pollutionibus maculent. Uxores similiter viros suos diligant, eisque in omnibus placere studeant, ne (quod absit) ad alia facinora impellant. Et utrique caveant, ne per commixtionem corporalem immundi & illoti ecclesias ingrediantur. Monemus quoque de incestis, ut nullus se cum proxima sua, vel cum proxima uxoris suæ se commisceat : quoniam turpissimum & à Deo prohibitum est. Illud
etiam

etiam adtentissime caveat, ne pudicitiam filiae suae, aut neptis, aut propinquae, maxime uxoris suae, pro gratia alicujus mortalis hominis ad violandum tradat, aut consentiat, ut castitas earum aliquo modo aut ingenio, nisi legitimo conjugio, corrumpatur.

In tribus etiam festivitibus anni, Nativitate Domini, Pascha, Pentecoste unusquisque mundus ad ecclesiam veniens communicet, exceptis his qui in publica pœnitentia sunt: quoniam nisi his tribus sollempnitatibus communicaverit, non inter Christianos habitare debet. Videat ergo unusquisque, ut digne & munde & devote Communionem Christi percipiat: etenim qui corpus Domini & sanguinem indignè sumit, judicium sibi manducat & bibit. Consulimus itaque precamurque feminas nobiliores, & alias quascumque, ut filios suos proprio lacte nutriant, & nullatenus ancillis aliis ad educandum tradant.

Curate ergo, dilectissimi filii, ut hoc quod pro salute vestra scribimus, adtente & diligenter animo comprehendatis, & de omnibus his sollicite caveatis; & in quibuscumque vos deliquisse cognoscatis, emendare tota intentione satagatis, ne in æternum (quod absit) infeliciter pereatis. Mementote ubi sunt patres vestri, ubi sunt Reges vestri, vestri Principes, vestræ potestates, & omnes qui sæculum amaverunt: & scitote, quoniam vos omnes citissimè morituri estis, & post hanc vitam nihil boni habituri, nisi bonis operibus promerueritis. Mortem precor, dilectissimi, ante oculos semper habete, & quid post mortem facturi sitis cogitate, & ne mortem timeatis providete: quoniam nulli bono mors nocere potest. Christum redemptorem vestrum totis viribus diligite, & proximos vestros sicut vosmetipsos amate, & Ecclesiam Dei honorate, & dictis ac prædicationibus sanctorum virorum obedire, & ad

paradisi gaudium & societatem sanctorum venite festinate : ad quorum societatem divina Trinitas & indivisa unitas vos perducere , & gratuita miseratione protegere , consolari , & benedicere dignetur Deus noster , qui vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum , amen.

I N C I P I T

LIBER CUJUSDAM REQUIRENTIS
& respondentis ,

S E U

AUXILII LIBELLUS.

Super causa & negotio Formosi Papa.

PEtis à me responderi tibi super Formosiana calamitate , utpote ignarus veritatis. Quod respondeam non invenio : totum enim responsum est. Verborum enim copia frustra perstreperè vitium est , præsertim cum epistola brevi verbo clausa responderit dicens : *Si quis aliud evangelizaverit, etiam Angelus de celo veniens, præter id quod est, anathema sit.* Jam enim pudet fatuitatis. Quid igitur prodest tot membranas occupare , & de exemplaribus plenariis cotidie capitularia in tomis transferre : cum desit auditorium , insuper alto sopita aspis jaceat somno gravique litargico adeo pressa , ut nullo queat excitari sono ? Illis itaque hoc agere competit , quibus est commissum magisterii remigium : illi debent audire , quatinus usque ad sanguinem resistent. Ego autem vitis & stupida ovis , debeo audire dicentem : *In patientia tua possidebis animam tuam.* & iterum : *Cultus justitia silentium.* Paulus igitur cum esset vas

electionis, magister Ecclesiæ, non ab homine, sed ab ipso Deo in Apostolatu electus, non se æstimavit competentem volanti Mago imperare, sed dixit: Tuum est Petre imperare, meum autem orare. Sic nimirum, sic orare nostrum est, ut dormiens Jesus in navicula exurgat, & judicet causam suam. Ceterum victus tuo favore, neminem carpens, neminemque reprehendens, nullum certum tangens, distribuam tibi, te præfule teque giudice, sub rhetorico fasmate actionales causarum voces, quarum intentione & repulsione quis sibi varietatis palmam adquirat, possis vigilanter discernere. Verùm primum antequam in auditorium ingressus fiat, præ foribus paulisper vis artis aperienda est, ut locorum status finesque constitutionum facilius impetorentur, & hoc breviter. Re enim vera omnis orator brevitate gaudet. Unde sit brevis in verbis, paucitas in sententiis, absolutio in singulis.

Dicantur igitur principales status tres esse: an sit, quid sit, quale sit. Et an sit, ad quæstionem ut quæritur, Formosus: & quæstio est de illo. Quid sit verò, pertinet ad causam: ut quid fecit, unde quæstio est. Quale autem, ad conjecturam respicit. Inde ad controversiam quatuor constitutionum: ubi jam nunc dicendum quid inter hæc distet. Quæstio est conjectura; conjectura autem, ambigua interpretatio: utrum sit aliquid, vel non, vel fieri potest: ut an Formosus sacrare post excommunicationem valuisset. Causa verò est, an justè fecerit. nasciturque ex quæstione causa, ex causa constitutio: unde sit quæstio ut videatur causa. Porro quæstionum aut finitum, est aut infinitum. Finitum: an jure factum sit; oriturque de certo factum: demonstratque personam quæ dicitur hypothesis. Omnis igitur res argumentando confirmatur. Omnis scilicet res quæ ex hypothesis consistit, causa dicitur, cujus causæ ita est diffinitio: Lis cum

AUXILII
LIBELLUS

* *l. caufi-*
dicus.

certa persona. Et hæc omnis res ex septem locis argu-
menta contrahit. Horum duo, quis, & quid, omnia
continent. Hypothefin itaque litem continet. Litem
autem duæ sunt voces, infimulantis & repulfantis:
quæ fiunt per ippophoram, & antipophoram. Sed de
hoc fatis. Iccirco itaque ifta prædiximus: quatinus
prænofcatur liquidius, quo argumento vocis alter
alterum jaculetur. Quocirca ftatuatur jam nunc certa
persona Formofi in medio, & caufidicis*: fi ficut ex
adverfo civilibus alternantibus vocibus, per demonf-
trativum tertium genus caufarum experiatur veri-
tas, vel falfitas. Huc itaque Dialectica minime suc-
currit neutri: quia lis & controversia eft, certa que
monftratur persona, ubi impoffibile eft ut quilibet non
succumbat. Age ergo fuadeat infenfor: & diffuadeat
actor. Ecce ftat Formofus præfto.

Dicit INSIMULATOR: Hic Formofus Epifco-
pus fuit excommunicatus. ACTOR: Fuit quidem:
fed abfolutus.

INSIMULATOR: Minime. ACTOR: Abfo-
lutus.

INSIMULATOR: Non quidem poffibile fuit.
ACTOR: Si poffibile fuit juftè ligari, poffibile eft
& juftè abfolvi.

INS. Non igitur abfolutus fuit: quia fcripto &
juramento firmaverat. ACTOR: Licet malefacta
benefactis delere. Ifte tamen priùs excommunicatus,
poftea eft abfolutus.

INS. Quo pacto fcis eum abfolutum? ACTOR:
Eo fcilicet quo tu excommunicatum. Auditur enim
tam verum, quàm falſum nuntium. Ecce enim præfto
funt Epifcopi, quorum præfentia abfolutus eft.

INS. Excommunicatus, non abfolutus fuit in-
quam. ACTOR: Unde fuit excommunicatus? Et
quia *ex* præpofitio fequeſtrationem fignificat. com-
municare vero poliſſimum eft: ambiguum fonat

unde excommunicatum asseras, præsertim cum sex modi sint divisionis. Unus autem generis in species, totum in partibus, vocem in propriis significationibus, subjectum in accidentiis, accidentia in subjecto; accidentia in accidentiis. Hac voce sermonis ambiguum & amphibologicum illustra. Unde quia vitium in loquendo fecisti, supple quod minus dixisti.

INS. Dico, inquit, istum Formosum excommunicatum, idest extra communionem Episcoporum ordinis repulsum. ACTOR: Majus est à collegio Christianorum excludere. quàm ab officio Episcoporum cessare. Et tamen ab eo quod majus est ad pristinam venit veniam. Si enim quod gravius est & multo majus, reformari potest: id quod minus est, multo facilius recuperari potuit. Et quia potuit, procul dubio fuit. Absolutus igitur fuit. Ecce numerositas veritatis testium, quæ dicit se vidisse, interfuisse, & veraciter ita exstitisse. Sed pertinacia, etiamsi voluerit cælum & terram dicere non esse, poterit. Unde est illud: quia insipiens in corde suo Deum non esse dicit. Mendacii igitur destruitur hic moles à suis tribus speciebus. Incredibile est itaque ut sapientia totius mundi, Roma, excommunicatum quemlibet sibi caput fecisset. Impossibile etiam erat, ut à quolibet vili homullulo tam vivida virtus senatum invadi potuisset. Unde percontrarium est, ut nisi absolutus & omnium placidus, æqua cunctorum voluntate ascendi potuisset.

INS. Absolutus, inquam, fuit? ACTOR: Absolutus.

INS. Dicis utique justè? ACTOR: Juste, an injuste, absolutum probo.

INS. Ergone absolutus, ut habuisset facultatem sua dimissâ, suaque perdere, scandere ad primatum, quod ne fieret scripto juramentoque perpetuaverat: tunc hoc licitum? ACTOR: Non equidem.

INS. Qui ergo absolutus ? ACTOR : Ascendit.

INS. Dicis justè ? ACTOR : Non.

INS. Quare ? ACTOR : Quia æternum firmaverat.

INS. Et si illicite , insuper & hoc firmasse æternum asseris , quare ergo subit ? ACTOR : Ob utilitatem videlicet. Et quidem fecit ; quia profuit , fecit : & hoc jure.

INS. Superius concessisti factum illicite , & nunc adstruis jure ? Illicite enim & jure , primus modus contrariorum : non habet medium. Si quippe illicitum fuit : jure non potuit. Quod si jure factum fuit : illicitum non existit. Unde contrarium sonat quod adstruis. ACTOR : Majus est plures pessumdare , quam unum salvere. Quidquid igitur fit , in duobus fit : factis & dictis. Factum stat : dictum perambulat. Omnis itaque conjectura modos possidet tres : à causa , à persona , à facto. In hac igitur causa , hujus personæ voluntas est intuenda : ut amore liberandi patriæ excesserit dictum. Hic enim cum esset celebrior ea tempestate suis contribulibus nobilitate , morigeralitate , graviorique omni probitate , & vidisset gentem suam patriamque humiliari ac dejectum pati : elegit zelo ductus potius mori , quam funditus rempublicam everti , & turpiter videre maculari. Et quia cunctorum hortatu egit ; illicitum erat dimittere , multo magis ut patriæ se opponendo non occurreret , quàm illicitum sacramentum , sese occultens , servando , simul ipse cum patria & tota gente periret. Felix certe culpa , quâ cuncta redimitur patria. Qui igitur pereunti subvenire potest , & opem non supponit : idem procul dubio auctor necis existit.

INS. Illicitum quippe lex dicit , jurare & pejerare. ACTOR : Lex itaque è contra præcipit patriam defendere , & eum qui opem non tulerit punire. Legum

enim contrarietas plurima est. In eodem enim vetat, in quo imperat. Quæ talia utilitas reipublicæ sequatur. Verumtamen major est lex quæ vetat, quam ea quæ imperat : quia cum vetat, reprimit ea quæ injuste aut incaute vel insperate imperat. Si itaque is qui patriam perdidit, pœnam meretur : multo magis is qui defendit, maximis præmiis & præconiis dignus habetur. Si igitur filius Ecclesiæ fuerat ; eam discerpere & labeferi videns, pro viribus sese obniti debuerat. Alioquin tempore hostili omne jus, omnique illicitum cavere quid est aliud, nisi patriam perdere & necem inferre ? Silent quidem leges inter arma.

INS. Illicitum enim jurare & non observare fuerat. ACTOR : Illicitum lex dicit, ut peregrinus murum civitatis ascendat. quod si fecerit, puniatur. Iterum lex dicit : Qui hostem ad murum conantem viderit, & non se opposuerit, puniatur. Quidam vidit, ascendit, profligavit, rejecit. Obmallatur * ? Similiter lex erat in templo Vestæ marem non ingredi : ingressus puniretur. Econtra lex : Qui viderit matrem inferre vim, & opem non tulerit, puniatur. Quidam procul means, vidensque matrem vapulantem, ingressus opem tulit. Obmallatur ? Quocirca omnes leges, omniaque jura, verba, promissionum sacramenta, ad commodum reipublicæ referri oportet. Ea enim virtute ac sapientia majores nostri fuerunt. Ergo in hoc quoque judicio desine litteras legis & illicita perpendere. Considera quid magis utile fuerit, unum hominem jusjurandum servare, & caput mundi ruere : an unum verbis excedere, & gentem & patriam salvam reddere. Quod si omnes leges ad commodum reipublicæ referri oportet : levius est malum, quam pessimum. Bonum igitur malum, quod pellit pessimum. Amplectendum enim est. malum singulare, quo pellitur generale. Siquidem mirum est spectaculum ;

* *Glossens*
interlinea-
re, morti
datur.

licitumque dicendum non illicitum, immo laudabile & venerabile, ubi malum finitum simplex superat duplex infinitum. Moderandum enim erat tempus. Omnis enim virtus utilis est. Moderatio autem virtus est. Moderatio igitur utilis est. Unde moderandum erat tempus secundum negotium. Porro si de lege contendis, satis sit dictum lege legem frangere, reipublicæ honestate & utilitate. Postremo id quod dictum est in eodem, & licitè, & jure, divisio accidentium in accidentiis dirimit: quia ex eo quod illi illicitum, reipublicæ existit licitum & jure.

INS. Convenio certe te, quia illicite esse supra concessisti, quia æternum firmaverat, quod ex parte utilitatis reipublicæ partim purgasti, videlicet utriusque legi imperanti & vetanti obtemperandum, satisfaciendo mihi. Si primum factum illicitum quantum ad eum pertinet, concessisti ex parte: quid de factorum factis adstruis? **ACTOR:** Factum esse in ascensione sedis ex parte licitum, ex parte dico illicitum. siquidem ex interiori & exteriori esse, unus est homo. Facta verò ejus absit ut opinentur irrita.

INS. Cur igitur factum, & non facta? si illud, quare non ista? & si non ista, quare illud? **ACTOR:** Quia aliud est factum, & aliud facti factum. Et rursus aliud factum sequens factum. E tribus enim generibus factorum solum primum est in causa. Non itaque quæstio est de factis duobus posteris: sed de facto factorum.

INS. Non inquam facta sequentia rata, si primum non fuit ratum, sed irritum. **ACTOR:** Non ita nempe. Esto licet quod ascendit prævaricabile: non tamen quæ post fecit, id non prævaricabile.

INS. Quæ bona fecit non prævaricabile? **ACTOR:** Id profecto quod prædicavit, & sacravit.

INS. Non inquam potuit sacrare. **ACTOR:** Ergo nec prædicare.

INS. Potuit : sed in sua tantum redditus sede.
ACTOR : Si in sua concedis posse : necesse est ut & in aliena concedas posse ; licet , ut disputatum est , ex parte injustè. Unde primum factum dicat ex parte irritum , non tamen secundum : quia quod posse est , procul dubio pro libitu possibile est. Id enim quod dicitur posse , si est posse , sicut in licitis , ita & in illicitis dicitur posse. At si negas in illicito Spiritum-sanctum posse invitare : consequens est ut neges in illicito coitu animam Deo posse mittere. Illicitum dico , qui qualibet occasione ad tempus sacratus est : sequestratus ab altari , & in ipso fervore sequestrationis fungitur officio. Nam etsi actus aliquamdiu separatur à specie , non tamen posse. Potestas enim nulla ratione à specie disjungitur. Risibile namque , quod est posse , vivere & dormire , & cetera quæ sunt speciei cohærentia , non quidem semper sunt in actu , cum sint in potestate. Si enim non perdit baptizatus baptismum , etiam eliminatus ab Ecclesia : quo pacto perdit sacratus , licet excommunicatus , Sacramentum suæ impositionis posse , nisi ad tempus obtemperando priori , ut paulo post absolutus iterum fungatur officio , sicut & baptizatus ecclesiæ ingressum ? Est igitur posse : sed non in actu.

INS. Non ego quod dicis consentio. **ACTOR :** Dic ergo quare ejus facta damnes , cum ejus facta ut primum factum obligatum scripto & juramento non sint ?

INS. Ideo scilicet , quia quod non habuit , dare non potuit. **ACTOR :** Plane potuit quia habuit. Ideo habuit , quia ab Episcopis manuum impositionem accepit. Accepit autem & habuit , deditque quia potuit.

INS. Quod inquam non habuit , dare non potuit. **ACTOR :** Dicis de potestate non habuit , an de actu , aut de utroque ?

IN S. De utroque. Neutrum sine altero stat. Si enim perdidit officium, officium non habet. quod si non habet, jam dare minime potest. Perdidit quidem officium, ubi amisit potestatem & actum. **ACTOR:** Horreo valde cæcam tui similitatem, qui ommissa veritate stabilire niteris falsitatem. Naturale igitur est, ut per nota efficiantur notiora ignota. siquidem argumentum duas habet species, inclusam & expositam. Baptizatio autem in virtute Spiritus-sancti fit, & datur remissio, & hoc semel. Rursus ordinatio sacrorum in virtute Spiritus-sancti ejusdem fit, & hoc semel. Qui si acciderit noxa ut excommunicetur: numquid nam dicendum ut excommunicetur ne sit Christianus, qui donum per Spiritus-sancti gratiam acceperat? Quod si unum donum per eundem Spiritum-sanctum datum nullatenus potest evacuari, quomodo dicis aliud simile donum posse pelli? Annue suspicaturus, quod non sit unus sanctus cooperans omnia Spiritus, cum prorsus unus sit Dominus, una fides, unum baptisma, unum sacerdotium. Quod si baptismum non auferri potest, procul dubio nec sacerdotium. Ab actu quidem per divinitatem segregari potest: ut tamen sacerdos in perpetuitate non sit, sicut baptizatus, minime potest. & sicut unum initium est, ita & possessio, similisque finis. Unde apparet, quia sicut baptizatus rebaptizari non potest: sic sacratus nullo modo refacrari potest. quod qui hoc contradicit, in hæresim Donatistarum ruit. Quod itaque per unum Spiritum-sanctum fit, unum est, & non diversum. Alioquin si in baptismo confertur Spiritus, & non in sacerdotio; jam non est unum, sed potius diversum. Non enim accidentia sunt quæ accidant & recedant, baptismum & sacerdotium, per excommunicationem, ut puta quodlibet accidens: veluti sapientia quæ recedit à subiecta mente, aut dum desipit, aut dum obliviscitur. Nec

quidem perduntur per segregationem potestatis, nec ullo modo nævum infectionis in se perpetuantur, nec mutari ut sanctum non sint; nec etiam ita evelluntur, ut sive ad malum, sive ad bonum, secundum illud acceptum Ordinis ordinati non judicentur. Quocirca necesse est ut concedas, sacerdotium ab accepto inseparabile, sicut baptismum. Aut si non, aliud esse donum baptismi, aliudque sacerdotii, quod dictu impium est.

AUXILII
LIBELLUS.

INS. Dicit enim Innocentius, quia quod non habuit, dare non potuit. ACTOR: Dixit: sed non de catholico isto Formoso. Sed licet de quolibet dixisset Innocentius, si etiam de aliquibus nonnullis dixit hæreticis; e contra priora dixere Leo & Anastasius. In humanis enim legibus pluritas vincit, siquidem in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Minus est enim unum excessisse, quam plures. Neque igitur in dando exemplo, nec unum, nec unus sufficit, neque ita quis ab hæretico baptizatus, ab ullo catholico rebaptizatur. Vide quia neque etiam hæreticus jus Pontificis perdit: sed neque sacrationis. Etsi de hæreticis hoc conceditur, quare non de Formoso, viro catholico & orthodoxo conceditur? Is est profecto ille, qui in omni vita sua tantæ gravitatis forma exstitit, ut vinum non biberet, carnis gustum nesciret; femineæ copulæ expers, octogenarius virgineum suum corpus hominem exuens terræ commendaret. Istæ etiam gentes Vulgarorum, vitam sanctitatis prædicatione confirmans, ut verus Apollolicus ad fidem adduxit. Et cum tanta probitate prædicatus toto mundo ut alter lucifer illuxisset, vim passus in sepulcro, busta diruta, ossa fracta, uti quoddam memphiticum, ejectus est extra publicum: cui tanto viro examinato ut aurum, nil juvare potuere scholæ clamantes: O parcite sepulto! est nullum cum mortuis certamen. sed fuit in eo licitum, quod

Formosi
elogium.

AUXILII
LIBELLUS.

libitum. Neque enim ipsis Apostolis datum est de mortuis præjudicare.

I N S. Quid igitur ? datur quod non habetur ?
A C T O R : Etenim datur.

I N S. Quidam itaque presbyter, utputa heri baptizavit, & ipse criminofus, qui dum baptizavit, peccatum originale dimisit ? **A C T O R :** Denique id approbo condescendendo tibi, quasi tuis assertionibus favens, tuæque parti adstans, non quidem ex ea parte veritatis qua sum defensor. Unde replica quæ dixisti.

I N S. Non inquam dico presbyter dimittit : quia nemo nisi Deus dimittit. **A C T O R :** Concedo quia ita est : sed tamen Deus non dimittit, teste Ecclesia quæ dicit, nisi presbyter baptizaverit. Accedente quidem homine ad hominem, Deo ad mentem, ex duobus tertius remissionem recipit : tingente scilicet presbytero efficitur remissio : & quod non habet ex suo, porrigit ex officio. Ecce qualiter dat id quod non habet.

I N S. Nemo inquam dimittit peccata, nisi solus Deus. **A C T O R :** Verum est, assentio : sed inspicere Deum à Deo factum, videlicet ab essentiali accidentalem, quem factum honoravit eum sic, ut daret ei potestatem filios etiam Dei fieri, daretque potestatem dimittere & retinere, solvere & ligare.

I N S. Sed non Formoso. **A C T O R :** Si perfecto odio odisses, miriùs egisses. Unde antiquatum odium felle amaritudinis parvo stillicidio verborum dulcorari non potest. Nam si per impositionem manuum Episcoporum dari Spiritum-sanctum incredibile est, qua ratione vita animæ à Patribus tradita est ? Non rectè dicitur de uno credendum jure non posse, cum de omnibus dicatur æqualiter posse. Aut enim omnibus æqualiter erit posse, aut æqualiter omnibus non posse. Etenim credibile est per impositionem

manuum Episcoporum accipere Spiritum - sanctum. Quia verò Formosus, ut alii Apostolici, etiam & ab ipsis Episcopis manus impositionem accepit: & ipsius potestatis utique expers non fuit. Accepit autem. Igitur & dare potuit. Nam si non habuit, aut similem impositionem non accepit, aut si similis fuit, quia mutari non potuit: simili modo ut alii qui acceperunt, id quod acceperat simili conditione dare & potuit. Si illud fuit, & istud: quod si istud non fuit, omni modo nec illud. Fuit autem illud: ergo & istud. Si itaque adstipularis quemlibet jure sacramento non posse uti, alterum jure sacrare; fateris indubitanter Sacramentum alteratum existere. Unde requiro abs te, utrum jure in Sacramento alteratum sit dicere. Alteratum Sacramentum inquam appello, quidquid divinitus per ministrorum celebratur manus, utputa baptismum, impositio manuum, & cetera cælestia.

INS. Nec spero. ACTOR: Quare?

INS. Quia non est diversum. Cum enim diversum tribus fiat modis, materiâ, opere, utroque: quia Sacramentum neutrum est, alteratum non est. ACTOR: Gratum est quod asseris. Et quidem in hoc veritati obediens, pro me contra te dicis. Nam si Sacramentum neque aliud est, neque alteratum, quoniam nec genus, nec species distans à specie, nec accidens in eodem est; & nec quantitatem nec qualitatem habet, & nec augeri, nec minui, nec mutari potest, & ideo non esse diversum fateris, sed potius esse idem in eodem unum: qua ratione ergo dicis non potuisse Formosum ea uti accepta potestate, sicut & ceteri cum ceteris, cum confitearis Sacramentum & Formosum suis in speciebus, etsi sint altera, non tamen alia, præsertim cum omne aliud alterum, non tamen omne alterum aliud sit? Paulus enim à Petro, etsi alter est, non tamen aliud est. Non quidem homo homine, equus equo, majus hodie est, nec cras erit.

AUXILII
LIBELLUS.

Sic nimirum, sic, etsi Sacramentum ob efficientem alteratum potest dici, non tamen neque alteratum in eodem; quoniam Sacramentum Sacramento nec majus est hodie in eodem subiecto, nec erit cras.

IN S. Fateor me in hoc veritati cedere: verum quia inuasor fuit, Apostolicus esse non potuit. ACTOR: Dictum est mendacio tria ascribi, incredibile, impossibile, & contrarium. Si igitur concessero inuasorem fuisse, videbor turpitudinem reipublicæ inferre: cum etiam contrarium videatur incredibile & impossibile esse, ut ab uno tantillo homuncione tanta sublimitas, tanta majestas, caput mundi subici, & invadi quivisset. Quod si ita fuisse defendis, proculdubio prudentiorem, sapientiorem, utilioremque cunctis ostendis: ac per hoc dignum cum singularem ascendere ad culmen patescis, dum unus contra omnes potuit, quod omnes contra unum nequiverunt. At si concessero illum fuisse inuasorem, probabo illius sceleris plures extitisse consortes. Quod si tu inquam dixeris Episcopum illicitum esse scandere ad Papatum: pavendum est ne irritum dicas MARINUM, & ejus factum. Quocirca sciro & animadvertite, quia vincere quidem bonum est, supervincere autem nimis est invidiosum.

Præterea consequens est jam, ratioque exposcit, quatinus per anacephaleosin dictorum finis recensendo claudatur. Propositum enim est, excommunicatum Formosum Episcopum fuisse: sed probatum est, absolutum. Dictum est, licet absolutum, ad aliam sedem nullatenus posse migrare. Concessum est primum factum: etsi illud irritum, sequentia tamen esse facta nullo modo irrita posse. Innocentius e contra objectus est: Anastasius Leo & Gregorius ex adverso clamantes, etiam hæreticorum ordinationem sanciant irritam nullatenus esse. Subiectum est, non potuisse dare quod non acceperat: probatum è contra est: quia

ficat baptismus etiam delinquentibus non aufertur : sic donum sancti Spiritus quod semel datur per manuum impositionem , nec auferri potest etiam delinquentibus à potestate : & licet actu , sed non potestate. Age ergo, vide qualiter absolutus , insuper per impositionem manuum Episcoporum habuisse posse sacrare , dare, & totum pontificale munus peragere. Extremum convenio vos unum , quod me vehementissime movet : quia nullis suorum ordinatis, nec ordinatorum ordinatis ullo modo parcitis. Quare ab eis baptizatis indulgetis ? Et si illud non potestis, quomodo istud potestis , cum unum sit Sacramentum, unumque sancti-Spiritus donum. Sed de hoc satis.

CONVERTERE jam nunc tandem anima mea : fuge abscondere in tuæ mentis armario. Et si pauca sunt bona quæ dixisti ; si qua in quibus errasti , precare doceri, deprecari indulgeri. Tandem intra in cubiculum : fugiensque freneticorum gaudium, plange tuum mortuum : dicque & tuis , immo cunctis : Tu autem Domine miserere nostri.

Syllogismus ab antecedentibus.

Si omnibus Episcopis una inest potestas : est & uno. Est autem omnibus una potestas. Igitur & uno.

Syllogismus à consequentibus.

Si non inest in omnibus Episcopis una potestas : nec uno. Est autem in omnibus una potestas. Igitur & uno.

Syllogismus à repugnantibus.

Non est omnibus una potestas : & non est uno. Est autem omnibus una potestas. Igitur & uno.

Syllogismus à disjunctibus.

Aut inest ordinationi Episcoporum unitas, aut diversitas. Est autem unitas. Igitur non est diversitas.

Quintus modus.

Aut inest ordinationi Episcoporum unitas, aut diversitas. Non inest unitas. Igitur inest diversitas.

A D N O T A T I O.

Celebris fuit quondam controversia de causa Formosi Papa, qua duobus maximè capitibus constabat. Primum est, an canonica esset ejus promotio in sedem Romanam: alterum, an ordinationes ab eo tum factae validae essent habenda. Consequens pendebat ex priori, cujus dubitatio ex triplici ratione petebatur, nempe quòd Formosus, antea Portuensis Episcopus, ab Johanne Papa VIII exauctoratus, & ad laicam communionem redactus fuisset: deinde quòd profugus jurasset numquam se Romam rediturum: tertio quòd à sede Portuensi in Romanam esset translatus. qua translatio ecclesiasticis regulis, Romanisque moribus contraria erat.

Non defuere tamen, qui Formosi patrocinium tunc susceperunt, quos inter Auxilius quidam Francus, (fictum an verum nomen) sed in Italia degens, & à Formoso ordinatus, duos in ejus defensionem libros scripsit. Prior capita quadraginta, posterior triginta duo complectitur, cum epistola prava ad Leonem Nolanum Episcopum, cujus rogatu istud opus susceperat. Hanc epistolam cum indice triginta Capitulorum prioris libri illustrissimus Cardinalis Baronius in Appendice tomis XI I inseruit: urumque librum integrum edidit
Johannes

Johannes Morinus in parte 2 de sacris Ordinationibus à pag. 348.

FORMOSI
LIBELLUS.

Posterior liber exstat in ms. codice Fiscamnenſi, cui loco prioris à Morino editi præmittitur Dialogus hic editus, quem ejusdem Auxilii eſſe non dubito. Descriptum ex eo codice Dialogum ad me tranſmiſit noſter Julianus Bellafius, eumque in publicum proferre viſum eſt, ſi quid conferat ad obſcuriſſimi temporis controverſiam illuſtrandam.

Auxilio in laudes Formoſi Papa conſentit Frodoardus, cum in hiſtoria ſua, tum in libro metrico de Romanis Pontificibus, cuius libri magna pars typis vulgata eſt in parte 2 Saculi terii Benedictini, ubi de Formoſo hæc inter alia leguntur.

Præſul hic egregius Formoſus laudibus altis
Evehitur: caſtus, parcus ſibi, largus egenis:
Bulgaricæ genti fidei qui ſemina ſparſit.

Delubra deſtruxit, populum cæleſtibus armis
Inſtruxit, tolerans discrimina plurima, promptus.

Exemplum tribuens, ut ſint adverſa ferenda,

Et bene viventi metuenda incommoda nulla.

At Formoſum non ita culpa expertem fuiſſe contendit Morinus, quin Stephanus VI probabilem in eum mortuum ſaviendi cauſam habuerit. De hoc alii judicent.

Animus erat hic ſubjicere nonnullas epiſtolas Bernonis Abbatis Augienſis, qui alio nomine hætenus ignorato QUODVULTDEUS appellatur; Gerhohi Canonici regulariſ ad Innocentium I contra Clericos ſaculares; tum Frouvini Abbatis de Monte Angelorum apud Helvetos Præſationem ad libros de laude liberi arbitrii, adverſus quorundam errores & novitates: quibus in libris quacumque ad Gratiam pertinent, ſolide pertrac-
tat: ſimulque ejusdem Prologum ad librum de Oratione Dominica. Sed ab his aliisque temperamus in præſens, ne hujus voluminis moles nimium creſcat; addituri ſolummodo quod ſequitur.

Vet. Analect. Tom. IV.

R r

 VARIE OBSERVATIONES.

Ex mss. codicibus Germanicis.

I.

IN Penitentiali Rabani apud Stevartium edito, occurrit quoddam glossema & quidam hiatus in cap. 33. quod utrumque clarissimus Baluzius ex conjectura sanare curavit. Id verò perficere juvat ope duorum veterum codicum, quorum unus est monasterii S. Galli, scriptus ab annis circiter sexcentis: alter est eruditissimi Antonii Fauri Doctoris Sorbonici, qui nobis eum pro sua humanitate communicavit. In utroque inscribitur EPISTOLA HRABANI ARCHIEPISCOPI AD HERIBALDUM ALCEDRONENSIS ECCLESIE EPISCOPUM, uti hunc titulum Baluzius restituerat. Sic autem contextum capituli 33 exhibet codex sancti Galli.

Quod autem interrogasti, utrum ΑΥΘΥΡΑΚΥΗ postquam consumitur, & in secessum emittitur more aliorum ciborum, iterum redeat in naturam pristinam quam habuerat, antequam in altari consecraretur: superflua est hujusmodi quæstio, cum ipse Salvator dixerit in Evangelio: Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. CΑΚΡΑΜΗΝΘΥ ergo siroproc & siniugnas in d. ex rebus visibilibus & corporalibus conficitur: sed invisibilem tam corporis quam animæ efficit sanctificationem. Quæ est enim ratio, ut hoc quod stomacho digeritur, & in secessum emittitur, iterum in statum pristinum redeat, cum nullus hoc umquam fieri asseruerit? Nam quidam nuper de ipso Sacramento corporis & sanguinis Domini non rite sentientes dixerunt, hoc ipsum esse corpus & sanguinem Domini quod de Maria Virgine natum est,

& in quo ipse Dominus passus est in cruce, & resurrexit de sepulcro. Cui errori, quantum potuimus, ad Eigilum Abbatem scribentes, de εροproc opsi quod verè credendum sit aperuimus.

OBSERV.
EX MSS.

En integer locus ex codice Gallensi: nisi quod duo vocabula ex alio addidimus, ex quibus sensus planior efficitur: unum ad hæc verba, Sacramentum ergo, cum in Gallensi legatur, Sacramentum est, alterum ad ista, dixerunt hoc ipsum esse, ubi τὸ esse, quod in Gallensi subintelligendum est, rectius exhibet codex posterior Antonii Fauri. In utroque porro deest glossæ illud, quod in editis ante Baluzianam correctionem post hæc verba, & in secessum emittitur, legebatur in hunc modum: Ista sententia contraria est sententiis Clementis Papæ, & aliorum multorum sanctorum Patrum, qui dicunt, corpus Domini non cum ceteris communibus cibis per aqualiculos in secessum mitti. quod verum esse glossæ recte vir sagacissimus aduertit.

In codice sancti Galli quædam occurrunt barbara vocabula quæ cum in aliis forsitan codicibus occurrissent, varia interpretationi locum dederunt, qualis in posteriori codice habetur. Ideo verò sancti-Gallensi potius usus sum, ut hujus loci explicatio possit esse documentum ad similes explicandos. Hæsimus, fateor, aliquamdiu in evolvendis illis triticis, ut OEdipo hic opus esse crederemus. Sed tandem vera lux nobis Deo dante effulsit, animadvertentibus, pleraque illa inverso modo legi debere, præter secundum vocabulum quod litteris græcis recto ordine scriptum est. Sic itaque lectio instituenda. ΑΥΘΥΡΑΚΥΗ, inverte litteras, & invenies, Eucharistia, ut in editis: pro quo codex posterior reposuit, Corpus Christi & Sanguis, non ita recte, cum Eucharistia etiam symbola importet, ex mente auctoris. Secundo ΣΑΚΡΑΜΗΝΤΥ, id est Sacramentum. Quod sequitur, εροproc & siniugnias ind. lege

OBSERV.
EX MSS.

inverso modo singula, & ex his ista lectio confurget, corpus & sanguinis Domini. In fine, de eroproc opsi, secundum eundem modum ita reddi debet, de corpore ipso, & sic omnia plana erunt. Fortasse similis exemplari usus est Stevartius, qui vocabulum in d. putavit idem esse atque id est, quod sensum aliquo modo interrumpabat. His ita restitutis, non erit necesse quidquam addere ad illa verba, & resurrexit de sepulcro, cum satis ista, qua vir doctus supplenda existimaverat, subintelligantur, nempe idem esse quod sumitur in altari. qua verba ab utroque codice absunt, nec verò sunt modò ad rectum sensum necessaria.

Neque dissimulare licet, in codice posteriori quadam paullo aliter legi quam in codice S. Galli, hoc nempe modo: Quæ est enim ratio, ut hoc quod stomacho digeritur, & in secessum ut sterco emittitur, &c. Verum duo penultima verba, qua tum in codice sancti Galli, tum in editis desunt, adjecta fuisse vix dubito.

Affine est quod legimus in codice Salemensi, ante annos septingentos exarato: in quo vulgatus Bertrami de Eucharistia liber, quem nonnulli Johanni Scotto tribuendum voluerunt, hanc inscriptionem præfert: Incipit liber Rattramni de perceptione corporis & sanguinis Domini ad Karulum Magnum, id est Calvum, qui nonnumquam Magnus dictus est, ut alias demonstravi. Tum liber incipit: Jubes gloriose Princeps, ut quid de sanguinis & corporis Christi mysterio sentiam, vestræ magnificentie significem, &c. Et in fine: Explicit liber primus Rattramni de corpore & sanguine. Domini. Incipit secundus de Prædestinatione ad eundem. Domino glorioso, &c. Confer Saculi 4. Benedictini Præfationem primam.

II.

In eodem, ni fallor, sancti Galli codice, in quo Penitentialis Rabani reperitur, existant fragmenta qua-

dam aliorum Pœnitentialium, nempe Vinniani, & Cummeani Abbatis Scotti, eo modo quo sequuntur.

OBSERV.
EX MSS.

PÆNITENTIALIS VINNIANI. Si quis in corde suo per cogitationem peccaverit, & confestim pœnituerit, percutiet pectus suam, & petat à Deo veniam & satisfactionem ut sanus sit. Si autem frequenter cogitaverit, & dubitet facere, aut victor, aut tunc victus fuerit, petat à Deo veniam per orationem & jejunium diebus & noctibus, donec evanescat maligna cogitatio, & sanus sit. Si quis cogitaverit, & voluerit facere, sed facultas prohibuerit cum unum peccatum, sed non eodem pœnitentia: v. g. Si fornicationem voluerit aut homicidium, quia effectus non explevit voluntatem, jam peccavit in corde suo, sed celeriter pœnitere potest, ... adjuvari pœnitentia ejus. Ipsa est dimidium unum. Per mensuram (lege mensem ...) & annum totum abstineat se à vino & à carnibus.

CUMMEANI ABBATIS in Scotia orti. De remediis vulnerum secundum priorum Patrum definitionem dicturi, sacris tibi eloquiis, mi fidelissime Frater, antea medicamina compendii ratione intimumus. Prima itaque est remissio, quâ baptizamur in aqua ... Secunda remissio caritatis ... Tertia elemosynarum fructus ... Quarta profusio lacrymarum ... Quinta criminum confessio ... Sexta afflictio cordis & corporis ... Septima emendatio morum ... Octava intercessio sanctorum ... Nona bona misericordiae, & fidei meritum ... Decima conversio & salus aliorum ... Undecima indulgentia & remissio nostra ... Duodecima passio martyrii. *Is est Cummeus Albus, qui seprimo saculo floruit, scripsitque vitam sancti Columbae Abbatis Hiiensis.*

III.

In tomo primo Analectarum edita est Disquisitio de

R r ij

O R S E R V.
EX MSS.

Beda commentario in Paulum ex scriptis Augustini: quem commentarium alium à vulgato inter opera Bedae, atque ineditum esse contendimus: vulgatum autem Floro Diacono Lugdunensi tribuendum. Nunc verò celare non debeo, quid in sancti Galli Bibliotheca super hac re invenerimus. In tribus voluminibus tota continetur expositio Bedae adscripta, sed sub nomine FLORI PRESBYTERI. Codices scripti sunt ab annis octingentis, ut probat ipsa forma litterarum Carolina. Et quidem apud Ratperum monachum de casibus monasterii S. Galli, cap. 10 inter libros, quos Harmotus Abbas (is Grimaldo successit anno DCCC LXXII) describi curavit, recensentur. Collectanea Flori Presbyteri de voluminibus sancti Augustini in epistolam Pauli ad Romanos. Idem titulus legitur in alio codice, in quo habetur expositio in priorem ad Corinthios. Hic Presbyteri titulus fortasse Trishemium movit, ut Florum hunc distingueret à Floro Diacono Lugdunensi. Quamquam non dubito, Florum horum commentariorum auctorem haud alium esse à Lugdunensi, qui similes in Paulum expositiones ex duodecim aliis Patribus contexit, excepto Augustino, quem quia ejus doctrinam mirifice colebat, ab hac sedulitate indubiè non exclusit. Florus notatur inferius in indice societatum monasterii Augiensis.

I V.

De auctore sermonis, qui quotannis in festo Sanctorum omnium legitur, non est constans veterum librorum inscriptio. In vulgatis Bedae tribuitur in codice Fuliensium Parisiensium scripto ab annis quingentis Rabano: at in sancti-Gallensi, qui annos sexcentos superat, ita inscribitur: In festivitate omnium sanctorum sermo VALERIDI Abbatis, nempe Augiensis, cognomento Strabi seu Strabonis. Rabanus hujus sermonis fragmenta quadam refert in lib. 3 de

modo Penitentia ad Bonosum capp. 12 & 13.

O B E R Y.
KZ MSS.

V.

*In duobus magnis voluminibus bibliotheca Augien-
sis ab annis octingentis descripta sunt Homilia à
Paulo Diacono digesta jussu Caroli M. ad quem hi
versus initio premissi sunt.*

Summo apici regum Regi, dominoque potenti

Dat famulus supplex verba legenda suos.

Ampla mihi vestro est humili devotio servo

Præceptis parere tuis, celeberrime regum:

Quem Deus omnificans Rector miseratus ab alto

Christicolum populis defensoreque patremque,

Sit licet effectus modicis pro viribus impar,

Ingens ardenti tamen est sub corde voluntas.

En justus Patris B E N E D I C T I mira patrantis,

Auxilio meritisque piis vestrique fidelis

Abbatis dominique mei, etsi jussa nequivi

Explere ut dignum est: tamen ô pietatis amator,

Excipe gratanter, decus & mirabile mundi,

Qualemcumque tui famuli, Rex magne, laborem.

Quodque sacro nuper mandasti fame condi;

Nunc opus acceptans, rutilo comitare favore,

In quo si quid labis erit vitiique nocentis,

Illud vestra sagax nimium sapientia purget,

Utque legi per sacra queat domicilia Christi

Nullius titubante fide, si sensibus altis,

Enixe ut cupio, vestris utcumque placebit,

Firmum oro capiat vestra sanctione vigorem.

C A R O L U S Dei fretus auxilio, Rex Francorum &

Langobardorum, ac Patricius Romanorum, religio-

sis lectoribus nostræ ditioni subjectis. Cùm nos di-

vina semper domi forisque clementia, &c. ut in editis

Spira apud Petrum Drach anno 1482, & apud Ma-

thæum Cholinum anno 1557, & in tomis Analæctorum.

In editione Cholini præfigitur hic titulus: PAULUS

D I A C O N U S.

R r iij

Utere felix	Carole Princeps
Munere Christi	Atque togate
Pluribus annis	Arbiter orbis
Luxque decusque	Dardanidæque
Magne tuorum,	Gloria gentis.

Post superiorem epistolam in codice Angiensi legitur hic titulus :

IN NOMINE OMNIPOTENTIS DEI INCIPIUNT Omeliæ sive tractatus beatorum Ambrosii, Augustini, Hieronymi, Leonis, Maximi, Gregorii, & aliorum venerabilium Patrum, legendi per totius anni circulum, tam in singulis Dominicis diebus, quamque & in reliquis divinis festivitatibus, id est Nativitate Domini, necnon Epiphania, seu Pascha; Ascensione quoque Domini sive Pentecoste, vel etiam festis Apostolorum, Virginum, martyrumque seu Confessorum, jejuniorumque diversorum: quorum omnium ordine suo adnotatio inferius continetur.

Hebdomada v ante Natale Domini.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem. In illo tempore cum sublevasset oculos Jesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum, &c. Omelia beati Augustini de eadem lectione Miracula quæ fecit Dominus noster J. C. sunt quidem divina opera, &c.

Hebdomada I v ante Natale Domini.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum. Cum adpropinquasset Jesus Jerosolymis, & venisset Bethphage, &c. Omelia beati Johannis Episcopi. Puto res ipsa exigit, &c. *ut in editis.*

Hebdomada I I I ante Natale Domini.

Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum. Erunt signa in sole, &c. Omelia beati Gregorii Papæ.

Hebdomada I I ante Natale Domini.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem: Cum

audisset Johannes in vinculis opera Christi, &c. Omelia beati Gregorii.

OBSERV.
EX MSS.

Hebdomada I ante Natale Domini.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem. Miserunt Judæi ad Jerosolymis, &c. Omelia sancti Gregorii.

Homiliarium istud postea emendavit Alcuinus, ut in ejus Elogio fusiùs exposui. Sed hoc in præmissò Pauli Homiliario notandum, quod multa homilia in vetustis illis codicibus defunt, quæ subinde ab aliis adjecta sunt, puta Herici. & quorundam aliorum. Deinde dies Dominicas Adventus non à prima, ut modo, sed à quinta vel quarta ante Natale Domini numerari, quod apud veteres in more positum fuit. Tertio alia Evangelia quàm quæ nunc in duabus primis assignari. De alio Homiliario veterrimo agemus in libro de Liturgia Gallicana.

V I.

Codex quidam sancti Vdalrici apud Augustam Vindelitorum continet expositionem in epistolas Pauli sub hoc titulo & initio. Incipit expositio Benedicti in epistolas Pauli. Dicta apostolica lecturi, montem cælestis desiderii conscendere satagamus, &c. Nihil continet notatu dignum. Codex est annorum circiter septingentorum. An is Benedictus Anianensis?

V II.

Apud Augienses nostros occurrit Vvalafredi Abbatìs expositio in psalmos LXXVI, incipiens à primo in hunc modum: Omnis scriptura divinitus inspirata veteris ac novi Testamenti ad imitationem mediatoris Dei & hominum hominis Jesu-Christi, &c. Tomus alter amissus videtur.

Prognosticon futuri sæculi, auctore Juliano Toletano, hoc versus præmittit in veteri codice sancti Galli.

Utere feliciter, SPASSANDE Papa,
Jugiter per sæcula longa.

*Initio cujusdam codicis ejusdem monasterii de Com-
puto, hac leguntur. Hoc etenim volumen condidi,
antequam indignus VVINITARIUS Abba forem,
meis ex propriis sumptibus egi pro tui Christe re-
demptor amore, &c.*

VIII.

*In alio codice S. Galli, qui ad annos nongentos ac-
cedit, post Regulam sancti Benedicti, nempe post hac
verba, Deo protegente pervenies, amen, hac le-
guntur. Equidem sanctus Pater Benedictus qualita-
te... Ordinis pænitentiae modos instituit: sed unde
de quibusdam causis intimavit dicens: Si quis hoc
aut illud perpetraverit, disciplinae regulari subja-
ceat. Ipsius quippe disciplinae mensuram in arbitrio
Abbatis judicandam permisit: quia dum qualitatis
morum vel personarum innumerabilis est diversitas,
potuerat eis fieri in arbitrium onerosa prolixitas.
Etenim ipse per humilitatem spiritus præcedentium
Patrum disciplinae auctoritatem recepit: quia, ut
fertur, omnium sanctorum Spiritu plenus fuit. Igi-
tur de ejusdem emendatione disciplinae quorundam
verbis hic instituta subter inserta necuntur.*

*Post præmissa avulsus est quaternio: & in sequente
qua leguntur: Hæc est via, qua tendebat dilectus
Domini sanctus Benedictus Pater multorum mona-
chorum, cum in cælum ascendisset. Istam viam no-
bis ostendit, & exemplum præbuit. Felices sunt
qui sequuntur eam. Explicit Regula sancti Benedicti
Abbatis. Initio Regula præmittuntur versus vulgari,
Qui leni jugo, &c. magistri latens opus, &c. Adscri-
pta est ubique versio Theotisca.*

*In codice sancti Vdalrici apud Augustam Vindelico-
rum, scripto anno 1510., post Regulam sancti Colum-*

ant, & duos sermones ejusdem editos, item post Regulam sanctorum Pauli & Stephani, & Monita Porcarii Abbatis, Proverbia Evagrii atque Regulam Abbatis Pinusii, sequitur REGULA COENOBIALIS PATRUM DE HIBERNIA cum sequenti admonitione, qua ad superiora illustranda conducere poteris. INCIPIT PRÆFATIO REGULÆ COENOBIALIS PATRUM DE HIBERNIA. Equidem sanctus Pater BENEDICTUS in hac Regulæ qualitate ordinis penitentiae modos instituit: sed unde de quibusdam causis, &c. ut supra. Subsequuntur capita Regulæ cœnobialis, id est Penitentialis Columbanus, numero XV. INCIPIT REGULA cœnobialis Fratrum Hiberniensium. CAPUT I de Confessione ante mensam sive lectorem, &c. Statutum est, Fratres carissimi à sanctis Patribus &c. In fine, Explicit Regula cœnobialis Fratrum de Hibernia anno 1510 in Augia majori, proxima Bernhardi Abbatis. Ex his apparet, præfatiunculam illam, qua in codice sancti Galli perantiquo legitur, Penitentiali Columbanus fuisse præmissam: ac proinde Penitentiali ipsum per modum supplementi Regulæ sancti Benedicti aliquando subjunctum ad definiendos variarum penitentiarum modos in iis maxime cœnobiis, qua à sancto Columbanus ejusque discipulis instituta fuerant. Quod si hanc Præfatiunculam Columbanus ipse (quod quidem probari posse vellem) suo Penitentiali apposuisset, non dubium, quin Regulam sancti Benedicti aliquando sectatus fuisset, ejusque saltem Penitentiali ab initio fuerit appendix Regula Benedictina. At si ejus discipuli eam Præfatiunculam Regulæ sancti Benedicti tunc primùm apposuerint, quando hanc Regulam cum sua coadunarent; manet semper eadem Regulæ & Penitentialis Columbanus à Regula nostra distinctio primaria: qua tamen non diu duravit, Columbanus discipulis in unam cum nostris societatem

adjunctis. Hæc Regularum unio ex sequentibus item probatur.

I X.

In codice Augiensi, ab annis fere octingentis scripto, continentur complures Patrum Regula, quarum prima est Regula sancti Benedicti. Deinde sequitur Regula Columbani XIV capitulis, quorum ultimum est de mortificatione. Tertia est Regula sancti Augustini: Hæc sunt quæ præcipimus observari, &c. Quarta sanctorum Pauli & Johannis. Postea subsequuntur decreta Synodi Aquisgranensis anno DCCC XVII pro monachis celebrati. Tum Capitula Notitiarum, de his in quibus præceptum Regulæ & constitutiones novellorum Conciliorum acutiùs nos considerare, & promptiùs exercere justio imperialis ammonet. Quæ Capitula edita sunt in Appendice Baluziana ad Capitularia, & in Appendice nostra ad primam partem Saculi quarti, ubi Capitula Notitiarum legitur. Postmodum in codice Augiensi habentur item Capitula, qualiter observationes sacræ in nonnullis habentur, quas bonæ memoriæ BENEDICTUS secundus in cœnobiis suis alumnis habere instituit. Ut Patres cœnobiolorum, &c. ut superius edita sunt. Post hæc, Excerptus diversarum modus pœnitentiarum, à Benedicto nuper Abbate distinctus de Regula sancti Benedicti Abbatis. Plurimi nequaquam pleniter intelligentes, &c. quæ in quibusdam codicibus perperam Gregorio M. in aliis sancto Bernardo Abbati Clarevallensi tribuuntur. Idem libellus sub nomine Benedicti Abbatis habetur in veterissimo codice sancti Galli. Postea in Augiensi sequitur Epistola cum XII capitulis quorundam Fratrum ad Auvam, id est Augiam, directis, quæ in utraque prædicta Appendice edita sunt. Postremo post profaicam Vettini visionem sequitur breve Martyrologium

& Necrologium. quod argumento est, hac omnia quondam apud Angiam in Capitulo legi solita fuisse.

OBSERV.
EX MSS.

Idem probatur ex alio codice sancti Galli; in quo post Confraternitates (ut vocant) monasteriorum & indicem Abbatum sancti Galli ab Otmaro Abbate primo, habetur Regula sancti Benedicti. Deinde predicta Regula sancti Augustini. Tum Regula Pauli & Stephani. Quarto Regula monachorum sancti Columbani Abbatis, ut supra. Quinto epistola sancti Columbani Abbatis: O tu vita quantos decepisti, &c. Sexto Regula cœnobialis Patrum quindecim articulis, Statutum est Fratres carissimi, à sanctis Patribus, &c. quod est Penitentiale Columbani. Sexto Regula Serapionis, Macarii, Pafnuii, & alierius Macarii. Septimo Annales breves sine auctoris titulo, qui Hepidanno in editis tribuuntur. Postremo sequitur Martyrologium breve cum Necro'ogio.

X.

Pauli Diaconi epistola sub nomine Theodemari Casinensis Abbatis scripta ad Carolum M. impugnata est à Carolo Cointio in Annalibus, quasi suppositicia; sed à nobis vindicata in Præfatione prima ad Saculum 4. Hac autem non solum refertur à Leone Marsicano in lib. 1 Historia Castrensis, sed & reperitur in membranis Gallensibus ante annos octingentos exaratis sub hoc titulo & exordio. EPISTOLA AD REGEM KAROLUM de monasterio sancti Benedicti directa, & à PAULO dictata. Propagatori ac defensori Christianæ religionis domno CAROLO... Theodemar exiguus, &c.

XI.

Expositio in Regulam S. Benedicti, qua in veterimo codice nostro S. Benigni Divionensi HILDEMARO monacho tribuitur, etiam habetur in duobus volumini-

OBSERV.
EX MSS.

bus bibliotheca Augiensis. Primus est absque nomine auctoris, & desinit in capite xi. Secundus incipit ab expositione capitis xiv, & desinit in capite lxi. In verso primo folio vacuo hac verba leguntur: Incipit expositio Basilii Abbatis super Regulam S. Benedicti Abbatis primitus. Scriptura forma accedit ad annos octingentos. At in pluribus mss. Gallicanis expositio hac Hildemaro tribuitur, fiveturque epistola ipsius Hildemari ad Ursum Episcopum Beneventanum, qua in expositione capitis 38 Regulae integra refertur.

XII.

In optima nota exemplari bibliotheca sancti Galli, scripto ab annis fere octingentis, in quo Vita beati Germani Parisiensis Episcopi auctore Fortunato continetur, primaria manu descripta legitur Germani tum Abbatis retrusio in carcerem, facta per Episcopum Eduensem: quam à vetustioribus codicibus nostris abesse notavi ad eandem Vitam in Saculo 1 Benedictino. Id retractare visum est hoc loco, ne quid temere huic vita detractum videatur.

In veteri codice Einsidlenfi, numero 59, exstat inter alias Vita S. Medardi Episcopi Noviomagensis sub hoc titulo & initio: VITA S. MEDARDI, COMPOSITA A SANCTO FORTUNATO. Incipit, Beatissimi Medardi Antistitis vitam, quæ per universum orbem &c. Desinit, qui speciale sollempnitatis hodie mundo præstitit ornamentum in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor &c. ut in Spicilegii tom. 7. ubi suo auctori primum asserta est.

XIII.

Apud Cistercienses Salemenses habetur inter alias Vita S. Thrutberti, sub hoc exordio. Cum merita sanctorum recoluntur, &c. in cujus fine auctoris nomen designatur his versibus.

Has ERCHANBALDUS, Thrutberti martyris almi
Præsul, post cineres renovando struxerat ædes ;
Tactus amore Dei, venerandos scribere sancti.
Actus non piguit : sed & id pro posse peregit.
Exaltare Patrem, consolarique colentes,
Hunc præferre loco, per quem locus iste sacratut.
Invitans populos, monachorum cultus amator,
Quos zelo, vi, virtuti simul arte peregit.

Sub pede Thrutberti eia memento mei.

Spernere, mi monachi, talem nolite patronum.

O quicumque legis, liber est correctior iste.

Idem correxit, carmina qui posuit.

Quatuor priores versus ex recentiori scriptura edidit Henschenius in tomo 3 Aprilis, ubi S. Trudberti acta vulgavit, illustravitque, testatus optare se, ut Erchanbaldi, quem Erganbaldum scribit, lucubrationem recuperare sibi liceret. Exstat vero non solum in Salemsi monasterio, sed in aliis quoque Suevia bibliothecis, at sine nomine auctoris. Non constat quo tempore vixerit Erchanbaldus, qui Abbas fuit S. Trudberti monasterii, in Brisgōia siti ad fluviolum Munnagam, unde aliquando inditum cœnobio nomen, diœcesis Constantiensis, hætenus Ordinis sancti Benedicti, vulgo S. Hubrecht.

XIV.

Vita S. Leodegarii Episcopi Eduensis exstat in codice sancti Galli ante annos octingentos metricè scripta duobus libris, quorum alter vitam, alter miracula complectitur. Prologus ita incipit ;

Carmina plura nitent studio florente peracta.

In alio codice Salemsi habetur Vita sancta Burgundofara per Jonam, Columbani & Eustasii. actis subjuncta, desinitque in capite XIII. tum continenter subjicitur Vita Bertolfi Abbatis Bobiensis, uti & in codice S. Galli. At in codice Tegernsensi Burgundofara

OBSERV. *elogium desinit in capite XII, ut in Compendiensi.*
 EX MSS. *Unde apparet, caput XIV, in quo III. Non. Aprilis obiisse dicitur, adjectivum esse. quod in ejus epistaphio & in sincero Usuardi Martyrologio VII Id. Decemb. evenisse legitur. Attamen in predicto codice Tegernsensi ita ejus Vita inscribitur: Vita sanctæ Burgundofaræ Virginis, quod est III Nonas Aprilis.*

XV.

Ibidem in alio codice Vita S. Galli metricè, auctore (ut creditur) Vvalafrido Strabo ita incipit.

Promissi memor ecce mei, GOTZBERTE, quod olim

Devovi, ad præfensolvere, care, volo.

Nihil continet singulare. Jodocus Mezlerus, in eunte hoc saculo ad S. Gallum Decanus, Vvalafrido hoc carmen adjudicat ob stili (ut putat) dissimilitudinem. Attamen Ermenricus superius pag 335 eam Vvalafrido tribuere videtur his verbis. Voluit verò ille poetico cothurno gesta beatissimi Galli comere: sed morte præventus, vitam in vita finivit.

Eadem vita prosa oratione composita est duobus libris à Vvetino monacho, sub hoc Prologo metrico.

Cum mundus per inania vertatur volitando.

INCIPIT LIBER I. Fuit vir nobilitate pollens, &c.

XVI.

In uno ex Kalendariis monasterii Einsidensis notatur XIV Kal. Octob. sancta RICHKART Monialis. Hac mihi videtur esse Richarda, Caroli Crassi Imperatoris quondam uxor, qua in Andlavense Alsatia monasterium se recepit. Quis vero GAINNACHUS Abbas, cujus mentio in duobus ejusdem loci Kalendariis fit v Idus Octob. fateor me ignorare.

In alio

*In alio ejusdem loci Calendario memorantur
Sancti sequentes.*

II Id. Martii Romæ Innocentii Episcopi.

xv Kal. Maii Mappalici martyris.

xiiii Kal. Maii Leonis ix Papæ.

vi Kal. Junii Bedæ Presbyteri.

ii Kal. Septemb. Optati Episcopi.

ix Kal. Novemb. Columbani Abbatis.

xi Kal. Decemb. Columbani Confessoris.

viii Kal. Decemb. Columbani Abbatis.

Habemus hîc Columbanos tres : quorum primus forsan fuerit Columbinus Abbas Lutrensis , de quo in actis sancti Deicoli : secundus & tertius nescio an diversi. nam Columbanus Luxoviensis in sinceris Martyrologiis Usuardi & Adonis laudatur ix Kal. uti & in alio Calendario Einsidlensi. at in Vvandalberti & Benedictino, quibus acta ejus suffragantur, xi Kal. Decemb. Forsan hîc aliqua notatur S. Columbani translatio.

In Calendario Salemensi scripto ante annos 700. vii Kal. Junii depositio Augustini Confessoris, Bedæ Presbyteri. Ex quo apparet, ambos eodem die obiisse ; sed festum sancti Bedæ in sequentem diem, ut suus cuique dies singularis tribueretur, remissum fuisse.

NOMINA MONASTERIORUM,
CUM QUIBUS SOCIETATEM HABUIT
sæculo IX Augiense.

INsula, monasterium S. Galli, Favarias, Desertina, Tuberis, Leonis, Nonantula, Altaha inferius, Mansee, *Salzburc*, Matachseo, Metama, Chamincseo, *Hafareod*, Fiuthvanga, Fulta, Magnus-locus, Chambituna, *Morbach*, *Vvizzanburc*, *Etinbein*, Offinvvillare, *Kenginbach*, Suenzaha, Chlingo, S. Nazarii, S. Gregorii, Hafala, *Saraburc*, *Eburesheim*, Noyumvviare, Gamundias, Prumia, Colticas, Flaviniaco, Senonicas, Mediano, Gorzia, Buxbrunno, Rabacis, Cruz-sancta, Gemedico, S. Germani, item S. Germani, S. Michaëlis, S. Dionysii, S. Drudonis, S. Medardi, Mons-viridis, Mauri, S. Vedasti, *Hornbach*, S. Antimi, Duelli, &c.

S. Antimi Boso Abba, &c.

Prumienfis Ingramnus Abbas. Heberhartus Abba.
Hilitericus Abba. Stephanus Abba.

Johannes Græcus Placentinæ civitatis Episcopus.
Duelli domnus Abba Vvaldfredus. (*sepultus in arce in opinione sanctitatis.*)

Ex cœnobio Farenfi (*in Helvetia, ubi nunc Confessarius ex Einsidla*) Rodhildis Abbatissa & Monacha.

Nomina sororum de Turego, Hiltigart Abbatissa.
Joseph Episcopus & Abba.

Ex cœnobio Favariensi, Audomar Abbas, Vverdo Abbas, Crespio Abba.

Ex monasterio quod dicitur Desertinas, Ursicini Episcopi.

Ex monasterio quod vocatur Tuberis, Domni Abbas, Vigilius Abbas.

Ex monasterio Leonis, domnus Abbas Magus.

De monasterio Nonantula Petrus Abbas, Atto, Corvulus, Felix, Benedictus, Aripertus.

De monasterio Altaia Uolfus Abba, Otkarius Abba.

Ex monasterio Manhinsio Hunrih Abba.

Ex monasterio Matachseo Johannes Abbas, Notingus Episcopus.

Ex monasterio Metama Utto Abbas.

Ex monasterio Chamincseo Liutfridus Abbas.

Ex monasterio Fiurvvanga Gozbertus Abbas.

Ex monasterio Fultra Baugolf Abbas.

Ex monasterio quod vocatur Magnus locus*, Bertegillus monachus, Garimundus, &c.

* apud Arvernos.

Ex monasterio Chambituna* Theohun, Anulo.

* al. Campidona.

Ex monasterio Morbacensi Sigimiar Abba.

Ex monasterio *Vveiffemburg* Justulfus Episcopus, Gerhoh Abbas, Bernarius Episcopus & Abbas.

Ex monasterio *Etsinheim* Uto Episcopus vel Abba.

Ex monasterio Offimvillare domnus Abbas Beretrix, Vvenibertus Abba, Madalbertus Abba, Petrus Abba.

Ex monasterio *Keginbach* Germund-Abba.

Ex monasterio Svvarzaha Job Abbas, Agoaldus Abbas, Lupus Abbas, Dato Episcopus, Bruningus Abbas, Albrichus Abbas, Ebroinus Abbas, Vvalto Abbas.

Ex monasterio quod Clingo vocatur, sive *Plidinfeld*. Fleido Episcopus & Abba.

Ex monasterio Luxovio Dedanus Abba.

Ex monasterio S. Nazarii, quod *Laureshaim* vocatur, Adalunch Abbas.

Ex monasterio S. Gregorii* Raspuino Abba, Peretolt Abba.

* in Alfatia.

Ex monasterio Hafala Victor Abbas.

Ex monasterio *Sarabure* Hildimundus Abba.

S f ij

Ex monasterio *Eburesheim* Theotbaldus Abbas.

Ex monasterio Novovillari Ratramnus Abba.

Ex monasterio Flaviniacensi Sarulfus, Stagnarius,
&c.

Ex monasterio *Mosabac* Grimoldus Abba, Henricus Rex, Mathildis Regina, Otto Rex.

* *Senones.*

Ex monasterio Senonicas * Boniceolo Abba.

* *Moyen-*
moutier.

Ex monasterio Mediano * Sundarberto Abba.

Ex Gorzia Optarius Abba.

Ex monasterio Bucfbrunno Rabigandus Abbas.

* *Resbay.*

Ex monasterio Rasbaci * Godobertus Abba.

* nunc
S. Faronis
Meldis.

Ex monasterio quod Crux-sancta * nominatur,
Vulframno Episcopus.

* *Lumieges.*

Ex monasterio Gemedico * Druntegangus Abbas.

Ex monasterio S. Germani Lantfridus Abbas.

Ex monasterio item S. Germani Burgoaldus Abba,
Irmino Abbas.

Ex monasterio S. Michaëlis seu Montis-Viridis
Gundricho Abbas, Diludlad Episcopus.

Ex monasterio S. Bibiani Bonetus Diaconus.

Ex monasterio quod Mauri-monasterium vocatur,
Harticus Episcopus.

Ex monasterio Schina Kerhelmus Abbas, Adalram
Abbas, Hetri Abbas.

Ex monasterio *Hornbac* Amalhart Abba, Vvirundus
Abba.

In monasterio Karoffensi Guntbaldus Abbas.

Ex Cella S. Dionysii, ubi confessor Christi Hilarus
quiescit humatus, Hilduinus Abba, Adroldus Abba,
Chludovvicus Abba.

Canonici S. Stephani Protomartyris, Agobardus
Archiepiscopus, Florus, Rodradus Abba. Canonicorum
S. Justi, Agenius Episcopus. Canonicorum S.
Georgii, Motuinus Abba. Canonicorum S. Pauli, Au-
dinus Chorepiscopus.

Ex monasterio S. Martini Insulæ-barbaræ Bartho-
lomæus Abba.

Ex monasterio S. Ragneberti, Stephanus Abba.

Ex monasterio S. Petri * Puellaris Deidona Abbatissa. * Lugduni.

Ex monasterio quod vocatur Nova, Austreberga, &c.

Ex monasterio Urtimburra Milo Abba.

Ex monasterio sancti Faustini Brixie Georgius, Aistulfus, &c.

Ex monasterio Crux - sancti Audoëni Purchartus Abba.

Ex monasterio *Eleenwang* Adalram.

Ex monasterio quod vocatur Leones, Badulfus Abba.

Ex monasterio Corbeia domnus Abba Vvala, Rigamnus. *Leguntur duo Ratberti, nullus Ratramnus.*

Ex monasterio Melundis * Epelenus Abba. * Molome.

Ex monasterio Fontisbesii * Seraphin Abba. * Besc.

Nomina fratrum de *Frisgingun* Ercambertus Episcopus. Herolf Chorepiscopus, Atro Episcopus. Sigiharth Chorepiscopus.

Nomina Canonicorum ex Divione castro, Agenus præpositus, &c.

Ex sanctis Geminis * nomina Canonicorum, Oltolgerio præpositus. * apud Lingones.

Nomina ancillarum Dei de cænobio S. Stephani.

Ex Necrologio Augiensi.

v i Kal. Januarii Vvaltho Abbas.

x i i i Kal. Februarii Ludovicus Rex.

x i i Kal. Liuthard Abba.

v i Kal. Adalhelmus Episcopus, *is scilicet, de quo in acrosticho Vvettini, Saculi 4 parte 1 pag 281*

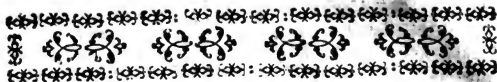
v Kal. Karolus Imperator.

i i Kal. Hemma Regina.

i i i Non. Februarii Adilbertus Abbas nostræ Con-

S f iij

I N D E X.

A

A bbas Lunelacensis,	351
Abſida S. Petri ſeu thronus,	485
Aſtardus Nivardi optimatis filius,	203
Aſtredis filia Nivardi optimatis,	204
Adalberonis Epifcopi Mettenſis epiſtola,	346
Adalbertus Abbas Renaugiæ,	479
Adalbertus I Abbas Seonenſis,	344
Adalham Abbas S. Afræ ſeu S. Udalrici,	447
Adalpertus Comes,	347
Adalhelmus Epifcopus,	645
Adalrammus Epifcopus Saltzburgenſis, 525. Ejus epitaphia duo,	528 529
Adalram Abbas Schinenſis,	644
Adalram Abbas Elewvangenſis,	645
Adalvinus Epifcopus Ratiſpouenſis,	526
Adalunch Abbas S. Nazarii,	643
Adelelmus Epifcopus Laudunenſis,	117
Adilbertus Abbas,	645
Admallare,	234 & ſeqq.
Adrianopolis Traciæ,	134 & ſeqq.
Adroldus Abbas,	644
Adventus Dominicæ inverſo ordine noratæ,	632, & ſeqq.
Ælim locus epifcopatu inſignis,	530 532
Agapetus Papa Bibliothecæ conditor,	497
Agenus Præpoſitus Divionenſis,	645
Agericus Epifcopus,	644
Aginus Epifcopus Bergomenſis,	312
Agoaldus Abbas Svvarzacenſis,	643
Agobardus Archiepiſcopus Lugdunenſis,	644
Aiſtulfus Abbas S. Fauſtini,	645
Albericus monachus,	472
Albigoi pagus,	470
Albinus V. Alcuinus,	
Albrichus Abbas Svvarzacenſis,	643

I N D E X.

Alcedronensis Episcopus Heribaldus,	626
Alcuini Epistolæ novæ,	272 & seqq.
Alcuini Versus de Aquila Episcopo Saltzburgenfi,	522 De gallo,
	524
Aldrici-Cella,	470
Alexander Comes,	93 & seqq.
Alexander de Villa Dei Minorita, Pœta,	564
Alhmon Fossatum,	476
Alimus Episcopus Sabionensis,	527
Altfridus Episcopus,	478
Altonis vita,	446
Amalhart Abbas Hornbacensis,	648. an idem cum Amalario, <i>ibid.</i>
Amalgerus monachus ad S. Gallum,	333
Amulæterus,	336
Andegavenses formulæ,	232 & seqq.
Angariæ dicti census & quatuor tempora apud Germanos,	79.
Anicius Paulinus Junior Consul ord. præfectus urbi,	492
Anno Arch. Colonienfis,	475
Anno Episcopus Frisingensis,	526
Anomala,	331
Anselmi Episc. Cantuariensis oratio ante communionem,	401
Antestius Dux an Burgundiæ,	204
Anthelmus Episcopus Pataviensis,	527
S. Antimi monasterium,	642
Antipophora,	612
Antoninianæ, non Antoninæ Thermae,	512 520
Antonius Pâpa Presbyter,	104
Anulinus Proconsul,	93 & seqq.
Apennis,	251 252. 253
Aper Episcopus,	476
Aprilis interlocutor Hispanus,	536. & seqq.
Aquæ Claudiæ, 487 Anienæ,	<i>ibid.</i>
Aquila Episcopus Saltzburgenfis,	284
Aquilæ versio primi capituli Genesios, citata ante S. Hieronymum,	172
Aquiliani lex,	256
Arcus recordationis,	503 512
Arcdii Abbatîs Atanensis vita,	194
Argentomagus vicus non longe à Lemovicensi patria, idolorum cultu famosus,	215 216
Aribo Comes in Bajoaria,	344
Aries Episcopus,	530
Aripertus Abbas Nonantulanus,	643

INDEX.

Aristemæus Stationarius civitatîs ,	<u>336</u>
Armenii & Honorii monachorum diligentia de libris canonicis , &c. cum confessione catholicæ fidei ,	<u>377</u>
Arno Archiepiscopus Salzbürgensis , 307 not. §25. ejus epitaphium ,	<u>528</u>
Arno Episcopus ,	<u>476</u>
Arnoldus Bajoariæ Dux ,	<u>56</u>
Arnoldus nobilis Bajoarius ,	<u>348</u>
Arnplfus ex Comite monachus ,	403
Arnulfi Imperatoris sepulcrum ,	<u>56</u>
Arpeo Episcopus Frisingensis ,	<u>526</u>
Articula , pro artificiiis ,	<u>27 28 29</u>
Assessor Proconsulis ,	100 <u>148</u>
Astidius vir inluster ,	<u>222</u>
Atto Episcopus Frisingensis ,	<u>526</u>
Atto Episcopus ,	<u>476</u>
Audinus Chorepiscopus Lugdunensis ,	<u>644</u>
Audomarus Abbas Favaricnsis ,	
Augiense Necrologium ,	<u>517</u>
Augustæ nomen Imperatorum filijs datum ,	<u>470</u>
Augustoi pagus ,	518
Aviti Presbyteri epistola ad Papam Paleonium ,	<u>181</u>
Aurelia Fadilla Antonini Pii filia ,	600 <u>517</u>
Aurelij Romanæ Epitaphium ,	<u>56</u>
Aurelij Virginis epitaphium ,	<u>55 56</u>
Austreberga Abbatisa monasterii de Nova.	
Aurericium ,	<u>262</u>
Auxilii libellus super causa & negotio Formosi Papæ ,	610
<i>& seqq.</i>	

B

B Adulfus Abbas monasterii Leonis ,	<u>645</u>
Baga, urbs Africæ, alia à Vaga ,	<u>104</u>
Baldericus Episcopus ,	<u>59</u>
Bambergensis episcopus erectio ,	<u>479</u>
Baldo scriptor an Episcopus ,	<u>531 532</u>
Ballationes ,	<u>587 597</u>
Bardo Episcopus Moguntinus ,	532
Bartholomæus Abbas insulæ Barbaræ ,	<u>644</u>
Basilii Abbatis expositio in Regulam S. B.	<u>638</u>
Basilus præses ,	336 <i>& seqq.</i>
Baturicus Episcopus Ratisponensis ,	<u>526</u>
Baturicus Episcopus ,	<u>59</u>
Baturicus Episcopus ,	<u>477</u>

INDEX.

Baudenus monachus S. Aridii,	226 & seqq.
Baugolf Abbas Fuldenfis,	643
Beatus Episcopus Pataviensis,	527
Bedani seu Bedæ senioris Presbyteri epitaphium,	521 522
Bedæ junior, 641 ejus Commentarius in Paulum ex Augustini dictis,	630
Benedicti Abbatis & Scholasticæ translatio in Galliam,	451
& seqq. Festivitates,	453
Benedictina vita,	343 344 351
Benedictina Regula aliis conjuncta,	635 & seqq.
Benedictus secundus seu Anianensis,	636
Benedictus Abbas Nonantulæ,	643
Benedicti domus Frisingæ,	454 457
Bertholdus Herimanni Ducis filius,	479
Berengarii ejusque discipulorum perversa doctrina, 383 & seqq.	396 & seqq.
Beretrix Abbas Offmuvillarensis,	643
Bernardus Rex carmalum levavit,	477
Bernardus Abbas Massiliensis, sedis Apostolicæ Legatus in Germania,	465
Bernarius Episcopus & Abbas Vveiffemburgi,	643
Bernarius Episcopus & Abbas Morbacensis,	643
Bernharius monachus,	479
Berno Abbas Augiensis,	81
Quodvultdeus dictus,	625
Berta filia Caroli Regis,	478
Bertegilus monachus Magniloci,	643
Bertharius & Attila martyres,	10
Bertrami liber de Eucharistia,	628
Bibliotheca Romæ librorum Græcorum & Latinorum, 503	518. Item Vvlpia, ibid.
Bodoma Palatium regium,	471
Bonetus Diaconus monasterii S. Bibiani,	644
Bonifacii martyris vita,	445 476
Boniceolo Abbas Senonienfis,	644
Boniloquius,	694
Boseth Anforaria in Africa,	95 100 102 104
Brigantium mare,	318
Brinnacum palatium,	233
Bruningus Abbas Svvarzacensis,	643
Bruno Episcopus Andegavenfis Berengarii affecta,	396
Bruno Episcopus Prussorum Apostolus,	345
Branonis Cartusianorum Patriarchæ Confessio fidei, 400 & seqq.	400 & seqq.

I N D E X.

Bulgari à Formoso instructi ,	625
Bullæ Pontificiæ ,	562 563
Burchardus Abbas Tegernsensis ,	343
Burchardus Dux Alamannorum ,	78
Burgoaldus Abbas S. Germani ,	644
Burgundofaræ Virginis vita ,	639 640

C

C Abalaunum civitas, palatium regium ,	<u>469</u>
Cadoldus ex monacho Augiensi Episcopus Novariensis ,	
340. & seqq.	
Cælestinus Papa ,	<u>490</u>
Cagonus baptizatus super Fiskaha ,	<u>477</u>
Caius Dillius ,	<u>488</u>
C. Julius C. L. Phronymus, custos Bibliothecæ Græcæ ,	<u>518</u>
Cancellarius prior Theodeberti Regis Aredius ,	<u>196</u>
Candidi Arriani fragmentum ad Marium Victorinum ,	<u>155</u>
Candidus Abbas Augiensis ,	319
Capitulum monachorum ,	341
Capula reliquiarum collo appensa ,	<u>217</u>
Caput Affricæ Romæ ,	<u>512 520</u>
Cardinalium vestes communes excepto pileo rubro ,	<u>552</u>
Cardinalibus rubri pilei usus in Conc. Lugdunensi concessus ,	
<u>564</u>	
Carmalum ,	<u>477</u>
Carolus M.	<u>476 477</u>
Caroli M. epistola ad Episcopos de multiforâi gratia Spiritus-	
sancti, 312 & seqq. Item de Baptismo ad Odilbertum Episc-	
Mediolanensem ,	<u>317</u>
Carolus Crassus Augiæ sepultus ,	340 & seqq. Ejus
monumentum & epitaphium ,	83
Casinenfium epistola ad monachos Alamannos de consuetudi-	
nibus suis & Cluniacensium ritibus ,	<u>462 & seqq.</u>
Caspar Abbas Tegernsensis ,	<u>70</u>
Cassianus Episc. Sabionensis ,	532
Castranus Comes ,	<u>550</u>
Cataphronius Sacerdos idolorum ,	140
Cathegetæ ,	<u>335</u>
Catuliacus vicus ,	<u>211</u>
Causæ, & calumniæ, non dicendæ in die Dominico , & fes-	
tis , <u>588 597.</u> non negotia peragenda ,	<i>ibid.</i>
Cauvipaldus seu Garibaldus Episc. Ratisponensis ,	<u>526 532</u>
Cemonius Rufius Albinus ,	<u>424</u>

I N D E X.

Ceræ vel tabulæ scripta commendata ,	317
Ceruleus & Curtius fontes ,	487 488
Chartarum instrumenta ,	226
Charta relationis ,	285
Chestantus Missus Childeberti Regis ,	234
Chriskarium reliquiis plenum collo appensum ,	201 227
228 289	
Christum per adoptionem Filium Dei esse tempore Marii Vic- torini nullus ausus est dicere ,	159
Christiani milites sub Diocletiano ,	567
Christiano militare non licet ,	565 & seqq.
Christianus Episcopus Pataviensis ,	351
Christina Pisana de Politia ,	8
Cicindelus ,	230
Cimiterio sepultum sancti Benedicti corpus ,	451
Cistercii Abbatibus juramentum ,	540
Claudianus bis Consul ,	153
Claudius Julius Eclesius Dynamius Urbis præfectus. An Clau- dius Julius & Lelius Dynamius , &c.	425
Claspuinus Abbas S. Gregorii ,	643
Clivus Martis Romæ ,	421
Cn. Domitius Afranius ,	495
Cœnæ Domini die Missa ad vesperum ,	455
Collecta , 127 128. Colligere ,	136
Columba suspensa baptisterio ,	20
Columbanus Abbas , 641. Ejus Regula ,	634 & seqq.
Columbani reliquiæ ,	317
Columbinus Abbas Lutrensis ,	641
Columbus Abbas Ebersheimensis ,	88
Comarcus ,	358
Comitatus , exercitus ,	567
Commemoratio Caroli Crassi apud Augienses instituta ,	340
Communio post pœnitentiam actam & reconciliationem secun- dum consilium Sacerdotis , 598. Ter in anno ,	609
Communicaturi etiam à propriis uxoribus ante plures dies ab- stineant ,	598
Compendium , lucrum ,	261
Concapolata ostia ,	254
Concilium adversus manifestos hæreticos non cogendum , sed potius de illorum supplicio exquirendum ,	327
Condita ,	250
Confessio delatorum ,	196
Confessio pura ,	597 605 607
Confessio, secundum baptismum ,	285

I N D E X.

Confessio scriptis mandata metu mortis,	447
Confugium, fuga,	265
Conmodolare,	270
Conradus Rex,	448
Conradus de Mure præcentor ecclesiæ Tiguriæ,	564
Conradus monachus Scheyrensis,	49
Constans Imperator,	106
Constantinus Imperator,	484 892 893
Consuetudines antiquæ monasteriorum,	458 & seqq.
Corbinianus Episcopus Frisingensis,	526
Corporatorum levamen,	406
Corvulus Abbas Nonantulanus,	643
Cosconianus curator operum publicorum,	424
Cozpertus Abbas,	477
Crespio Abbas Favarjensis,	642
Crospertus Abbas Fiutvvangensis,	643
Cumetensis mons,	317
Cummeani Abbatis Pænitentiale,	629
Curatores operum & tabularium publicorum & aquarum,	494
425	
Curator litis,	234
Curia publica,	234 & seqq.
Cyprianus Martyr Carthagine sepultus sub monticulo secus platum,	568
Cyprianus Papa seu Papas,	104

D

D Amasus Papa,	489 501 504
Dativus Novapetrensis Episcopus Donatista,	116
Dato Episcopus ex monasterio Svvarzacensi,	643
Decimæ & primitiæ,	587 597 608
Decimæ à recens conversis ne exigantur,	272
Decimæ monasterio debitiæ,	347 352
Decretum ex tabella recitatum,	568
Dedanus Abbas Luxoviensis,	643
Defensor litis vir laudabilis,	234
Deidona Abbatissa S. Petri Puellaris Lugduni,	645
Demoth Abbatissa Vvinethusinensis,	77
Deodatus Abbas Ebersheimensis,	88
Deoduini seu Theoduini Episcopi Leodicensis epistola adversus Berengarium,	395 396 & seqq.
Dialogi scripti à S. Gregorio,	427 516
Dictaminis studium & utilitas,	440 449
Didymi liber de Spiritu sancto,	191

INDEX.

Diemo Comes,	345
Diepoldus Comes,	78
Dies intrantes & exeuntes,	480
Diludlaed Episcopus ex monasterio S. Michaëlis seu Montis- Viridis,	644
Diocletiani Thermæ,	487
Dion Proconsul Africæ,	566
Domaricus optimas,	218
Dominica in Vestina, & in Sufurio,	11
Dominicus aureus, 134. Thesaurus, 134. Dominicum, ecclesia, 136 137	
Domitia Faustina M. Aurelii Cæsaris filia,	501 518
Domnus Abbas Tuberensis,	642
Donatus Bagaïensis Episcopus Donatista,	115 116
Donatus Rhetor,	183
Dormitorium matronæ, an vehiculum,	568
Draconum signa an invidiose dicta pro Aquilarum,	106
Drogo Archiepsc. Mettensis frater Ludovici Pii,	460
Drogo Parisiensis Magister,	385
Druntegangus Abbas Gemedicensis,	644
Durandus Episcopus Leodicensis,	325

E

E berhardus Episcopus Bambergensis,	472
Eberhardus Episcopus,	40
Eberhardus Abbas Einsidlæ,	478
Eberhardus Abbas Tegernsensis, 343. Ejus Epistolæ, 354 355	478
Eberht princeps,	643
Ebroinus Abbas Svarzacensis,	302
Ecclesiæ status tempore Caroli M. 224 225. Servitia,	477
Egino Episcopus Constantiensis,	627
Egil Abbas Prumiensis,	534
Elilant Abbas Benedicto-Buranus,	70 343. Ejus epistolæ, 358
Epitaphium,	368
Elogium, injuria,	333
Engilpertus monachus ad S. Gallum,	257
Eologia,	645
Epelenus Abbas Melundensis,	
Episcopus excommunicatus, postea absolutus, potestne sacrare 611 & seqq.	
Episcopus inconsulta apostolica auctoritate non damnandus, 396	

I N D E X.

Erchanbaldus Episcopus,	<u>472</u>
Ercambertus Episcopus Frisingensis,	526 <u>645</u>
Erchambaldus Abbas S. Thrutberti, auctor ejusdem martyris vitæ,	619
Erchanfredus Episcopus Ratifponensis,	<u>526</u>
Erentrudis Abbatissa Nunbergenfis,	67
Erich Episcopus Augustanus,	<u>472</u>
Erkenbaldus ex Abbate Fuldenfi Archiepisc. Moguntinus,	<u>480</u>
Erlebaldus Abbas Augiensis,	<u>545</u> <u>546</u>
Erlobaldus Episcopus,	<u>472</u>
Ermenricus Episcopus,	<u>478</u>
Ermenrici monachi Augiensis tum Episcopi, fragmenta ex libro de Grammatica,	<u>329</u> & seqq. <u>339</u>
Ermenricus monachus Eleuvingensis,	332
Erminoldus Abbas Pruuenigenfis,	<u>57</u>
Ernistus Dux,	<u>480</u>
Eucharistiam accepturi ante plures dies etiam à propriis uxo- ribus abstineant,	<u>528</u>
Eusebius pater Hieronymi,	183
Exsufflantissimus,	<u>268</u>

F

F Abius Victor in Africa, pater Maximiliani martyris,	<u>566</u>
& seqq.	
Fabricaturæ, monilia,	<u>257</u>
Factio Veneta,	<u>498</u> <u>516</u>
Fasina rhetoricum,	611
Faustina Tigisensis Martyr,	<u>24</u>
Faustina Aug.	<u>500</u> <u>516</u>
Faustinus & Fausta martyres Afri,	25
Felix & locii Martyres Lambesani,	<u>24</u>
Felicis Martyris Epitaphium,	504
Felix Abbas Nonantulanus,	<u>643</u>
Fermentum sumtum pro corpore Domini,	<u>60</u> <u>61</u>
Ferreolus Episcopus Lemovicensis,	<u>207</u> <u>225</u>
Ficotum, jecur,	<u>132</u> <u>133</u>
Flavius Eupraxis,	490
Flavius Magnus Januarius,	<u>494</u>
Flavius Philippus Præfectus Urbi,	485
Fleido Episcopus Abbas Clingenfis seu Clidinfeldenfis,	<u>643</u>
Flobargisus Episcopus Saltzburgenfis,	<u>525</u>
Flori Presbyteri Lugdunenfis Commentarius in epistolas Pauli ex Augustino,	630

I N D E X.

Florus Canonicus S. Stephani,	644
Folevvinus Abbas,	478
Folevvinus Custos Augiensis,	319
Forma Jopia,	102 512
Forma seu fons Virginis,	485
Formosi Papæ causa per modum requirentis & respondentis per Auxilium, Francum agitata,	510 & seqq.
Formulæ Andegavenfes,	232 & seqq.
Fossadare,	250
Francorum dedecus in exauctoratione Ludovici Pij,	477
Fratres, Cardinales,	555
Fredericus Cancellarius,	476
Frisingenses Episcopi,	526
Fromundi monachi Tegernsensis epistola,	352 357
Frovvinus Abbas de Monte Angelorum,	28 625
Furiaria, tortura,	120

G

G Aïteranus futurus Cardinalis,	556
Gainnachus Abbas,	640
Galindo Enneconis,	328
Galli Abbatis vita metrica auctore Vvalafredo, <u>640. Prosaica à</u> Vvetino,	640
Gamenolfus Episcopus Constantiensis,	479
Garimundus monachus Magnilocensis,	643
Gaudomerus monachus Ambiacinensis,	229
Gaufridus interlocutor Curia Romanæ gnarus,	536 & seqq.
Gebehardus Episcopus Constantiensis,	479
Gennadius (ut videtur) vitæ S. Hieronymi scriptor,	183
Georgius in monasterio S. Faustini Brixia,	645
Gerardus Abbas Luxoviensis,	11
Gerbirga Abbatissa Geinsfeldæ,	51
Gerhohus Episcopus Eistetenensis,	312
Gerhohus Abbas Morbacensis,	643
Gerhohus Canonicus Regularis,	625
Germani Episcopi Parisiensis vita integra auctore Fortunato,	638
Germund Abbas Reginbacensis,	543
Geroldus Comes,	407 not.
Gesta municipalia,	234
Gevehardus Episcopus Radesponensis,	479
Giselo Abbas Faucensis,	78
Gisilharius	

INDEX.

Gifilharius Archiepiscopus Magdeburgensis,	<u>473</u>
Gifla filia Caroli M.	280
Godardus Abbas Tegernsensis, <u>343</u> Ejus epistola, <u>349</u> <u>310</u>	
<u>311</u> <u>353</u> . Fit Episcopus Hildenesheimensis,	<u>355</u>
Godobertus Abbas Resbacensis,	<u>644</u>
Godolia Faverniaci Abbatissa,	10
Gottefridus Abbas S. Gregorii,	<u>87</u>
Gotzbertus,	<u>640</u>
Gozbaldus Episcopus,	317
Gozbertus Abbas, an S. Galli,	<u>335</u>
Gozbertus monachus ad S. Gallum,	335
Gozechini Scholastici epistola ad Vvalcherum Scholasticum,	
360 & seqq.	
Gozpertus Abbas Tegernsensis, <u>343</u> Epistola ejus, <u>347</u> <u>348</u>	
Grimaldus Abbas,	478
Grimaldus Magister ad S. Gallum, Homerus dictus,	340
Grimoldus Abbas Archicapellanus, <u>326</u> <u>328</u> <u>329</u> & seqq.	
Grimoldus Abbas Mosabacensis,	644
Gregorii Bibliotheca in monasterio Clivi-Tatri,	<u>497</u>
Gregorio Turonensi tributa Aredii vita,	<u>193</u> <u>194</u>
Gregorius Abbas Einsidlensis,	478 479
Grifo Pippini frater,	476
Grossæ,	541
Grossæ chartas seu bullas,	541 542
Gundelbertus Episcopus,	89
Gundraminus ex aula Pippini monachus & Abbas Benedicto-	
buranus,	<u>533</u> 534
Gundricho Abbas S. Michaëlis seu Montis-Veridis,	<u>644</u>
Guntaldus Abbas Karofensis,	644
Guntionis castellum,	<u>477</u>

H

H Adevig Dux,	<u>479</u>
Hadrianus Imperator,	<u>484</u> <u>486</u>
Hæreticis manifestis non Concilio, sed supplicio opus,	397.
Haito Episcopus,	<u>477</u>
Hartmodus monachus ad S. Gallum, vir doctus,	<u>333</u> <u>336</u>
Harmotus Abbas S. Galli,	630
Hartar,	<u>476</u>
Harttrichus Episcopus Tolosanus,	312
Hartvicus Abbas Tegernsensis,	<u>343</u>
Haterius Agrippa Consul,	<u>424</u>
Heber fluvius Adrianopoli,	152

Vet. Analect. Tom. IV.

T t

I N D E X.

Heminae pondus,	<u>457</u>
Hemma Regina,	<u>478</u>
Hemma Regina,	645
Henricus Imperator,	<u>448</u>
Henricus Imperator,	<u>480</u>
Henricus II Imperator,	<u>387</u>
Henrici IV Diploma,	474
Henricus Rex Francorum,	<u>396</u>
Henricus Rex,	644
Henricus Dux Bajoariorum,	344
Henricus Dux Bavariorum,	<u>479</u>
Henrici Ducis Bajoariz sepulchrum,	<u>56</u>
Heinricus Episcopus Sabionensis,	<u>527</u>
Henricus Episcopus Vvrziburgensis,	<u>480</u>
Henricus monachus Augiensis nobilissimus,	<u>444</u>
Heribaldus Episcopus Alcedronensis, hoc est Autifiodorensis,	<u>626</u>
Herici homiliae Paulinis adjectae,	<u>633</u>
Herilescella,	<u>470</u>
Herimannus Dux,	<u>479</u>
Herimannus Remensis magister,	<u>385</u>
Hermetis Diaconi Martyris Passio,	134 & seqq.
Herolf Chorepiscopus Frisingensis,	<u>645</u>
Heserhaftus Abbas, an Prumiensis,	642
Hetti Abbas Schinensis,	644
Hieronymi Presbyteri vita auctore (ut videtur) Gennadio,	<u>183</u>
Hieronymi de Victorino locus,	<u>176</u>
Hierusalem basilica Romae olim dicta in Sufurio,	<u>510</u> 519
Hilarius Papa,	<u>489</u>
Hilarus Confessor apud S. Dionysium,	<u>644</u>
Hildebaldus seu Hiltibaldus Episcopus Vvormatiensis,	474
<u>477</u>	
Hildegarda Augusta,	<u>469</u> 476
Hildegarda Ludovici Regis filia, Turegi sepulta,	<u>34</u>
Hildemari expositio in Regulam S. Benedicti,	<u>637</u> 638
Hildimundus Abbas Suraburgensis,	<u>643</u>
Hilduinus Abbas S. Dionysii,	<u>644</u>
Hilteradus monachus,	479
Hiltericus Abbas, an Prumiensis,	<u>642</u>
Hiltibaldus Episcopus Coloniensis,	<u>312</u>
Hiltiboldus Episcopus & Cancellarius,	<u>473</u>
Hiltigard filia Ludovici Regis Germaniae,	<u>478</u>
Hiltigart Abbatissa de Turego,	<u>642</u>

I N D E X.

Hiltinus Episcopus Augustanus,	78
Hirminmaris Notarius,	<u>469</u>
Hitto Episcopus Frisingensis,	<u>526</u>
Honorius Papa,	<u>420</u>
Hofis, bellum,	477
Hugo Episcopus Vvrziburgensis,	<u>472</u>
Hugo Abbas Cluniacensis,	<u>467</u>
Hugo potentissimus Marchio,	<u>472</u>
Hugo Dux belli in Italia,	<u>358</u>
Hugo Cancellarius,	<u>469</u>
Hunrih Abbas Manhinsiensis,	<u>643</u>
Huoremannus Spirensis Magister,	<u>385</u>
Huso, piscis,	<u>348</u>

I

J acobus Cajetanus Anagninus,	<u>564</u>
Idoneus, nulli nocens,	694
Jerosolyma destructa,	<u>491</u>
Jesu Christo martyres qui sacrificant,	<u>96</u>
Igni damnatorum pedes humo ad genua contacti,	<u>150</u>
Impektorare, detegere,	<u>611</u>
Impurias mittere,	<u>586</u>
Indevotus animus, pervicax,	<u>568</u>
Indolentes, dolentes,	<u>599</u>
Ingenium malum,	608
Ingeniuus Episcopus Sabionensis,	<u>527</u>
Ingenuitas ex capite feminae,	<u>269 270</u>
Ingramnus Abbas Corbeix,	<u>645</u>
Ingrannus Abbas Prumienfis,	642
Inscriptionum Romanarum antiqua collectio,	<u>483</u>
Intimare, militiae inscribere,	<u>566</u> <i>ep. seqq.</i>
Job Abbas Svarzahaensis,	<u>643</u>
Jocundus Aredii pater,	<u>193 198</u>
S. Johannis Caput Romae,	<u>514 520</u>
Johannes Card. Cajetanus Ursinus, postea Nicolaus Papa III,	<u>564</u>
Johannes Episcopus Saltzburgensis,	<u>525</u>
Johannes Graecus Episcopus Placentinus,	<u>642</u>
Johannes Episcopus Sabionensis,	<u>527</u>
Johannes Episcopus,	<u>645</u>
Johannes Abbas Matasconensis,	<u>643</u>
Johannes de Burgundia domicellus,	<u>10</u>
Joseph Episcopus Frisingensis,	<u>526</u>

INDEX.

Joseph Episcopus & Abbas ,	642
Ippophora ,	612
Irmingart soror Caroli Regis ,	478
Irimino Abbas S. Germani Paris ,	644
Isaac Donatistæ passio ,	119 & seqq.
Isenicus monachus ad S. Gallum artifex peritus ,	333
Isidi & Serapidi votum ex inscriptione ,	91
S. Irta conditrix monasterii Fischingæ ,	29
Juctus, juger ,	238 & seqq.
Judita Dux ,	39
Judith Augusta ,	477
Julia Augusta ,	486
Julianus Apostata , 127 & seqq. 131 132 Mors ejus ,	133
Julianus Comes Orientis ,	127 & seqq.
Juramentum Cistercii Abbatis ,	540
Juramentum violare an licet ,	614 615 616
Juratus ,	241 & seqq.
Jusum, deorsum ,	456
Justinianus Imp.	483
Justinus Præfes ,	143 & seqq.
Justulfus ex monasterio Vveissenburgensi ,	643

K

K Almannus filius Caroli Regis ,	478
Karacharis herba ,	586
Karagius ,	586 597
Karolus Imperator ,	645
Kelstenstein pagus ,	470
Kerhelmus Abbas Schinensis ,	644

L

L Episcopi epistola ad A. Augustam ,	358
L. L. Ælius Dionysius curator aquarum ,	495
Labera amnis ,	62
Lambese civitas ,	24 104
Lampertus Pontifex & martyr ,	343 344
Landolfus Comes ,	472
Lantbertus ex monacho Episcopus Constantiensis ,	472 480
Lantfridus Abbas S. Germani Paris.	644
Lantfridus , Vvaldrannus , & Gundrannus fratres, monasterii Benedictobarani conditores ,	73 533 534
Lantfridi Abbatis Benedictobarani epitaphia duo ,	533

I N D E X.

Laurentius & socii martyres Tamugadenfes,	24
Lauros operire,	586
Lectus vestitus,	257
Leges contrariæ,	614 615
Legiæ feu Leodii descriptio,	363 & seqq.
Leo Papa Carisiaci,	477
Leo Papa III, 277 296 Ejus Privilegium pro erectione Salisburgensis metropolis,	525
Leo IX Papa,	641
Leodegarii Episcopi & martyris vita metrica,	632
Leodienfis Academia,	360 & seqq.
Leopardus Presbyter Romæ,	501
Liber vitæ in monasteriis,	348
Liddeus Judæus doctus,	190
Lineum nihil in lectis monachorum,	459
Littoniæ,	336
Liutboldus Archiep Moguntinus,	387
Liudgerus Episcopus Mimigardfordensis,	287
Liudvvit carnalum levavit,	477
Liviæ macellum Romæ,	488
Liupaldus Marchio,	480
Liuphrammus Episcopus salisburgensis, 525 526. Ejus epita- phium,	522
Liutfrid Optimas,	478
Liutfridus Abbas Chamni Seoensis,	643
Liuthardus Abbas,	645
Liuthyvardus Episcopus Verecellensis Archicapellanus,	340
& seqq.	
Liutpertus Episcopus,	545
Liutolf princeps,	478
Lotharius Imperator,	477
Lucianus Presbyter,	103
Lucius Ælius Aurelius Commodus,	484
Lucius Aurelius Verus,	484
Lucius Julius Vestinius Sacerdos & custos Romanæ Biblio- thecæ librorum Græcorum & Latinorum,	503 518
Lucius Septimius,	492
Ludovicus Pius, 470 477. Ejus Diplomata,	468 &
seqq.	
Ludovicus Rex Germaniæ,	330
Ludovicus Rex,	478
Ludovicus Rex,	645
Ludovici Regis sepulcrum,	56

I N D E X.

Ludovicus Abbas S. Donyfii,	644
Lupus Abbas Svarzahaensis,	643
Lula,	586 587
Lutingus discipulus Bedæ senioris,	521 522
Lutolfus Episcopus Augustensis,	774

M

M Aurelius Antoninus,	493 495 500 517
M. Aurelius Fulvus Antoninus, T. Elii Hadriani Antonini Pii filius,	517 600
M. Camurius,	491
M. Galerius Antoninus, Antonini Pii filius.	517 600
Macarius à Constante Misus in Africam,	106
Macrobbi Donatistæ fragmentum de passione Maximiniani & Isaac,	119
Madalbertus Abbas Offunvillarensis,	943
Mammarii martyr is acta,	93 & seqq.
Magenoldus Comes,	472
Maginhartus Episcopus Rotomagensis,	312
Magni monachi vita,	446
Magus Abbas monasterii Leonis,	643
Malo ordine, nocive,	596
Mancipia originaria,	237
Manegoldus Presbyter,	472
Mappalicus martyr,	641
Marculi Donatistæ martyr is Acta,	105 & seqq.
Maria Comitissa Uttemburæ sepulta,	43
Marii Victorini Rhetoris urbis Romæ responsio ad Candidum Arrianum,	158
B. Martini oleum pro sanatione infirmorum,	208
Martyrarius Presbyter, custos ecclesiæ martyrum,	261
Maspulo Episcopus Sabionensis,	527 532
Mathildis Regina,	644
Matres etiam nobiles filios lacte nutriant,	609
Matricularis,	280 298
Maximiani & Isaac Donatistarum passio,	119 & seqq.
Maximiliani passio,	566 & seqq.
Maximilla senatrix,	103
Maximus præfes Africæ,	100
Medardi Episcopi Noviomensis vita auctore Fortunato,	638
Meinhardus Bavenbergensis magister,	385
Membra ex ligno cur facta,	586 587
Memphiticum,	619

I N D E X.

Menarum ,	248
Meta sudante Romæ ,	512
Metrovia porta Romæ ,	512 515
Mica Aurea ,	509
Militare Christiano non licet ,	566 & seqq.
Militiæ adscribendos tirones metiri solebant Romani ,	566
Militiæ sacramentum ,	568
Militum signaculum alizque tessera ,	567
Mimiaritiæ ,	587
Ministeria ecclesiæ , vasa sacra ,	136
Minustire ,	252
Missæ ad Vesperum in Cœna Domini ,	455
Mœnus vicus ,	216
Moguntinensis academia ,	363
Molendinariorum fraudes repressæ stateris ,	495 496
Molinæ ,	502
Monachi laborando conlocuti ,	452 460 461

M O N A S T E R I A.

M onasteriorum Ordinis S. Benedicti antiquæ Consecutio- dines ,	458 & seqq.
Monast. S. Agathæ Romæ ,	510
Monast. Althæ inferioris ,	642 643
Monast. Ambiacinum ,	222
Monast. Amerbacense ,	445
Monast. Andecense ,	76
Monast. Andelagense ,	38 640
Monast. Anhusanum ,	47
Monast. S. Antimi ,	642
Monast. Aranense ,	194 & seqq.
Monast. Atlense ,	62
Monast. Augiæ major ,	38
Monast. Augiense seu Augiæ divitis , 32 & seqq. 318 329 332	630 & seqq. 642 & seqq. 645 646
Monast. Beinwillense ,	14
Monast. Benedictoburanum ,	73 & seqq. 534
Monast. Besuense seu Fontis-Besiu ,	645
Monast. S. Bibiani ,	644
Monast. Bobiense ,	317
Monast. Buxbrunnense ,	642 644
Monast. Campidonense , 41 & seqq. 468 & seqq. 642 643	642 643
Monast. Capellense ,	27
Monast. Chamincseo ,	64. 643

I N D E X.

Monast. Chlingense,	842 <u>643</u>
Monast. Cluniacense,	<u>466</u>
Monast. Colticense,	<u>642</u>
Monast. Corbeienſe,	<u>645</u>
Monast. Crucis S. Audoëni,	<u>645</u>
Monast. Crucis Sanctæ seu S. Faronis Meldis,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. Defertinum,	<u>642</u>
Monast. S. Dionysii,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. Duellii,	<u>642</u>
Monast. Ebersheimense,	88
Monast. Eberspergense,	<u>450</u>
Monast. Ebuſheimenſe,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Einſidlenſe, 27 & ſeqq. 481 & ſeqq. 478	<u>479</u> <u>638</u>
<u>640</u> <u>641</u>	
Monast. Elcevvangenſe,	51 & ſeqq. <u>465</u> <u>481</u>
Monast. S. Emmerammi,	<u>645</u>
Monast. Etingheimenſe,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Farenſe in Helvetia,	<u>642</u>
Monast. Favarienſe ſeu Fabarienſe,	24 <u>642</u>
Monast. Faufenſe,	<u>77</u>
Monast. S. Faustini Brixie,	<u>645</u>
Monast. Fiſchingenſe, aliàs Augia S. Mariæ,	<u>29</u>
Monast. Fiſchvanga,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Flaviniacenſe,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. Fulda ſeu Fuldenſe,	<u>442</u> <u>642</u> <u>643</u>
Monast. S. Galli, 30 & ſeqq. 329 & ſeqq. 626 & ſeqq.	<u>642</u>
Monast. Gamundias,	<u>462</u>
Monast. Geiſenfeldenſe,	51
Monast. Gemedicenſe,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. SS. Geminorum,	<u>645</u>
Monast. S. Georgii Villingæ,	85 <u>86</u>
Monast. S. Germani Autiſiodori,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. S. Germani Parisiis,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. Gorzienſe,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. S. Gregorii Clivi-Tauri ſeu Scauri Romæ,	497
Monast. S. Gregorii,	<u>87</u>
Monast. S. Gregorii,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Halenſe,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Haſareod,	<u>642</u>
Monast. Herveldenſe,	450
Monast. Honorii Romæ,	511
Monast. Hornbach,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. S. Jacobi ad Scottos Ratiſbonæ,	57
Monast. Inſulæ Barbaræ S. Martini,	<u>644</u>

I N D E X.

Monast. Karofense ,	<u>644</u>
Monast. Kebacense ,	48
Monast. Keginbacense ,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Lauresheimense ,	450
Monast. Lebraha S. Hippolyti,	87
Monast. Leonis ,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Lunzelacense ;	358
Monast. Luxoviense ,	<u>643</u>
Monast. Magnilocense ,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Mallestorfense ,	62
Monast. Mansee ,	642 <u>643</u>
Monast. B. Mariæ de Petra ,	14
Monast. Matachseo ,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Mauri ,	642 <u>644</u>
Monast. S. Medardi ,	<u>642</u>
Monast. Medianum ,	642 <u>644</u>
Monast. Melundense ,	<u>645</u>
Monast. Metama ,	642 <u>643</u>
Monast. S. Michaëlis ,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. in Monte Angelorum ,	28 625
Monast. Montis-Viridis ,	<u>642</u> <u>644</u>
Monast. Morbacense ,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Morbacense ,	<u>323</u> <u>324</u> <u>327</u>
Monast. Murense ,	22
Monast. S. Nazarii Laureshamense ,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Nonantula ,	642 <u>643</u>
Monast. Nova ,	<u>645</u>
Monast. Novumvillare ,	<u>642</u> <u>643</u>
Monast. Nunbergense ,	67
Monast. Offunvillarense ,	642 <u>643</u>
Monast. S. Petri in finibus Herciniæ silvæ ,	87
Monast. S. Petri Puellaris Lugduni ,	645
Monast. Petroburgense ,	81 82
Monast. Prulense ,	58
Monast. Prumiense ,	642
Monast. Pruvningense ,	57
Monast. Pryelense ,	450
Monast. S. Ragneberti ,	<u>644</u>
Monast. Rasbacense ,	642 <u>644</u>
Monast. Ratisponæ Inferius ,	450
Monast. Ratisponæ Superius ,	450
Monast. S. Rodberti seu Raperti Salzburgi ,	306307
Monast. Rottense ,	69
Monast. Salemense ,	80 <u>628</u>

INDEX.

<u>Monast. S. Petri Salisburgi.</u> Item Academia, <u>63</u> & seqq. 477	
642	
Monast. Scheyrense,	48
Monast. Schinense,	644
Monast. Seleginstadiensē,	328
Monast. Senonicas seu Senonienſe,	642 644
Monast. Seuvenſe seu Sconenſe in Bajoaria,	69 343 344
Monast. Stængadenſe,	77
Monast. Suarzahenſe,	642 643
Monast. Suraburcenſe,	642 643
Monast. Tegernſenſe,	69 70 343 & seqq. 448 450
Monast. S. Trudonis seu Drudonis,	642
Monast. S. Thrutberti,	639
Monast. Tuberis,	642 643
Monast. Turegenſe,	642
Monast. S. Udalrici Augustæ Vindelicorum,	45 & seqq. 633
Monast. S. Vedasti,	642
Monast. Ursinium,	45
Monast. Uttemburanum,	43 & seqq.
Monast. Vvestbrunenſe,	76 77
Monast. Vvettingenſe,	20
Monast. Viſſemburgenſe,	642 643
Morigralitas,	614
Motuinus Abbas Canoniorum S. <u>Georgii</u> , 644. An Episcopus	
Æduenſis,	646
Munaga fluuiolus Brisgoiz,	639

N

N Arſes,	483
Nectarius prædices Lemovix,	219
Nectarius vir magnificus,	227 228
Nepores Papæ,	561
Nerci & Achillei epitaphium,	502
Nicerius Episcopus Trevirorum,	196
Nicolai Episcopi vita,	446
Nicolaus Ellembogius monachus Uttemburæ, vir doctus,	44
Niger curator operum publicorum,	494
Nivardus optimas,	203
Noctes,	242 & seqq.
Noctes, adjudicationis tempus,	351
Nonæ ecclesiis debitz,	604 608
Notæ Julianæ,	481
Norgerus Episcopus Leodicenſis,	386

INDEX.

Notingus Episcopus ex monasterio Marahseonensi,	643
Novæ Petræ castellum in Africa,	<u>108</u>
Nutridus,	<u>167</u>
Nymphium Romæ,	<u>485</u> 509 510

O

O Ba,	<u>470</u>
Oblationes quæ in alrari consecrantur à laicis oblatae vel allatae,	598
Obmallare an morti dare,	615
Odilberti Episcopi Mediolanensis epistola ad Carolum M. de Baptismo,	<u>317</u>
Odo Burgundiæ Comes,	10
Odolfus Comes,	<u>477</u>
Officium,	<u>119</u> & seqq. 136 <u>146</u> <u>566</u> & seqq.
Oleum B. Martini in chrismario,	<u>208</u>
Oleo benedicto sanati ægri,	213
Oportunus Abbas,	<u>476</u>
Optarius Abbas Gorziensis,	644
Optatus Episcopus,	641
Ordo Officii divini,	<u>454</u> & seqq.
Orosius Presbyter,	<u>181</u>
Orthea,	506
Ossa S. Stephani pigmentis vel odoribus condita in sepulcro,	<u>182</u>
Otenus Abbas Campidonensis,	<u>475</u>
Orkarius Abbas Altahensis,	<u>643</u>
Othlonus monachus Fuldæ,	<u>402</u>
Otmarus Abbas S. Galli,	<u>637</u>
Otolricus Præpositus Canonicoꝝ de sanctis Geminis,	<u>643</u>
Ottonis II Epistolæ, <u>345</u> . Diploma,	<u>471</u>
Ottonis III Epistola, <u>343</u> . Diploma,	<u>473</u>
Otto Rex,	<u>644</u>
Otto Dux,	<u>474</u>

P

P ælius Mari Rogati filius, Gutta Calpurnianus,	<u>498</u> <u>499</u>
P. Pagani dicti etiam ab Ethnicis,	24
Palatium Pilati,	510
Palconius Episcopus Bracarensis,	181
Pamphili basilica Romæ,	<u>514</u> <u>520</u>
Pancratii ecclesia Romæ,	<u>490</u>

I N D E X.

Papa an Episcopus ,	24 104
Papæ nepos ,	<u>561</u>
Parasceve ad tertiam & sextam Passiones ,	455 <u>456</u>
Parciaricia ,	251
Parituriu ,	507
Patavienſes Episcopi ,	527
Patrocinia , reliquiarum ſanctorum ,	<u>456</u>
Paulinus Patriarcha Aquileienſis ,	276 <u>297</u>
Paulus à Conſtante miſſus in Africam ,	<u>106</u>
Paulus Diaconus , homiliarum Caroli M. juſſu digeſtor	<u>631.</u>
Verſus huic operi præmiſſi <i>ibid.</i> Epiſtola ad Carolum M.	
nomine Theodemari Abbatis ,	637
Paupera ,	<u>598</u>
Pauſana in Bajoaria ,	476
Pelagia mater Aredii Abbatis ,	<u>195</u>
ſanctimonialis ,	<u>198</u>
Pelagius jun. Episcopus ,	486
Penno miles Bavarus ,	<u>354</u>
Peretolt Abbas S. Gregorii ,	<u>643</u>
Peringerus Abbas Tegernſenſis , 343. Ejus Epiſtola ,	<u>356</u>
Pernoldus ſeu Bernoldus Comes ,	<u>478</u>
Petronius Maximus præfectus Urbi ,	<u>486</u>
Petrus Oldradus Episcopus Mediolanenſis ,	<u>276</u>
Petrus Abbas Nonantulanus ,	<u>643</u>
Petrus Abbas Ofſunvillarenſis ,	<u>643</u>
Petrus Abbas ,	<u>545</u>
Petrus ab Aſſiſio ,	<u>540</u>
Phæbigena ,	311
Pharus ante portam monaſterii ,	10
Philippi Episcopi paſſio ,	334 & ſeqq.
Philippus filius Hermetis martyris ,	<u>151</u>
Phylaſteria diabolica ,	<u>587 597</u>
Piligrinus Bavarus ,	356
Piligrinus Episcopus Patavienſis ,	<u>345</u>
Piorum locus in Sicilia ,	<u>139</u>
Pippinus Rex ,	476
Pirminii Abbatis libellus ,	<u>562</u> & ſeqq.
Plumbum ſignatum collo militum appenſum ,	567
Podamicus lacus ,	<u>318</u>
Pœnitentes publici ,	<u>609</u>
Pœnitentes vagari non debent ,	<u>604</u>
Pœnitentia & reconciliatio ante communionem ſecundum conſilium Sacerdotis ,	<u>598</u>
Pœnitentia Rabani , Vinniani & Cummeani ,	<u>626 629.</u>

I N D E X.

Columbani, 635	637.	Benedicti Anianensis,	636
Poëtae anonymi Carmen apologeticum aduersus obtretractores Curia Romanæ,			535 & seqq.
Polissemum,			632
Pompeiana matrona,			568
Pompeianus Advocatus,			566
Pompeii theatrum,	497 502		506 511
Pons balineus Juliorum Akariotum Romæ,			489
Poppo Bavarus,			356
Porcarii Abbatis monita,			635
Primasii liber de hæresi prædestinatiana,			83 84
Prior seu præfectus civitatis, 24 Prior Officiorum,			98
Prosecutor litis vir magnificus,		234 & seqq.	
Prudentii Episcopi Trecentis epistola,			324 328
Prun seu Brun Episcopus,			480
Puato Diaconus Judæus sit,			477
Publius Assessor Præfidis,			337
Pulsare, litem intentare,			262
Purchartus Abbas Crucis S. Audoëni,			645
Purghard seu Burchardus Dux,			478
Putto,			336

Q

Quadragesimæ tempore vehiculis non utendum,	586
Quodvultdeus dictus Berno Abbas Augiensis,	625

R

Rabani prologus in Martyrologium ad Ratleicum Abbatem,	326.	Versus ad Grimoldum Abbatem, <i>ibid.</i>	478
locus ex pœnitentiali restitutus,			626
Rabigaudus Abbas Bursbrunnensis,			644
Racimbardus seu Rachimburus, Judex,			263
Radgerus monachus ad S. Gallum,			333
Radpertus monachus poëta ad S. Gallum,			336
Rainvoldus Abbas S. Emmerammi,			52 57
Rastitius Dux,			478
Ratisponenses Episcopi,	526	531	
Ratisponenses Annales,			476
Ratleicus Abbas Seleginstadiensis,	326	328.	
Ratoldus Episcopus,			478
Ratolfus Abbas,			84
Ratramnus Abbas Novivillaris,			644

I N D E X.

Ratamni liber de corpore & sanguine Domini,	80 628
Ratulfus Ludovici Pii Capellanus,	470
Rauba hic depositum significat, aliquando furtum,	350
Regilo Comes,	479
Regilo filius Regilonis Comitis,	479
Reginonis Chronicon cum annis Christi,	23
Regulæ S. Benedicti adjectus societatum indiculus,	342
Regula cœnobialis Patrum de Hibernia,	635
Regularum unio in eodem monasterio,	635 636 637
Reliquiæ in Chrismario collo appensæ,	201. In publicis
supplicationibus dum deferuntur pallio tectæ,	202
Repropiante post Ludovici Pii restitutionem,	470
Richbodo Episcopus Trevirensis,	298
Ricomagus vicus in Lemovicibus,	227
Rihkart Monialis an Augusta uxor Caroli Crassi,	840
Rinoscindus Aredii frater,	194
HRodbertus seu Rupertus Episcopus Saltzburgenfis,	525
Rodperti translatio,	476
Rodradus Abbas ecclesiæ canonicalis S. Stephani,	644
Romanæ urbis regionum descriptio,	506 & seqq.
Rodhildis Abbatissa Farenfis,	642
Ruadolf Optimas,	478
Rudolfus Rex Burgundiæ,	480
Ruodman Abbas,	478
Ruodolfus Abbas Campidonensis,	472 473

S

Sabina Augusta,	487
Sabionenses aut Sebanæ urbis in Norico Episcopi, Brixinum translati,	527 532
Sacerdotium auferri non potest, uti nec Baptismus,	618 619
Sacramenti in ecclesia ritus,	241 & seqq.
Sacramentum corporis & sanguinis Domini an ciborum casu obnoxium,	626 627
Sacramentis non firmandæ amicitia,	606
Sacrificium accipere,	598
Salomon Episcopus Constantiensis,	318
Salomon Episcopus,	478
Salpinx,	529
Saltzburgum olim Juvavo dictum,	525. à Leone Papa & Ca-
rolo M. in metropolim erectum,	ibid.
Saltzburgenfes Episcopi,	525 526 531
Sambuca,	236

INDEX.

Sambutinum jugum,	336
Sandarbertus Abbas Medianensis,	644
Sanguinolentus, recens natus expositus;	263
Sarulfus ex monast. Flaviniacensi,	644
Saturninus Proconsul,	353
S. Savinæ ecclesia Romæ,	490
Scillitanorum Martyrum Actorum fragmentum,	153
Schola Græcorum,	502 512
Scribendi ars,	448
Secretarium ecclesiæ,	128 153
Senior, dominus,	606
Septennium sollempne in studiis,	381
Septizonium Romæ,	491 513
Sepulcra mortuorum, id est sanctorum, in honore tempore Constantini,	128
Seraphin Abbas Fontis Befuæ,	645
Severus & Cassia,	489
Severi Presbyteri martyris passio,	134 & seqq.
Siciliæ incendium,	339
Sicco Comes,	35 358
Sidonius Episcopus Pataviensis,	527
Sigefridus Arch. Moguntinus,	475 476
Sigihardus advocatus Tegernsensis,	354
Sigihartus Chorepiscopus Frisingensis,	645
Sigiricus Episcopus Ratisponensis,	526
Signaculum militum,	567
Silentium post Nonam solutum, 460. Silentium ubique præ- ter quam duobus in locis, 461. Silentium maximè in eccle- sia,	461
Silachus & Ermisvinda monasterii Uttemburani conditores,	44
Sindbertus Episcopus Ratisponensis,	526
Sindbertus seu Simpertus Episcopus & Abbas Murbacensis;	323 324 327
Solfadium & solfadire,	243 & seqq.
Soltanus Dux, <i>chil...</i>	478
Sonia & soniare præstare,	243 & seqq. 269
Sortilegiorum varia genera,	588
Spallandus Papa,	634
Species, vices,	255
Speratus & alii Scillitani martyres,	153
Stagnarius ex monast. Flaviniacensi,	644
Stephani protomartyris revelatio & reliquiæ,	182
Stephanus Abbas an Prumiensis,	642

I N D E X.

Stephanus Abbas S. Ragneberti,	645
Sternere delere,	568
Subura,	506 507 510
Sulpicius Galba Consul,	494
Syagrius Episcopus Aduensis Regni Cancellarius,	227
Symboli quilibet articuli, Apostolis singulis tributi,	575

T

T Ælius Aurelius M. Aurelij Cæsaris & Faustinae filius,	601
Antonini Pii nepos,	601
T. Aurelius Antoninus M. Aurelij Cæsaris filius Antonini Pii nepos,	600
T. Claudius,	485 487
T. F. Procula uxor Caii Dillii,	488
Taberna, forte latitudo,	497
Talæ,	253
Tamugadenses Martyres,	94 104
Tassilo Dux,	476
Tatto Abbas Campidonensis,	469 470
Taurinus Comes in Africa,	116
Temonarius, præfectus præstationi Tironum,	566
Tempestaræ; sagæ,	586 597
Territorium,	238 & seqq.
Testamentum, locus Romæ,	512
Teveste seu Tebeste in Africa,	560
Theodemari Abbatis Casinensis epistola ad Carolum M.	637
Theodo filius Tassilonis Ducis,	476
Theodoriti Presbyteri Antiochiæ Passio,	127 & seqq.
Theodthbertus Rex Francorum;	196 218
Theodulus Episcopus, Frisingensis,	350 352
Theohun ex monast. Campidonensi,	643
Theophylus vir inluster,	177
Theobaldus Abbas Ebureshheimensis,	644
Theudulfus Episcopus Aurelianensis,	298
Thrutberti Martyris vita auctore Erchanbaldo,	638 639
Tirones militiæ adscribendos metiri solebant Romani;	566
Titus Augustus,	491 493
Toggenburgensis Comitatus,	299
Tonena,	235
Totila,	483
Totto Abbas Utremburanus,	43
Traditores dicti Catholici à Donatistis,	105 & seqq.
Trajani columna,	486
Trivarî,	

I N D E X.

Trivarii,	124
Truago seu Drogo Episcopus,	478
Tubus opticus annorum cccc.	49 50
Turonensis Academia,	383
Tuscus & Anulinus Consules,	566
Tuto Episcopus Augustanus,	479
Tuto Episcopus Ratisponensis,	54

V

Vacuaturia,	245 & seqq.
Vagensis civitas,	93 95 104
Valentinianus Aug.	489
Valerianus Quintianus præpositus Cæsariensis,	566
Udalricus monachus scriptor consuetudinum Cluniacensium,	
466	
Vectigal fornicularii & ansarii promercalium,	495
Velogius Hadrianopoli Christianus,	151
Verbosare,	588
Vespasianus,	488 892
Vestis Christi dictus baptismus,	183
Veteranorum filii ad militiam coacti,	568
Viccancellarius Urbis,	544
Victor Abbas Hasalaensis,	643
Victorinus Rhetor Romæ,	183
Vigiliæ populi Sabbato Paschæ,	123
Vigilius Abbas Tuberensis,	642
Vinniani poenitentiale,	629
Virgilius Episcopus Saltzburgenfis, 525. Ejus epitaphium,	
527	
Virgilius Episcopus,	476
Vitalis Episcopus Saltzburgenfis,	525
Vivulus Episcopus Pataviensis,	527
Vocatorium pro Invitatorio,	455
Volusianus Consul,	494
Uolfus Episcopus Pataviensis,	527
Uolfus Abbas Alrahenfis,	643
Ursicinus Episcopus in monasterio Desertinensi,	642
Uto Episcopus vel Abbas Etinheimensis,	643
Uto nobilis Bajoarius,	347
Utole magister,	645
Urto Abbas Metamaensis,	643
Ursus Episcopus Beneventanus,	638
Vvala Abbas Corbcienfis,	645
<i>Vet. Analct. Tom. IV.</i>	

I N D E X.

V alahfredus Abbas Augiēnsis defunctus in Legatione ad Carolum Calvum, 332 335 339. 477. Ejus Sermo in festivitate omnium sanctorum, 630. Expositio in psalmos, 633. Vita metrica S. Galli,	640
Vvaldfredus Abbas Duellii,	85 642
Vvaldiamnus ex aula Pippini monachus & Abbas Benedictoburanus,	533 534
Vvaldticus Episcopus Pataviensis,	527
Vvalterius Burgundio,	394
Vvalto Abbas Svvarzahaensis,	643
Vvalto Abbas,	645
Vvaltrammus Abbas Fischingæ,	29
Vvenibertus Abbas Offanvillarensis,	643
Vverdo Abbas Favariensis,	642
Vvermundus Comes Ratisponæ sepultus,	56
Vvernerus Episcopus Argentinensis,	22
Vveso filius Tassilonis Ducis Bajoariæ,	77
Vvetinus monachus, 477. Ejus visio profaica, 636. Vita profaica S. Galli,	640
Vvicterus Episcopus Ratisponensis,	526
Vvilligifus Arch. Moguntinus,	473 480
Vvillehadus Bremensis Episcopus,	275 283
Vvillielmi Abbatis Hirsaugiensis Prologus in Consuetudines Hirsaugienses,	465
Vvilhelmus monachus Ratisponensis,	446 450
Vvinitarius Abbas S. Udalrici,	634
Vvinihartus monachus ad S. Gallum, artifex, peritus,	333
Vvirundungus Abbas Honrbacensis,	644
Vvisuricus Episcopus Pataviensis,	527
Vvitegovvo Abbas Augiæ,	478
Vvitrimundus cognomento Atto sæculo VI,	207
Vvlfadi Archiepiscopi Bituricensis epistola Pastoralis, 602 & seqq.	
Vvlframnus Episcopus ex monast. Crucis sanctæ seu S. Faronis,	644
Vvolfgangi Episcopi vita,	446
Vvolfkangus Episcopus,	479
Vvolfoldus miles Bavarus,	554

Z

Z Oilus magistratus civitatis,

143

E R R A T A.

P Ag. 88. lin. 18. codiano l. cotidiano. pag. 192. ad marg. l.
 pleraque. *Ibid.* lin. 29. sit. l. sic. pag. 226. lin. 21. ac-
 minetur. l. terminetur. pag. 230. *lm.* penult. mentis. l. meritis.
 pag. 232. lin. 13. l. mammonæ. pag. 309. lin. 19. sic. l. sicut.
 post fecerunt & pone tantum virgulam lin. seq. post abdicamus
 pone duopuncta. pag. 324. lin. 20. dele duo puncta. pag. 329.
 lin. 24 malis l. alis. pag. 347. l. n. 18. luenter l. licenter. pag.
 325. lin. 29 suo l. orio. pag. 386. lin. 25. & *lm.* l. de. pag.
 533. l. Vvaldran. pag. 558. in Nota a; post in Martyrologiis
 adde, nisi si is est Maximilianus martyr, de quo in Marty-
 rologio Adonis 1 v Idus Martii, absque designatione loci.
 pag. 568. loco cifra 468 pone 568. & lin. 28. l. potes. pag. 556.
 lin. 18. post tandem dele punctum. *Ibid.* lin. 31. l. lumina pag. in
 Nota marginis l. legitur. pag. 330. lin. 21. post fidelio adde Iola.

SUMMA PRIVILEGII.

Christianissimi Francorum Regis LUDOVICI XIV. privilegio anno M DC LXXXIV die 17. Julii concessio, & in Bibliopolarum codicem relato cautum est, ut Dominus JOHANNES MABILLON, è Congregatione S. Mauri, librum cui titulus est, *Veterum Analectorum tomus IV*, in quacumque voluerit forma, & per quem maluerit Typographum, neve alius citra ejus consensum edat infra vicennium, uti Diploma ipsum uberius explicat.

Idem Dominus JOHANNES MABILLON facultatem dedit Vidua EDMUNDI MARTIN & JOHANNI BOUDOT Bibliopolis typis mandandi hunc tomum quartum Veterum Analectorum.

